ANUL VI. — No. 256

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 1 Noembrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Nervi în noapte

E toamnă. Noapte. Plouă. Insomnie.
Deschid albumul cu fotografii:
Cei vii sunt morți, pe când cei morți sunt vii, —
Și toți îmi dau o criză de fobie.

Ii văd trecând prin viața mea pustie
Cu relativul vieții lor pustii....
Și 'n pragul absolutei veșnicii,
Aștept să-mi sune ceasul lor și mie.

Mereu ciocanul vremei cade greu
Și-mi bate cuie la sicriu mereu
Cu iscusința lui stăruitoare....

Și-mi fură somnul spaima de pământ....
Si mor mereu cu clipa care moare....
Și-afară 'i toamnă, noapte, ploaie, vânt....

MIHAI CODREANU

Câteva considerații asupra romanului

Alături de cinematograf și teatru și rivalizând cu ele, romanul e desigur genul, care se bucură mai mult azi, de favoarea publicului. Incepând cu romanul foileton obscen sau politist și sfârșind cu acel de subtilă analiză, de la Conan Doyle la Proust, sub multiplele și variatele lui forme, el se adresează celor mai diverse categorii sociale, îndeplinind în epoca în care trăim, oficiul epopeei în lumea antică sau medievală. Pe când însă, cu tot nivelul scăzut și adesea mercantilizat al criticei dramatice, ea a reușit să se ridice la unele principii estetice, îndeobște admise, în domeniul romanului critica se mărginește de obicei la povestirea sau analiza subiectului; iar în cazul cel mai bun caută să pătrundă și să definească personalitatea romancierului. Cercetări teoretice de un caracter serios și aprofundat asupra tehnicei, evoluției sau diverselor forme ale geniului sunt incidental, vag și sumar atinse.

Recentul volum al lui Albert Thibaudet „Le liseur de romans" înseamnă, din acest punct de vedere, o fericită excepție și poate fi socotit ca o contribuție estetică utilă și adesea prețioasă. Spirit larg și cu excepționale însușiri, criticul de la „Nouvelle revue française" e înzestrat, ca și Brunetière, cu aptitudini filozofice, dar familiaritatea lui cu intuiționismul bergsonian îl ferește de dogmatismul rigid și pedant al acestuia. In pătrundere egalează pe Faguet, dar are un orizon mai vast, cunoscând mai multe literaturi europene și stilul său, dacă nu posedă farmecul seducător și grația subtilă a lui Lemaître, e mai totdeauna colorat, vioiu, spiritual.

Octav Botez

In acest volum, încercând să definească noțiunea de romanesc, Thibaudet scoate în lumină partea covârșitoare pe care a avut-o publicul femenin în ceeace privește materia ca și evoluția romanului francez și face observațiuni excelente asupra simbolismului în roman, ca și o seamă de reflexii asupra naturii intime, a condițiilor și limitelor romanului de aventură (reprezentat prin Alain Fournier sau Benoît), a speciei pe care o numește „voiajul interior" (Giraudoux), a celui de analiză (B. Constant), a romanului intelectualului (Jaloux), a celui al destinului (Adès și Iosipovici, Mac Orlan), a romanului plăcerii (André Beaunier), a romanului durerii (Edouard Estaunié), a celui domestic (Bourget, Roger Martin du Gard, Mauriac), a romanului energiei (Fabre, Kessel, Montherlant), a celui urban (Louis Hémon) sau a romanului bătrâneții (Lemaître).

De un deosebit interes sunt însă discuțiile sale cu Bourget asupra cumpoziției în roman.

Observând că romanele lui Tolstoi se desfășoară fără plan organic, osatură, început, mijloc și sfârșit, Bourget consideră pe marele scriitor rus, cu toată forța uriașă a acestuia, ca un geniu inform și neisprăvit.

Dar se întreabă cu judiciositate Thibaudet, atacând o delicată chestie de estetică, un roman care nu e conceput după o ordine de compoziție organică, ca o piesă de teatru, e oare în mod necesar o operă inferioară? Ideia de compoziție, remarcă el, a cristalizat în cursul vremii, în jurul a două genuri numai: discursul și poemul dramatic. In epopee și în poezia lirică, dinpotrivă, compoziția nu e o parte esențială și regulele ei sunt în aceste genuri, discreditate. „Dacă pentru un discurs sau o dramă, compoziția, planul sunt o muncă pregătitoare indispensabilă, o poezie sau un roman construiesc planul lor pe măsură ce se fac, după cum ființa vie construiește crescând, scheletul ei". Avem aface, în acest domeniu, cu o ordine spontană, depusă de inspirație în cursul scrierii, o ordine care nu poate fi comparată cu acea a unei predice de Bossuet sau a unei tragedii de Racine".

Bourget se ridică împotriva impresionismului prozatorilor tineri, susținând necesitatea compoziției ca un element de frumusețĕ al romanului fiindcă e stăpânit, ca și un Brunetière sau Faguet, de tradiția retorică a literaturii franceze și fiindcă inconștient generalizează propriile lui procedee. Romanele lui sunt totdeauna solid construite, căci sunt concepute oratoric (de aici tezismul lor) și dramatic (crizele de conștiință, arta preparațiilor, la „scène à faire" ca în Sardou sau Bataille).

Dar Madame Bovary, Germinal, Le Nabab, ca și imensa majoritate a romanelor europene, afirmă Thibaudet, nu sunt compoziții oratorice sau dramatice, ci „viața care se creiază ea însăși, într'o succesiune de episoade".

Episoadele considerate izolat și alcătuite din discursuri, dialoguri sau povestiri scurte, cer de sigur compoziție. Și un gen ca nuvela, în care episodul trăiește singur și trebuie să fie intens semnificativ, procedează prin concentrare.

Romanul însă procedează prin desvoltare și dacă aglutinează sau leagă între ele episoadele, aceasta nu înseamnă că romancierul compune romanul, tot așa cum compune episoadele. „Concepând embrionul personajelor lui, el trăiește dimpotrivă cu ele și se lasă condus de cerințele vieții, păzindu-se de a trăi durata lor, înainte ca ele să o fi trăit". Un anumit ideal de compoziție clasică, trebuie considerat (experiența ne-o arată îndeajuns) ca o primejdie și un inamic al romanului.

Bourget — observă criticul dela „Nouvelle revue française" — trece cu vederea asupra unei deosebiri esențiale, acea dintre arta în care timpul e măsurat și acea care dispune, liber de dânsul. Discursul, conferința, teatrul, nuvela, de și sunt genuri diferite, utilizează totuși un minimum de timp pentru un maximum de efect. De aici necesitatea și legile compoziției. Lirismul, epopeea, romanul dimpotrivă, dispun de timp și iată de ce atâtea romane cu textura lor suplă și nedeterminată nu ne dau senzația ordonanței și a compoziției, desfășurându-se dimpotrivă, în lungime asemenea cursului unui fluviu.

Reflexiunile lui Thibaudet asupra compoziției în roman sunt fără îndoială pătrunzătoare și juste, dar ele se potrivesc, cum e lesne de remarcat, mai mult decât romanului francez acelui european și mai ales englez sau rus.

Mi se pare însă evident că sub influența tradiției clasice care se confundă în mare parte aici cu raționalismul funciar și unele trăsături psihice ale rasei, romanul francez are înclinări dogmatice, tendința de a logiza viața și chiar atunci când nu caută să dovedească ceva și nu e trezit, se desfășoară totuși într'un plan aproape totdeauna ideal sau abstract.

Sentimentul profund al misterului, intuiția spontană a laturilor obscure sau iraționale ale sufletului, a complexității și a infinității existenții, ceeace face în romanul rus sau englez originalitatea unui Dostoiewsky sau Tolstoi, Georges Elliot sau Hardy, se întâlnesc rar la Francezi.

In romanul de observație, Balzac cu toată puterea lui de creație, interpune între viață și el, comentarii metafizico-sociale indigeste, Stendhal ideologia lui abstractă și reflexii de moralist, Flaubert preocupări de virtuozitate tehnică, Anatole France fantazia filozofică sau nimicitoarea lui ironie.

In ce privește romanul de analiză dela „Princesse de Clèves" până la „Porte étroite" a lui Gide, acest gen izolează și expune de obiceiu o criză de conștiință sau o situație tragică și e mai totdeauna conceput dramatic.

Opere ca „Jean Cristophe", „A la recherche du temps perdu", „Les Thibault", vaste, nedeterminate, chaotice se îndepărtează desigur de liniile tradiționale și precis conturate ale romanului francez și nu fără temei critici, bine intenționați și însuflețiți de preocupări patriotice, descopăr în ele influența literaturilor nordice sau chiar „les poisons de l'Asie".

Și în fața unor asemenea opere, care nesocotesc ceea ce alcătuia odinioară echilibrul, armonie sau compoziție și înseamnă pentru ei licefiarea sau disoluția romanului, partizanii clasicismului și naționalismului literar sunt îndreptățiți să spună alături cu Bourget: „Viața nu e incoherentă decât pentru inteligențele incapabile de a lămuri cauzele. Ea e, dimpotrivă, intim și profund logică pentru cine știe să vadă aceste cauze și marea artă literară consistă în a scoate la iveală această necesitate internă, ordinea secretă sub aparența anarhică a evenimentelor".

OCTAV BOTEZ

Intrare în ostrov

Eram în preajma unui mare eveniment: pescuit la Nada-Florilor, în locuri tainice, pe cari puțini oameni de pe pământ le cunosc. Trebuia să mă ducă acolo un flăcăuaș fără nume încă, și cu puține straie pe el: totuși, din punctul de vedere care mă interesa atunci, îl invidiam cu respect. Mi-am pregătit cu deosebită grijă cârlige nouă, mi-am așezat în cerdac, la îndemână, vergi mai lungi și mai tari și n'am uitat tutunul și hârtia de țigară — vamă pentru trecerea mea în altă zodie a vieții. — M'am întins tulburat pe culcușul meu, lângă vergile de alun. Am încercat până 'ntr'un târziu să adorm, însă simțeam în pleoape àcele stelelor. Răsucindu-mă necontenit, ca pe grătar, de la o vreme am intrat în acea stare care nu-i nici somn, nici trezie. E o febră specială, pe care o cunosc unii vânători și pescari. Mă vedeam în locuri necălcate de picior omenesc — poate locurile pe care le-au văzut întâiu strămoșii la începutul migrațiilor — și între ape line, stufuri și cer, se îmbulzeau spre undițele mele pești mari, de specii necunoscute. Tovarășul meu, flăcăuașul cu părul zbârlit, își lepădase pe plavie puținele straie nefolositoare și râdea c'o gură enormă ori decâteori trăgeam din adâncuri un pește monstruos, care mă privea blând și fix c'un ochiu rotund de sticlă colorată. Nu mă miram de goliciunea lui, căci și eu eram ca el, — și parcă nu-mi aduceam aminte să fi purtat vreodată straiele oamenilor din veacuri târzii și meschine.

Am deschis ochii dintr'odată ș'am văzut un sfert de lună în cerul negru, peste livezi pustii în care susura vântul. Am stat puțintel tulburat și nedumerit — până ce am străbătut timpurile și m'am regăsit. Atunci am tras un chibrit și la luminița lui am privit ceasornicul: lăbuțele de gânganie arătau ora două jumătate. Era timpul pe care-l hotărîsem expediției mele. Am tras grabnic pe mine hainele, abia mi-am stropit ochii cu apă dela fântână și mi-am așezat febril sculele pe umăr, cu teama că voiu rămânea cel din urmă, Intr'un târziu mi-am auzit pașii sunând pe drumul singuratic și gol.

In răsărit se zidise o culme de nouri negri. Simțeam în urechi și bâzâitul adierii subțiri. Mi se strângea inima —cașicum vântul și ploaia ar fi fost iremediabile catastrofe. Nădăjduind fierbinte într'o ocrotire cerească, intrai pe drumul iezăturii. Și încă pe întuneric, subt stelele reci, trecui pe după moara cu rotile oprite și vuietul cufundat în apă,— ș'apucai pe cărarea de care-mi vorbise protectorul meu pe lângă păretele nalt al stufului.

Ajunsei în locuri necunoscute, pe care le bănuiam că sunt locurile mele.

Poate-i târziu, poate pescarii adevărați au trecut la locurile lor, pe plăvii, în singurătăți, la Nada-Florilor, ș'așteaptă cea dintâi lucire de zori, ca s'arunce undițele. Trecui mai departe, în lungul trestiilor, cu urechea atentă. Intunericul păru deodată în juru-mi ceață străvezie. Vedeam cărări în stuh; dădui de-un luciu larg încrețit de fiorii zorilor. Privii în sus, stelele se stinseseră. Un țipăt răgușit de bîtlan sparse tăcerea. Cașicum ar fi fost un semn —fiorul luciului stătu și bolta rămase calmă și neagră. Muntele din răsărit se cufundase spre tărâmul celălalt.

Fără îndoială—mă gândeam — am trecut dincolo de ostroavele pescarilor. Ziua se apropie și rămân singur pe maluri. Trebuie să mă întorc îndărăt, la cărările pe care le lăsasem.

Nimic din minunile care se petrec în faptul zorilor nu mă mai interesa. Făcui calea îndărăt—până la o trecătoare în trestii, pe care o socotii fără nici o îndoială a mea. Auzeam șoapte și fluerări ușoare. Acuma știu că erau rațele cele mici sălbatice, care fulgerau la linia stuhului, spre înălțimi. In mine însă, sunetele lor aduceau altă înțelegere. Și mă hotărâi brusc să intru în cărarea de papură, spre plavie, unde pescarii vorbeau desfășurându-și undițile și pregătind năzile.

M'am descălțat repede; mi-am suflecat până la genunchi pantalonii. Socoteala mea era că mă voiu muia până la glezne. Cu ciuboțelele într'o mână și cu uneltele pescărești în alta, am pășit în cărarea de apă. Când am făcut al doilea pas, balta mi s'a suit până la genunchi. — In sfârșit, fie! — o acceptai și până la genunchi. Până la marginea plăviei, mai aveam de străbătut cinci ori șase pași. Poate mai mult; apa la mal, însă, nu se poate să fie adâncă.Curagiul dese ori e alcătuit din asemenea raționamente. După alți doi pași, apa îmi puse un brâu rece subt vintre și'n jurul șalelor. Nu-i nimic; au trecut alții, trebue să trec și eu. Dacă mi s'au udat straele dela genunchi până la brâu, poate să se moaie și restul. Intr'o clipă într'adevăr s'a muiat și restul. Și când am simțit apa subt bărbie—am înțeles fragilitatea judecății omenești. Intr'un sfert de secundă instinctul a făcut cu mult mai mult și cu mult mai bine. M'am trezit pe mal, fulgerând cu coada ochiului spre locul primejdiei; biruitor, însă într'o jalnică stare, cu straiele șiroind și lipite de trup.

— Ce este? tresări deodată un glas lângă mine.

Mă întorsei. Pe rumeneala zorilor se proecta silueta protectorului meu,— desculț și cu capul gol și zbirlit.

— Nu-i nimic, răspunsei eu cu liniște eroică; am vrut să trec la plavie.

— Care **plagie?**

— La Nada Florilor.

— Care Nada-Florilor? Aici nu-i Nada-Florilor. Aici ai intrat ca să te îneci. Acuma trebue să te dezbraci —stoarcem straiele — pe urmă te 'ncalți și-ți pui pălăria în cap și mergem unde se cuvine, ca să nu întârziem. Mai este o bucată bună de drum

Ași fi vrut să mai am o deșteptare fericită în cerdac, la lumina lunii. Imi pipăii ceasornicul și-l trăsei din buzunărașul lui: se înecase. Fără a mă opri mult asupra acestei jertfe nouă, lepădai de pe mine tot ce era ud; și pe când tovarășul meu, ținând straiele de-un capăt, îmi ajuta să răsucesc și să le ușurez de apă, îl întrebai cum îl chiamă. De ce l-am întrebat chiar în împrejurarea aceia, nu înțeleg.

— Mă chiamă Culai, îmi răspunse el simplu, fără să se mire. Acu hai să mergem.

— Pe mine mă chiamă Dumitrașcu, îi mărturisii eu, c'o simțire de recunoștință.

El mă privi. Eram în pielea goală, încălțat și cu pălăria în cap. Iși scutură părul, cașicum ar fi văzut o minune. Și porni înainte, rîzînd. Poate-și făcea socoteala că aveam din îmbrăcăminte tocmai ceiace-i lipsea lui,—părți cu totul de prisos, fără îndoială. Imi ducea straiele și undițele. Eu îl urmam repegior. Așezându-mi ceasornicul cu lănțușorul pe după gât, ca pe o amuletă, îi vorbii lui Culai:

— N'am uitat tutunul.

— Bun, răspunse el, fără a întoarce capul. Il uscăm la soare, odată cu straiele. Numai îmi pare rău de prostia pe care ai făcut-o. Dacă te duceai la fund, nu știa nimeni și te mâncau peștii.

Atunci, cu lumina acestei înțelegeri, îmi bătu în ochi și cea dintâiu strălucire a zorilor și tăcui, înfricoșat. Trecurăm pe lângă luciul neclintit și urmarăm drumul înainte pe lângă alte perdele de trestii, pe sub pasajul de dimineață al ratelor. Se deșteptaseră, pe pămătufurile înalte, și privighetorile de baltă cu fluierături și larmă. Când ne oprirăm, lumina alunga aburi pe cărări lungi de stuh.

— Aici avem noi o trecătoare, îmi zise Culai tovarășul meu. Ca să nu scăpătăm în mâl, tragem dintr'un loc știut de mine o scândură bună și groasă, pe care am furat-o dela Froim Bercovici; ș'o punem punte peste papură. Așa trecem pe-un colțișor de coșcovă. După aceia întindem iar scândura către altă coșcovă. Și de-acolo, iar pe pod, trecem la ostrovul cel bun, unde am ascunse undițele mele. Acolo uscăm tutunul, bem țigări și prindem pește.

Am făcut întocmai cum a spus el. Și de pe coșcovă pe coșcovă, printre lintiță și nufări, am trecut pe ostrov, în fața unei bălți adânci și limpezi. Eram departe și'n singurătăți,— și zorile se înflăcărau numai pentru noi în răsărit. Departe, pe luciu, se scăldau rațe. Nu s'au tulburat din jocul lor. Pe deasupră-ne treceau pescăruși alburii— și, întorcând capul, ne priveau numai c'un ochiu.

Ne căutam loc prin papură și sălcii mărunte, la malul luciului, pe insula plutitoare, când deodată o parte din desișuri și burueni se mișcară. Se prefăcură în înfățișare omenească și se întoarseră spre mine. Văzui întâiu două chipuri de bărbați,—unul spînatic și uscat, altul bărbos și cărunt. Și de mai la o parte înălță fruntea îmbrobodită o femeie. In prima clipă n'avui conștiința stării în care mă înfățișam. Sexul frumos al ostrovului avea însă tufe de păr în jurul buzelor ș'o voce deosebit de groasă. Nu rîdea de mine. Intreba cu seriozitate și cu grijă:

— Dar ce s'o tîmplat, măi Culai?

— Nu s'o tîmplat nimica, răspunse tovarășul meu. L-am găsit lîngă groapa mînzului. Era să se înece acolo.

Bărbații mormăiră ceva și-și întoarseră nasurile spre baltă. Apoi cel bărbos, se aplecă grabnic și trase undița. Aduse la fața apei, în lumină, o plătică argintie. M'am simțit înfiorat și fericit și pășii cu îndrăzneală spre mal, la locul meu. Femeia mă privea serioasă și liniștită, cașicum îmbrăcămintea mea era ceva cu totul obșinuit, la Nada-Florilor.

Așa mi-am făcut intrarea în ostrov, mi-am aruncat undițele în balta adâncă, și m'am cinchit atent lângă ele, ca strămoșul cel de demult, care nu era mai îmbrăcat decât mine.

MIHAIL SADOVEANU

Maxime și cugetări

Nou nu e decât ceiace s'a învechit.

(Chaucer)

Vorbele ca și oamenii nu valorează decât dacă sunt la locul lor.

(Rivarol)

Ca să mistui știința, trebue s'o fi înghițit cu poftă.

(Anatole France)

In orice geniu e un grăunte de nebunie.

(Boerhave)

Nu adevărul convinge pe oameni, ci acei care îl spun.

(Nicole)

Ca să te sui, unde nu te cobori?

(Casimir Délavigne)

Spiritul e cu totul dimpotrivă banilor: cu cât cineva are mai puțin, cu atât e mai mulțumit.

(Paul Masson)

Talentele mari atrag ura, întocmai ca fierul, rugina.

(D'Alembert)

Trebuie să scrii cum vorbești — dar nu trebuie să vorbești cum scrii.

(Lainte-Beuve)

Dăruești bani, însă nu împrumuta niciodată.

Dând, creiezi nerecunoscăttori; împrumutând, îți creiezi dușmani.

Femeia este, după biblie, ultimul lucru creat de Dumnezeu. Desigur că a creiat-o Sâmbătă seara. Se resimte oboseala.

(Alexandre Dumas fils)

Pocăința este ultimul câștig pe care omul îl scoate dintr'o greșeală.

Moartea nu e adevăratul sfârșit. Ne mai rămâne să murim în ceilalți.

(Alberto Gillen)

Curtea dela Căiuți

In primavara anului 1858, mama a pierdut în sfârșit răbdarea și, într'o bună dimineață, nemai voind să aștepte sosirea stâlpilor de fontă din străinătate și folosindu-se de o absență prelungită a tatei la Ieși, s'a mutat cu toată casa la Căiuți.

Curtea dela Căiuți fusese clădită cu vr'o doisprezece ani mai înainte, de tata, în vremea văduviei sale, pe locul unor livezi și grădini cumparate dela niște răzeși din satul Căiuțul, în mișlocul târgușorului cu acelaș nume, înființat de bunul meu, hatmanul, în vremea lui Ioniță Sturdza, pe temeiul unui hrisov al lui Scarlat Calimah.

Până atunci *curtea*, în care șădeau bunul meu și tata când veniau la Căiuți, era o clădire de vălătuci, amestecați pe ici pe colo cu părți de zid de cărămidă, cuprinzând cinci încăperi, din care una foarte mare și, în fața despre târgușor, un cerdac larg, cuprinzând toată lungimea casei, la care te urcai prin două trepte din ulița târgului și care uliță alcătuia parte din șleahul mare între Adjud, Târgul Onei și granița Ardealului. Noua curte s'a clădit în fața acestei *bojdeuce*, de care îmi aduc aminte numai în stare de putregiune și pe care am dărâmat-o eu la 1877.

Curtea cea nouă a fost clădită mai ales în lipsa tatei, de un vechil leah ce-l avea atunci, numit Mokrenski. Acesta. din pacate, avea o mare influență asupra tatei care își făcea mari iluzii despre cunoștințele lui agricole, economice și tehnice, cași despre onorabilitatea lui. Acea clădire l-a costat sumi enorme și nu este nici bine clădită, nici îndămânatecă, nici frumoasă.

Dacă casa lăsa mult de dorit și, cu toate dimensiunile ei, era neîncăpătoare, căci de toate erau numai douăzeci și șase de încăperi cu antreturi, cu coridoare, cu cuști de scări, cu privăți, cu bufet, cu *bodroane* (un feliu de băștini) cu tot, grădina era o splendoare și făcea admirația tuturor celor care o vedeau. Nu se putea, în privința mărimii, compara cu multe alte grădini boierești din Moldova, de oarece cuprindea numai patru fălci, dar era trasată în chip minunat. Proiectul desemnului fusese făcut de vestitul Sobeck, un grădinar neamț vestit la noi în întâia jumatate a veacului al nouăsprezecelea, dar revăzut și retușat de mama.

Dealtmintrelea toată acea parte a văii Trotoșului, cu pâraele Căiuțul Mare și Căiuțul Mic, cu luncile de arini de pe malurile lor și cu marele lunci de pe malul Trotoșului, alcătuite din răchiți, arini, plopi argintii și feliu de feliu de copăcei, amestecați cu rîorușcă mirositoare, cu păduricile și tufele de rug și de alți spini de pe corhănile ce se ridicau deasupra satului spre miazăzi, nu alcătuia altăceva decât o mare grădină, începând dela hotarul dela vale a moșiei Căiuțul și a ținutului Bacău, pană dincolo de Gârbovana. Acest colț de țară a fascinat de atunci ochii copilului de patru ani și jumătate, iar icoana lui a rămas înfiptă cu dor nespus până în ziua de astăzi în inima scriitorului septugenar după o despărțire de aproape patruzeci de ani! Lăcomia neînțeleaptă a unui jidov care a stăpânit câțiva ani moșia Gârbovana, a distrus păduricele de pe coasta dintre târgușorul Căiuți și Podul lui Ștefan, a făcut câmp de arat din frumoasa luncă a Batașniței, iar sălbătăcia și lenea unui regiment de artilerie român, cantonat acolo în timpul războiului[1]) a făcut palancă din splendoarea de grădină, dar eu, în această clipă, le văd toate așa cum erau în primăvara anului 1858!

Am aratat în capitolul din urmă că mobilierul tatei dela Căiuți era foarte sumar și el: paturi moldovenești îmbracate cu cit, scaune, mese, scrinuri, dulapuri de lemn de brad lustruit și prea puține mobile demne de acest nume. De n'am fi adus cu noi ce era la Pralea, n'am fi avut pe ce să dormim. Și această stare de lucruri a ținut doi ani și jumătate, tata amânând din zi în zi aducerea mobilierului din casa dela Ieși.

Tata nu avusese ce să facă când, la întoarcere, ne-a găsit instalați la Căiuți: n'a putut decât să se închine în fața faptului îndeplinit.

In cea dintâiu vară a așăzării noastre la Căiuți am mers din nou la Slănic. Intâmplările acestui sezon sunt cu mult mai vii în memoria mea, decât ale celui dintâiu. Din pricină că țara era în toiul luptei pentru Unire, cei mai mulți boieri, mai cu samă acei unioniști, nu plecase aproape de loc în străinătate, temându-se de vr'o surprindere din partea Turciei și a Austriei ajutate de Anglia. Era deci adunare mare boierească la băi, mulțime de rude și de prieteni de ai noștri, printre care am fost foarte mulțămit să găsesc pe bunul meu prieten, Cuza.

Ocupam casa lipită de sala de bal, cu un mare cerdac dinaintea ei. Ingrijirea mea specială era încredințată mancei mamei, sărdăresei Marghioala Neculau, foarte iubită de toată familia și care șădea la masă cu noi. Insă eu eram cumplit de neastâmpărat și de neascultător și aveam pretenția să mă primblu liber în tot Slănicul, iar mama nu avea nimica de obiectat, ea fiind de părere că copilul, mai ales băiatul, trebuie lăsat să se desvolte pe cât se poate în libertate, pentru a capata spirit de inițiativă. Hoinăream deci toată ziua și mă apucam de toate năzdrăvăniile. Biata sărdăreasă, bine învălită din fire, o ducea într'o necontenită spaimă și mișcare. Am povestit aiurea cum, într'o sară, din îndemnul lui Cuza, care o găsia din cale afară veche, am dat foc colibei în care cântau muzicanții, spăriind straşnic o păreche îndrăgostită care, negândindu-se la asemenea primejdie și având altăceva de făcut decât să se păzască de foc, nu auzise cum am venit la colibă și cum am aprins chibriturile care au dat foc cetinei uscate. Am fost descoperit și am mâncat dela tata o corecțiune din cele mai sfinte. Dar, a doua zi. Cuza m'a mângăiet, zicându-mi că sunt un viteaz și dăruindu-mi o păreche de epolete, pe care le-am păstrat mulți ani, până ce mi s'au furat acasă, pe când mă aflam în străinătate pregătindu-mi bacalaureatul.

Tot lui Cuza îi datoresc amintirea unui incident care ar fi putut deveni tragic. Luam mesele pe cerdacul casei în care locuiam. Intr'o dimineață, trebuia să fie între orele zece și zece și jumătate, masa era pusă, se vedeau cocotiere în farfuria de dinaintea fiecărul loc, ceiace însamna că aveau să fie ouă fierte la dejun. Tata, după obiceiul lui, era un tată foarte iubitor, se muta dela unul la altul din scaunele ce aveam să le ocupăm noi, copiii și tăia pentru fiecare fălii înguste de pâne *(mouillettes)* menite a fi mâncate cu ouăle, iar eu priviam la el. Deodată îl văd cum pune mâna la frunte, se scoală în picioare și un șivoiu gros de sânge se sloboade din fruntea lui. La țipetele mele a venit sofragiul, mama și toată casa. S'a adus un lighean în care a curs sângele și mama, care avea mult sânge rece, a legat răpede pe tata la cap cu un prosop mare ca l-a strâns bine și sângele a încetat să curgă. A venit apoi doftorul și a constatat că rana fusese pricinuită de un gloante Flaubert mort, probabil ricoșat de vr'o piatră, care gloante îi spărsese o minusculă arterie de sub păr. Pe câteva ceasuri a avut o viguroasă durere de cap și s'a simțit slăbit din pricina pierderii de sânge.

Toată lumea a priceput că micul gloante ieșise din pistolul lui Cuza.

Acesta după amiază venind să vadă pe tata, l-am luat eu în primire de pe cerdac și, arătându-i pata de sânge care nu se spălase încă, i-am zis:

— Uite ce ai făcut!

Mama sosind în acel moment, viitorul Domn a capatat un perdaf din cele mai sfinte.

Cuza, care era un minunat trăgător cu pistolul, avea obiceiul, în fiecare dimineață, să tragă, din cerdacul de dinnaintea locuinții sale, în cortelul verde al cumnatului său, Lambrino, pe care îl făcuse ciur. Se vede că acel gloante. foarte mic ca toți glonții acelor pistoale, ricoșase, după ce trecuse prin cortel, pe vr'o piatră, pentru a veni să lovească pe tata la o distanță destul de mare. De atunci Cuza a început să dee pace cortelului verde a cumnatului său, până când acesta a avut proasta ideie să pue să astupe bortele făcute până atunci, ceiace a împins pe viitorul Domn al Țărilor Surori să nu se mai poată stăpâni și să facă cortelului alte borte și mai număroase.

In curând după întoarcerea noastră la Căiuți, am fost martor la o scenă care zugrăvește de minune obiceiurile administrative ale vremei.

Tata fiind dus în ținutul Neamțului, la moșia mamei, la Mărgineni, a sosit în satele noastre *zăcuția*. Adică privighitorul de Trotuș, al cărui nume l-am uitat, sau ajutorul lui (în acest moment nu-mi mai aduc aminte dacă privighitorii noștri aveau deja ajutori atunci și, unde mă aflu în acest moment, n'am cum să mă lămuresc), a venit cu doi *cazaci* ca să împlinească banii birului cu care țaranii erau foarte întârzieți. Pentru a scoate acei bani, se întrebuințau mijloacele uzitate atunci: bătăi înfricoșate, sfaramarea străchinelor și a mobilelor rudimentare aparținând datornicului, prinderea găinilor și a gâștelor lui, plus variantele iscodite de mintea mai mult sau mai puțin ageră a împlinitorului, mai făcându-și râs de câte o fată sau de câte o nevastă.

Privighitorul în chestiune era un împlinitor, cu deosebire vrednic; întrebuința, pe lângă toate mijloacele cunoscute și altele improvizate de creierul său. Două zile după sosirea lui, era pe moșie un chiu și un vai nemaipomenit; bieții oameni împresurase curtea și rugau cu lacrimi pe mama să-i scape de acea urgie. In zadar îl poftise pe executor la curte prin noul vatav de ogradă, sărdarul Neculai Lefter, fostul camardiner al tatei, în zadar îi trimesese răspuns că are să scrie ispravnicului și chiar la Ieși, *zăcuția* se făcea tot mai strașnică. Dar, a treia zi, dă Dumnezeu și sosește tata pe neașteptate. Nu apucase bine să iasă din trăsură și mama îi și spusese ceiace se întâmplă la Popeni. Tata poronci îndată să i se înhăme o păreche de cai proaspeți la altă trăsură, m'a luat cu el și am mers la satul Popeni. Dinaintea crâșmei se afla lume multă. Nu plouase de mult și era un colb cumplit. Pe prispă crâșmei șădea domnul privighitor sau ajutor de privighitor, calare pe un scaun. In drum, *cazacii* trăgeau, ținând-o de picioare și târându-i fața în colb, o femeie al cărui bărbat fugise în ajun ca să scape de bătaie.

Tata a sărit din trăsură, poroncindu-mi să nu mă mișc și, într'o clipă, cei doi *cazaci* zăceau la zece pași, în mijlocul drumului. Țaranii încunjurară îndată pe tata, fie care spunându-i ceiace suferise, era un zgomot groaznic: țipete, plânsete, bocete. Cu mare greu tata obținu să se facă liniște și vr'o zece oameni mai cuminți fură chiemați pe rând ca să spue ce văzuse. Privighitorul care îngălbenise, voi să fugă, dar tata poronci să-l oprească. După ce țaranii mântuiră jalnica lor povestire, tata întrebă pe cinovnic ce are de întâmpinat. El îngână câteva cuvinte. zicând că are porunci și cerându-i-se acele porunci, el înmână tatei o hârtie. Tata o ceti tare. In hârtie i se poroncia să meargă la un număr de anumite sate și să execute banii birului.

— Nu văd aici să ți se poroncească să bați, să necinstești, să strici și să schingiuiești, zise liniștit tata.

Cinovnicul tăcu.

— Dumneta ai bătut, ai necinstit, ai stricat, ai schingiuit, urmă tata, ești un hoț. Am să-ți dau răsplata care se cuvine hoțului. Puneți-l jos, poronci el țaranilor.

— Acuma trageți-i o sută de bice, chiar cu harapnicul lui, mai poronci tata.

Il iertă după cincizeci, dar și acele ajungeau și le va fi ținut minte domnul ajutor de privighitor sau privighitor, toată viața lui. După aceia fu ridicat, dus la cal, legat pe el, iar frâele fură date în mânile unuia din cazaci și astfeliu porni spre reședința lui dela Târgul-Trotușului.

Dar când era să plecăm, iaca vedem că aleargă oamenii spre noi și ni spun că al doilea *cazac* cere numadecât un car de beilic, (de corvadă), bine înțeles fără plată, ca să ducă două cuște mari, una cu găini și cealaltă cu rățe și cu gâște, adunate fără bani de cinovnic dela datornicii fiscului. *Cazacul* fu chemat de tata și invitat, în termeni cât se poate de drastici, să încalece și să plece, iar nenorocitele păsări fură puse în libertate, iscându-se între gospodine, cumplită sfadă cu prilejul alegerii lor.

Zăcuție mai făcutu-s-au în toată domnia lui Cuza și în vremea lui Carol în ținutul Bacăului, dar în satele de pe Căiuți, după acea pe care am povestit-o, n'a mai venit alta de acest feliu.

RADU ROSETTI

1) Cu toate că, la prea puțini kilometri erau, de amândouă părțile Trotușului, zeci de mii de fălci de pădure, din care se puteau aduce lemnele de foc cu cea mai mare ușurință, mai ales de trupe călări.

Bucurestii de azi

S. T. B.

Aceste litere cabalistice reprezintă un proces scandalos dinainte de război, între societatea de tramvae și comuna București. Scandalul a provenit din faptul că numita societate reprezenta o cetățuie politică, dintr'un sistem politic bazat pe cetăți economice inexpugnabile. Procesul a fost câștigat de societate în paguba comunei, pentrucă în ultimul moment a intervenit Take Ionescu, cu forța lui oratorică și personalitatea lui cuceritoare.

De-atunci încoace S. T. B. n'a încetat să fie un scandal. Deținând aproape monopolul exclusiv al comunicației în București, n'a corespuns niciodată nevoilor urbane, real simțite și deci fatal productive. In primele zile după război, tramvaele erau luate cu asalt, nu din pricina numărului prea mare de călători, cât din insuficiența numărului vagoanelor. Victime omenești au fost puse la mijlocul Bucureștilor, pentru plăcerea unora de a nu merge pe jos un sfert de oră! Bucureștenii au plătit cu sângele lor, nu numai cucerirea Ardealului, Bucovinei și Basarabiei, dar și cucerirea Bucureștilor.

Toate trec pe lumea asta....
Doar tramvaiul nu mai trece!....

Versurile acestea, născocite de cine știe ce mucalit plictisit să tot aștepte lângă stâlp, au devenit populare. Dela război încoace. țara — cum se spune — a făcut progrese uriașe: industriile lucrează, meseriile sunt în floare, comerțul prosperă. politica ia avânt — numai tramvaiele sunt aproape în aceeași situație de insuficiență, ca în zilele imediat următoare păcei. Inghesuială în vagoane, întârzieri în curse. Când aștepți tramvaiul 16, vine tramvaiul 15, după 15 vine iar 15; apoi, trebuie să vie în sfârșit 16; vine 20. Iți făgăduiești că dacă după 20 nu vine 16, pleci pe jos. Pândești. Inima-ți bate ca la o întâlnire cu cineva care trebuie să-ți aducă o mare veste: de bucurie sau nenorocire. In sfârșit, tramvaiul se zărește... E un 15, Indignat, pleci; dar după câțiva pași întorci capul să vezi dacă nu cumva vine 16, căci ar fi absurd tu să pleci și tramvaiul să vie!...

Când vine, e aglomerat. Abia ai loc pe scară. Cu prețul vieții, ținut de subsuori de călători, bagi o mână în buzunarul vestei să scoți prețul biletului.

Taxatorul, un fost vizitiu, e în bocanci și pantaloni de ordonanță, cu haina dăruită de un funcționar public și chipiu de ceferist. Pute a nădușeală. Se uită în ochii tăi să-i restitui discret biletul la scoborîre. Când taxatorul e taxatoare, după cea dintâi aruncătură de ochi îți făgăduiești să nu mai ridici ochii de jos ca să nu-i vezi fața mâncată de pustule și gura mutată pe o ureche de cine știe ce incendiu.

Dacă vagoanele nu se opresc toate pe linie, de rămân moarte, din pricina lipsei de curent, câte trei ore, ca muște înghețate de ger, apoi totdeauna în calea tramvaielor se află câte un car cu fân, o căruță de lemne sau un camion cu butoaie de bere. Când s'au tras liniile tramvaielor în București, tramvaiele erau socotite ca un lux urban. Astfel că liniile s'au tras pe toate străzile principale — adică unde aglomerația e mai mare!

Nu voim să scriem un singur rând despre tramvaiele cu cai. Ele sunt o rușine atât de evidentă nu numai pentru București, dar pentru orice oraș, oricât de neînsemnat, încât toată urma lăsată de bietele animale torturate pe pietrile Bucureștilor, ar trebui în fiecare seară dusă plocon la Primărie pentru formidabila ei toleranță.

Și acum — pentrucă suferim de profetism — câteva deziderate:

Tramvaiele cu cai trebuiesc arse, iar caii trimiși să care îngrășăminte la țară.

Tramvaiele electrice, cu stâlpii lor monstruoși, cu firele lor de paianjen electrificate, cu urletul, țăcănitul, scrâșnitul lor de fiare vechi, mutate la periferie. Tramvaiele trebuie să străbată numai bulevardele largi, și să facă numai curse dela trei chilometri în sus. Ele trebuie să fie cu predilecție întrebuințate la comunicația între București și orașele vecine: Pitești, Ploești, Giurgiu, Oltenița, Târgoviște, fiind mai comode decât celalt animal antideluvian al comunicatiilor: trenul de „persoane".

Și în acest caz, tramvaiele trebuie să fie curate, confortabile și frumoase la înfățișare, ca niște bijuterii, și scoase pentru totdeauna din acea combinație care are de scop direct exploatarea și batjocorirea călătorului. Pe baze curat comerciale, fără participări oficiale,, tramvaiul — chiar la periferie — va ține pasul vremei, se va perfecționa, se va iefteni — căci va scăpa de paraziții plătiți gras — sau va pieri.

In centrul Capitalei trebuie să circule numai taxicourile pentru zece persoane.

Inceputul s'a făcut. Taxicourile sunt elegante și discrete ca niște biblioteci de nuc. Mersul lor este lin și agreabil. Timpul lor este foarte prețios. Costul unei călătorii este măgulitor de ieftin. Sunt totuși încă un mijloc de comunicație sortit pieirii.... Țin de *stilul* trenului, care nu va mai rămâne în vigoare — peste zece ani — decât pentru transportul sacilor, butoaielor, vitelor și lemnelor de ars.

Aeronava în curând va înlocui trenul.

Automobilul mic, electric, zvelt, elegant și rapid ca ideia, — pentru una sau două persoane — va lua locul taxicoului popular.

Lupta care se dă în zilele noastre între tramvai și taxicouri e lupta mastodontului cu omul. S'ar putea să învingă mastodontul... — dar nu pentru multă vreme. Asta e sigur: omul tot va birui!....

Deocamdată taxicoul e împedicat să circule, de fapt nu de S. T. B. ci de bolovani. Când toate străzile vor fi pavate — și vor fi! — tramvaiul electric se va muta singur la Băneasa și la Gropile lui Ouatu.

V. SIMION

De-ale copiilor...

Pe stradă.

Un gardist oprește un copil care pare că s'a rătăcit. Il întreabă al cui este:

— Vrei să mă duci la mama?
— Se 'nțelege.
— Te rog nu mă duce...
— Pentru ce? Te bate?
— Nu... mă piaptănă.

* * *

Marioara, o fetiță de 5 ani, scrie bunicului ca să-l felicite de ziua lui. Fiecare literă scrisă e înaltă de cel puțin zece centimetri.

— Pentru ce faci literele așa de mari o întrebă tatăl ei.

— Bunicul e așa de surd! — răspunse Marioara.

Cronica științifică

In spațiul infinit și finit *)

II.

Am mai avut prilejul să vorbim, tot aici, de felul cum este socotit universul după astronomia modernă. Aminteam atunci forma spațiului plin cu un număr limitat de stele — sori, care nu trece de două miliarde, arătam că întinderea universului acesta e reprezentată de un diametru lung de treizeci de mii de ani de lumină, întindere străbătută atâta vreme de vehiculul cel mai rapid, raza de lumină care nu face mai puțin de trei sute de mii de kilometri pe secundă.

Insulei de sori în care ne aflăm îi găsisem astfel limitele ajutați de date sigure, științifice și în călătoria noastră închipuită, făcută numai printr'o simplă săritură de uriaș ceresc, atinsesem marginile ei.

In noaptea liniștită și senină, stând înaintea micului ocular al lunetei noastre, străbătusem, prin jocul imaginației, distanțe reale, dovedisem adevărata formă a universului și căpătând aripile siguranței științifice, ne apropiasem de palida nebuloasă a Andromedei, pe care o admirasem cu puțin mai înainte.

„O nopți! Desfășurați în tăcere paginile cărții cerului", s'a spus de multă vreme. Inaintea privirei dornică de spectacolele unice ale naturii, se desfășoară, odată cu cortegiul diamantelor cerești, minunile creațiunei. Semnele de întrebare, întunecate, și totuș zărindu-se, luminate vremelnic de fulgerele de-o clipă ale minții noastre, — se șterg pe rând și întunericului celor neștiute i se substituie adevărul descoperirilor.

O depărtare enormă ne desparte de nebuloasa din Andromeda. Am văzut că după ultimile evaluări, lumina o străbate într'un milion de ani. Spiralele uriașe ale acestei nebuloase au fost desfăcute în stele de fotografiile recent luate în America, la marile observatoare din Statele-Unite. O puzderie de stele se văd pe aceste clișee. Până acum se credea numai că, în general, nebuloasele în spirală sunt universuri aparte. Se știa că sunt la depărtări mari, că spectroscopul le arată, indirect formate din stele; dar dovada cea mare ne este dată de această ultimă descoperire. Structura lor steloasă e astfel pe deplin arătată.

Insăși Calea laptelui, universul nostru, poate să fie o nebuloasă în spirală, asemenea celui din Andromada și celor aproape un milion de tovarășe, presărate pe bolta cerului și abia apărând pe fotografiile cerești.

Și realitatea ne-ar fi arătată numai atunci când am fi în afară de univers; atunci am putea să-l privim direct, din față. Cu cât ne-am depărta, spiralele s'ar arăta tot mai bine și stelele ar dispărea pe rând, ne mai rămânând decât o nebuloasă, nour alburiu pierdut în nemărginire.

Studiată din afară, nebuloasa această nouă este însuflețită de o mișcare în spațiu, apropiată de iuțeala găsită la celelalte nebuloase în spirală, căci universul nostru sboară neîncetat cu viteza de 600 kilometri pe secundă târând în această goană fantastică nouri întregi de stele, peste două miliarde, și un număr nesfârșit de corpuri întunecate.

De miliarde de veacuri urmăm necontenit aceeași cale, deși în timpul acesta s'au făcut schimbări mari în sânul universului: lumi odinioară în viață, azi au dispărut și pe ruinele lor s'au ridicat altele; sori s'au stins alții s'au născut și viața cu moartea, dându-și mâna stăpânesc totdeauna universul, un punct și el față de nemărginire, supus legilor ce se găsesc în lumea sorilor și a universurilor într'o deplină armonie.

Spațiul conține mii de asemenea nebuloase, tot atâtea universuri. Fiecare este un sistem stelar de sine stătător. fără nici o legătură una cu alta. Odinioară, oamenii de știință se întrebau dacă spațiul e infinit și conține un număr nelimitat de aștri; atunci influența atracției numărului nesfârșit de corpuri cerești ar fi mult mai mare decât astăzi. Se ajungea astfel la încheierea că spațiul nu poate fi populat la infinit cu stele. Mai înainte Kant se întemeia pe diferite considerații metafizice și proclama spațiul infinit: semănat în toate părțile cu stele.

Se pun în față deci cele două concepții: spațiul infinit și spațiul finit. Einstein a răspuns că universul adevărat e înfățișat de un spațiu cu o rază de 150 milioane de ani de lumină. In această porțiune de spațiu s'ar cuprinde și nebuloasele-universuri. Ar fi o adunare de Căi lactee, cu dimensiuni totuși limitate. De o formă rotundă, asemenea unei sfere, spațiul einsteinian ar putea fi parcurs de o rază de lumină numai urmând această curbură uriașă și în toate sensurile mergând, nici odată nu i-ar da de o margine.

E tot așa ca și pământul: fiind rotund, poate fi străbătut, pe mare și pe uscat, pretutindeni. Ne putem întoarce de unde am plecat, însă drumul ni-l putem urma înainte, fără să-l sfârșim vreodată. Și totuși pământul nu este infinit. Cunoaștem mărimea lui, și dimensiunile nu i le vom înșira aici. Universul relativist este asemănător. Deși este mărginit, aavând forma de sferă, este în acelaș timp nemărginit. *Spațiu infinit și finit!* Două noțiuni diametral opuse și totuși evidente în concepția einsteiniană. Nimeni n'ar putea contesta adevărul acesta, dar o întrebare ne este implicit pusă.

Se spune că o rază de lumină, pornind dintr'un punct al universului, se întoarce iarăși de unde a plecat. E silită să urmeze o cale închisă și de influența corpurilor cerești, materia exercitând asupra ei atracția și schimbându-i drumul. Dar, în afară de univers, în afară de spațiul de 150 milioane ani de lumină, ce este? Un gol? Golul acesta nu va ține mult și la urmă va face loc unei alte îngrămădiri de aștri. Va fi deci un alt univers, fie chiar de mărimea celui einsteinian. Fără îndoială că în el raza de lumină, urmând aceleași legi, nu va putea să scape în afară și va face un circuit nesfârșit. Pentru noi, cari am studia dinăuntrul acestui univers, luându-ne după raza de lumină, vom spune iarăși că universul este infinit și tot odată finit. Fiindcă ne raportăm la aceleași lucruri. Dar spațiul exterior nu-l vom nega nici odată! Chiar dacă legăm noțiunea de spațiu de aceea de materie, putem concepe, dincolo de univers, un alt gol, la o depărtare oarecare un alt spațiu cu stele și deci un alt univers.

Pentru fiecare din aceste universuri, studiind lucrurile dinăuntrul lor, vom ajunge la încheierea că spațiul ne este limitat; n'avem nici un mijloc să trecem dincolo de el, căci materia nu ne dă voie. Insă nu vom spune că un alt univers nu se află în depărtări; fără să avem cu toate acestea vreo știință despre el, îl bănuim numai și presupunerea e întemeiată pe cele arătate mai sus, pe cunoștințele puse la îndemână de știința cerului.

C. N. NEGOIȚA

*) Din volumul Pluralitatea Universurilor, ce va apare în curând.

Iliuță Gândac

Nu-i nici poreclă, nici glumă. Așa e numele lui adevărat: Iliuță Gândac.

Când l'a adus maică-sa întâi de la țară și l-a tocmit la noi, Iliuță avea părul mărișor. La ceafă șuvițele se răsfrângeau în sus, ca o coadă de rățoi. Dacă l-ar fi lăsat mai mare, poate făcea și cârlionți. Dar după puțină vreme Iliuță Gândac a trebuit să fie tuns numai decât și fără întârziere... S'a întors de la bărbier cu capul rotund ca o minge. Parcă râdea și prin creștet și pe la ceafă. Foarte vesel întinde cinci lei, rest la o hârtie de douăzeci.

— Ce-i asta? Cât ți-a luat pentru tuns?

— Cinsprece lei, răspunde el mândru și se înțepenește mai bine pe picioare. M'o tuns *franțuzăște!*

Asta i se pare lui lucru foarte de haz, dar cum e fire stăpânită, zâmbește numai, parcă se alintă și-și arată dinții mărunței.

Cu toate că îl chiamă Iliuță Gândac și are numai doisprezece ani, e un om care arată tare așezat și tare vrednic. Știe treburile pământului mai pe toate. Știe când începe prașila întâia, când cea de-a doua, știe când popușoiul are să deie *în schic*... La dânsul în sat e cunoscut ca un prășitor de ispravă și e plătit ca jumătate de om.

Dar, copilul de văduvă săracă lipită și cu încă cinci copii împrejur, Iliuță e priceput și într'ale gospodăriei mărunte. Mătura tare bine, scoțând cu un colț al măturii cel mai mic gunoiaș de prin unghere. Spăla vasele, dând repede din mâini și luând o mutră necăjită. La treaba asta e drept că se face numai o apă din cap până 'n picioare și se umple de cenușă până la coate, ba se zugrăvește și pe nas cu câte un benghiu.

Iliuță e îndemânatic la meșteșuguri. Vede un scaun șchiop: îl clatină, îl cearcă, îl cercetează.

— Da' scaunu ista trebu' dires...

— Ar trebui el. Da 'l poți tu drege, măi Iliuță?

Iliuță te privește cu ochii lui negri-violeți, ca murele umezite de rouă și răspunde cu încredințare:

— Pot!

Are așa un ton, că dacă ți-a spus el că-ți face o treabă, apoi nu mai ai nici o grijă. Acuma, că se întâmplă ca isprava să iasă cu totul pe dos, asta-i altă vorbă. Dar Iliuță te întâmpină cu o lumină atât de veselă în adâncul ochilor, că te simți împăcat.

Iliuță Gândac știe și carte. Poți să-l trimeți cu încredere în piață, să cumpere fel de fel de lucruri. Nu uită nimic, că și-le însemnă cu *atenție* pe un peticel de hârtie, cu un ciot de creion, pe care-l ține ca pe o petricică în vârful degetelor: *catofi, fână, zazri* și alte asemenea lucruri misterioase, fără de care nu se poate la casa omului.

Intr'o zi am băgat de samă că Iliuță nu-și caută cu toată inima de treburi. A dat cu mătura de vreo două ori pe cerdac, a lăsat gunoi prin toate colțurile și s'a făcut nevăzut. După cercetări zadarnice și strigăte ințețite, a eșit ca din pământ. Ii fug ochii... nu se uită drept la om. Obrazul lui brun, înfierbântat, parcă-i o poamă pârguită de sfârșit de vară.

— Unde-ai fost?

— Aicea! răspunde el scurt, cu absurditate senină.

Apucă la repezeală o petică și începe să șteargă pe jos, manevrând în neștire cu mânile lui cu degete pârlite, mititele și subțiri, ca niște gheruțe de cioară. Fosăește ștergând scândurile și se poartă cu o grabă nefirească. Indată a și ajuns la ușă. Tuflește petica nespălată într'un colț și dispare iarăș.

De data asta însă nu mai merge, — trebuie să-i dăm de urmă. Cercetările încep cu prudență. Prin prejurul căsuții — nici un semn. Dar mergând de-a lungul păretelui dinspre miază-noapte, se aude un ciocănit stăruitor și înăbușit. Parcă vine din pământ. Poate e cineva în pivniță... Dar ușile cele mari de lemn sunt bine închise. Totuș — să vedem! Deschid cu multă fereală ușa. Cinchit pe a cincea, ori a șasea treaptă, în umbră și la răcoare, Iliuță stă cu spatele spre lumină. Inghebоșat, cu capul vârît tare între umeri, meșterește ceva tainic. Ajung, fără să mă simtă, chiar la spatele lui.

Pe o scândurică zgrunțuroasă, de o formă geometrică nedefinită, Iliuță a bătut patru cuie într'un capăt și trei în celălalt. Acum bate și 'n acest capăt al patrulea cui. Intre cuiele bătute a întins, de-a lungul, niște sârmușoare. Se oprește din ciocănit, dă cu dosul mâinii pe la nas; apoi scoate din buzunar încă o sârmușoară și începe s'o întindă cu multă grijă între cuiele rămase.

— Ce faci tu aici, Iliuță?

El tresare speriat, dar, cu toată frica, nu-și poate ajunga fericirea caldă din privire.

— O *mozîcă!*

Muzica lui Iliuță e un fel de țiteră rudimentară și fiecare din cele patru sârmușoare scoate alt sunet, când o pișcă el cu unghia.

— Și ce gândești să faci tu cu muzica asta? Să le cânți fetelor la joc?

Iliuță mormăește morocănos, ca un bărbat hapsân:

— Ei, fete!... și mai urmează ceva, însă nedeslușit.

— Nici să nu-ți prea bați capul cu ele, măi Iliuță, că fetele din ziua de azi îs rele.

Iliuță se învioreazã deodată și cu adâncă încredințare îmi răspunde:

— Daaa, îs răli... nu știu eu?

Intr'o zi Iliuță a căpătat câțiva lei și s'a hotărît să-și împlinească o veche dorință: să se tragă cu tramvaiul.

S'a suit într'un vagon, s'a uitat cam speriat împrejur, și-a așezat cu grijă coșul cu cumpărături și și-a adunat cuminte picioarele lângă el. Un domn cărunt, roș la față, ras proaspăt, stă în picioare. Ochii lui mici aruncă împrejur priviri scurte și precise. Vrând să facă loc unei doamne, înaintează cu un pas și ajunge în dreptul lui Iliuță. In oscilarea vagonului domnul se apleacă fără voe și se atinge cu pantalonii de picioarele goale ale lui Iliuță.

— Da' ce, băete, tu iți ștergi picioarele de hainele mele?

Glasul lui, într'un moment de liniște întâmplătoare, răsună sec. Privirea sură tae în om. Flutură ușor cu batista pe pantalonii „gris", cu „manșetă" ireproșabilă deasupra ghetelor galbene.

Iliuță, rușinat tare, lasă genele grele în jos și-și strânge mai aproape picioarele.

— Te izbesc acuma, de te fac praf! izbucnește, după o lungă tăcere, domnul cel roș la față.

Iliuță se inghebоșează la locul lui. Se cunoaște că nici nu suflă. Genele îi flutură grăbit pe obrajii aprinși.

Domnul și-a găsit loc pe bancă. Se așează cu grijă, scoate iar batista și se șterge delicat pe mustăți, întorcând spre victima lui o ceafă plină și violacee. Fără veste se răsucește ca un șurub, aruncă spre Iliuță o privire feroce și, pe deasupra tuturor zgomotelor, glasul lui răsună iar, exasperat:

— Vită încălțată!

Toate capetele se întorc. Cei ce citesc ziare ridică priviri mirate.

Iliuță se dă jos de pe bancă, își ia coșul și, fără să se uite la nimeni, ese pe platformă. La cea dintâi haltă se coboară.

* * *

De o bucată de vreme Iliuță Gândac umblă morocănos și nu-și mai caută de treabă. Nimeni nu știe ce are. In cele din urmă ne spune că el nu poate să mai stee la noi, că el trebue să se ducă acasă.

Când spune Iliuță „acasă", simți că acolo e ceva cum nu se mai găsește nicăeri în lumea asta largă. N'are aface că stau într'o bujdeucă dărăpănată, că iarna se îngrămădesc acolo cei șase copii, mama, purcelul și cele câteva găini, că năvălesc toți pe o strachină cu cir de mămăligă și că nici strachina aceea uneori nu e plină... Iliuță trebuie să se ducă acasă.

Cum nu-și poate căpăta libertatea chiar în ziua aceea, Iliuță umblă ca un om beat și toate le face pe dos. In ochi îi joacă un gând ascuns.

In puterea nopții se scoală. Iși strânge lucrurile într'o bucceluță și ese hoțește. Prin ogradă pășește cu grijă și se tot uită înapoi. După ce iese pe poartă, o ia mai repede. Ajunge în capătul de sus al Sărăriei. De acolo are să se lase tot la vale, până ce va da de strada Albineț. Apoi de la rohatca Albinețului până 'n dealul Aroneanului e o aruncătură de piatră și drum bine cunoscut lui Iliuță.

Strada e luminoasă și pustie. Stâlpii electrici culcă umbre drepte, neclintite și lungi. Iliuță e singura vietate în întinderea nesfârșită a străzii. Șueră, că e singur. Șueratul lui răsună în noaptea mută până departe. Intorsăturile meșteșugite, pe care le variază după timp și după cum îi e sufletul, se desprind limpezi și sigure.

Toate cele din juru-i sunt străine pentru Iliuță. Numai luna plină, spre care își ridică uneori ochii, e aidoma cu luna de la ei din sat. Din grădini tăcute, ramuri năpădesc peste zaplazuri, peste grilaje și peste ziduri și pun horbote de umbră pe trotoarul alb ca de cridă.

In tăcerea orașului adormit, sub lumina îngemănată a lunii și a globurilor electrice, Iliuță simte un fior, o spaimă nedeslușită. Șueratul lui se învălue, apoi se stinge cu totul. Acum numai pașii i-se aud, când mai rari, când mai grăbiți.

Pentru Iliuță plecarea aceasta și drumul pe care-l face acum, înseamnă o mare cotitură în viața lui. Soarta lui viitoare se hotărăște, poate.

Iliuță își vede de drum. Cu ochi mari deschiși privește, fără să priceapă, că o taină îl împresoară. Parcă-l chiamă cineva, parcă îi poruncește să meargă. Un fir nevăzut îl trage pe cărarea care e numai a lui. Va merge cotit ori deadreptul, cu grabă și cu pasiune, ori cu leneșă nepăsare, — cărarea, cotiturile și ținta îi sunt dinainte hotărîte și deapururi neschimbătoare.

Iliuță merge înainte. Năluca lui întunecată și mică se deplasează mereu în spațiu, inviorând singurătatea.

Deasupra, pe o boltă de safir transparent, luna își urmează drumul ei înalt, cu indiferență.

LUCIA MANTU

Sarah Bernhardt și Eleonora Duse

Pe timpul când Sarah era în culmea gloriei, geniul unei alte artiste începea să provoace pretutindeni admirație și entuziasm, depășind impetuos granițele Italiei. Eleonora Duse era aclamată în Germania, în Spania, în Rusia, în Scandinavia, în Anglia și chiar în America. Parisul, metropola care consacră marile talente, încă n'o văzuse. Eleonora Duse, timidă pe cât de genială, amâna mereu supremul examen, care avea să se pronunțe asupra talentului ei răsunător. In cele din urmă cedând nesfârșitelor rugăminți, ea primi să joace la Paris. Dar îi trebuia un teatru. Sarah Bernhardt fu cu greu convinsă să i-l puie pe al ei la dispoziție.

In fiecare zi, se puteau citi în ziare, elogioase articole la adresa italiencei. Jules Claretie, celebra cu entuziasm geniul prietenei lui D'Annunzio, și scria că fusese o Damă cu Camelii incomparabilă—se putea ceva mai supărător pentru amorul-propriu al aceleia care fusese creatoarea rolului de mai sus? Adelaida Ristori o numea singura artistă despre care se poate spune că încarnează „femeia contemporană".

— Vor să mă despoaie de gloria mea și să mă îngroape, striga Sarah, dar le voiu arăta că mai sunt și eu aici!

Dimpotrivă, cel dintâiu lucru pe care îl făcuse Eleonora Duse, îndată după sosirea ei la Paris, a fost să alerge la teatrul Renaissance ca să aplaude pe marea Sarah. In tot timpul reprezentației, ea ascultase în picioare în loja ei, în semn de profundă admirație pentru una din cele mai glorioase artiste a timpurilor, lucru ce-i era foarte greu, luând în seamă constituția ei bolnăvicioasă.

* * *

Intr'o seară la o reprezentație de gală dată pentru adunarea sumelor necesare ridicării unei statui lui Alexandru Dumas-fiul, aveau să joace și Sarah Bernhardt și Eleonora Duse. Artiști și scriitori reputați dădeau concursul; un spectacol bine aranjat și foarte variat: un apropos spus de Edmond Rostand, un act inedit de Sarah: „Mărturisirea", jucat de Raphaile Siss, Duméry și Marquet, fragmente de operă cântate de Tamagno, La Nevada și d-na Heglon. Eleonora Duse juca actul al doilea din „Femeia lui Claude" (în versiune italiană), iar Sarah două scene din „Dama cu Camelii", aceia în care Armand Duval, îi aruncă în față, banii câștigați la cărți, și scena dela urmă, când cei doi îndrăgostiți se regăsesc pentru ca moartea nemiloasă să-i despartă din nou. Cele două mari artiste aveau să se măsoare în fața Parisului, să se înfrunte într'un adevărat duel și dădeau prilej publicului să facă o comparație.

Eleonora Duse fu admirabilă, după spusa entuziaștilor ei admiratori. Din fundul scenei, printr'o mică gaură în pânză, Sarah urmărea, în prada unei nespuse neliniști, mișcările publicului și jocul Dusei. La ropotele de aplauze cari izbucneau în sală, Sarah părea tot mai nervoasă. Fiecare replică aplaudată a Eleonorei era ca o săgeată înfiptă în inima ei. Un grup de prieteni, pentru a-i fi pe plac, ridicau din umeri și rânjeau, iar unul începu să imite gesturile dezordonate, contracțiunile feței și mersul șchiopătând al italiencei, lucru ce făcu pe Sarah să zâmbească. Și totuși la sfârșitul actului, Sarah, o primi pe Eleonora Duse cu brațele deschise, o acoperi cu sărutări, strigându-i:

— Divină!... Ah iubito, ai fost divină!

Imbrățișările ei din acel moment, amintesc versul celebru:

J'embrasse mon rival, mais c'est pour l'étouffer.

Și într'adevăr, Sarah trebuia să-și înăbușe în acea seară rivala, — nu prin procedee criminale, dar câștigând asupra ei o victorie cumpărată cu prețul unei sforțări supraomenești. Jocul ei sobru și concentrat, mișcările ei bogate în nuanțe și pline de intenții erau cu atât mai semnificative și de un efect mai covârșitor, prin contrast cu jocul exuberant și aproape impulsiv al Eleonorei Duse. Clipele ei de tăcere erau elocvente. Pe scenă nu mai era o artistă, ci o femeie cari își trăia viața ei. In acea seară marea Sarah produsese impresia sublimului. Sarah se întrecuse pe ea însăși și de aceia, această reprezentație rămâne în memoria celor cari au fost de față, ca unul din punctele culminante din cariera marei artiste.

I. G.

O auto-biografie a lui Anatole France

Cu mulți ani în urmă, Anatole France și-a schițat el insuși propria biografie.

Invitat de amicul său, editorul Albert Langen din Muenchen, ca să-și facă această auto-biografie, care a apărut într'un album artistic, ilustrat, — marele scriitor francez a trimis editorului său următoarea scrisoare:

Iubite domnule Langen,

M'ai rugat să-ți procur o scurtă dar concisă autobiografie.

Născut sunt pe cheiul Malaquais, în fața Louvrului, în mijlocul comorilor științifice și artistice. Tatăl meu a fost librar. Pentru această profesiune necitirea cărților ar fi fost într'adevăr inevitabilă. Tatăl meu, însă, citia mult. El nu s'a îmbogățit.

Foarte curând se trezi în mine dorința de a afla multe. Doriam să știu totul. Poate din cauza aceasta n'am devenit savant. Un savant trebue să înceapă din timp a ignora totul în lume. Intr'o zi, în muzeul Grădinei Zoologice, am întrebat pe un mare zoolog despre dintele unei maimuțe:

— „Aceasta nu aparține vitrinei mele!" a fost răspunsul acestui savant.

Nu-ți spun nimic despre studiile mele. După părerea mea există o singură școală pentru cultivarea spiritului și anume: să nu urmezi nici o școală! Când am devenit destul de matur ca să-mi hotărăsc viața, am încercat să mă ocup cu alte lucruri, cu totul străine de literatură și m'am pasionat să scriu numai atuncea, după ce am văzut că aceasta era singura profesiune de care eram capabil.

S'a zis că scriu bine. Dacă într'adevăr e așa, atuncea găsesc două cauze. Prima e că am fost multă vreme printre lucrători și oamenii din popor. Aceștia sunt profesorii noștri de linquistică. Ei vorbesc natural. Societatea și profesorii vorbesc o limbă artistică și falșă.

Ceeace mai contribue ca să nu scriu rău, e că pe cât a fost cu putință, am căutat să nu-mi împodobesc limba și m'am silit să-mi exprim limpede ideile.

Am fost funcționar la biblioteca Senatului. Această pentru mine nu a fost vreme pierdută, căci am cunoscut politica și am făcut acolo observațiuni, căci mai târziu mi-am permis să tratez în felul meu multe chestiuni sociale.

Pe atuncea **Victor Hugo** era senator. L'am observat deaproape. Fiecare îmi atrăgea atențiunea asupra faptului că avea multă mândrie și vanitate. Dar curând am constatat că toți colegii mei, funcționarii Senatului, cași aprozii și servitorii, manifestau zilnic tot atâta mândrie și mai multă vanitate.

Aveam în palatul Louxemburgului o mică slujbă retribuită cu două sute franci pe lună. Da, oricât s'ar părea de ciudat: din cauza acestei funcțiuni am căpătat dușmani. Ca deobicei, dușmanii aceștia mi-au fost de mare folos. Și îndată mi-am regăsit libertatea și independența. Dușmanii noștri sunt întotdeauna cele mai bune instrumente pentru fericirea noastră.

Dupăce mi-am dobândit libertatea am călătorit mult, mai cu seamă prin Italia. Am savurat nemărginite plăceri la vederea orașelor și a satelor, a tablourilor și a statuilor. Am văzut Egiptul și țara Greciei. Ochii mei au sorbit frumuseți până la beatitudine.

Cred că posed un spirit oarecum limpede. Sunt un descendent al bătrânului Condillac. Și când mi se spune că el nu mai are descendenți, atuncea răspund ca și Martin în „Candide":

— „Și eu sunt unul!"

Nu m'am lăsat un singur moment a fi condus de marele stat-major care îngrămădise falșuri peste falșuri, atuncea când era vorba să se distrugă un om inocent. Din acest punct de vedere am fost alăturea de acea mare fracțiune a socialiștilor francezi care era convinsă că din chestiunea unui obscur căpitan evreu putea rezulta o mare mișcare socială.

Am iubit întotdeauna pe cei nevoiași și am stimat munca. Urmăresc cu un viu interes sforțările pe cari le face proletariatul din toate țările pentru emanciparea sa. Știu că această emancipare va fi opera însăși a proletariatului și repet cu bucurie strigătul din adâncul sufletului:

— „Unirea muncitorilor va fi pacea universală!",

* * *

Această autobiografie a fost scrisă de Anatole France acum un sfert de veac, după terminarea definitivă a revizuirii procesului Dreyfus. In afară de trăsăturile pur biografice, marele scriitor francez face în această scrisoare o profesie de credință ce nu scapă nimănui și pe care a păstrat'o, cu și mai mare avânt sufletesc, până la sfârșitul vieții.

C. SATEANU

Din amintirile unui medic ieșan

I

Pe bătrânul dr. Russ, primul chirurg al Iașilor, a cărui figură o evocă d. Radu Rosetti în admirabilele sale amintiri publicate în **„Adevărul Literar"**, l-am cunoscut și eu. O soră a mea îmbolnăvindu-se, tata o duse la consultațiile gratuite ale d-rului Russ la Sf. Spiridon din Iași și cu acest prilej mă luă și pe mine socotind, se vede, consultațiile acele ca un spectacol destul de amuzant pentru copii (eram în vârstă de 8 ani).

N'o să uit niciodată impresia ce mi-au lăsat acele consultații.

Așteptam sosirea d-rului Russ în mijlocul a sute de bolnavi. In sfârșit ușa se deschise și apăru bătrânul dr. așa cum îl descrie d. Rosetti: **„mic la stat, grăsuț, înflorit la față, ras, cu ochii deosebit de vii și de veseli și veșnic surâzând".** Cu el făcea însă contrast îngrozitor un student, care-l însoția, având în mână un picior de om, proaspăt tăiat și pe care-l ținea cu ostentațiune, ca tot publicul—între care eram și eu, și alți mulți copii—să-l vedem, și să-l visăm apoi noaptea în somn!

Și numai eu înțeleg acum rândurile din amintirile d-lui Rosetti în care descrie groaza ce avea de Russ, cel despre care **„știa că taie brațele și picioarele oamenilor".**

D-rul Russ își începu consultațile trecând în revistă pe toți bolnavii, lipindu-și urechea de pieptul fiecăruia, scoborând pleoapele unora și pipăind ghindurile dela gât ale altora. Și... minune! După ce examina poate o sută de bolnavi în șir, se așeza la masă, scriind rețetă pentru fiecare în parte! Minunea și mai mare era că toți se îndreptau și numele lui era binecuvântat de toți!

L'am mai văzut odată pe bătrânul Russ. Era întins în sicriu, cu fața albă ca de ceară, fără zâmbetul lui caracteristic pe buze! In urma cortegiului venia—cum spune d. Rossetti—**tot Iașul** îndoliat. Imi amintesc ce mult m'au impresionat șirurile de studenți care urmau carul mortuar și despre care tata îmi spunea „că toți vor fi doftori". „Uite-l și pe Apoteker", exclamă deodată tata! Era studentul în medicină Apoteker, mi se pare unul din favoriții lui Russ, **și care și azi e chirurg la spitalul Sf. Spiridon din Iași!**

* * *

Bătrânul dr. Russ a lăsat mai mulți copii între cari un fiu, Ludovic, care deveni apoi cel mai fin clinician de boli interne din Iași.

Ludovic, la rândul lui, a avut un fiu, ajuns tot medic care practică medicina acum la București. După vre-o 15 ani dela moartea bătrânului chirurg, ajunsesem și eu student în medicină la Iași. Eram unul din favoriții lui Ludovic Russ și de aceea îmi dăduse și postul de intern la unicul spital de copii „Caritatea" din Iași. In timpul studiilor mele, decan al facultății era L. Russ.

In acel timp se înscriseseră în facultate mai mulți farmaciști bătrâni — și mulți absolvenți de seminar! Intre bătrânii farmaciști înscriși la medicină era și **baronul** Rudolf von Petelenz. Deși nu se ocupa serios cu studiul medicinei, Petelenz trecea totuși regulat examenele. Avea mare talent la pictură, și la fiecare examen Petelenz aducea membrilor comisiunii câte un tablou pictat în uleiu. La unul din examenele sale era în comisiune și Ludovic Russ. El dădu lui Petelenz o bolnavă de examinat:

— Ei, acum, Petelenz,—zise d-rul Russ— spune-ne ce auzi la bolnavă?

Petelenz, foarte serios, își lipi urechea de pieptul bolnavei și după o îndelungă „ascultare" răspunse:

— Dragă Domnule Decanaș (sic) am auzit la această bolnavă o leacă de ronchii **și o leacă de bronchii!**

Un hohot de râs izbucni în băncile din fund ale sălii! **Ronchii** sunt un fel de sunete, dar **bronchii**, știe ori și cine că-s niște **canale**, pe care le are fiecare om și care ar putea fi cel mult văzute și pipăite. Petelenz însă, le **auzia!** Acestea toate nu l'au împiedicat să termine iute medicina, să devie un practician căutat în București. In anunciurile ce publica în ziare spunea că-i: **specialist în nas, gât, urechi, stomac, intestine;** apoi un rând cu litere mari: **Mamoș**, după care veneau celelalte specialități: **boli de copii, genito-urinare, boli de femei, boli interne,** iar la sfârșit cuvintele: **în casă proprie.**

Petelenz era un tip foarte simpatic și s'a bucurat în București de o prea înaltă protecție. A avut nenorocirea să facă cunoștință la urmă și cu Curtea cu juri. **D-rul Turbure,** era prim jurat și Petelenz fu achitat. După pronunțarea sentinței de achitare, Sabba Ștefănescu întâlnind pe d-rul Turbure îl mustră aspru:

— Așa sunteți voi doctorii! Spiritul de castă omoară în voi orice sentiment de justiție și de datorie cetățenească! Cum de ați putut achita pe acest... d. Petelenz?

N'a trecut mult și Petelenz veni din nou, pentru o altă faptă medico-ginecologică, înaintea juraților. Și de astă dată fu achitat! Primul jurat nu mai era însă un doftor. Era chiar Sabba Ștefănescu!

In timpul studiilor mele întâmplarea făcu să fiu numit intern la spit. Sft. Spiridon din Galați. Medic șef al acelui spital era vestitul dr. Serfiotti, un bătrân mic de stat, șchiop, cu barbete albe și todeauna cu privirea încruntată. Nu l'am văzut niciodată râzând sau surâzând. La consultațiile lui medicale din Galați veniau bolnavi din toată Moldova și Basarabia. Avea acolo reputația pe care o avuse Russ la Iași. La spitalul Sft. Spiridon erau internați bolnavi de toate naționalitățile, cum se întâmplă probabil în spitalele din toate porturile.

Odată s'a întâmplat, că în fiecare pat dintr'unul din marele saloane ale spitalului, era câte un bolnav de altă naționalitate, și se aduse vestea, că în Galați sosise un Persan! S'a făcut atunci toate chipurile ca Persanul să fie convins că-i bolnav și să se interneze pentru un timp în salonul cosmopolit, care ajunse un adevărat turn Babel, în privința limbilor!

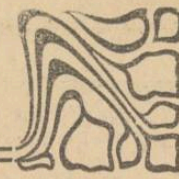
Serfiotti era tipul **„medicinae universae".** Făcea de toate: și chirurgie, și medicină internă și sifilis, etc. L'am văzut intervenind cu mare abilitate în mari operații chirurgicale și tot atât de abil era când trata și vindeca o boală internă sau de piele.

Era veșnic îmbrăcat în negru, cu redingotă neagră și umbla totdeauna numai în cupeul său negru. Era venerat de gălățeni. L'am văzut odată oprindu-se să viziteze un bolnav. Din casa bolnavului eșise o femee care așternu un lung covor dela scara casei până la cupeu. Serfiotti se dădu jos din cupeu și spijinit pe băț, trecu schiopătând pe covor, care rămase întins pe trotuar până la plecarea lui!

DOCTORUL YGREC

LITERATURA STRAINA

Salvatore di Giacomo

Sofia Nappi

Servitoarea croșeta lângă fereastra care dădea în curte: soarele i se plimba pe față, pe piept, pe mânile înroșite, care spălaseră, cu puțin înainte, rufele și vasele de bucătărie. Era cu totul absorbită de lucrul ei: inglița, purtată de-o mână încă stângace, se mișca încet, se oprea și se odihnea din când în când pe genunchii fetiței. Pisica, care se cuibărise în privazul ferestrei, între un ghiveciu de mintă și fasciculele unui roman ilustrat, o privea stăruitor, clipind din ochi. Era în August: în curtea tăcută domnea o atmosferă greoaie; ceasurile unei după-amiezi prea calde, se scurgeau alene.

Deodată o voce sună scurt. Servitoarea înălță capul; se ridică și pisica căscând și arcuindu-și spinarea. Glasul venea din iatacul signorinei Sofia și chema pe fetiță.

— Emilia!

Se făcu liniște. Pisica sări jos de pe fereastră și se depărtă. Slujnicuța rămase atentă, cu mâinile 'n poală, cu gura deschisă. După o clipă, aceiași voce rugătoare porni dinăuntru:

— Emilia!

— Of! Doamne! suspină fetița.

Strânse horbota, ghemul și inglița, și le puse grămadă pe hârtiile de lângă ghiveciul de mintă. Apoi răspunse tare, sculându-se:

— Iaca vin, vin!

Odaia signorinei zăcea în întuneric. O dungă fină, aurie, se strecura printre obloanele închise dela balcon și ajungea până aproape de piciorul patului; împrejur umbra se 'ngroșa.

— Signorina, unde ești? zise slujnica.

Glasul îi răspunse din pat:

— Vino 'ncoa. Nu mă vezi?

Și 'n ochii fetiței, care se obișnuiau puțin câte puțin cu întunericul, apăru grămada nedeslușită a patului: începu să deslușească vag, în penumbră, masa rotundă, scrinul din colț și divanul de lângă balcon.

Emilia păși și umbra ei trecu grăbită pe luciul prăfuit al unei oglinzi.

— Ascultă... șopti signorina.

Și din patul pe care se aruncase așa îmbrăcată, o mână se întinse și cuprinse fetița. Degete înfrigurate și oarbe îi strânseră pumnul.

— Vino mai aproape, chemă glasul.

Signorina se ridicase într'un cot și ochii ei mari, negri, priveau întrebător la slujnică: pupilele îi străluceau în întuneric. Fetița sta neclintită, fricoasă, impresionată de privirea aceia.

— Spune-mi, Emilia, îmi vrai tu binele?... Ascultă, spune-mi: dacă ți-ar cere stăpâna ta un serviciu, un mare serviciu, i l-ai face?

— O! Stăpână... îngână servitoarea.

— Ascultă; nu-i mare lucru. Du-te și caută pe Enric, la gară, la plecare. Il găsești la sigur. Dă-i scrisoarea asta... asta...

Signorina se răsuci pe pleduri și luă scrisoarea de sub pernă; mânile fetiței atinseră hârtia și se retraseră, fricoase.

— Nu vrai? Așa dar, nu vrai?

Se zărea, în penumbră, albeața scrisorii; signorina se ridicase, se așezase pe pat și căuta mânile fugare: le regăsi, neclintite și moarte; se împotriveau încă. Le luă binișor într'ale ei. Strecură scrisoarea între palmele lor micuțe și le închise.

— De ce nu vrai? urmă ea, cu mici întreruperi. Poate ți-e frică? Nu te teme. Știu sigur că tata nu se 'ntoarce până diseară. Cum să-ți mai spun? Fă-mi binele acesta!...

Se făcu liniște. Fetița sta nehotărîtă, cu ochii în jos, fără să răspundă.

— Răspunde, Emilia, strigă signorina. Ce faci?... Te duci?... Ori poate nu mai vrai binele stăpânei tale?... Nu-i mai vrai binele?....

Se opri deodată; o luă de mână și 'ncepu s'o scuture.

— Spune, ce faci? Te duci? sau mă scol și mă duc eu singură.

— Mă duc, scânci slujnica. Dați-mi scrisoarea.

Hârtia căzuse jos, lângă pat, pe pantofii lucitori cu care se juca pisica. O ridică suspinând:

— Ce trebuie să-i spun?

— Că vreau răspunsul la ce i-am scris... Și... dacă-i adevărat...

— Dacă-i adevărat!...

— Ce se spune.

— Că vreți răspunsul la ce i-ați scris și dacă-i adevărat ce se spune.

— Așa. Du-te, Emilia.

— Și dacă se 'ntoarce tatăl dumneavoastră?

— Nu se 'ntoarce până deseară, ți-am mai spus. Du-te.

— Să iau cheia casei?

— Ah! Doamne! desigur; du-te... Ai înțeles?... Ai să ții minte? In momentul plecării. Să-l chemi afară din biurou. Intoarce-te iute...

Slujnica ieși, ascunzând scrisoarea în sân. C,nd trecu prin odaia pe care-o părăsise mai înainte, s'apropie de fereastră și privi în jos. Curtea mare era pustie: într'un colț, pavajul uscat era luminat de o dâră de lumină, care venea printr'un gang. Portăreasa așezase acolo un scaun, și pe scaun întinsese un scutec, grozav de murdar, de-al sugaciului ei. In cealaltă parte, conducta cea mare de apă îți făcea scârbă: picura într'o băltoagă glodoasă, încrețind-o; afară, întinsa mahala a Vastului, tăcută, părea moartă: nici un glas, nici o mișcare.

In fața ferestrei unde zăbovea Emilia, era deschisă acea a signorinei Marangi, învățătoarea. Aceasta, mică și blondă, scria la masă și din când în când, își sugea mijlocul plin de cerneală al mânei drepte.

— Signorina Marangi, îi zise servitoarea, mă duc să cumpăr ceva. Signorina Sofia rămâne singură. Sunteți bună să vă uitați, în locul meu, la ușa dela intrare?

La Marangi înălță capul. Răspunse scurt:

— E bine, bine!

Și începu să scrie iar, în timp ce Emilia scobora treptele, îngânând un cântec. Tăcerea era așa de mare că învățătoarea auzi deslușit vocea slujnicei, jos în curte, dând de grijă portarului:

— Don Angiolo, să nu lași pe nimeni să urce. Mă duc să cumpăr de un ban ace și mă 'ntorc numaidecât.

Invățătoarea, care uitase o clipă brațul pe masă, și scăpase condeiul dintre degetele obosite, oftă adânc. Ochii ei blânzi, mari și albaștri, priveau împăinjeniți printre gene. Stătuse până târziu să isprăvească de corectat temele școlarilor, dar tot mai avea; alăturea de cele văzute, își așteptau rândul altele, așezate în clit.

— Răbdare! murmură ea, și-și frecă pleoapele obosite, cu dosul arătătorului.

Un glas, dela fereastra din față, repetă ca un ecou:

— Răbdare!

— A! Tu ești, Sofia? zise *la Marangi*, ridicând ochii. Prietina, nimișcată și dreaptă, o privea din cadrul ferestrei.

— Ce faci, Laura?

La Marangi zâmbi melancolic și-i arătă din ochi lucrările împrăștiate pe masă.

— Nu vezi? Scriu. Corectez teme.

Se făcu liniște. Se priviră, gânditoare și triste.

— Și tu, ce faci? zise rar învățătoarea.

Cealaltă răspunse:

— Nimic.

— E prea puțin. Nimic? Nu-i adevărat. Suferi, Sofia? știu că suferi, zise *la Marangi*, și glasul ei era compătimitor și dulce, ca și ochii ei albaștri.

Se sculă dela masă și veni la fereastră. Iși rezemă mânile de privaz; și grav, cu voce întunecată, în care tremura o ușoară neliniște, șopti:

— Ascultă, Sofia, lasă-l pe omul acela. Gândește-te la tine. Gândește-te la tine. Nu-i făcut pentru sufletul tău nobil și bun. Dacă nu-l părăsești tu, are să te părăsească el. E trist. Știu. Totuși, ascultă pe prietena ta, Sofia.

Sofia Nappi tremura; și mânuțele ei palide chinuiau cu înfrigurare fasciculele romanului, ghemul și horbota, pe care le lăsase slujnica pe fereastră.

Răspunse:

— Dacă face asta... atunci... ai să vezi, Laura.

La Marangi clătină din cap, cu milă. Vorbeau încet, dar tăcerea era așa de mare încât vocile li se auzeau deslușit de la o fereastră la alta.

Sofia își privea lung prietena. Și deodată-i zise. cu ochii plini de lacrimi:

— Cât te invidiez, Laura!

— Nu spune asta, fetițo!

— Tu n'ai inimă pentru unele lucruri, Laura; tu n'ai iubit niciodată!

— O fetițo, îngână învățătoarea cu inima plină de reproșuri și amintiri. Iși plecă capul și se simți slăbind. Căută în dosul ei colțul mesei și se sprijini, pe jumătate leșinată.

Când ridică ochii din nou, fereastra din față era pustie. Sofia dispăruse. Invățătoarea se târî încetișor dealungul mesei, și se așeză iar la locul ei; apucă condeiul și cu buzele palide, întredeschise, începu să privească iar, cu îndărătnicie, temele. Muie condeiul în cerneală de două ori. de trei ori, întinse mâinile, căută în pachețel, apucă o temă și-o trase alene. Dar și mâna și tema rămaseră nemișcate, pe masă. *La Marangi* își plecă încet capul blond pe brațul întins și înțepenit, și-și ascunse fața.

Servitoarea se întorcea. Se auzeau saboții ei mititei pe scară. Ușa dela odaia Sofiei Nappi se deschise și se închise îndată, trântindu-se scurt. *La Marangi* nu se mișcă, nu ridică capul: plângea încet, cu capul pe mână, fără să știe de ce, dar atât de amar, atât de amar...

Deodată, un țipăt ascuțit, de spaimă, o făcu să tresară. Slujnica era la fereastră și-o striga, făcându-i semne disperate.

— Emilia! strigă *la Marangi*.

— S'a aruncat din balcon! S'a aruncat din balcon! O! Doamne! O! Signorina! Signorina a primit răspunsul dela tânărul acela...

La Marangi își ascunse fața 'n mâni, se sculă, dar recăzu pe scaun. Ingână, înspăimântată:

— O! draga mea Sofia! O! Sfântă Fecioară!..

Slujnica, ieșită din minți, spunea într'una:

— Din balcon!... S'a aruncat din balcon!...

Deschise ușa, se repezi pe scări și dispăru, țipând. Alte uși se deschideau și se trânteau. Se auzeau glasuri neînțelese, alergături, cineva urcând scările câte patru. Apoi, deodată, un murmur se ridică până la ferestrele străzii, care asista, emoționată.

Murmurul crescu; oameni, uitându-se 'n sus, intrau în curte, iar de de-asupra, dela ferestre, locatarii îi întrebau:

— A murit? a murit?....

In curte, în balconul dela etajul întâiu, se auzi sunând clopoțelul; preotul dela biserica Ocrotirea Maicei Domnului, care locuia acolo de-un an, apăru încheindu-și antereul.

— Repede, împărtășania! îi zise portarul care sunase. Scoborâți-vă!

Indată văzură pe preot scoborând scările, cu cartea de rugăciuni în mâna dreaptă, fără pălărie, murmurând încă de pe scară o rugăciune. Ieși fugind, din ogrăjoară în stradă. Apoi se făcu tăcere adâncă...

In românește de A. POPIȚ

Ziarele străine în Rusia

Ziaristul și scriitorul francez Henri Béraud a întreprins vara trecută o călătorie de studii și observații în Rusia sovietică. Voind să citească jurnale franțuzești, și-a închipuit că face plăcere unui comisar al poporului care îl însoțea, întrebându-l într'o zi unde ar putea găsi „L'Humanité", jurnalul comuniștilor francezi. Cu multă greutate și-a putut procura un număr—și acela destul de vechiu.

„L'Humanité" e trecut la index în Rusia. Sferele oficiale nu-i pot suferi antimilitarismul. Bolșevicii, neîndrăznind să-i decreteze interdicția, au găsit chipul ca nici soldații, nici muncitorii, nici țăranii să nu fie atrași: i-au fixat prețul de vânzare la 6 franci francezi numărul.

In ce privește celelalte ziare franceze, considerate ca ortodoxe, sunt comparativ favorizate. „Le Temps" e socotit șease centime....

Charles-Louis Philippe

Romeo și Julietta

Passier care avea nevoe de lemne, a cumpărat un ster dela Buisson, spunându-i că vrea lemn uscat. Lemnele pe care i le-a vândut Buisson erau verzi, că aproape nici nu ardeau. De altfel lui Buisson îi mergea faima că nu-și ține vorba, dar de data aceasta n'avea nici o scuză, căci între vecini nu se fac astfel de lucruri. Passier nu spuse nimic negustorului de lemne. Dar zise femeii și fetei lui, care-și petreceau serile de iarnă la Buisson, iar vara se răcoreau pe banca din fața casei lui:

— Să nu vă mai prind că puneți piciorul pe la el!

Buisson și femeia lui, băgând de seamă că Jeanne Passier și mama ei nu-i mai vizitau, nu-și făcură inimă rea.

— Atâta pagubă! Parcă fără ele nu putem!....

Jean Buisson însă, fiul lor, nu fu de aceiași părere. Ținea mult la acea mică Jeanne. Ea avea șaisprezece, el avea șaptesprezece ani. Era mândru de prietenia lui cu domnișoara Jeanne; camarazii lui de aceeași vârstă nu erau încă prieteni cu domnișoare. Era mândru și din pricină că pe ea o chema Jeanne, iar pe el Jean. In serile de vară, pe bancă unul lângă celălalt, când nu-i vedea nimeni, se luau de mână. Odată, în odaie, Jeanne veni alături de el în fața oglinzii și îi atrase luarea aminte că erau cam de-aceeași statură. Cele două mame erau de față. Mama lui Jean grăi:

— Mi se pare, Jeanne, că tu vrei să te măriți cu băiatul meu. Mama Jeannei râse.

Și acum iată-i certați! Jean Buisson era un băiat foarte potolit. Nu se ducea niciodată la cafenea. Nu vorbea mai de loc. Avea slujba la un notar și câștiga șaizeci de franci pe lună. Jeanne Passier era o fată ca toate fetele. Lucra la o croitorie. Un singur lucru avea deosebit: știa să cânte foarte frumos.

Bietul Jean Buisson băgă ceva de seamă abea când o întâlni pe Jeanne Passier pe stradă. Trecu pe lângă ea, întoarse capul de cealaltă parte și nu o salută, atunci când trebuia. Ea făcu la fel: nu fetele dau bună-ziua întâi. Lui Jean îi păru rău de această întâmplare. Ei nu se dușmăneau, și băiatul gândi:

— Biata Jeanne, nici nu i-am dat bună-ziua!..

Așteptă cu nerăbdare ziua următoare. Ba veni hazardului într'ajutor. Știa când Jeanne pleca de-acasă și făcu astfel ca s'o întâlnească. De data aceasta știa ce avea de făcut. El îi zise: „Bună ziua, Jeanne!". Ea răspunse: Bună-ziua.... Jean!" Și cum nu era nimeni pe stradă, se'ntoarseră și-și zâmbiră. Se pândeau în fiecare zi spre a-și zice bună-ziua. Se salutau chiar când era lume.

Odată i se întâmplă ceva lui Jean. Era într'o Duminecă. Se preumbla singur pe câmp. Mergea pe un drumeac pe unde nu trecea nimeni, când văzu venind de cealaltă parte o fată cu bluza albastră, la fel cu a Jeannei. El băgă de seamă curând că nu era ea, dar fu surprins privi fata drept în ochi și o salută în cinstea celeilalte. Ar fi fost în stare să ție la ea, numai pentru că bluza era la fel cu a Jeannei.

Intr'o seară de vară, i se întâmplă lui Jean ceva și mai năstrușnic. Se dusese să se plimbe puțin, după cină ca de obicei. Când auzi pași înapoia lui. Se întoarse, numai de curiozitate. Se 'ntoarse cu noroc. Inapoia lui mergea chiar Jeanne. Ea era atât de firesc înapoia lui, cașicum asa ar fi trebuit să fie. Jeanne îl recunoscu, ba deschise gura să grăiască. Zise:

— Da, eu sunt. M'a trimis tata până 'ntr'un loc. Mă duc la Vénuat să-i spui să nu mai vie mâine dimineață la lucru, că tata n'o să poată veni și el.

Jean grăi numaidecât. El zise:

— Te-am văzut aseară. Te duceai la băcan după zahăr. Am vrut să te aștept, dar n'am cutezat.

Ea răspunse:

— Eu te-am văzut alaltăeri. Ți se zărea umbra peste perdelele cancelariei. Am vrut să bat în geam, dar nici eu n'am cutezat.

Jeanne Passier nu era grăbită; tot vorbind, a trecut dincolo de locuința lui Vénuat. Ii va spune mamei, dacă se va mira că a întârziat atât, că Vénuat nu fusese acasă și că l-a așteptat până s'a întors. De multă vreme nu-și mai strânseseră mâna. Câștigară timpul pierdut și Jean simți arătătorul mânei stângi a Jeannei înțepat, precum sunt degetele croitoreselor. Restul pielei părea mai neted.

Merseră astfel o bucată bună de vreme, dar Jeanne își aduse curând aminte de ce venise, și ceru să se înapoieze. Cât fata stătu la Vénuat, Jean o așteptă ceva mai departe. Ea reveni, zicând:

— Se culcase. I-am spus prin crăpătura ușei.

O luară spre casa lor și cu-adevărat, Jeanne ar fi intrat în curte, dacă n'ar fi trebuit să se despartă brusc la bariera orasului, spre a nu fi văzuți de trecători. Jean zise:

— Inc'o clipă!

Era un drum pe stânga, printre grădini. I se zicea de altfel drumul amorului. O apucară pe-aci. Era pe o colină. De-aici se vedeau toate împrejurimile: ogoarele, râul, stâncile de pe țărm, pădurea Rochefort, cerul tot și luna care se 'nălța departe. Jean privea la această priveliște spre a se pătrunde că iubea pe Jeanne mai mult decât cerul, decât luna, decât ogoarele, decât râul, decât stâncile. decât pădurea Rochefort. Fata, la urmă, zise:

— Trebuie să mă întorc acasă; ce o să zică mama?

Jeanne ar fi ajuns acasă dacă și de data aceasta n'ar fi început să cânte privighetoarea. Apropiindu-se de un mănunchi de arbori, auziră o notă. Privighetoarea, privighetoare e mai înainte de a-și fi început cântecul, de cum cască pliscul, dela prima notă. Ei se opriră locului. Jean lăsă mâna Jeannei și făcu un gest spre gura sa, ca fata să-și ție, de se poate, și răsuflarea. Abia după ce pasărea spuse tot ce avusese de spus, Jean grăi:

— Ci-că dragostea le face să cânte.

Fata nu zise nimic și o clipă trebui să-și întrebe inima, căci răspunse:

— Trebuie să fie adevărat.

Cugetară amândoi la aceste cuvinte, abia după ce le rostiseră. Mult mai târziu Jeanne putu grăi:

— E foarte târziu. Nu mai cutez să mă duc acasă.

Fără să fie aspră, mama ei era destul de severă. Așa. bunăoară, nu îngăduise niciodată ca fata ei să meargă la bal. Jeanne, lăsând deoparte toate gândurile, își spuse că maică-sa, fără îndoială, o va bate. Cât o fi ceasul acum? Auziră dela clopotnița bisericii bătând unsprezece. Privighetoarea cântă mai mult decât credem noi.

Incercară să se 'ntoarcă și să vadă nu cumva s'ar putea duce acasă, dar apropiindu-se de drumul mare, auziră svon de pași și un zgomot de voce. Amândorura le trecu acelaș gând prin cap. Trebuie să fie mama Jeannei care, îngrijată de fată, se dusese la Vénuat să vadă nu cumva stă de vorbă acolo. De sigur, trebuie să fie furioasă. Jeanne zise:

— Te aștept aci. Du-te binișor și vezi cine e.

Jean se ascunse după un pârleaz și cu tot întunericul recunoscu pe mama Jeannei.

Ce e de făcut? Jean zise fetei:

— Să fi avut un an mai mult, aș fi spus că vreau să te iau. Dar așa? Am numai șaptesprezece ani.

Toată noaptea, nu găsiră ce ar putea face. Dar se simțeau atât de bine laolaltă! Nu se mai sfiau unul de celălalt. Se îmbrățișau. Se sărutau pe obraji, pe ochi, pe frunte pe păr. Dar nu îndrăzniră să se sărute pe gură, pentru că e foarte rău. Lacrimi le umezeau ochii.

Trebuie să fi fost unu după miezul nopții când Jeanne zise:

— Vrei să nu ne mai despărțim niciodată?

Intr'adevăr, nu se despărțiră. Pe la două se asezară la marginea unei gropi, ca să poată cugeta mai în voe. Pe la trei, tot acolo erau. Abia pe la patru, Jeanne zise:

— Suntem foarte vinovați.

Ceva mai târziu miji de ziuă și cele dintâi pasări, printre care, desigur, trebuie să fi fost și ciocârlia, salutară dimineața. Se auzeau căruțele pe drum. Când se așteptau mai puțin, văzură venind către ei un țăran c'o unealtă pe umăr. Jean îl recunoscu: era moș Durlot. Plecară repede. Intârziaseră prea mult. Incepură să fugă. De vale râul își mâna valurile. Nici odată nu vor mai cuteza să se întoarcă acasă. Erau obosiți și nu-și prea dau seama ce făceau, căci petrecuseră o noapte albă.

Trebuie să fi fost ora cinci când pătrunseră într'o livadă din marginea râului. Livada se lăsa devale. Se strecurară binișor. Jean da mâna Jeannei ca ea să nu se ostenească prea mult.

Trad. de F. A.

PENTRU CITITORII NOȘTRI

CARȚI BUNE ȘI EFTINE

In dorința de a oferi cititorilor noștri pe un preț eftin volume cari să cuprindă cele mai valoroase opere de literatură românească, cum și culegeri din literatura universală, popularizări științifice, scrieri privitoare la artă, etc., oferim cititorilor și abonaților noștri

BIBLIOTECA
„Dimineața"

care a tipărit până azi aproape 50 asemenea volume, cu un preț redus, adică

LEI 50. — ZECE VOLUME

ADICĂ LEI 5.-, în loc de LEI 6.-, 8.-, și 10.- VOLUMUL

De această reducere beneficiază toți cititorii ziarelor noastre.

Suma de mai sus se va înainta prin mandat poștal, la Administrația ziarelor noastre București, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco.

AU APARUT PANA ASTAZI URMATOARELE NUMERE :

No. 1.—M. Sadoveanu **Războiul Balcanic.**
No. 2.—I. Agribiceanu. **Diavolul.**
No. 3.—P. I. Jouve. **Spitalul** (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4.—Gérard de Nerval. **Mâna vrăjită.** (Traducere de Eug. Boureanu).
No. 5.—Oscar Wilde. **Crima Lordului Arthur Savile.**
No. 6.—A. de Herz. **Șeful Gării.**
No. 7.—Gleb Uspenski. **Lăcustele.** (Trad. de M. Sevastos).
No. 8.—Gala Galaction. **Toamne de odinioară.**
No. 9.—Edgar Poe. **Fantezii humoristice.**
No. 10.—Rémy de Gourmont. **Secretul lui Don Juan.**
No. 11.—Gh. Brăescu. **Nuvele.**
No. 12.—Gala Galaction. **Viața lui Eminescu.**
No. 13.—H. de Balzac. **Adio.** (Trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14.—Albert Samain. **Xanthis sau vitrina sentimentală.** (Trad. de M. Carp).
No. 15.—H. Sanielevici. **La Montmorency.**
No. 16.—Blasco Ibanez. **Imprumutul răposatei.**
No. 17.—Anatole France. **Domnișoara Roxana.** (Trad. de N. Davidescu).
No. 18.—Anton Bacalbașa. **Din viața militară.**
No. 19.—Ștefan Petică. **Versuri.**
No. 20.—Bojena Niemțova. **Zina apelor.**
No. 21.—Ion Dongorozi. **Surpriză.**
No. 22.—Sandul Teleajen. **Poveștile lui Hinu Ion.**
No. 23.—Jack London. **Omul cu obrazu 'ncrustat.**
No. 24.—I. Ciocârlan. **Flămânzii.**
No. 25.—Eug. Boureanul. **Lupii.**
No. 26.—J. H. Rosny. **O sărutare** (Trad. de M. Carp).
No. 27.—Al. Ciura. **Homunculus.**
No. 28.—Leon Tolstoi. **Viața mea** Povestirea unei țărănci din Rusia. — In românește de Victor Ion Popa.
No. 29.—N. Batzaria. **Prima Turcoaică.**
No. 30.—Jean Jaurès. **Patru Cuvântări.** (Trad. de D. Suchianu.)
No. 31.—Hans Heinz Evers. **Păianjenul.**
No. 32.—Goethe. **Faust, tragedie** (Traducere de Iosif Nădejde). Capodopera literaturii germane).
No. 33.—I. Petrovici. **Amintirile unui băiat de familie.**
No. 34.—Thomas Mann. **Tristan.**
No. 35.—Natalia Negru. **Amazoana.** Culegere de eseuri scrise cu o artă specific feminină.
No. 36.—Joseph Conrad. **Laguna**
No. 37.—I. Vinea **Descântecul.**
No. 38.—Anatole France. **Crainquebille.**
No. 39.—Drachman. **Povestiri din Danemarca.**
No. 40.—I. Sanielevici. **In tren.**
No. 41.—Regnier. **Secretul Contesei.**
No. 42.—Agârbiceanu. **Singurătate.**
No. 43.—George Brandes. **Balzac și Stendhal.**
No. 44.—N. Davidescu. **Crima din str. Nopții.**
No. 45.—Guy de Maupassant. **Livada de măslini**

PACATE

Vorbe proaste

Maica Agapia urcă încet cărăruia spre biserică. Din vreme în vreme se sprijină în cârja înaltă, înflorită cu sidef, îşi pune deasupra ochilor palma străvezie şi se uită lung în urmă. Acuşi toacă de vecernie şi Adriana nu mai vine...

Maica Agapia e econoama mânăstirii Bogoslovului. Dreaptă, cu profilul subţiat şi ascuţit, cuvioasă la înfăţişare ca o icoană veche, poartă încă, fără să ştie, în ochii albaştri ca apa de râu, cea de pe urmă pâlpâire a tinereţii. E călugărită demult, de când tatăl-său, Irimia Dancu, boerinaş văduv şi fără de astâmpăr, a adus-o aici ca să scape de grija ei şi să poată trăi slobod în lume.

Maica Achilina, cea din neam şătrăresc, gura rea a mânăstirii spune cui vrea s'o asculte că boerul Dancu şi-a trimis fata la călugărie pentru un păcat din tinereţă. Şi mai spune maica Achilina că sora pe care o creşte maica Agapia nu-i e nepoată din lume, ci fată, şi că prea bine samănă Adriana cu răposatul Sofronie, dela Râşcov... Dar cine mai stă s'asculte vorbele maicii Achilina!

Maica Agapia s'a oprit lângă aghezmătar. Dinspre pârău vine grăbită sora Adriana. C'o mână îşi apasă pieptul, cu cealaltă încearcă să-şi adune sub scufie şi broboadă şuviţele de păr ca arama. Dar când le strânge la o ureche, le scapă la cealaltă, iar când le strânge la amândouă, le scapă pe frunte.

Năltuţă şi mlădioasă, sora Adriana merge legănându-se şi-şi poartă aplecat pe-un umăr capul mic de hulubiţă. Când vorbeşte, se uită în pământ, şi genele lungi îşi clatină umbra peste ochii negri ca doi stropi mari de păcură. Câţi-va pistrui îi pătează nasul subţire cu nări neastâmpărate. Fiindcă ştie că-i şade bine, îşi ţine strânsă şi puţin scoasă înainte, ca pentru o sărutare, gura plină şi rotundă. Prin mânăstire se vorbeşte că sora Adriana e cam săracă cu duhul. Numai maica Achilina zice că se preface, de vicleană ce e. Adriana se uită rar în ochii oamenilor şi nu e uşor să-i ghiceşti gândul. Iar vorbele ei sunt mai totdeauna cu două tăişuri. Uneori e vorbăreaţă ca o ţarcă, dar mai adesea stă posomorîtă, cu sprâncenele apropiate într'o singură linioară ondulată.

Maica Agapia a crescut-o când cu răsfăţ, când cu asprime, după toane. Şi n'a prea lăsat-o singură prin mânăstire. Dar azi a venit la ea maica Glicheria de pe pârău şi i s'a plâns că pe sora Macrina, cea cu chip acrişor ca şi numele, a apucat-o boala de cu noapte; i s'a înţepenit trupul, i s'au tulburat ochii, se sbate în aşternut şi strigă vorbe încâlcite şi diavoleşti. Şi a rugat-o maica Glicheria pe econoamă s'o lese pe sora Adriana să pască bobocii mânăstirii în locul bolnavei. La început, maica Agapia s'a împotrivit. Pe urmă, s'a înduplecat. Şi Adriana a plecat de dimineaţă cu o jumătate de pâine şi cu un pumn de zahăr, pe pârău în sus.

Sora Adriana a ajuns lângă bătrână şi şi-a dat drumul de sus, din fugă, pe banca de lângă aghezmătar. Răsufla tare şi des şi ochii îi joacă neastâmpăraţi şi plini de râs sub genele plecate.

— Cât pe ce să pierzi slujba! o dojeneşte blând bătrâna.

— Din pricina lui Toader, măicuţă, nu dintr'a mea... răspunde subţirel şi cu nevinovăţie sora Adriana.

Maica Agapia îşi aduce aminte, cu spaimă, de ochii iscoditori şi de musteţile îndrăzneţe ale lui Toader văcarul. Intreabă, cu glas asprit:

— Toader? Ce-ai căutat tu la Toader?

— Nu m'am dus eu la el, măicuţă, el o venit la mine, la pârău... Mi-o dat păpuşoi copţi şi eu i-am dat zahar. Ş'atâta.

— Şi ce ţi-a spus?

— Zicea să mă duc cu el în poiană, la colibă, să-mi arate un pui de veveriţă care samănă cu mine ş'un pui de bursuc care samănă cu maica stareţă... Da' eu n'am vrut să mă duc. Am mânat răpede bobocii la maica Glicheria ş'am venit în fugă, să nu scap vecernia. Uite cum am alergat.

Adriana apucă mâna bătrânei şi şi-o apăsă pe piept. Acolo, sub haina aspră, svâcneşte în ritm sălbatec ceva cald şi tânăr.

Sora se uită peste mânăstire, la muntele pleşuv din faţă, şi se gândeşte aiurea. Pe urmă clipeşte mărunt din ochi şi începe să râdă.

— Toader nu vroia să mă lese să plec... M'am bătut cu el... Sunt voinică!

Ridică mânile în sus, ca să-i alunece mânecile largi, şi-şi arată braţele plinuţe şi tari, neatinse de soare. Pe braţul drept, deasupra cotului, înroşesc două semne lungăreţe, aduse ca două paranteze.

— Şi asta ce-i? întreabă cu străsnicie bătrâna.

— M'o muşcat Toader... da'tot am scăpat!

Privirea ascuţită a bătrânei iscodeşte îndelung, cu nelinişte, chipul fetei. Sora Adriana râde tihnit şi nevinovat. Atunci maica Agapia îşi ridică ochii spre cer, îşi face cruce cu adâncă smerenie şi şopteşte:

— Mulţămescu-ţi, Doamne, că te-ai îndurat de noi...

In liniştea mânăstirii pornesc, întâi singuratece şi rare, pe urmă împărechiate şi repezi, chemările de toacă. In munte ecoul toacă şi el, cuvios, prin râpi şi văgăuni.

De pe toate cărările se'nşiră pe drumul bisericii, ca trase pe aţă, călugăriţe în rase cafenii de şiac. Maica Achilina îşi arată la o răscruce de drum nasul încovoiat, ochii vineţi sub sprincenele groase şi părul cărunt şi aspru care-i iese totdeauna de sub scufia strâmbă. Mai înaltă decât toate, maica Achilina merge în paşi mari, călcând apăsat cu ciubotele grele. Iar între ciubote şi rasa cu şiacul ruginit de vechime, i se văd la fiecare pas picioarele goale, cenuşii şi uscate.

Pe rând, una câte una, măicuţele se mistue în umbra bisericii pline de mireazmă de tămâe şi de busuioc.

E vorba de nişte danii...

Cuvioasa Epraxia, stareţa mânăstirii, a chemat-o pe maica econoama la arhondaric. Şi-a pus ochelarii cu sticle rotunde pe nasul fin de ceară şi, ţinând departe foaia de hârtie, i-a cetit o scrisoare pe care chiar în ziua aceea o primise de la părintele Teofil, stareţul de la Râşcov.

In scrisoarea aceea, părintele Teofil o poftea, cu toate cuvenitele forme monahiceşti, la el la mânăstire, unde trebuia să sosească peste trei zile şi părintele Ghedeon, stareţul de la Stânca, să se înţeleagă împreună pentru împărţirea unor danii între cele trei mânăstiri.

Maica Epraxia, doborâtă de bătrâneţe şi de reumatisme, n'a mai ieşit de patru ani pe poarta mânăstirii. E albă şi uscată, are pielea subţire ca foiţa de ţigară şi mânile întotdeauna reci. Ochii ei fumurii nu mai au lustru, şi privirea lor mată şi fixă parcă vine de departe, de dincolo de mormânt. Picioarele înfăşurate în flanele şi'n blăniţe de iepure, abia o duc, cu trudă grea, până la biserică.

De aceea, cuvioasa Epraxia a împuternicit-o pe maica Agapia cu toate îndreptările ş'a rugat-o să se ducă la Râşcov să se înţeleagă, în locul şi în numele ei, cu părintele Teofil şi cuviosul Ghedeon în privinţa acelor danii.

Maica Agapia s'a cam codit, dar la urmă a trebuit să primească. Numai, a cerut învoire s'o ia cu dânsa şi pe sora Adriana:

— Că eu, fără fata asta, nici mâni nici picioare n'am...

Decând cu întâmplarea de la pârău, maica Agapia n'o mai lăsa pe Adriana singură prin mânăstire. Şi'n toate umbrele care treceau sara pe uliţă, i se părea că vede, strecurându-se pe sub garduri, trupul subţiratec şi agil, ca de şopârlă, al lui Toader.

Maica Epraxia s'a învoit, cu dragă inimă. Şi, în dimineaţa albăstrie de sfârşit de vară, trăsura cea mare a mânăstirii iese legănându-se de sub bolta arhondaricului. Maica Agapia, sora Adriana şi coşul de papură cu gavanoasele cu şerbet de smeură, pe care maica Epraxia le trimete celor doi stareţi, se pierd ca nişte jucării în încăperea largă a trăsurii. Trei căluţi rotunzi şi lustruiţi calcă mărunt, cu nerăbdare. Şi, îndată ce scapă la drum drept, pornesc în goană, stârnind sub copite tot colbul şoselei.

La fântână, maica Achilina vorbeşte repede, cu mâna la gură. Câteva călugăriţe şi-au lăsat cofele jos şi ascultă, privind cu puţină ciudă în urma celor două călătoare. Şi maica Achilina spune, nici ea nu mai ştie a câtea oară, că maica Agapia cunoaşte bine drumul spre Râşcov din vremea când se trăsese acolo ca stareţ, departe de ispitele lumii, cuviosul Sofronie cel cu părul roşu — ca al Adrianei.

Un han s'o nuntă

După ce a ieşit din pădurea Cetinişului, trăsura mânăstirească a intrat în Stolniceni. In faţa hanului domnului Vartolomei, la fântâna cu trei plopi, Irimia a oprit, să adăpe caii.

La han e vuet şi mişcare In drumul de la biserică spre casă, a poposit o nuntă. Domnul Vartolomei, roşu şi asudat, se plimbă printre nuntaşi ştergându-şi mânile uriaşe de şorţul atârnat peste pântece. Un ţigan cu scripca şi altul cu cobza ţârâe un brâu mărunt, şi cântecul abia s'aude, ca un bâzâit subţire, peste larma grea.

Sora Adriana s'a ridicat în picioare şi priveşte cu ochi mari şi lacomi. Doi flăcăi cu mijlocul ca de fată s'au prins de după umere ş'au început să joace apăsat, pe loc. Iar Irimia, înveselit fără veste, a lăsat căldarea jos, şi-a dus o mână la ceafă şi a început să chiue prelung şi gros

U-iu-iu! la nunta mea
Două cioare cârâia
Şi cioroiul nu putea!...

Abia acum a zărit domnul Vartolomei trăsura mânăstirii. Se bate cu mâna unsă peste frunte şi se apropie în salturi, ca o minge.

— Blagosloveşte, măicuţă! strigă el de departe.

— ...Domnul! — răspunde domol maica Agapia, întinzând peste aripa trăsurii mâna albă, pe care buzele umede ale hangiului o sărută zgomotos.

— Incotro, măicuţă?

— La Râşcov, cu treburi mânăstireşti, domnule Vartolomei.

Domnul Vartolomei îşi scoate gura înainte şi, din buzele ţuguiate, scoate un şir de sunete lungi şi aspre — parcă sărută ori parcă suge.

— La Râşcov? Pe zădufu' şi pe colbu' ista?

Maica Agapia îşi încruntă uşor sprincenele. Pe urmă întreabă:

— Da'o limonadă rece se găseşte, domnule Vartolomei?

Domnul Vartolomei îşi aruncă în laturi, cu bunăvoinţă şi cu familiaritate, amândouă braţele scurte:

— La mine să nu se găsească, măicuţă?

Şi înăsprindu-şi glasul cleios, se'ntoarce spre han şi strigă prin palmele făcute pâlnie:

— Măi Niţă! Niţă măi! Adă colea o limonadă rece!

Niţă, mic şi cu capul mare, se arată numaidecât cu paharele curate şi cu limonada aburită. Domnul Vartolomei îndeasă cu degetul gros bombiţa de sticlă din gâtul gărăfii şi toarnă în pahare băutura rubinie şi sfârâitoare.

Nunta a trecut înainte prin colbul drumului. Larma s'a subţiat, departe. Nu se mai vede nimic. Numai plopii neliniştiţi îşi clatină frunzişul cenuşiu şi sunător de tinichea, parcă vine asupra lor, de undeva deaproape, o suflare neostenită, tulburătoare şi caldă.

Măicuţele beau încet, cu înghiţituri măsurate. Iar domnul Vartolomei priveşte stăruitor şi dulceag spre colţul de trăsură unde s'a ghemuit sora Adriana.

Irimia iese din han împleticindu-se. Trăsura porneşte. Caii întind gâturile şi omul îi îndeamnă, pleznind voiniceşte din biciu:

— Hi, bidivii moşului! Hi, mârţoagă... să-şi aducă aminte măicuţa de drumurile tinereţii şi de ochii părintelui Sofronie... Hi, boală!

Maica Agapia îşi întoarce privirea speriată către Adriana. Dar sora nu aude nimic. Cu capul sprijinit pe mână, cu ochii închişi, pare că doarme. Numai colţurile gurii umede de limonadă i se trag în jos, şi o lacrimă tulbure se lasă încet la vale, spre vârful nasului.

Sora Adriana se gândeşte că ea n'o să fie niciodată mireasă.

La Râşcov

Părintele Teofil şi-a aşteptat musafirii în „poartă". Maica Agapia s'a coborît încet din trăsură, şi-a scuturat cu mâna colbul de pe haină şi s'a uitat la ferestrele din capătul arhondaricului. A ascultat o clipă susurul lin al apei de sub podeţ şi i s'a părut că perdelele albe de la ferestre se mişcă, ca şi cum o umbră ar trece în dosul lor... Apoi a întors privirea tristă către părintele Teofil.

Stareţul e înalt şi uscăţiv, cu părul, cu barba şi cu sprincenele ca cenuşa. Zâmbeşte cu îngăduinţă şi niciodată nu ridică glasul. Lângă el s'a ivit ca din pământ fratele portar Pafnutie, spân, cu ochii rotunzi şi fără gene apropiaţi de nasul ca o muche de cuţit, cu rasa învechită, scurtă'n poale, scurtă'n mâneci şi pestriţă de petece. Făptura măruntă, ascuţită şi vicleană a fratelui portar aduce cu un pui de hultan.

După cuvenitele urări de bunăvenire, părintele Teofil a poftit-o pe maică la arhondaric. Abia atunci şi-a adus aminte maica Agapia că sora Adriana a rămas singură în trăsură. Fata se uita speriată la mulţimea călugărilor bărboşi, ieşiţi de prin toate cotloanele arhondaricului ca nişte gândaci cafenii de bucătărie.

Sora s'a coborît din trăsură, aplecându-şi pe-un umăr capul cu scufia cam pe-o sprinceană. Mergea cu ochii în jos, cuvioasă, cu gura strânsă. Dar când să intre sub clopotniţă, i-a tăiat calea un frate tânăr, cu obraz fraged şi luminos ca de fată. O clipă, ochii li s'au întâlnit, şi sora Adriana s'a pomenit zâmbind. Şi-a îndreptat trupul, şi-a potrivit şuviţa de sub scufie şi a început să urce, legănându-se în mers, scările arhondaricului.

A doua zi, de Sântă-Măria cea mare, fiind hramul mânăstirii, în biserica scânteetoare de luminiţe slujeşte părintele Ghedeon, stareţul de la Stânca.

Cuviosul Ghedeon fusese vestit, pe vremuri, pentru frumuseţa lui şi pentru glasul puternic şi mlădios. Acum îşi poartă cu greutate pântecele rotund, peste care abia'şi poate împreuna mânile. Când slujeşte, se îneacă şi gâfâe în mijlocul strigărilor, — şi cu cât trece vremea, cu atâta se îneacă mai des şi gâfâe mai tare.

Slujba e pe sfârşite. Măicuţele stau smerite în strană. Maica Agapia mângâe cu degete neliniştite mătăniile netede de lemn de trandafir. Sora Adriana se uită cu ochii luminoşi la un arhanghel din stânga iconostasului, care samănă la chip cu fratele cel tânăr de sub bolta clopotniţei.

Cuviosul Ghedeon a ieşit din altar. Ochii lui ageri întâlnesc privirea caldă a fetei şi glasu-i răsună, întinerit deodată.

— Doamne milueşte...

Călugării răspund în cor. Şi sunetele aspre şi inegale sună a spart sub bolţile afumate.

— Doamne milueşte...

Un glas fraged, subţirel şi moale, se ridică fără veste. Zăpăcită de privirea iscoditoare a cuviosului Ghedeon, sora Adriana a uitat unde se află şi dă răspunsurile.

Călugării tac. Glasul fetei, acrişor şi curat, se înalţă singur, ca o tămâere de lumină, către sfinţii negri de pe bolţi.

— Doamne milueşte...

Maica Agapia o trage de mânecă. Şi sora Adriana, înţelegând deodată îşi pleacă aşa de adânc capul în piept, încât între rasă şi scufie nu-i se vede decât vârful nasului pistruiat...

La ieşirea din biserică, cuviosul Ghedeon s'a oprit în ţintirim să binecuvânteze mormântul nu de mult răposatului stareţ Sofronie.

Fără să ştie când, Adriana s'a pomenit răzleţită de maică, singură între călugări. I se pare că-i pe altă lume. Se uită în sus. Rândunelele se adună de plecare pe turnul bisericii. Lumina dulce a sfârşitului de vară se răsfrânge în crucea de oţel, poleieşte cu bronz vârful brazilor şi pătrunde în trup, ca un vin călduţ şi ameţitor. De departe, de pe valea pârăului, sună rar şi dogit o talangă... Iar în faţa Adrianei, fratele cel cu chip de arhanghel stă neclintit şi o priveşte cu îndărătnicie.

Cuviosul Ghedeon a întins mâna dreaptă, moale ca o pernuţă, să binecuvinteze mormântul adormitului Sofronie. Şi mâneca rasei de postav scump s'a aninat în razele de fier ale crucii şi s'a rupt. Toţi călugării se îngrămădesc, să vadă. Unul zice că trebue pus petec. Altul, croitorul mânăstirii, că trebue schimbată toată mâneca. Dar fratele Pafnutie îşi vâră printre ceilalţi făptura lui de hultănaş, iese în faţă şi hotărăşte cu tărie:

— Asta nu-i nimica. Se drege c'un fir de mătasă, de nici nu se cunoaşte locul. Numai, trebue mână de femee pentru asta.

Ochii fratelui Pafnutie se apropie parcă şi mai mult de rădăcina nasului.

— Unde-i maica Agapia? întreabă blajin stareţul Teofil.

— Maica Agapia? se răpede cu supărare Pafnutie. Ce poate să facă maica Agapia? Maica Agapia nu mai vede cum vedea odată, ş'aici trebue ochi tineri, că-i lucru subţire...

— Bine zice fratele portar, încuviinţează stareţul Ghedeon, privindu-şi cu mare luare-aminte, pe rând, mânile trandafirii.

— Ce zici, soră Adriană, ai să poţi? întreabă portarul.

Sora Adriana tresare şi nu răspunde. Se uită în jos şi se înroşeşte aşa de tare, încât pistruii îi rămân mai palizi decât obrazul.

— Nu-i greu, soră, numa' să vrei... adaogă cu viclenie Pafnutie.

Fata ridică ochii fără să înalţe capul.

— Ştiu eu? Oiu încerca...

Fratele Pafnutie strecoară o privire subţire şi plină de înţeles spre cuviosul Ghedeon. Ochii lui rotunzi s'au îngustat şi s'au lungit, ca două linioare verzui. Şi pe chipurile aspre ale călugărilor trece un fel de zâmbet ascuns şi viclean. Numai Gherasie, fratele cel tânăr de la arhondaric, îşi ţine gura încreţită, cu colţurile zvâcnind în jos ca la copiii care-s gata să plângă.

Părintele Teofil se uită lung la frate. In inima lui simte ceva, ca o tristeţă şi ca o dojană târzie. Se apropie de băiat şi-i mângâe umărul:

— Frate Gherasie, ia-ţi coşul şi du-te de adună oleacă de bureţi, să facă pe desară Gudiil o mâncărică pentru musaferi... Du-te, frate dragă... şi dac'o întâlneşti pe Axinia din Stolniceni, spune-i să aducă nişte smântână proaspătă...

Gherasie şi-a plecat capul şi s'a dus să-şi caute coşul pentru bureţi.

Tineretele fratelui Gherasie

Fratele Gherasie şi-a trăit viaţa lui de până acuma în cuprinsul strîmt şi rece al mânăstirii. Decând îşi aduce aminte, n'a văzut împrejurul lui decât chipuri bărboase şi rase mohorîte. Vara când veneau „musafirii" la Râşcov, fratele Gherasie era de mult plecat, cu câte un călugăr bătrân, să păzească fânul mânăstirii, în munte, spre Sasca.

Rar se abătea pe-acolo, cu cântece şi larmă, vre-un grup de escursionişti. Gherasie se uita la ei de departe, mirat şi sperios ca o sălbătăciune. Odată, o femee subţire şi mică şi cu ochii ca sfredelul, s'a îndărătnicit să-l facă să vorbească. Fratele s'a înroşit şi şi-a înfipt privirea în pământ. Iar când a văzut că străinii cei gălăgioşi se înveselesc pe socoteala lui, a strâns pumnii, şi-a înghiţit lacrimile şi a luat-o la fugă prin tufişuri, ducând fără să ştie, aninată de-un bumb, o făşie din vălul verde al călătoarei. Şi s'a mirat Gherasie cât de frumos mirosea a căpşune şi a toporaşi bucăţica aceea de pânză străvezie.

Pe atunci avea cincisprezece ani. Pentru el femeile nu erau decât nişte vietăţi mărunte, neastâmpărate şi răutăcioase.

Mai târziu, într'o seară de iarnă, când maica Evghenia de la Bogoslov poposise la Râşcov să-şi hodinească caii în drumul spre oraş, fratele Gherasie s'a strecurat tiptil din chilioara lui şi s'a uitat prin borta cheii în odaia cea mare a arhondaricului. Ş'a văzut-o pe maica Evghenia fără rasă şi cu capul gol, într'o cămaşă lungă şi subţire de in, cu părul blond adus pe după urechi şi slobod deasupra gâtului înalt şi mlădios. Şi'aşa cum stătea în picioare la marginea divanului, cu braţele încrucişate peste piept şi zâmbind, sămăna cu îngerii cei albi de pe catapiteazmă. Pe păretele albastru, umbra ei închipuia două aripi mari, fumurii... Pe urmă, maica Evghenia s'a aplecat şi a suflat în lampă. In întuneric, fratele Gherasie n'a mai desluşit nimic.

Vedenia cea albă l-a ţinut pe Gherasie nopţi multe cu ochii deschişi şi cu sufletul neliniştit. Nu mai îndrăznea să-şi ridice privirea spre icoane, pentrucă orunde se uita, chipul maicii Evgheniei înflorea cu îndărătnicie înaintea ochilor lui.

Dar chinul fratelui Gherasie n'a ţinut mult. Maica Evghenia cea cu faţa de copil supărat, a murit. Şi'n iatacul larg şi tăcut al arhondaricului, atât de dulce parfumat cu levănţică, n'au mai poposit decât călugăriţe bătrâne şi întunecate.

In vara asta, pe o zi fierbinte când dospeau în munţi furtunile, fratele Gherasie se dusese în pădure să culeagă bureţi. Coşul lui era aproape plin cu râşcovi aurii dungaţi cu roşu, cu gălbiori, subţirei şi catifelaţi, cu urechiuşe trandafirii, cu mânătărci grase, pârguite pe o parte şi albe pe cealaltă, cu pânişoare dulci şi mustoase şi alte ciupercuţe rotunde cu căciuli de omăt, — cu tot rodul umbrei ş'al umezelii pădurilor, din care fratele Gudiil face acea minunată mâncare călugărească, de dragul căreia se adună vara la Râşcov mulţi boeri de prin târgurile moldoveneşti.

Şi cum se îndrepta spre un pâlc de gălbiori, — grămăgioare de aşchii de aur, — fratele Gherasie a zărit deodată, aproape de el, pe Axinia din Stolniceni dormind între ferigi. Fratele a întors capul în altă parte ş'a tuşit. Dar femeea dormea adânc, cu faţa în sus şi cu un braţ gol îndoit sub ceafă. O pată mică de soare, cât un bumb, îi tremura pe obrazul drept.

Gherasie s'a împiedicat de-un lujer de mure şi a scăpat coşul cu bureţii, care s'au rostogolit la vale şi s'au împrăştiat în jurul Axiniei. Fratele a îngenunchiat între ferigi, să-i adune. Femeea a deschis un ochiu, dar nu s'a mirat deloc. A râs, s'a întins leneş şi a întrebat doar atât:

— Dumneata erai, frate Gherasie?...

Era cald. Mirosea a fragi, şi'n umbra pădurii mişuna pretutindeni viaţa obscură şi largă, deapururi nouă şi neîngrădită de nici o pravilă...

Axinia şi-a ridicat dintre ferigi panerul plin de ulcèle cu smântână acoperite cu frunze de brustur şi de săculeţe ţuguiate cu brânză. L-a cumpănit bine pe umăr şi a luat-o pe cărare în jos. In capătul poenii s'a întors, râzând:

— Auzi tu, frate Gherasie? Mâne, tot aici...

Departe începuse să tune, şi munţii vuiau adânc şi înăbuşit. Lumina a scăzut dintr'odată, parcă suflase cineva în soare, ca într'o lampă. Sub brazi era aproape întuneric. Numai vârfurile lor, sus, se clătinau într'o apă roşietică. Cântecul Axiniei, cu resonanţe de goarnă, se pierdea pe vale, tot mai departe.

Gherasie a tresărit ca din somn ş'a început să-şi adune din iarbă, la întâmplare, stând în genunchi, bureţii risipiţi şi sfărâmaţi. Şi deodată s'a pomenit înaintea lui cu fratele Pafnutie, — o arătare cenuşie ieşită fără veste, ca dintr'o scorbură neagră de copac. Portarul s'a oprit în loc, a ridicat în sus mânile cu degete ascuţite ca nişte ghiare şi a strigat în batjocură, între două bubuituri de tunet:

— Noroc bun la bureţi, frate Gherasie!...

A doua zi, în chilioara lui strâmtă şi întunecoasă, fratele Gherasie bătea mătănii.

Furtuna vuise toată noaptea în munţi, dar nu căzuse un strop de ploaie. Un vânt fierbinte şi uscat sufla peste mânăstire, ce arunca pe ferestruica deschisă unde dogorâtoare, ca răsuflarea unei guri apropiate.

Gherasie închidea ochii şi se pleca înaintea icoanelor:

— Milueşte-mă, Dumnezeule, milueşte-mă şi pe mine, păcătosul...

O muscă mare a intrat pe fereastră, s'a izbit de-o icoană şi a ieşit, sclipindu-şi în lumină armura verde. Un patrat de cer alburiu se clătina ca un abur în cadrul ferestrii şi, sub el, verdele întunecat al pădurii de brad punea o pată zimţuită de răcoare.

— Acolo m'aşteaptă Axinia...

Inspăimântat de vinovăţia gândului, fratele s'a 'ntors cătră icoane. O pată aurie de soare se juca pe obrazul drept al Maicii Domnului. Lui Gherasie i se păru că Sfânta îl priveşte cu ochi mici şi vii. Un nod amar i s'a ridicat în gât. S'a aruncat cu faţa în jos, înfricoşat, pe patul lui îngust şi tare. Dar din pânzeturile aspre se ridica un miros crud şi înţepător de ferigi...

Gherasie a încercat să spue o rugăciune, dar le uitase pe toate. A ieşit pe furiş din chilie, s'a strecurat pe portiţa de dindos a arhondaricului şi a luat-o la deal, spre pădure. Când s'a văzut sub brazi, a răsuflat, înviorat. S'a aplecat deasupra pârăului — şi nu s'a cunoscut în cristalul clătinat al apei. A luat apă în pumni şi şi-a răcorit obrajii fierbinţi. Nu se gândea la nimic. Se uita cum se risipesc, în lumină, stropii limpezi de topaz... Aproape de poeniţă i s'a părut că aude, sfărmând tăcerea pădurii, un sunet dogit de talangă... pe urmă altul... pe urmă râsul scurt al Axiniei.

Inima fratelui a început să bată rar şi adânc şi sângele i-a pierit din faţă. S'a apropiat, ascunzându-se pe după fagi. Intre ferigi, cu capul dat pe spate, cu părul încâlcit, râdea Axinia. Şi o pată de soare — mic flutur de lumină — se juca pe obraz... Lângă ea, fratele Paisie văcarul, cel sărac cu duhul, se ostenea să-şi prindă în vorbe gândurile nedesluşite, sub privirea umedă şi caldă a unei vaci care'şi scutura talanga, rumegând.

Gherasie a ridicat pumnii încleştaţi, gata să se răpeadă. Dar şi i-a întors asupră-şi, izbindu-se în tâmple, şi s'a lăsat moale, cu ochii închişi, pe-un ciot de brad.

Când a deschis el ochii, Axinia trecea fără să-l vadă, cu capul pe umăr, veselă şi liniştită.

— Axinio! a strigat răstit fratele, ridicându-se drept şi ameninţător.

— Ce pofteşti?...

Şi Axinia i-a întors spatele şi s'a dus la vale, legănându-şi alintat trupul slobod sub haine.

A doua zi şi încă multe zile, a plouat. De la fereastra chilioarei lui, fratele a urmărit, posomorît, buhalniţa fumurie care'şi rupea marginile în vârful brazilor. Axinia n'a mai venit cu smântână la mânăstire. Pe urmă, părintele Teofil l-a trimes pe Gherasie cu un călugăr bătrân şi surd să cosească iarba mânăstirii în munte, spre Sasca.

La pârâu

Maica Agapia şi sora Adriana se duc să se scalde la pârău.

Adriana merge puţin mai în urmă pe cărăruia năpădită de iarbă. Se uită la depărtările înecate în ceaţă încropită, la fâneţele cu ierburi înalte în care se prind şi se încâlcesc raze mo' de aur, la prundişul vânăt al pârăului, — se uită la toate şi nu vede nimic. Se gândeşte la viaţa ei de la Bogoslov, la casa lor albă între straturile cu nemţişori şi cu petunii, la nunta din bătătura hanului, dar mai ales la ochii fratelui Gherasie.

— Adriano maică, ai luat tu cămeşile pentru bae?

Fata strânge subţioară pacheţelul învelit în jurnal.

— Luat, măicuţă...

Şi fata, cu ochii umbriţi, se'ntoarce la gândurile ei.

Maica Agapia pare mai bătrână, mai tristă, mai seacă... De câteva ori a întors capul spre Adriana, şi parcă ar fi vrut s'o aştepte, s'o ia de mână şi să-i spue ceva. Pe urmă a oftat şi n'a spus nimic.

Sub sălcii, unde albia face un ocol între maluri înalte, maica Agapia s'a oprit. Acolo e loc ferit şi apa adâncă. Maica se trage după scaeţi şi iese de acolo legată la cap cu o batistă albă şi vârîtă într'o cămaşă de cânepă lungă până'n pământ şi cu mânecile până'n vârful degetelor. Intră cu încetul, uitându-se de aproape la faţa apei, albastră şi licăritoare.

— Da tu, Adriano, nu te scalzi?

— Vezi că, în grabă, n'am luat decât o cămeşă, măicuţă...

Bătrâna se ridică în picioare în apă şi cercetează cu luare aminte locul, de jur împrejur.

— Nu-i nimica. Du-te şi tu după buturuga ceea şi scaldă-te în linişte. Nu-i nici ţipenie de om pe-aici.

Fata se desbracă alene. Ii e frică de apa rece. Işi scutură părul slobod, înfoiat şi moale, în care rugineşte aurul soarelui. Se aşează pe buturuga răsturnată deacurmezişul pârăului şi încearcă apa cu vârful piciorului. I se pare bună. Dar când îi ajunge la gleznă, îşi trage piciorul înfiorată. E prea rece...

Valuri mici se sparg de buturugă şi o stropesc cu spumă albă. Adriana adună spuma în palme. E călduţă... O suflă în sus. Pe urmă râde; — o atinge apa la tălpi. Se culcă pe buturugă cu mânele în undele care se sbat uşor şi închide ochii. Soarele o bate din plin. Palid şi prelung, trupul îi străluceşte neted în lumină.

— Da' nu mai intri odată în apă, Adriano?

Fata clipeşte din ochi fără să-i deschidă.

— Acuşi, măicuţă, acuşi...

Sub buturugă, apa se îngrămădeşte, gâlgâind, să treacă la vale. Parcă râde cineva, înecat, copilăreşte, răutăcios...

Adriana deschide ochii. Soarele o orbeşte. Şi deodată ridică sprincenele sus şi deschide gura să ţipe, — dar din gâtul ei uscat nu iese nici un sunet: sus, între scaeţi, a răsărit fără veste fratele Gherasie.

Sora Adriana se lasă în apă şi se ghemueşte lângă buturugă, să se ascundă... Apa limpede şi albăstrue o arată, parcă, şi mai goală.

Gherasie ar fi vrut să se apropie şi să culeagă din unde trupul gol de lângă buturugă, — floare albă de apă răsărită dintr'un putregaiu. Dar, fără să ştie, se pomeneşte alergând pe pârău la vale, ca fugărit din urmă. Şi în piept i-se ridică un val cald de bucurie şi de înduioşare.

Se opreşte lângă un fag bătrân şi, cu ochii închişi, mângâe în neştire, cu degete fierbinţi, coaja aspră.

Cuviosul Ghedon rămâne cu mâneca ruptă

Inainte de a intra, fratele Vichentie bate de trei ori în uşa odăii unde găzduesc măicuţele.

Fratele Vichentie are trupul grăsuţ şi moale, faţa lată cu ochi alburii şi goi de gânduri şi un glas subţiratec, ca de femee.

— Te pofteşte părintele Ghedeon, soră Adriană, pentru mâneca ceea....

Fratele Vichentie a ieşit, lăsând în urmă-i uşa deschisă.

Sora Adriana îşi potriveşte părul sub scufie, îşi ia de pe masă degetarul de argint şi se apropie în vârful picioarelor de maica Agapia. Maica doarme, ori se preface că doarme. Stă între perne şi răsuflă egal şi liniştit. Sora face lampa mică, o întoarce cu tăblia spre pat şi iese, oftând.

Afară s'a întunecat. Luna luminează jumătatea din faţă a ogrăzii arhondaricului. E aşa de lumină acolo, încât sora Adriana desluşeşte piatră de piatră. Cerdacurile negre se urcă, ca nişte râme negre, de-alungul zidurilor de cridă.

Adriana s'a sprijinit de cerdac. I-e frică... Coridorul întunecat prin care trebue să treacă îşi deschide în faţa ei bolta mohorîtă şi pustie. Face un pas într'acolo, ezită, se'ntoarce. De lângă un stâlp s'a desprins fără veste o umbră. Adriana închide ochii. N'a văzut cine e, dar ştie. Şi mâna rece a fratelui Gherasie o apucă de mână.

— Vino...

Sora Adriana se lasă dusă dealungul coridoarelor pustii, tăiate din loc în loc de fâşii înguste de lumină. Nu se gândeşte la nimic. Numără în neştire scările până la chilioara lui Gherasie. Acolo, înăuntru, lumina lunii însamnă pe podele, o pată dreptunghiulară, albă şi neclintită.

Trupul subţire al Adrianei se frânge din mijloc, ca un stânjenel negru cu tulpina ruptă.

...Toaca de utrenie s'a stâns. Sunetele împrăştiate prin văgăuni s'au adunat cuminţi înapoi.

Maica Agapia a aşteptat să se potolească şoaptele mânăstrii. Pe urmă a ieşit în cerdac, tulburată.

— Adriana... ce-o fi cu Adriana de nu mai vine?...

Se plimbă dealungul cerdacului, apropiindu-se tot mai mult de fereastra luminată a părintelui Ghedeon. Intr'un târziu, pierzându-şi răbdarea, se uită înăuntru.

Fereastra e prinsă numai într'un cârlig. Un colţ de perdea e ridicat. Cuviosul Ghedeon doarme cu faţa în sus, răsuflând şi pe nas şi pe gură cu zgomote felurite şi ciudate. Lumina lămpii pâlpâe, roşiatică, sub sticla afumată. Pe-un scaun, lângă pat, rasa stareţului stă întinsă şi păturită, arătându-şi mâneca sfâşiată.

In vremea asta, în chilioara lui Gherasie cel tânăr pata de lumină îngheţată s'a lungit până la peretele din fund. O geană de lună se uită, tremurând, la marginea de sus a ferestrii. Dar în odaie nu mai e nimeni...

OTILIA CAZIMIR

Zoologice

Viroaga

Vitraliile zării 'n clar de lună,
Aruncă în viroaga neagră, dese
Luciri de raze, ce 'mpletesc cunună
De linişti şi de taine ne 'nţelese....

Prin stuful şi prin papura înaltă,
Trec broaşte de smarald în seara caldă
Şi, papura 'n mocirlă când tresaltă,
In raza lunii broaştele se scaldă...

Prin alge dorm tăcerile 'ncâlcite,
Şi 'n fundul apei se fosilizează;
Când broaştele 'n viroagă-s liniştite,
Se-aude 'ncet cum ierburile-oftează..

In noaptea, cu enigme milenare,
Ce 'ntinde bezna grea la fel c'un scut,
Prin ierburile dese şi murdare,
Se tot târăsc vicleni şerpi de lut...

Orăcăitul broaştelor se-aude
Şi liniştea întreagă-o înfioară.....
Tăcerea, printre ierburile ude,
Plezneşte ca o coardă de vioară....

Infricoşate, broaştele se-ascund
De şerpii, ce le prind, şi în delir,
Din pântecul lor fraged şi rotund,
Sorb sângele cu-o gură de vampir....

ALEXANDRU BILCIURESCU

Cronica teatrală

TEATRUL POPULAR. *Şcoala Femeilor,* comedie în 5 acte de Molière, tradusă de d. Gesticone.

O mare parte din comediile lui Molière rămân veşnic nouă, deşi autorul când le-a scris a voit să biciuiască moravuri din timpul lui, ba chiar unele întâmplări individuale pe care marele scriitor le avea înainte. *Şcoala Femeilor* prin problema pe care o pune — gelozia unui om în vârstă pentru o fată tânără — dar mai ales prin felul simplu şi artistic în care se rezolvă această problemă— face parte din acele comedii care înveselesc şi astăzi pe spectator, dându-i totodată şi ceva de gândit.

Această comedie i-a făcut mult sânge rău lui Molière, căci marele scriitor nu era cruţat de ipocriţi, de şarlatani, de pedanţi şi de parveniţi — într'un cuvânt de toţi acei care se vedeau zugrăviţi atât de ridicul în eroii lui. Complotul a fost însă zadarnic — şi opera aceasta a avut mare succes atunci, după cum l-a avut şi de atunci şi până astăzi.... Molière a răspuns adversarilor săi printr'o altă comedie într'un act, *La Critique de l'Ecole des Femmes,* dedicată reginei-mame Ana de Austria, în care se analizează spiritual lucrarea lui, făcând să iasă în relief netemeinicia observaţiilor acelora care nu-i puteau suferi satira.

In *Scoala Femeilor,* scriitorul francez a voit să arate că zadarnic luptă cineva împotriva sentimentelor naturale şi a instinctelor puternice ale vieţii, de oarece mai curând sau mai târziu ele ies la iveală cu acea forţă elementară cu care, primăvara, răsare dornică de lumină podoaba verde a pământului. Şi cât de bine conduce Molière acţiunea pentru a ne arăta ridiculul bătrânului Arnolf când manevrează în diferite chipuri, unele mai lamentabile decât altele, ca să ţie izolată şi ascunsă pe pupila sa Agnès, în vârstă de 16 ani, pe care îşi pusese ochiul său libidinos. Păcat că d. I. Ulmeni, care a jucat rolul lui Arnolf, nu l'a înţeles conform spiritului molieresc, făcând din el un erou de dramă în loc să-l păstreze integral pentru comedie. Căci, în piesa marelui scriitor, bătrânul satir trebuie să provoace râsul şi nu compătimirea.

De asemenea cei doi servitori ai lui Arnolf (domnişoara Maria Nicolau şi d. C. Barcaroiu) au făcut din rolurile lor mai mult paiaţe de circ decât eroi de comedie, ceeace a mai stricat încă armonia generală a lucrării. Cam acelaş lucru s'ar putea spune şi de interpretul notarului care părea pe scenă un leu scăpat dintr'o cuşcă, când, în realitate, nu era decât un biet intermediar juridic, fie el şi matrimonial.

Publicul însă — foarte numeros — a fost cu prisosinţă despăgubit prin jocul simplu şi plin de farmec al d-nei Nora Piacentini, care ne-a dat o neîntrecută Agnès. Naivitatea, încântătoarea ignoranţă în oarecare domenii şi uimirea neprefăcută a eroinei lui Molière, au găsit de sigur o foarte bună interpretă în persoana d-nei Piacentini. Cu o înfăţişare plăcută şi foarte potrivită pentru acest rol de ingenuă având o graţie fără nici o afectare, cu un glas care a ştiut să sublinieze discret toate incongruenţele ce trebuiau să producă veselia auditorului, d-na Piacentini a reuşit să ne reprezinte pe eroina acestei strălucite comedii, aşa cum de sigur a visat-o autorul ei. Iar prin dicţiunea sa aproape impecabilă — ne-a făcut de multe ori să uităm că *Şcoala Femeilor* e scrisă în versuri. D-na Piacentini a avut — nu mai încape vorbă — un debut cu totul promiţător. Dorim sincer să-şi ţie făgăduinţa.

Traducerea d-lui Gesticone e destul de bună. Totuş cuvinte ca *scatoalca, mardeală* şi alte câteva de acelaş calibru, n'au ce căuta într'o lucrare literară.

Teatrul popular introducând în repertorul său această operă clasică, a arătat că ştie să găsească calităţile unei lucrări dramatice în valoarea ei intrinsecă, iar nu în montările desperate cu care Teatrul Naţional caută de o bucată de vreme să scoboare gustul publicului. Căci teatrul este o şcoală şi nu un iarmaroc.

* * *

TEATRUL REGINA MARIA: *Comediana,* piesă în trei acte de P. Armont şi J. Bousquet.

Iată o lucrare dramatică care, cu toate scăderile ei de compoziţie, produce mare efect. Spectatorul, după ce-a ascultat cu mult interes desfăşurarea celor trei acte, regretă sfârşitul reprezentaţiei. Mărturisim că, scriind aceste rânduri, nu ştim într'adevăr dacă plăcerea pe care o simte publicul se datoreşte celor doui autori sau felului magistral în care e reprezentată *Comediana.* Căci piesa d-lor Armont şi Bousquet are la teatrul *Regina Maria* o interpretare atât de artistică, încât ţi se pare că te găseşti nu în Pasagiul Imobiliarei din acest oraş semi-oriental, ci înaintea unei scene dintr'un teatru mare, european, unde conştiinţiozitatea muncii şi respectul pentru publicul auditor fac parte dintr'o tradiţie întărită prin câteva secole de artă dramatică.

Subiectul *Comedianei* este o problemă adânc omenească pe care numai imbecilii şi cretinii nu-şi vor pune-o: problema îmbătrânirii. Da, pentru mulţi este o mare suferinţă când, din tânăr, viguros, cu o dorinţă nestăpânită de toate plăcerile existenţei — începi să primeşti acele grozave avertismente care îţi arată că a sosit vremea când trebuie să cauţi viaţa îndărăt şi nu înainte.

Pentru a da şi mai mult relief acestei suferinţe dramatice, eroina piesei este o actriţă vestită, Nicole Valtier, care a repurtat strălucite succese în cariera ei de artistă şi tot aşa de strălucite, în calitatea sa de femeie frumoasă. Acuma însă are 50 de ani — jumătate de secol adică! Poate cu acea îngăduitoare bunăvoinţă când e vorba să-ţi analizezi şi să-ţi judeci propria-ţi soartă, artista s'ar înşela pe sine ca să-şi mai prelungească cele două categorii de triumfuri în care a trăit o bună parte a vieţii, — dacă nişte indicii, înaintea cărora nici un sofism nu mai e cu putinţă, n'ar veni cu brutalitate să-i deschidă ochii. Anume, un rol pe care ea îl jucase în chip magistral, este dat acuma de către autor unei actriţe mai tinere, iar amantul ei pe care îl iubeşte cu pasiune, o părăseşte ca să se însoare cu alta. Aceste două întâmplări dureroase ar fi deajuns pentru a-i întări hotărîrea de a se retrage din teatru, dar, ca şi când ele n'ar fi fost de ajuns, ea mai ştie că băiatul ei — care duce o viaţă obscură la Londra — s'a însurat şi are acuma un copil de 5 ani, care o şi întreabă foarte răspicat când se întâlnesc împreună: „Dumneata eşti bunica mea?"

Toate aceste întâmplări determină pe Nicole Valtier să se retragă la ţară.. Aici însă lucrurile se petrec aşa, încât tentaţiile unor evenimente parcă anume pregătite o fac să se gândească să-şi reia vechea ei ocupaţie teatrală, precum şi locul de amantă a lui François — care între timp renunţase la planurile lui de căsătorie. Şi într'adevăr că le reia pe amândouă — lăsându-ne însă pe noi cu dureroasa întrebare pe care ne-o punem aproape făr' de voie: „câtă vreme va ţinea această nouă ofensivă?"

Succesul reprezentaţiei l-a făcut d-na Bulandra. Rolul actriţei l-a interpretat cu aşa măestrie, încât poate nici odată unanimele manifestări de simpatie ale publicului n'au fost mai bine meritate. D-na Bulandra este o mare artistă şi, când găseşte şi rolul care-i convine temperamentului d-sale — este neîntrecută, şi neîntrecută a fost într'adevăr în rolul *Comedianei.* De altfel e şi secondată în chip ireproşabil de către d-nii Manolescu, Bulandra, Maximilian — precum şi de toţi ceilalţi artişti — până şi băieţaşul de cinci ani care înfăţişează pe copil. Domnişoara Leny Cale, în rolul englezoaicei, rol unde uşor putea cădea în ridicul — a fost pur şi simplu superbă, şi publicul a răsplătit-o cu necontenite aplause, fără nici o economie. De asemeni şi d. Finţi — fiul dela Londra — a dovedit că este un element de valoare.

Piesa trebuie văzută.

C. CASSIAN

Anecdotă

Courteline povestea cum s'a întâlnit întâia dată cu Verlaine. Poetul era atât de ameţit, în cât ar fi fost cu neputinţă să se ducă pe jos acasă. Courteline îl puse într'o trăsură şi îl întrebă unde stă. Verlaine îi răspunse că nu-şi aduce aminte. Atunci urmă dialogul acesta :

— Stai pe malul stâng ?
— Nu...
— In spre Montmartre ?
— Nu...
— Poate spre Bastilia ?
— A... da... pe-acolo...
— Bulevardul Beaumarchais ?
— Nu.
— Bulevardul **Filles-du-Calvaire** ?
— Nu...
— Strada Roquette ?
— Da... da... da !
— Ce număr ?
— Habar n'am.
— Număru 1 ?
— Nu...
— Număru 2 ?
— Nu...
— Număru 3 ?
— Nu...
Şi Courteline încheia :
— Şedea la numărul 124 !

Din observaţiile lui Sacha Guitry

Când ţigara e stânsă, o arunci uşor în sobă, de departe, dar dacă e aprinsă, nu nimereşti şi mai totdeauna cade pe covor, aşa că eşti silit să te scoli şi s'o ridici — afară numai, bine înţeles, dacă nu te afli la un amic şi n'a băgat nimeni de seamă.

* * *

Dacă vreodată vei avea un conflict amoros şi, în cursul discuţiei, vei lua hotărîrea energică să părăseşti ostentativ locul unde te găseşti — să nu faci asta decât după ce vei fi sigur că gulerul sacoului tău nu-i ridicat dinapoi — căci în cazul acesta vei lăsa o impresie mai mult comică decât autoritară.

* * *

Aţi băgat de seamă că oricare ar fi sgomotul care v'a deşteptat din somn, încetează imediat ce v'aţi trezit?

* * *

Iluzia la teatru este aşa de mare, în cât publicul ajunge să împărtăşească toate chinurile unui personaj care arată că e închis într'o temniţă, cu toate că al patrulea perete al decorului neexistând, i-ar fi foarte uşor să fugă prin sală.

Cronica Muzicală

Bărbierul din Sevila la Opera Română

Opera Română, ce ţine la noi loc de Academie naţională de muzică, are de îndeplinit două misiuni: una, ce se referă la educarea publicului şi alta, la formarea artiştilor români pentru scenă.

Am înaintea mea articolul din „Adeverul Literar şi artistic", care poartă data de 4 Octombrie 1925 şi titlul de „Ce nu ştie Opera". Din acest articol reesă că, la noi e încă nevoe, pentru multă vreme, să se ţină seamă de muzica primitivă şi să se treacă, în mod progresiv, la opere mai savante, pentru ca acelaş public, astfel pregătit, să poată gusta simfoniile moderniste şi Wagnerianismul d-lui Georgescu.

Nu putem să ne plângem că opera nu a luat în consideraţie acest rol educator şi astfel putem explica cum de s'a reluat Bărbierul din Sevila, o perlă a literaturei muzicale. Nici o operă nu pare a fi stăvilit genul muzical din secolul al XVIII ca această lucrare, datorită lui Rossini, care a ştiut să imprime acestei compoziţii un caracter cu totul special. R. Wagner, cu drept cuvânt, îl compară cu un abil fabricant de flori artificiale, care îţi dau impresia de flori naturale.

Dar această operă, gustată timp de aproape 109 ani (de oarece a fost executată pentru prima oară la Roma, la 26 Decembrie 1816) va figura încă multă vreme pe afişele operelor, atât este de bogată în melodii şi efecte neaşteptate de o rafinată muzicalitate. Cu toate acestea, Bărbierul din Sevila a avut, dela început, o primire ostilă, pe care a avut-o şi Carmen a lui Bizet şi Tannhauser a lui Wagner din cauză că un compozitor mai bătrân ca Rossini, mult respectatul Paissiello, scrisese, după o piesă plină de spirit şi de incidente comice, datorită lui Beaumarchais, o operă care purta numele de Bărbierul din Sevila. Cu toate că opera predecesorului lui Rossini era cu mult inferioară, totuşi ea pătrunde în massa publicului şi îşi câştigă partizani. Autorul nu privia cu ochi buni, opera concurentă şi agită pe amicii săi ca să o facă să cadă. Când Garcia, mare cântăreţ al epocei, încercă să cânte la premieră, sub balconul Rosinei, o arie spaniolă, găsi ghitara desarcordată, şi când încercă să-i aranjeze tonul, rupse o strună. Această situaţie neprevăzută a avut ca efect să provoace un râs general, urmat de manifestări, ce s'au transformat în un mare scandal. In tot timpul execuţiei, Rossini, care ţinea pianul, nu se lăsă intimidat. In actul al II-lea tumultul fu aşa de mare „încât, după spusele unui critic, martor ocular, niciodată o operă nu a fost mai ultragiată şi o reprezentaţie mai dezonorată". Aceeaşi soartă se pare că o avu şi Beaumarchais, inspiratorul libretului ; Rossini nu se descurajă şi, graţie unor continue modificări, făcute după placul publicului, câştigă, cu timpul, poporul italian şi mai târziu publicul din Paris.

Bărbierul din Sevila mai posedă o uvertură originală şi spirituală, în care se exprimă cearta între bătrânul tutore, Don Bartolo, amorezat şi gelos şi delicioasa pupilă Rosina, lucra nemaicunoscut până atunci. Ar fi fost chiar neexplicabil ca poporul italian să nu adopte o lucrare de forţa Bărbierului lui Rossini mult superioară Bărbierului lui Paissielo, operă plicticoasă, cu o instrumentaţie săracă şi cu recitative, care nu se mai isprăvesc. Atât la Roma cât şi la Paris, după insuccesele dela început, urmă epoca de glorie şi acela, care înfruntase cea mai aprigă furtună, fu de multe ori condus la domiciliul său, de un public entuziast, care manifesta la lumina torţelor. In această operă se găseşte adevăratul stil a lui Rossini, totul e bine construit: bucăţile de ansamblu, duetele, serenadele, corurile ; Cavatina lui Figaro o capodoperă de expresie şi de pasiune. Aria celebră „calomnie" e atât de perfectă, încât numai un Mozart ar fi putut compune una la fel.

Această operă a fost cântată de cei mai renumiţi artişti, cari au colindat lumea întreagă pentru a o face cunoscută. Rolul Rozinei, la noi, a fost cântat, de data aceasta, de d-na Lydia Lipkowska cu o rară fineţă. Urmând tradiţia, marea cântăreaţă a cântat, în actul al treilea, două arii, ce nu aparţin lui Rossini. Adelina Patti alegea totdeauna ariile, ce le cânta în această scenă, din repertoriul spaniol; d-na Lipkowska a făcut apel la repertoriul rus, obţinând un enorm succes. D. Niculescu Bassu este un neîntrecut Don Bazilio, alăture de tenorul italian A. Gualtieri şi de d. Baziliu, care s'a achitat cât se poate de bine în rolul lui Figaro. M'a surprins că nu s'a găsit un tenor român să cânte rolul contelui de Almaviva. Suprimarea treptată a elementului românesc, cu sau fără motiv, arată că a doua misiune a operei române lasă de dorit. Direcţiunea operei ar trebui să atragă, cât mai mult, cântăreţii români, făcând toate sacrificiile materiale în acest scop.

Nu mă pot împăca cu ideea că un Grigore Teodorescu a murit de curând în America; că Jean Atanasiu nu mai are angajament; şi că mulţi ca : Lupescu, Mihăilescu-Toscani, d-na Drăgulinescu şi alţii se străduiesc să fie angajaţi aiurea, când ar putea, prin prezenţa lor, sublinia şi mai mult titulara primului teatru liric, de operă română. N'aş fi făcut această reflecţie, dacă n'aş fi asistat la un spectacol atât de reuşit ca Bărbierul din Sevila şi dacă n'aş fi convins că s'ar putea face sacrificii pentru a asigura desvoltarea cântăreţilor noştri, salvând astfel, cât mai mult, prestigiul artei româneşti.

I. FLORESTAN

Cronica cinematografică

Steaua ecranului

Margareta Pluvieu, pe care toată lumea o numea simplu „Margot", era într'adevăr foarte drăguţă. Trăia cu părinţii într'un mic cătun din Provence, pe colinele de la Favergne, îndepărtat de restul lumii.

In mijlocul pădurilor de pini şi a câmpiilor de grâu, în aerul liber de ţară, ea şi-a căpătat acea frumuseţe vie şi naturală, acea puritate naivă de ţărăncuţă, cu care nu se poate compara nici o artă de artificii.

Dar cu toată curtea insistentă ce-i făcea Roger Latour, fiul învăţătorului, ea nu-i permitea nici un gest desgheţat.

— Vrei poate să te ia în căsătorie un rege? — o întrebă el.

— De ce nu? Sunt foarte ambiţioasă.

— Şi eu. Fiind bărbat, pot să visez măriri. Dar tu, ţărancă, la ce poţi spera?... Acuma mă duc în armată. Aş vrea să ştiu: când mă voi reîntoarce — ne căsătorim?... Iar până atunci aş mai vrea să ştiu: mă iubeşti?

— Bine, Roger, — îi răspunse fata râzând, — să te întorci general, şi ne vom iubi, şi ne vom căsători atunci...

Roger a plecat, neavând nici o speranţă. Şi când venea apoi în concedii scurte, ea nu-i permitea s'o sărute în obraji, fiindcă... el nu era încă general.

După ce făcu armata, Roger nu se întoarse acasă. Margareta însă primi de la el o scrisoare:

„Mâine ne dau drumul, iar eu sunt tot simplu soldat. Nici măcar caporal. Dacă vei da într'o zi peste un împărat — mărită-te după el. Eu însă nu mă voi întoarce decât atunci când voi ajunge la bogăţie şi glorie.

Trecu un an. Ţărăncuţa cea frumuşică nu mai primea scrisori de la adoratorul ei. Când îl întreba pe învăţător, tatăl tânărului, acesta îi răspundea invariabil:

— Băiatul e la Paris. O, el e şmecher!...

Şi ea nu se mai hotărea să afle mai mult, fiind mândră şi ambiţioasă.

Intr'o zi, luând în coş vreo cinci duzini de ouă, ea plecă la Brerais, la o mătuşă bătrână.

Dimineaţa era frumoasă. Margot mergea pe drum, nebănuind, poate, că frumuseţea ei era cel mai remarcabil detaliu al peizajiului... O simţire stranie o cuprinse: ca o fericire sau o nefericire, însă ceva foarte dulce — când se gândea la Roger, pe care-l respinsese odinioară.

Dealtfel nu era vina ei, că mândria îi stăpânea toate hotărîrile şi faptele, dar nu şi inima. Dacă ar fi ascultat numai de inimă, de mult i-s'ar fi aruncat în braţe şi s'ar fi lipit de faţa lui, atât de bună şi de cuminte...

Şi ea îşi şopti aproape tare:

— Simplu soldat... A rămas simplu soldat...

Deodată, la o cotitură a drumului, avu o viziune: în faţa ei stătea Roger Latour în uniformă de general, ţinând în braţe o femeie tânără, de o frumuseţe divină, îmbrăcată ca în tablourile din timpul lui Napoleon.

Margot simţi o durere ascuţită în inimă când Roger zise femeii:

— Când vom ajunge la acest punct, vă voi săruta prelung şi mult pe buze...

O ceaţă pluti înaintea ochilor Margaretei. Ca în vis văzu şi alte persoane şi feţe dealungul drumului. Reveni în fire numai atunci când se simţi strânsă de mâni tari, şi o voce plăcută, cunoscută îi zise:

— Margot! Tu eşti, Margot?!...

Deschise ochii, ca nedumerită, şi se uită la el cu admiraţie.

El începu să râdă.

— Sunt mareşal acuma. Mai mult decât general. Nişte prieteni au descoperit că am un excelent aspect pentru cinematograf.

— O, el va fi un mare artist în viitor! — confirmă dama îmbrăcată după epoca lui Napoleon.

„Cinema"... „Artist"... aceste cuvinte sunau în urechile Margaretei, însă ea nu le înţelegea.

Apoi toţi trei au pornit pe drum spre grupul de oameni cu aparate.

— Nu vă opriţi! Mergeţi înainte, aşa, ca să operăm această scenă — surpriză, cu acest nou personaj încântător...

Margot mergea, ca în vis.

Extazul o făcea să se asemene cu Madona lui Rafael, cu Gioconda lui Vinci, cu Venera de Milos, cu...

Apoi toată lumea o înconjură, iar autorul filmului exclamă:

— Ce faţă divină pentru fotografiere! Pentru dânsa am un nou scenariu, gata complect.

Ruşinată, ea se lipi de Roger.

— Ce spun domnii aceştia?

— Spun că şi tu poţi să fii o mare artistă.

Artistă!.. Margot petrecu restul zilei ca în vis.

Duse totuş ouăle la mătuşa-i bătrână. Fiul învăţătorului o însoţi şi-i povesti cum a ajuns de la armată la cinema.

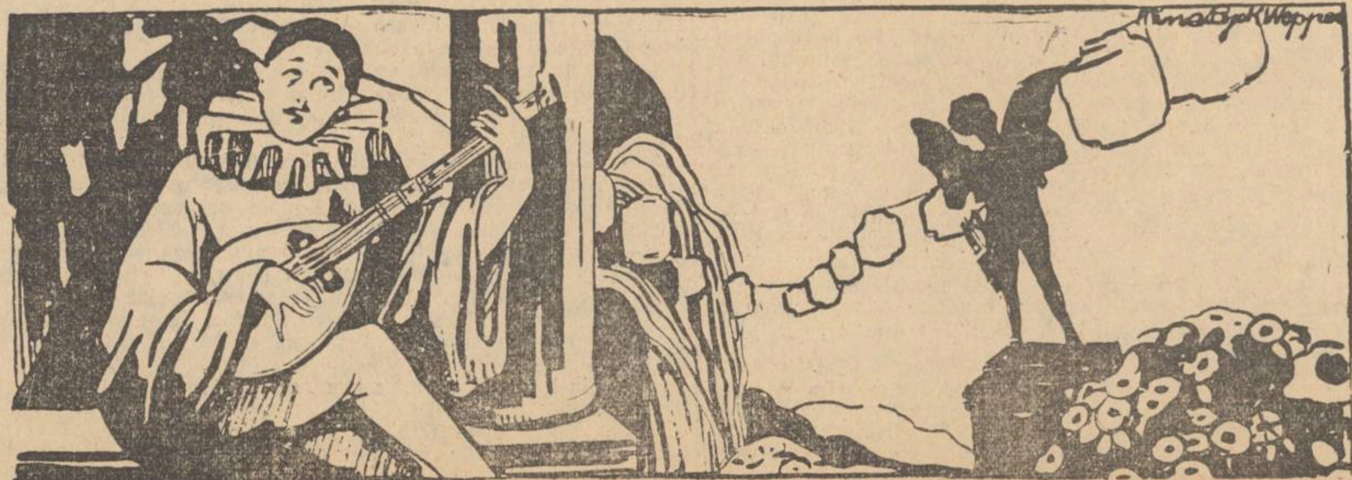
Atunci, ea pricepu că mergând pe acelaş drum cu dânsul, ea poate să se facă şi regină, şi ce vrea; şi că lumea întreagă o va admira — dacă faţa ei e atât de bună pentru filme.

De data asta ea nu mai respinse sărutările lui Roger. Sufleteşte şi trupeşte ea s'a şi sacrificat pentru acela care a avut darul să-i transforme visurile în realitate.

Astfel Margot a devenit o stea a ecranului, şi în curând filmele cu jocul ei au început să fie foarte căutate. Noi, cu toţii, o vedem foarte des, şi nici nu bănuim măcar care a fost începutul romantic al carierei sale.

Bineînţeles, ea e măritată după Roger Latour, şi ei sunt foarte fericiţi...

UN RAPIN.

CĂRŢI ŞI REVISTE

H. H. EWERS: L'apprenti Sorcier

Tradus de Mars Henry şi Charlotte Adriane în editura Crès

Nici o literatură contimporană nu este mai puţin cunoscută de cât cea germană. Dovadă, cazul acestui scriitor trecut de cincizeci de ani şi care este încă un necunoscut, deşi a scris multe opere şi este unul din spiritele cele mai interesante ale timpului nostru. Din administraţia prusiană unde era destinat a-şi face carieră, simţind că se înăbuşă între pereţii strâmţi ai biuroului şi sub îngustul orizont al disciplinei funcţionăreşti, Ewers evadează, într'o bună zi, în lumea largă, cutreerând Americele, India, Antilele, Polynezia şi Extremul Orient. Reîntors în patrie, dorul de pribegit îl mână iarăşi spre lumi necunoscute, aşa că războiul îl surprinde în Pacific. Deşi cosmopolit în aparenţă, judecându-şi compatrioţii cu o severitate hursuză, dispreţuind militarismul prusac şi platitudinea burgheziei germane, se dovedeşte în timpul războiului mult mai german de cât se credea.

Refugiat în America începe o propagandă înflăcărată pentru ţara sa, ceia ce-i aduce o internare foarte severă când America intră în războiu.

Foarte cultivat, frequentează toate literaturile şi traduce în limba sa pe Pierre Mille şi Villiers de l'Isle Adam.

Curios este că a debutat cu un volum de fabule satirice pline de un humor muşcător şi remarcate pentru calităţile lor de observaţii. Operile lui cele mai citite sunt: *Die verkaufte Grossmutter* (Bunica vândută), legende şi povestiri. *Die Ginsterhexe* (Vrăjitoarea cu enibahar) povestiri, *Dass Grauen* (Spaima), *Die Besessenen* (posedaţii) povestiri stranii. *Mit meinen Augen* (călătorii în lumea latină), *Alraune*, povestea unei fiinţe minunate şi *Der Vampyr*, roman apărut în 1920. Mai multe drame şi povestiri stranii au apărut de la această dată, dintre cari traduse în limba franceză au fost: „Spaima", „Mandragora", „Alraune" şi „Ucenicul vrăjitor", de care ne ocupăm aci.

Acest roman îmbâcsit este foarte greu de rezumat, dar are în el toate trăsăturile caracteristice ale lui Heinrich Heinz Ewers.

Frank Braun, eroul, vrea să treacă drept un fiu al Satanei în micul sat pierdut în văile din basinul Piavei, unde se duce să facă cercetări asupra problemelor de rasă, ce sunt specialitatea sa. Prin sugestiile sale asupra populaţiei degenerate a acestui sat plin de isterici şi de posedaţi, el realizează un nou Lourdes, de astădată italian. O lume absurdă în care crimele şi cruzimile par un joc al unui intelectual sadic şi învierşunat la nimicirea lumii, o viziune a unui suflet care nu-şi găseşte bucuria decât în grozăvia şi nebunia răului.

Sub sugestia autorului, amanta acestuia, Tereza, cade într'o nebunie mistică, din ce în ce mai degradatoare, luată în vârtejul comun al nebuniei sângeroase a masselor din sat. In culmea paroxismului, îşi crucifică băiatul surdomut, apoi cere să fie ea însăşi răstignită pe cruce, întocmai ca Mântuitorul. Iar când i se străpunge coasta după datina sfântă, Frank bagă de seamă că era însărcinată şi că odată cu ea a fost ucisă şi odrasla lui.

Un sentiment penibil însoţeşte pe cititor în citirea ori cărei opere a lui Ewers. Ceea ce-l pasionează pe Ewers este partea fantastică a vieţii în exageraţiile ei, acele ciudăţenii care au fost ademenirea lui Poe şi Villiers de l'Isle-Adam, acel gust straniu pentru stările balnave, acea hipertrofie nemăsurată a eului, dar fără măsura şi tactul emulilor săi. Sentimentul penibil vine de aci şi din cauză că adeseori se simte un fel de cabotinaj, o dorinţă de a se impune atenţiunii, de a forţa opinia cititorului prin masca sa exagerată, prin atitudini şi gesturi deşanţate în contrazicere totală cu fondul său interior. E la el un fel de timiditate descurajată faţă de un ideal superior de artă, timiditate care-l dezechilibrează şi-l face să se ascundă după măştile acestea pline de strâmbături, mai ruşinat de emotivitatea duioasă a fondului său sufletesc, decât de orice monstruozitate cu care ar fi fost hărăzit de soartă. Totuşi e un scriitor de valoare şi foarte interesant, care ar merita să fie cunoscut şi la noi.

IZABELA SADOVEANU

VIAŢA ROMANEASCA (No. 9). — D-nii Ionel Teodoreanu şi Demostene Botez vorbesc despre Matei Cantacuzino.

D. Teodoreanu descrie plastic Palatul de Justiţie cu viaţa lui febrilă. Prin „sala paşilor pierduţi" oamenii parcă-s cuprinşi de-o „epilepsie verticală".

D-sa, văzându-i întâia oară, se întreba:

„De ce se grăbeau febrili într'o casă — oricât de vastă ar fi fost — când niciodată nu-i văzusem grăbiţi pe străzi? De ce erau congestionaţi ca după un abuz erotic, alcoolic sau cartoforicesc? De ce gesticulau mânioşi, privindu-se cu ochi haini, oameni pe care-i ştiam prieteni între ei, şi-i vedeam mergând la braţ aiurea? Şi de ce ţipau toţi, când între timpanele lor nu se interpuneau depărtări câmpeneşti?

„De ce atâta supărare, atâta zbucium, atâta ţâfnă? Şi de ce viscolul acela, iureşul acela de vorbe pe toate coridoarele întunecoase, înteţit în răstimpuri, de cel care izbucnea din sălile de şedinţă?"

In lumea aceasta apărea din când în când Matei Cantacuzino.

„Saluturi în dreapta şi în stânga. Aplecări de capete şi de spinări. Grupurile se despicau, amuţind, în faţă-i. Trecerea lui dura un fel de alee calmă prin zbuciumul înconjurător. Il urmăream, ca purtătorul pulpanei unei mantii a lui. Alţi tineri avocaţi îl întovărăşiră de departe. Când a intrat în sala Curţii de Apel, un alaiu întreg de tineri îl întovărăşea".

D. Demostene Botez evocă figura *profesorului* Matei Cantacuzino.

„De pe catedra universitară, de unde cuvintele vin în deobşte reci şi parcă decalcate după vechi modele didactice, lecţia profesorului Cantacuzino venea caldă şi originală, captivantă, ca o prietenească convorbire despre o minunată ştiinţă în care legiferarea raporturilor economice şi sociale dintre oameni, prin ele însele vulgare, ne apăreau ca nişte reguli de-o claritate divină, iar chestiile de drept care altfel la vârsta de 19 ani ne-ar fi părut indiferente şi cel mult obligatorii într'un scop nu prea bine văzut, ne pasionau ca nişte descoperiri ştiinţifice pe care noi înşine le-am urmărit şi realizat, şi pe care în fine le-am deţinut cu o orgolioasă mândrie".

D-l G. Topârceanu publică o minunată caracteristică a lui Ion Slavici. D-sa îşi închee astfel articolul plin de miez, turnat într'o formă lapidară:

„Slavici a fost un scriitor de valoare, adică un suflet deosebit şi, încă, un scriitor român. Trebuia să-şi plătească vama. Trebuia să-şi îndure partea lui de chin, hărăzită celor aleşi, asupra cărora apasă parcă, dela începutul lumii, un inexorabil blestem. Târît la bătrâneţe în închisoare, cu sensibilitatea sângerată de ofense, umilit şi scuipat, Slavici poate că n'a înţeles totuşi niciodată, clar, *pentru ce* anume sufere. Dar a înţeles marea taină că *trebue* să sufere, înainte de a intra în Istoria literară alături de cei mai aleşi fii ai neamului său. De aceia a trebuit să treacă cu resemnare şi cu seninătate marele prag".

D. Tudor Arghezi iscăleşte admirabile pagini, în care viaţa imundă a Inchisorii trăeşte cu intensitate. Asupra acestor amintiri vom reveni. — *M. Sv.*

MERCURE DE FRANCE (No. 656). — Despre „Edgar Poe şi originele romanului poliţienesc în Franţa, scrie Léon Lemonnier un articol care pune apariţia acestui fel de roman în Franţa în legătură cu nouile stări de spirit şi cu transformarea caracterului presei franceze dela 1840. Ziarele au încetat de a mai fi pur politice; se da mai multă extindere informaţiunilor de tot felul, se comentau pe larg toate ştirile de senzaţie, crime, jafuri, etc. Publicul se pasiona pentru crime şi literatura judiciară ajunse la o desfăşurare nemaipomenită: „La gazette des Tribunaux" şi „Les causes célèbres' erau publicaţiunile cele mai răspândite. „Gazette des Tribunaux" fu nevoită, nu mai puţin într'un an de zile, să scoată în supliment şi un „Bulletin des Tribunaux".

Romanul-foileton, în mod natural, urmează gustul poporului şi inventează crime. „Quotidienne", ziar regalist, publică o povestire, în 1846, de Edgar Poe, cu titlul semnificativ: „Un ucigaş fără exemplu în analele justiţiei". Toate ziarele s'au grăbit să-l imite. Şi au început traducerile din Poe, publicate alternativ în „Quotidienne" şi „Commerce". Eroii principali, ca în toate producţiunile romantice de acest gen, dela „Antony" şi până la „Les Misérables", erau criminalii, către care se îndrepta toată simpatia cititorilor. Edgar Poe inaugurează romanul poliţienesc. Eroul nu mai e cel vinovat, ci acel tocmit în căutarea lui, omul de poliţie. In „Indoitul asasinat din strada Morgue", eroul e un oarecare poliţist, Dupin, asemenea în „Scrisoarea furată" sau „Cărăbuşul de aur". Cel dintâi roman poliţienesc al lui Edgar Poe e precedat de o lungă introducere filozofică asupra puterilor de analiză şi observaţie; povestirea nu este decât un exemplu, un comentariu pe marginea acestor vederi generale. Povestirile poliţieneşti ale lui Poe sunt o aplicare la literatură a vestiţei lucrări a lui Laplace: „Essai philosophique sur les probabilités".

Léon Lemonnier nu vede în Poe tocmai un inovator. Mai înainte de a scrie povestirile sale circulau unele broşuri întitulate „Les mémoires de Vidocq, pe care desigur că Poe le cunoscuse şi al căror erou, Vidocq, este într'un fel însuşi Dupin din „Indoitul asasinat"... Drept discipol francez al lui Poe, Lemonnier numeşte numai pe Emile Gaborian, pentrucă Maurice Leblanc cu popularul „Arsène Lupin" se reîntoarce la tradiţia romantică, aceea care îndrepta interesul şi simpatia pentru făptuitorul făr'-de legilor.

In felul acestor Edgar Poe a fixat genul şi i-a deschis drumul. Inchipuind un poliţist, care nu aparţine poliţiei oficiale, el a găsit erou simpatic. Făcând din el un savant, pentru care o afacere criminală este o problemă ştiinţifică, Poe a încercat apropierea ştiinţei de literatură. Pentru a obţine rezultate originale el a suferit influenţe diferite, dar în genere franceze. Poliţistul lui posedă, printr'un ciudat amestec, ingeniozitatea lui Zadig (Voltaire), forţa şi viclenia lui Vidocq şi chiar o parte din geniul matematic al lui Laplace.

Cu No. acesta revista începe publicarea romanului inedit „Les Cafards" (Făţarnicii) de Maxim Gorki, şi continuă cu „Perversité" de Francis Carco. La „Cronică se discută volumul de poeme „....d'Amour", al lui Jacques Fischotte, care, caşi Demostene Botez al nostru, cântă:

Les Dimanches de la province
Quant c'est l'hiver et qu'on est seul...

LES MARGES (No. 136). — Discutând cartea lui Eduard Schneider întitulată „Eleonora Duse", Pierre Lèguay vorbeşte despre evoluţiunea intelectuală a marei artiste. Eleonora Duse a intrat în domeniul artei prin scoala franceză a lui Dumas şi Emile Augier. Incă din 1880 ea joacă „Le demi-monde". „La femme de Claude", şi „Francillon". Succesul însă, adevăratul mare succes l'a cunoscut cu „Dame au camélias", după 1881, în tot cazul după ce cunoscuse deaproape secretul artei scenice dela Sarah Bernardt — şi mai apoi cu „Gioconda", „Cetatea moartă", „Gloria" şi „Francesca di Rimini", capodoperile teatrale ale lui d'Annunzio. De aci talentul de mare artistă i se deseneazǎ cu vigoare, joacă pe toate scenele mari ale Europei, retrăgându-se subit din teatru, după ce a jucat pentru ultima oară în „Femeia mării" a lui Ibsen, la Berlin în 1909 Schneider vede în această retragere o chestiune de temperament: Eleonora Duse era nervoasă, impulsivă, se găsea adeseori în puterea acelui „smara" un fel de spleen veneţian, care cerea cât mai multă singurătate. Numai după doisprezece ani, în 1921, Eleonora Duse reapare pe scenă, găsindu-şi sfârşitul, anul trecut, în timpul unui turneu în America.

Un capitol interesant din cartea lui Schneider este acela în care sunt arătate preferinţele literare ale artistei. N'a iubit nici odată pe Racine sau Corneille, dar a preferat pe Vigny, Baudelaire, Rimbaud şi Verlaine. Nu putea să citească însă pe Mallarmé. Anatole France şi Maurice Barrès îi erau chiar antipatici. Citea cu pasiune pe Taine, Claudel, Romain Rolland, Papini şi Fogazzaro, Thomas Hardy şi Jack London. O stare sufletească mistică a apropriat-o cât mai mult de literatura rusă: Tolstoi, Dostoiewski, Gorki; — singurele şi adevăratele ei preferinţe.

După un articol al lui A. de Bersancourt care constată cu prilejul ridicării unui monument, actualizarea lui Maupassant, „Les Marges" publică trei poeme de dragoste de Fernand Mazade, simple atitudini sentimentale, învăluite însă într'o dulce atmosferă poetică:

Sur le silence un bruit argentin
S'élance, tombe et se décolore,
Un bruit d'azur s'allume et s'éteint.

La brise fût-elle un éclair sonore?
Les cygnes bleus auraient-ils crié?
Ton coeur longtemps va saigner encore
Si c'est l'amour qui le fait saigner.

LES NOUVELLES LITTÊRAIRES (No. 156) — Reluându-şi colaborarea la gazeta al cărei co-director este, Maurice Martin du Gard vorbeşte despre „un teoretician al amorului", adică despre Emannuel Berl, autor al volumului „Recherches sur la nature de l'amour". Lucrarea — spune M. Martin du Gard, — constitue sforţarea de a pune în ordine şi de a judeca simultan un oarecare număr de experienţe sentimentale şi mistice, o încercare de sinteză a sentimentelor. Dacă în aceasta cercetările lui sunt fixate pe temeiu abstract, în „Meditation sur un amour défunt", el le ilustrează prin ridicarea sentimentului la înălţimea unei probleme metafizice: istoria unui sentiment şi raportul acestuia cu dumnezeirea, cucerirea lui Dumnezeu cu ajutorul amorului. — *g. b.*

DIE WOCHE (caetul 42, 17 Octombrie a. c.) — In articol extrem de important asupra progreselor anatomiei şi ale biologiei, semnat de profesorul dr. Poll din Hamburg, renumit atât pentru ştiinţa sa, cât şi pentru surprinzătorul său talent de a vorbi despre cele mai complicate chestiuni în chipul cel mai simplu şi inteligibil cu putinţă.

D-rul Poll trece în revistă progresele făcute în ultimii 25 de ani, de către anatomie şi biologie. Inainte ne mulţumeam cu examinarea *aparenţelor;* cu lungimea sau grosimea organelor; cu *exteriorizările* lor; azi pătrundem în adâncul lor. Ca şi cu chimia, care, în trecut, se ocupa de lucrurile de suprafaţă, iar azi a izbutit să analizeze, cu succes, toate elementele componente ale materiei, şi ştiinţa anatomiei şi a biologiei înregistrează actualmente succese strălucite.

In acelaş număr ni se dau relaţii asupra căsătoriilor în India. Dela 14 ani în sus, — Indianul e apt, după lege şi moravuri, să se căsătorească. Ceremonialul e fastuos şi meticulos. Nu ni se indică şi traiul precocilor soţi, — nici dacă divorţul e îngăduit. Ilustraţii bogate, însoţite de explicaţii ample asupra diferitelor evenimente mondiale (remarcăm aspectele din Sevilla) întregesc recentul număr al revistei „Die Woche" — atât de puţin cetită la noi.

RUSSLAND (Raportul oficial al delegaţiei engleze care a vizitat Rusia şi Kaukasul în Noembrie şi Decembrie 1924). Berlin 1925. — „Neuer deutscher Verlag".

Un volum de peste 300 de pagini, în format de 8°, tipărit cu litere minuscule, greu de fapte şi de documente. O carte de cinstită informaţie asupra imensului mister rusesc. Delegaţia englezească, după ce a vizitat şi cercetat *metodic* sborul dela răsărit, — a descris stările de lucruri de acolo cu sobrietate, nedepărtându-se o singură clipă de la realităţile vădite.

In prima parte se vorbeşte despre sistemul de guvernământ al Rusiei. Capitole întregi sunt închinate următoarelor probleme: „Federalismul şi naţionalismul", „Caracterul Uniunei sovietelor". „Moldova", „Evreii în statul sovietic", „Dreptul de alegător", etc.

Celelalte capitole sunt închinate problemelor financiare, industriale, economice, comerţului exterior, armatei roşii, sistemului de educaţie socială, higienii, chestiunilor muncitoreşti, etc.

Citind atent această carte, alcătuită de o comisiune de englezi cu desăvârşire imparţiali pătrunzi mai adânc în natura efortului rusesc.

Nici extremism de dreapta, — nici extremism de stânga.

Poporul rusesc se organizează d'abia astăzi. Şi în această fază sunt fatale excesele şi greşelile.

Concluzia: într'un apropiat viitor, republicile sovietice vor înceta să fie „sperietoarea lumii" şi vor intra, efectiv, în ritmul civilizaţiei mondiale, — chiar dacă înrâurirea bolşevică se va limita numai în cuprinsul graniţelor ruseşti.

A apărut
„Lectura" No. 38
IWAN TURGHENIEFF
IMNUL IUBIRII
Emoţionantă povestire fantastică
Trad. de SEB. LEONARD
Scrierea completă — La chioscari şi librari

Prozatorii ruşi de azi

Cuvântul imprimat n'a însemnat în Rusia decât o armă de propagandă pentru regimul sovietic în timpul celor patru ani de comunism militant. Orice publicaţie independentă, orice manifestare propriu zis literară, erau interzise.

Puterea fiind în mâinile proletariatului, s'a întronat imediat ideia unei literaturi a clasei uvriere. S'au întemeiat atunci mai multe şcoli colective de artă, în cari învăţământul, prin artificialitatea lui, nu şi-a putut ajunge scopul. Deşi dogma imperativă a bolşevismului era ca ideile adevărate şi frumoase să izbucnească spontane din conştiinţa proletariatului, nu s'a ivit totuşi nici un creator de marcă. Câţiva rari poeţi uvrieri, cum a fost Sadofiev, ciuguleau timid pe brazda lirismului burghez. Un altul Demyan Bedny, devenise poetul laureat al regimului. Versificator necioplit, dar plin de vervă, Demyan s'a folosit de versul liber pentru a face apologia dictaturii proletare şi a exterminării burgheziei. Statisticile dovedesc că acest autor a avut mai mulţi cititori decât Tolstoi. Orice ar spune însă statisticile, Demyan Bedny este prototipul reprezentativ al unei epoci în care nu exista literatura rusă.

Indată ce însă Lenin şi-a retras frontul strategic pe poziţiile nouei sale politici economice, a început şi literatura să se strecoare prin spărtura frontului dictatorial. In principiu s'a admis imprimarea şi vinderea cărţilor, iar revistele s'au înmulţit. Această activitate totuşi a fost restrânsă de o cenzură preventivă şi de represalii arbitrare, cu atât mai mult cu cât nouii scriitori preconizau o artă obiectivă. Noua literatură însă n'a putut fi oprită dela viaţă. Puterea dictatorială a admis apropierea noilor tovarăşi de drum din arena literelor, după cum a îngăduit, în acelaş timp, pe specialiştii şi technicianii burghezi, în alte domenii.

Cu toate acestea, noua generaţie literară încearcă să trăiască cu o singură condiţie: Orice libertate de gândire încetează atunci când se începe critica regimului. După cum vedem, un pas s'a făcut înainte, de oarece nu mai este vorba de apologia regimului. In nici un caz însă nu e admisă critica lui.

Romancierul scrie sub un clopot de sticlă din care o pompă aspiră tot aerul. De altfel, nimic n'a fost mai vremelnic decât aceste glorii sovietice, a căror faimă s'a risipit în două trei luni. Astfel au pierit mai multe cenacluri de tineri scriitori, numai într'un interval de doi ani. S'ar putea spune de aceste precocităţi, ceeace zicea odată Diderot de civilizaţia ruşilor: putrezesc înainte de a se coace. Puterea forţelor vii a fost totuşi foarte mare, întrucât au apărut necontenit nume noui ca: Leonov, Vsevolod Ivanov şi Fediv. Toţi aceşti maeştrii ai erii vor avea însă aceeaşi soartă, de oarece toţi au arătat o atitudine nesigură faţă de problema vitală: acceptarea sau negarea regimului bolşevic. Toţi sunt ermetic ascunşi, oportunişti de suprafaţă, şi deoparte amăgesc pe cititori, de alta îngrijorează autoritatea. Sistemul lor de a batjocori vechiul regim a avut de efect să ridice o mulţime reculeasă care a început să salute şi să plângă după acel regim.

Singurul care se ridică cu totul aparte de această pleiadă, şi care a depăşit hotarele Rusiei roşii, este Boris Pilniak. Romanul său „Anul gol", scris în 1920 şi publicat după doi ani, este cea dintâi încercare de a proecta visiunea Rusiei deconcertate. Această ciudată povestire, dacă pare confuză, e tocmai fiindcă are de subiect însăşi confuzia. Din ea şi-a cules pitorescul şi emoţia. Materia acestui roman este îmbibată de rătăcirea conştiinţelor, de decăderile sociale, de agonia cetăţilor, de larma şi convulsiile războiului civil, de veşnicul somn al stepei, de urmele trecutului cari se prizăresc printre noutăţile pătate de sânge, de cuvintele de ordine comuniste şi de superstiţiile ancestrale, de inteligenţa care se năruie sub torentul instinctelor. Pilniak nu judecă. El descrie şi evocă. Se lasă înecat de valurile forţelor elementare. Compoziţia lui este descentralizată. Procedează prin alăturarea elementelor celor mai eterogene. In expunerea evenimentelor actuale intercalează momente din trecut, îşi întrerupe elocinţa cu refrenuri de balade populare, face să intervină în dialoguri triviale, aspecte din destinele Europei, sau zvârle, între paranteze, o repede visiune a pădurilor ruse incendiate. Această întrerupere a dicţiunei este subliniată de procedeuri tipografice şi de subtitluri, pe cari le-a împrumutat dela romancierul simbolist Andrei Bely şi dela povestitorul Alexis Remisov. Dar cele câteva pagini intense răscumpără scăderile romanului. E de remarcat astfel episodul unei cruciade de înfometaţi într'un tren care străbate câmpiile desolate spre depărtările fertile ale Asiei. Acestei patetice cruciade a foamei îşi datoreşte Pilniak renumele ce şi l'a făcut în cele două Rusii, aceea a Sovietelor şi aceea a exilaţilor.

Dacă însă Pilniak îşi datoreşte faima numai unui singur capitol, este un alt scriitor rus Zochcenko, care şi-o datoreşte unei povestiri unice. Elev imediat al lui Eugen Zamiatin, este un stilist emerit şi ale cărui nuvele sunt concentrate şi laconice. Zochcenko a adaptat dela maestrul său cercetarea metodică şi aplicată a unei forme. Cu toate acestea „Povestirile lui Nazar Iliici" de Zochcenko, valorează mai mult decât o nuvelă izbutită. Aceste povestiri sunt puse în gura unui personaj imaginar, fără ca autorul să intervină. Temele şi sentimentele sunt determinate de caracterul personalităţii fictive a lui Nazar. Această personalitate se desvăluie prin chiar vocabularul său, prin sintaxa şi ritmul vorbelor sale.

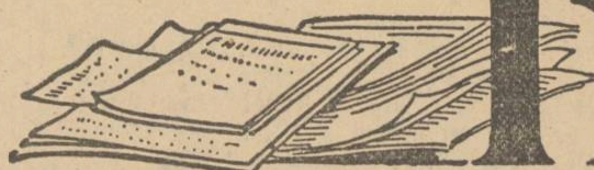
Nazar îşi dă numele, chiar în titlu, de domnul Sinebrinkhov. De aceea „Domnul" acesta admiră Europa şi are un mare dispreţ pentru „slaba desvoltare technică" a Rusiei. Erudiţia lui e agresivă. In general, felul său de a vorbi e un curios amestec de dicţiune încurcată, când familiară, când pompoasă, ca a oricărei „fiinţe superioare" care „cunoaşte cultura" şi „refuză să trăiască viaţa mujikului". Nu-i lipsesc nici subiectele.

Nazar a făcut războiul din Rusia şi Polonia. Dar tragicul existenţei de soldat e deformat de naivităţile „Domnului îngâmfat". Suferinţa totuşi, izbucneşte când şi când ca de pildă în momentul când Nazar rănit, în foc, se pomeneşte atacat de un corb care-i ciuguleşte presupusul cadavru. Această pagină dă un relief considerabil povestirei. Latura omenească, totuşi, e absorbită de verbalismul căutat şi sacrificată unui formalism voit. Fără să înfrunte realităţile formidabile ale revoluţiei şi fără să rezolve cazuri de conştiinţă arzătoare, Zochcenko se refugiază într'un verbalism aplicat, prin selecţionarea vocabulelor rare, a idiomurilor locale şi a locuţiunilor teroarei.

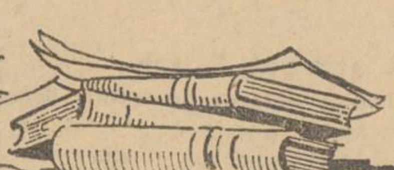
Un alt prozator, Babel, descrie fără şovăire actualitatea vie. Anecdota feroce, faptul divers concret, însângerat sau desgustător, violentul tablou al moravurilor, revelează origina stilului lui Babel, vechiu reporter. Culegerea „Armata ridicată" întruneşte mai multe pagini de un puternic culorit. O altă povestire, de abia două sute de rânduri întitulată: „Sarea" i-a făcut un mare renume lui Babel. E vorba aci de scrisoarea unui soldat revoluţionar către un director de ziar. Iscoada lui descopere într'un vagon de cale ferată o femeie cu copilul în braţe care-şi caută soţul plecat pe front. Soldaţii găsesc însă ascuns în rufele soţului, un sac cu sare de contrabandă. Femeia e zvârlită din tren şi împuşcată. Trupagiul judecător crede cu convingere că astfel a făcut să triumfe ordinea morală. In judecata lui, gestul apare sublim, întrucât datoria civică şi scrisă cu litere de sânge.

Romanul lui Pilniak şi povestirile lui Zochcenko, nu revelează decât o literatură care se ofileşte, neputând fi adevărată până la sfârşit. „Armata ridicată" de Babel ne înfioară: ea ne înfăţişează sufletul popular devastat, denaturat, mutilat.

S. BASC.

ÎNSEMNĂRI

Criza cetitului

Se anunţă dispariţia câtorva reviste. Cu unele din ele am avut puţine puncte de contact, cu altele — niciunul.

Regretăm însă dispariţia tuturor, fiindcă: indiferent de direcţie, adversare nouă sau prietene, revistele — ducând slova tipărită în poporul acesta de-abia eşit din beznă — servesc deopotrivă cultura.

Dispariţia lor se datoreşte în mare parte crizei cetitului: dar într'o oarecare măsură sunt vinovaţi şi directorii de reviste.

Ei au îmbrăţişat o literatură anapoda, obscură, contorsionată, aşa zisă „modernistă" — pe placul celor câteva zeci de cetitori de cafenea. Aceştia însă nu pot întreţinea o revistă.

Singurele reviste cetite sunt acele care tipăresc literatură sănătoasă, clară, tradiţionalistă... Publicul astfel de literatură vrea: ea-i de-aici — a pământului, a poporului. Literatura barurilor pariziene nu-i interesează pe cetitorii noştri.

Dar mor şi reviste tradiţionaliste. Exact. Explicaţia-i simplă: publicul vrea literatură tradiţionalistă, însă... bună.

A-propos de „Je sais tout"

Revista cu titlul de mai sus trece, între intelectuali, în deosebi, drept o publicaţie inferioară — cu material elastic, uşor digestibil şi detinată marelui public, — primitor de toate şi sensibil la producţiile literaturii nepretenţioase. Nu ştim cum s'a răspândit legenda, — căci legendă ni se pare a fi versiunea asta. Iată, de pildă, recentul număr al revistei (15 Sept. 1925). Sunt adunate aci atâtea date şi rezultate de cercetări ştiinţifice — şi cu atâta competenţă, încât îndrăznim să afirmăm că ele interesează pe *orice intelectual* şi chiar pe orice *specialist*. Un articol al d-lui Paul Aimegeni asupra proprietăţii creerului omenesc de a emite unde poate atrage pe savant ca şi pe cetitorul nepretenţios. Acelaş număr conţine date importante asupra radiotelefoniei, asupra motocicletei elastice şi asupra miraculosului tămăduitor *M. Beizat*. (Un fost agricultor care a vindecat peste 5.000 de persoane printr'o metodă a sa, personală. Azi e urmărit de justiţie, acuzat că practică ilegal medicina. In sarcina sa nu s'a găsit, însă, nimic infamant).

O asemenea publicaţie nu trebuie — socotim noi — privită cu „superioritate". „Je sais tout" are numai titlul popular şi suficient.

Din viata lui Verlaine

Treizeci de ani au trecut dela moartea lui Verlaine, şi interesul pentru amănutele tragice şi scandaloase ale vieţii lui nu s'a micşorat de loc.

Un amic al celebrului poet — Ernest Delay — a publicat de curând câteva amintiri care încă odată pun în lumină unele detalii din viaţa intimă a lui Verlaine şi care deşi au fost divulgate într'un proces şi-s fixate în memoriile soţiei poetului, au rămas nepublicate treizeci de ani.

Până la însurătoare, Verlaine a fost în relaţii amicale cu Rimbaud: — „amicale, ca să nu spun mai mult", — adaogă Ernest Delay. Din momentul însurătoarei Verlaine s'a schimbat moralmente şi fiziceşte. Era un bărbat şi un tată exemplar,—spune d-na Verlaine—mai bine de un an. Intr'o seară de Noembrie s'a întors dela teatru beat şi a început s'o bată fără să-i fi spus un cuvânt. Din seara aceea a început o serie de scene desgustătoare. A doua seară, fiind din nou beat, Verlaine şi-a aruncat copilul mic jos şi s'a năpustit cu pumnii asupra nevestii, a bătut-o crunt şi a fugit din casă. Apoi s'a întors, i-a cerut iertare, i-a promis că niciodată nu va mai repeta asemenea brutalitate. Insă în seara următoare nu numai că a bătut-o, dar a încercat să-i pună foc rochiei sale. In sfârşit, şi-a părăsit familia şi a plecat după Rimbaud, la Bruxelles.

Soţia lui vroia să-l salveze şi a venit şi ea cu mama ei la Bruxelles, pentru a-l convinge să se reîntoarcă.

S'au întâlnit. Verlaine a cedat în faţa insistentelor ei şi a plecat împreună cu femeile. Insă la staţia de graniţă a ieşit din vagon şi, când trenul s'a pus în mişcare, i-a strigat cu cinism nevestii :—„Mă întorc la Rimbaud!"—şi a sărit pe peronul gărei. Soţia lui s'a îmbolnăvit. La Paris a primit dela el o scrisoare plină de înjurături şi insulte cinice. După aceasta a urmat procesul şi închisoarea. In 1875 Verlaine iese din închisoare şi nu caută decât să se întâlnească pe Rimbaud, pe care îl găseşte la Stutgart. De aci viaţa lui se transformă într'o orgie nesfârşită. Totuşi în cursul unei plimbări în afară de oraş, amicii se ceartă şi se bat. Ca rezultat, Verlaine e ridicat de ţărani în nesimţire şi dus în oraş....

Printre hârtiile rămase dela François Coppée s'a găsit un mic carnet, întitulat „Subscripţia amicală pentru Paul Verlaine". Era contul pensiunei şi camerei, început la 12 Martie 1895. In zece luni s'au adunat 1.100 franci. Lui Verlaine i se dădeau doi-trei sau cel mult cinci franci pentru cheltuială. Restul se înmâna gazdei.... Insă Coppée, An. France şi Maurice Barrès nici nu bănuiau, că banii adunaţi de ei au fost plătiţi în zadar. Verlaine n'a dormit, nici n'a mâncat acolo decât de vre-o trei ori.

Ford, aviator

Celebrul potentat al automobilelor a făcut, recent o decisivă incursiune în domeniul aviaţiei. Pasionat de rivalul maşinei terestre, Ford s'a gândit să înfiinţeze o uriaşe industrie de avioane. Se anunţă, astfel, că în cursul lunei trecute, multi-milionarul american a cumpărat, în schimbul a un milion de dolari (circa 210 milioane lei) brevetele, procedeele, materialele, maşinile şi clădirile uzinei „Stout", devenită deasemenea celebră. E foarte probabil să azistăm la o înfloritoare creştere a numărului avioanelor fabricate de Ford. Şi în acest caz, lupta se va da — crâncenă — între automobil şi avion. Cine va birui, — nu se poate şti. Pentrucă vom conta nu numai pe superioritatea mijlocului de locomoţiune prin aeroplan — ci şi pe psihologia individului de azi. Orice s'ar spune, — progresul nostru psihologia nu este întotdeauna la nivelul celui ştiinţific. Sunt, doar, atâţia intelectuali moderni care n'ar îndrăzni, totuşi, odată cu capul să se urce într'un avion!..

Un dar al lui D'Annunzio

Gabriele D'Annunzio a dăruit în ultimul timp, Bibliotecei Ambrosiana din Milano, manuscrisul culegerii de poezii lirice, intitulată *Alcione,* din „Laus Vitae". Darul a fost făcut prin mijlocirea mons. Balbiati, directorul Bibliotecei şi succesorul actualului Papă la acea direcţiune. Intovărăşit de un alt membru din Comitetul „Ambrosianei", prelatul s'a dus la villa lui D'Annunzio de pe lacul Gardone, în primele zile ale lui Septembrie, dis-de-dimineaţă. Poetul le arătă villa (botezată „il Vittoriale""), muzeul cu amintiri din războiu, galeria de tablouri şi biblioteca.

Inmânând manuscrisul D'Annunzio declară că deoarece *Alcione* reprezintă culmea poeziei occidentale, vrea să dovedească prin acest dar, sentimentul său de recunoştinţă faţă de „Ambrosiana", focar şi izvor nesecat de cultură latină. Şi deoarece biblioteca milaneză păstrează de mult manuscrise fără preţ, ca acelea ale lui Petrarca, ale lui Leonardo da Vinci şi ale lui Galileo Galilei, manuscrisul dannunzian îi măreşte valoarea şi se găseşte în bună tovărăşie!

Marc Twain şi politica

Marc Twain avea un mare desgust pentru politică. Odată, fiind cu insistenţă rugat, se hotărî să ducă campanie electorală pentru generalul Joseph Hawley care dorea să obţie un loc de senator.

La o întrunire publică trebuind să vorbească despre cel pe care-l susţinea, spuse următoarele:

— Generalul Joseph Hawley merită sprijinul vostru cu toate că el singur nu poate purifica senatul, după cum un buchet de trandafiri n'ar putea purifica aerul unei fabrici de gumă arabică.

Dar este un om drept. Nici odată n'o să plece un sărac dela el cu mâinile goale.

Ii dă totdeauna câte ceva... cel puţin o scrisoare de recomandaţie către mine, rugându-mă să-i viu eu în ajutor.

O discutie interesanta

La o conferinţă ţinută la Moscova cu subiectul: „Idealism şi Marxism", Lunacearschi şi Vedenschi, mitropolitul „Bisericii Vii" (împăcată deocamdată cu sovietele) au schimbat următoarele replici:

Vedenschi: Perfect! Dumneavaoastră spuneţi că vă trageţi din maimuţe. Noi spunem că ne tragem dela Dumnezeu. Natural! Fiecare îşi cunoaşte rudele mai bine.

Lunacearschi: De acord! Insă să mă puneţi pe mine alături de maimuţă, şi veţi fi nevoiţi să recunoaşteţi că, oricum, am ajuns departe dela maimuţă. Dar să staţi dumneavoastră, cei creaţi după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, alături de Atotputernicul: cât de puţină asemănare veţi observa între dv. şi el!...

Ivan Turghenieff

Ivan Sergheievici Turghenieff, celebrul romancier (1818—1883) s'a născut în gubernia Orel dintr'o familie de boieri. Ca student în litere la Petersburg a dat la lumină primele lui producţii literare în versuri. Şi-a terminat apoi studiile la Berlin, de unde s'a întors — cum spunea el — „un occidental" pentru tot restul vieţii. In 1847 publică în revista „Contemporanul", fără să-şi prea facă mari iluzii, prima povestire din „Insemnările unui vânător". Fu o uimire generală. Astfel începu acea serie nemuritoare, menită unui răsunet atât de mare.

Aceste „Insemnări" atraseră luarea aminte a ţarului Alexandru II asupra soartei de plâns a ţăranilor ruşi, şi-l înrâuriră să desfiinţeze şerbia în Rusia.

Neputând suporta atmosfera Rusiei de atunci, se exilează la Paris şi apoi la Baden-Baden. A întâlnit pe celebra cântăreaţa Viardot-Garcia şi între ei s'a stabilit o legătură de inimă care a durat toată viaţa.

Opera lui literară, bogată şi variată, cuprinde povestiri, nuvele şi romane mari. Până la 1860, ele pot fi împărţite în lucrări de artă pură, de mai puţină valoare, precum „Intâia dragoste", „Cele trei întâlniri", — şi în opere cu nuanţă tendenţioasă, reliefând mai toate tipul „omului de prisos"", tip în care reflexia cotropeşte şi înăbuşe voinţa şi acţiunea, ca în „Jurnalul unui om de prisos", Hamletul districtului „Ştşigry", „Faust", „Rudin", „Asia", „Cuib de boieri", etc.

De la 1860, e târît, ca toţi scriitorii epocei sale, spre studiul problemelor sociale, a „idealurilor", — a „omului cum ar trebui să fie". Astfel sunt romanele: „In Ajun", „Părinţi şi copii", — care a stârnit o violentă furtună, „Fum" — roman pătruns de tot decepţionismul şi nihilismul autorului —. „Pământuri virgine" etc.

Pe la sfârşitul vieţii sale, a avut şi el, ca şi mulţi din marii lui înaintaşi, o criză fizică şi morală. Intors iar la Paris în ajunul războiului franco-prusian (1870), acest colos robust fu atins de un cancer al şirei spinării, boală teribilă care îl aduse la un pas de nebunie. De atunci încolo, obsesiunea continuă a morţii îl aruncă într'un misticism fantastic. Atunci a produs nuvelele „Clara Milici" şi „Imnul iubirii triumfătoare" capodoperă plină de fiorul forţelor necunoscute şi pe care o redăm în numărul de faţă al *„Lecturii"*.

Acest mare creator, prin iubirea detaliului viu şi adevărat, e un realist de şcoala lui Dickens, dar cu mai mult simţ al măsurii; prin concepţiile sale umanitare şi democratice e un emul al lui Hugo şi Sand, iar prin pesimismul lui e un discipol al lui Shopenhauer.

Cu toată sumbra lui viziune a existenţii e totuşi un suflet nespus de duios şi de bun, care iubeşte adânc pe om şi cu toată senzaţia obsedantă a neantului, e un visător setos de fericire şi de iluziile vieţii.

Turghenieff, ca artist, e un pictor delicios, plin de gingăşie şi graţie, care prin puterea lui de evocare a vieţii şi prin umanitatea lui şi-a asigurat un rang înalt printre marii realişti ai tuturor timpurilor.

Operile lui sunt traduse în toate limbile.

Paul Valéry despre Huysmans

In **Propos et souvenirs** a lui Paul Valéry, printre altele, întâlnim următorul portret curios a lui Huysmans, îndîrjit împotriva lui Mirbeau şi Maupassant.

Mi-a făcut o impresie stranie persoana lui Huysmans ; craniul enorm, sferic, nasul curios încovoiat, ochii limpezi şi de un gri argintiu, bărbuţa ascuţită îi dau o aparenţă de neliniştit şi neliniştitor totdeodată. Ne-am întreţinut despre literatură. In scurtă vreme a decapitat mare parte din scriitori — pe cari nu-i putea suferi. Mi-a vorbit despre Mirbeau fără pic de tandreţe. Maupassant îi inspira infinite puncte de amuzament, îi defăima viaţa mondenă, până la pantalonii de seară pentru dineu şi până la butonii de diamant pe care-i purta la cămaşe.

„Huysmans avea fobia multor lucruri şi oameni. Era omul cel mai bun şi dintre cei mai îndtoritori ce ţi-e dat să întâlneşti. Nimic nu-i trecea însă pe sub ochi fără să primească chiar un epitet peiorativ".

S'ar zice prototipul acestui neam gâlcevitor şi iritant.

MARUNTE:

— In curând va apare a doua ediţie a albumului „Izvoade strămoşeşti" de Marg. Miller-Verghy. Albumul e completat cu o serie de planşe în culori de covoare vechi olteneşti. (Editura Socec & Co.)

— „Omul descompus" de F. Aderca se află sub tipar. Romanul colaboratorului nostru va apare în cursul lunei Noembrie. (Editura „Ancora", Benvenisti & Co.).

— In curând va apare, în editura „Cartea Românească", volumul cu schiţe de vânătoare intitulat „Ţara de dincolo de negruă" de Mihail Sadoveanu. Volumul este ilustrat de d. Victor Ion Popa.

— La 1 Noembrie a. c. se va deschide într'una din sălile Ateneului expoziţia de pictură a d-nei Eugenia Filotti-Atanasiu, cu vederi de pe valea pitorească a Cernei.

— La ridicarea monumentului poetului Mihail Eminescu, în Sân Nicolaul Mare din jud. Timiş Torontal, Societatea Scriitorilor Români n'a trimis nici un reprezentant.

— S'a întemeiat la Cluj fundaţiunea „Gheorghe Dima" în scop de ajutorare a tinerilor de la conservatorul clujan.

— D-l A. Bogdan-Duică îşi anunţă retragerea din comitetul de direcţie al revistei clujane „Societatea de mâine". D-sa va face să apară la Cluj o nouă revistă săptămânală „Ideea Română".

— „Cuvântul liber" No. 34, aduce colaborarea d-lor: T. Teodorescu-Branişte, C. R. Ghiulea, Camil Petrescu, M. Sevastos, F. Aderca, Perspessicius, Alexis Nour şi T. Arghezi.

— In preajma lunei Decembrie comitetul român, sub preşedinţia reginei Maria, al premiului „Femina Vie Hereuse" va hotări decernarea celui franco-român, în valoare de 1000 franci, celei mai bune lucrări de literatură în proză, apărută la noi în cursul anului. Premiul este unul dintre cele mai reputate şi aduce cu sine şi traducerea în limba franceză a lucrării alese. Scriitorii cari doresc să concureze, sunt rugaţi să-şi trimeată cât mai curând volumele pe adresa d-lui Ştefan I. Neniţescu, secretarul comitetului român Femina, strada Dorobanţi 4, până în ziua de 12 Noembrie inclusiv.

— „Mişcarea literară"—gazetă săptămânală de critică şi informaţiuni literare şi-a suspendat apariţia, cu No. 49.

— „Societatea de Estetică" de sub conducerea d-lor Lucian Blaga şi Stelian Mateescu, a organizat un ciclu de conferinţe, pentru luna Noembrie, în zilele de Duminecă 1, 8, 15, 22 şi 29, orele 11—12 a. m., în Sala „Fundaţiei Regele Carol".

Ciclul cuprinde o expunere critică asupra „Esteticei Noue" şi este constituit astfel:

N. Davidescu: Simbolism; O. W. Cizek: Impresionism; I. Sân Giorgiu: Expresionism; Stelian Mateescu: Suprarealism; Ştefan Neniţescu: Tendinţele estetice ale timpului.

— Se dă ca sigură, pentru 1 Decembrie a. c., reapariţia revistei „Flacăra", sub conducerea d-lor : I. Valjean şi Horia Furtună.

— Discursurile pronunţate la comemorarea lui Albert Samain, la Magny-les-Hameaux, 7 Iunie 1925, au fost reunite de către „Mercure de France" într'o plachetă, care formează astfel un portret al poetului.

— Revista belgiană „Thyrsë", împlinind 25 de ani de apariţie, a scos un volum comemorativ, în care se găseşte o privire generală a întregei activităţi literare şi artistice din Belgi, în ultimul sfert de veac.

— „Le Propriétaire", romanul din ultimul timp al lui John Galoworthy, a apărut în traducerea franceză a lui Camille Mayran. Romanul pune în lumină pasiunea proprietăţii, împinsă până la nebunie. Intriga este simplă, episoadele dramatice. Interesul stă în studiul caracterelor şi tipurilor sociale, în corecta observare a mediului de viaţă englezească şi a decorului natural care o încadrează.

— „Democratitcheski pregled" (Revista democratică) „Hyperion" sunt cele mai bune reviste literare din Bulgaria. Ca săptămânal răspândit va reapare ziarul ilustrat „Razvigor", sub conducerea lui Alexandru Balabanov.

Bibliografie

Em. Papazissu, Raze de soare (poezii), Edit. Iv. D. Smocof, Bazargic, Preţul 25 lei.

Volbură Poiană, Aurul patriei (poezii patriotice), Tip. „Cele Trei Crişuri", Oradea-Mare, Preţul 20 lei.

I. Petrovici: Studiu istorico-filozofice. Biblioteca Pedagogică a Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1925.

Eug. Speranţia: Sub nimbul familiar, Biblioteca Sămănătorul, Arad, 1925.

Emil I. Diaconescu: Politica orientală burgundă şi Turcii în sec. XIV—XV, Iaşi, 1925.

Ion Slavici: Din două lumi, naraţiune. Editura Socec et Co., Bucureşti, 1925.

St. V. Ionescu: Perspective, versuri, Ploeşti, 1925.

Curiozităţi

Un club anglo-saxone

Acum o sută de ani s'a înfiinţat în Londra, cel mai renumit club britanic *„The Athaeneum"* sub numele de *„The Society"*.

Cei dintâi membri au avut printre ei nume celebre: Lawrence, Thomas Moore, Samuell Rogers, James Makintosh, Jekylt, etc. Preşedinte a fost Humphry Davy. La deschidere a asistat prinţul moştenitor Leopold, regele Belgiei de mai târziu şi multe personalităţi politice de mâna întâi: Gooderich, Peel, Russel, Aberdeen, Palmerston.

Statutele prin care acest club pentru literatură, artă şi ştiinţă s'a fundat, au rămas aproape neschimbate.

Acest club a fost de la început ca un fel de academie. Tot ce era mai de seamă şi mai celebru în Anglia îşi avea locul său în această academie. Cine era membru la Athenaeum era o celebritate consacrată. Numărul fixat era de o mie, aşa că cei ce voiau să intre peste acest număr, cereau şi aşteptau o vacanţă.

Dar comitetul avea dreptul să aleagă în fiecare an peste acest număr, 9 membri cari ar fi fost de o valoare impunătoare. De îndată ce se ivea o celebritate tânără i-se da acest loc de favoare. Astfel istoria acestui club se confundă cu istoria literară şi artistică a acestei o sută de ani cât a trecut de la înfiinţarea ei.

Baldwin, Gladstone, Bonar Law, Dickens, Macauley, J. S. Mill, Grote, Stanley, Darwin, etc., ca să nu numim decât pe cei mai luminoşi, au fost membri ai Athenaeului —

Sediul e grandios şi are o friză foarte frumoasă, o copie după procesiunea Panateneilor Parthenonului, care a dat naştere unei lungi discuţiuni la aşezarea ei pe Athenaeum.

Mulţi dintre membri susţineau să se aşeze mai bine o răcitoare enormă, cu gheaţă care să-i răcorească pe timpul căldurilor cu creditul disponibil.

A fost deci lupta între iubirea de confort şi iubirea de artă, în acest templu al spiritului anglo-saxon. A învins arta, graţie hotărîrii lui Croker, adevăratul întemeetor al Athenaeumului. La început nu era voie să se fumeze, acum s'a făcut o cameră de fumat la mansardă. Biblioteca şi pivniţele sunt atracţiunile cele mai mari ale acestui club.

Biblioteca are 170.000 volume şi e plină de amintiri preţioase.

Se poate vedea acolo masa unde a dictat *Thakerey* Henry Esmond, şi unde a tradus *Richard Barton* Nopţile arabe, precum şi jilţul lui Macaley. Iar în vestibul s'a împăcat Thakerey cu Dikens după o ceartă îndelungată.

Bibliotecarul îţi arată acolo un colţ unde Turner prânzea singur şi după prânz, cerea să i-se ia sfeşnicele spre a degusta în întunerec sticlele de Porto vechiu, pe care le consuma în fiecare zi.

Lumini şi umbre s'au răsfrânt în jurul supra-oamenilor, timp de un veac, în acest templu al Artei, Litaraturii şi Ştiinţei.

Cortegiul unui bandit

La Chicago a murit Angelo Genno, regele banditţilor, un monstru care a făcut crime şi furturi celebre, pentru care a trebuit să dea socoteală. Amicii lui i-au făcut funeralii strălucite. Nu mai puţin de 30 automobile cu coroane şi flori au însoţit carul mortuar al banditului. Cortegiul era format din peste 20.000 de tovarăşi: excroci, hoţi, criminali. Acest periculos cortegiu era încadrat de poliţie, dar nu s'a semnalat nici un incident.

Incă „un Rafael"

In presa franceză a apărut o informaţie că pictorul Igor Grabar a găsit în conacul principilor Demidov san-Donato dela moşia „Teaghil de jos" (Urali) tabloul lui Rafael „Madonna del Popolo", considerată ca dispărută şi distrusă. Rafael o pictase în 1512 după comanda cardinalului Riario pentru biserica „Santa Maria del Popolo" din Roma. Tabloul s'a păstrat acolo împreună cu celebrul portret al Papei Iuliu II, care se află acuma în muzeul Uffizzi din Florenţa. Pe timpul Papei Climent XI Madona lui Rafael trecuse la Loretto în „casa Maicii Domnului", şi a început să fie numită „Madonna di Loretto". In 1799 generalul Colli, şeful trupelor papale, a salvat originalul, trimiţând la Paris, după cererea lui Napoleon, numai o copie perfectă a tabloului. Originalul însă fusese trecut principelui Druschi, nepotul Papei Pius VI. După aceea urmele tabloului au fost pierdute. Numai copiile lui au fost cunoscute în lumea artelor, mai ales o copie aproape egală cu originalul, făcută de Penni, elevul lui Rfael, şi care se află în muzeul Condé din Chantilly. Muzeul din Lille posedă de asemenea o schiţă originală, după care Rafael pictase „Madonna di Loretto" In cursul ultimului secol găsirea fiecărei copii bune a acestei Madonne, era o ocazie de a se crede că s'a găsit originalul. Asemenea copii sunt, în diferite muzee, circa douăzeci. Pe original însă se află o inscripţie latină, după care se poate proba adevărata originalitate rafaeliană a tabloului. Această operă aparţine fazei de Roma a artei lui Rafael, când geniul lui a atins ultimele-i înălţimi. Atunci el părăsise modelurile grele florentine şi începuse să picteze după tipurile femeilor nobile din Roma. Figurile Mariei şi a pruncului Isus culcat pe o pernă sunt unice pe acest tablou, după profunzimea desenului şi a expresiilor. Dacă Grabar a găsit într'adevăr „Madonna di Loretto", atunci în Ermitaj-ul din Petrograd ea va ocupa un loc alături de Madonele: Alba şi Conestabile.

Uriasul uriasilor

In oraşul Kashmir locueşte cel mai înalt om din zilele naostre, având 2 metri şi 33 cm. Cunoscutul doctor **C. E. Tydale Biscoe** a trimis unei societăţi medicale o amănunţită descriere a vieţii uriaşului, arătând unele caracterizări curioase ale acestui „fenomen medical". Uriaşul din Kashmir a luat parte la războiul mondial, luptând ca un erou pentru apărarea Franţei.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11

ANUL VI. — N° 257

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 8 Noembrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897 1920

FONDAT în 1893

Din carnetul unui solitar

Pe marginea unui roman antisemit

IV

Amicul meu Br., ceasornicarul di Soroca, mi-a făcut odată o pasionată şi impresionantă apologie a sionismului. Acest singuratic cugetător, înghemuit în sărăcăcioasa lui prăvălioară, rătăcită în oropsitul orăşel de pe malul Nistrului, a ştiut să atingă în mine cu atâta putere coardele de simpatie umană, încât multă vreme am fost silit să mă gândesc la concepţiile lui, în cari sionismul nu mai apărea ca un simplu curent al politicei naţionale evreeşti, ci ca o necesitate a istoriei mondiale, ca una din cele mai înalte întrupări ale idealismului *pan-omenesc*, şi ca o chezăşie pentru realizarea aspiraţiunilor de dreptate şi fraternitate universală.

Şi fără voe mi-am adus aminte de un roman francez cetit altă dată în tren, cu suggestivul titlu „Les Pollacs", şi cu o semnătură nu mai puţin suggestivă de „Lévy."

Din punctul de vedere pur literar, opera d-lui Lévy m'a interesat atunci atât de puţin, încât am şi aruncat îndată volumul, şi desigur l'aş fi uitat cu desăvârşire, fără acea discuţie asupra sionismului cu bătrânul ceasornicar din Soroca, — deşi trebue să recunoaştem, că antisemitismul unui romancier, pe care îl cheamă „Lévy", nu este un lucru banal. Şi cu atât mai puţin, cu cât aici ieşirile violente împotriva coreligionarilor, cari reflectau concepţiile curente ale iudofobilor profesionali dela noi şi de pretutindeni, se îmbinau ciudat cu un ardent filosemitism, ce se mărginea însă la evreii francezi, — în opoziţie cu „pollacii", — cum sunt numiţi în Franţa evreii din Europa orientală — din tot restul globului pământesc).

C. Stere

Drept vorbind, nu atât antisemitismul d-lui Lévy, prin sine însuşi, a reinviat în memoria mea acest roman. Au mai fost, şi mai sunt, şi alţi antisemiţi evrei. Cine nu-şi aduce aminte de celebrul publicist „antidreyfusard" Arthur Meyer? Chiar acum am pe masa mea de lucru cartea unui învăţat evreu, S. Lurie, — „*Antisemitismul în antichitate*" (în ruseşte), în care autorul încearcă să dovedească cunoscuta teză că adevărata sau chiar una şi singură cauză a antisemitismului din toate vremurile ar fi excluzivismul naţional al evreilor înşişi. Am cunoscut şi un publicist român, evreu de origină, care şi-a însuşit în totul doctrina ori-cărui Houston-Stewart Chamberlain, — cu o insignifiantă corectură, din punct de vedere teoretic, că Evreii nu ar fi semiţi. ci dimpotrivă tocmai Houston-Stewart Chamberlain, ca şi principalii săi adepţi de pretutindeni, ar învedera toate stigmatele „rassei semite". Erudiţia şi ingeniozitatea desfăşurăte cu acest prilej, — inclusiv cu spirituala utilizare a fotografiilor, — ar putea... onora orice tratat antisemit.

Şi în fond nimic nu deosebeşte pe antisemiţii mozaici de confraţii lor „creştini", — doar că originea lor îi face şi mai puţin interesanţi...

Ceea ce însă dă o savoare specifică, şi chiar o deosebită însemnătate morală operei d-lui Lévy, este chipul în care el opune poporului ales al Evreilor francezi neamul blestemat al „pollacilor".

Canvaua literară, la care recurge autorul pentru a desvăli abisul care ar despărţi cele două „rase" evreeşti, nu are nimic original. S'ar putea alcătui o imensă bibliotecă din romanele, povestirile, dramele sau poemele, — din toate timpurile şi în toate limbile, cari au la bază aceiaşi temă, — sub diferite faţade şi în diferite decoruri: o tragedie născută dintr'o dragoste „nefirească" a unui prinţ pentru o fată de paria.

Aici „prinţul" este un tânăr (nu-mi mai aduc aminte numele personagiilor, — nici nu prezintă vr'un interes, nici nu face să le caut; să-i zicem dar d. Weissmann), avocat de talent, deputat socialist în Camera franceză, — o nădejde a democraţiei naţionale şi internaţionale, — iar fata de paria e o frumoasă „pollacă" (să-i zicem d-soara Schwarzmann), inteligentă şi cultă, — deasemeni socialistă militantă şi avocat cu renume în baroul din Paris.

Bătrânul Weissmann, nobilul şi prea decorativul părinte al eroului, împodobit cu toate virtuţile patriarhilor biblici, — fruntaş între fruntaşii comunităţii izraelite din Paris şi tot odată un multimilionar negustor de tablouri, — când află despre această dragoste fatală, nu se poate împăca cu ideia unei aşa de grozave mezalianţe. Şi nu numai că-şi refuză benedicţiunea, dar tânărul Weissman, — împodobit şi el de toate virtuţile Izraelului, pătruns de o adâncă pietate filială, — simte că dacă ar trece peste blestemul părintesc, patriarcul nu ar mai putea suporta povara unei asemenea ruşini, — şi prin urmare el nu-şi poate asuma răspunderea pentru acest paricid prin căsătorie samavolnică...

Autorul, evident, împărtăşeşte oroarea bătrânului Weissmann, şi caută arme în arsenalul cunoscut al antisemitismului doctrinar pentru a desgoli toate tarele ignobilei rase de „pollaci", — şi în primul rând ne serveşte pentru aceasta genealogia eroilor.

Şi astfel aflăm că bunicul „prinţului" a plecat foarte de tânăr şi foarte sărac din Alsacia şi s'a pripăşit la Paris, exercitând un modest comerţ ambulant: vindea culori şi pensule, — fiind primit ca un binefăcător de bohema celebrităţilor în faşă, fiindcă le furniza acestora pe credit materialul necesar pentru operele lor neperitoare, dar încă nerecunoscute şi necunoscute de lumea profană. Adesea întreprinzătorul alsacian primea în semn de recunoştinţă pentru creditul acordat, sau ca un mic dar prietenesc, şi câte un tablou ce nu avea căutare la plebea necuvântătoare a cumpărătorilor. Cu timpul însă mulţi din romanticii clasici ai strămoşului Weissmann au forţat uşile templului gloriei, — şi fiecare lovitură de pensulă a lor a ajuns să reprezinte o comoară.

Şi astfel sărmanul negustor de culori s'a trezit în posesiunea unei imense averi de capo-dopere ale picturii moderne, şi a putut întemeia firma mondială a comerţului cu tablouri şi obiecte de artă.

In faţa acestei origini a glorioasei dinastii a Weissmannilor, pe care autorul o urmăreşte din generaţie în generaţie cu o afectuoasă şi respectuoasă atenţiune, ce poate opune gintea infamă a Schwarzmannilor?

Bunicul eroinei, primul Schwarzmann, a plecat şi el foarte de tânăr şi sărac dintr'un orăşel al Posnaniei, unde muria de foame ca obscur „croitor de dame", şi şi-a început cariera la Paris ca o simplă calfă într'o croitorie de suburbie. Dar aici el a dat dovadă de atâta energie şi talent, încât în curând s'a aflat în capul unuia din acele temple ale modei feminine în *rue de la Paix*, cari fac lege pentru elegantele tuturor ţărilor. Urmaşul lui, părintele eroinei, tronează acolo ca un fel de despot, a cărui bună-voinţă e solicitată de surâsurile graţioase ale tuturor frumuseţilor cosmopolisului monden.

In următoarea generaţie căreia aparţin eroii noştri, atât Weissmannii, cât şi Schwartzmannii, deopotrivă puşi la adăpostul grijelor zilei de mâine, străini de lupta pentru existenţă şi de preocupările negustoreşti, fac parte, cei mai mulţi, din elita intelectualităţii pariziene, — şi bine înţeles cu toţii pot invoca cel puţin trei generaţii de cetăţeni francezi şi buni patrioţi.

Şi totuşi, după aprecierea lor, — şi a autorului, — Weissmanii constitue o dinastie glorioasă, ridicată la înălţimi inaccesibile, pentru gintea infamă a Schwartzmannilor.

Un profan cu greu ar putea admite că prăpastia ar fi fost săpată de carierele întemeetorilor celor două familii. Intrucât în adevăr, comerţul ambulant de pensule e mai onorabil decât „croitoria de dame"? Nu vădeşte, dimpotrivă talentul de croitor chiar mai mult merit personal decât norocul unui colecţionar de cadouri dela bohema artistică?

S'ar părea deci că enorma denivelare socială între cele două „rase" e determinată numai de numărul de chilometri pe care au fost siliţi să-l străbată până la Paris cei doi strămoşi, — unul venind din Apusul şi celalt din Răsăritul teritoriului germanic...

Această diferenţă... chilometrică îndreptăţeşte pe Weissmanii să vadă în toţi Schwartzmanii o speţă zoologică inferioară, şi justifică pe deplin în ochii personagiilor romanului, — şi în ai d-lui Lévy, — şi incalificabila grosieritate şi josnicie cu care se poartă „prinţul" din Colmar (Alsacia) faţă de „paria" din Kolmar (Posnania)...

Nu mă voiu opri asupra intrigii romanului, asupra peripeţiilor dramei amoroase între d. Weissmann şi d-şoara Schwartzmann.

Nu ne interesează decât acel fenomen nou, pe care l'am putea numi „antipollachismul" evreilor francezi.

Antisemiţii evrei, de tipul obicinuit, sunt sau simpli renegaţi, sau nişte oameni slabi de înger, a căror mentalitate nu poate rezista puterii de fascinare sau de contagiune, inerente tuturor curentelor „la modă".

Dar „antipollachismul", născut chiar în mediul evreesc, constitue un simptom grav: el învederează o spărtură ameninţătoare în frontul unitar al judaismului, caracterizat până acum prin via lui conştiinţă de unitatea şi solidaritatea membrelor împrăştiate ale nemuritorului Izrael.

Pentru acest motiv, înflăcărata pledoarie pentru sionism a amicului meu Br., ceasornicarul din Soroca, mi-a adus aminte romanul de mult uitat al d-lui Lévy. — şi a aruncat o lumină nouă asupra destinului tragic al vecinicului rătăcitor.

Dar sunt silit să las pentru altă dată povestea ceasornicarului din Soroca.

C. STERE

Bucov, 31/X 1925.

Din „Caricaturi"

Nocturnă

Pustiuri nisipoase de nori, pecetluite
In zarea imobilă, ce pare o Sahară,
Spre care se îndreaptă în nopţile de vară,
Alene, caravane de stele ostenite.

...In depărtare, munţii-s schelete de reptilă,
Ce'n era secundară s'au suprapus,—ca'n basme
Formând un orizont de vecinice fantasme, —
Iar luna-i incrustată pe cer ca o fosilă.

ALEXANDRU BILCIURESCU

Criza literară

II

Cauzele unei crize literare nu se pot deosebi cu claritate decât după ce criza a trecut. In timpul desfăşurărei lui, un fenomen, ne întunecă motivele care l-au determinat. In afară de aceasta, nu e vorba niciodată de o singură cauză. Un complex, adesea inextricabil de fire întreţesute, întunecă vederea cercetătorului. Unii determinanţi sunt trecători: dispar după o scurtă viaţă. Alţii sunt constitutivi, înscrişi în însuşi firea şi structura societăţei. La noi, de pildă, crizele ar trebui să fie fenomenul normal, iar eflorescenţele, perioadele de producţie, excepţiile. Dat fiind compoziţia şi genul societăţii româneşti, o mişcare literară e un fenomen absolut neaşteptat, gratuit. Dacă lucrurile s'ar înşira în serii strict determinate, n'ar trebui să avem nici măcar literatura pe care o avem. Un sociolog, care ar studia abstract, fără să ne cunoască, de undeva din occident, aspectul istoric actual al poporului nostru, n'ar avea pentru ce să ghicească că avem şi o literatură.

Intâiu fiindcă suntem un popor mic. Arta presupune o severă selecţie, adică o risipă enormă de forţe. Ca să extragi esenţa unui fruct, trebuesc stricate mii de exemplare; ca să poţi obţine un adevărat artist, trebuie ca restul până la o mie să facă, pentru dânsul, serioase economii de senzibilitate şi inteligenţă. Arta e costisitoare şi nu apare decât din risipă luxoasă.

Trebuesc sacrificaţi în anonimat, milioane de cetăţeni, ca să se selecteze un reprezentant al frumosului. E. Renan scrie în această privinţă: „Il faut, au moins, dans nos lourdes races modernes, le drainage de trente ou quarante millions d'hommes pour produire un grand poète, un génie de premièr ordre; une société de six millions arrive difficilement à cela, la sélection ne s'y opérant pas sur une masse assez grande. Le génie resulte d'une portion d'humanité brassée, mise au pressoir, epurée, distilée, concentrée. Une petite planète n'aurait pas de génie. En un kilomètre cube d'eau de mer, il y a une petite masse d'argent appreciable; en un mètre cube cette quantité est tout à fait insaisissable". Nu trebuie să ne mirăm că nu apar în fiecare zi poeţi de talia lui Eminescu, ci mai degrabă să ne mirăm că şi acesta a putut apărea.

Fără îndoială, în astfel de lucruri nu trebuie de considerat numai cantitatea. Cultura şi tradiţia culturală a maselor joacă un rol determinant fiindcă întăresc oarecum şansele de selecţie de care vorbea mai sus E. Renan.

Intelectualismul însă se afirmă oarecum în contra vieţii. Din şuvoiul unui râu impetuos, care e elanul vital, se trag pe canaluri laterale, ape moarte. Cărturarul nu poate trăi decât alături de viaţă, dacă nu în contra ei. El se separă de restul oamenilor, într'un monahism care-i permite să-i observe. Revoluţionar înăscut, el o rupe cu morala curentă, cu Dumnezeul obişnuit, cu preferinţele colectivităţii. Nu se împacă nici cu oamenii, nici cu divinităţile lor, fiindcă o prăpastie de îndoială, de dispreţ, de desgust îl separă de restul societăţii. Un artist e creatura artificială, în care viaţa e rareficată, prin veşnică auto-observaţie şi veşnică izolare morală.

Ascetismul artistic e pregătit de ascetismul religios. Dar în afară că cultura maselor e nulă încă la noi, românul prea iubeşte viaţa, e prea „jouisseur", prea epicurian, ca să fie cu adevărat artist. Gustul pentru cariere absurde, gustul pentru îndepărtare de viaţă, tocmai ca s'o poţi trăi *mental* mai bine, e rarisimă la noi. Artistul nu trebuie să se singularizeze în port, în maniere ori în vorbă, fără îndoială. Dar el nu *poate* să nu se singularizeze în suflet, să-şi înăbuşe, ca în alte părţi fachirii, svâcnirea de viaţă violentă dintr'însul, ca s'o întoarcă în derivaţii spirituale de preţ. Aici, la noi e prea frequentă însă alianţa vieţii şi a artei. Scriitorul se burghezifică de vreme, se însoară, merge la aperitiv, la vânătoare, face chefuri, intră cu alte cuvinte în linia ordinară a vieţii, tot aşa ca şi oricare cetăţean. De aceia arta noastră n'are nimic serios, nimic tragic, nimic religios. Amuzament decorativ ori anecdotă jovială de bodegă: în jurul acestor doi poli de puerilitate se grupează mai mult ori mai puţin, toată producţia noastră literară.

La toate acestea se mai adaugă o anumită psihologie a timpurilor post belice. Altădată era în mare stimă atitudinea contemplativă. Tot secolul trecut — neintrecut poate de niciunul altul în producţie spirituală, — a apreciat-o cu deosebită predilecţie. E inutil să adăugăm că această preţuire a meditaţiei era favorabilă avântului literar. Dar zguduirea războiului a suprimat toate acestea. Suflă acum un teribil vânt de energetism. Nevoia de activitate practică, de acţiune eficace, de tehnică şi de luptă, duce către un fel de militantism universal în toate domeniile. In viaţă şi morală, desfiinţarea oricăror bariere, convenţii, inhibiţii: biologism pur; în carieră, practicitate desăvârşită, cu preferinţe către inginerie în primul rând, în al doilea către avocatură. La nevoie, în marile probleme metafizice, militantismul contemporan duce mai degrabă la religie, fiindcă aceasta e acţiune, proselitism, şi nu la cugetare filosofică. Orice nu e întovărăşit de acţiune, se pare sterp. O frumoasă nevoe de refacere practică, o reconstituire a bogăţiilor distruse prin muncă şi atitudine activă: iată ce vrea omenirea modernă. Program întru toate respectabil desigur. El se evidenţiază şi în literatură.

Diletantismul artistic în felul lui Anatole France e în plină decadenţă. Se cere literatură pozitivă, viguroasă, închietă, căutătoare de fecunditate practică, morală ori religioasă. Charles Louis Phillippe a spus-o: „Timpul diletantismului a trecut, ne trebuesc acum barbari". Iar A. Gide, stejarul generaţiei actuale din Franţa, cere lui A. France, închietudine morală, cutremurare religioasă, adică materie pentru sectarism religios.

Dar ceeace e bun pentru activitate, e nul pentru artă. Şi energiile sunt captate astăzi, dincolo, în câmpul muncii musculare .La noi bate acelaş vânt. Un dispreţ, cel mai tolerant, animă opinia publică faţă de producţiile inutile şi ineficace ale spiritului.

Scriitorii ei înşăşi sunt contagiaţi de acest curent paralizant, atraşi în celălalt lagăr, părăsind zi cu zi mai mulţi contemplaţia pentru militanţă sub orice formă.

***

Aceste câteva consideraţii sunt relative la criza de sub producţie. Care sunt motivele determinante ale celei de subconsumaţie? De ce nu citeşte mai mult publicul nostru? Desigur în primul rând din cauza scumpetei cărţii. Cititorii de cărţi româneşti sunt recrutaţi din clasele mijlocii, în special dintre funcţionari. Aceştia nu pot plăti de cele mai multe ori preţul unei cărţi mărit, după cota aurului în timp ce salariile lor s'au urcat poate abia de zece ori. Economistul francez Charles Gide într'un recent articol din „Revue d'économie politique", arăta că suprimarea cititului e unul din efectele cele mai imediate ale urcărei preţurilor. Şi aceasta în ţări ca Franţa ori Anglia unde burghezimea are altă rezistenţă materială ca la noi. Apoi acolo există biblioteci publice sau cabinete de lectură, unde cu un preţ modest se pot împrumuta toate noutăţile zieli.

Dar publicul nu citeşte azi la noi, fiindcă mentalitatea lui e în divorţ cu aceia a autorilor. Literatura care apare azi are acelaş caracter ca cea dinainte de războiu: literatură de plăcere, pentru oameni fericiţi, lipsiţi de griji. Funcţionarul necăjit care face azi sacrificii ca să cumpere o carte, caută într'însa altceva decât un amuzament frivol care-i apare ca o ironie. El caută o consultaţie la atâtea necazuri, o ideologie ori o credinţă susţinătoare, o speranţă în ameliorările care le aşteaptă zadarnic de la o zi la alta. Dar aceasta n'o găseşte în ceeace îi oferă azi literatura diletantă prea estetică, prea factice. O literatură socială sau morală puternică va trebui să apară din această evidentă cerinţă publică. Atunci neîncrederea publicului va înceta şi cu ea se va termina şi criza care bântue. Pentru aceasta va trebui însă şi o politică mai înţeleaptă a caselor de editură. Imediat după războiu a urmat un avânt optimist în toate domeniile. Atunci s'au înjghebat cu capitaluri însemnate mai multe edituri decât trebuiau. Piaţa a fost inundată cu tot felul de traduceri, reeditări, etc., adesea fără nici un interes. Stomacul public a căpătat indigestie. Sub o copertă frumoasă, cititorul nu mai aşteaptă azi nici o surpriză plăcută. A ajuns să se îndoiască de conţinutul cărţilor oferite. Vor trebui să treacă ani ca să se descongestioneze rafturile librăriilor de provincii de valul uriaş tipărit fără socoteală în ultimul timp. Increderea se va forma cu încetul, dar pentru aceastra trebue prevedere şi răbdare. Vor avea-o editorii, dar mai ales vor avea-o autorii neastâmpăraţi să-şi vadă numele veşnic imprimat?

MIHAI D. RALEA

Maxime şi cugetări

Trebuie să fi visat capodopere, ca să scrii un volum sau două nu tocmai rele.

(Maxime du Camp)

O idee nouă este un cuiu care intră însă numai cu capătul cel gros.

(Fontenelle)

Viaţa este o piesă de teatru făcută de nebuni şi jucată de actori beţivi.

(Shakespeare)

A apropia pe oameni nu-i mijlocul cel mai sigur de a-i uni.

(De Bonald)

Şaisprezece ani, e vârsta în care vorbeşti despre orice.

(Victor Hugo)

E ceva mai rău decât servitutea: servilismul.

(Louis Depret)

Fiecare carte sinceră îndepărtează un prieten autorului.

(Bersot)

Să nu-ţi fie frică că eşti încet, teme-te numai să nu te opreşti.

(Maximă Chineză)

E un mare avantaj să nu fi făcut nimica, dar nu trebuie să abuzezi.

(Chamfort)

Nu trebuie să răneşti inima luminând spiritul.

(M-me Dupin)

Sunt unii oameni cari caută subiect spre a scrie o piesă.

Adevăratul autor dramatic însă, scrie piesa pentrucă are subiectul. Vă puteţi închipui oare un poet care ar spune: Aş dori mult să scriu versuri, nu ştiu însă despre ce să scriu.

(Alfred Capus).

Libertatea nu e, în general, pentru om, decât posibilitatea de a-şi alege sclavia.

(Gustave Le Bon)

Cele mai grave minciuni sunt cele care conţin şi un sâmbure de adevăr.

(George de Porto-Riche).

Adevăraţii misantropi nu se găsesc în singurătate...

(Leopardi)

Virtutea nu constă în a te feri de viciu ci a nu-l dori.

Ceeace oamenii numesc viciu este etern. Ceeace numesc virtute este numai o modă.

(Bernard Shaw)

DE MAX

Zilele acestea prietenii lui de Max se vor aduna în pelerinaj la Montparnasse, pentru a comemora un an dela moartea marelui artist.

Eduard-Alexandre de Max, „actor francez" de origine română, s'a născut la Iaşi la 14 Februarie 1869 şi a murit la Paris la 28 Octombrie 1924. După tată care era medic, de Max se trăgea dintr'o familie de evrei din Bucovina, iar după mamă, născută Profira Romalo — se înrudea cu cele mai bune familii din aristocrata capitală a Moldovei. A petrecut cea mai mare parte a copilăriei la Ouchy în Elveţia unde şi-a făcut studiile şi unde i s'a descoperit vocatia dramatică. Numai aşa se explică faptul că puţin timp după întoarcerea lui în România şi, fiind în vârstă de abia 17 ani, de Max se producea cu succes pe o scenă improvizată într'o reuniune particulară la Sinaia.

Cu toate încurajările primite în acel timp, de Max simţi totuşi necesitatea de a se perfecţiona şi, în acest scop, părăsi iarăşi ţara ducându-se la Paris şi intrând la conservator unde lucră sub directiunea lui Worms.

La concursul din 1891, de Max obţinu premiul I de tragedie în rolul lui Hamlet şi premiul I de comedie în rolul lui Grengoire. Fu imediat angajat la Odéon, unde debută în Néron din Britannicus. Puţine debuturi au fost atât de senzationale : rupând curajos cu tradiţiile, tânărul actor crease un mod nou de a se prezenta un personagiu. Făurise un fel de despot oriental, capricios, excesiv — amestec de ridicul şi de ferocitate.

De Max

De la acest debut datează celebritatea lui de Max. Se putea discuta interpretarea lui ; dar nu se putea trece cu vederea forţa şi originalitatea temperamentului său. Se simţia mai ales că există la acest actor o înţelegere adânc personală a rolurilor tragice, capabilă să aducă formelor vechei tragedii o fericită întinerire.

* * *

Spre deosebire de mulţi actori cari printr'un fel de dedublare, sunt în viaţa de toate zilele cu totul diferiţi de cum apar la luminile rampei, de Max era întotdeauna acelaş: aşa-l vedeai la teatru, aşa-l regăseai pe stradă.

O figură uşor bronzată, nişte ochi adânci, o privire pierdută, un nas puternic accentuat, nişte buze subţiri a căror strângere reliefa şi mai mult bărbia — dădeau lui de Max şi pe stradă aerul de prinţ oriental pe care-l avea pe scenă.

Dar acest prinţ avea o inimă de boem. Iubitor de frumuseţe, dar în acelaş timp de o tenace independenţă; de Max a urmărit, dealungul vieţii, visuri de splendoare, pe care căuta să le realizeze trecând de pe scenă pe scenă.

Numai astfel se explică caracterul însufleţit şi schimbăcios al carierei lui. După ce interpretă la Odéon principalele roluri tragice ale repertoriului în care nu se simţia tocmai la largul lui, întrucât fixitatea tradiţiunilor jena oarecum îndrăzneala-i juvenilă, de Max trecu la 1893 la Rennaisance.

Sara Bernhardt, cu care tânărul tragedian avea vădite afinităţi de talent, — dădu atunci în acel teatru spectacole de o artă rafinată şi de un modernism foarte pronunţat în ciuda aparenţelor mistice sau medievale. Toate acestea corespundeau de minune tendinţelor lui de Max care in curând avu ocazia să fie aplaudat în Izeyl in Gismonda şi în Principesa îndepărtată, în care interpretă un Geoffroy Rudel pasionat de visare.

In 1896 de Max se reîntoarse la Odéon şi creă între altele Perşii şi Don Carlos.

Din ce în ce mai mult se afirmau calităţile-i de tragedian liric. Surpriza n'a fost deci mică, când el trecu în 1897 pe scena teatrului Antoine. Din fericire nu stătu mult nici aici. Aşa că în 1900 îl revedem iarăşi la Odéon.

De Max căută în acest timp realizări care conveneau temperamentului său. Astfel avu ocazia să cucerească un strălucit succes în cursul aceluiaş an la arenele de la Béziere, unde interpretă pe Prometeu. Anul următor, relua la Porte Saint Martin în Quo Vadis rolul lui Petronius, arbitrul eleganţei, creat altă dată de Dumény şi căruia îi introduse o notă mai ascuţită de rafinament şi de diletantism. Dar iată că Sara Bernhardt îşi deschise un teatru propriu în Place du Chatelet. Il angajă pe de Max, care— timp de patru ani, de la 1902—1906 —.dădu replică ilustrei tragediane.

Printre creaţiile cele mai deosebite în cursul acestei perioade putem semnala: Giovanni Malatesta în Francisca di Rimini în care, păzindu-se de orice exageraţii, dădu măsura unui omenesc profund. Urmară: Gurth în Werther, Bulau în Jean Wedekind cardinalul Ximenes în la Saucière şi în sfârşit Homodei în Angelo, jucat sobru, fără vre-o nuanţă de romantism. Mai participă în acelaş timp şi la matineurile poetice care se dădeau în fiecare Sâmbătă la teatrul Sara Bernhardt. Publicul putu să aprecieze remarcabilu-i talent de a spune versuri. Aceşti ani pot fi consideraţi drept cei mai frumoşi din cariera lui de Max.

* * *

Cu tot succesul pe care l'a avut la teatrul Sarei Bernhardt, de Max îl părăsi în 1906, când Antoine luă direcţia Odeonului. Astfel reveni pe scena debuturilor sale.

Regele Lear, la Jeunesse du Cid, şi mai ales Jules Cezar în care creiă un admirabil Marc Antoniu, fură pentru dânsul prilejul unor noui triumfuri. Se arătă de altfel şi sub un aspect neprevăzut riscând o interpretare de comedie: rolul eroului principal din La Marmite, faimoasa farsă a lui Claude, adaptată de Tailhade. Fu de un comic surprinzător, de o fantezie caricaturală cum rar se putea întâlni la alţii.

Se simţia însă că această vervă puţin exagerată era nu atât libera manifestare a unui temperament comic, cât rezultatul unor sforţări laborioase.

Trebuie să spunem de altfel, — şi aceasta cu totul în lauda lui, — că în tragedie ca şi în comedie de Max nu se lăsa nici odată furat de improvizaţie. Toate compoziţiile sale erau minuţios studiate. El ştia să-şi modifice atitudinile chiar până la aspectul lui fizic.

Era întotdeauna el însuşi şi apărea totuş altfel în fiecare creaţie nouă. In diversele roluri pe care le-a interpretat, a ştiut de minune să se adapteze personajului.

* * *

Ambiţia constantă a lui de Max era să intre la Comedia Franceză şi a suferit mult timp din pricină că a fost ţinut departe. In sfârşit în 1915 avu bucuria să fie admis în Casa lui Molière şi debută la 31 Decembrie în Neron din Britannicus.

Cei care-l văzuseră debutând altă dată în acest rol la Odeon, îl regăsiră aşa cum îl păstraseră în amintire.

Rând pe rând el epuiză gama succeselor, interpretând pe Basile din Barbier de Seville, pe Oreste din Andromaque, Shylock, Polyeucte, Grengoire, culminând însă în Sisyphe din La Mort enchainée.

Toate rolurile repertoriului îl atraseră şi interpretă cu aceiaşi măestrie bonomia maliţioasă a rabinului David Siechel din l'Ami Fritz ca şi ipocrita perfidie a lui Narcisse din Britannicus.

* * *

In aceasta constă bogăţia temperamentului dramatic al lui de Max şi puterea de strălucire a artei sale, care fără îndoială va rămâne în istoria teatrului.

EM. BEREA

De-ale copiilor...

Preparatorul explică lui Ionel din ştiinţele naturale Vorbeşte de balenă :

— Balena se hrăneşte cu peştişori şi mai cu seamă cu sardele...

Ionel îl întrerupe:

— Da' cum deschide ea cutiile, că doar n'are mâni?

* * *

La şcoală :

— Ştefănescu.. cât fac şase şi cu patru ?

— Unsprezece.

— Gândeşte-te... şase şi cu patru...

— Doisprezece.

— Se poate ? Gândeşte-te bine.

— Nouă.

— Ei d'apoi te prosteşti din ce în ce... Şase şi cu patru fac zece.

— Nu se poate Dom'le — răspunse iute Ştefănescu— cinci şi cu cinci fac zece.

* * *

Tot la şcoală, în ziua deschiderii şcoalelor. Profesoara se familiarizează cu micii ei şcolari întrebându-i unde stau şi cine le sunt părinţii. Ajunge la unul mititel :

— Dar tatăl tău ce este ?

— Beţiv — răspunse vesel şcolarul.

Taina verighetelor

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

Infrânt de dezamăgirea Tassiei ca şi de aceea a Directorului „Foii Poporului", am restituit întreaga dragoste acelea care mi-o împrumutase pentru amăgirea adolescenţei, şi am urmat-o din igrasie în igrasie, însufleţit de dogoarea ademenirilor ei de mamă. Nici o privire îmbucurătoare şi aci ca şi în toată încăperea lumii pe unde ne-am purtat înfrângerea şi sărăcia ! Iatacuri de neagră văduvie, pitite printre umbre ursuze de castani seculari cari îşi înălţau îndurarea spre cer, pe crăci sterpe şi oloage. Câteva fuioare de stânjenel liliachiu mijind şi el îngândurat printre scânteiele de petriş din prispă, ne răcoreau sufletele hulite. Se grăbeau însă şi ele, spre înserat, să se culce înaintea noastră. Ne-am orânduit fiecare pe ale lui — ea pe ale ei, eu pe ale mele — nimicuri sfinte. Olimpiada mi-a adus într'o vreme câteva găteli pe cari le-a semănat pe masă, în lipsa mea, în jurul a tot ce am scos şi eu la iveală, mai adorat şi mai de preţ. Şi în odaie s'a înălţat parcă umbra unei înviorări neaşteptate, trimise de acest suflet sfânt de orfană desinteresată, de bunătatea lui senină ca nepăsarea, neţărmurită ca cugetarea, curată ca scutecele lui Krist. O beteală de raze tae cu diamantele lor galbene toate geamurile, minţind toamna dinăuntru cu speranţele disprimăvărerii. Florile moarte de pe masă, ne prind în sânul lor linfatic, minţindu-se unele pe altele, până în ceasul morţii. Din curte, fântâna împodobită, ne trimite psalmii împăcăciunii în suspine rimate : pic, pic, pic. Intr'un colţ, care nu se vede, în fund, prin scălâmbăiala edecurilor prăjite de vechime, mama moţăe într'o scurteică degradată, din împetecăturile căreia vin din vreme în vreme în mijlocul odăii, oftări înăsprite de răbdare, când şi când sufocate de neputinţă şi potolite mai în urmă de asfixia unei zugrumări de desnădejde îndepărtată, nebănuită care vine din fundul pământului şi de unde ar striga cineva, uitat acolo de pripeala soartei care i-a îngrămădit la eşire piedici peste piedici. Soarele dă găuri mari de lumină norilor cari se rostogolesc peste un triunghiu de corbi. Crucea clopotniţii le arată drumul. In cojoaca mamei unde a amuţit tânguirea de adineauri, se zbeguesc câteva picături de aur căzute din paharul candelei. Iau înţelegere cu părintele Nae ca pe la toacă să-i dăm un acatist. Popa a găsit mai nimerit însă, împărtăşania. Când linguriţa şi-a trimis fulgerul ei de aur între buzele posmongite şi în apropierea căror unghia morţei sta pregătită, mi-a trecut prin vine, şi mie ca şi ei, dogoarea stropului de vin slujit în... culoarea de Albastru şi sfinţit la nunta din Cana-Galileii. Şi tot scăldându-mă în soare şi grijit şi eu pe jumătate, odată cu mama, am aţipit pe laviţa de afară. Dincolo de castanii sălbatici ale căror poame se coc în irizările arzătoare ale asfinţitului, au răsărit într'o vreme — a treia şi ultima vreme a tentaţiei mincinoase — două priviri încărcate cu duioşia mută a unor ochi adânci şi imenşi, din când în când lărgiţi de văpaia ce li se oprea în lumini. In jurul lor se cobora o noapte de atlas tivită cu scăpărările privirilor şi care se îndesa într'o lenevie voluptoasă de aşteptări înfrigurate. Mai în urmă, lacrimile unei stranii nedumeriri înviorau florile de măr din obraji, trecând în linia gurii şi ţinând astfel continuu pârguit, fructul zâmbetului înfipt în sideful dinţilor. In mijlocul cocioabei, mama cu buzele spre icoană, cerşea alungarea ispitei dintre castani, părăsirea **„gazetăriei"** şi reintoarcerea la... **„magistratura"** Olteniţii. Dar presimţirea ei nu era destoinică să afle cât îmi era de mare păcatul, amestecând în rugăciunile ei amare, implorarea cerului de a-mi păstra **arătarea** până s'or desboboci liliecii. Mucegaiul toamnei însă îi întunecă grabnic splendoarea. Concertul fântânei a încremenit într'o lacrimă uriaşă.

Departe a căzut o stea.

* * *

Toată e în alb — albă şi flexibilă ; albă ca o iluzie, flexibilă ca o himeră. Uu şearpe de jeuri îi aşează în jurul gâtului nimbul nevinovăţiei. Pe spetele de atlas râd şuviţe de păr de aur. O floare moare învineţită de povara coadelor. Citim. Intr'o ceaşcă îşi dă sfârşitul un trandafir alb. In mutismul ăsta deghizat, suspinele se strecoară ca picăturile norilor în înşetoşarea toamnei. Un presimţimânt de un misticism ucigător se înghiesue între pereţi. In schimb, fereastra e înflorită de chipul ei care brodează lumina geamului cu lumina ochilor aprinşi şi prin care trec rând pe rând, săgeţile albe ale zâmbetului. Pe o etajeră doarme... Hamlet, legat în catifea şi pe scoarţa căruia fulgeră o spadă şi o cruce şi în josul cărora se odihneşte deapururi, o hârcă suprapusă la două ciolane încrucişate, păstrând astfel, şi aci ca şi pe esplanadă, ceva din mâhnirea în veci chinuitului prinţ! Această firimitură de doliu măreşte aprig stânjenirea, oprind mărturisirea pe buze. De groaza vreunei izbucniri, neavând la îndemână altă scăpare, silabisesc în gând origina pianului : **„Stutgardt"**. Trecem instinctiv, de limanul celor două desnădejdi : una sfârşitul frământărilor, alta capriciul unor noui crize aduse de regretul de a nu fi rămas încă departe de spovedanie, când ar fi fost mai înţeleptesc să fi dus mai departe povara ezitării, împuternicit de farmecul acelei discreţii dureroase, trăit între două priviri pline de făgăduinţi cari mai în urmă se sufocă lent ca o toamnă prea mult amăgită de splendoarea de aur a întârzierii !

* * *

Era fatal ! Presimţimântul funest cu taina lui ucigătoare care întoarce moartea din drum, a adus cu el din geamul cocioabelor mamei pe adierea care îi anunţase mai de mult apropierea, chemarea unei îndatoriri din ţara ei suavă — ţara unde soarele nu apune niciodată.

In prag s'a oprit o nălucă albă aducând pe făşiile învăpăiate ale buzelor ultimul salut.

Şi în fund, în umbra îngândurată a sobii, între o turtă de lumânare şi o cristelniţă cu smirnă topită, părintele Nae de la Biserica **„Adormirea Maicii Domnului"** închidea ceaslovul deasupra vereghetelor :

— De coană Ifrosino, dacă n'a fost să fie !

— Da cu foc le mai citişi părinte ! La ce mă mai înpiciorogai eu ? Mai bine mă încocleţea Dumnezeu acolo, în scurteică, unde apucasem să mor ! Cordellia îi păcăli cu ofiţerul ; Tassia nu ştiu ce făcu şi ce drese că nu-l crezu pă cuvânt şi iaca acuş na şi franţuzoaica că fugi şi francezul !

— De, se vede că are şi ea logodna, **taina ei !**

SARMANUL KLOSPSTOCK

Bernard Shaw despre Jeanne d'Arc *)

S'a născut în 1412, a fost arsă în 1431 ca o eretică şi vrăjitoare. In 1454 numele ei s'a reabilitat. In 1904 Biserica o proclamă destoinică, în 1908 — blajină şi beată; în 1920 — sfântă.

A fost cea mai remarcabilă călugăriţă militantă dintre sfinţii creştini şi cea mai excepţională fiinţă în mijlocul celor mai excepţionale împrejurări istorice.

Deşi catolică convinsă şi evlavioasă, gata pentru o cruciadă contra protestantismului, a fost în fond una din cele dintâiu sfinte protestante.

Era apostol al naţionalismului. Ea cea dintâiu, înainte de Napoleon, a introdus procedee şi apucături strategice, napoleoniene în luptă, când războiul se reducea încă la sport, uzurpare şi răscumpărare. A fost pioneră a costumului naţional pentru femei. Ea nu s'a împăcat cu soarta-i de femeie. Se îmbrăca, acţiona şi trăia ca bărbat, tot aşa cum a făcut-o cu 200 ani mai târziu, regina Suediei, Christina.

Şi dacă ne gândim bine la faptul, că neavând încă nici douăzeci de ani, ea s'a manifestat şi şi-a afirmat personalitatea cu atâta putere în faţa Europei întregi — nu mai putem să ne mirăm că a fost arsă conform sentinţei celui mai legal tribunal regal şi bisericesc.

Motivele oficiale ale condamnării au fost crimele ei importante, care acum nu mai sunt nici importante, nici crime.

A fost pedepsită pentru infracţiunile care nu mai sunt acuma penale, iar în realitate — a fost condamnată pentru orgoliul ei insuportabil, care nu şade bine unei femei.

N'a avut nici optsprezece ani, când pretenţiile ei întreceau pe ale celor mai mândri papi şi regi. S'a numit trimisă de Dumnezeu. A dominat asupra regelui ei şi a căutat să-l convingă şi pe regele Angliei să se supună ei. Dispunea de oameni de stat şi de prelaţi înalţi, care vorbeau când ea le-o impunea şi tăceau când i se părea ei că-i necesar să tacă. Cu dispreţ anula planurile comandanţilor şi-şi ducea trupele spre victorii, după planurile ei proprii. Dacă ar fi fost monarh şi inţelept, ar fi creiat, probabil, o dinastie puternică şi glorioasă. Dar fiindcă a fost numai o parvenită, răsărită de undeva de jos, — lumea a judecat-o dublu: că-i dotată cu puteri divine; că-i insuportabilă.

La fel cu Socrat, Jeanna nu pricepea — şi era sinceră — de ce o urăsc oamenii.

Napoleon a fost mai puţin naiv. El nu-şi permitea iluzii asupra oamenilor, nici asupra popularităţii sale. Intrebat într'o zi, ce impresie ar produce faptul morţei lui în lume, — a răspuns: — „Toţi vor suspina cu uşurare". Napoleon pricepea că un om mare e oarecum o sperietoare, că prin însăşi existenţa lui în mijlocul semenilor, el îi irită, îi supără; că frica pe care o impune altora un om excepţional, e o taină asupra căreia raţiunea e neputincioasă.

Superioritatea legală şi convenţională a lui Irod, Pilat, Ana şi Caiafa, impune frică. Aceasta-i însă suportabil, explicabil. Oamenii pot evita urmările acestei frici, prevenindu-i raţional pretextele şi justificările. Pe când superioritatea unui Crist şi spaima impusă de această superioritate, au scos din gurile mulţimei nenumărate strigătul:

— „Răstigniţi-l!" — Fiindcă ei nu înţelegeau cauzele acestei superiorităţi.

Socrat bea o cupă cu venin, Hristos e răstignit, Napoleon moare pe insula Sf. Elena în mod natural, pe patul lui.... Ceeace dovedeşte că a fi sfânt, e mai periculos decât a fi cuceritor. Mahomet şi Jeanna d'Arc au fost şi sfinţi şi cuceritori, — sfârşitul lor a fost mai grozav. Când Jeanna ardea pe rug, nici o mână nu s'a ridicat pentru a-i uşura chinul.

Ostaşii duşi de ea la victorii; duşmanii învinşi de ea; regele Franţei pe care ea l-a încoronat, şi regele Angliei a cărui coroană fusese zvârlită în apa Loirei cu o mişcare de picior a Jeannei, — toţi au respirat cu uşurare când au scăpat de dânsa.

Nici statul, nici societatea, n'au nevoie de oameni excepţionali. Fără aceşt..a, lumea doarme mai liniştită, mai tare

Teatrul Rus în Cehoslovacia

La Praga s'a deschis stagiunea „Teatrului de dramă rusească", cu piesa lui Maxim Gorki „In fund" („Azilul de Noapte") şi cu a doua piesă „Vechimea din Kaşir" de Averkiev. Repertoriul fixat se compune din operele lui Tolstoi, Turgheniev, Gorki, Cehov, Avercenco, etc. Trupa s'a organizat sub conducerea a cinci artişti dela „Teatrul de Artă" din Moscova. Ansamblul e format din foştii artişti ai teatrelor din Petrograd, Moscova, Odesa, etc.

Teatrul-varieteu „Mozaica" îşi continuă turneul prin centrele provinciale ceho-slovace, început acum trei ani. In fruntea trupei se află primadonna Teatrului-Buff din Petrograd, M. A. Daizy-Dorn, celebrul regisor P. Arbatov, balerina E. Grigorovsca şi baritonul A. Baratov. Vechea direcţie a „Mozaicei" a intrat într'o nouă combinaţie numită „Arlechinul", condusă de N. Inrievski, P. Golbev şi M. Gorenski, cunoscuţii cântăreţi de operetă. Incă un varieteu „Muza" cu N. Tvetnov-Lavrovski, C. Ţigoev-Crimski, balerina C. Pavlovsca, soprana C. Lavrovsca şi basul N. Vostocov dela fostul „Cocoşel de Aur" din Petersburg, are mare succes în Cehoslovacia.

Al treilea teatru de acelaş tip se numeşte „Scamatorul—Bufon" şi joacă în Silezia cehoslovacă.

Drama rusă ambulantă sub numele „Primul teatru rusesc", cu regisorul V. Vladimirov în frunte joacă prin oraşele cehoslovace numai o piesă : „Ţarul Ivan cel Cumplit", după romanul contelui A. Tolstoi „Principele Serebreany".

Artistul fostului „Teatru de Artă" din Moscova, A. Ansarov, a reluat colindarea provinciei cu aceeaş piesă : „Zilele vieţii noastre" de Leonida Andreev.

Simultan cu această invazie a Ruşilor, teatrele cehoslovace au resimţit lipsa de public, foarte dureroasă. La Praga se formează încă o operă mare rusească, ceeace ameninţă opera cehoslovacă de acolo.

*) Piesa lui Bernard Shaw „Jeanna d'Arc" a făcut ocolul tuturor scenelor din Europa, şi a apărut acuma cu o prefaţă scrisă de autor — un fel de comentar pentru întruparea dramatică a eroinei franceze şi a epocei sale. Reproducem un fragment caracteristic din cele câte-va zeci de pagini.

Epidemie de Emigrare

Dunărea se desghețase de timpuriu în iarna anului 1911. Troienele de zăpadă scădeau văzând cu ochii, supte de scoarța pământului ca de un uriaş burete însetat.

Vremea era minunată de arătură, în mustul omătului; dar sătenii de pe malul Dunărei nu se grăbeau să bage plugurile în tarină. Şi nici la pescuit nu ieşeau, deşi lotcile negre, încărcate de oameni, forfoteau toată ziua între Tulcea, Sulina şi Isaccea.

Cafenelele, cârciumile şi ceainicile din port gemeau de lumea venită de prin sate.

In jurul meselor de lemn se înghiesuiau pescarii lipoveni greoi şi unsuroşi, răspândind pretutindeni un miros tare de peşte şi piele rusească.

Unii beau spirt curat pe care-l încercau dându-i foc cu chibritul, iar alții sorbeau din farfurii ceaiul clocotit, care se scurgea prin bărbile încâlcite de unde se înălțau aburii ca fumul.

Mulți gospodari români se amestecau printre lipovenii cei bărboşi. Toți vorbeau în şoaptă, sfătuiau în taină, cătând pe sub căciulă. Cu priviri piezişe pândeau spre uşă.

Se punea ceva la cale. Dar nu se putea şti deodată ce anume cloceşte norodul acela adunat de prin gheolurile dobrogene.

După puțină trecere de vreme iscoadele prefecturei, cari se frământau fără astâmpăr, au aflat taina cea mare. Lipovenii se pregăteau să plece în Manciuria. Dela ei se molipsi şi o bună parte din populația curat românească.

Emisari din Rusia cutreierau prin sate îndemnând lumea să se înscrie pe listele dela consulatul rusesc din Tulcea pentru căpătare de pământ pe malurile Amurului.

De mult umbla svonul că împăratul Rusiei a hotărît să împroprietărească în Manciuria pe locuitorii din Dobro-

Pescuitul cu năvodul sub ghiață

gea, scutindu-i de orice bir timp de o sută de ani, cum făcuse mai de mult Impărăteasa Ecaterina cu nemții aduşi în Sudul Rusiei.

Ca să se încredințeze, oamenii au pus mână dela mână şi au strâns bani de drum pentru trei delegați din trei comune, care să se ducă să vadă cu ochii lor la fața locului dacă acolo este pământ bun de lucru.

Ba unii mai isteți, ca să meargă la sigur, dădură şi pe ascuns câte o sumă delegaților cu jurământ ca să aleagă acuma pentru ei pământurile cele mai mănoase.

Delegații, după ce au făcut jurământ după obicei pe cruce, pe pâine şi pe lumânare, au plecat cu pungile doldora. Trecând Dunărea printre sloiuri, s'au îndrumat prin Ismail de-alungul Rusiei şi a Siberiei spre pământul făgăduinței.. Tocmai după trei luni au început a veni scrisori cu mărci şi peceți ruseşti trimise din Habarov.

Raiul Domnului pe pământ era acolo departe pe malurile Amurului. Pământ cât poți lucra. Biruri nu se află. Nimeni nu plăteşte nici o capeică. Ba mai dă încă statul un ajutor de trei mii ruble de familie. Lemne din pădurile statului cât poți tăia. Pescuitul slobod peste tot. Nici legi, nici datorii nu sunt. Trăesc oamenii liberi şi nesupărați. Fiecare face cum vrea şi cum îl taie capul. Nefiind legi nu sunt nici perceptori, nici jandarmi, nici boieri şi nici controlori de pescărie.

Vestea mergea din sat în sat înflorindu-se din ce în ce. Işi vindeau oamenii pământurile, casele şi vitele pe preț de nimic, numai să poată pleca mai curând. Gospodării vechi întemeiate se risipeau în câteva zile. Nu-şi opreau oamenii decât dubele şi sculele de pescuit.

Zadarnic cutreierau satele prefectul, subprefecții şi ofițerii de jandarmi. In ruptul capului nu puteau să întoarcă gândul de ducă răsădit în mintea oamenilor.

Intr'un sat, după plecarea prefectului care vorbise un ceas împotriva plecării, un pescar priceput le spuse celorlalți cari şedeau pe gânduri în fața primăriei:

„Măi, ați văzut când ne ia cu duhul blândeței prefectul... să luați aminte că ista îi tânăr, dar îi mai viclean decât vulpoii cei bătrâni".

Oricine îi întreba de ce îşi părăsesc vetrele bătrâneşti şi se duc peste nouă mări şi nouă țări, ei răspundeau toți la fel:

„Nu mai putem trăi aci. Sunt prea multe legi. Nu mai e chip de stat din pricina legilor".

* * *

Şi într'o bună dimineață, chiar în ziua de Sfântul Constantin, vaporul rus Besarabeț încărcă la pontonul din Isaccea primul transport de băjenari pentru Manciuria.

Se adunase lumea de prin satele vecine ca să privească de pe mal ca la urs. Pe puntea vaporului erau înghesuite vreo cincizeci de familii cu tot calabalâcul lor — tineri, bătrâni, femei, copii, cățel şi purcel, claie peste grămadă.

Bărbații cătau în pământ, tăcuți, întunecați. Femeile îşi ştergeau pe furiş ochii cu şorțurile lor colorate. Numai vreo două babe încăpățânate boceau pe mal şi nu se dădeau duse, că ele voiau să fie îngropate în pământul pe care a trăit neam de neamul lor.

Un cârd de copii mărunței se jucau neştiutori sbenguindu-se pe puntea de lemn. Iar vreo câțiva băietani mai răsăriți, sgomotoşi, aprinşi, cântau în cor un cântec pescăresc, cu atâta veselie de parcă plecau la nuntă nu în pustietățile Siberiei.

Şi când vaporul s'a deslipit dela ponton învârtindu-şi roțile cari spărgeau oglinda apei, doi lipoveni rezervişti au început să-şi rupă livretele de armată şi să le arunce bucățele în Dunăre. Erau slobozi, nu mai aveau ce face cu hârțoagele acele. Iar un pescar cu barba roşă — Ifrim Samoilă din Gorgove, s'a descățat de ciubotele lui de iuft şi, bătându-le una de alta, a zis cu glas tare cătând la praful care se ridica:

„Praf să se aleagă de pământul şi de țara asta din care plecăm pentru totdeauna".

Pontonierul, un bătrân şchiop, fost marinar în tinerețe, îl fulgeră c'o privire încruntată:

„Nesocotitule, nu ştii cât de amară e pâinea străinătății".

* * *

Regulat la două săptămâni vaporul rusesc ducea câte un transport de băjenari la Reni, de unde plecau în trenuri, anume pregătite, pentru Manciuria, tocmai la capătul pământului.

A mers aşa vreo patru luni până ce s'a svonit prin sate că cei plecați o duc rău pe-acolo şi că au să se întoarcă înapoi.

Şi cei dela noi cari aveau gând de ducă, s'au oprit pe loc când au aflat din scrisori că pământul pe-acolo e rău, că-i frig tare şi că mor copiii de boli.

Cei cari cumpăraseră casele şi locurile băjenarilor, umblau cu actele în sân. Le arătau îngrijați pe la avocați să vadă dacă vânzarea a fost făcută cu actele în regulă.

Intr'o seară de vară vaporul rus Besarabet, care cobora pe Dunăre dela Reni, debarcă la pontonul din Isaccea primul transport de băjenari cari să întorceau din Manciuria.

Cum era zi de sărbătoare şi vremea frumoasă, lumea se strânsese la ponton aşteptând sosirea vaporului.

Inainte de asfințit, când soarele nu apucase să treacă încă de culmea munților Isaccei, pădurea, câmpul şi apa se poleiră deodată, scăldate de o lumină de purpură şi aur topit. Iar vântul de seară, ce venea din sus suflând de pe Dunăre, apleca spicele grânelor coapte, undulând în zare holdele bogate ca valurile unei mări. Tocmai în ora asta a amurgului se opri vaporul la ponton.

Din mulțimea de pe punte, gata să debarce cu legăturile în spinare, ieşiră întâi numai trei bătrâni bărboşi. Când au călcat pe pământ, în fața pontonului, şi-au scos căciulile din cap făcând câte-o cruce mare de pravoslavnici. După ce-au trecut drumul oprindu-se pe hotarul țarinei, au îngenunchiat cu evlavie sărutând pământul de trei ori.

„Raiul Domnului e pe pământul de aici" — zise unul dintre bătrâni ştergându-şi cu mâneca soioasă ochii plini de lacrimi.

Acolo pe mal, în marginea zăvoiului de sălcii, poposiră noaptea băjenarii.

Şi moşul Ion Topală din Parchiş începu să povestească peripețiile prin cari au trecut şi câte au pătimit umblând printre străini:

„Vaporul rus ne-a lăsat la Reni. După ce au fost cercetați fiecare la *tamojna,* vama lor, ni s'o spus că trebuie să aşteptăm până s'o strânge mai multă lume ca să plece odată trenul cu băjenari.

Două săptămâni am stat în port până ne-au venit *blancurile,* adică biletele de tren. Ne-am făcut şi noi corturi pescăreşti la marginea portului şi am stat ca țiganii în şatră.

Ca să mai câştigăm ceva parale, să nu stăm degeaba, am vrut să lucrăm în port la descărcarea vapoarelor.

Dar n'a fost chip. Hamalii au început să ne înjure: „Golanilor, ați venit să ne luați pâinea dela gură? Abia avem noi ce mânca. Nu cumva îți vrea să vă hrănim şi pe voi? Dacă erați oameni de treabă, nu plecați din satul vostru".

Numai când s'au strâns o sută de familii, s'a format trenul pentru Manciuria. Ne-am îmbarcat în şase vagoane mari de marfă. Patruzeci de zile şi patruzeci de nopți am mers mereu izbindu-ne cu capul de pereții vagoanelor. Hrana o cumpăram pe bani, numai pentru copiii mici ne da lapte în gările mari unde ne opream ceasuri întregi.

Şi noi şi copiii tot bolnavi eram, că de căldură beam apă din puțuri înghețate şi ne stricam la inimă de ne-apuca pe toți pântecăria.

Masa pescarilor la colibele de stuf

Intr'o bună zi ne întâlnim într'o gară aprope de Volga c'un tren de băjenari cari se întorceau din Manciuria. Erau tot de-ai noştri plecați cu vreo doi ani înainte din comuna Carcaliu.

— Unde vă duceți fraților? Vă prăpădiți cu toții. Nu-i chip de trăit acolo. Jumătate dintre cei cari au plecat dela noi şi-au lăsat ciolanele pe malurile Amurului.

Când am auzit noi una ca asta ne-am întunecat cu toții.

Ce-i de făcut, oameni buni? Ne întrebam nedumeriți.

Femeile, cum li-i năravul, au prins a boci şi a-şi smulge părul de se făcuse în tot trenul o jălanie parcă mergeam la groapă.

Nici de întors nu era chip că dubele, boarfele şi sculele noastre erau plecate cu alt tren. Dela Reni nu le-am mai văzut până la Habarov. N'aveam ce face. Plângeam şi mergeam înainte prin pustietăți, prin munți şi păduri întunecoase. Numai în jurul lacului Baical am numărat vreo cincizeci de tunele. Pe apă se vedea un vapor mare cu patru coşuri.

Pământul cela a Manciuriei, pentru care s'a bătut Rusul cu Japonezul, şi acuma e cu bucluc. Pe la gări păzeau soldați ruşi şi Chitaii, cum le spune pe-acolo Chinezilor.

Am trecut prin sate de cazaci, aşezate tot pe malul apelor. Stau oamenii cu lotca la uşă să poată scăpa la fugă când vin apele mari.

Am văzut multe cătune făcute de puscăriaşi liberați. Se hrănesc mai mult cu pescăria şi lucrau la drumul de fier. Se uitau la noi şi se cruceau.

— Unde vă duceți, oameni buni? ne spuneau ei. Ce căutați voi pe aci? — că noi am fost pedepsiți. Intoarcețivă, fraților înapoi cât mai aveți ceva parale şi lucruri că pe urmă are să fie mai rău şi n'o să aveți chip de plecare.

Zile şi nopți întregi mergeam prin păduri. Dăm odată la un ses cu semănături. Grâul şi orzul verde, înalt, dar ce folos că bruma începuse să-l bată.

Trenul ne-a lăsat la Habarov, un oraş pe malul Amurului, aşa în felul cum îi Tulcea noastră.

Bătrânii, femeile şi copiii au rămas la o zidire mare ca o cazarmă anume făcută pentru băjenari. Bărbații am plecat cu vaporul pe Amur să ne căutăm *uciascurile,* adică locurile unde trebuia să întemeiem satul nostru.

Viața într'un zăvod

Am mers noi vreo două zile pe apă până am ajuns la un loc ce-i zice Sandic. Am debarcat. Nacialnicul care ne ducea făcu ochii roată.

— Iată priviți şi voi; pământ cât puteți lucra; peşte cât puteți prinde; lemne cât puteți tăia din pădurea ceea care se vede în zare.

Cât cuprindeam cu ochii numai pământ gol, nelucrat; locuri prundoase pe care nu creştea nici trestia; smârcuri, moşuroaie, iarbă cu țepi, un fel de țipirig şi priboi ofilit.

Ne aplecăm şi luăm în palmă bulgări de pământ: un fel de clisă care se întinde ca aluatul cleios.

— Apoi cum o să facem arătură în pământul ista? începem noi a ne văita.

— *Hudacii* voştri au ales locurile, ne zice nacialnicul. Dar hudacii noştri, adică delegații pe cari îi trimisesem noi înainte, nu se vedeau pe nicăieri. Se ascundeau acum în gaură de şarpe de teamă să nu-i sfâşie oamenii pe cari ei îi nenorociseră.

Pescuitul slobod, dar ce faci cu peştele? Cum să-l desfaci dacă oraşul e la câteva sute de kilometri depărtare.

Ne-am întors la Habarov amărâți şi înciudați. Femeile când au auzit isprava noastră s'au pus pe-un bocet şi pe-o jelanie că nu mai ştiam ce-i de făcut.

Să ne întoarcem înapoi ziceau unii, că ne prăpădim cu toții pe aici.

Să rămânem pe loc, ziceau alții, că n'avem ce face înapoi dacă ne-am vândut casele şi locurile.

Se certau oamenii între ei fără să poată ajunge la o înțelegere. Parcă intrase dihonia în toate familiile. Se hărțuiau şi se băteau între ei bărbații cu nevestele, tinerii cu bătrânii, socrii cu ginerii, — mă rog ca duşmani de moarte.

La urmă fiecare a făcut ce l'a tăiat capul. Unii au rămas pe loc să lucreze cu ziua la calea ferată, alții au intrat ca servitori.

Cei mai mulți ne-am cărat la Sandic cu gândul să încercăm un an de zile, şi dacă n'o merge să ne întoarcem înapoi în țară.

Ne-am făcut nişte colibe ca sălbaticii şi am început a lucra pământul. Vitele erau eftine. Ploaie şi umezeală cumplită. Creştea grâul mândru şi când cercetam spicul nu găseam nici un grăunte. Se prindea de el şi-o ciupercă măruntică, aşa că nici vitele nu-l luau în gură. Făceam noi focuri pe câmp doar s'o mai usca pământul pe care ne îndărătnicisem să-l lucrăm. N'am izbutit să uscăm pământul dar am dat foc unei păduri care a ars toată.

Când a mai încetat ploile, a început să vie o muscă rea, un fel de muşiță mai rea ca țânțarul. Când dam cu coasa se înălțau nouri de musculițe ca praful de pe drum. Nu era chip să ne liniştim. Copiii se umflau de nu-i mai cunoaşteam. Mulți au murit şi au fost îngropați păgâneşte, că popi n'aveam prin apropiere.

Iarna ține opt luni pe acolo, şi ghiață găseşti şi vara prin fântâni. Lucram la pământ în cojoace şi cu mănuşi de blană.

Prin partea locului nu erau decât tot neamuri spurcate de oameni: Golzi, Oroci, Coreeni, cari mâncau peşte putred şi carne de câine. Cei mai răi erau Hunhuzii, cari umblau în cete şi ne prădau. Sunt nişte oameni scurți, cu picioarele crăcănate şi cu mâinile lungi. Au nasul cârn şi turtit, ochii strâmbi şi umblă îmbrăcați cu piei de sălbăticiuni; în cap poartă căciuli de blană de câine. Sunt păgâni, că se închină la nişte chipuri cioplite, un fel de păpuşi de lemn. Trăiesc mai rău ca dobitoacele. Ziua şi noaptea făceam cu rândul pază, veşnic cu puştile încărcate.

Când am văzut noi că nu mai este chip de trai în pustietatea ceea, ne-am hotărît să ne întoarcem înapoi în țară.

Am venit la Habarov. Am plâns, ne-am rugat de nacialnic să ne trimită înapoi în România, că nu mai putem trăi printre străini. Ca să mai facem rost de parale de drum, am vândut tot ce mai aveam: dubele şi sculele de pescuit le-am dat la nişte speculanți cari anume stau la pândă să pună mâna pe lucrurile băjenarilor ajunşi ca noi la ... man.

Abia atunci am aflat noi că de patru ori încercase guvernul rusesc să împroprietărească locuitori din toate părțile acolo pe malul Amurului, dar din Rusia nu mai voia să vie nimeni şi acum căuta să ne momească pe noi din Dobrogea.

Din cei trei delegați numai pe unul au putut oamenii să pună mâna.

Pe Manole Pricop din Mahmudia l'au găsit într'o zi spânzurat la marginea unei păduri. Nu s'a putut nimic dovedi.

Am vrut noi să mai câştigăm lucrând la o linie de drum de fier ce se construia acolo, dar nu era chip din pricina Chitailor, că ei se mulțumeau cu două, trei capeici din care işi cumpărau un pumn de orez.

Inainte de a pleca am mai încercat vreo câțiva dintre noi să căutăm şi alte locuri. Am fost la Nijni Spasinca o colonie de Sachalenți, adică din cei liberați dela Sachalin. Erau vreo douăzeci de case acolo, dar biserică n'aveau, că nu credeau în Dumnezeu. Pământul în locul acela era alb ca țimentul: când dai cu târnăcopul se desface în felii.

Cum şedeam noi de vorbă lângă o casă, veni o femeie bătrână încălțată cu opinci de coajă de tei.

— Oameni buni, rău ați făcut că v'ați pus aşa în vedere cojoacele la uscat, că la noapte oamenii răi de pe aici au să vă taie şi au să vă fure hainele.

Când am auzit una ca asta am şi plecat înainte de a se înopta.

In sfârşit, târziu când s'o îndurat nacialnicul dela Habarov, ni-o îmbarcat şi pe noi în tren şi ni-o pornit în jos spre țară.

O lună de zile ne-a trăncănit iar vagoanele până am debarcat la Reni.

Acolo am avut altele de pătimit.

Jandarmii ne cereau paşapoarte în regulă. Vama românească ne cerea să plătim cu kilogramul boarfele cari le mai aveam cu noi.

Am stat vreo săptămână în carantină la gura Prutului, până ce s'au dus doi oameni de-ai noştri cu plângere la Galați. Şi prefectul de-acolo ne-a scos din bucluc.

Acuma stăm şi ne chibzuim noi ce-i de făcut, că nu mai avem nici case, nici pământ, nici vite.

Amară îi pânea străinătății. Şi pe duşmani să-i ferească Dumnezeu de ce am pătimit noi.

De aici plecasem că ni se urâse cu atâtea legi şi acolo, pe malul Amurului, unde nu-i nici o rânduială, am văzut noi că oamenii nu pot trăi fără legi".

* * *

Trecuse miezul nopții când moşul Ion Topală sfârşi de povestit.

Băjenarii, debarcați pe malul românesc, dormeau duşi pe pajiştea moale din coada zăvoiului de sălcii. O pace dumnezeiască, din alte lumi, se lăsase parcă de sus peste lumea adormită sub straja stelelor cari clipeau țintuite pe cerul unei nopți calde de vară.

JEAN BART

PENTRU CITITORII NOŞTRI

CARŢI BUNE ŞI EFTINE

In dorința de a oferi cititorilor noştri pe un preț eftin volume cari să cuprindă cele mai valoroase opere de literatură românească, cum şi culegeri din literatura universală, popularizări ştiințifice, scrieri privitoare la artă, etc., oferim cititorilor şi abonaților noştri

BIBLIOTECA

„Dimineața"

care a tipărit până azi aproape 50 asemenea volume, cu un preț redus, adică

LEI 50. — ZECE VOLUME

ADICĂ LEI 5.-, în loc de LEI 6.-, 8.-, şi 10.- VOLUMUL

De această reducere beneficiază toți cititorii ziarelor noastre.

Suma de mai sus se va înainta prin mandat poştal, la Administrația ziarelor noastre Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco.

AU APARUT PANA ASTAZI URMATOARELE NUMERE:

No. 1. — M. Sadoveanu **Răsboiul Balcanic.**
No. 2. — I. Agârbiceanu. **Diavolul.**
No. 3. — P. I. Jouve. **Spitalul** (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — Gérard de Nerval. **Mâna vrăjită.** (Traducere de Eug. Boureanu).
No. 5. — Oscar Wilde. **Crima Lordului Arthur Savile.**
No. 6. — A. de Herz. **Şiful Cării**
No. 7. — Gleb Uspenski. **Lăcustele.** (Trad. de M. Sevastos).
No. 8. — Gala Galaction. **Toamne de odinioară.**
No. 9. — Edgar Poe. **Fantezii humoristice.**
No. 10.— Rémy de Gourmont. **Secretul lui Don Juan.**
No. 11.— Gh. Brăescu. **Nuvele.**
No. 12.— Gala Galaction. **Viața lui Eminescu.**
No. 13.— H. de Balzac. **Adio.** (Trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14.— Albert Samain. **Xanthis sau vitrina sentimentală.** (Trad. de M. Carp).
No. 15.— H. Sanielevici. **La Montmorency.**
No. 16.— Blasco Ibanez. **Imprumutul răposatei.**
No. 17.— Anatole France. **Domnişoara Roxana.** (Trad. de N. Davidescu).
No. 18.— Anton Bacalbaşa. **Din viața militară.**
No. 19.— Ştefan Petică. **Versuri.**
No. 20.— Bożena Niemțova. **Ziua apelor.**
No. 21.— Ion Dongorozi. **Surpriză.**
No. 22.— Sandu Teleajen. **Povestile lui Hiraa Ion.**
No. 23.— Jack London. **Omul cu obrazu 'ncrustat.**
No. 24.— I. Ciocârlan. **Flămânzii.**
No. 25.— Eug. Boureanul. **Lu ii.**
No. 26.— J. H. Rosny. **O sărutare.** (Trad. de M. Carp).
No. 27.— Al. Ciura. **Homunculus.**
No. 28. — Leon Tolstoi. **Viața mea** Povestirea unei țărănci din Rusia. — In româneşte de Victor Ion Popa.
No. 29.— N. Batzaria. **Prima Turcoaică.**
No. 30.— Jean Jaurès. **Patru Cuvântări.** (Trad. de D. I. Suchianu.)
No. 31.— Hans Heinz Evers. **Păianjenul.**
No. 32.— Goethe. **Faust, tragedie** (Traducere de Iosif Nădejde). Capodopera literaturii germane).
No. 33.— I. Petrovici. **Amintirile unui băiat de familie.**
No. 34.— Thomas Mann. **Tris an.**
No. 35.— Natalia Negru. **Amazoana.** Culegere de eseuri scrise cu o artă specific feminină.
No. 36.— Joseph Conrad. **Laguna.**
No. 37.— I. Vinea **Descântecul.**
No. 38.— Anatole France. **Crainquebille.**
No. 39.— Drachmann. **Povestiri din Danemarca.**
No. 40.— I. Sanielevici. **In tren.**
No. 41.— Regnier. **Secretul Contesei.**
No. 42.— Agârbiceanu. **Singurătate.**
No. 43.— George Brandes. **Balzac şi Stendhal.**
No. 44.— N. Davidescu. **Crima din s'r. Noptii.**
No. 45.— Guy de Maupassant. **Livada de măslini.**

LITERATURA STRAINA

Ideile pedagogice ale lui Rabelais

Două puncte de vedere mai ales caracterizează, cum am văzut, opera lui François Rabelais: în primul rând, limba de care s'a servit, limbă de o bogăţie verbală neînchipuită, de o frumuseţe incomparabilă, şi care la citirea cu glas tare devine o adevărată muzică, o încântare a simţurilor, o desfătare a auzului cu tot abuzul ei de cuvinte sonore sau fără sens; în al doilea rând veselia puternică ce debordă din această operă, veselie care se comunică şi cititorilor ei, şi care provoacă un râs spontan, sincer, ieşit din băerile inimei, din adâncul firii noastre, un râs interminabil, din ce în ce mai tare, un râs în sacade intermitente, dătător de sănătate şi voie bună.

Dar acestea nu sunt singurele titluri de glorie ale genialului scriitor. Ele reprezintă numai câte o latură a marelui său talent, cari n'ar fi fost de ajuns poate să dea operei sale pecetea nemuririi făcând-o să răzbească de-alungul veacurilor. Rabelais a mai fost şi un mare răscolitor de idei, unul din cei mai străluciţi reprezentanţi ai gândirii din vremea lui. Prin vastitatea cunoştinţelor sale în toate direcţiunile, ca medic, jurist, teolog, pedagog, om de ştiinţă, el rezumă într'ânsul, în gradul cel mai înalt, toate manifestările intelectuale, morale şi sociale ale Renaşterii, într'o perfectă armonie cu toate achiziţiile culturei greco-latine. Din acest punct de vedere, opera lui poate fi socotită ca cea mai formidabilă sinteză de cunoştinţi ale epocei aceleia. Nu e ramură de viaţă, de activitate, de cugetare, nu e stare socială, cari să nu fie oglindite în această operă extraordinară, adevărată frescă a Renaşterii.

* * *

Dintre toate preocupările timpului, una mai ales a format obiectul de predilecţie al lui Rabelais, şi anume **educaţiunea** şi **instrucţiunea.** Pe atunci aceste postulate lăsau mult de dorit. Ele nu ieşise încă definitiv din stadiul lor medieval, care rezista cu putere sforţărilor umaniştilor, dornici de a aşeza educaţiunea pe temelii mai sănătoase, Rabelais îşi însuşeşte noile principii pedagogice, şi-le asimilează, şi se sileşte să le aplice educaţiunii şi instrucţiunii eroilor săi. In **Pantagruel**, tipărit înainte, el stabilise un program educativ în faimoasa scrisoare a lui Gargantua către fiul său Pantagruel, care studia la Paris (cap. VIII.) Dar aci el face mai mult o paralelă între preceptele nouei pedagogii umaniste, care prevedea între altele studiul limbilor, al ştiinţelor şi al artelor liberale, ca instrumente serioase de cultivare a individului, şi pedagogia scolastică din trecut, care se baza pe tâmpirea lui neîntreruptă cu manuale fără noimă într'o latinească barbară şi de nici un folos practic sau intelectual.

Această scrisoare însă nu conţinea, în fond, decât câteva poveţe părinteşti fără nici o aplicare directă. Câteva luni după aceia, tipărind pe **Gargantua**, Rabelais revine asupra acestui subiect şi necesitatea de a varia îl face să descopere toate izvoarele trebuincioase. Apoi scrisoarea nu ţinuse seamă decât de progresele Renaşterii şi descria, în câteva pagini, un ideal de cultură al acelui timp, dar Rabelais lăsase la o parte vederile sale personale, cari erau rezultatul experienţei sale proprii, expresia talentului său.

De astă dată el revine pe larg şi-şi propune să aplice în mod viu noile principii pedagogice prin desvoltarea armonioasă a tuturor energiilor omului în contrast cu vechea disciplină scolastică cu efectele ei nefaste.

* * *

Primii dascăli ai lui Gargantua au fost nişte căzături, oameni ignoranţi şi pedanţi, deşi doctori în teologie, cari, ani dearândul, i-au împuiat capul cu lucruri zadarnice învăţate pe de rost şi pe cari ştia să le repete şi dandaratele. Rabelais îi ridiculizează şi-i face răspunzători de ignoranţa lui Gargantua. Văzând Grandgousier că copilul său „învaţa foarte bine şi că nu-şi pierdea vremea, dar că nu se alegea cu nimic, ba, ceva mai mult, se tâmpia", îi luă, în urma sfatului viceregelui din Papeligosse, un profesor modern, cu numele de Ponocrat, reprezentant al nouei pedagogii umaniste. Un elev-specimen al acestei educaţii „de acum", în opoziţie cu cea „de altă dată", este prezentat lui Gargantua. Elegant, corect şi vorbeşte cu uşurinţă. El adresează acestuia un compliment retoric în 5 puncte, care-l face să izbucnească pe micul ignorant într'un hohot de plâns şi să tacă ca un peşte. Grandgousier este încântat şi tocmeşte numai decât pe noul profesor pentru fiul său.

Caricaturei educaţiunii scolastice, care continuă şi în cap. XXI, Rabelais îi opune tabloul educaţiunii după idealul umaniştilor. Ce deosebire între murdarul şi habotnicul belfer dedinainte şi profesorul elegant şi manierat de acuma!

In dispreţul său pentru trecut, autorul, intenţionat, cam exagerează puţin, desigur pentru ca contrastul să fie şi mai simţitor. simţitor.

Cum va proceda noul profesor cu elevul său nărăvit? Il lasă mai întâi un timp oarecare în voia lui, cu scopul de a-l observa, având în vedere, „**que nature n'endure mutations soudaines sans grande violence**". Nu-i plăcea lui Gargantua decât să mănânce, să bea şi să doarmă sau să se joace (ştia vreo 214 jocuri). De învăţat, îi ajungea „**quelque meschante demie-heure**", „cu ochii pe carte, dar cu gândul la bucătărie." O asemenea fire nu oferea desigur multe şanse de îndreptare. Nu rămânea decât un remediu eroic: cu ajutorul „ierbii nebunilor" preceptorul izbuteşte să-i curăţe creerul de influenţa nefastă de până atunci a foştilor dascăli. Incercare desigur ideală, cu neputinţă în realitate, căci „natura non fecit saltus."

* * *

In sfârşit, iată-l primenit şi pregătit ca să primească noua disciplină. Profesorul caută să deştepte într'ânsul emulaţiunea. Mai întâi îl introduce „**en compagnies de gens savans**", unde capătă deprinderea muncii, şi obţine astfel dela dânsul ca să-şi facă datoria „nu din simplă supunere către profesorul său, ci din amor propriu şi din nobila emulaţiune." Apoi îl conduce în aşa fel încât să nu piarză „**heure quelconque du jour**", şi tot timpul să-l întrebuinţeze „în citiri şi învăţătură cinstită". Invăţătura trebuia să fie enciclopedică: toate limbile, toate ştiinţele ca şi în faimoasa scrisoare, apoi Sf. Scriptură, astronomia, istoria naturală, aritmetica, geometria, muzica, desenul, botanica, etc.

Iată, de altfel, şi programul necesar unei asemenea învăţături. Gargantua se deştepta cam pe la patru dimineaţa. „Pe când îl fricţionau, i se citia vreo pagină din dumnezeeasca Scriptură, cu glas tare şi lămurit, cu pronunţarea respectivă... Uneori, după aceasta, se închina şi lui D-zeu, „a cărui mărire şi hotărîri minunate le arăta citirea". După aceea se duce într'un loc retras „**faire excretion des digestions naturelles.**" Ai profesorul îl însoţia şi pe când elevul se căznia să se deşerte „îi repeta cele citite înainte, insistând asupra punctelor mai obscure şi mai grele."

Această apropiere umoristică între studiul spiritual cel mai înalt şi cel mai edificator şi cea mai comună satisfacere a firii caracterizează, cred, îndeajuns geniul lui Rabelais, pentru care trebuinţele fireşti îşi au şi ele importanţa lor în educaţiune.

După împlinirea şi a acestei nevoi absolute, venea observaţia amănunţită a cerului şi constatarea stării sale deosebite faţă de ziua precedentă. Apoi era îmbrăcat, pieptănat şi parfumat. E interesant că, la Rabelais, educaţia corpului, igiena, ocupă un loc de frunte în sistemul lui pedagogic, şi că merge mână în mână cu morala şi cu învăţătura. El recomandă spălături frecvente, primenirea rufelor după fiecare transpiraţie a corpului în exerciţiile fizice.

In timpul toaletei, îi se repetă de către profesor lecţiile din ziua precedentă. El însuş le repetă pe de rost. Repetirile sunt într'adevăr, la baza pedagogiei lui Rabelais, şi memorizarea ocupă un loc de frunte. E adevărat că azi pedagogii noştri sistem să nu obosească memoria elevilor încărcând-o prea mult, şi cad în celalt extrem, căci, dispensaţi de memorizare, elevii ajung să nu mai reţie nimic din patrimoniul clasic.

Nici urmă de surmenaj în ce priveşte învăţătura. Numai trei ore dimineaţa şi trei ore după amiazi, destinate citirii. Şi atâta tot. Restul timpului, mesele, exerciţiile fizice, jocurile şi petrecerile folositoare. Aceste distracţii de ordin fizic veneau, în general, după primele sau după ultimele trei ore de muncă intelectuală. Şi nu încetau decât cu ivirea transpiraţiei, semn că au durat îndeajuns, după preceptele lui Celsius şi ale lui Hippocrat. „Atunci el era foarte bine şters şi fricţionat, îşi schimba cămaşa, apoi, într'o plimbare înceată, se duceau să vază dacă masa era pusă. Aci, în aşteptare, recitau lămurit şi răspicat, câteva din lucrurile neuitate din lecţie."

„In timpul acesta, zice Rabelais mai departe, venia şi pofta de mâncare, şi, imediat, se aşezau la masă. La începutul mesei, se citia vreo povestire plăcută din isprăvile de altă dată, până ce se ajungea la băutură. Atunci (dacă se simţea nevoie) se continua citirea sau începeau să se întreţie veseli laolaltă, vorbind despre virtutea, însuşirea, eficacitatea şi natura a tot ce li se servise la masă.

Iată, într'adevăr, un excelent mijloc de a se instrui fără multă greutate!

* * *

După ce se termina masa, „se aducea cărţile de joc, nu pentru a juca, ci pentru a învăţa cu ajutorul lor mii de lucruri drăguţe şi invenţiuni noui; cari toate ieşiau din calcule de aritmetică..." Venea o nouă satisfacere a firii, şi apoi începea munca intelectuală de 3 ore de după amiazi.

Lecţia isprăvită, profesorul şi elevul ieşiau pe cânmp şi se dedeau unei adevărate orgii de exerciţii fizice. „Descriindu-le, Rabelais face, zice Sainte-Beuve, adevărate tururi de forţă de limbă. Proza franceză îşi face şi ea gimnastica ei, stilul devine prodigios prin abundenţa, libertatea, mlădioşia şi verva lui. Niciodată limba, până atunci, nu se aflase la aşa o sărbătoare.' Intr'adevăr nimic nu lipseşte ca desvoltare a facultăţilor fizice: călăria, înnotul, lupta cu lancea, alergatul, vânatul, acrobaţia, ţipatul din răsputeri spre a-şi umfla plămânii, ridicarea de greutăţi, suirile şi scoboririle primejdioase, toate felurile de jocuri, etc.

După această orgie de exerciţii corporale, elevul era şters, fricţionat şi primenit, apoi o porneau pe câmpuri unde erborizau la întâmplare, aducând provizii acasă, cercetau copacii comparându-i cu aceia pomeniţi în cărţile citite de ei, şi făceau astfel botanică aplicată. Ajunşi acasă, până să se aşeze la masă, se mai repeta unele pasaje din cele învăţate. După masă, care era de astă dată frugală, dar tot însoţită de convorbiri interesante, ieşeau noaptea din casă ca să vază cum se prezintă cerul şi notau, cu această ocazie, aspectele şi conjoncţiunile aştrilor. Insfârşit, înainte de culcare, cu ajutorul profesorului, el mai repeta pe scurt, după metoda Pitagoreilor, tot ce cetise, văzuse, aflase, făcuse şi auzise în răstimpul zilei întregi". Şi după ce se închina lui D-zeu, mulţumindu-i pentru bunătatea lui nemărginită, se dedea odihnei.

* * *

Capitolul următor, al XXIV-lea, ne descrie cum îşi petrece timpul Gargantua într'o zi cu ploaie, când nu mai putea ieşi pe câmp, pentru exerciţiile sale fizice. In asemenea zi, programul intelectual rămânea neschimbat, însă orele destinate exerciţiilor din afară erau înlocuite cu exerciţii în casă. Gargantua lua parte la treeratul grâului în hambare, tăia şi crăpa lemne, făcea scrimă, picta, sculpta sau făcea alte nevoi casnice. Uneori se ducea să asculte câte o predică, vreo pledoarie avocăţească, sau mai ales vizita atelierele industriale, ca să vază cum se lucrează metalele, cum se toarnă artileria, precum şi cele ale meseriaşilor, şi cinstindu-i pe toţi, învăţa şi studia industria şi importanţa diverselor meserii.

Cu modul acesta, Gargantua, instruit zilnic şi teoretic şi pe cale practică, ajunsese să prinză gust de învăţătură care-i devenise dragă, ba chiar să facă progrese simţitoare, în aşa chip că ea îi păru mai de grabă „**un passe-temps de roy que l'etude d'un escolier.**" Totuş Ponocrat, ca să nu-şi surmeneze elevul, ca bun pedagog ce este, procură o diversiune odihnitoare minţii sale obosite. In fiecare lună, el alege „o zi foarte luminoasă şi senină, şi disdedimineaţă o porneau din oraş şi se duceau la Gentilly, sau la Boulogne, sau la Montrouge, sau la Charanton, sau la Vanves, sau la Saint-Cloud; şi acolo petreceau toată ziua mâncând şi bând din belşug, glumind, înveselindu-se şi făcând chef, jucând, dansând, tăvălindu-se pe iarba proaspătă, descuibând păsărelele, prinzând prepeliţi, pescuind broaşte şi raci." Cine nu recunoaşte în această admirabilă diversiune originea depărtată a excursiilor şcolare, azi atât de respândite, dar pe care pentru întâia oară Rabelais le introduce în viaţa elevului.

Dar să nu credeţi că ziua aceasta, petrecută departe de cărţi, era pierdută fără folos. Nu, „căci pe frumoasa livadă ei repetau în cor versuri drăguţe din Agricultura lui Virgil, a lui Hesiod, din Rustica lui Politian, compuneau epigrame bunicele în latineşte, pe cari apoi le transpuneau în franţuzeşte în rondouri şi balade..."

* * *

Cum vedem, din acest program aşa de bine alcătuit, Rabelais, n'a omis nimic important asupra educaţiunii tineretului, căci el împacă absolut toate nevoile: timpul şi mintea, cărţile şi practica, studiile şi jocurile, poezia şi ştiinţa, meditaţiunea şi activitatea, arta şi utilitatea. El nu uită nici natura, nici morala, nici religia. Găsiţi-mi un tratat de educaţie mai larg, mai complect şi mai lipsit de banalităţi? De altminteri toţi criticii, în frunte cu Sainte-Beuve, sunt de acord că sistemul pedagogic al lui Rabelais este superior tuturor celorlalte.

E adevărat că principiile acestui sistem nu-i sunt toate personale, că cele mai multe aparţin patrimoniului umaniştilor, iar aceasta nu micşorează meritul lui Rabelais. Acest merit nu constă în noutatea acestor idei, ci în măsura şi armonia prezentării lor, căci Rabelais, cu simţul lui de realist, nu admite nimic imposibil, nimic ce se depărtează de realitate, de adevăr.

Şi dacă nu toate aceste principii aparţin de fapt acestui genial pedagog, în schimb el aduce în aducaţiune elemente noi, personale, de o importanţă hotărîtoare. In primul rând, **tendinţa de a asocia învăţătura cu practica**", de a lua din realitatea concretă şi din nevoile zilnice materia necesară instrucţiunii. Astronomia o învaţă elevul, nu atât după carte, cât după propriile observaţii asupra cerului; istoria naturală, în contact cu alimentele, în timpul meselor; aritmetica şi geometria, din cărţile de joc. O plimbare pe câmp îl instrueşte asupra ierburilor şi plantelor; o vizită prin ateliere îi dă cunoştinţa artelor liberale. Şi aşa, numai dela practică, dela „lecţiunea lucrurilor" ajunge elevul să se ridice până la ştiinţa de cărţi. Oare nu este acest principiu educativ şi idealul pedagogiei de astăzi?

In al doilea rând, „**unirea culturei intelectuale şi morale cu cea fizică.**" Umaniştii, şi cu atât mai puţin învăţătura scolastică, n'au ţinut seamă de această necesitate a exerciţiilor fizice. Cu Rabelais ea apare pentru întâia oară în pedagogie. Ceva mai mult. In opera lui el îi dă nişte proporţii uriaşe: toate felurile de activitate corporală, până şi cele mai puţin cunoscute, cele mai nobile şi cele mai vulgare, sunt descrise acolo.

Ca artist pasionat de viaţă, pe Rabelais îl preocupa desvoltarea tuturor energiilor în om şi nevoia conlucrării lor cu învăţătura.

In rândul al treilea, „**excursiile**". Este inutil de discutat asupra importanţei incontestabile a acestui factor educativ în viaţa şcolară. Este poate cea mai folositoare achiziţie a pedagogiei, căci dă posibilitate elevului de a cunoaşte prin sine însuşi ceeace a aflat sau va afla din cărţi.

Insfârşit, cu Rabelais, apare pentru întâia oară în pedagogie igiena corpului. Ca medic, fireşte, îl preocupă în primul rând curăţenia fizică, de care atârnă sănătatea omului şi bunul său traiu. Dar ea este, la dânsul, intim legată, cum am văzut, şi cu îndeletnicirile intelectuale şi chiar cu exerciţiile fizice. Igiena îi regulează toate momentele zilei: orele de culcare, de sculare, de lucru, de masă, de culcare şi de exerciţii. Totul e cumpănit, măsurat, nu depăşeşte nici odată limita cuvenită. De îndată ce corpul a transpirat, e semn că a obosit şi atunci exerciţiile încetează, iar elevul este şters de năduşeală, fricţionat şi primenit. Spălăturile şi fricţiunile se repetă de mai multe ori pe zi. Pedagogia noastră, care cultivă atâta exerciţiile fizice, de ce nu admite şi igiena corpului, fără de care exerciţiile nu pot avea nici un efect asupra sănătăţii?

* * *

Dacă pe lângă aceste elemente noi, elemente cari formează azi bazele solide ale educaţiei, mai adăogăm şi faptul că Rabelais nu consideră instrucţiunea ca un privilegiu rezervat numai unei elite, cum se credea pe atunci, ci ca o comoară larg deschisă tuturor, „până şi femeilor, tâlharilor, călăilor, aventurierilor şi rândaşilor", trebue să recunoaştem că acest scriitor fără seamăn ocupă locul de frunte printre marii propagatori de idei ai timpului, mai ales în direcţia educaţiei şi-a instrucţiunii, şi deci, implicit, a progresului omenirii.

CONST. ŞAINEANU

HARU

De Lafcadio Hearn

Haru a fost crescută, mai cu seamă acasă, în acea veche datină care a produs unul din cele mai drăguţe tipuri de femeie ce s'a văzut pe lume. Această educaţie casnică cultiva simplicitatea sufletului, graţia naturală a manierii, ascultarea şi iubirea pentru datorie, cum nu au fost cultivate nicăieri decât în Japonia. Efectul ei moral ar fi prea nobil şi prea frumos pentru orice altă societate decât acea japoneză; nu este de sigur cea mai prudentă pregătire pentru viaţa aspră de azi şi cu toate astea supravieţueşte.

Fata curată, era educată astfel ca să fie în teorie la dispoziţia bărbatului ei. Ea era învăţată ca niciodată să nu se arate geloasă, supărată sau iritată, chiar în împrejurări în cari ar fi fost silită să fie în una din aceste stări; era învăţată să nădăjduiască a învinge greselile stăpânului său prin duioşie. In scurt, ea trebuia să fie ceva supraumam, ca să realizeze, cel puţin în aparenţă, idealul perfectului altruism. Dar aceasta nu ar fi putut-o face decât cu un bărbat de rangul său, sensibil în judecată, capabil de a-i ghici sentimentele şi a nu i le răni vreodată.

Haru se trăgea din o familie mai bună decât bărbatul său şi ea nu putea fi desăvârşit de bună cu el, din cauză că el nu o înţelegea. Ei s'au însurat foarte de tineri, la început au fost săraci şi apoi treptat treptat s'au înstărit, pentrucă bărbatul lui Haru era un om priceput în afaceri. Câte odată i se părea că el o iubise mult mai mult pe când erau mai puţin bogaţi; şi o femeie rareori să înşală în asemenea lucruri. Totuşi ea îi făcea toate hainele, şi el lăuda lucrul ei de mână. Ea se ocupa de toate trebuinţele lui, îl ajuta la îmbrăcat şi la dezbrăcat, făcea confortabil pentru el orice lucru în drăguţul lor cămin, îi spunea un încântător adio când se ducea dimineaţa după afaceri şi îi făcea o bună primire la întoarcere; primea pe prietenii lui într'un mod ales, conducea afacerile casei cu o minunată economie şi rare ori cerea să i se facă vreo plăcere care să coste parale. In realitate ea nu prea ducea lipsă de asemenea plăceri căci el nu se arăta nici odată puţin darnic, şi îi plăcea să o vadă cu gust îmbrăcată, — să pară ca o frumoasă gâzuliţă de argint, gătită în cutele aripilor sale — şi să o ia la teatru sau în alte localuri de petreceri. Astfel ea îl întovărăşea în locurile de plăcere renumite pe timpul înfloririi cireşilor primăvărateci, sau a strălucirii licuricilor în nopţile de vară sau toamnă în minunea coloarei roşietice a artarilor. Altădată ei mergeau să petreacă o zi împreună la Maiko, pe ţărmul mărei, unde pinii să agită ca fetele la joc; sau o după-amiază la Kiyomidzu, în vechia, vechia casă de vară, unde fiecare lucru era ca un vis de acum 500 de ani, — şi unde era o umbră mare a unei păduri înalte şi un cântec al unei ape ce cădea rece şi clară din caverne, — şi totdeauna tânguirea unor fluere nevăzute, ce picurau încet ca în moda veche, cu un accent dezmierdător de pace şi de tristeţă, ca lumina de aur ce se întunecă în albastru la asfinţitul soarelui.

In afară de aceste mici plăceri şi escursiuni Haru eşea rar. Singurele rude ce îi mai rămăsese şi chiar acele ale bărbatului său, erau departe în altă provincie, aşa că ea avea puţine vizite de făcut. Ii plăcea să stea acasă, să aşeze flori la alcov sau la icoanele zeilor, să împodobească camerile şi să hrănească peştii îmblânziţi din lacul grădinei, cari ridicau capetele când o vedeau venind.

Nici un copil nu adusese bucurie sau supărare în viaţa sa. Cu toată pieptănătura ei de femeie măritată, părea o fată foarte tânără; şi era totdeauna aşa de simplă ca un copil. Totuşi arăta atâta pricepere în lucruri mici, şi bărbatul său le admira atât, încât adeseori îi cerea şi cuvântul ei în afacerile însemnate. Poate că atunci inima judeca mai bine decât drăguţul ei căpuşor; însă intuitiv sau nu, sfatul ei nu greşea niciodată.

Ea a fost destul de fericită cu el 5 ani, — în care timp el se arăta atât de prevenitor cât putea să fie un tânăr negustor japonez faţă de o nevastă cu un caracter mai fin decât al său.

După asta, purtarea sa deveni dintr'o dată rece, — aşa de neaşteptat încât ea fu sigură că pricina nu era aceea de care poate să se teamă o soţie fără copii. Incapabilă de a descoperi adevărata cauză, ea încercă de a se convinge că şi-a nesocotit datoriile; îşi cercetă în zadar inocenta sa conştiinţă şi încercă foarte, foarte cu greu de a plăcea iarăşi. Dar el rămase neschimbat. Nu-i spunea vorbe neplăcute, — cu toate că ea simţea în tăcerea lui o înfrânată pornire de a i le striga cu glas tare.

Un japonez din clasa mai bună nu e în stare a spune cuvinte urâte soţiei sale. Acest lucru e considerat ca ceva vulgar şi brutal. Un om de un caracter normal şi educat va răspunde chiar la reproşurile soţiei sale cu cuvinte alese. Simpla politeţă, după codul japonez, pretinde această atitudine dela fiecare bărbat: dealtminteri, este singura sănătoasă. O femeie fină şi simţitoare nu sufere mult timp un tratament grosolan; una îndrăzneaţă poate chiar să se ucidă din cauza unui cuvânt spus într'un moment de furie şi o asemenea sinucidere dizgraţiază pe bărbat pentru restul vieţii sale. Insă există cruzimi domoale, cari sunt mai rele decât cuvintele şi mai sigure, — nepăsarea sau indiferenţa spre pildă, în aşa fel ca să aţâţe gelozia.

Femeia japoneză a fost în adevăr educată ca niciodată să nu se arate geloasă, însă simţirea este mai veche decât orice educaţie, — veche ca şi iubirea şi probabil că va dura tot aşa de mult ca ea.

Sub masca sa ce nu arată nici o pasiune, soţia japoneză simte ca şi sora sa din apus, este la fel cu această soră care se roagă, se roagă, chiar în timpul vreunei încântătoare întruniri serale a frumuseţei şi a modei, ca să sosească ceasul în care să-şi dobândească libertatea şi să-şi poată purta singură de grijă.

Haru avea motiv de gelozie, însă era prea copilă ca să ghicească dintr'odată adevărul şi servitoarele sale prea o iubeau ca să-i dea a înţelege. Bărbatul ei până atunci avea obiceiul a petrece serile cu ea, fie acasă, fie în altă parte. Şi acum în fiecare seară eşea singur. La început a pretextat că are afaceri, după asta nu i-a mai dat nici un motiv şi nici nu-i spunea măcar când speră să se întoarcă. Apoi din ce în ce, el o trata cu o tăcută mojicie. Servitorii vorbeau între ei că el s'a schimbat de pare că i-ar fi intrat un spirit rău în inimă. De fapt fusese bine prins într'o cursă ce i se întinsese. O şoaptă dela o Geisha îi nimicise voinţa, un surâs îi orbise vederea. Ea era mult mai puţin drăguţă decât nevasta lui, însă foarte meşteră a ţese mreji, — mreji de înşelăciuni sensuale în cari se încâlcesc oamenii slabi şi pe cari îi strâng din ce în ce mai tare până îi ruinează şi îşi bat joc de ei.

Haru nu ştia. Ea nu bănuia nici un rău până ce purtarea stranie a bărbatului său nu deveni obişnuită, şi chiar atunci numai din cauză că banii treceau în mâini necunoscute. El nu i-a spus niciodată unde îşi petrecea mopţile. Şi ei îi era frică să-l întrebe, îi era frică să nu o creadă geloasă. In loc de a-şi arăta simţirile prin vorbe, ea îl trata cu atâta blândeţe că un bărbat mai inteligent ar fi înţeles totul, însă în afară de afaceri el era prost. Continuă deci a lipsi serile şi cu cât îi slăbea conştiinţa cu atât se lungeau aceste absenţe.

Haru învăţase că o soţie bună trebuie în totdeauna să stea şi să aştepte noaptea întoarcerea bărbatului său şi făcând astfel ea suferea de nervi, de stările febrile cauzate de nesomn şi de faptul că după ce plecau servitorii la ora hotărîtă ea rămânea singură cu gândurile sale.

Odată, bărbatul său întorcându-se foarte târziu îi zise: „Imi pare rău că ai stat trează pentru mine aşa de târziu, de acum nu mai veghia aşa". La care ea, ca să nu-i producă supărare, râse cu plăcere şi îi zise: „nu am adormit, dar nu sunt obosită, te rog frumos să nu ai grije de mine".

Şi de atunci el încetă de a mai avea grijă de ea, — bucuros de a lua lucrurile aşa cum a zis ea; şi nu mult după aceasta absentă întreaga noapte. Noaptea următoare făcu la fel şi noaptea a treia asemenea. După aceste trei nopţi de absenţă el nu veni nici la masa de dimineaţă, şi atunci Haru crezu că a venit timpul când datoria sa de nevastă o obligă să vorbească.

Ea a aşteptat toată dimineaţa, fiindu-i frică de el şi de ea însăşi, dându-şi seama în sfârşit de toată puterea răului de care o inimă de femeie poate fi adânc rănită. Servitorii săi credincioşi îi spusese ceva, restul îl putuse ea ghici. Era şi foarte bolnavă dar nu ştia. Ştia atât că era mâhnită — în mod egoist mâhnită — din cauza supărării ce i s'a făcut, — supărare crudă, dezgustătoare şi care o punea greu la încercare.

Veni amiaza, şi ea se tot gândea cum ar putea spune în fine, în mod egoist, ceeace era acum datoria ei de a spune: cele dintâi vorbe de repros care trebuiau să treacă prin buzele sale. Avu o lovitură în inimă care făcu ca toate lucrurile din faţa sa să se întunece şi să fâlfâie într'un vârtej ameţitor, când auzi zgomotul roţilor trăsurei şi vocea servitorului care vestea: „domnul s'a întors".

Se sili să meargă la intrare ca să-l întâlnească; tot trupul ei subţire tremura de febră, de durere şi de spaima de a arăta această durere. Bărbatul tresări, din cauză că ea în loc de a-l saluta cu obişnuitul surâs, apucă poala hainei lui de mătase cu mâna ei tremurândă, îl privi în faţă cu nişte ochi cari păreau a căuta o părticică din sufletul lui, şi încercă să vorbească. Insă nu putu decât să strige singurul cuvânt: „Anata"? Aproape în acelaş moment, mâna care strângea uşor haina lui scăpă, ochii i se închiseră cu un surâs straniu şi înainte ca el să întindă mâinile să o susţie, căzu. El căută să o ridice, dar ceva din delicata ei fire se rupsese, era moartă.

Se înţelege că au avut loc surprinderi, lacrimi, nefolositoare chemări a numelui ei şi multe alergături după doctori. Ea stătea întinsă, albă, liniştită şi frumoasă, toată durerea şi supărarea dispăruse din faţa ei şi zâmbea ca în ziua nunţii.

Doi doctori au venit dela spitalul public, — doi doctori militari japonezi. Ei i-au pus pe loc aspre întrebări — întrebări cari îl loveau în inimă. După asta i-au spus adevărul rece şi tăios ca oţelul ascuţit — şi l'au lăsat cu moarta lui.

Lumea s'a mirat că nu s'a făcut preot, dovadă că conştiinţa lui se redeşteptase. Ziua stătea printre baloturile de mătase de Kyoto şi figurile de zei de Osaka, serios şi tăcut. Funcţionarii săi îl credeau un bun stăpân, căci nici odată nu le vorbea cu asprime. Adesea lucra până târziu noaptea. Işi schimbase locuinţa, iar în drăguţul cămin unde a trăit Haru erau acum străini şi stăpânul ei nu o vizita niciodată. Poate din cauză că ar putea să i se arate acolo o umbră subţire aşezând încă flori sau plecându-se ca un stânjinel spre peştişorii de aur din lacul său. Insă de câte ori se odihneşte, în orele singuratice, el trebuie să simtă aceeaş tăcută prezenţă aproape de perna sa — dezmierdând, cosând, parcă frumoasele haine pe cari el le-a îmbrăcat numai ca să însele.

Iar alte dăţi — în momentele ocupate ale vieţii sale grăbite — zgomotul marelui magazin încetează, deodată, slovele din condica sa se întunecă şi dispar, o slabă voce plângătoare, pe care zeii refuză să o liniştească, strigă în singurătatea inimei sale, ca o întrebare veşnică, unica vorbă: ANATA?

Traducere din englezeşte de TOPSY

De-ale lui Voltaire

In timpul ultimei sale călătorii la Paris, Voltaire era copleşit de vizitele diferiţilor oameni de toate categoriile goriile.

Un tânăr autor, cu talent cam mediocru, dar plin de-o vanitate fără de măsură, crezu că-i de datoria lui să-şi aducă omagiile acestui Nestor al literaturii şi-în acest scop se prezentă la vizită. Introdus în biroul filozofului, începu să-l tămâeze astfel: „O, tu, mare om! vin astăzi să salut pe Omer, mâine voiu saluta pe Sofocle, poimâine pe Platon, iar în zilele următoare..." Aici Voltaire îl întrerupse:

„Mă rog dumitale, Domnule, nu s'ar putea să-ţi fac vizitele toate într'acelaşi zi ?..."

Ostenelile Cuvioasei Teodora

Ochii Domnului, cu mult mai luminoşi decât Soarele, privesc mereu către oameni cercetând şi faptele cele mai tăinuite.

In cetatea Alexandriei din Eghipet, pe vremea împăratului Zinon, trăia cu cinste alături de bărbatul său, o femeie de neam bun, anume Teodora. Ingrijea de casă şi de soţul ei, şi spre cele lumeşti n'avea mare înclinare. Fiind însă tânără şi frumoasă, un om bogat din cetate s'a rănit de frumuseţa ei şi povăţuit de diavol, căuta s'o aducă în desfrânare. Insă nici vorbele lui cele meşteşugite, nici darurile de mare preţ n'au putut să înfrângă cugetul drept al Teodorei. Deci arzând e de o spurcată poftă, a trimes la dânsa pe o bătrână înşelătoare, ca s'o înduplece; şi ea pândind când bărbatul lipsea de acasă, a intrat la Teodora, având ajutor pe Satana. Auzind femeia vorbele ei s'a scârbit şi i-a răspuns:

„Dacă aş asculta pe omul acesta, soarele care ne luminează ar fi martur păcatului meu."

Atunci vicleana a răspuns prefăcându-se:

„Aşa ar fi, dacă i-ai face pe voie în timpul zilei; dară după ce se va întuneca, întâlneşte-te cu dânsul într'un loc ascuns şi nimeni nu va şti de fapta voastră, nici va fi cine să mărturisească înaintea lui Dumnezeu. Pentru că noaptea cea tăcută pe toate le acopere."

Teodora auzind asta a întrebat cu uimire:

„Cum, Dumnezeu nu cunoaşte faptele noastre?"

— Ba le cunoaşte, a răspuns înşelătoarea, dar numai pe acelea pe care le luminează soarele, — căci pe cele făcute în întuneric cum ar putea să le vază?"

Şi Teodora fiind tânără şi nevinovată, nu şi-a dat samă de ticăloasa uneltire a bătrânei, nici ştia că în dosul ei se ascunde Necuratul. Apoi şi ispita adăugindu-se, a biruit şi aici firea cea slabă care nu numai la o biată femeie ci şi la alţi oameni mai învăţaţi se găseşte.

* * *

Invoindu-se deci Teodora, s'a furişat de bărbatul său şi într'o noapte întunecoasă s'a întâlnit cu tânărul acela. Dar chiar îndată după asta, o tristeţă mare s'a lăsat în sufletul ei şi lumina milostivirii lui Dumnezeu s'a revărsat peste dânsa, spre grabnică pocăinţă. Căci cunoscându-şi greşeala, se căia ruşinându-se de sine şi plângând îşi smulgea părul văitându-se:

„Ce-am făcut nevrednica de mine!"

Şi Teodora, deşi cerca să se liniştească cu credinţa că Dumnezeu nu ştie nimica, totuş durerea şi umilinţa ei nu erau pentru asta mai mici. Şi nemai putând îngriji de casă şi de bărbat, simţea tot mai mult nevoia unei poveţe, care s'o mângâie oarecum. De aceia, într'o zi, s'a dus la stareţa unei mânăstiri de fecioare, pe care o cunoştea de mai 'nainte, iar aceasta văzând-o plânsă, a întrebat-o:

„Ce mâhnire ai, fiica mea? Au eşti bolnavă, sau averea voastră s'a împuţinat, ori eşti năpăstuită de bărbat?

— Nu, alta e pricina durerii mele, a răspuns Teodora. Dar, mai înainte de a ţi-o spune, lasă-mă să mă odihnesc lângă tine, pentruca sufletul meu să se aline puţin."

Atunci stareţa, ca să-i aducă o mai grabnică uşurare, a început să-i citească din evanghelie. Şi cetindu-i a ajuns la scriptura aceasta:

„Nimica nu este acoperit care să nu se descopere, şi tăinuit care să nu se cunoască. Căci câte întru întuneric le-aţi vorbit, întru lumină se vor auzi; şi ceia ce la ureche aţi grăit în cămări, se va propovedui peste acoperemânturi."

Aceste cuvinte auzindu-le Teodora s'a spăimântat cumplit şi lovindu-se cu pumnii, zicea: „Vai mie ticăloasa, cum m'au înşelat că Dumnezeu nu va afla păcatul meu!" Şi se tânguia clătinându-se de durere.

Atunci stareţa cunoscând că femeia a căzut întru cele oprite, a întrebat-o ce este anume? Iar Teodora abia putând vorbi de

Desen de N. Onofrei

„Aşa ar fi dacă i-ai face pe voie în timpul zilei...".

suspine, i-a spus toate cu de-amănuntul; apoi lăsându-se la picioarele preacuvioasei, s'a rugat:

„Milueşte-mă, stăpână şi povăţueşte-mă ce trebuie să fac."

Ridicând-o de jos, i-a răspuns stareţa cu blândeţă:

„N'ai făcut bine, fiica mea, ascultând pe Vrăjmaşul şi greşit ai socotit că te vei tăinui înaintea Aceluia care şi cugetele noastre le cunoaşte. N'ai făcut bine, pentru că şi pe Dumnezeu l-ai mâniat, şi trupul ţi-ai mânjit, iară sufletul tău vătămat este acuma. Căci ai făgăduit credinţă bărbatului şi călcând-o, în numărul celor desfrânaţi te vei socoti. Totuş să nu desnădăjdueşti, căci milostivirea Domnului e mai mare decât greşala ta, şi nu e păcat pe lume care să biruiască iubirea sa de oameni. Deci pocăeşte-te şi vei fi mântuită."

Acestea şi multe asemenea vorbindu-i stareţa, i-a adus aminte şi de păcătoasa care cu lăcrămi a spălat picioarele lui Hristos şi cu părul capului i le-a şters — câştigând iertarea de la Dumnezeu.

Şi aşezând Teodora toate cuvintele cele mângâietoare întru inima sa, a zis către sfătuitoarea ei:

„De acum înainte păcat ca acela nu voiu mai face, iar de cel săvârşit mă voiu îngriji. Şi dacă, precum zici, Dumnezeu nu leapădă dela dânsul pe păcătosul care se pocăeşte, poate se va îndura şi de mine şi mă va milui."

* * *

Deci mângâindu-se Teodora puţin, s'a întors acasă. Iar pentru pocăinţă s'a gândit să se ducă într'o mânăstire părăsind lumea în care greşise. Dar ştiind că soţul ei nu-i va îngădui niciodată un pas ca acesta, s'a hotărît să-l facă fără ştirea lui.

Intr'o zi, pe când bărbatul se dusese după treburi, Teodora şi-a tăiat părul ce-i ajungea până la glezne, şi, îmbrăcându-se în haine bărbăteşti, s'a tăinuit de toţi şi a ieşit din casă ca o pasăre scăpată din colivie.

Ajungând la mânăstirea Octodecatului, ce era departe de cetate cam de optsprezece stadii, a bătut în poartă aşteptând. Şi deschizând portarul, Teodora i s'a rugat:

„Spune egumenului tău să mă primească în mânăstire, căci sunt om păcătos şi voiu să mă pocăesc. Că, pentru aceia am venit, să spăl picioarele voastre, şi întru ascultare să slujesc ziua şi noaptea la tot ce-mi veţi porunci."

Iar egumenul auzind despre asta, a zis fratelui dela poartă:

„Se cade să-l ispitim mai întâiu. Deci nu-i da răspuns până mânidimineaţă, şi dacă îl vei găsi şi atuncea tot acolo stând, lasă-l înăuntru."

Venind deci dimineaţa, iar ea stând tot cu fruntea în ţărână, au primit-o în mânăstire şi îndată s'a înfăţişat egumenului:

„De unde eşti, fiule, şi cum te numeşti" a întrebat-o Preacuviosul.

1) Din volumul „SFINTELE AMINTIRI" (col. II, din VIEŢILE SFINŢILOR) de Mihail Sadoveanu şi D. D. Patraşcanu, care se va pune în vânzare în cursul lunei Noembrie.

Răspuns-a Teodora:

„In Alexandria m'am născut şi mă numesc Teodor. Sunt plin de păcate şi de fărădelegi, deci primeşte-mă, părinte, ca să mă curăţ, aşa cum a primit Domnul nostru pe tâlhar şi vameş şi pe fiul cel desfrânat."

Iar egumenul văzându-l puţin cu anii, i-a pus înainte greutăţile mânăstirii, zicându-i:

„N'ai să le poţi purta, fiule, căci te văd tânăr şi crescut întru desfătările lumeşti, iar rânduiala noastră nu are odihnă. Căci va trebui să faci toate ascultările şi multe munci, nelăsând nici pravila bisericească, precum şi rugăciunile la întâiul ceas, la al treilea şi la al şaselea; la al nouălea şi la vecernie; la mijlocul nopţii şi la utrenie; apoi închinăciunile din chilie şi stările de toată noaptea. Şi mă tem că mai târziu să nu-ţi schimbi gândul. Pentru că mulţi încep uneori un lucru bun cu aprindere, iar pe urmă ostenind încetează şi mai leneşi se fac. Deci te sfătuesc, fiule, întoarce-te în lume şi Dumnezeu să-ţi rânduiască mântuirea, precum voeşte."

Atunci Teodora căzând cu plângere la picioarele cuviosului, a zis:

„Nu mă lepăda, părinte, dela sfântul vostru lăcaş şi nu mă izgoni la lume din care odată ieşind nu mă voiu mai întoarce. Iar cât pentru tinereţele mele, piedică nu-mi vor sta ele în cale, căci la toată înfrânarea mă voiu supune şi orice îmi veţi porunci, voiu face."

Desen de N. Onofrei

Venind deci dimineaţa, iar ea stând tot cu fruntea în ţărână, cu primit-o în mânăstire.

Aşa, a intrat Teodora în mânăstire.

Şi vieţuia femeia între bărbaţi neştiind nimeni taina, fără numai Dumnezeu. Şi fraţii se minunau de ostenelile şi de smerenia ei. Iară rugăciunile de toată noaptea, suspinile inimii, lăcrămile şi nevoinţele cele ascunse, pe acelea nu le ştiau. Ci pocăinţa îi era mai mare decât păcatul, căci cu totul s'a răstignit pe crucea pătimirii şi tuturora s'a aruncat pre sineşi la picioare, — aşa că trupul ei întinat, curăţit prin flacăra suferinţii, s'a făcut sfânt lăcaş Dumnezeiesc.

* * *

In vremea asta bărbatul Teodorei neştiind nimica de femeia sa, se tânguia ziua şi noaptea şi se ruga lui Dumnezeu să-i arăte unde se găseşte ea, dacă n'a murit.

Iar după opt ani, fiind în mânăstire lipsă de untdelemn, a fost trimeasă Teodora în cetatea Alexandriei să cumpere. Şi într'o noapte bărbatul ei a văzut un înger care i-a zis:

„Nu fi întristat pentru femeia ta, căci este vie şi slujeşte lui Dumnezeu în mijlocul aleşilor săi. Iar de voeşti s'o vezi, du-te mâne dimineaţă lângă biserica sfântului Petru şi aşteaptă la răspântia celor trei uliţi. Şi cine ţi se va închina pe cale, aceia va fi femeia ta."

S'a bucurat mult bărbatul pentru vedenia cea îngerească, şi adouazi, de îndată ce-a răsărit Soarele, a făcut întocmai cum i se spusese. Şi cum sta el lângă biserică uitându-se cu băgare de samă, iată că fericita Teodora, îmbrăcată ca monahii, cu rassă aspră de păr, mergea domol cu cămilele. Dar bărbatul ei n'a cunoscut-o. Ci ea văzându-l de departe, a lăcrămat întru sine, zicând:

„Amar mie, că pentru păcat împotriva soţului meu, m'am lipsit de mila lui Dumnezeu."

Şi ajungând lângă dânsul i s'a închinat:

„Bună să-ţi fie ziua, străine!"

Iar el i-a răspuns:

„Mergi cu bine, părinte."

Şi aşa s'au despărţit.

Intorcându-se el acasă, întristat fiind că vorbele din vis nu se împliniseră, a văzut iarăş pe îngerul Domnului zicându-i:

„Au nu ţi-am spus că cela ce ţi se va închina ţie este femeia ta? Iată, a trecut pe lângă tine şi tu n'ai cunoscut-o."

Şi aflând soţul că Teodora trăeşte şi că slujeşte lui Dumnezeu, s'a bucurat nădăjduind să se mântuiască şi el cu rugăciunile ei. Asemenea şi Teodora a mulţămit lui Hristos că şi-a văzut încă odată bărbatul. Şi întorcându-se după asta la mânăstire, cu ulcioarele pline de untdelemn, mai mult de cât înainte în pocăinţă se întărea.

* * *

Ajuns'a Cuvioasa Teodoră ca şi minuni să săvârşească. Căci era aproape de mânăstire un iezer, în care trăia un crocodil fioros, ce mulţi oameni şi dobitoace mâncase. Pentru care Grigorie, eparhul Alexandriei, rânduise străjeri ca să nu lese pe nimeni să se apropie de baltă. Iară egumenul voind să ştie darul lui Dumnezeu ce era asupra lui Teodor, l-a trimes să aducă apă de acolo.

Deci Teodora luând vasul a plecat. Şi cutoatecă straja n'a lăsat-o să se apropie, ea a venit lângă mal, înarmată cu porunca mai marelui său. Şi iată că crocodilul înnotând iute în spre dânsa, a luat-o pe spatele lui şi a dus-o în mijlocul apei; iar ea umplându-şi vasul, s'a întors la mânăstire, după ce mai întâiu a legat fiara ca pe nimeni să nu mai mânânce. Celace văzând paznicii, au spus egumenului, înştiinţând şi pe eparhul cetăţii. Şi aflând ei minunea, slăvirâ pe fericita.

Atunci oarecare dintre fraţi, însuflaţi de marele Vrăjmaş, au început s'o urască pe Teodora, zicând între ei:

„Iată, noi atâţia ani am petrecut în mânăstire şi semne nu facem; iară el, pripăşit numai de ieri săvâşeşte minuni. Oare mai mare decât noi voeşte să fie?"

Şi se uitau cu ură la Cuvioasa, aşteptând prilejul s'o alunge dintre dânşii.

Iară după câtăva vreme, lipsind pânea din mânăstire, egumenul a trimes tot pe Teodora să aducă grâu din cetate, zicându-i la plecare:

„Fiule, de vei însera pe drum, să te opreşti la mânăstirea Enatului şi acolo să mâi cu cămilele pentru noapte."

Deci întârziind Teodora pe cale, s'a abătut după sfatul mai-marelui său la mânăstirea aceia şi, închinându-se stareţului, i-a cerut binecuvântarea să se odihnească la odaie, ea şi dobitoacele sale. Şi invoindu-i-se, s'a culcat.

Era însă acolo o fecioară mai stătută, fiica stareţului, de pe când se afla el în lume, ce venise să se închine tatălui său. Şi văzând ea pe monahul cel tânăr, s'a aprins asupra lui, prin uneltire drăcească, şi s'a strecurat încetişor lângă Teodora silind-o la păcat. Dar închipuitul monah i-a zis:

„Du-te dela mine, soro, căci nu sunt obişnuit cu lucrul acesta, ba încă şi un duh rău am în mine şi mă tem să nu te uciză."

Iară ea depărtându-se ruşinată, a găsit pe alt oaspete mai puţin temător de Dumnezeu, şi împlinindu-şi voia, a luat în pântece. După şase luni însă, cunoscându-se aceia că este îngreunată, au întrebat-o ai săi cu asprime, cu cine s'a împreunat? Iar ea a răspuns:

„Călugărul Teodor din mânăstirea Octodecatului, când mergea cu cămilele la cetate, a venit noaptea la mine şi făcându-mi silă, am zămislit dela dânsul."

Auzind de asta tatăl ei, a trimes câţiva monahi care să ceară socoteală lui Teodor şi egumenului său pentru spurcarea fecioarei. Şi sosind aceştia cu pâra, egumenul n'a voit să crează de loc ştiindu-l pe Teodor curat ca un înger. Ci zavistnicii ziceau între dânşii:

„Iată sfinţenia lui: se dă la trup de fecioare!"

Iară când a născut femeia prunc, de parte bărbătească fiind, călugării Enatului au venit cu dânsul la Octodecat şi l-au aruncat în ogradă, zicând:

„Hrăniţi-l că dela voi s'a născut!"

Deci văzând egumenul pruncul, a crezut vinei lui Teodor şi chemându-l la înfăţişare, i-a zis:

„Iată ce ai făcut, ticălosule: ai necinstit mânăstirea noastră şi ai adus ocară rânduelii călugăreşti."

Iară Teodora uimită de năpasta aceia, tăcea neştiind ce să spue. Atuncea s'a ţinut degrabă sfat mânăstiresc şi au hotărît s'o alunge de acolo dându-i în braţe copilul. Ci cuvioasa numai cu un cuvânt ar fi putut să-şi arăte nevinovăţia, dar ea subt povara unui păcat străin, pentru al său de mai 'nainte a voit să pătimească.

Deci luând pruncul şi ieşind din mânăstire, şi-a făcut o colibă prin apropiere şi acolo a trăit şapte ani în mare nevoie. Pe copil l'a hrănit cu lapte dela ciobani, iar ea şi-a ţinut viaţa numai cu buruieni sălbatece.

O răbdare ca aceia nesuferind-o diavolul, a voit s'o abată pe Teodora de pe calea cea dreaptă. Prefăcându-se deci în chipul bărbatului ei, a venit la dânsa în colibă şi i-a zis:

„Cum, aicea stai, iubită soţie? Atâta vreme e de când te caut prin lume şi tu nici o grijă n'ai de durerea mea? Au nu ştii că pentru tine mi-am lăsat tată şi mamă şi ţi-am împlinit toată voia, iar tu, cum ai putut fără milă să mă părăseşti în neştire? Unde este coloarea feţei tale? Unde, frumuseţa de odinioară? Deci vino, Teodoro, să mergem la casa noastră, căci socotesc că n'ai uitat dragostea mea!"

Acestea şi altele la fel zicându-i diavolul, nu l-a cunoscut Teodora, crezând că este cu adevărat bărbatul său. Şi necunoscându-l, i-a zis:

„Nu pot veni în lume, de unde am fugit pentru păcatul meu şi nici la faţa ta nu pot căta, fiindu-mi ruşine."

Atunci închinându-se şi-a făcut semnul crucii — şi diavolul a pierit îndată. Iar Teodora înfricoşându-se, s'a rugat lui Dumnezeu să n'o părăsească. Dar drăceştile meşteşugiri n'au încetat multă vreme, căci în chip de fiară i s'a arătat iarăş Satana, apoi aur mult i-a pus înainte, şi venind ca un ighemon a silit-o să i se închine, şi cu alte multe vicleşuguri a hărţuit-o. Dar Teodora înarmându-se la toate cu semnul crucii, nu izbutea mai mult procletul.

* *

Implinindu-se şapte ani de aspră viaţă, s'au înduioşat călugării Octodecatului şi mergând la egumen, au zis:

„Milueşte, preacuvioase, pe fratele Teodor şi primeşte-l iarăş în mânăstire, căci s'a pocăit îndestul."

Iar egumenul a răspuns:

„Cu adevărat, fraţilor, astă noapte m'a vestit Dumnezeu că păcatul lui Teodor este iertat. Deci aduceţi-l înăuntru şi uitate să fie toate."

Atunci monahii primind-o iarăşi între dânşii, i-au dat chilie osebită şi n'au mai îndatorat-o la nici o slujbă mânăstirească, pentru ca în pace să se roage lui Dumnezeu şi să-şi îngrijească copilul. Şi petrecu ea de astă dată în chilie doi ani cu cel ce era socotit fiul ei, învăţându-l carte, smerenia faţă de oameni şi frica lui Dumnezeu. Iar în vremea asta Teodora se apropia tot mai mult de înfricoşatul prag al Judecătorului celui drept.

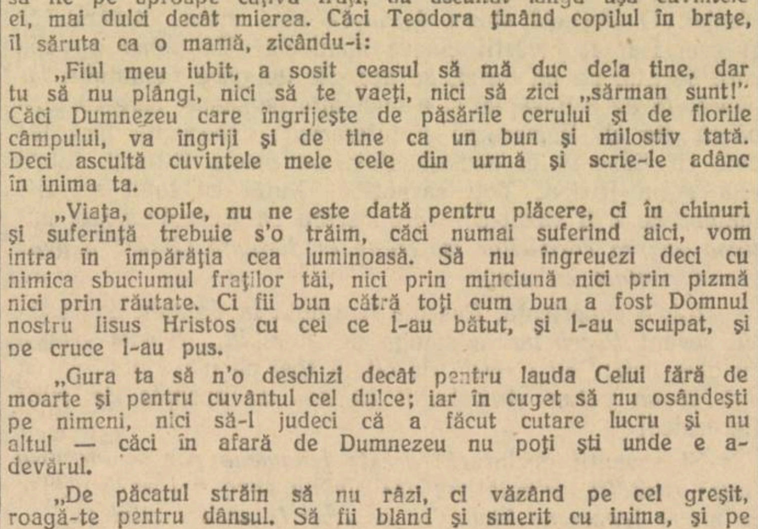
Intr'o sară luându-şi copilul, s'a închis cu dânsul în chilie şi a început să-i vorbească de cele sufleteşti. Intâmplându-se să fie pe aproape câţiva fraţi, au ascultat lângă uşă cuvintele ei, mai dulci decât mierea. Căci Teodora ţinând copilul în braţe, îl săruta ca o mamă, zicându-i:

„Fiul meu iubit, a sosit ceasul să mă duc dela tine, dar tu să nu plângi, nici să te vaeţi, nici să zici „sărman sunt!" Căci Dumnezeu care îngrijeşte de păsările cerului şi de florile câmpului, va îngriji şi de tine ca un bun şi milostiv tată. Deci ascultă cuvintele mele cele din urmă şi scrie-le adânc în inima ta.

„Viaţa, copile, nu ne este dată pentru plăcere, ci în chinuri şi suferinţă trebuie s'o trăim, căci numai suferind aici, vom intra în împărăţia cea luminoasă. Să nu îngreuezi deci cu nimica sbuciumul fraţilor tăi, nici prin minciună nici prin pizmă nici prin răutate. Ci fii bun către toţi cum bun a fost Domnul nostru Iisus Hristos cu cei ce l-au bătut, şi l-au scuipat, şi pe cruce l-au pus.

„Gura ta să n'o deschizi decât pentru lauda Celui fără de moarte şi pentru cuvântul cel dulce; iar în cuget să nu osândeşti pe nimeni, nici să-l judeci că a făcut cutare lucru şi nu altul — căci în afară de Dumnezeu nu poţi şti unde e adevărul.

„De păcatul străin să nu râzi, ci văzând pe cel greşit, roagă-te pentru dânsul. Să fii blând şi smerit cu inima, şi pe

Desen de N. Onofrei

Fiind în mânăstire lipsă de undelemn a fost trimeasă Teodora să cumpere.

toţi să-i socoteşti făcătorii tăi de bine, iară pe tine, cel mai mic şi mai nemernic să te preţueşti.

„De vei auzi că boleşte cineva, cercetează-l; de este gol şi flămând, ajută-l după putere, de e năpăstuit, mângâie-l. Dar mai ales păzeşte-te, fiul meu, să nu întinezi duhul înalt ce petrece în tine, prin plăcerile cele deşarte, de unde ne vine toată vătămarea. Pentru asta înfrânează-te mai degrabă şi nu da trupului tău odihnă şi moliciune, ci smereşte-l ca pe un catâr sbeguitor, cu foamea, cu setea şi cu rugăciunea, până ce vei pune sufletul tău înaintea lui Hristos, ca pe o mireasă curată.

„Sărăcia s'o iubeşti ca pe o comoară de mult preţ, căci numai în ea vei găsi şi bunătatea ta şi liniştea sufletească. Iară de vei avea cumva vreo ispită ca să zici „al meu este", adu-ţi aminte de viaţa şi de ostenelile mele şi să te gândeşti ce am agonisit eu în colibă? Oare bucate, sau haine de preţ, sau vase scumpe, ori bani nenumăraţi?... Nimica n'am dobândit, fără numai pe Dumnezeu şi dragostea către dânsul. El este comoara cea nestricăcioasă, el acoperământul, el sănătatea şi puterea noastră; el veselia şi bucuria, nădejdea şi aşteptarea la cele bune. Şi dacă vei câştiga pe Dumnezeu, destul îţi este.

„Iară după ce voiu muri, să faci pomenire pentru mine, ca să aflu la dreptul judecător, la care peste puţin mă voiu înfăţişa, milă şi îndurare. Ci tu, copilul meu, nu uita cuvintele mele, dacă voeşti să ai mângâiere pe lumea aceasta, unde te aşteaptă necazul şi durerea, şi să-ţi fie bine în viaţa cea fără sfârşit."

Apoi aruncându-se în genunchi, a început să se roage cu plângere, zicând:

„Doamne, tu care-mi ştii păcatele şi fărădelegea în care am trăit, vezi-mi inima ce se topeşte ca ceara, şi auzi-mi suspinul! Nu depărta dela tine rugăciunea şi tânguirea mea, ci primeşte în mânile tale curate sufletul meu întinat!"

Zicând aşa, n'a trecut mult şi a căzut la pământ. Iară copilul văzând-o că tace, a început să plângă. Şi chiar în clipa aceia s'a auzit tocând de utrenie. Atunci călugării ce ascultaseră lângă uşă, au mers la egumen şi spunându-i totul, preacuviosul a cuvântat cu durere:

„Fraţilor, în noaptea aceasta, pe când aţipisem, mi s'au arătat înainte doi bărbaţi inveşmântaţi în haine de lumină, care m'au ridicat la cer. Şi am auzit glas zicându-mi: „Vino şi vezi bunătăţile ce le-am gătit miresei mele Teodora". Şi am văzut, fraţilor, raiul, a cărui frumuseţă şi podoabă, gura omenească nu este cu putinţă a le spune. Apoi ducându-mă înăuntrul unei cămări, mi-au arătat un pat de aur aşternut. Şi un heruvim păzea lângă dânsul. Şi iată că cetele îngerilor şi ale arhanghelilor, ale apostolilor, ale mucenicilor şi ale cuvioşilor, veneau înspre cămara aceia, cu line cântări, iar în mijlocul lor, întru slavă mare, purtau o femeie frumoasă.

Atunci îngerul dela căpătâiu m'a întrebat:

„Ştii cine este femeia aceasta?

— Nu, Doamne al meu, am răspuns plin de frică.

— Este călugărul tău Teodor — a zis îngerul — pentrucă el femeie era cu firea, iar bărbat numai cu chipul. Ea a lăsat lumea şi s'a ostenit în mânăstirea voastră şi, fiind clevetită pentru fecioara cu pruncul, n'a spus că nu e bărbat. Ci ca un tată firesc a primit copilul şi l-a crescut cu mare nevoinţă. Iară voi aţi alungat-o din mânăstire osândind-o. Pentru toate acestea Dumnezeu a cinstit-o şi a iubit-o ca pe o mireasă a sa, făcând-o moştenitoare împărăţiei cereşti împreună cu toţi sfinţii."

„Deci mustrându-mă cugetul — a urmat mai departe egumenul — am început să plâng cu suspine şi în plânsul acela m'am deşteptat. Şi acuma, fraţilor, mă bucur, pentrucă m'am învrednicit a vedea frumuseţele pe care ochiul nu le-a văzut încă, şi m'am desfătat de cântările sfinţilor pe care urechea nu le-a auzit. Dar mă doare şi plâng, pentrucă n'am ştiut pe mireasa cea iubită, care, între noi păcătoşii a petrecut. Şi neştiind-o, am gonit-o chinuind-o multă vreme."

Sfârşind egumenul, a mers cu fraţii la chilia fericitei. Acolo au găsit pe Teodora fără suflare, iar copilul, de mult plânset, adormise cu capul pe dânsa. Şi chipul cuvioasei strălucea ca faţa Preacuratei, şi o mireazmă plăcută ieşea din veşmintele ei. Atunci egumenul i-a descoperit pieptul cel uscat şi din asta, cunoscând toţi că era femeie, mult s'au mirat şi au plâns gândindu-se la dânsa. Iar bătrânul monah a poruncit ca să se ţie taina, până ce se va înştiinţa mânăstirea Enatului, pentru pâra cea veche. Şi trimeţând un frate acolo, a zis stareţului, tatăl acelei fecioare mincinoase:

„Ne rugăm ţie, părinte, să vii la noi cu fraţii tăi, că praznic mare avem şi am dori să ne bucurăm împreună."

Deci venind aceia cu toţii, egumenul i-a dus la sfântul trup al fericitei, zicând:

„Părinte, bărbatul fiicei tale a murit."

Şi i-a arătat moaştele Cuvioasei. Iară stareţul a răspuns:

„Cu adevărat, acesta este înşelătorul."

La care egumenul a întrebat pe însoţitorii lui:

„Au îl cunoaşteţi bine că acesta este?

Şi ei au răspuns:

„Bine îl cunoaştem, că faţa nu i s'a schimbat mult."

Atunci egumenul Octodeactului descoperind pieptul moartei, a zis:

„Oare trup bărbătesc este acesta? Ce va răspunde acuma clevetitoarea Cuvioasei? Inşelaţi am fost cu toţii! Căci femeie fiind cu firea, ca un înger între noi păcătoşii a petrecut, neştiind nimeni taina aceasta. Iară acuma am aflat că este mireasa Domnului nostru Iisus Hristos, care pat de aur i-a gătit în cămara ei cerească."

Atunci plângând cu toţii, s'au ruşinat şi căzând la picioarele moartei o rugau zicând:

„Iartă-ne pe noi, cuvioasă Teodoră, că întru neştiinţă am greşit!"

Ieşind ei din chilia răposatei iată că îngerul Domnului s'a arătat egumenului, spunându-i:

„Iea un cal şi mergi la cetate. Şi pe care om vei vedea mai întâiu întâmpinându-te, sue-l călare, alături de tine, şi adă-l aicea."

Egumenul a făcut precum i s'a poruncit; şi întâlnind un trecător, l-a întrebat:

„Unde mergi, străine?

— Am auzit că femeia mea a murit şi nu ştiu unde este" — a răspuns cel întrebat.

Atunci egumenul l-a luat pe cal şi ajungând la mânăstire, l-a dus lângă trupul Teodorei. Iar văzând bărbatul pe aceia care-i fusese soţie, a început a plânge şi a-şi smulge părul din cap, de-asupra moaştelor ei, încât a-l mângâia nu era cu putinţă.

Şi s'a adunat mulţime mare de călugări, cu lumânări şi tămâie, şi ridicând trupul ei sfânt, l-au îngropat cu cinste subt un chiparis umbros. Iar bărbatul, după asta, s'a călugărit şi şi-a cerut lui chilia în care vieţuise femeia sa. Şi nu după multă vreme a trecut şi el la Domnul. Iar copilul acela, cu numele de Teodor, a urmat în totul poveţelor Sfintei şi întru atâta desăvârşire a ajuns, în cât după moartea Preacuviosului care cunoscuse pe Teodora, a fost ales stareţ în locul lui. Şi a păstorit cu sfinţenie mânăstirea Octodecatului, până la adânci bătrâneţe.

D. D. PATRAŞCANU

BIBLIOTECA DIMINEAŢA

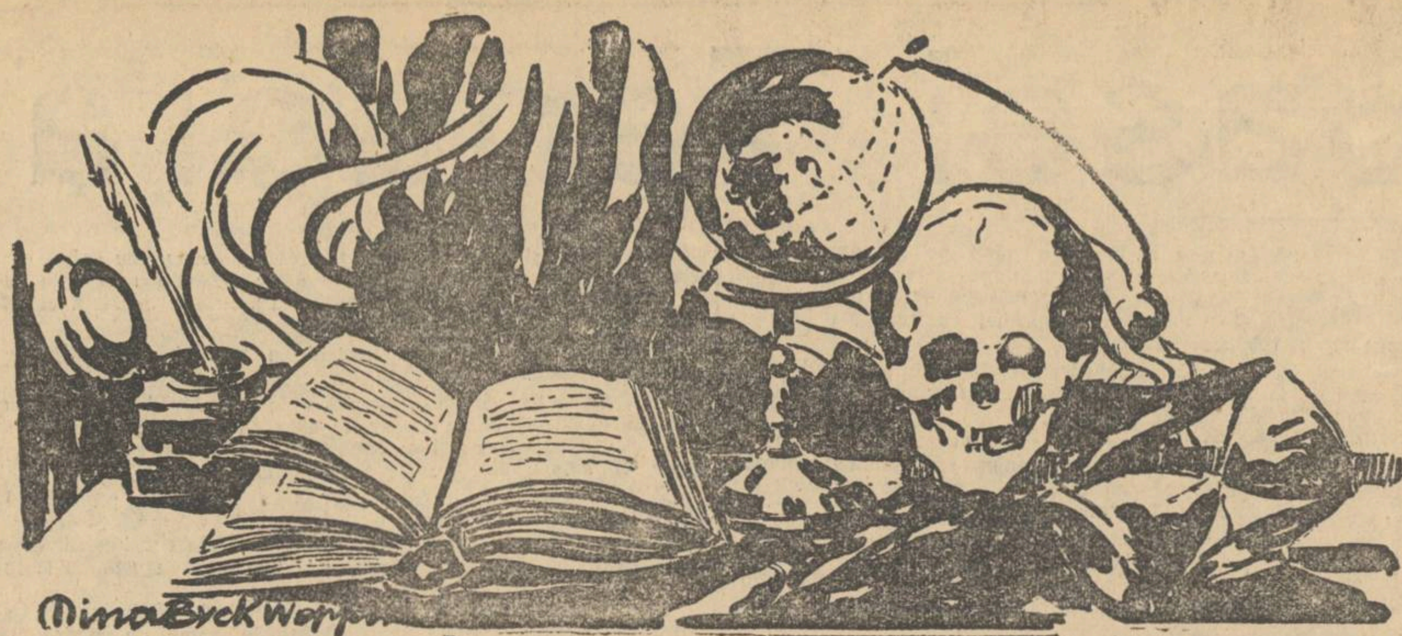
I. AGÎRBICEANU

SINGURĂTATE

(NUVELE şi SHIŢE)

No. 42

PREŢUL 8 LEI

Cronica ştiinţifică

O vizită la misteriosul „Institut" din str. Caragiale

— Telekinesce —

Nu mă întrebaţi, vă rog, de numele Institutului. Nu-l cunosc nici eu! Ştiu că directorul „Institutului" este d-l *dr. Pădeanu* care în activitatea şi în cercetările d-sale, mai mult cu un caracter „ocult" şi „spiritist" are ca o preţioasă colaborare pe una din cele mai distinse figuri femenine din aristrocraţia bucureşteană, pe venerabila d-na Pădeanu.

Vor fi desigur miraţi mulţi din cetitori văzând deasupra titlului acestui articol, cuvintele: Cronica *ştiinţifică*. Le-am adaos conştient fiind, că faptele de care voi vorbi fac parte dintr'o ştiinţă nouă, care deşi e abia la începutul ei, numără însă — între acei care se ocupă de ea — personalităţi cu reputaţie mondială din lumea ştiinţifică. E destul să amintim numele unui Charles Richet, Crookes, Lodge, Roussel Walace, Flammarion, Lombroso, James şi atâţia fiziciani, ingineri tecnicieni, toţi oameni ai Ştiinţelor pozitive, experimentale care nu se mulţumesc cu aspectele superficiale, cu aparenţele lucrurilor ca, de o pildă, un Conan Doyle sau Hajdău, ci iau toate precauţiunile, ca în cercetările şi experienţele lor, să fie la adăpostul înşelăciunilor ori de unde ar veni.

Şi iată aşa, mă pomenesc dăună-zi cu o chemare telefonică.

— Domnule Doctor, sunteţi rugat să veniţi la institutul nostru din str. I. L. Caragiali, ca s'o vedeţi pe *Leonora*, din jud. Dorohoi, de care s'au ocupat ziarele. Am adus-o la Bucureşti, s'o studiem de aproape.

— Dar în ce calitate mă chemaţi?

— Am rugat redacţia „Adevărului" să ne trimeată un redactor şi v'a desemnat pe d-voastră.

Stanislava Tomczyk atrăgând cu mâna o pereche de foarfeci

Am promis să vin. Mă gândeam că direcţia noastră m'a ales poate pe mine, fiindcă faptele miraculoase privitoare la Leonora ar fi frontiera dintre medicină şi filosofie. Nu eram de loc în curent cu „chestia Leonorei", şi când mi se spuse prin telefon că e vorba de ocultism, spritism, magnetism, mărturisesc că mi se păru că visez, când auzii şi numele *Leonora!* Nu ştiu prin ce asociaţie de imagină îmi veni în memorie versurile din poemul fantastic al lui Poë *„Corbul"* în care e vorba tot de o *Leonoră* moartă şi de un corb, care-i repeta mereu poetului: *Newer, newer.* Niciodată, niciodată, n'o va mai vedea pe Leonora, şi acum vocea din telefon, care venia par'că din altă lume, spunea că Leonora a revenit, că e în Capitală! Iluzia fu însă de scurtă durată, deşi casa din str. Caragiali unde intrai apoi, mă cufundă şi ea intr'o altă atmosferă stranie de vis şi nerealitate!

* * *

După ce trecui printr'un hol imens, plin de embleme misterioase, intrai într'un salon, în care câteva doamne şi câţiva adolescenţi ţineau probabil una din şedinţele lor ocultiste.

Adolescenţii puneau diferite chestiuni d-lui doctor Pădeanu şi d-sa, cu multă blândeţă şi elocinţă, dădea explicările cerute. N'am prea înţeles despre ce era vorba. Discuţia se învârtea în jurul *„stelei lui David"*, a *„stelei lui Solomon"*. Nu ştiu ce însemnătate or fi având *„stelele"* acestea, dar mi-am dat seama, că d-l Pădeanu e apostolul unei religii noui, bazată pe principii sublime de toleranţă, un fel de *teosofie,* care poate fi desigur deistă în Europa, politeistă în India, nelegată de nicio dogmă şi pasionată probabil numai pentru cercetarea adevărului. Am mai înţeles că tuturor fenomenelor chiar fizice (radiologia, radiotelefonia) li se dă aci o interpretare spiritistă!

D-l Pădeanu se grăbi să cheme pe Eleonora. Imi închipuiam că voiu vedea o figură uscăţivă, cu trăsăturile alterate, cu privirea îndreptată spre *„l'au de là"*... şi când colo, *„îşi făcu intrarea"* o tânără ţărancă, voinică, veselă. Ea întinse mâinile doamnelor şi neienată si cu totul desgheţată se aşeză pe o canapea.

Mare mi-a fost decepţia, când mi s'a spus că ea nu mai prezintă niciunul din fenomenele minunate de care au vorbit ziarele.

D-l Pădeanu puse apoi pe unul din tinerii teosofi să-mi citească o lungă scrisoare, în care un călugăr dintr'o mânăsitre din jud. Dorohoi descria toate fenomenele uimitoare pe care le prezentase Leonora în satul ei. Călugărul, precum şi toţi cei cari au asistat la minunata întâmplare, ar fi văzut, cu uimire, că diferite obiecte din casă, plecau spontaneu, singure, neîmpinse de nimeni, spre tânăra ţărancă! Cuiele bătute în părete, părăsiau păretele, aruncându-se asupra ei! O râşniţă de cafea a călugărului porni şi ea şi călugărul era dezolat, căci în căderea ei, se stricase!

Mai mult! Diferite persoane se simţiau lovite de o putere nevăzută. N'a lipsit nici comicul din mijlocul atâtor miracole. Ci-că pe când Eleonora lucra în grădină, scoase deodată un ţipăt: o bucată de rasol din varza care fierbea la foc în bucătărie, îi sărise în sân şi o fripse rău! Cetitorul meu sceptic e înclinat desigur de a râde de aceste... *inventiuni* sau „halucinaţiuni", şi totuşi sunt numeroase persoane care au asistat la spectacolul neobişnuit, iar un savant venit din Germania a cinematografiat tot acest dans al obiectelor neînsufleţite în jurul fetei de ţăran din Dorohoi!

* * *

Leonora din Dorohoi seamănă totuşi perfect de bine cu ţăranca *Eusepia Paladino* din jurul Neapolului, de care vorbeşte marele fisiolog *Charles Richet* în opera sa din urmă: *Traité de métapsychique.* Numeroşi savanţi contemporani au studiat-o. Vom cita numai pe: Schiaparelli. Finzi, *P. Curie, Maxwell,* Rochas, *Dr. Ségard, D-na Curie, D'Arsonval,* Sabatier, *Lodge, Porro* şi toţi au confirmat realitatea faptelor. Fel de fel de obiecte, îndepărtate uneori mai mulţi metri de ea, şi cântărind mai multe chilograme, erau transportate în aer, în jurul ei, de o putere nevăzută! Mâinile şi picioarele Eusepiei erau ţinute legate în tot timpul experienţei. O flaşnetă sbura deasupra unei mese, cântând, ca şi cum i-ar fi învârtit cineva manivela! Un pahar cu apă care se afla pe un bufet, se apropie de gura savantului *Ochorovitz* de a Eusapiei şi a unei alte persoane, care cu toţii băură din el. Numeroase şi interesante experienţe fură făcute cu Eusepia în acelaşi sens, pe insula Ribaud, într'o vilă a lui Richet. Toţi savanţii — unii cu totul sceptici înainte de a fi văzut-o — recunoscură că Eusapia *poate acţiona asupra corpurilor materiale la distanţă şi fără a avea vreun contact cu ele!*

Intr'o experienţă, Eusepia fu ţinută la dreapta de vestitul savant *Porro* iar la stânga de *Morselli*... Acesta zicând cu glas tare: *„mi-i sete"*, de odată sosi pe masă o sticlă cu apă şi un pahar şi paharul cu apă se apropie de gura fiecăruia!!

Şi savanţii declarară: *aceste fenomene par stranii din cauza rarităţii* lor relative, *dar ele nu sunt mai miraculoase ca multe fenomene biologice pe care le vedem zilnic!*

Fenomene analoage a studiat învăţătorul *J. Ochorowicz* la o fată poloneză Stanislava Tomczyk. Ea a fost văzută şi de Richet. Fel de fel de obiecte mici (ca şi la Leonora din Dorohoi) erau atrase de ea şi rămâneau atârnate liber în aer, încât puteau fi fotografiate! O comisiune de fiziologi, medici şi ingineri din Varşovia a verificat în mod srupulos toate, conchizând la autenticitatea absolută a fenomenelor. Uneori s'a constatat prezenţa între obiect şi Stanislava *a unui fel de fir fluidic.* Fotografia ce-o dăm aci arată pe Stanislava atrăgând cu mâna ei o păreche de foarfeci. Nu se observă nici un fir!

* * *

Intâmplarea cu Leonora din Dorohoi, nu e deci unică. Charles Richet a formulat următorul principiu de *„telekinezie": „In unele condiţiuni, pot exista mişcări de obiecte, chiar voluminoase şi grele, fără contact şi fără intervenţia vre-unei forţe mecanice cunoscute."*

Lucrul trebue înţeles, că suntem în faţa unei noui forţe mecanice pe care o poate proiecta corpul unor persoane *anumite.*

Comisiunea care a examinat pe Eusepia la Varşovia a constatat că fenomenele sunt *pozitive* dar *incomprehensibile.*

Dar Charles Richet i-a răspuns: atracţiunea pământului sau a magnetului e oare mai de înţeles? Când o bucată de fer e atras de un magnet sau o bucată de plumb cade atrasă de pământ, nimeni nu se miră, *fiindcă sunt fenomene obişnuite,* şi toată lumea trăieşte cu iluzia că-s fenomene înţelese! Mediumnitatea unei Leonore sau a unei Eusepie provoacă uimire şi neîncredere, *fiindcă sunt rare!* Niciunul însă din cei care le-au văzut nu poate nega realitatea lor.

Să sperăm că d-l Pădeanu va avea norocul să vadă reapărând minunea. E posibil însă — cum s'a întâmplat în multe cazuri — ca minunata însuşire a corpului Leonorei să se fi pierdut pentru totdeauna!

Şi nu va mai fi văzută: *Newer, newer!*

DOCTORUL YGREC

Bucureştii de azi

Universitatea

„Universitatea" — aşa e denumită facultatea de litere şi ştiinţe din faţa statuii lui Mihai-Viteazul şi a celor două statui ale naşterii culturale: Gheorghe Lazăr şi Eliade Rădulescu.

In virtutea aceleiaşi rânduiri fatale care stăpâneşte Bucureştii, Universitatea e pe locul cel mai puţin potrivit pe care ar fi putut sta o Universitate. Privită din faţă, are în dreapta statuia lui Ion Brătianu, „nod" de comunicaţie, sau mai pe româneşte „răscruce". Trec tramvaele electrice din sus şi din jos. Trec tramvaele cu cai din dreapta şi din stânga. Tot în acel punct staţionează toate automobilele, camionetele şi trăsurile care fac distanţa până la alergările de cai, şi cât e ziua de mare, ajutoarele de şofeuri invită publicul în maşini, ca băeţii din bâlciuri la grătarul cu mititei. Toate tonurile clacsoanelor.

In stânga ei, Universitatea nu se bucură de mai multă consideraţie şi tăcere respectuoasă. Aci se 'ncrucişează tramvaele: 14, 16, 15, 20, cu fluerăturile, clopoţeii şi uruiturile lor. Vecinătatea restaurantului „Carpaţi" — berărie populară, cu „grădină" de nisip — oferă Universităţii în permanenţă spectacolul bâlciului de care am pomenit mai sus, dar pe o scară şi mai mare.

Numai în spatele Universităţii dăinueşte de-o vreme încoace oarecare „mediu": e construcţia monumentală a şcoalei de arhitectură, la care se lucrează de un deceniu, şi stradela — nelucrată încă — dintre şcoală şi Universitate.

Prin poziţia ei în oraş, Universitatea ar fi trebuit socotită ca un monument sortit pieirii, la cel dintâi prilej. Nu s'a întâmplat aşa. Nimeni n'a socotit că Universitatea e insultată în permanenţă, de tramvaele din dreapta şi din stânga, de şirul de trăsuri şi automobile murdare, de piaţă care-şi au „staţia" chiar în faţa ei: între frontonul grec al colonadelor de la intrare şi barda eroică a statuii viteazului Mihai, în văzduh.

Şi pentrucă Universitatea, după război, s'a dovedit neîncăpătoare pentru tinerii şi tinerele din cuprinsul larg al al nouei Ţări Româneşti, ahţiaţi şi ahtiate după voluptăţile cerebrale, s'a hotărît — nu mutarea Universităţii, undeva într'un parc dominat de linişte şi seninătate, ci „complectarea" ei, tot în faţa murdăriei birjelor şi maşinelor de curse.

„Universitatea" — clădirea din mijloc — e un adevărat templu grec. Scund, cu linia pură, în şirul ferestrelor, în forma şi simetria coloanelor, în toată proporţia clădirii. Infăţişarea vechei Universităţi e într'adevăr o permanentă lecţie de gust pentru târgoveţul barbar, şi unul din rarile monumente de artă din aceşti Bucureşti, oraş inform. A „complecta" această Universitate, era o impietate elementeră şi cu atât mai jignitoare. Nu se poate „complecta" o statue, nici un templu, nici o poemă, nici o piesă de teatru — după ce artistul a proporţionat opera, după indicaţiile stilului său artistic. A „complecta" Universitatea însemna a strica tot ce avea mai preţios şi mai fin: armonia ei.

Dar luaţi cu asalt de nevoi elementare, demografice, am fi acceptat o „complectare" — cu multă obidă în suflet, e drept; şi ni-am fi zis că aceasta e soarta ne'nduplecată a cetăţilor elene: să piară în faţa hoardelor numeroase şi informe — dar (pentru Dumnezeu!) *în acelaş stil!...*

La dreapta şi la stânga floarei atice, care e monumentul senin al vechii Universităţi, s'au ridicat două bestii de piatră cenuşie, scornite de imaginaţia unui lăcătuş care a văzut un oraş american, pe hârtie. Clădirea din stânga, din faţa berăriei „Carpaţi" vre-o cinci etaje, — pare o magazie solidă destinată comerţului de saci; clădirea din dreapta — cu mai puţine etaje, dar cu oarecari golfuri între coloane şi sub mari rozete — pare sediul unei societăţi de asigurare pe viaţă, care trebue să dea cetăţenilor impresie de „colosal". Şi între aceste două zidării înalte, pitit, templul pare o fecioară goală sortită să apară în lume între doi bivoli păroşi.

Nu, nu v'aşi sfătui — duşi în eroare de arhitectura elină — să urcaţi scările de lemn ros, ale vechii Universităţi. Aci Elada e înlocuită cu Sciţia. Pardosele de scânduri ruinate, săli strimte, pereţi al căror infinit e murdărit de tabele de lemn, cu hârtiuţe prinse cu câte un ac, prin care se anunţă unele cursuri, unele examene întârziate, sau se cere un „curs" sau o geantă de piele, pierdute ba chiar reclama unei frizerii şi „ştiinţa literaturii" d-lui Dragomirescu, în fascicole a lei 12.50 bucata... Sălile de cursuri, sunt „montate" elementar din bănci, în spaţiu atât de restrâns, că ideile trebue să se simtă ofensate şi umilite ca şoarecii din marea de întunerec a unei pivniţi în câte o capcană meschină de bucătărie.

Noile clădiri, în interior, sunt mai confortabile şi cuprind săli demne de o şcoală superioară. Domneşte un spirit de ordine, de gravitate şi o muzică de ecouri, susceptibile de a fi nebuloasa unor lumi de reverie şi contemplaţie ştiinţifică în numere şi corpuri.

De ce oare templul grec n'are confortul „templelor" învecinate, de prost-gust; de ce aceste zidării n'au graţia vechii Universităţi pe care au flancat-o cu falǎ fără artă?

S'a găsit o soluţie la această nepotrivire — fireşte, soluţia cea mai rea:

Dărâmarea templului grec — (şi probabil, înlocuirea lui cu o nouă magazie de grâne)-....

Au apărut protestele câtorva oameni de gust — un arhitect, un poet — dar cine a auzit glasul lor firav de greeri indignaţi?...

O soluţie ar fi — e cea mai costisitoare, cea mai absurdă deci, financiarmente vorbind (şi deci nerealizabilă):

Dărâmarea întregei Universităţi. Pe locul ei clădirea unui Teatru sau a unui Palat Comercial, cu mari venituri.

Reclădirea Universităţii, în acelaş *stil de templu elin,* în marginea oraşului, într'un parc mărginit de păduri sădite anume, şi cu relaţii precise, confortabile, eftine şi rapide, între Urbă şi Universitate, printr'un sistem de automobile electrice din nuc sculptat.

V. SIMION

Din micile istorioare ale lui Sam Joe

Unul care frecventa teatrul „Gaiety", tânăr de bună familie, se hotărî să se însoare cu una din actriţele teatrului, fată foarte cuminte şi frumoasă.

Puţin timp după logodnă îşi prezintă logodnica părinţilor; apoi, în mod discret, le ceru părerea:

— Spuneţi drept ce gândiţi despre ea.

Şi tatăl său îi răspunde:

— Tot ce-ţi pot spune despre ea este că are gust mult mai bun ca al tău

Memoriile lui Valéry

In „La Revue de France" se publică, în formă de schite mici, amintirile cunoscutului poet Paul Valéry. Amintirile acestea s'au creat din conversaţiile avute de Valéry cu un jurnalist, care l-a vizitat des, luându-i interviewuri.

Valéry a început prin a recunoaşte că polemica dintre scriitori apare absurdă şi nu trebue niciodată admisă. Când poetul atacă pe un alt poet, sau un romancier pe alt romancier, se poate uşor crede că e mânat de invidie. Apoi, orice atac provoacă un răspuns corespunzător şi polemica se desfăşoară mai departe fără nici un rost.

Totuşi această părere nu l-a împiedecat pe Paul Valéry să comunice o sumă de anecdote destul de veninoase la adresa scriitorilor celebri, pe cari i-a cunoscut.

Sunt foarte interesante amintirile lui despre Huysmans. Acest autor era functionar în poliţia Parisului, ocupând un post destul de mare. Valéry îl vizita des la poliţie şi, într'o zi, îl găsi lucrând o listă statistică a anarhiştilor. Era chiar după asasinarea presedintelui Carnot. Huysmans s'a plâns lui Valéry că vânătoarea poliţistă după anarhişti costă scump. Fiecare dată când se comunică semnalmentele cutărui sau cutărui anarhist poliţiştilor tuturor ţărilor din lume, se cheltuieşte suma de treizeci mii de franci.

— Ar fi mai bine să cumperi dumneata pe fiecare anarhist cu zece mii de franci — i-a dat Valéry un sfat improvizat.

— Ştil că asta nu mi-a venit încă în gând, — zise Huysmans şi apoi adaugă necăjit:

— S'ar găsi prea mulţi doritori de a primi câte zece mii de franci...

Huysmans purta mare ură multor confraţi. Mai ales nu-l putea suferi pe Octave Mirbeau, „cu ardoarea-i prefăcută".

Paul Valéry fusese introdus în cercurile literare de Pierre Louis, mort de curând. Acesta a fondat ,în 1891, o revistă săptămânaiă, la care au luat parte: Valéry, Lecomte de Lisle, Hérésia, Verlaine, Morréas, Gide, Leon Blum.

Autografe

Englezii bat recordul în goana lor după autografe. Answers povesteşte în legătură cu această manie două amuzante anecdote:

H. G. Wells stătea într'o după-amiază în grădina sa, întovărăşit de câţiva prieteni, când i se aduse o scrisoare.

Scrisoarea, făcută în termeni naivi şi pasionaţi, conţinea o cerere de autograf. Era aât de mişcătoare în cât toţi prietenii cerură insistent lui Wells să acorde autograful cerut.

Wells cedă rugăminţelor şi luând o foae de hârtie scrise:

„Domnul Wells mă roagă să vă mulţumesc pentru scrisoarea d-voastră. Regretă mult că nu vă poate trimite autograful cerut fiind consecvent cu hotărîrea luată, de a nu da autografe, hotărîre de la care nu se abate niciodată".

H. K. BAXTON, secretar

* * *

Marele Tennyson primi într'o zi o scrisoare prin care un necunoscut ruga pe lord Tennyson să binevoiască a-i spune numai care era cel mai bun dicţionar englez: Webster sau Ogilvie.

Tennyson tăiă din scrisoarea primită cuvântul **Ogilvie**, îl lipi pe o hârtie şi-l trimise drept răspuns.

Automobilism

Intr'o zi, un prieten al lui Tristan Bernard îl rugă să-l întovărăşească într'o excursie, pe care o făcea pentru a încerca o masină nouă. Tristan acceptă. Plecară.

După ce automobilul parcurse vreo 100 kilometri cu o bună viteză, prietenul îi spuse lui Tristan:

— Cunosc în apropiere un han foarte simpatic. Ne vom opri puţin acolo.

In acelas moment însă o manevră greşită făcu ca automobilul să se lovească de un copac.

Tristan, foarte calm, îşi întrebă tovarăşul:

— Dar cum reuşeşti dragă, să opreşti maşina când nu-i nici un copac pe şosea?

Spor de salar

Intr'o elegantă casă din Londra, invitaţii — după un prânz copios — trecuseră în fumoar. Se discuta despre teatru. Cum Bernard Shaw era de faţă, i se aduseră laude şi felicitări pentru succesul obţinut cu piesele lui.

Shaw surâse, tăcu un moment şi apoi spuse:

— Nu toată lumea e de părerea d-voastră. Am să vă dovedesc aceasta cu o anecdotă de a cărei autenticitate garantez:

Acum de curând, directorului unui teatru unde de două luni mi se joacă o piesă în toate serile, i se prezentă dulgherul teatrului care-i ceru o sporire de salariu.

— Dar ai puţin de lucru, îi răspunse directorul. Foarte rar se strică ceva şi mai ai avantajul de a vedea în fiecare seară piesa d-nului Shaw.

Atunci dulgherul cu o mină disperată şi cu ochii îndreptaţi spre cer, exclamă:

— Asta-i unul din motivele pentru care cer sporire de salariu!

Maxime politice

Popoarele trăiesc numai prin speranţă. Revoluţiile lor au drept scop să înlocuiască speranţele vechi prin altele noui.

Oricât de intensă ar fi ura dintre popoare, ea nu-i nici odată aşa de vie ca între partidele politice ale aceluiaş popor.

Imparţialitatea în politică este imposibilă, căci omul imparţial ar avea imediat contra lui toate partidele în frunte cu cel din care face parte.

(Dr. Gustave Le Bon)

CĂRȚI ȘI REVISTE

RUMÄNIEN de H.Stahel de Capitani, vice-consulul României la Zürich. (Zurich, 1925).

O carte de pură, obiectivă și interesantă informație pentru străini. Am putea adăoga : pentru străinii care vor să ne cunoască. In cuprinsul celor 139 de pagini (format 8°), tipărite cu literă mică, autorul vorbește cu pricepere și grijă despre situația noastră geografică, istorică, economică și financiară. Capitole speciale sunt destinate oraselor românești și monumentelor de însemnătate (cum ar fi de pildă catedrala dela Curtea de Argeș).

Vorbind despre Bucuresti, autorul pune în descriere multă tragere de inimă și mult pitoresc. Pentru o clipă dispare specialistul, descriptivul neutru și economistul Autorul dovedește frumoase calități de stil. Cartea e ilustrată. Retinem câteva tablouri mai interesante: Hanul Manuk, liceul Piarist din Timișoara, vederea generală a uzinelor Resitei, interioare ale aceleași uzine, fundatia Carol I, parcul Cișmigiu, parcul Carol, catedrala dela Alba-Iulia, o „horă" (reprodusă după un tablou de Aman), etc.

Asemenea cărți slujesc, mai bine decât toate conferintele si tipăriturile costisitoare, — de interesul țării. Cunoasterea noastră peste hotare, atrage după sine luarea de raporturi strânse cu statele — prietene sau prietene in spe.

Regretăm că d-l de Capitani nu s'a ocupat mai substanțial și de mișcarea noastră culturală.

CUVÂNTUL LIBER (31 Octombrie). — D. N. Davidescu remarcă mișcarea din presa străină în favoarea sindicalizării scriitorilor. Cineva a spus: „Intelectualul nu-și cunoaste încă puterea sa, căci dacă ar vrea, cu prestigiul său, cu cadrele sale admirabile, cu prezidenții săi, ar conduce viata socială a țării".

La noi, — spune autorul articolului, — „d. Tudor Arghezi, cel dintâiu a pus cu amploare această chestiune și a preconizat sindicalizarea scriitorului. Nu știm pentru ce această chemare a rămas și până azi fără nici un început de realizare, fapt cert însă este că entuziasm principal a stârnit printre mulți dintre confrații noștri, și că ea ar fi dus, singură, la schimbarea fundamentală a situației de azi. Experienta atâtor societăți de tot felul de muncă, dela sindicatul coșarilor și al măturătorilor și până la acela al marilor exportatori de grâu, sau al uzinelor de fier, au dovedit deplin că, dacă acțiunile personale sunt totdeauna prta slabe, în raport cu rezistența organizată a societății înclinate spre robirea individului, apoi o acțiune colectivă, sindicală, devine neapărat o putere irezistibilă de penetratii.

„Un sindicat al scriitorilor noștri ar avea în acelas timp și autoritatea morală necesară apărării intereselor de breaslă, și autoritatea numărului. Asupra mijloacelor de acțiune și asupra scopurilor lui imediate cât și mai îndepărtate, fireste nu este locul să discutăm aci. Trebuie însă câstigat deocomdată principiul sindicalizării, care să dea scriitorului primul instrument de luptă colectivă pentru realizarea celui mai elementar deziderat: dreptul de-a trăi în rostul lui social".

ȚARA NOASTRĂ (1 Noembrie). — Cu prilejul mortii lui Max Goldstein, rudele lui au vorbit de un asasinat. Nu știm să se fi făcut vre-o anchetă în această privință.

Știm însă că s'au formulat niste acuzații, care au fost înregistrate de presă. Cu acel prilej s'a spus că nimeni nu trebuie să capete o pedeapsă mai mare decât cea prescrisă de legi. Directorul închisorii n'avea dreptul să condamne la moarte — pedeapsă nu numai neaplicată de judecători, dar interzisă de pravili. Persoana condamnatului, casi faptele lui, nu-s în discuție. Imaginați crime și mai fioroase. Cuvântul nostru va fi acelaș.

Unele ziare au vorbit cu satisfacție de condițiile în care a murit Max Goldstein.

Iată că în discuție intervine și revista d-lui Octavian Goga:

„*Asasinat* și *Max Goldstein!* Nu-i așa că nu se poate spune? S'a spus. *S'a scris.* Viperile, rinocerii, crocodilii nu pot fi asasinați. Nici omida, nici cârtița, nici ploșnița, nici râma..... Nu pot fi asasinați, decât oameni... Max Goldștein nu e om".

Câtă deosebire între acest mod, al intelectualilor, de a privi un ocnaș și evanghelica bunătate a poporului de rând care vede în orice individ între baionete un om și încă un om nefericit.

Când se vor ridica intelectualii la înălțimea morală a gloatei?

SOCIETATEA DE MAINE (No. 41).—Pornind dela afirmarea că „idealul național nu este acela aflat în cărțile de școală, ci acela sădit în sufletele tuturor fiilor unei țări", d. N. Ghiulea constată că, dacă pentru perioada de timp dinainte de războiu aveam un ideal deși dezordinea sufletească era cumplită, astăzi nu mai avem nici unul.

„Dacă voim să existăm ca popor în granițele noui, dacă voim ca unirea noastră să fie pentru totdeauna, dacă voim să rezistăm contra atacurilor tuturor vecinilor ce nu se împacă cu soarta noastră, suntem datori să pregătim sufletul de apărare și să ne întărim brațul. Avem mai mult ca de orice, nevoie, de o conștiință de neam tare, de o unitate sufletească morală, de o înălțime sufletească împodobită cu toate virtuțile, pentru a rezista oricărei zguduiri. Avem nevoie de toate puterile neamului nostru. Pentru aceasta avem nevoie de un ideal național, care să fie cu adevărat al neamului nostru, în care toți să creadă, toți să lupte pentru el, toți să-i aștepte împlinirea într'o simțire și o cugetare comună. Mai mult ca oricând, avem nevoie de un ideal național ! Care este el ?"...

LES MARGES (15 Octombrie), se ocupă despre Maupassant și despre interesul pe care-l pot oferi operele sale bibliofililor. Aflăm astfel că marele nuvelist francez rămânea destul de nepăsător în fața acelor elegante editoriale care au fost pasiunea atâtora dintre colegii săi. Maupassant era ostil obiceiului de a pune în fruntea cărții portretul autorului, iar când editorul Charpentier publică *Les soirées de Médan* cu fotografiile colaboratorilor, el, care figura cu faimoasa „Boule de Suif", numai după o încăpățânată împotrivire se hotărî să admită să i se pună portretul. O altă trăsătură caracteristică a acestui scriitor era aceea de a-și scrie într'o formă definitivă opera, așa că nu admitea schimbări ori prefaceri dela o ediție la alta. Deoarece el se apuca să scrie numai după o adâncă meditație și redacta dintr'o dată, cu rare șovăiri ori corectări, după cum reese din manuscrisul neîntreg al operei *Angelus*, care ar fi putut să fie tipărit aidoma. Dar pe cât era de mare repulzia scriitorului să-și vadă opera înfrumusețată prin mijloace plastice, pe atâta de vie era atracția exercitată de această operă a sa asupra artiștilor. Maupassant se temea ca ilustratorul să nu-i altereze concepția ori cel puțin să nu i-o modifice. Cu toate acestea ilustrația a cultivat mult (cu rezultate mediocre), opera lui Maupassant. Incă din 1888 apărură ediții de mare lux, între altele un „Pierre et Jean", care, la exemplarele speciale, ajungea la prețul de 500 de franci bucata. Se amintește apoi o vânzare din 1893 la care se vândură scump de tot exemplare din „Bel Ami" din „Mademoiselle Fifi" și din „Une vie", decorate cu aquarele de mână.

LA REVUE HEBDOMADAIRE (Octombrie) publică printre altele, un articol de Henry Bédarida, în care se ocupă despre *Italia în opera și în viața lui Anatole France.*

In literatura franceză de acum 30 de ani Maurice Barrès sintetiza dogmatismul liric după cum Anatole France scepticismul. Și cu toate acestea, în cele două temperamente atâta de deosebite, există un punct de contact: cultul pentru Italia. Fără îndoială că Barrès, mai pătruns de amintiri romantice, a lăsat urme mai vădite despre acest cult ; dar și în volumele lui France se pot însemna inspirațiile derivate din frumusețile panoramice ale Italiei ori din suggestiile amintirilor istorice.

Se arată apoi cum temperamentul cu totul aparte al marelui ironist reacționa față cu impresiunile pe care i le dădea cerul, arta, istoria Italiei. Văditele-i tendinte de „italianizant" France începu a le da pe față ca cronicar la „Le Temps", vorbind de o carte asupra lui Cesar Borgia și prezentând, în 1879, în ediția Lemerre, operile Reginei de Navarra: „toate sufletele din Franța erau pe atunci îndreptate spre acea țară luminoasă; Margareta citea pe Petrarca și pe Dante; ea respira acea floare de poezie care umple Purgatoriul și Infernul marelui florentin". Printre diversele episoade din poema dantescă, Bédarida scoate în evidență pe acelea care vor fi interesat mai mult pe scriitorul francez, cari din curiozitatea simțurilor și din gelozie făcu motivele esențiale ale romanelor sale, Astfel, atras de episodul dantesc al nefericitei Pia dei Tolomei, traduse în versuri de o distinsă finețe faimosul final al cântului al V-lea din Purgatoriu. Ceva mai mult, se inspiră de aci pentru o lungă poemă pe care o intitulă tocmai „Pia" și pe care o publică în culegerea de „Noces corinthiennes".

Dar și în afară de educația literară, Anatole France se inspiră din realitatea Italiei timpurilor sale. O pagină faimoasă din „Crime de Sylvestre Bonnard" arată cu ce ochi stiuse el să privească viața năvalnică și pitorească din Napoli.

Fără îndoială că Anatole France se gândea la sine spunând despre eroul din „Le lys rouge": „El se întorcea totdeauna în Italia, ca în patria sufletului său".

ARCHIVIO STORICO ITALIANO (Sept.-Oct.). — Profesorul Angelo Pernice de la Universitatea din Florența, și cunoscut pentru studiile sale istorice cu privire la Bizanț în general și la țara noastră în special, publică un prea interesant articol, care este totodată o mică descoperire relativ la „O expediție toscană în Muntenia către sfârșitul veacului al XVI-lea". Această expediție toscană din 1595 pornită din porunca Marelui Duce Ferdinand I condusе în Transilvania și apoi în Muntenia pe Silvio Piccolomini, viteaz căpitan, care se distinsese deja în alte fapte de arme. Această expediție, al cărui istoric nu fusese încă destul de lămurit, formează așa dar obiectul nouilor cercetări ale prof. Pernice care, restabilind adevărul istoric cu privire la soldații toscani, se folosește de noui documente inedite până azi (multe scrisori trimise de căpetenia expediției Marelui Duce Toscan și o largă povestire asupra stării Munteniei de la 1593 la 1600, scrisă de Mihai Viteazul după înfrângerea suferită de el în Ardeal). Chiar și mai înainte de acel răstimp fuseseră destul de cordiale legăturile între Curtea Toscanei și a Transilvaniei, de oarece Marii Duci se interesau de mersul treburilor din aceste părți ale noastre, nu numai din sentimentul de solidaritate, față cu țările creștine din apropiatul Orient amenințate de turci, ci și pentrucă tindeau să apere interesele numeroșilor toscani, soldați, negustori ,aventurieri, cari se găseau în aceste părți. Relațiile dintre cele două Curți deveniră și mai intime după urcarea pe tronul Transilvaniei a lui Sigismund Bathory, care printr'un act de politică semeață hotărî să scuture jugul turcesc și să intre în liga creștină pusă la cale de Austria. De aceea în 1594, încheind primele învoieli cu voevozii Munteniei și Moldovei, publică tratatul de alianță cu Impăratul și declară război Turciei. Cu acest prilej, (nu știu dacă solicitat ori din propria-i voință), Marele Duce Ferdinand I hotărî să trimeată o ceată de viteji și încercați ostași „cu îndestulare de archebuse, de muniții și de merinde", cu scopul de a încadra și de a instrui armata transilvăneană. Mica ceată toscană, comandată de Piccolomini, care avea și însărcinarea de a reprezenta pe Marele Duce la apropiata nuntă a lui Sigismund cu Maria Cristierina de Austria, plecă din Florența la 25 Iulie 1595. Se opri câteva zile la Bologna, apoi prin Ala, Trento, Boljano, Passau, Mathansen, ajunse la Viena în ziua de 21 August. De la Viena se duse, după poruncile primite, la tabăra care era pe atunci la Strigonia și unde se credea că se află Principele Transilvaniei cu oștirile sale; dar nu zăbovi acolo de cât două zile, luând calea Transilvaniei și intrând îndată în foc. La unul din principalele episoade ale campaniei, asaltul Târgoviștei, toscanii nu contribuiră decât cu sfatul, de oarece oștirea transilvană voi pentru sine întreaga cinste a luptei ; dar trebuiau să susțină rolul de căpetenie într'o altă operație cu mult mai grea: aceea a cuceririi Giurgiului, fortăreața turcească ce sta de pază a podului de peste Dunăre între Muntenia și Bulgaria. Această cetate nu era de lemn ci de piatră, apărată de jur împrejur cu un șanț adânc, în care era abătută apa Dunării și întărită, atât spre uscat cât și dinspre Dunăre, cu ziduri și contraporți cari împiedicau intrarea în turnul din mijloc. Cinstea de a pătrunde cei dintâi în cetate reveni toscanilor cari, cu toată crunta împotrivire a turcilor, săriră peste ziduri silind pe asediați să se predea. Isprăvindu-se războiul pe care Sigismund nu putu să-l ducă mai departe din pricina gravelor condiții interne ale țării sale, Piccolomini ceru învoirea de a se întoarce în patrie cu ai săi. Principele Transilvaniei, admirându-i vitejia, încearcă să-l oprească în serviciul său, oferindu-i însărcinarea de comandant general al artileriilor și de sfetnic pentru treburile ostășești. Dar el nu primi și despre acest refuz dădu explicații Marelui Duce în câteva scrisori, în care arată marea cumpătare a firii sale și istețimea în a judeca pe oameni și a aprecia evenimentele. Acest Piccolomini este înrudit cu cei din Trilogia lui Schiller.

KLINGSOR (No. 10). — Numărul pe Octombrie al acestei reviste săsești, ce apare la Brașov, aduce între multe altele un foarte interesant articol despre „Patosul nepateticului", de d. Erwin Reisner, cel mai de seamă gânditor al Sașilor din Transilvania. Articolul se'ncepe cu o scurtă mărturisire biografică în care autorul arată cum de vre-o câțiva ani urmărește în viața culturală și socială a timpului anumite fenomene, pe care le numește cu un nume generic, „antiisme". Astfel el a scris, analizându-le până la rădăcină, despre toate acele mișcări îndeobște cunoscute cum ar fi antialcoolismul, ocultismul, naționalismul, comunismul, emanciparea femeilor, pacifismul, și a arătat că aceste tipice mișcări ale actualității nu se nasc dintr'un veritabil idealism ci sunt forme deghizate ale celui mai înverșunat egoism. „Antiistul" e un tip al timpului. Antiistul raționalizează ceeace nu se poate raționaliza. Să vedem despre ce e vorba. E desigur adevărat, spune Reisner că bunăoară caracterul unui om se manifestă și în scrisoarea sa, dar e foarte greșit să ridici un sistem grafologic de semne pentru a deduce cu ajutorul lui, științific, exact, din scrisoare caracterul unui om. E adevărat că un om moral e cumpătat și la băutură, dar e greșit să aduci în dependență moralitatea exclusiv de abstinență. E adevărat că într'o lume desăvârșită ar trebui să stăpânească o veșnică pace, dar e greșit să aștepți această lume desăvârșită numai dela înlăturarea oricărei lupte. Antiistul care de obiceiu își face sistem din a lupta împotriva unei realități date, capitalul, alcoolul, războiul, pacea, e jertfa unei perversiuni spirituale. Prin faptul că vede un ce absolut într'un ce relativ ajunge în cele din urmă la un fel de manie sau elefantiasă. Antiistul călărește de obiceiu pe un băț caraghios, dar își închipuie că e pe un Pegasus, sau pe un cal și mai olimpic. Unilateral, raționalist mărginit, antiistul prin aceea că nu-și dă seama de exagerarea în care cade, e lipsit de umor. Și e lipsit de umor fiindcă dă comicului proporții de principiu universal (antialcoolistul își închipuie că prin înlăturarea băuturilor mântuie lumea). Antiistul are patosul nepateticului, el e piticul pe catalige. In blazonul său poartă ca animal eraldic un purice cu dimensiuni de elefant.

In fond fiecare din noi e într'o măsură un antiist, care raționalizează ceeace n'ar trebui să se raționalizeze. Dar până când nu uităm râsul și autoironia, până când nu devenim fanatici fără umor, ne putem felicita că suntem încă oameni și nu „homunculuși" ieșiți din retortele teoriei.

Intr'un alt articol, scriitorul Egon Hajek vorbește despre criza prin care trec științele spirituale. Hajek stăruie asupra trecerii ce se face cu tot mai multă hotărire dela analiză la sinteză, în deosebi în științele istorice. Idealul romantic al unei științe universale e pe cale de a reinvia. Și se pare că însăși situația materială a europenilor favorizează astăzi mai mult sinteza decât analiza. Ei nu mai au mijloacele să facă expediții și studii de amănunt, dar în schimb au încă avântul necesar pentru a prelucra sintetic materialul deja cunoscut. Aceasta nu e o simplă mângâiere după înțelepciunea că în tot răul e și un bine, ci o ciudată coincidență de realități și forțe istorice.

Acelaș număr al revistei brașovene mai aduce și o traducere din românește: Der Krüppel von Delavrancea.

LA BULGARIE (No. 679).—O pagină literară și artistică închinată aproape în întregime pictorilor bulgari contimporani, cu reproduceri din Vl. Dimitrov-Maistora și Ivan Penkov, acesta din urmă cu o pronunțată concepție filozofică a artei sau imaginațiunii decorative.

Implinindu-se 4 ani de la moartea marelui poet național Ivan Vazov, D. V. Stoianov îi consacră un articol, în care evoacă personalitatea și face câteva aprecieri literare asupra poetului. Ivan Vazov a fost un minunat cântăreț al patriei sale, al naturei balcanice, a cărei măreție și frumusețe au găsit în el un pictor desăvârșit. Poezia lui este pătrunsă de o muzică interioară, care transportă sufletele într'o lume ireală, necunoscută, fericită; numai în lumea aceasta poetul se simte în largul lui: cealaltă lume reală, lumea patimelor de toate zilele, i-a dat uneori un fond pesimist, care i-a sugrumat contemplativitatea. Rămas de mic orfan singuratic, poetul a fost toată viața lui un singuratic. Născut la poalele Balcanilor într'o primăvară surâzătoare, Vazov a murit la începutul unei toamne triste, tot lângă Balcanii pe care i-a cântat din copilărie.

Poezia lui din urmă este elegiacă și intimă...

Sur mon bureau un crysanthème
Superbe et souriant me dit: Je t'aime
Qu'est-ce qui m'a envoyé ce bonheur?
C'est le doux secret de mon coeur.

...Un visage tendre dans mon âme
M'est apparu... Un trône régnant en flammes
Dans l'espace d'une mer sans limites,
C'est là que mon rêve étincelle et habite!

...cu rare frumuseți stilistice. Ivan Vazov este, după Stoianov, cel mai mare poet al Bulgariei contimporane.

DIE VOCHE (31 Oct., caetul al 44-lea). Doctorul J. B. Kittel publică un mișcător articol asupra *epocii zaharicalelor* — ca să găsim o exprimare românească intenției autorului. E vorba de evocarea nevinovatei vârste când bomboanele, ciocolata și dulciurile țineau loc însemnat in viața noastră. Articolul este urmat de o metodică statistică privitoare la situația actuală a industriei ciocoladei și cacaou-lui nemțesc. Ilustrații bogate întregesc acest număr interesant, ca toate, al acestei foi populare.

A apărut

„Lectura" No. 39

H. G. WELLS
— Jules Verne al Angliei —

MARUL CUNOȘTINȚII

Trad. de G. BLAZIAN

Scrierea completă — La chioșcari și librari

Reflecțiuni asupra zilelor de azi

Am căzut ades pe gânduri la văzul repeziciunii cu care, astăzi, capodoperile trăiesc și mor. Succesele de tot felul sunt, acum, par'că grăbite să pregătească locul altora. Și nimic nu întrece în melancolie lăsarea în uitare a cărții ce deunăzi ni-o smulgeam din mână în mână, sau a actorului pentru care se băteau până ieri cetățenii la ghișeuri.

Veacurile mai vechi erau, totodată, și mai încete. Le plăcea să lungească actualitatea, uneori până la eternizare, și adesea gloriile începute atunci dăinuesc și azi, aproape neatinse. Renumele lui Kant, faima lui Platon, popularitatea lui Shakespeare, toate aceste victorii de opiniune sunt de cele ce nu se sting. Ele par a vrea să rămână, pe vecie, „la ordinea zilei". Sunt Trecutul care nu se trece și sunt Prezentul care se perpetualizează. Astfel ni-au fost zeii pe care i-au făurit secolele de altădată.

Pe când zeii-de-o-zi ai vremilor de astăzi! Ce tristă năruire de statui! N'apucăm bine să fim remarcați de contemporani, și Istoria și-a întors ochii dela noi. Zâmbetul de nădejde cu care solicităm celebritate mondială, iute ni se umbrește sub o nu mai puțin mondială ignorare.

* * *

Odinioară succesul era lucru rar și durabil.

Acum e des și efemer. Inainte, oamenii erau stimulați de seriozitatea riguroasă cu care soarta își tria aleșii. Astăzi, ne încurajează tocmai facilitatea de a veni și reveni în lumina atenției generale. Alte vremi, alte argumente sentimentale, alte motive teoretice ale aceleiaș eterne goane după lauri...

Dar deosebirea de metodă e destul de însemnată pentru a ne opri puțin.

Este adânc deplorabil că până acum nici-un gânditor nu s'a ocupat după cum se cuvenea de interesanta problemă a *modei.*

Sociologii spun despre ea că e „un amestec de invenție, și de imitație". Dar o asemenea formulă poate defini aproape orice lucru de pe acest pământ. Există, în toată viața noastră sufletească, ceva care să fie complect nou, sau numai vechiu?

In realitate, moda este un fenomen foarte special, și strict istoric. Dacă ea ajunge categoria fundamentală a vieții moderne, nu a fost întotdeauna așa. Abia azi ea devine principalul mecanism al succesului și aproape unica metodă de selecție a valorilor. Ea e cauză și în acelaș timp efect al febrilității care caracterizează mentalitatea contemporană, și numai pe aceasta. Isvor de instabilitate a tuturor instituțiilor omenești, ea impregnează în conștiințele epocei noastre trăsături vrednice de a fi relevate.

In deosebi, ea ne deformează în chip cu totul caracteristic facultatea noastră de entuziasm. Nu s'a reflectat în deajuns asupra stării de spirit cu adevărat originală a omului care trece dela o modă la alta. Intre admirația sa pentru pentru moda cea nouă și fosta lui înflăcărare pentru moda de mai de mult, se face o prăpastie mentală. Nu putem spune că, am *uitat* de entuziasmul nostru din trecut. Nu-i propriu zis, o amnezie. Căci ne aducem foarte bine aminte de vremile acelea, când aveam alte opiniuni. Este mai mult decât o uitare: e o *înstrăinare a noastră de noi-înșine.* Pe omul care am fost odinioară nu-l mai cunoaștem, nu-l nu-l mai recunoaștem. Il dezaprobăm și-l găsim ridicol. Bun înțeles, toate acestea, cu multă indulgență, căci e vorba de un străin foarte special. Dar oricum, de un străin.

Există mulți oameni care, în tinerețe, i-au jurat, de pildă lui Anatole France, o nețărmurită admirațiune, și cari, mai târziu, subt influenta cine știe cărui cenaclu de avangardă, au prins a-l găsi pe autorul „Istoriei contemporane" fad, artificial, dogmatic, belferesc; iar entuziasmul lor de odinioară, il privesc ca o naivitate de minor care, din lipsă de experiență, a iscălit un angajament pe care ar fi nedrept și laș să pretindem să și-l țină, acum, la maturitate. Și dacă ar fi să închidem într'o formulă speța de entuziasm a oamenilor de azi, am spune că el constă din *clipe scurte umplute cu promisiuni de eternitate.*

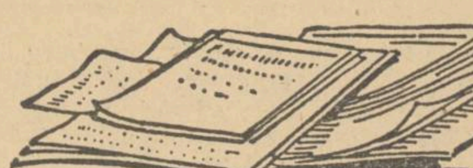
Dar asemenea dezavuări ale popriei noastre persoane costă, sufletește, enorm. Paguba trebue compensată cu elemente pozitive tari. Și deaceea, moda ne silește, odată cu dezaprobarea trecutului, să ne înflăcărăm în chip cu totul exagerat pentru prezentul cel nou. Excesul entuziasmului pentru cele mai neînsemnate fleacuri este condiția echilibrului nostru sufletesc. Numai „montându-ne" și „ambalându-ne" imaginația în favoarea cutărei futilități aduse de valul actualității, putem afla o despăgubire pentru acea operație costisitoare care am văzut că constă dintr'o adevărată amputare a unei părți întregi din personalitatea noastră, parte pe care ne silim a o considera ca definitiv pierdută și străină, ba chiar, dacă s'ar putea, ca nulă și neavenită...

In tot cazul, pe lângă mult bine — căci binele e pretutindeni, chiar în faptele diavolului lui Faust — este adânc întristător de văzut cantitatea de guri căscate după necontrolata noutate a modei recente, și repudiarea fără cenzură a celor mai sfinte ale noastre entuziasmuri, entuziasmele copilăriei, ale adolescenței, și în genere, ale trecutului.

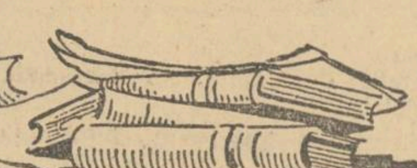
Hotărit, Trecutul cade dela putere. Și cu el se risipește cel mai puternic izvor de simțire poetică...

Dar e absurd să plângem ceeace este. Și, la urma urmei, căutătorii de frumos il pot găsi ori-unde. E de ajuns să vrea să-l afle...

D. I. SUCHIANU

ÎNSEMNĂRI

Și Românii...

In „Revue Française" d-nii N. Iorga și S. Gorceix vorbesc, în numărul consacrat țării noastre, despre literatura românească.

In această schiță aflăm că „d. Octavian Goga se distinge de Coșbuc printr'o simpatie pronunțată pentru procedeiele poeziei lirice maghiare din ultimul timp. Nota socială care domină din ce în ce mai mult producția lui poetică a avut la origină aceeași sursă și a fost întărită prin influenta unui grup dela Iași, impregnat de gândire rusă contemporană care scotea revista *Viața Românească*.

Iar despre d. Mihail Sadoveanu ni se spune „că a fost influențat de scriitorii ruși realiști, dela care a împrumutat unele procedee de stil ce-i dau un farmec particular, mai ales când vrea să fixeze raporturile secrete ale sufletului omenesc cu natura înconjurătoare".

Eram deprinși cu astfel de lucruri scrise de străini despre literatura românească. Străinii și-au dat seamă de insuficienta lor pregătire în materie și au apelat la Români.

Și un Român a putut scrie că un poet eminamente național a adoptat procedeele maghiare, puse în slujba unei concepții sociale luate tot dela Maghiari, și fortificată de Ruși; și că un prozator, de-asemeni eminamente național a „împrumutat procedee de stil dela scriitorii ruși"... ceeace-i dă „un farmec particular".

Numai atât a găsit d. Iorga în opera d-lor Goga și Sadoveanu?

Noi detestăm pe omul și pe politicianul Goga, dar nu putem să trecem peste poetul național din „Cântarea pătimirii noastre". Acolo d-sa a pus ceva nu numai din propriu-i suflet, dar și din sufletul aparte al neamului acestuia. Lucrul acesta nu poate fi șters din istoria literaturii românești. Sufletul poetului pe urmă s'a descompus. Cu atât mai rău pentru dânsul și pentru noi. Trecutul însă trăiește.

Dar vastul talent al d-lui Sadoveanu? Acel care a zugrăvit sufletul românesc din vechi timpuri și până acum coborându-se din an în an mai adânc în tainițele acestui suflet: acel care ca nimeni altul a fixat în opere minunate pitorescul țării noastre — acela nu-i decât un împrumutător de procedee stilistice rusești?

Articolul din „Revue Française" este iscălit, pe lângă d. Iorga, și de altcineva: d. Gorceix. Poate aceasta-i explicația...

Gazetarii

Societatea „Vatra Luminoasă" a ridicat un bust reginei Elisabeta. Cu ocazia aceasta, gazetele de dreapta zic:

„Femeea aceea care și-a mângâiat suferințele migălind ani întregi pe pagini de manuscris împodobit, cuvintele eterne ale Evangheliei (e și acesta un subiect, în lipsă de altul!)... se dăruia alinător în suferința aproapelui rănit, aproapelui flămând, aproapelui orfan, aproapelui orb,... etc..., etc..., etc."

Răposata regina Elisabeta era o femee foarte de treabă. Pentru ce atunci să o compromitem cu asemenea exagerate laude!? Socotim că nimănui nu i-ar plăcea să fie astfel lingușit.

Și cu ocazia aceasta, avem de spus câteva cuvinte în legătură cu gazetele de dreapta. Să presupunem că într'o țară există două prese. Una democrată, alta nu. Cea dintâiu servită numai de șnapani, cealaltă numai de apostoli. Pe care să o cetim?

E clar că tot pe cea dintâi.

Este idiot să ceri oamenilor să fie supra-oameni. Firesc ca printre ei, unii să fie mai buni, alții mai răi...

Dar să revenim la cele două prese.

Cea democrată are ca funcțiune ca, prin faptele autentice petrecute la un moment istoric dat, să selecteze numai pe acele în legătură cu progresele democrației. Presa reacționară, din contra, triază faptele favorabile reacțiunei. Slujbașii uneia, cât și slujbașii celeilalte pot să nu fie obiectivi. Lucrează ades cu patimă. Dar rezultatul muncei lor e riguros științific. Este o întrecere după adevăr, o goană după fapte istoricește exacte, unde mobilul emulației este tocmai interesul personal al căutătorului. Se poate visa o mai bună afacere?

Și atunci, acel ce vrea să-și facă o opiniune, va arunca o bucată de vreme ochii asupra gazetelor de dreapta, apoi asupra celor de stânga, și așa, până când se va convinge că faptele sunt mai numeroase în coloanele acestora din urmă.

Și ca să ne întoarcem iară la regina Elisabeta: e probabil că o gazetă de stânga ar fi vorbit mai măgulitor de Ea decât fac platitudinile străvezii ale politicianului de dreapta.

Așa încât, pentru cetitorii serioși, nu perde nimic Regina Elisabeta. Ei nu cetesc gazete reacționare...

Francofilie... cu tâlc

D. N. Serban este o celebritate. D-sa a intrat la Universitatea din Iași cu art. 81, — adică cu acea faimoasă dispoziție care ne-a adus în învățământul superior și alte celebrități cam tot de acelaș calibru. D. Șerban are însă o superioritate față cu colegii d-sale *eiusdem farinae:* oricât de celebru este d-sa i-a lipsit niște meschine voturi prevăzute de lege — ceeace ni-l arată ca pe un om cu trecere și cu influență. D-sa deci e unul din acei bondari voluminoși care sparg rețeaua legii — în care se prind numai muștele cele proaste. Dar nu despre asta voim să vorbim....

In *La Revue Française* din Septembrie, adică în acel număr închinat României, d. N. Șerban are un articol: „Pentru ce iubesc Franța...", articol înșumat la rubrica *„Confidentele unui scriitor român"*.... Intr'adevăr, așa e.... D. N. Serban este un scriitor român... Hârtia e adânc răbdătoare. D. N. Șerban deci e scriitor... și încă român....

Ce spune în acel articol? Firește că arată pentru ce iubește dumnealui Franța....

„In timpul marelui războî, în ceasurile de grozave neliniști, mă aflam în România, ad'că departe de Franța"...

Cum vine asta? A, înțelegem. D-sa ar fi vrut să fie în Franța, la datorie, să ridice adică moralul cetățenilor francezi, să supravegheze acțiunea infamă a boșilor, să întărească cu alte cuvinte frontul civil — căci de cel militar probabil că are oroare.

Va să zică aflăm că d-sa cu părere de rău se afla în România. Dar aici ce făcea? Pierdea vremea zadarnic? Aș, de unde?

„Așteptând ca România să intre în războî, mă sileam să împedic propaganda germană și să conving pe compatrioții mei că numai un războî alături de Franța... etc."...

Asa dar, două acțiuni bine lămurite: nimicirea propagandei germane și convingerea compatrioților.... Lucrul se știe: de pe urma îndoitei activități a d-lui Șerban, d. Brătianu a declarat războî Austriei, iar propaganda boșă a fost cu totul distrusă. Și acestea numai pentru Franța!

Dar în calea unui apostol adesea se ivesc și neplăceri, căci — ne spune d-sa că — *„în timpul campaniei mele în favoarea Franței, o revistă, vândută Germanilor, m'a acuzat că iubesc Franța mai mult decât țara mea iș că aș vrea chiar pieirea României, numai Franța să-și recapete Alsacia și Lorena".*

Credeți că d. ȘeȘrban spune că a protestat împotriva acestei stupidități? De loc! Dimpotrivă:

„La această acuzație.... am arătat compatrioților mei motivele pentru care iubesc Franța"....

Și pentru ca, Doamne ferește, să nu fie cumva vreo neînțelegere, d. Șerban strigă din fundul bojocilor:

„DDa, iubesc Franța!" (adică chiar dacă ar pieri România).

Ce-a mai făcut d-sa pentru Franța? Aflăm tot din articol:

In vremea Agadir-ului am luat parte la un banchet CARE A ȚINUT TÂRZIU IN TIMPUL NOPȚII...."

Domnule Ministru al Franței, ia vezi de o subvenție, un subsidiu, o pensioară ceva.... cât de cât.... (numai să fie în franci).... pentru un „scriitor român" atâta de amorezat de Franța, încât ar dori chiar pieirea României pentru țara dumitale! Altfel.... n'am făcut nimic!....

Literatura-mijloc de trai?

In periodice străine se dezbate, dela o vreme, problema — de altfel veche — a scrisului-profesiune. Trebuie literatul să se sprijine pe ceeace produce? Să-și facă adică, din scris o meserie lucrativă? Opiniile în această nerezolvată și probabil nerezolvabilă chestiune sunt diferite. Cu acest prilej se citează părerea lui Flaubert, care consideră literatura un lux. Pentru dificilul romancier francez scriitorul era și trebuia să rămâie un aristocrat deasupra nevoilor materiale, la adăpost de orice grijă măruntă. *Flaubert* era convins că literatul care e copleșit sau numai *preocupat* de existență, nu poate produce opere universale și viabile. *Béranger* vorbind de literatură spunea că e un baston elegant, de *plimbare*, nu o cârjă care să te susție. Goethe, deasemenea, privea meseria delicată a scrisului ca o funcțiune cu totul superioară. După credința titanului dela Weimar, scriitorului nu-i este îngăduit să-și analizeze viața cu preocupări materialiste. Cu alte cuvinte: omul de litere să aibă o „situație" — ca să ne exprimăm curat. Tot asfel a crezut și Immanuel Kant. Și teoria lui Hegel asupra puterii *„celui care predică"* este, de fapt, aceeaș vădire a necesității asigurării traiului omului de carte, intelectualului, scriitorului. Concluzia: Scriitorul să nu se bizue exclusiv pe ceeace produce, — literar. Să aibă și o meserie bine determinată: să fie avocat, inginer, medic, meseriaș, funcționar, ziarist.

Acestei opinii — care nu poate fi definitivă — i se opune, însă, cazul câtorva scriitori care o cam contrazic. De pildă: Dostoievsky, Upton Sinclair, Conrad Bercovici, etc. Ca toate marile probleme și ca în toate controversele pasionante, — adevărul stă la mijloc.

O „Societate a Națiunilor" teatrală

Actorul francez Gémier, sub diferite aspecte ilustru și cunoscut în toată lumea, s'a făcut promotor al unui fel de alianță internațională a teatrului sau a unei instituții pe care o intitulează: *Societatea Națiunilor a Teatrului.* In acest scop Gémier a fost de curând la Berlin, va merge în America și în Anglia, apoi și în Olanda, și în multe alte țări, nu însă în Italia. Deocamdată Italia este scoasă din *Societatea Națiunilor a Teatrului.* După proiectul lui Gémier, toți cei care trăiesc din teatru, din fiecare națiune aderentă la Societate, se adună într'o adunare națională. Aceasta alege un birou compus dintr'un președinte, doi vice-președinți și un secretar. Ea se subîmparte apoi în atâtea secții profesionale de autori, actori, directori, technicieni etc. Fiecare secție, are totodată un birou format dintr'un președinte, un vice-președinte și un secretar. Fiecare adunare națională numește apoi o delegație care o va reprezenta în adunarea internațională: fiecare secție va avea un membru ori mai mulți în această delegație. Fiecare adunare națională alege și supune aprobării adunării internaționale piesele de teatru care vor trebui să fie recitate sub auspiciile *Societății Națiunilor a Teatrului,* care, având sediul la Paris, face să se reprezinte acolo lucrările alese și aprobate, suportând cheltuelile, datorită contribuției diferitelor națiuni aderente. Va fi vorba deci de-un fel de *festival internațional* al teatrului care ar trebui să aibă loc în mod periodic la Paris, sub auspiciile unui comitet internațional și înalta direcțiune a lui Gémier.

Se revine astfel la o veche idee a lui Jacques Coppeau astăzi cu mai mulți sorți de izbândă.

H. G. Wells

Miraculosul ne ispitește spiritul. Chiar și în timpurile noastre pozitiviste, neprielnice credințelor naive, cerem științei, care ni le-a distrus, să ni le înlocuiască cu alte iluzii, să ne dea nădejdea, aproape făgăduiala unui viitor înfrumusețat de noui minuni, nu mai puțin uimitoare decât cele din povești.

Și știința, pusă la ambiție, ține să ne despăgubească. Zilnic ea transformă utopiile de mai ieri, în realități practice. De pildă, călătoriile fantastice, submarine și aeriene, imaginate de Jules Verne, sunt astăzi puse în fapt, constituind o banalitate. Astfel, acei romancieri cari din câteva date științifice deduc îmbunătățiri pe cari le socotim himerice, nu sunt niște simpli visători, ci adevărați profeți. Wells este unul din acești visători — profeți. Fără doar și poate avântul imaginației lui științifice îl răpește uneori dincolo de hotarul unei realizări posibile, și e probabil, de exemplu, că oamenii nu vor avea niciodată parte să cunoască o „mașină de explorat timpul"! Dar Wells nu se mărginește numai la jocurile erudite ale acestei imaginații aventuroase, nu se mulțumește numai să ne prezică anumite progrese: el prevede ce nouă umanitate ne vor creia ele. De aci, în opera lui, o preocupare filozofică care nu se găsește în opera lui Verne.

G. H. Wells s'a născut în 1866, la Bombay; era fiul profesorului Joseph Wells, care a reușit să-i dea o cultură superioară.

A început să scrie în 1893 la „Pall Mall Gazette", devenind criticul statornic al acestui jurnal. A mai colaborat la „Nature", la „Saturday Review", etc., evidențiându-se mai ales prin imaginația sa bogată, prin stilul colorat și viu.

După succesul strălucit obținut cu povestirea fantastică „The Time Machine" (1895), Wells începe să publice o serie de romane, dând pe rând: „Anticipations" (1902), — în care încearcă să-și afirme speculațiunile sale sociologice, pe care pe urmă le extinde ca adevărate teorii socialiste în „The Discovery of the Future" (1902), „Mankind in the Makind" (1903), „A modern Utopia" (1905) și „New Worlds for Old" (1908).

Wells înfățișează realitățile cele mai brutale prelucrate măestrit în laboratorul imaginației sale ciudate. Cu drept cuvânt a fost numit Jules Verne al Angliei și egalul lui Edgar Poë.

Povestirile cele mai extraordinare sunt conținute într'un lung șir de volume: Tomo-Bungay; The Wonderful Visit (1895)); The Invisible Man (1897); The Plattner Story and others; The War of the Worlds (1898); The War in the Air (1903); When the Sleeper Wakens; Kips, etc.

In paginile lui Wells curiozitatea merge crescând și se susține vie, până la ultimul rând. Succesul cărților lui a fost mare, căci în ele nevoia de ideal a oamenilor își găsește o nouă sursă de adăpare, care nu poate seca. Valoroasa publicațiune săptămânală *„Lectura, — floarea literaturilor străine"* ne aduce, în ultimul ei număr (39), două foarte interesante povestiri ale acestui autor.

MĂRUNTE:

— La 15 Nov. a. c. va avea loc la Iași, în sala „Vieții Românești" vernisagiul expoziției grupului de pictori moldoveni stabiliți în Capitală. Vor expune: maestrul G. Petrașcu, Ștefan Dumitrescu, C. Bacalu, N. Tonitza, Leon Viorescu și G. Zamfiropol.

— Iar premiile literare. *„Cartea Românească"* acordă pentru anul 1925 următoarele premii: Lei 10.000, pentru o carte de povestiri pentru copii; lei 20.000 pentru un roman cu orice fel de subiect; lei 20.000 pentru un studiu asupra vieții și operelor poetului Vlahuță; lei 10.000 pentru o lucrare care cuprinde descrierea uneia din nouile provincii românești; lei 15.000 pentru o lucrare care va trata „hrana muncitorului sătean și orășean"; lei 15.000 pentru o scriere populară contra alcoolismului; lei 10.000 pentru o lucrare care va trata marile descoperiri și invenții științifice ale timpului; lei 10.000 pentru o scriere privitoare la agricultura și gospodăria rurală în legătură cu noul regim al gospodăriei în România; lei 10.000 pentru o lucrare asupra industrializării produselor agricole; lei 15.000 pentru un manual de educație fizică. Termenul depunerii manuscriselor este până la 31 Decembrie 1925.

— La 24 Octombrie s'a serbat a 130-a aniversare a Institutului francez. Cele cinci academii franceze au ținut ședințe solemne.

— Romanul lui John Galsworthy: „Un Stoicien", a început să apară în „La grande revue".

— Matei Rusu (Roussou), care conducea revista „Choses de Théâtres", va tipări noul său roman „Et nous sommes aimés la...", a cărui acțiune se petrece într'o casă de nebuni.

— In curând va apare al treilea „Caiet" din *Paginile Casanoviene*. El va cuprinde o sumă de scrisori inedite ale lui Casanova, regăsite în arhivele castelului Dux și ale Inchizitorilor din Veneția.

— La Paris se ține acum primul congres al presei technice la care participă treizeci și două de națiuni.

— A apărut al doilea volum din ediția complectă a operelor lui Anatole France. Acest volum elegant conține Jocaste et le chat maigre și Le crime de Sylvestre Bonnard.

— Pentru a comemora centenarul lui Byron, adunarea poeților greci a decis ca un oraș din Asia mică să fie numit Byronia.

Străzile acestui oraș vor căpăta numele celor mai buni prieteni ai poetului: Thomas Moore, Iohn Murray, Schelley etc.

— Merejkovski a terminat un nou op: „Renașterea zeilor". O urmare, probabil, la „Moartea zeilor". Autorul acesta e bine cunoscut și la noi din corectele traduceri ale d-lor V. Demetrius și C. Săteanu.

— De curând a apărut la Paris, studiul lui Octave Navarre, profesor la Universitatea din Toulouse, despre „Teatrul grec". Specializat în studiul organizațiunii materiale a teatrului grec, Navarre rezumă aci rezultatele esențiale ale studiilor contemporane, isbutind astfel să evoace cadrul original, în care se desfășoară o reprezentație ateniană în timpul lui Sofocle, Aristofan și Menandru. Cartea lui Navarre nu se adresează în mod special eruditilor; e destinată mai mult publicului mare, adică acelora cari, după La Bruyère, „n'ont que beaucoup d'esprit, sans erudition".

— In cel din urmă număr „Der Querschnitt" cea mai bună revistă germană, publică între altele un act dintr'o comedie de Georg Kaiser: „Der mutige Seefahrer", un interesant studiu al lui Florent Fels asupra pictorului Utrillo și „Elegie de la Marquise de Beausemblant" de Paul Morant, acesta din urmă în franțuzește.

— Scriitoarea franceză Titayna, care a conferențiat anul trecut în capitala noastră va face să apară următorul roman: „Je viens" și „Voyage autour de mon amant".

Curiozități

Sănătatea lui Napoleon

Napoleon Bonaparte a avut un sistem nervos excepțional care i-a îngăduit să săvârșească minuni, cu toate că dispunea de o forță cât se poate de redusă, ba chiar cu totul slabă. Incă de pe când era ofițer de artilerie Corsicanul era un „malingre" care izbutește, datorită nervilor și voinței, să facă ceeace vrea cu niște organe ale vieței vegetative de puțin preț și cu un schimb organic nu prea bun, după cum dovedește artritismul, tipic la... tânărul Bonaparte". In timpul primei sale tinereți în Corsica și apoi în succesivele garnizoane a suferit de nenumărate atacuri de febră intermitentă cu caracter vădit malaric. Acest lucru a înrăurit mai ales asupra ficatului, din care cauză el a fost totdeauna un isteric clasic, mai ales în tinerețe, și în această privință toți martorii sunt de acord descriindu-l de-o coloare și de-o înfățișare ce nu admit îndoială. Atât d-na Rémusat amintește această coloare caracteristică, cât și marchizul Costa de Beauregard în cartea *Un gentilhomme d'autrefois,* cât și nevasta câ set poate de vorbăreață a generalului Junot, adică poligrafa memoralistă Ducesa d'Abrantès care vorbește despre generalul pe atunci tânăr ca de un om al cărui fizic trezea mila celor ce îl vedeau, al cărui umblet era opintit ca al unui convalescent, „dislocat", spune ea — și care se potrivește cu adjectivul *pitoyable.*

Stendhal, care l'a văzut de-aproape și ni l'a descris apoi cu atâta vivacitate, insistă asupra acestei înfățișări de plâns, în mare contrast cu activitatea neobosită, despre care ne-a păstrat categorice mărturii Chaptal: dar această activitate contribuie să-l istovească. Sufere, dar nu se îngrijește de fizicul său. In timpul expediției din Trentin și din Tirol dă pe față caracterele unui adevărat ftizic, constatate de mulți, iar la Ala, în Septembrie al anului 1796, adică pe când avea abia 27 de ani, suferea de serioase vărsături de sânge. Hemoptizia păta cu roșu cărămizile cu care îi era podită odaia de culcare.

Pielea struților

Pienele struților nu mai sunt la modă. S'ar zice: ferice de ei; în sfârșit, pot să trăiască liniștiți. Nici de cum. Și-au salvat penele, dar li-i în primejdie pielea. Crescătorii și negustorii sunt nesătui. Se anunță că încălțămintele elegante de fantezie vor fi iarna aceasta de piele de struț! Șease mii de păsări au și fost ucise pentru aceasta în parcurile din Cap. Carnea li s'a făcut conserve pentru indigenii negri.

Struții au făcut o afacere proastă: căci e mai puțin neplăcut să fii jumulit, decât să fii și jupuit și mâncat.

Cel mai bătrân om din lume

Omul de 138 ani este un Piele-Roșie din Minnesota (America) și se numește KA-BE-NA-GWAY-WEN-CE. D-nul Kabenagwaywence s'a născut în anul 1787 în satul Cass Lake. Bătrânul american trăește fericit în cocioaba lui din munții Minesotei. Din toată America vin mulți oameni să-l vadă și viztatorii i-au instalat lumină electrică, ba l'au îmbrăcat în haine scumpe, lucrate cu fire de aur, mărgăritare și pietre prețioase. S'a însurat în anul 1810, odată cu împăratul Napoleon I, și sunt aproape 80 ani de când i-a murit soția. Kabenagwaywence primește fel de fel de ziare și reviste, dar nu le citește, pentru că.... nu știe carte.

„Zgârie-pământ și apă"

După *„Sky Scrapers"* (zgârie ceer), americanii au început să construiască și *„Earth Scrapers"* (zgârie pământ). Nu e vorba însă de o simplă zgârietură de pământ, de oarece se fac acum la New-York case având câte 6—8 etaje înfipte în pământ. De altfel și la Paris se găsesc edificii având câte 3—4 etaje subterane, dar acestea sunt destinate magazinelor și caloriferelor, nu locuințelor. Americanii vor însă să construiască „zgârie pământ" până la 40 etaje adâncime, un fel de ocne subterane. Grație ventilației, iluminatului electric și Radiofoniei, un străin transportat brusc într'o sală a unui „zgârie-pământ" se va crede poate într'un etaj la zgârie-nori". Americanii vor găsi, desigur, și mijlocul de a construi case „zgârie-apă" în Oceanul Atlantic. In timp ce la New-York cei 8 milioane locuitori se urcă la 50 etaje în cer or se coboară vre-o 10 etaje în pământ, va fi mai practic de construit case plutitoare pe Ocean, cu câte 10 etaje *zgârie-aer* și 10 etaje *zgârie apă.*

De mult se simte nevoia de a mări New-Yorkul pe Ocean, construind edificii pe mare, bine ancorate de țărm, spre a nu fi răsturnate de vre-un uragan. In anul 1950 orașul New-York va avea 15 milioane locuitori, ținând seama că la 1900 avea 4 milioane și la 1925 are 8 milioane, întrecând și Londra.

Bibliografie

„Cuvântul Liber", No. 35 (C. R. Giulea, F. Aderca, T. Teodorescu-Braniște, Camil Petrescu, N. Davidescu, D. I. Suchianu, Barbu Lăzăreanu, T. Arghezi).

„Vlăstarul", No. 2—3.

„Societatea de mâine", No. 44 (N. Dașcovici, Al. Ciura, Ion Clopotel, H. Petra-Petrescu N. Ghiulea, etc.).

„Lumea", No. 41 (G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Alfred Hefter, etc.).

Ștefan I. Nenițescu: Ode Italice, Tip. Brănișteanu, Prețul 50 lei.

Georges C. Lecca: Dresajul cânelui de vânat, Tip. „Viața Românească".

Eugenie Todie: Hârdăul lui Satan, Edit. I. Brănișteanu, Prețul 100 lei.

Em. C. Grigoraș: Criptografia și istoria românească, Edit. Cultura Națională, Prețul 40 lei.

Sylvius Rolando: Generalul Frangulea, nuvele, Cartea Românească, Cluj, 1925.

Elena Farago: Scrisori, versuri, Biblioteca Sămănătorul, Arad, 1925.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VI. — N. 258

5 LEI EXEMPLARUL IN TARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 15 Noembrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT in 1893

Chestiuni scolare

Trustul cărţilor didactice

Intr'o şedinţă a parlamentului, d. deputat D. Ţoni, a vorbit despre trusturile inspectorilor şcolari care exploatează cultura şi pe părinţii elevilor, sub înfăţişarea de autori de cărţi didactice. D-sa a arătat că, printre relele de care sufere învăţământul nostru — în deosebi cel primar — de un lung şir de ani, e şi acela că manualele şcolare au fost aproape exclusiv monopolizate de câteva asociaţii de revizori şi inspectori şcolari, care prin diverse mijloace nepermise, ştiu să îndepărteze orice concurenţă. Căci în lupta cu inspectorii şcolari — organe de control şi deţinători ai puterii administrative — autorii ceilalţi care se prezentau numai cu valoarea manualelor lor, n'au putut să reziste. Din această pricină, în domeniul cărţilor de şcoală, orice emulaţie a dispărut — mai ales în învăţământul primar — de oare ce membrii corpului didactic sunt nevoiţi să introducă — de cele mai multe ori — manuale de calitate inferioară, fără nici o putinţă de reacţiune. Iar acei care au avut curajul să reziste presiunilor şi să introducă alte manuale decât acele ale diverselor trusturi, s'au expus la persecuţii şi la multe neplăceri din partea acestor satrapi ai învăţământului.

O dovadă elocventă de chipul cum merg lucrurile în această direcţie, este ceeace s'a petrecut cu noua programă a şcoalelor primare, elaborată de Consiliul general al instrucţiunii. Alcătuită definitiv la 20 Iunie acest an, a fost aprobată de Consiliul permanent la 4 Iulie, iar tipăritul ei s'a făcut la 1 Septembrie. Băgaţi bine de seamă datele: parcă anume au fost fixate aşa, încât misterele acestei programe de învăţământ să nu fie cunoscute — la timpul oportun — decât de cei iniţiaţi. Căci aprobarea definitivă ar fi putut fi dată în cursul anului şcolar, iar Consiliul permanent s'o revadă — vorba vine — într'o şedinţă — două mai apropiate, aşa că tipărirea ei să poată fi făcută la vreme — pentru ca toţi cei care ar fi voit să alcătuiască manuale noui şcolare, să fie în putinţă s'o facă. Când colo lucrurile au fost aranjate astfel, încât odată cu apariţia tipărită a programei, au ieşit la iveală GATA CONFECŢIONATE şi manuale şcolare pentru cl. II şi-a V primare — iar autorii lor erau tocmai cei care lucraseră la modificarea programei vechi. Aceste manuale fiind singure — adecă alcătuind un monopol — la o populaţie şcolară atât de numeroasă, — iar revizoratele şcolare — aceste admirabile oficii de plasare pentru inspectori, intrând în funcţiune, se poate lesne vedea ce foloase trag autorii clandestini din situaţiile lor oficiale. Iţi vine să crezi că, parcă înadins au fost ticluite modificările de programe, numai pentru ca unii privilegiaţi să poată da *lovitura*. Cu asemenea obiceiuri, ministerul instrucţiunii se comercializează pe fiecare zi tot mai mult, iar urmările le resimte învăţământul.

Trustul negustorilor de cărţi didactice din ministerul instrucţiunii este astăzi mai tare decât oricând. Nu numai că el este *tolerat* de actuala administraţie superioară a departamentului, ci e chiar agreat, din pricina serviciilor politice pe care aceşti domni deochiaţi le aduc partidului dela cârmă. Aşa că afirmaţiile repetate ale d-lui doctor C. Angelescu că la ministerul d-sale nu se face decât *politică şcolară* vedem ce valoare au. Nu, se mai face şi o fructuoasă politică negustorească.

Toate cele denunţate de d. Ţoni în parlament sunt perfect exacte. De multă vreme într'adevăr membrii corpului didactic din ţară — mai cu seamă învăţătorii dela sate — trăesc sub o continuă teroare din pricina acestor manuale şcolare.

La foarte multe şcoli primare, la începutul anului, când trebuie să se recomande listele de cărţi, institutorii şi învăţătorii ţin adevărate consilii, pentru a putea împăca interesele băneşti ale inspectorilor şi revizorilor-autori. Se alcătuesc planuri strategice, se fac compromisuri, se împart pe clase şi pe nume autorii diferitelor materii, — într'o clasă gramatica unuia, în altele cetirea sau aritmeticile, apoi caetele şi desenele, tablourile şcolare, etc., etc. — totul se regulează astfel, încât nenorociţii dascăli să fie bine apăraţi de eventualele inspecţii ale autorilor-vampiri.

De valoarea didactică a manualelor, nimeni nu se preocupă, ci numai de situaţia autorului în administraţia ministerului. Se merge chiar aşa de departe, încât dacă se svoneşte că cutare va fi numit inspector al învăţământului într'o circumscripţie oarecare, membrii corpului didactic din regiunea vizată, se pun pe adevărate anchete pentru a afla ce lucrări şcolare are onorabilul, ca să-i iee înainte. Putem afirma — şi lucrul e cunoscut şi mărturisit de institutori şi învăţători — *că 90% din inspecţiile şcolare făcute în ţară, n'au alt scop decât asigurarea monopolului autorilor lor.*

* * *

Să vedem acuma *sistemul* — dacă putem să ne exprimăm astfel — adecă felul cum procedează aceşti negustori ahtiaţi, când îşi fac apariţia într'o şcoală.

Inspectorul-autor vine foarte încruntat. Intră în clasă — fără să dee mâna dascălului — bine înţeles dacă nu ştie încă cum stă chestiunea care-l preocupă. Dascălul îl pofteşte pe un scaun, lângă catedră. Inspectorul mulţămeşte posac şi îşi mută scaunul lângă banca şcolarilor. Aici se preface că urmăreşte cu multă atenţie strădiunţa învăţătorului — care asudă de istov — când el nu se gândeşte în realitate decât la contractele cu editorul sau la sumele ridicate la ultima socoteală ori la diurnele ministerului. Cu o mişcare domoală, iea o carte de cetire, dela şcolarul de lângă dânsul care se grăbeşte să i-o întindă. O deschide aşa... la întâmplare... apoi se uită pe copertă cu oarecare ostentaţie. In toată vremea asta învăţătorul îl urmăreşte cu palpitaţii de inimă. Dacă e manualul lui, atunci inspectorul deodată se înveseleşte, sprâncenele i se destind şi omul posac de mai adineaoarea devine chiar jovial. Face o glumă două în aprobarea pripită a învăţătorului şi se declară cu totul mulţumit de lecţie. Bravo învăţător, îşi face datoria... şi lucrul se va consemna în consecinţă.

Dacă însă nu-i cartea lui, ci a vreunui concurent, atunci dunga dintre sprâncene se face şi mai vizibilă şi, aşezând cartea de unde a luat-o, cere voie nenorocitului de pe catedră să puie şi el o întrebare... numai o mică întrebare. Voie i se dă, se înţelege numaidecât şi întrebarea e pusă. Nimeni nu răspunde. O tăcere de moarte se face între elevi. Lucru ciudat! Nici învăţătorul nu poate răspunde. Un surâs sarcastic flutură pe buzele domnului inspector care, cu degetele mâinii bate pe bancă un barabanciu foarte elocvent. Fiecare lovitură răsună în inima celui de pe catedră. Va să zică nu răspunde nimeni. — „Cum, domnule învăţător, n'aţi făcut chestiunea aceasta? Se poate? E foarte importantă!" Inspectorul iea din nou cartea, de astădată cu toate autoritatea lui didactică — şi o deschide la pagina respectivă. Curios! Nu spune nimica acolo. Atuncea el se uită pe copertă şi zice cu înţeles muceniculul său: „A, da... cartea e bună... dar colegul meu a neglijat amănuntul acesta. Sunt oarecari lipsuri... In ALTE cărţi chestiunea e tratată pe larg. Păcat! E foarte importantă!"

Dacă cumva învăţătorul, ca să se apere, spune că manualul introdus de el e aprobat de minister, atunci d. Inspector se scoală brusc de pe scaun şi zice numai atât: „Condica de inspecţie!" Şi în condica sus pomenită el scrie că „clasa e insuficient pregătită, învăţătorul nu are destulă intuiţie didactică, şcolarii sunt abandonaţi, etc., etc.", lucruri care apoi se trec *mot-à-mot* în statul personal al învăţătorului. După plecarea musafirului, nenorocitul dascăl — care a înţeles perfect cum stă chestiunea — se bate cu pumnii în cap: cine l-a pus pe dânsul să introducă blestemata asta de carte! Imediat hotărîrea e luată. Pentru anul viitor se recomandă elevilor totul — numai de al inspectorului: cetiri, gramatici, aritmetici, caete, desene, etc. Şi într'adevăr n'o greşeşte: la o nouă inspecţie clasa răspunde cu totul satisfăcător şi învăţătorul — „care a făcut uimitoare progrese" — e cât se poate de favorabil încondeiat...

Iată cum se fac inspecţiile de către aceşti domni. Dacă se întâmplă însă că revizorul judeţului are şi el cărţi ca şi inspectorul, atunci situaţia învăţătorului e cât se poate de jalnică!

De aceea cel dintâiu lucru la care se gândeşte un inspector şcolar proaspăt numit, e să devie autor. Injgheabă imediat o asociaţie. Tovarăşii lui, aleşi din alţi inspectori şi revizori — sunt tentaculele cu care va suge la distanţă. Unul e din Moldova, altul de prin Ardeal, al treilea ocupând o situaţie la vreo instituţie şcolară centrală — afacerea e minunată! Marfa — oricum ar fi — se vinde admirabil. Comerţul saltă, — iar el — inspectorul proaspăt numit, n'are în gură decât progresul învăţământului. Rezultatul: publicul cel mare nici nu-l bănueşte! Cutare inspector are o avere de 30—40 milioane. E numai din cetiri, gramatici, aritmetici, geografii, caete de caligrafie, caete de desen, caete de dictando, caete de intuiţie, lecţii practice, îndreptarii pedagogice, călăuze fel de fel, etc., etc. Numai creioane, condeie şi plăci de ardezie n'au făcut până acuma aceşti vajnici cerberi ai învăţământului — şi nu ne îndoim că în orele lor de visare nu se gândesc cum ar putea monopoliza şi aceste instrumente ajutătoare care se vând în aşa mare număr, fireşte. Alt inspector încasează anual 500—600 mii de lei, şi aşa mai departe. Lucrul e perfect explicabil: Circumscripţia!

Ce e de făcut?

Nu este decât un singur remediu: *Inspectorii, revizorii şcolari şi orice organ de control al învăţământului, să n'aibă voie să fie şi autori de manuale didactice.* Vrei să rămâi inspector, trebuie să abandonezi mijloacele acestea lucrative, dar şi imorale. Vrei să fii însă autor didactic, trebuie să lepezi autoritatea ta de control. Una cu alta nu se împacă. Iar dacă se împacă amândouă, e drept că milioanele răsar ca din pământ pentru unii, dar nivelul învăţământului scade mereu şi imoralitatea pune din ce în ce mai mult stăpânire pe sufletul acestei naţiuni. Va trebui însă ca amputaţia să se efectueze. Desigur nu se va face acuma, în vremuri de destrăbălare politică şi de politism cultural — ci mai târziu, de către un guvern democrat sau de vreun ministru idealist care va pune mai presus interesele adevărate ale şcoalei, nevoilor electorale şi celor de partid.

Nu numai că cei de azi nu vor face separaţia arătată, dar nici măcar măsura foarte bună luată de un ministru conservator n'au respectat-o: *ca în circumscripţiile inspectorilor-autori, cărţile lor să nu poată fi introduse.* Lucrul s'a ţinut o bucată de vreme, apoi „ai noştri" au făcut ca dispoziţia să cadă în desuetudine. Şi a căzut — însă ministerul instrucţiei a ajuns azi o imorală tarabă.

C. C.—Iaşi

Fluturele

Ingemănate, două evantalii
Se lasă în tremollo pe un crin.
Si, galese, cu mlădieri în talii
Si-arată alte flori potirul plin.

Un vis cu pulberi dulci pe aripi crude
Isi pâlpâie viaţa printre flori;
El râde 'n soare, plânge 'n frunze ude
Si-şi primeneşte-argintul viu în zori.

In fiecare zi începe-o viaţă
Si 'n fiecare viaţă alt argint;
In fiecare floare-o limbă 'nvaţă
Şi-adie 'n fiecare un alint...

Si ape de sidef undesc iluzii
Pe aripi smăltuite cu resfrângeri
Când ţes m'resme fragede aguzii
Si 'n nouraşii albi învie îngeri...

* * *

Un fund de şapcă taie un zig-zag,
Trei degete se prăfuiesc cu stele:
S'a desfrunzit un vis curat şi drag.
Trist, un băiat se duce să se spele...

PETRE SIRIHAN

Din carnetul unui solitar. — V.

Nemuritorul Izrael...

Amicul meu Br., ceasornicarul din Soroca, a ascultat cu un surâs blajin şi trist teza superbului „antipollachist" francez, pe care am încercat să i-o expun pentru a ilustra părerile mele asupra sionismului.

Nu pot rezista ispitei de a reproduce aici discuţia noastră, oricâtă teamă aş avea că n'am reuşit să prind, în toată adâncimea şi originalitatea lor, concepţiile acestui singuratic gânditor.

Eram numai noi doi în prăvălioara lui, în faţa ferestruicei chioare care abia putea arunca câteva raze sgârcite pe cele două-trei părechi de ceasornice desfăcute de pe masa de lucru.

Capul lui, par'că cizelat în fildeş, cu o barbă de profet biblic care cădea în cascadă argintie pe piept şi se topia în umbră, părea răsărit dintr'o pânză de Rembrandt.

Am venit să-i mulţumesc pentru atenţiunea prietenească, cu care îmi trimisese o carte a lui, scrisă în vechia ebraică.

— Nu cunosc limba ebraică, îi spusei — dar am primit-o cu mulţumire ca un simbol al legăturilor noastre prieteneşti.

C. Stere

Bătrânul filosof, —trecându-şi de mai multe ori, cu un gest familiar, degetele subţiri şi palide prin barba-i de patriarch,—îmi răspunse după câteva clipe de reculegere.

— Simbol! Ce nu este simbol? Platon, marele filosof atenian, compară lumea aceasta cu nişte umbre aruncate pe fundul unei peştere de realitatea în veci necunoscută. Nu este toată viaţa noastră un simbol? Şi dacă ai cunoaşte limba ebraică,—cine ştie dacă ţi-ar fi mai accesibil cuprinsul cărţii mele, pentru care am jertfit multe nopţi de veghe ?

— Nu eşti tocmai măgulitor pentru inteligenţa mea.

— Nu e vorba despre inteligenţă,—dar cartea mea este o apărare a sionismului şi cine nu are suflet de evreu, oricât de inteligent ar fi, e greu să înţeleagă sionismul.

— Mărturisesc că în adevăr nu pot pricepe rostul sionismului. Cum poate colonizarea Palestinei rezolvi problema evreească ? Palestina nu e o ţară lipsită de populaţie. Câţi colonişti evrei ar putea adăposti ea ? Două sau trei sute de mii de suflete? Să admitem că aceşti colonişti ar reuşi chiar să întemeeze un stat. Şi apoi? Intru cât aceasta ar îmbunătăţi soarta milioanelor rămase în afară? Şi care ar fi situaţia juridică a acestora ? S'ar socoti evreii din toată lumea cetăţeni ai noului stat, şi ar rămânea deci ca străini în mijlocul popoarelor printre cari sunt împrăştiaţi ? Dar atunci ei ar pierde şi puţinele avantaje de cari se bucură astăzi ca cetăţeni ai statului în care trăesc şi de sigur nici n'ar putea găsi vre-o protecţiune eficace din partea micului stat Palestinian, patria lor nominală. Sau n'ar renunţa la cetăţenia lor actuală? Ce ar însemna în cazul acesta pentru dânşii existenţa minusculului stat evreesc din valea Iordanului ?

— Vezi ?.... Voiu încerca să te lămuresc.

Un popor nu poate trăi fără nădejde. Un popor învins de pildă, cucerit de străini, poate suporta jugul câtă vreme mai poate nădăjdui să-şi recapete independenţa. Câtă vreme îl luminează această nădejde, el se va răscula o dată, de două, de zece ori; va suferi toate înfrângerile, toate prigonirile,—dar va trăi. In ziua însă în care va muri nădejdea lui, va muri şi el ca popor. Nu va mai putea rezista acţiunii de desnaţionalizare. Se va mistui în mijlocul cuceritorilor.

Evreii au putut trăi până acum milenii, sub prigoniri, pe cari nu le-a cunoscut nici un alt popor din lume, susţinuţi de o nădejde mistică, pe cari le-o dădea credinţa lor religioasă. Dar astăzi trebue să recunoaştem că la foarte mulţi evrei credinţa se clatină. Pentru generaţiile tinere religia nu mai constitue cheagul puternic de altă dată. Şi ce ar fi dacă într'un viitor, chiar îndepărtat,—istoria Evreilor se socoate în milenii—nădejdea mistică se va toci ? Poporul evreesc va fi trăit... Aceasta e menirea Sionismului: de a sădi în inmile Izraelului risipit o nouă nădejde şi prin urmare de a da o mai puternică vitalitate veciniculului prigonit.

— Să mă ierţi, tot nu te înţeleg. Evreii demult şi-au pierdut nu numai ţara ,dar şi limba lor comună. Limba ebraică în care d-ta îţi scrii cărţile, nu este mai accesibilă, decât mie, majorităţii covârşitoare a Evreilor. Ei demult nu mai au o adevărată cultură naţională. Acces la tezaurul civilizaţiunii omeneşti nu le poate da decât cultura naţiunilor, printre cari trăiesc.

Acum d-ta recunoşti că şi religia care, singură, îi mai izola de atâta vreme pe Evrei în mijlocul altor popoare, se clatină şi ea. Am cunoscut pe mulţi Evrei din Franţa şi din Anglia, cari de generaţii se simt Francezi şi Englezi—patrioţi sau chiar şovini. Gândeşte-te la „antipollachismul" unui d. Lévy ! Atunci... prin ce mai constitue Evreii un popor ? Şi la ce bun un surogat pe care li l'ar da sionismul—această „nădejde" utopică şi vană ?

— Vezi !... Izraelul nu poate muri: n'are **dreptul** să moară. Nu pentru el însuşi,—ci pentru omenire, pentru menirea lui pe pământ. Desigur, din punctul de vedere egoist, pentru Evrei, individual, şi chiar ca grupare socială, dispariţia lor ar fi un „câştig"—fiindcă nu poate fi doar vorba despre o distrugere fizică, ci numai despre absorbirea lor în mijlocul altor neamuri, ceiace ar face să înceteze toate prigonirile şi suferinţele. Dar ar fi un păcat neispăşit nu numai faţă de suferinţele nesfârşitelor generaţii stinse în hulă şi în prigoană, dar faţă de omenirea întreagă.

Pentru ce ? Ah. Pentru că problema evreească, câtă vreme Evreii se simt şi trăesc ca popor, nu poate fi rezolvită—decât **prin triumful dreptăţii absolute.** Problema evreiască e, în devăr, o rană vie, o racilă, cu care nu se poate împăca nici o conştiinţă morală, nici un suflet ales. Nu te torturează ea şi pe d-ta, cum dovedeşte chiar pasiunea cu care ataci sionismul—fiindcă ai vrea să se închidă această rană a conştiinţei, fie chiar prin dispariţia unui popor de milioane ?

Conştiinţa omenirei întregi nu se va putea linişti până ce această rană nu va fi închisă. Prin urmare, existenţa poporului evreu este o chezăşie a triumfului dreptăţii absolute pe pământ....

Această chezăşie nu este prea scump plătită chiar prin milenii de suferinţe şi de prigoniri. Iată misiunea istorică a Evreimii. Prin aceasta poporul evreesc este în adevăr un popor ales.... Nu degeaba în capul unui Evreu a fost zămislită ideia ispăşirei omenirei prin cununa de spini şi prin răstignire...

Astfel, dacă sionismul nu va rezolvi problema evreiască, aşa cum o concepi d-ta, dacă el nu va isbăvi evreimea de suferinţi şi prigoniri,—el va duce la isbăvirea omenirei de duhul răutăţii şi al nedreptăţii.

Ai înţeles acum ?

* * *

N'am avut curagiul să mai discut.

Bătrânul, resemnat şi trist, vorbea cu glas domol şi măsurat, vădit fără multă nădejde de a fi înţeles de un străin.

Mă gândeam că acest biet meseriaş, care îşi câştigă o existenţă mizerabilă reparând cele două duzini de ceasornice din Soroca, care nu cunoaşte decât literatura ebraică şi citează pe Aristotel şi pe Platon din traduceri medievale,—e desigur prototipul unui Spinoza sau Uriel Acosta...

Şi ce tragedie este chiar această concepţie a sionismului, când şi în mijlocul evreimii din Apusul civilizat se poate naşte „antipollachsmul".

Bucov, 10/XI 1925.

C. STERE

Maxime şi cugetări

Adevărul e făcut totdeauna să aştepte.
(Voltaire)

Soarele e îmbrăcat cu o simplă haină de lumină; nourii sunt acoperiţi de măreţie.

Mi-am pierdut picătura de rouă, spunea floarea plângând cerului de dimineaţă care îşi pierduse toate stelele.

Peştele este tăcut în apă, animalul e sgomotos pe pământ, pasărea cântă în aer—dar omul poartă în el tăcerea mării, sgomotul pământului şi muzica aerului.

Esti departe de mine, o rodule ? — Sunt ascuns în inima ta, floare !

Visul seamănă cu femeia care vorbeşte necontenit; somnul este asemenea soţului care sufere în tăcere.
(Rab. Tagore)

Am căutat liniştea pretutindeni: n'am găsit-o decât într'un colţ, cu o cărticică în mână.
(Saint François de Sales)

Te iubeşti totdeauna pe tine, chiar în ceeace admiri.
(Sainte Beuve)

Nu trebue să mai revezi nimica din ce-ai iubit.
(Léon Gozlan)

Nu cunoşti adevărata valoare a unui prieten decât atunci când te-a părăsit.

Nimic nu e mai lesne de simulat ca sentimentele.
(Auguste Comte)

Una din ultimele curţi boiereşti din Moldova în veacul trecut

Un vechil de modă veche

Căiuţul era atunci o moşie de 5.800 de fălci, din care proprietatea stăpânia mai puţin de trei sute arabile, vr'o două sute şi ceva de fînaţ, mai ales poieni prin păduri şi alte trei sute de păşuni. Aceste bineînţeles afară de locurile de hrană ale locuitorilor (cuprinse în întinderea totală de mai sus) şi ridicându-se la opt sute cincizeci de fălci. O parte de moşie trecea peste Trotuş, la Boiştea unde, pe şirul de dealuri numit al Ciortolomului, moşia poseda trei până la patru sute de fălci de pădure de stejar. Pe malul drept al Trotuşului se afla restul pădurilor, alcătuind un corp întreg de aproape patru mii de fălci de codru de fag şi de brad, în bună parte neatins de topor.

La capătul despre apus al moşiei, pe şesul Trotuşului, se afla târguşorul Căiuţul, al cărui hrisov de înfiinţare fusese dat de Scarlat Calimah, dar care se născuse numai la sfârşitul domniei lui Ioniţă Sturdza, în urma unui al doilea hrisov, dat de acest Domn bunului meu, hatmanului Răducanu Roset. Acest tîrguşor, la aşezarea noastră în curtea dela Căiuţi, îşi atinsese punctul culminant de prosperitate. Era alcătuit dintr'o singură stradă de case de vălătuci, locuite, afară de vr'o trei sau patru, numai de evrei. Pe lângă tîrguşor se mai aflau pe moşie următoarele sate: Căiuţul, lipit de tîrguşor, Popenii cu cătunul Dela Vale, Blidarii cu cătunul Bilca, Pralea şi, pe malul stâng al Trotoşului, Boiştea, poreclită Boierească a o deosebi de acea Răzăşască şi de acea numită *A lui Galer.*

Mai posed socoteli de ale Căiuţului din anii 1856, 1857 şi 1858, din care reiesă că venitul brut al moşiei se ridica atunci la vr'o şăpte mii de galbeni sau optzeci şi două de mii de franci în aur. Deoarece, pe acea vreme a boerescului, cheltuelile de exploatare erau foarte mici şi proprietatea, din pricina micii întinderi a locului de hrană, neavând la ce să întrebuinţeze nici măcar boierescul (claca) întreg datorit de cei aproape trei sute de gospodari ai moşiei, încasând chiar parte dintr'însul în bani, după tariful legiuit, iar simbriile plătite în bani fiind ridicol de mici, rămânea cu bună samă şăsă şăptimi din acest venit ca folos curat. Şăpte până la opt sute de galbeni de aici proveniau dela *iraturile* târguşorului: *bezmen* sau dare pe stânjănul la faţa uliţei ocupat de *bezmanar, otcup* sau acciz asupra vinului şi a rachiului consumat în târguşor, *mungerie* sau dare asupra lumânărilor de său desfăcute, *pităria* şi *căsăpia,* monopolurile facerii pâinii şi a tăierii cărnii. Alte venituri vii mai erau acele ale morilor, în număr de şăpte, al viei proprietăţii de treizeci de pogoane lucrătoare, al viilor cu embatic, al pivelor, al driştelor şi deosebite alte mărunţuşuri. Pământul moşiei însă era în multe locuri puţin roditor; o parte însemnată dintr'însul fusese destupat din pădure de tata. Nu încape îndoială că numai cu puţină ordine, dat fiind atât venitul moşiei Mărginenii, dela ţinutul Neamţului, a mamei, care se ridica la trei mii de galbeni sau treizeci şi cinci de mii de franci în aur, era uşor, în acea vreme de ieftinătate, să duci nu numai un traiu foarte larg şi plăcut, dar chiar să pui de o parte sumi frumoase cu care să se mai cumperi mai târziu alte moşii. Dar tata era nu numai cheltuitor şi-i plăceau toate lucrurile pe mare, dar era poate şi mai lipsit de ordine. Apoi, ca cea mai mare parte din boierii moldoveni care îşi exploatau înşişi moşiile, când samana, îşi croia socotelile pe nădejdea unor recolte totdeauna, nu bune, ci nebune. Şi totuş era foarte energic, foarte activ, stătea, vara, mare parte din zi calare şi avea oroare de jocul de cărţi.

Personalul moşiei era fără îndoială mult prea număros. El se alcătuia din: un vechil, un gramatic, un vatav la Pralea, un vatav peste pluguri, un chelar al moşiei, un vatav peste vite, şăpte feciori boiereşti, un pristav de pădurari cu doisprezece pădurari, un vier, păzitori permanenţi la coşere şi la hambar, un meşter fierar neamţ, un meşter sfeidecar neamţ, mai mulţi lemnari şi rotari tocmiţi cu anul, boari, vacari, păzitori la capre, la oi, la porci şi treizeci de argaţi ţinuţi în permanenţă, tot anul, pentru arătură, destupare de pădure şi altele. Repet că lefile acestui personal, după concepţiunile noastre, nu de astăzi, dar chiar după acele de dinainte de războiu, erau, afară de acele ale vechilului şi ale nemţilor întrebuinţaţi, ridicol de mici, dar totuş, dat fiind numărul lor, se ridicau la multe sute de galbeni, la care venia să se adauge valoarea *tainurilor* de grâu, de păpuşoiu, de carne, de brânză şi hrana vitelor ce acest personal al moşiei avea dreptul să le întreţie pe cheltuiala tatei.

Când am venit să ne aşăzăm la Căiuţi, vechilul moşiei era medelnicerul Manolache Oatu, un fiu de răzeş din satul Stâncăşănii, dela ţinutul Tutovei, care se afla în serviciul tatei de douăzeci şi doi sau douăzeci şi trei de ani, începându-l în însuşire de camardiner, însuşire în care cei mai norocoşi şi mai deştepţi din această clasă de oameni, începeau să se ridice, ajungând uneori până la cele mai înalte slujbe ale statului. Manolache Oatu nu avea şi nu avusese niciodată aşa de mari ambiţiuni. Acest barbat, mic la stat, slăbănog, smolit la piele, cu favoriţi şi musteţi cărunte, al cărui singură trăsătură frumoasă erau ochii vii şi sclipitori, n'a avut niciodată altă ambiţie decât acea de a strânge ceva părăluţe care, la bătrâneţe, să-l pue în stare să trăiască liniştit şi la adăpost de nevoie. Foarte devotat tatei şi întregii noastre familii, critica totuş pe cel dintâiu fără cruţare, mai ales din pricina inovaţiunilor ce le introducea necontenit. Manolache era duşmanul înverşunat al tuturor acestor noutăţi şi convins că agricultura moldovenească, aşa cum o cunoscuse în satul lui natal şi cum o văzuse făcută mai pe urmă de bunul meu şi de vechilii lui, era ultimul cuvânt al perfecţiunii şi *tot ce se mai iscodia de Nemţi şi de Franţuji;* nişte fleacuri fără de valoare, mai ales când vorbea de maşinile de trier făcea clăbuci la gură.

Cunoştea în chip minunat acea veche agricultură moldovenească de primitivi, caracterizată prin denumirea de *coada vacii.* Harnic tare va fi fost el când era tânăr dar, când l'am cunoscut eu, nu mai era: înainte de şăpte ceasuri dimineaţa nu prea se ducea la câmp şi, după masă, *se lasa* regulat până la toacă. Dar era foarte ordonat, îşi ţinea socotelile în cea mai frumoasă ordine şi convingerea mea este că era foarte cinstit, deşi s'a pretins că ar fi furat mii de galbeni şi ar fi făcut, pe spinarea tatei, o adevărată avere. Saracul! A murit în mizerie.

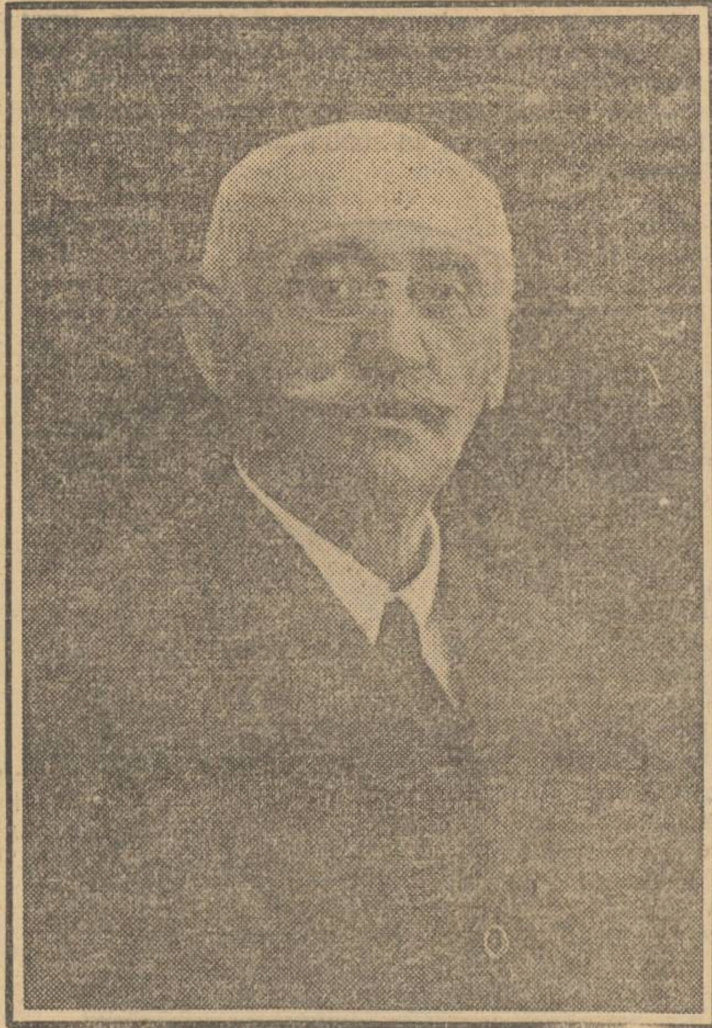
Deoarece el alcătuia atunci tipul adevărat al mazilului moldovan de atunci de vrâstă matură, cu cultură rudimentară, dar care fusese în necontenit contact cu oameni mai culţi, voiu vorbi mai pe larg despre el.

Eu dela început l'am iubit pe *moşu Manolache,* cum eram deprins să-i zic, dar mai ales ceva mai târziu, după ce m'am mai ridicat şi mi s'a mai format mintea, fiindcă era patriot mare şi-mi vorbia necontenit de Ştefan-cel-Mare şi de izbânzile lui. Şi cu ce însufleţire!

Ii plăcea mult miliţia moldovenească, o găsia frumoasă şi era convins că este vitează, dar un lucru îl supara foarte: faptul că muzica ei cânta cântece străine: nişte *fleacuri de marşuri nemţeşti* care n'aveau cum să însufleţească pe oşteni. Ar fi vrut să cânte numai doine, „Cântând doine", zicea el, „se aruncau vitejii lui Ştefan-cel-Mare la navală, numai ele sunt în stare să stârnească dorul de voinicie în oşteni moldoveni".

Un cusur mare avea însă pentru mine patriotismul lui moşu Manolache: era foarte rusofil şi nu avea nici gând să scoată el din mânile lor Basarabia ce ei o răpise în chip atât de nedemn. Şi eu doară fusesem crescut în rusofobie şi de mama şi de tata, dela care mă alesesem cu idei pe cât de rusofobe, pe atât de francofile. Manolache Oatu, nu putea să ierte pe Franţuji şi pe Engleji pentru mişelia ce o comisese, unindu-se cu Turcii pentru a năvăli la Sevastopol asupra Ruşilor. Să se unească cu Turcii asupra creştinilor! Ce sacrilegiu cumplit.

Apoi era în stare să cânte ceasuri întregi frumuseţa oştirii ruseşti, cu care nu se putea asamana alta pe lume şi să rostească nişte cuvinte salbatice, menite să reprezinte comănzi oşteneşti de ale ofiţerilor lui Neculai Pavlovici.

Radu Rosetti

Cunoştinţele lui asupra istoriei Moldovei le capatase Manolache Oatu în *Istoria Moldovei pe 500 de ani,* a Postelnicului Manolache Drăghici, pe care o poseda şi din care ştia unele părţi pe de rost. Apoi se mai găsiau la el nişte călindare cu nuvele de ale lui Gheorghe Asache, Costache Negruzzi şi a altora. In adevărul frumoasei nuvele prin care Costache Negruzzi povesteşte o pe cât de eroică, dar pe atât de închipuită aparare împotriva oştirii lui Sobieski, a Cetăţii Neamţului, de către o mână de şăsesprezece plăieşi moldoveni, avea o credinţă de stâncă pe care de altmintrelea mi-o inculcase şi mie; o ştia pe de rost şi de atâtea ori mi-a povestit-o, încât o învăţasem şi eu tot aşa de bine. Mai era un lucru care mă năcăja rău în Manolache Oatu şi acesta era faptul că nu voia să fie Roman de viţă, ci Dac. Şi tata mă învăţase că Romanii, după ce înfrânsese pe Daci, îi tăiese absolut pe toţi, nemai lăsând nici macar unul de sămânţă. Cu toate că Manolache avea Istoria Moldovei a lui Drăghici, tot mai mare nădejde aveam în ştiinţa tatei care fusese la Universitatea din München, despre care ni povestia istorii atât de minunate. Apoi auzisem atâta despre Romani, în cât, fără a-mi da bine samă ce fusese ei, îmi plăcea mai bine să fiu neam de Roman decât neam de Dac.

— Moşu Manolache, crede-mă, îi ziceam, între un Romai şi un Dac este aceiaş deosebire ca între un Moldovan şi un Ţigan.

Dar Manolache de feliu nu se lasa şi susţinea cu încăpăţânare că într'însul nu este nici picătură de sânge roman, numai sânge dac, fără amestec. El, în copilăria lui, învaţase ceva carte grecească, era în stare să mai rupă binişor greceşte şi la bătrâneţe, dar nu putea suferi pe Greci pentru care avea un dispreţ nemărginit. Ştia o mulţime de fapte spre ruşinea sau defaimarea acestui neam, unele din care le-am auzit povestite de oameni de samă, iar altele se găsesc reproduse în acte.

Fiind în slujba tatei, membru de samă al partidului Unirei, Manolache Oatu n'avea cum să nu fie unionist şi era deci agent zelos al Unirii, predicând-o ori pe unde calca. Dar bănuiesc că, în fundul inimii era separatist, căci numai în bine nu vorbia pe fraţii noştri de peste Milcov şi, de câte ori era sigur că tata nu-l aude sau nu se va găsi cine să-l denunţe, zicea că oameni proşti ca boierii mari moldoveni, el n'a mai văzut. Şi când îl întrebai pentruce, când îl mânca limba mai tare, răspundea că numai nişte proşti pot să dee de bună voie, pe mâna unor străini mai număroşi decât ei, puterea ce o deţin, că Muntenii fiind mai mulţi la număr decât noi, o vor stăpâni totdeauna ei şi că, prin urmare, toate slujbele, cele mari şi cele mai multe din cele mici, le vor lua ei, pentru dânşii, lăsându-ni nouă numai *ciurucul,* că au să mute scaunul domniei la Bucureşti, pentruca să fie şi mai între ei şi pentruca casele lor de acolo să capete şi mai mare preţ, iar ale boierilor noştri din Ieşi să nu mai facă nici a treia parte din ce făceau până acuma. Şi, când cele prezise de el au început să se adeverească şi să se înfăptuiască, era foarte mândru de prevederea de care dăduse dovezi. Nu mai vorbesc de cele ce le povestia despre fanfaronada Munteanului, despre lauda lui despre sine, despre limba lui *întocmai ca a ţiganilor şatraşi* dela noi şi despre pielea lor smolită ca acea a neamului ţigănesc. Manolache era, precum se vede, un conservator înfocat.

Imi mai era drag fiindcă era vânător pătimaş şi trăgător cu puşca bun şi-mi făgăduise că el are să mă ducă pentru întâia oară la vânătoare de urşi, ceiace s'a şi întâmplat. Apoi nimene nu ştia atât de multe povestiri ca el, despre bunul meu, hatmanul, pe care îl slujise înainte de a fi luat dela el de tata. Avea un adevărat cult pentru memoria bătrânului, povestia feliu de feliu de isprăvi vânătoreşti ale lui şi nu se sătura să laude chipul minunat în care trăgea cu puşca sau cu pistolul şi mânuia sabia, fiind în această privinţă fără păreche în ţară. Istorisia între altele, ceiace mi-au confirmat şi tata şi moşii mei, că hatmanul aşaza, pe două pahare de apă, pline ochiu, un chibrit şi apoi, dintr'o lovitură a sabiei lui celei turceşti, ce o posedă şi astăzi fiul meu Radu, tăia acel chibrit în două, fără ca macar o picătură de apă din cele două pahare să nu se verse. Apoi cum punea pe masă o perină mare, plină cu puf de gâscă, pe care iar, dintr'o singură lovitură, o tăia drept în două, fără ca să iasă macar un singur fir de puf din cele două jumătăţi de perină. Şi cum râdea moşneagul de tata şi de moşu Alecu întorşi dela München, care de câte ori se 'ncercau să facă aceiaşi ispravă, aruncau paharele jos, stropind odaia cu apă sau o umpleau de puf.

Manolache Oatu era căsătorit cu o foastă domnişoară de onoare a bunicii, numită Zoiţa, care se zicea că fusese deosebit de frumoasă în tinereţe şi deosebit de harnică, dar pe care eu am cunoscut-o cât un poloboc şi bolnavă de idropizie, nemişcându-se de pe patul pe care şădea toată ziua împletind colţuni. Era însă o gospodină minunată care, chiar de pe pat, îşi ocârmuia casa bine şi curat.

Trebuie să zic, spre lauda lui Manolache Oatu, că căsnicia lui ar fi putut sluji multora de model. Cu toate că soţia îi era de ani de zile în această stare, încă de pe când administra moşia Costulenii, de lângă Ieşi, a Mitropoliei, care o ţinuse în arendă moşu-meu Lascar, niciodată n'am auzit ca el să fi comis vr'un act de necredinţă către mama Zoiţa şi cu bună samă că, dacă asemene acte ar fi avut fiinţă, mi s'ar fi povestit mai pe urmă de ţarani, de slugile vechi, de ţigani sau de evreii din târg.

Apoi trebuie să mai adaug că niciodată, în cei zece sau doisprezece ani în care l-am frecventat, nu i-a scăpat faţă de mine nici un cuvânt ce un copil nu trebuia să-l audă, dealmintrelea pot să zic acelaş lucru de toate slugile din copilăria mea, fie Moldoveni, fie Ţigani: acest respect al copiilor stăpânului era răspândit la noi pretutindeni, cum nu l'am găsit răspândit în alte ţări.

Manolache Oatu şădea în penultima casă din partea stângă a târguşorului Căiuţi, o casă ce se închiria dela nu mai ştiu ce Evreu, pentru trebuinţele vechilului nostru.

Aveam voie să merg la dânsul şi să stau acolo între ceasurile meselor şi a lecţiilor. Şi pentruca să merg la el, treceam prin grădină, în care se deschidea o portiţă ducând în ograda vechilului. Insă în acea ogradă era o primejdie vajnică care, în primii ani, de repeţite ori m'a împiedicat să-i fac vizită. Acea primejdie era un cumplit gânsac, mare şi iute la mânie, care îndată ce mă zăria intrând în ogradă, dădea asalt la pulpele mele şi, chiar, de vr'o două ori, le-a desmierdat cu dinţii în chip neplăcut. Pentru a nu mă expune altor atingeri de acelaş feliu, mă obişnuisem, îndată cum deschideam portiţa, să încep a striga:

— Mâţule! Mâţule! Vină de închide gânsacu!

Şi strigam până când venia Mâţu, un băiet de ţigancă cu păr creţ, de culoarea fuiorului de cânepă, cu pistrui pe obrazul alb şi rumăn care, după cum am aflat mai târziu, trecea drept fiul lui Mokrenski, fostul vechil polon al tatei, cu o ţigancă frumoasă numită Ileana Vişinoaia, care acum, îmbătrânită, era slugă la Manolache Oatu, iar Mâţu, atunci băiet de doisprezece sau treisprezece ani, dădea ajutor la toate câte trebuiau în casa vechilului.

In locuinţa lui Manolache erau cinci odăi care puteau servi de tip de locuinţă de mazil, de răzăş cuprins sau chiar boierănaş mai sărăcuţ de pe acea vreme. Intrai printr'o odaie mare servind de antret, în care nu era decât un pat mare moldovenesc, o masă şi o ladă. De aici dădeai într'o odaie mult mai mică, având o dublă fereastră despre miazănoapte şi în care se afla în fund, în păretele opus fereştei, un pat moldovenesc cu zestrea lui obişnuită, o masă dinaintea fereştrii şi, la ceilalţi doi păreţi, câte un sipet mare deasupra cărora erau aşezate mai multe blăni, mantale de şaiac şi de aba, cojocele şi cojoace, precum şi cergi. Jos şi la păreţi erau scoarţe de un desemn vechiu, cum nu se mai văd acuma. In acea odaie n'am văzut niciodată şezând pe nimene. Mi s'a spus însă că se adăpostiau într'însa musafiri mai de rând, când nu era chip să poată fi găzduiţi la curte. Această încăpere era despărţită de odaia în care trăiau Moşu Manolache şi mama Zoiţa printr'o săliţă îngustă ale cărei capete duceau unul în ogradă şi celalalt în uliţa târguşorului. O odaie mare, luminoasă, căci avea trei fereşti, una în păretele despre răsărit, la care era aşazat lungul pat pe care dormiau, unul la un capăt, celalalt la cel opus, cei doi bătrâni. Saltelele lor nu se atingeau ci, între ele, rămânea un loc gol, peste care se întindea numai mîndirul, deasupra căruia era aşazată măsuţa rotundă pe care îşi luau masa. In păretele despre miazăzi, dând despre uliţa târguşorului, erau două fereşti, şi, între ele, o masă, pe care se vedeau două sfeşnice de argint, o oglindă îmbracată cu argint, cum se găsiau atunci de acest feliu pretutindeni şi deosebite lucruri menite să ţie loc de bibelouri. La păretele din fund era o ladă mare, acoperită cu feliu de feliu de învălişuri şi de haine, iar la păretele despre apus era altă ladă mare şi lungă, iar deasupra ei, prinse în părete, armele lui moşu Manolache: două puşti cu câte două ţevii, foarte bune, semnate Lepage, un *tromblon,* mai lat la gură decât la fund, cu cremene, două părechi de pistoale, una cu cremene şi alta cu petiţie şi o sabie în teacă de piele. Bine înţeles că icoana ferecată cu argint a Maicii Domnului, cu două alte iconiţe mai mici, dinaintea cărora ardea veşnic o candelă de argint, nu lipsiau din părete. Perdelele şi îmbrăcămintea patului erau de cit înflorit.

Nu mai am nevoie să spun că Manolache Oatu era creştin bun şi evlavios care, Doamne fereşte, n'ar fi mâncat carne în vr'o zi de post, nu ar fi ramas nespovădult de Paşti şi de Crăciun sau ar fi lipsit dela biserică în fiecare sărbătoare ceva mai de samă. Deplângea amar cum părinţii noştri neglijau în chip atât de cumplit instrucţia noastră religioasă şi ni încunjurau copilăria numai cu eretici şi cu şcismatici. Dădea în această privinţă toată vina pe bunica, lăudând evlavia hatmanului şi acea a lui „Vodă".

Cu ţaranii era foarte uman, de biciu şi de vergi, de care se făcea atunci un aşa de mare abuz, deşi ştia că tata nu era tocmai duşmanul lor, dacă se uza de ele cu măsură, nu abuza de loc şi socotia pe oameni drept. După plecarea şi moartea lui, ţaranii mi-au zis că vechil drept ca Manolache Oatu nu au avut altul.

Bineînţeles că el, făcut *medelnicer,* prin stăruinţa tatei, încă din întâii ani ai lui Mihaiu Sturdza, avea drept, după codul cuviinţelor atunci în uz, la apelaţiunea de *cucoane* şi soţia lui la acea de *cucoană* şi că acel ţigan, ţaran, om de treapta lui sau funcţionăraş care nu i-ar fi dat această calificaţie, s'ar fi expus la o frumoasă distribuţie de lumânări, cruci, dumnezei, bunici, mame, ş. a.

Manolache Oatu niciodată n'a voit să înveţe literile latine şi n'a fost niciodată în stare să ceteascâ macar un cuvânt din vr'o carte scrisă cu aceste caractere care au devenit de uz obştesc la începutul anului 1860.

RADU ROSETTI

Fantazia

Unul din cei mai buni artişti ai Franţei, mergând în Italia să pregătească punerea în scenă a unei piese de d'Annunzio, şi-a anunţat o vizită maestrului. Ajungând la splendida proprietate unde locueşte d'Annunzio, s'a oprit surprins de detunătura unei puşti. Surprinderea artistului s'a schimbat în uimire când a aflat că poetul italian a luat obiceiul să-şi salute astfel oaspeţii de seamă şi că bufnitura se produsese în cinstea sa.

Fantezia şi neaşteptatul nu sunt cele mai mici agremente la proprietatea lui d'Annunzio: străbătând superbul parc şi vastul domeniu, se pot vedea ciudăţenii de tot felul. Aşa, într'un colţ, se găseşte priponită, o jumătate de cuirasat. Pe semne vestigiul gloriei.

PENTRU CITITORII NOŞTRI

CARŢI BUNE ŞI EFTINE

In dorinţa de a oferi cititorilor noştri pe un preţ eftin volume cari să cuprindă cele mai valoroase opere de literatură românească, cum şi culegeri din literatura universală, popularizări ştiinţifice, scrieri privitoare la artă. etc. oferim cititorilor şi abonaţilor noştri

BIBLIOTECA
„Dimineaţa"

care a tipărit până azi aproape 50 asemenea volume, cu un pret redus, adică

LEI 50. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 5.-, în loc de LEI 6.-, 8.-, şi 10.- VOLUMUL

De această reducere beneficiază toţi cititorii ziarelor noastre.

Suma de mai sus se va înainta prin mandat poştal, la Administraţia ziarelor noastre Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco.

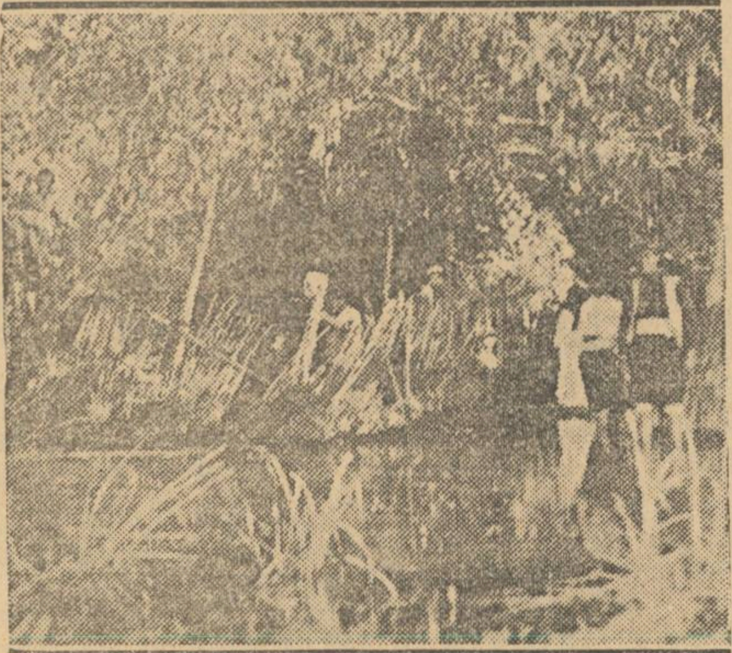
AU APARUT PANA ASTAZI URMATOARELE NUMERE:

No. 1. — M. Sadoveanu **Războiul Balcanic.**
No. 2. — I. Agârbiceanu. **Diavolul.**
No. 3. — P. I. Jouve. **Spitalul** (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — Gérard de Nerval. **Mâna vrăjită.** (Traducere de Eug. Boureanu).
No. 5. — Oscar Wilde. **Crima Lordului Arthur Savile.**
No. 6. — A. de Herz. **Ş ful Cării**
No. 7. — Gleb Uspenski. **Lăcustele.** (Trad. de M. Sevastos).
No. 8. — Gala Galaction. **Toamne de odinioară.**
No. 9. — Edgar Poe. **Fantezii humoristice.**
No. 10.— Rémy de Gourmont. **Secretul lui Don Juan.**
No. 11.— Gh. Brăescu. **Nuvele.**
No. 12.— Gala Galaction. **Viaţa lui Eminescu.**
No. 13.— H. de Balzac. **Adio.** (Trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14.— Albert Samain. **Xanthis sau vitrina sentimentală.** (Trad. de M. Carp).
No. 15.— H. Sanielevici. **La Montmorency.**
No. 16.— Blasco Ibanez. **Imprumutul răposatei.**
No. 17.— Anatole France. **Domnişoara Roxana.** (Trad. de N. Davidescu).
No. 18.— Anton Bacalbaşa. **Din viaţa militară.**
No. 19.— Ştefan Petică. **Versuri.**
No. 20.— Boţena Niemţova. **Ziua apelor.**
No. 21.— Ion Dongorozi. **Surpriză.**
No. 22.— Sandul Teleajen. **Poveştile lui Himu Ion.**
No. 23.— Jack London. **Omul cu obrazu 'ncrustat.**
No. 24.— I. Ciocârlan. **Flămânzii.**
No. 25.— Eug. Boureanul. **Lu li.**
No. 26.— J. H. Rosny. **O săru are.** (Trad. de M. Carp).
No. 27.— Al. Ciura. **Homunculus.**
No. 28. — Leon Tolstoi. **Viaţa mea** Popestirea unei ţărănci din Rusia. — In româneşte de Victor Ion Popa.
No. 29.— N. Batzaria. **Prima Turcoaică.**
No. 30.— Jean Jaurès. **Patru Cuvântări.** (Trad. de D. I Suchianu.)
No. 31.— Hans Heinz Evers. **Păianjenul.**
No. 32.— Goethe. **Faust,** tragedie (Traducere de Iosif Nădejde). Capodopera literaturii germane).
No. 33.— I. Petrovici. **Amintirile unui băiat de familie.**
No. 34.— Thomas Mann. **Tristan.**
No. 35.— Natalia Negru. **Amascana.** Culegere de eseuri scrise cu o artă specific feminină.
No. 36.— Joseph Conrad. **Laguna.**
No. 37.— I. Vinea **Descântecul.**
No. 38.— Anatole France. **Crainquebille.**
No. 39.— Drachmann. **Povestiri din Danemarca.**
No. 40.— I. Sanielevici. **In Iran.**
No. 41.— Regnier. **Secretul Contesei.**
No. 42.— Agârbiceanu. **[illegible]**
No. 43. — George Brandès. **Balzac şi Stendhal.**
No. 44.— N. Davidescu. **Crima din str. Nopţii.**
No. 45.— Guy de Maupassant. **Livada de măslini**

Pierde-Vară

Cât stau în baltă, lângă tovarăşii mei, sunt fericit ca salcia ori ca papura, şi pare că nu mă gândesc la nimic, dar ştiu că intră în mine nesimţit tot ce sună şi tot ce se vede — ca soarele care lucrează în măzga pământului şi în ape. Mă grămădisem deci cu genunchii la gură, într'o poziţie potrivită, ca să-mi pot supraveghia plutele celor trei undiţi. Stam neclintit şi aţintit, concentrat în ochi. Caşi mine, în stânga mea, aproape, şedea şi lelea Ileana. Dincolo de ea moş-Han şi moş-Spânu: păreau momâi de lemn. Din când în când numai, tresăreau şi se puneau în mişcare. La dreapta mea, Culai — după ce-mi rostise numele celor trei în complecta lor indiferenţă, caşicum ar fi fost vorba de dealuri ori de văi, — se îndeletnicise o vreme cu straiele mele întinzându-le mai la o parte, pe coşcană.

— Coşcană, răspunse Culai, la nedumerirea din ochii mei, — se chiamă stuhul ars ori tăiat la faţa bălţii, ori pe plagie. In coşcană trebuie să umbli şi să calci cu băgare de seamă, ca 'ntre cuţite. Moş-Han cel cu barba căruntă să ştii că poate face din gură ca toate lighioile bălţii. Moş-Spânu-i mai mult mut: spune numa o vorbă într'o zi. Da lelea Ileana grăieşte şi pentru dânsul. Iar în partea cealaltă de baltă, unde se văd ostroavele cele mari, cu răchiţi, au clocit în iastă primăvară patru părechi de gâşte sălbatice şi ies cu patru cârduri de boboci de se întrunesc pe luciu, după cum poţi vedea. Acolo, în răchiţi, îşi fac cuib turturele şi cântă cucu.

Isprăvindu-şi treaba cu straiele, îşi conteni şi vorba despre lucruri şi oameni amestecat. Şi trăgând dintr'un cotlon, din stuh, cinci vergi de undiţă, le desfăşură, le puse nada şi le zvârli pe rând în apă, tăcut, grăbit, atent, — şi încremeni şi el lăsat pe vine, ca un idol, cu umbra răsturnată în baltă.

Bobocii, în urma gâştelor bătrâne, evoluau graţios în partea cealaltă a luciului, spre raţe, prin cele dintâiu fulgerări ale răsăritului. Bărbosul cel cărunt, moş-Han, se mişcă iar, trase îndelung şfoara vibrând şi aduse în lumină altă plătică, mult mai mare decât cea dintâiu. Spânu şi Culai întoarseră uşor nasurile spre partea lui. In mine respectul pentru bărbos crescu.

Când îmi întorsei ochii la treburile mele, inima îmi izbucni în piept. Pluta undiţei cu râmă plecase şi se ducea la fund. Mă zvârlii năprasnic spre vargă, o trăsei mai repede decât ar fi trebuit; şi când cumpănii între palme cel mai mare costrăş ce-mi fusese dat a vedea până 'n acea clipă, închisei ochii şi mulţumii fără cuvinte unui Dumnezeu real cu barbă albă. — Acuma, mă gândeam eu, se poate spune că sunt pescar. Pot să fumez la nevoie ş'o ţigară. Şi pot privi cu dispreţ la cei care prind chitici mărunţi la iezătură, în marginea târgului.

In cel dintâiu ceas după răsăritul soarelui, am avut impresia că ne-am aşezat acolo, la marginea plăviei, pentru o întrecere. Peştele trăgea necontenit la cârlige. Şi adunam în săculeţe ochene, plătici şi costrăşi. Moş-Han scoase, cu undiţa cea mare, ş'o ştiucă de-o jumătate de ocă. Indată după aceia îl auzii mormăind triumfător: Iaca şi crăpuşteanu! — Crăpuşteanul lui nu era mai mare decât palma, — ştiam însă că-i vânat rar şi preţuit.

Mă aflam deci în adevăr în locuri încântate. Aşteptam împlinirea icoanelor din vis. In încordarea şi atenţia mea timpul n'avea noimă şi fiinţă. Abia târziu băgai de samă neclintirea plutelor mele. Soarele se rădicase şi bătea cu putere. Tovarăşul meu Culai îşi părăsi locul, trecu la hainele mele întinse şi-mi aduse cămaşa uscată.

— Trage pe tine cămaşa, mă sfătui el, ca să nu ţi-se cojască la noapte spatele. Soarele păleşte cam tare azi şi se poate să ploaie...

Mă uitai la el neîncrezător. El însă nu glumea. Nici nu era disperat, ca mine.

— Dacă plouă, ce facem?

— Nu facem nimica. Stăm aici. Uneori, pe ploaie, trage peştele mai tare decât pe vreme bună. Iar dacă ne răzbeşte, avem o leacă de colibă de stuh, la marginea plăgiei.

Imi întorsei ochii spre locul pe care mi-l arăta cu braţul întins. Văzui un fel de covru de sălbatici. Mi se păru totuşi bun, căci eram departe de oameni şi de vremurile nouă.

— E bine ş'acolo, mărturisii eu.

— Se 'nţelege că-i bine... hotărî cu tărie Culai. Acolo ţinem noi şi ceaunaşul de mămăligă.

Viaţa şi soarta mea păreau pecetluite — căci în ostrov se cunoştea focul şi cele dintâiu unelte. De haine, după cât înţelegeam, nu era nevoie absolută, — însă foamea o simţeam chiar în clipa aceia muşcându-mă cu tărie.

— Trebuie să mai îngăduim puţintel... mă lămuri tovarăşul meu, râzând.

Deci mă înţelesese — şi mă simţii ruşinat. Mă întorsei spre baltă şi spre undiţi. Gâştele şi raţele intraseră în desime. Pe luciu se stârnise deodată o pânză de creţi mărunţi de culoarea oţelului. La marginea plăviei însă limpezimea îmi apărea tot neclintită, — şi văzui aproape de mine, spre cotloanele de dedesubt, înotând o broască ţestoasă. In urma ei apărură gângănii ovale, încrustate cu tiviluri şi bizare zugrăveli de purpură. Suiau din adânc şi coborau în adânc pe scăriţe invizibile. Treceau şi grupe mari de peşti mărunţi ca nişte ace. Şi deodată percepui în juru-mi zvoana neîntreruptă a stufurilor populate de neamurile pasărilor de baltă. Treceau în preajma mea pitulici mici cât alunele, cu picioruşe de aţe de păianjen. Bătlănaşi cât pumnul fâlfâiau dela un tufiş de papură la un ostrovel. Şi la adâncuri tresăreau din când în când în clocot de stropi peştii cei bătrâni.

— Aceia-s temelia bălţii... îmi zise zâmbind din stânga mea sexul frumos al coloniei. De-acu soarele-i sus şi peştele nu mai trage la undiţă.

In ostroavele cele mari de dincolo se auzi cucul cântând de câteva ori. La modulaţiile depărtate răspunseră altele foarte aproape de mine. Sexul frumos râdea clipind din ochi. Cântase moş-Han de lângă dânsa şi cucul cel adevărat îşi porni iar chemarea ca un ecou, departe.

Bătrânii se ridicară dela locurile lor şi-şi întinseră prelung braţele înlături, desţepenindu-şi oasele. Moş-Spânu tăcea, grav ca peisagiul. Moş-Han hurui ca o turturică; apoi flueră tremurat şi cârcâit ca privighetorile bălţii. Trecând pe lângă lelea Ileana, care se veselea, — zbucni într'un lătrat scurt şi fioros de câne ciobănesc.

— Ptiu! bată-te pustia! totdeauna mă sparii dumneata aşa.

Culai se desfăta la acest spectacol râzând cu toţi dinţii. Moş-Han se apropie de mine demn, însă cu ochii foarte buni şi foarte blajini. Se uită deaproape la ceasornicul aninat de gâtul meu. Dădu din cap şi răsuci îndelung o ţigară din tutunul adus de mine, pe care i-l întinsese flăcăuşul. După ce mă cercetă de câteva ori, înălţând când şi când fruntea şi pleoapele, zbătu în scăpărători şi aprinse. Nu-mi făcu niciun fel de întrebare asupra genealogiei şi nobleţii mele, asupra îndeletnicirilor mele sociale. Ştia numai cum mă chiamă şi mă vedea aproape gol, c'un fel de iconiţă la gât. Ii era destul şi vedeam că mă primeşte în tovărăşia lui. Din parte-mi şi eu eram deosebit de mulţămit de această cinste. In chip foarte vag înţelesesem că în societatea cu care aveam şi eu legături, moş-Han era fanaragiu, ori străjer într'o mahala. Poate unul din cei doi bătrâni era străjer şi altul fanaragiu. N'am vrut să mă interesez de aproape de chestia asta — pentrucă eu nu voiam să-i înţeleg şi să-i respect decât în ipostaza de pescari. Il văzusem mai cu samă pe moş-Han mânuind cu eleganţă varga undiţei. Tot ritualul pe care-l îndeplinea el pe malul bălţii era aşa de potrivit cu locul, încât nu mi-l puteam închipui în altă parte.

Era un meşter — şi pe ostrovul nostru, unde nu pătrunsese încă râia socială — oamenii nu se puteau diferenţia decât după vrednicie. Mă socotii cu umilinţă cel mai mic între toţi şi acceptai recunoscător invitaţia pe care sexul frumos mi-o adresă.

— Acu lasă mată undiţa şi hai cu noi mai la umbră. Facem o leacă de loc şi ne punem inima la cale.

Pricepeam că inimă insamnă stomah. Deprindeam destul de lesne dialectul ostrovului.

Pe când aprindea focul în preajma colibei, lelea Ileana făcea felurite reflexii.

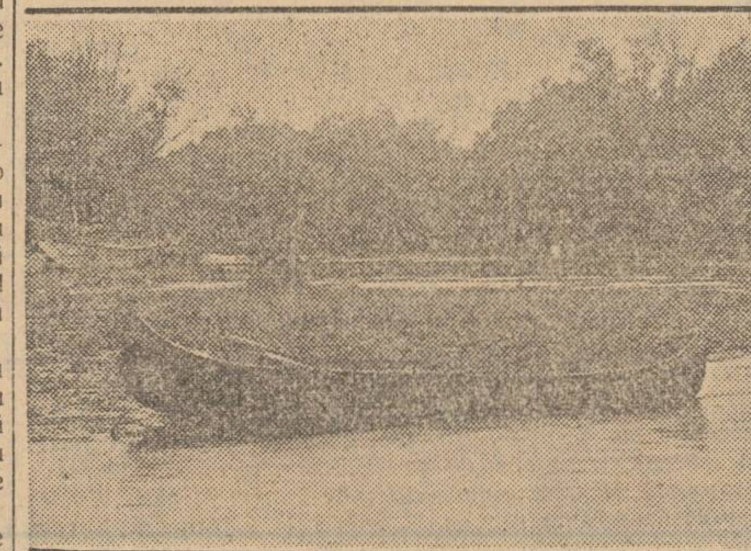
— Azi peştele s'o lenit mai devreme decât altădată. Ieri soarele s'o uitat înapoi de după nouri şi cucoşul o venit în prag ş'o cântat de trei ori. Am înţeles că astăzi are să se schimbe vremea.

— Asta numaidecât, mormăi moş-Han.

Eu întorsei privirea cu admiraţie spre Culai, căci şi el fusese prooroc. Fără să pară de loc mândru de aptitudinile lui, îşi îndeplinea cu hărnicie partea lui de slujbă la acel ceas al zilei. Curăţise ceaunaşul de coajă şi-l aducea plin cu apă din baltă. Aflai deci că 'n ostrov nu-i nevoie de fântână. Culai îmi risipi şi ultima nedumerire.

— Dacă ţi-i sete, îmi zise el, vâră o trestie în baltă şi bea apă rece de la adânc.

Stând în jurul focului pe maldăre de stuh, observam că nici ceilalţi doi pescari nu erau mai îmbrăcaţi decât mine şi decât tovarăşul meu. Aveau pe ei ceva care se putea numi suman, pe lângă cămăşi şi nădragi suflecaţi; vântul şi apa însă puteau trece cu uşurinţă prin spărturile

lor. Ţinând samă că pe lângă ceasornicul meu aninat de gât, podoabă zadarnică, eu însumi n'aveam pe mine decât un costum cu totul sumar, din care lipsea esenţialul, — descoperii cu plăcere că 'n breasla noastră n'are ce căuta luxul. Mă simţeam foarte bine aşa cum eram şi tovarăşii mei erau tovarăşi buni.

Ceaunul sta aninat în cracana cu trei picioare şi-l băteau vălvătăile stuhului. C'o custură alcătuită dintr'o frântură de coasă, lelea Ileana curăţi câţiva peşti, dintre cei care i se păruseră ei mai vrednici pentru un ospăţ pescăresc. Ii presără din belşug cu sare şi-i potrivi în ţăpuşă. Atunci am învăţat cum se găteşte cea mai bună friptură de peşte. Intâiu trebuie să ţii ţăpuşa destul de departe de bătaia flacărilor, ca să prindă carnea cea dintâiu pojghiţă. Sub această pojghiţă, pe urmă, peştele se coace în voie şi 'n zama lui, apropriindu-l treptat-treptat de pojar.

Mămăliga a fost minunată şi peştele împărătesc, — căci simţeam cea dintâiu foame preistorică. Am învăţat a mânca cu mânile. Pe urmă ne-am întins pe spate, la umbră, aşteptând cu nepăsare ploaia. Numai lelea Ileana mai rămase o vreme singură descântând cioveele şi stupind focul, făcând semne şi închinându-se când spre soare, când spre balta misterioasă.

MIHAIL SADOVEANU

Platon neinteresant

„Daily News" povesteşte că în cursul unor interesante şedinţe de spiritism la New-York, s'a putut evoca spiritul lui Platon şi acesta nu s'a arătat de loc ostil intervieweruluí. Dar, — adaugă ziarul englez—răspunsurile lui n'au fost socotite destul de... interesante spre a fi publicate.

La închiderea Expoziţiei de Arte Decorative

Observaţii în fugă

S'a închis acum la Paris Expoziţia de Arte Decorative şi Industriale. Ostilitatea cu care a fost întâmpinată la început, s'a potolit pe măsură ce toate planurile au fost executate. Deşi deschiderea oficială a avut loc la sfârşitul lui April, lucrările s'au terminat abia două luni mai târziu. In acest timp, publicul parizian şi presa n'au cruţat nici pe iniţiatori, nici pe arhitecţi. S'a văzut în urmă că nemulţumirile aveau o singură cauză: deschiderea prematură a expoziţiei. In momentul când inconvenientul acesta a încetat, adică după terminarea definitivă a tuturor lucrărilor, criticile au încetat şi ele în mare parte. Din nefericire a fost cam târziu. Curentul defavorabil şi-a făcut drum, în Franţa şi în străinătate, şi expoziţia a pierdut un număr destul de însemnat de vizitatori.

Când Expoziţia oferea ochiului un ansamblu armonios, se găseau încă destui nemulţumiţi. Aceştia înţeleg ciudat ideia de expoziţie. Ar vrea să fie, cum se spune, — „ceva nemai auzit şi nemai văzut".

Rătăcind prin pavilioane, ei întâlnesc dezamăgirea la fiecare pas: un lucru l-au mai văzut în vitrina cutărui mare magazin, altul li se pare prea simplu, al treilea „nu le place" şi aşa mai departe. De obiceiu, acest soiu de vizitatori sunt cei mai fervenţi clienţi ai „Distracţiilor", unde se găsesc emoţiile pe care le visează: căluşei cu jazz-band electric, trenul care trece prin apă, circul indian cu omul din Himalaia (pentru prima oară în Europa 1), „Bâlci de lux", — iată ce înseamnă pentru o parte din public orice expoziţie. Artele decorative din Paris au oferit şi altceva.

Adevăratul rost al expoziţiilor e să prezinte, în exemplele cele mai caracteristice, o vedere generală asupra uneia sau mai multor ramuri de activitate omenească. Privită din punctul acesta de vedere, Expoziţia de Arte Decorative apare ca manifestarea curagiosului efort al ultimelor generaţii pentru găsirea unei formule de artă care să împace utilul, frumosul şi confortabilul.

Un spirit nou circulă, un spirit viguros care îşi întinde stăpânirea cu repeziciune pretutindeni. Producţiile lui sunt departe de perfecţia ideală. Au totuşi o calitate cu care vor pune în umbră încercările de alt gen : Actualitatea, concordanţa cu psihologia generală a vremii. Astăzi suntem mai aproape de uzină decât de biserică. Acţiunea cucereste totul, în dauna contemplaţiei. Viteza — element din ce în ce mai important în viaţa modernă — introduce o estetică nouă, un dinamism deformant. „Motociclistul" din faţa pavilionului cehoslovac şi alte lucrări în acelaş gen dovedesc că nouile formule de artă pot da naştere la opere de o valoare incontestabilă.

Un exemplu al forţei cu care ne invadeză spiritul nou, găsim chiar în Expoziţie. Palatul Italiei e construit după vechea tradiţie romană, înalt, masiv, grandilocvent. Dacă vreţi, dintr'un anumit punct de vedere, e perfect, — mi se pare chiar că Juriul i-a acordat cea mai mare distincţie. Totuşi între celelalte pavilioane, cu forme mai puţin perfecte, cu alt sistem de proporţii, pavilionul italian apare ca o femee frumoasă dar bătrână, care se fardează ca să-şi ascundă ravagiile vremii. In jur, generaţia de forme şi culori a celorlalte pavilioane e barbară, dar e plină de viaţă şi de tinereţe.

* * *

Comitetul de organizare a arătat o largă toleranţă, primind toate formele de manifestare, dela cele perfect clasice, până la extremul cubism. Simţul măsurii şi logica nu i-a trădat nici aici pe franţuji. Totul pare pus la locul său, (afară de dughenile de pe podul Alexandru III).

La un capăt al Expoziţiei, lângă Grand Palais, revista „L'Esprit Nouveau" a construit o vilă cubistă. Pe păreţii din interior se găsesc proiecte de arhitectură nouă : case cu zeci de etaje, înălţându-se ca nişte prisme dreptunghiulare, fără acoperiş vizibil şi fără nici o altă ornamentaţie. Totul e făcut în vederea utilului şi confortabilului. La villa construită de „L'Esprit Nouveau", grădina face parte chiar din corpul clădirii. Un copac bătrân a servit de axă pentru clădirea întregii locuinţe, iar coroana lui se desface triumfătoare deasupra unei terase de beton armat.

In capătul opus, spre domul Invalizilor, se află o sală unde sculptorul Paul Landowski expune planurile şi machetele pentru un „templu al eroului". Aci găsim numai preocuparea de frumos, de realizarea unei idei aproape mistice. Douăzeci de ani a lucrat Paul Landowski la opera aceasta consacrată glorificării neîncetatelor cuceriri ale gândirii omeneşti. Pentru realizarea ideii sale, sculptorul s'a transformat în arhitect şi decorator, întorcându-se la tradiţia artistilor din vremea Renaşterii. Intr'un cadru de verdeaţă lângă un lac, străjuit de statui albe, templul îşi înalţă cupola de marmoră şi sticlă colorată. Inăuntru, cei patru păreţi cuprind istoria eroului dealungul omenirii. Un zid al lui Prometeu, altul al lui Cristos, al treilea cu imnurile soarelui, iar în fund statuia simbolică a eroului. Este o operă profetică, o operă de înaltă spiritualizare şi de credinţă în forţa nesfârşită a cugetării.

...E cu totul altceva decât copacii de ciment din grădinile care înfrumuseţează aleele expoziţiei. Dar cum am mai spus, această libertate deplină măreşte meritul şi interesul Expoziţiei.

* * *

In „le Grand Palais" găsim un fel de prefaţă a Expoziţiei. Marea sală de intrare, are ceva de templu asirian: numai linii drepte, iar decoraţia e obţinută printr'o cascadă de trepte imense care se vede în fund. Efectul e grandios, dar nu e ceva absolut nou, cum s'ar putea crede.

Cercetând cu luare aminte nu vom găsi multă invenţie, mult lucru inedit. In schimb, extrem de multă stilizare. Şi acesta e rolul artelor decorative.

O vizită alternativă la muzeul de artă veche Cluny şi la Expoziţia de Arte Decorative ar duce pe oricine la concluzii interesante. Inventivitatea meşterilor din alte veacuri e aşa de variată, a găsit realizări atât de minunate, încât artiştii de azi par nişte simpli pastişeuri.

Fantezia decoratorilor de catedrale din Evul Mediu este de asemenea un izvor bogat de inspiraţie pentru decoratorii actuali. O pildă. Intr'un stand de lustre, am remarcat o lampă de părete care fusese cumpărată de 150 de ori. Lampa avea forma unei pasări ciudate, care ţine în cioc un fel de cadelniţă luminoasă. Motivul e de fapt „une gargouille" (ornament de piatră la acoperişul bisericilor gotice franceze) a cărei poziţie a fost schimbată.

* * *

O analiză mai amănunţită n'are nici rost, nici loc aici. Voiu spune deci, în rezumat, că Expoziţia de Arte Decorative prezintă lucruri interesante şi instructive. Are meritul de a fi fost prima în acest gen şi va contribui desigur la perfecţionarea bunului gust. Aici oamenii cei mai pricepuţi au proclamat domnia simplităţii şi ingeniozităţii în mobilarea interioarelor. Mobila hidoasă de metal a fost aproape complect desfiinţată. Iar sistemul interioarelor-magazine de „bric-à-brac" cu împestriţări de lucruri oribile, sistem de cinema american, care este imitat în multe case de parveniţi n'a găsit nici un ecou. Singurele puncte pe care le are în vedere decoratorul modern sunt : utilul, confortul, şi în măsura acestora două, o cât mai artistică realizare.

Şi acum când Expoziţia de Arte Decorative e aproape să-şi închidă porţile, să spunem un lucru bun şi despre aceste intrări mult oropsite de critici. E adevărat că „poarta de argint" n'a realizat efectul dorit. In schimb, poarta cea mare dinspre piaţa Concordiei, compusă din turnuri detaşate deasupra cu discuri rotunde, de sub care noaptea lumina curge ca un fum lăptos, — mi se pare o inovaţie în spiritul vremei. Pentru a înţelege aceasta, e de ajuns să cobori un kilometru pe Sena. Vei întâlni în drum uzine cu turnuri cenuşii, purtând panaşe de fum alb, şi vei înţelege că marea poartă a Expoziţiei este stilizarea unuia din elemenetele cele mai caracteristice ale oraşului industrial de azi.

STEJAR IONESCU

Cronica cinematografică

Acela care primeşte palmele, după Leonid Andreev. — **Căpitanul Blood,** după romanul lui R. Sabbatini

Tragicul şi fiorul de viaţă pe care îl au povestirile şi dramele lui Leonid Adreev, i-au asigurat în literatura universală un loc care este numai al lui.

Piesa „Acela care primeşte palmele" a obţinut pe toate scenele unde a fost reprezentată, un formidabil succes. Teatrele noastre n'au reprezentat-o şi nici n'o au în repertoriul lor. Şi este păcat. Indoita viaţă sufletească a clownului care trebuie să-şi uite inima ce plânge, când apare în arenă, este disecată de scriitorul rus cu o putere şi lipsă de milă, barbară.

E drept, că tema a mai fost tratată şi de alţii, însă fără succes. Andreev ca să scoată mai bine în relief această dublă viaţă sufletească, ni-l arată pe erou ca un mare savant, căruia i se fură documentele descoperirei lui, de soţia pe care o adora ; şi le dă iubitului ei, un baron Regnard. Rămânând şi fără fructele descoperirii şi fără iubirea femeii, care făcea parte din însăşi viaţa sa, se face clown şi, zdrobit de nenorocire, ajunge celebru prin râsul pe care ştie să-l provoace.

Deşi iubirea îi distrusese viaţa, transformându-l în măscăriciu, sufletul clownului vibrează şi visează iarăşi, ameţit de făptura fragedă a unei călăreţe.. In jurul ei întâlneşte iarăşi pe baronul Regnard. E a doua oară când îl găseşte în calea dragostei lui, îl omoară dând drumul din cuşcă unui leu furios. Moare însă şi el.

Iubirea, tristeţea, durerile omului şi exuberanţa clownului le-am simţit graţie lui Lon Chaney, un actor de mare compoziţie.

„Căpitanul Blood" e înscenat după romanul lui Rafael Sabatini.

Viaţa intensă şi aventuroasă, bogată în întâmplări neaşteptate a corsarilor, e prielnică bogatelor realizări cinematografice. Fantezia poate să-şi permită orice. Toate situaţiunile par verosimile, fiindcă însăşi existenţa lor n'are nimic logic.

Blood ajunge corsar, în urma unei întâmplări nenorocite. După ani de suferinţe şi aventuri extraordinare este numit guvernatorul insulei Jamaica.

Regisorii au păstrat în montare culoarea istorică în cele mai mici amănunte şi au realizat unul dintre cele mai frumoase filme.

Pe căpitanul Blood l-a jucat cu multă vervă Weren Kerigan.

T. B.

LITERATURA STRAINA

UPTON CLOSE

Doamna Vulpe [1]

După o comedie chineză modernă de un autor anonim

Invăţătorul privea sever prin ochelarii lui pătraţi la cei doisprezece băeţi care-i şedeau cu smerenie la picioare.

„Sunt nevoit, începu el cu tâlc, — să mă cobor dela predicile mele despre Chipul de Aur pentru a vorbi pe scurt asupra unui subiect de o însemnătate mult mai mică în faţa Omului Superior, dar nu, pe cât îmi pare, pentru unii dintre copii". Işi şterse gura cu mânica lui lungă caşicum ar fi conţinut ceva amar. „Subiectul este: Femeia".

Tinerii discipoli, cu capetele plecate în semn de respect, privirǎ pe furiş unul la altul. Ei fuseseră de mai multe ori târziu noaptea prin grădinile lotusului, şi luaseră ceaiul cu cântăreţe nostime, care se jucau cu dânşii, aruncându-le evantaiul peste masă.

Profesorul îşi potrivi mustăţile rare ce atârnau până în afara feţei lui clasice, îşi ridică tacticos poala rochiei, şi se aşeză în poziţia lui Confucius, cu picioarele şi coatele desfăcute mult, cu mânile pe genunchi, ţinând un evantai imens de bambus între degetul cel mare şi arătătorul mânei drepte. Apoi deschise gura şi vorbi.

„Copii, ispita femeii este ceaţa care amăgeşte ochii neştiutorului. Pentru Omul Superior această ceaţă este limpezită de învăţăturile luminoase ale înţelepţilor, ca întunericul în faţa Dragonului Cerurilor. Femeia proastă este o plictiseală, femeia deşteaptă e primejdioasă. Cea dintâiu şi cea din urmă dinastie au fost distruse de femei. Ming cel vestit [2]) era să-şi piardă tronul din pricina unei femei. Fie limba femeii dulce ca murmurul pârâului, ea tot va trosni în capul vostru ca focul într'o pădure de bambus. Fie femeia frumoasă ca o zână, tot vi se va părea capricioasă. Chiar dacă ar avea farmecul şi bogăţia Doamnei Strălucitoare, ea tot nu va fi miloasă cu punga voastră.

— Intâiule Născut, întrerupse un ştrengar tuns mărunt, cu privire prefăcută. — Vorbeşte-ne despre Doamna Vulpe. Se arată în adevăr oamenilor? Acelora care îi neagă existenţa?

— Ssst! Nu-i bine să-i amintim numele. Totuşi, copii, în zilele noastre sunt prea mulţi cei ce, maimuţărind nişte diavoli străini fără învăţătură, ar vrea să nege pe zâne. Ei sunt coaja bolnavă de pe copacii strămoşeşti! Poate să nege sfântul înţelept existenţa zânelor? „Fereşte-te de erezia străină!" zice el. Ce! Să negi existenţa Doamnei Strălucitoare! Chipul şi dorinţele ei nu sunt adesea zugrăvite de poeţi? Profesorul se ridică şi începu să se plimbe încoace şi încolo, făcându-şi vânt cu nelinişte. Uitase rostul cuvântării.

Studentul cu ochi de copil făcu pe tovarăşii lui să ciulească urechile.

— Doamna Vulpe trebue să vi-se fi arătat adesea, Stăpâne. Se spune că modestia şi ştiinţa sunt o cursă de neînlăturat pentru dânsa.

Literatul se opri scurt, cu evantaiul pavăză înaintea obrajilor. Infăţişarea personală era cea dintâiu slăbiciune a lui, şi numai în al doilea rând venea mândria ştiinţei.

Clasa privi către el, aşteptând răspunsul cu gravitate şi nepăsare.

— „Nu permit astfel de îndrăzneli! zise scurt maestrul. La lecţii! Şi să ţineţi minte ce-aţi auzit!"

Iar către cel obraznic:

— Minte-uşuratică, ai să-mi înveţi şi să-mi comentezi „Inţeleptul", capitolul opt Tai-pu.

Dela şcoală, băeţii se duseră pe înserat la parcul lotusului, unde se sfătuiră în jurul unei mese de ceaiu. Apoi chemară pe stăpân.

— Moşule, zise şeful cetei, — cât cere una din cântăreţele dumitale, ca să meargă acasă la profesor în noaptea asta, cam pe la al doilea gong?

— Acasă la profesor?

— Da. Ştii, o păcăleală. Noi îl căutăm peste noapte, şi o găsim acolo. Vom sta pe-aproape ca s'o putem apăra la timp, dacă profesorul se supără. Du-te şi vezi cât cere fata?

După un sfat cu cântăreţele, stăpânul se întoarse.

— Nici una dintre fetele tinere nu vrea să meargă, vesti el. Ai-Ling, care a văzut înflorind lotusul de patruzeci de ori, zice că nu-i este teamă de bătrânul dascăl, şi poate să se facă frumoasă ca un piersic înflorit.

— Auzi, găina bătrână! Tocmai ce ne trebuia! Băeţii bătură din palme. „Dar ce ne facem de o servitoare? Nici o femee nu bate noaptea la o uşă străină fără însoţitoare.

Camarazii priviră unul la altul, şi apoi toţi deodată, la ştrengarul cu ochi de copil.

— Tu ai să fii servitoarea lui Ai-Ling, proclamară ei în hohote de râs. „Moşule, du-te şi echipează-l.

Când plecară, îşi frecau veseli spatele unul de altul. Au să prindă pe profesor cu Ai-Ling cea bătrână! La gândul acesta, hazul lor se făcea de două ori mai mare.

Invăţatul cetea în Gartea Poeziei. Opaiţul aprins, aşezat pe masa lui pătrată, arunca umbre dulci în odaia simplă pardosită cu cărămidă. Perdelele *Kangului* [3]), trase într'o parte, nu dau la iveală scoarţa de argint, cutiile de lac pentru cosmeticuri şi oglinda zugrăvită cu flori, ci un cufăr lung pentru cărţi, cu capace lustruite, purtând încrustate în litere mari de fildeş numele colecţiilor care se aflau înăuntru. Aşternutul era întins peste laviţa de dormit care se sprijinea pe doi „cai" grosolani de lemn; deasupra lor atârna un polog mare.

Subt flori
Stau singură.
Două lucruri sunt hoţii iubirii:
Dragostea de războaie,
Mândria sălilor de examen.
Ce-l ispiteşte acum?
Subt flori care se scutură
Stau singură.
Şi el, cu semnele lui de vitejie
Şi cu rangul lui de învăţat
Este oare fericit?"

Profesorul puse cartea jos şi privi gânditor în spre Kang, cu mânile împreunate înăuntrul mânecilor largi. In tinereţe părinţii l-au logodit cu fata unui Mandarin. Ea muri înainte ca el să-şi poată întrerupe studiile şi să se întoarcă acasă pentru a se căsători. Părinţii lui erau prea săraci ca să-i mai poată găsi o altă fată potrivită cu situaţia pe care o avea. După ce a ajuns la maturitate şi a câştigat un rang, prietenii i-au oferit de mai multe ori să peţească pentru el în case alese. Totdeauna însă refuză cu demnitate până ce şcolarii începură să-i zică *guin-guer* „furculiţa cu un dinte" [4]) şi să-l socoată drept un filozof misoginist.

Adevărul era, că în ciuda purtărilor şi înfăţişării lui îngrijite (şi poate din cauza lor, căci Bătrânul Inţelept spune că în partea inimii, femeile sunt sălbatice) femeile se temeau de el şi-l ocoleau. Chiar fetele dela ceainărie şedeau la masa lui numai timpul pentru care erau plătite. El se mângâia cu dispreţul filozofic. Şi totuşi, în închipuirile mândriei lui rănite, vedea o femee frumoasă şi graţioasă aruncându-i-se la picioare şi implorând pe marele şi frumosul învăţat să privească la ea.

Ce-a spus azi dimineaţă nebunul acela de elev, — care cetise folklorul în locul eticei? Profesorul se duse la dulapul cu cărţi şi scoase din capătul unei despărţiri înguste, un toc albastru şi tare de piele, care conţinea nişte volume cu copii în miniatură. Deşi era un credincios ortodox în folklorul neamului său, el avea puţin timp să-l cerceteze — atât cât îi lăsau miile de cărţi ale comentatorilor şi enciclopediştilor, care-i trebuiau ca profesor. Găsi titlul căutat: „Descântec pentru Doamna Vulpe".

„Este, — spunea prefaţa, — femeia cu cea mai desăvârşită graţie, cu cel mai frumos chip. Este ca salcia cea subţire în vântul de toamnă. Degetele ei sunt ca nişte pagode de porţelan cu vârful de aur. Picioarele ei stau pe pământ uşor ca bobocii de nufăr pe faţa lacului. Mângâerea părului ei e ca ceaţa peste o noapte de vară. Regina zânelor se arată acelora care sunt modeşti şi învăţaţi — ea nu poate să li se împotrivească. Iată descântecul cu care ei o pot chema: —...

Fără să-şi dea seama, profesorul se trezi că ceteşte tare rima mistică.

O repeta necontenit când gongul paznicului de noapte îl readuse în simţiri. Bang! Bang! Bang! Bang! suna, ca şi cum ar fi fost izbit de lovituri speriate. Şi apoi glasul paznicului, aproape tot aşa de pătrunzător: „Fugiţi, duhuri rele, fugiţi, gongul meu e înspăimântat! Păziţi-vă, hoţi! Păziţi-vă tâlhari! Sunt aici! Dormiţi liniştiţi, oameni buni, eu veghez!"

„Nebunie!" zise bătrânul dascăl ruşinat, pe când punea cartea la loc.

Un chip dădu la o parte încetişor paravanul de surcele de bambus şi se opri în uşă. Ochii profesorului se împăinjeniră. El îşi scoase ochelarii, îi şterse şi-i puse la loc. Ea stătea mereu acolo, şi în acest timp un al doilea chip, desigur o servitoare, se ivi de cealaltă parte a uşii.

— Cine eşti? îngăimă bătrânul.

— N'ai chemat tu pe stăpâna mea, o, cinstitule domn al ştiinţei? zise servitoarea cu glas în falset.

Profesorul oftă adânc, căzu în genunchi. „Doamna Vulpe!" strigă el — Luminată Doamnă! Se ridică: De ce stai acolo? Ai venit în vizuina unuia care nu-i nedemn de tine. Incarnaţie Femenină a Inţelepciunii, aşează-te aici, în Kangul meu, unde cărţile sfinte vor fi luminate de strălucirea ta. Ah! aştepţi să-ţi dau braţul. Aici, Neprihănită Zână — vino, aşează-te, aşa. Sunt bătrân? Ascultă, steaua mea, cum vorbesc despre iubire!"...

Doamna părea tot aşa de tulburată caşi profesorul, cât despre fată, dacă ar fi privit-o cineva, ar fi văzut-o strâmbându-se ca un diavol.

Deodată se auzi un sgomot la uşă. Profesorul, întrerupt pe neaşteptate în dezmerdările-i drăgăstoase, sări în picioare, pe când paravanul se dădea într'o parte. In faţa dascălului răsăriră elevii lui, cu părul vâlvoiu, cuprinşi de o prefăcută îngrijorare.

— Maestre, eşti teafăr? exclamară ei. Pe-afară umblă hoţii. Am fost îngrijiţi pentru dumneata şi pentru cărţile cele scumpe, şi am venit să stăm de strajă la poartă, când am auzit glasuri aici"... Şi privind în jur: „Ce! Femei! O, am făcut o indiscreţie. Ertaţi! Ertaţi! Plecăm". Dar nu se mişcară din loc.

In Kang, „fata" vorbea cu „doamna", cu o voce foarte bărbătească. „Vino, strecoară-te pe după rochia mea şi ieşi afară. Am să trag perdelele. Acum e timpul, cât îl înconjoară băeţii."

— Nu vreau! răspunse ea. — „E cel mai frumos om pe care l'am văzut vreodată — nu mi'i frică de el. Nimeni nu mi-a vorbit aşa — nici chiar când eram tânără şi cea mai drăguţă fată din ceainărie. Ei! V'a întrecut de tot pe voi, tinereilor, când a început dezmierdările. Şi el m'a rugat să rămân. Nu le trage!" Ea puse mâna pe perdele.

— Doamnă Vulpe!" râse studentul. „Cum o să te dea afară când are să ştie cine eşti!" Dar ea nu luă în seamă ameninţarea.

Se opriră din lupta lor pentru perdele numai când văzură că profesorul sta lângă dânşii. Mai întâiu el recunoscu „fata", apoi rămase înlemnit, în cele din urmă înţelese; şi atunci un zâmbet superior îi lumină faţa. Luându-şi chipul demn al omului şcoalei, şi arătând uşa, vorbi:

— Acasă, în pat, copii! Dragostea este pentru oamenii mari.

Elevii, împinşi de cel cu ochii de copil, se strecurară pe uşă afară. Apoi unul veni înapoi tiptil şi bătu plin de respect în pervazul uşei:

— Ai grijă de pungă, Intâiule Născut, strigă el.

(Din englezeşte de *Stejan Ionescu*)

1) Vulpea ocupă un loc însemnat în ceiace chinezii numesc „Poporul Muntelui", adică lumea zînelor. Se zice că ea se preface într'o femee frumoasă. Celor care-i sunt dragi, le aduce bogăţii. Dar dacă o supără cu ceva — şi se spune că e foarte simţitoare — se face nevăzută cu punga vinovatului. Este zeitatea caselor de amanet (în genul „muntelui de pietate") şi în unele părţi ale Chinei este adorată alături de zeii pământului şi ai bogăţiei.

2) Ming cel Vestit — Tang Ming Hoang, Augustul dinastiilor chineze, a cărui iubire pentru Yang-Kuei-fei, Cleopatra Chinei, era să-l coste tronul.

3) Kang: porţiunea mai ridicată dintr'o odae chinezească, pe sub care trec burlanele de sobă; acoperită cu rogojini fine, adesea despărţită cu perdele, slujeşte ca apartament pentru partea femeiască a familiei.

4) La Chinezi, furculiţa are numai doi dinţi.

Benedetto Croce

Feminizarea literaturii [1]

Din italieneşte de: H. BLAZIAN

După o observaţiune destul de cunoscută, literatura modernă, adică cea din ultimii o sută cincizeci de ani, prin fizionomia sa generală, are înfăţişarea unei enorme *confesiuni*, şi cartea cea mai reprezentativă în acest sens o constituie „*Confesiunile*" filosofului din Geneva. Caracterul de confesiune despre care e vorba, covârşeşte această literatură, cu motive personale, particulare, practice, autobiografice şi cu tot ce am numit „*revărsare*", spre deosebire de „expresiune"; — şi mărturiseşte o slăbiciune corelativă faţă de adevărul integral, vasă-zică o slăbiciune sau o lipsă de ceiace înţelegem de obicei prin *stil*. Cu toate că în nenumărate rânduri s'a discutat care să fie pricina că în literatură, femeile ocupă un loc atât de însemnat — (Borinski, autorul unei „Poetici", a susţinut că societatea modernă, trudită de amarnica frământare cotidiană a treburilor şi a politicei, încredinţează femeilor îndeletnicirile poetice, precum odinioară, în timpurile primitive, popoarele războinice le încredinţau druideselor sau altor preotese similare!) — mie mi se pare firesc ca raţiunea acestui fapt să se găsiască în caracterul de confesiune pe care l-am pomenit mai sus, şi care se manifestă cu toată deplinătatea, în literatura modernă. Mulţumită lui, femeile au răzbit cu uşurinţă pretutindeni: fiind prin natura lor fiinţe afective şi practice, cărora le place să cetiască în deosebi volumele de poezii, subliniind tot ce se potriveşte cu avânturile lor personale şi cu accidentele lor sentimentale, — femeile — îţi fac ori-când bucuroase pe plac, dacă le îmbii să-şi verse pojarul de pe inimă; ele nu se sinchisesc niciodată dacă le lipseşte stilul, deoarece, cum s'a mai spus cu multă subtilitate: „*Le style, ce n'est pas la femme*"!

Femeile se desmint în literatura modernă fiindcă bărbaţii însăşi s'au cam feminizat, din punct de vedere estetic; şi dovada că s'au feminizat, este lipsa de sfială, cu care îşi afişează nenorocirile lor, — şi acea frenezie de sinceritate, care, deşi e frenezie, nu e însă şi sinceritate, ci mai de grabă un fel de afectare, cu care ţintesc să dobândească, mulţumită cinismului lor, încrederea altora, — urmând întocmai exemplul pe care l-a dat cel dintâiu, Rousseau. După cum bolnavii, mai ales cei serios bolnavi, înghit uşor leacuri după leacuri, doar-doar şi-or alina suferinţa, şi în realitate mai rău şi-o agravează, — tot astfel, în cursul secolului al XIX-lea şi chiar în vremea noastră, s'au făcut o mulţime de încercări pentru a restaura forma şi stilul, indiferenţa, demnitatea şi seninătatea artei, frumuseţea pură; şi toate lucrurile astea considerate în sine, nu erau decât un proaspăt indiciu şi o dovadă incontestabilă a defectului care ieşia nestăvilit la suprafaţă, — asemenea străduinţe nefiind în măsură să vindece nimic. Mult mai fecundă a fost tentativa cealaltă de a depăşi romantismul graţie realismului şi verismului, cerând ajutorul ştiinţelor naturale şi sprijinindu-se pe înţelegerea pe care ele o determină; însă exagerarea contururilor acordate particularului în sine, ca şi tuturor particularităţilor posibile, n'a fost în nici un fel atenuată, ci dimpotrivă, această exagerare fu sporită de către şcoala amintită, care ea însăşi era romantică prin caracterul şi prin origina sa.

Aceleiaşi exagerări i se mai datoresc încă o mulţime de manifestaţiuni literare cunoscute, începând cu „*scrierea artistică*", invocată şi reprezentată în mod deosebit, în Franţa, de fraţii Goncourt, şi sfârşind cu spasmodicile opintiri ale poetului italian Pascoli de a colora în chip realist impresiunile imediate, cari fac din el, în oarecare măsură, precursorul futurismului şi al muzicii „*sgomotoase*".

Natura maladiei care submineazǎ cea mai mare parte a literaturii moderne, a fost de curând precizată, şi nu de criticaştri de mâna a doua, ci de artişti cu reputaţie europeană: slujindu-se aproape de aceleaşi argumente, fără să ştie unul de altul, Wolfgang Goethe şi Giacomo Leopardi, au pus în adevărată lumină — aşezându-i faţă în faţă — pe antici şi pe moderni. Cei dintâiu (spunea poetul german)... „îşi reprezentau existenţa, pe când noi, ca de obiceiu, efectul; ei zugrăveau groaza, noi zugrăvim îngrozitor; ei înfăţişau plăcutul, noi înfăţişăm plăcut; de aci vine toată exagerarea, toate manierele, toate graţiile false, toată îngâmfarea; căci, atunci când prelucrăm efectul şi când lucrăm pentru efect, niciodată nu credem că putem să-l facem îndeajuns de sensibil..." ...iar *simplicitatea* şi *naturaleţa* anticilor erau lăudate de Leopardi, căci... „ei nu mergeau ca modernii, cu cercetarea, până în inima celor mai mici amănunte ale fenomenelor, demonstrând în mod limpede străduinţele scriitorului, care nu discută şi nu descrie lucrurile aşa cum le prezintă natura însăşi, ci subtilizând, menţionând împrejurările, amănunţind şi prelungind descripţia în dorinţa de a face efect: astfel intenţia se dă pe faţă, sfărâmă libertatea şi neorânduiala naturală, învederează arta şi afectivitatea; poetul începe să vorbească în poezie mai mult decât poezia însăşi..."; aşa încât,... „impresiunea poeziei sau a artelor frumoase", — era la antici — „infinită, în timp ce la moderni este finită". La fel Goethe, se mândria că a inventat un cuvânt potrivit pentru a zeflemisi pe romantici: „poezie de spital"; căreia îi opunea „poezia tirteică", care nu numai că elaborează odele războinice, dar şi „îmbărbătează şi-i dă omului entuziasmul necesar ca să susţină apriga luptă pentru existenţă". Şi cu toate că Oscar Wilde a protestat în contra adjectivului „bolnăvicioasă" aplicat substantivului „artă", calitatea celui care a protestat a întărit oportunitatea acestui adjectiv. [2]).

Din italieneşte de H. BLAZIAN

1) Fragment din studiul: „Caracterul de totalitate al expresiunii artistice," scris de Croce pentru „The English Review", publicat în „La Critica" şi apoi în „Nuovi saggi d'Estetica" (1920).

2) Din volumul ce va apărea.

Cecurile lui Kipling

Rudyard Kipling avea obiceiul de a-şi plăti cumpărăturile numai cu cecuri. El constată odată cu surpriză că oricâte cecuri distribuia, suma depusă la bancă rămânea aceiaşi. Acest mister îl intriga mult.

Intr'o zi însă, incidental, Kipling dezlegă enigma. El văzu într'o casă în care fusese poftit ca musafir, două cecuri semnate de dânsul, frumos încadrate şi atârnate pe perete într'un birou. Atunci Kipling află că cecurile semnate de dânsul se vând de către comercianţi amatorilor de autografe cu o sumă mai mare decât valoarea lor nominală.

Omagiu lui Beaudelaire

Duminecă, 25 Oct., la orele 10 şi 15 dimineaţa, Societatea Beaudelaire şi-a chemat prietenii la mormântul poetului. Cu prilejul acestei ceremonii, Contesa de Noailles a scris următorul poem, pe care îl traducem în româneşte.

Tu, pe care nimeni nu te crede mort, într'atât sufletul celorlalţi te are, şi într'atâta cânturile tale lucesc ca ochii, Beaudelaire, înger întunecos, sclipitor şi înfrigurat, al cărui verb ne mişcă, ne mână şi ne obsedă.

Este oare cu putinţă ca, în astă dimineaţă, să fim lângă tine, pe solul funerar unde tăcerea ta doarme? Tu, nimănui apropiat şi de nimeni atins, pe care doar groapa te face să fii alături de noi?

Eu, niciodată nu m'am întrebat unde-ţi hodinesc rămăşiţele, şi inima-mi îngândurată n'a putut crede că vreodată licuorile purpurine şi mişcătoarele cute ale sufletului tău se vor alia cu păcătoasa încăpere unde acuma eşti închis.

Universul tot te simte, te cuprinde, te propagă. Văzduhului, îi adaogi sunete şi miresme. Se poate atunci ca, într'acest port jignitor şi defunct, năvile tale aurite să-şi găsească întunecatul ţărm?

Născocitor al frazei unde fie-ce cuvânt uimeşte, caşi când limba ar fi ştiut să te aştepte pentru a-şi înnălţa floarea-i ascuţită, amară sau tandră, şi creia ţări de vise de vise odorante.

Donator chinuit, fără care oamenii de-aci ar ignora încă împreunarea lucrurilor cu omeneasca creatură, şi văpaia suspinândă a magicului decor.

O, poet, ars de azurul şi de para vânturilor calde şi a dorurilor clătinate, tu, al cărui ritm e pus pe gânduri, lin, neted şi încet, ca paşii odihniţi ai Malabrezei.

Suflet mai ispitit ca toate, şi mai rănit ca toate, în jurul tău, noi, acei pe cari enigma ori soarta-i ofensează, aşezăm ca o imensă descendenţă, sufletele noastre voluptoase, dezamăgite ori delăsate

Moartea urăşte pe om!... Iar astrele răcite pe care încă azi amanţii şi augurii le caută mereu, cel puţin ştiu păstra dumnezeescul chip sub arcada de cer din raiul mincinos.

Aşa dar, eşti chiar tu, purtător de tămâe, care zaci lângă noi lăsat, topit — la fel cu — în neantul care de jos te prinde—cu sculele perdute 'n Anticul Palmyr!

Dar mă gândesc, deodată, că sumbrul tău amor îşi alesese tocmai pe amanta 'ntunecată. Ai regăsit zeiţa nocturnă si tăcută, în albia veciei pe care nu mai cade lumina dimineţei! In timp ce-a tale cânturi, fală fără păreche, a scrisului uman, ajung, din veac în veacuri, din urmă, viitorul...

CONTESA DE NOAILLES

„Scuipătoarea de aur" a lui Barbey d'Aurevilly

Nu suntem bătrâni de cât pentru cei ce vin după noi — cei care îmbătrânesc odată cu noi, ne cred mereu tineri...

Ce merit este pentru o femee frumoasă să fie adorată? Nici unul. Se arată, e adorată şi atâta tot. Ce banalitate! De n'ar fi de cât atât, ar fi să te desguşti de frumuseţă! Dar să fii urîtă, bătrână, gălbejită şi ciupită de vărsat şi să stăpâneşti, da, asta înseamnă să fii cu adevărat femee şi să te simţi răzbunată de cuceririle uşoare ale frumuseţii.

A fi frumoasă şi iubită, înseamnă a fi femee şi atâta tot; a fi urîtă şi a şti să te faci iubită, înseamnă a fi princesă!

Care e cea mai frumoasă soartă?

A fi genial şi necunoscut....

Grozav lucru clasificaţiile riguroase în ştiinţele naturale. Nu e natura în ele, după cum nu e nici societatea într'un almanach cu 25.000 de adrese.

Fluturele începe prin a fi omidă, iar omul sfârşeşte omidă, cum a început fluturele.

— Ce este gloria, zicea cineva care sacrificase mult pentru ea, o urmă în praful uşor.

— Dacă nu e de cât atât, de ce te-ai străduit atât să laşi această urmă.

Şi atunci auzii acest frumos răspuns:

— Era un fel de a călca în picioare!...

Cel dintâi Sonet al lui J. M. de Hérèdia

...S'a aflat de curând, publicat în revista, atât de rară, „Almanach de l'armoire de citronnier". Datează din 1861 şi se intitulează „l'Héliotrope":

L'héliotrope entr'ouvre à l'Orient sa fleur,
Où tremble en se jouant la lumière irisée,
Et sourit au travers de l'humide rosée
Comme un bel oeil d'azur où se suspend un pleur.

Il est midi: la fleur, par le soleil baisée,
Aspire avidement son ardente chaleur;
Le flamboyant amant de sa lèvre embrasée
La brûle, et fait pâlir sa charmante couleur.

Enfin, toute flétrie, elle demande l'ombre,
Mais le Dieu la criblant de ses flèches sans nombre
Lui verse sans pitié son implacable jour.
C'est après ce destin que soupire mon âme,
Et, dut-elle en mourir, oh! verse-lui ta flamme,
Soleil, ardent soleil, de l'invincible amour!

Din carnetul intim al d-lui Aurel

FEMEIA PLOILOR

Munţii nu se zăreau. Dar dealurile îşi perduseră linia lor lină, atât de înrudită cu liniile trupului omenesc, precum şi cu urcuşurile sau povârnişurile dulci ale sufletului. Din Scărişoara în sus începeau prăpastii neaşteptate să sue între dealuri, iar unele ameninţări către cer ale pământului, păreau de granit.

Prin văzduh în acele zile de toamnă treceau uneori, repezi, ca din altă stea, efluvii reci de oţel eterat, apoi iar blândeţea şi moliciunea caldă a soarelui între dealurile pământului.

Grădinăriile se aflau jos, sub vii şi livezi la adăpost de vânturi şi ploi prea repezi. Domnul Aurel întârziase în Scărişoara nu pentrucă era prielnică legumelor, ci pentrucă Scărişoara era oarecum locul de întâlnire cel mai apropiat dintre munte şi Dunăre.

Cum de s'o fi simţind în Scărişoara ca'n raiul ei varza înfoiată. brumărie, d-l Aurel n'a priceput niciodată. Varza e o plantă foarte năzuroasă; între celelalte legume e cocoană de soi. Nu vrea să trăiască fără educaţie, sau rămâne un biet fir de buruiană fără nici o înrudire cu inima înfoiată care creşte în atâtea foi de brumă cărnoasă, spre soarele de toamnă. Educaţia verzei ţine o viaţă întreagă de plantă. Răsadul firav crescut cu grijă, în pământ ales, aproape numai îngrăşământ, ca o fecioară care n'ar vrea să meargă decât pe covoare de pluş, arareori, se poate vedea. In lume varza apare abea în a doua generaţie a ei, amplă, cuceritoare, după ce toate apele ploilor şi altele aduse pe jgheaburi au hrănit şi îndestulat în amurguri de vară poftele ei uriaşe. Dar dusă până la această perfecţie, în ţesătura ei intimă varza tot fiinţă plăpândă rămâne. Ea ispiteşte un vierme care pe frunzele cărnoase şi albăstrii îşi sapă lagune ruginite; se molipsesc apoi întregi şiruri de astfel de inimi care pălesc şi se usucă văzând cu ochii, — în pofida educaţiei lor alese.

Se pare însă că dacă apele uneori lipsesc grădinăriilor din Scărişoara sau vin dinpotrivă năvalnice, viermelui care ţine atât de mult să muşte din carnea doamnei legumelor nu-i prieşte vecinătatea munţilor, efluviile de oţel eterat purifică inimile pline şi robuste resfrânte la faţa pământului.

După trei săptămâni de palavrageală prin grădinării, domnul Aurel a cumpărat şi încărcat aproape trei vagoane de varză în gara Scărişoara. Celui de-al treilea vagon îi mai lipseau vre-o două trei căruţe...

Până la grădinăriile de pe malul Dunărei era o zăbavă de cel puţin zece zile şi alte cheltueli, dar d. Aurel într'o dimineaţă dete ghes lui Mitru care nemai având încotro înhămă calul la brişcă.

Scăparea era tocmai la Dunăre — şi cât mai grabnic!

Dar abea trecură liniile ferate în jos, spre şes că o colibă luci pe stânga în soare între răzoare de varză. Băgară de samă că erau acolo şi câteva care ţărăneşti cu boi dejugaţi. Mitru opri la marginea şoselei şi d. Aurel în cizme, cu biciul în mână porni către colibă.

Grădinarul — oricât de închis om ar fi fost — n'ar fi ţinut multă vreme piept acestor atacuri pe care d. Aurel avea de gând să le pornească: rechiziţiile armatei se apropie, scărişorenii au vândut cu toţii varza; el dă, peste preţul dela Scărişoara...

La colibă sătenii — cei cu boii dejugaţi — tăceau. Priveau în pământ îngrijoraţi. D-l Aurel află cu greu din gura lor că stăpân pe grădinărie nu e un om, ci o muere, o bulgăroaică. Nu vrea să vândă nimic, cu nici un chip. De asară de când stăruiesc cu bani în mână. Muerea nici nu vrea să audă. Parcă e vrăjită. Ea e plecată de cu ziuă la hotarul cellalt, la roata de apă.

D-l Aurel făcu semn cu biciuşca lui Mitru care peste răzoare jumulite de ceapă veni cu brişca legănată şi deshămă şi el alături de colibă, între care.

Aci era vreme de pierdut...

D-l Aurel trimise pe Mitru după merinde în sat, cale de două ceasuri pe jos şi el se întinse pe o mână de paie în umbra briştei. Soarele era aproape de amiaz. Dar nu se aşezase bine că se ivi şi grădinăriţa din dosul colibei. Era o femee tânără cu tălpile late, goale, mai mult scundă, arămită de soare, cu basma pe coadele capului care se prelingeau şerpi aspri peste umeri în sân. Ţinea o sapă într'o mână şi un fir lung de ceapă mare în cealaltă. Grăi domol către oameni, tărăgănat, cu uşor accent bulgăresc:

— Nu mai stareţi. Că vă spusei. Nu vând, nu.

Dete deoparte păpurişul din gura colibei, şi intră îndoindu-se din genunchi. Oamenii se priviră între ei. Unul oftă şi-şi dete amarnic cu mâna peste căciulă, aruncând-o pe ceafă, a arţag. Dar îl traseră alţii înapoi. O muere grăi, din car, îndreptându-şi barijul sub gură:

— Ci hai Ioniţă şi lasă, că ne-apucă noaptea. Injugă.

Unul din oameni porni spre boi, îi bătu cu codiria biciului ca să-i urnească de jos, unde rumegau domol, apoi înjură spre cer, amarnic. Până a nu înjuga bine, prinseră şi ceilalţi oameni să lupte cu jugul în care boii îşi vârau cu îndemânare greoae, grumajii.

Grădinăriţa eşi din colibă, ridică de jos mănunchiul de papură şi răsfirându-l pe colibă, rosti încăpăţânată şi blândă cu spatele la oameni:

— Vă spusăi. Nu vând, nu. Perdeţi şi noaptea asta. Nu mai stareţi. Mai sunt grădinării şi la Scărişoara... (Şi aruncă departe un curmete putred de funie de ceapă care-i veni între degete). Dacă omu meu nu e aci, eu cum să vând? El a muncit grădina, el vinde. E munca lui.

D-l Aurel îşi dete sama că se afla în faţa unui „adversar" cu totul original. Armele sigure care doborâse atâtea încăpăţânări, interese, prejudecăţi şi temeri, aci n'ar fi câştigat nicio biruinţă. Era nevoe de alte arme. Cerul nu se poate cuceri cu tunuri, de oricât de mare calibru... Mare fu deci nedumerirea lui Mitru (el care le înţelegea pe toate) care de cum se ivi, în spete cu un sac de merinde, fu trimis tocmai la capătul de miază-noapte al grădinei, lângă o porumbişte, să ridice cum o şti un adăpost pentru brişcă şi cal.

Femeia, cu aceiaşi îndârjire domoală, nu vru să dea vizitiului nici un ajutor — vre-un ciocan, vre-un cui, vre-un capăt de sfoară — ci privi numai dela locul ei cu testemelul din cap adus sub bărbie peste gura toată, cum d. Aurel îşi potrivea sub şopronul scund fără pereţi unde se adăpostea cântarul grădinei, în stânga mai în faţa colibei, un căpătâi dintr'un sac pe care-l umpluse cu foi de ceapă de pe jos.

Soarele tomnatec se mişcase repede pe cer şi ţesuse înspre seară din firele lui cele mai lungi o plasă de aramă, apoi de borangic, apoi de azur în care cuprinsese dealurile, zările, drumurile, grădinăriile şi celelalte înfăţişări ale lumii. Cărările dintre verzele în răzoare părură în amurg aidoma unor mici fluvii de sidef care curgeau în rând, paralele, dela o zare la alta, iar în cel dintâi ceas al nopţii când fluviile se stinseră de tot, verzele prinseră o lumină mată de zmarald, ca tot atâtea şire de vile pentru fiinţe minuscule de bazm, ce trebuiau să apară curând, vioae şi luminoase, cu iubirile şi muzica lor, pe cărărui, în apa uniformă şi potolită a nopţii...

Pe drum, dincolo de grădină, nu mai trecea nicio căruţă. Drumurile oamenilor se întregeau de-aceia, în liniştea pământului. Femeia dete să intre în colibă, dar se opri şi întrebă:

— Şi întârziaţi mult mneavoastră pe la noi prin grădină?

D-l Aurel ar fi vrut să plece chiar îndată, zicea. Il rodea o nelinişte, o spaimă. Aflase că cinci sute de călăreţi germani care dinspre Baia de Aramă intrase în Turnu Severin, i-au dat foc casii. Unde or fi fraţii lui? Ce s'o fi făcut sora lui? Pe bătrân l'or fi ucis... El cum să se ducă să le dea vre-o mână de ajutor? Că ulanii atât aşteaptă; să-l pună la zid în bătaia carabinelor... N'are altă scăpare, decât aci la grădina dela drum — poate vor trece şi ai lui, să fugă apoi cu toţii mai departe... Glasul lui nu încetase bine a se tângui că o umbră de babă se ivi, înaintând spre colibă şi hurducându-se în gropile de ceapă smulsă.

Noaptea se luminase de un început de lună care între două rotunde sânuri de dealuri era o podoabă de diamant legănându-se de mersul timpului.

Grădinăriţa intră în colibă, eşi cu un opaiţ aprins pe care-l puse pe cântarul din şopron, şi se ciuci de partea celaltă a cântarului care astfel rămase între ea şi omul strein. Apoi cu braţele deschise, ochii galeşi şi nebănuită dulceaţă în glasul care scoborît avea legănări şi moliciuni de suflet de mamă, de copil suferind, de femee cu voia ei strânsă de-aproape, cântând îngână către bătrâna care se apropia gâfâind ca din foale sparte.

— **Ne rajdai me mamo, tânca i visoca. — Tânca i visoca, bela cernooca!...** Credeam că nu mai vii! Sufletul meu! Sufletul meu!

Bătrânica scoase din sân, îndoindu-se din şale de i se cumpăniră pungile goale ale sânilor veştejiţi, un ou şi un fişic pătat de măsline. Dar zărind mai în umbra cântarului de partea cealaltă a opaiţului pe omul străin, rămase cu gura ştirbă căscată şi cu mâna întinsă. Grădinăriţa cu acelaş glas, pe care femeile îl au de obicei numai noaptea:

— Nu te speria mamă. E călător...

Şi bulgăroaica tânără ciucită prinse a cânta o manea de jale, cu obidite clătinări din cap, semeţe îndreptări de umeri, vitejeşti insulitări cu sfârcul sânilor, apoi un lung danţ numai din şolduri şi coate, în vreme ce bătrâna punea pirostrii de mămăligă. Focul arse afumat, cu miros de găteje ude şi butii vechi sub ceaunul negru, privegheat de bătrână şi descântat de glasul şi jocurile nostalgice ale grădinăriţei.

In faţa colibei, la o masă joasă cu trei picioare, în lumina şi umbrele feştilei, femeile cinară. Sorbiră ţuică dintr'un clondir de dovleac uscat şi de câteva ori ceapa mare de apă cu foile ei subţiri, trandafirii pe carnea albă ţesută ca mătasea, se sparse sub pumnul grădinăriţei. O varză tânără, cât un pumn mai mare, îşi deschise inima sub dinţii subţiri şi albi şi picături limpezi ca de rouă se prelinse pe bărbia adusă, picurară în sânii care-şi vădeau umbra mişcată în iia aspră...

Intr'o mână cu foile fragede care lăcrimau, se auzi deodată sughiţul adânc de jale al grădinăriţei — şi stihuri tânguite molcom. Bătrâna în faţa ei, jos, clătina din cap pe o măsură de mult ştiută, — două femei stinghere între legume, în noaptea cu zările lărgite de întunerec:

— **Ce ste mene, mamo, turcin de zalibi. — Mene ste zaliubi, tebe ste pogubi...**

F. Aderca

„Ţi-ai dus, sufletul meu, şi ai lăsat munca ta s'o jecmănească duşmanii. Te-ai dus, Vasilcule, dezertor să nu te prindă oştirea, şi m-ai lăsat la mâna oamenilor streini!"

Cum se tânguia, bulgăroaica părea o varză rănită şi umedă. Din ochi lacrimile nu mai curgeau: rămăsese în colţurile fragede acolo, două boabe cu luminile înoite. Gura cu buze subţiri era lărgită şi umedă de saliva cântecului prelung. Saliva se scursese şi înflorea în mici ciorchine de spumă pe un colţ al bărbiei cărnoase...

Când după o lungă tăcere abea tăiată de câte un oftat femeia a lăsat masa şi a intrat în colibă, bătrâna care s'a ridicat mai apoi cu opaiţul în mâna-i sfrijită, a luminat deodată locul, şi locul era umed.

Odată cu ziua, bătrâna dispăru. Era mama lui Vasilco: locuia în satul din apropiere unde creştea o purcea, trei capre şi două fetiţe gemene ale grădinăriţei. Venea la grădină târziu noaptea după ce închidea purceaua şi caprele şi adormea gemenele în albie. Toate acestea d. Aurel le află dela tânăra bulgăroaică în zori de zi, departe de colibă, pe la hotarele grădinei de unde femeia lua aminte în toate părţile şi plivea arar câte o foae 'ngălbenită de varză.

Alţi oameni nu se mai abătură pe la grădină. Pe drum nu mai treceau nici care, nici căruţe şi nici oameni pe jos. Soarele îşi revărsa ultimile lui înflăcărări de vară, în aceste zile tomnatece, cu o vibrare prelungă de sfârşit de voluptate. Era o linişte ca un pat de dulce moarte. Miriştea dinspre miază-zi se uscase de tot, iar porumburile dinspre miază-noapte începură să-şi arate ştirbiturile aurii. Grădina între aceste hotare muşcate de toamnă, singură se încăpăţâna în tinereţea fragedă şi răcoritoare a şirurilor ei de verze brumate.

D-l Aurel simţi cu spaimă, pe urmele bulgăroaicei că interesul care-l adusese aci îşi perduse din vigoare şi mai mult decât cele câteva mii de kilograme de legume, o beţie deosebită, a acestui loc, îl ameţea şi fermeca. Parcă fusese vrăjit: braţele-i amorţiseră, gândul luneca... Ar fi umblat ziua toată pe urmele acelei scurte şi crude bulgăroaice care vorbea fără să ia sama la el, ar fi stat săptămâni întregi tolănit, privind până'n zare la şirurile de verze pline peste care cădeau din zori până'n seară mii de sori tomnatici, cu tot alte mătăsării luminoase...

Mitru numai cu o bardă ştirbă doborâse din marginea drumului — nu era stare de războiu? — câţi-va salcâmi tineri şi clădise departe, lângă porumbi un adăpost. Coperişul de coceni. Calul se hrănea cu ştiuleţi de porumb, furaţi. Cum or eşi de aci, Dumnezeu ştie... Numai de s'ar isprăvi mai repede...

D-l Aurel auzea ca prin vis de aceste zbateri ale omului harnic rămas treaz pe tărâmul vieţei adevărate. Dar cine să pătrundă, prin ceaţa fermecată, până la inima lui şi să i-o smulgă din beţie? Vorbi lui Mitru mai mult ca să-l facă să tacă... Ba zilele următoare ca să scape de el îl trimise la Scărişoara la gară să vadă ce mai e cu vagoanele.

Câte zile să fi ţinut această vrajă?

Unele grădinării îşi vădesc puterea — cele mai multe — dimineaţa. Ele ies din noapte preschimbate, întinerite, ca o babă morocănoasă pe care farmecul deslegat o readuce la înfăţişarea cea adevărată: dulce fată de'mpărat! Toate diamantele lumei par atunci pe frunze şi fruct mai puţin vii decât boabele de rouă căci frunza şi carnea legumelor au dimineaţa toată bogăţia şi mai mult decât farmecul cărnei omeneşti. Alte grădini se'mpodobesc la amiaz: ardeii roşii în pomişorii lor verzi, atunci ciripesc mai zglobiu — copăcei cu clopoţei, roşii! Grădina bulgăroaicei — ca foarte puţine — fermeca spre seară. Soarele de mult apus. Trecute şuvoaele de apă trimise între toate răzoarele de roata înaltă învârtită de o iapă bătrână şi oarbă pe care bulgăroaica nici n'o mai mâna ci o îndemna doar, de departe, dintre verzele ciucite la picioarele ei: — „Hi, Marino, hi!..." Grădina visa blândă şi gravă ca după împăcarea în sine cu o mare durere. Omul se simţea singur între ceruri şi între verzele umede, ca de mii de ani pe o insulă lacustră.

Bulgăroaica, singurul trup de viaţă cu un soare care ar fi putut reînvia lumile în carnea ei, rămânea ciucită seara, cu poalele, părul şi braţele ude în uşa colibei, privind zările dinspre Dunăre.

Mitru, dela gară veni cu o vorbă dela şef: D-l Aurel să dea drumul vagoanelor cât mai curând... După veştile care merg precum că oştile româneşti se retrag mereu... N'ar fi rău...

D-l Aurel nici nu voi să audă, şi plecă însuşi, numai decât, călare la Scărişoara.

La grădină se'ntoarse noaptea târziu. Găsi pe bulgăroaică în ceartă aspră cu soacră-sa care ţinea morţiş să vândă varza la repezeală şi să treacă apoi cu toţii în Bulgaria până s'o potoli zarva 'ntre neamuri. Mitru în picioare îndărătul colibei îşi răsucea o ţigare luând uneori aminte. El vârâse bătrânei în cap că vin oştile — nu se ştie bine care: bulgăreşti, franţuzeşti sau româneşti — şi că ce mai aşteaptă: să i se ia verzele pe degeaba? să le pască noaptea caii dela tunuri şi chesoane? Bătrâna adusese'n grabă la grădină tot calabalâcul: gemenele, caprele, purceaua. Dar noru-sa, domoală şi încăpăţânată, nici gând n'avea să dea grădina, şi nici nu se ostenea să priceapă vinovata schimbare la faţă a bătrânei. Femeia rămânea la gândul ei dintâi:

— Dacă vin oştile, apoi trebue să vie şi Vasilcu: el să vândă varza. Nu e a noastră. A lui e.

Oştile nu veniră. Doar pe la amiaz, într'o zi de Duminică trecu spre Strehaia în trap dela Severin o ceată de călăreţi, un maior cu o gardă de roşiori. Un călăreţ veni de-a dreptul călare peste răzoare, descălecă, umplu un sac de varză şi drept plată ciupi bulgăroaica de ţâţă.

Dar zările se stinseră. Lespezi grele se rostogoliră în ceruri, spre Dunăre.

D-l Aurel îşi petrecea nopţile, deşi se răcorise, tot în şopron, pe sacul lui de foi de ceapă. Auzea guiţatul purcelei şi plânsetele neostoiate ale gemenelor, în colibă. Uneori cântecul slab de împăcare al bătrânei. Mama cea scurtă trebue să fi dormit, dusă, pe-o rînă, cu un braţ sub cap, cu o ţâţă suptă de pământ.

D-l Aurel prinse într'o noapte un fâşiit la capul lui şi ridicându-se într'un cot zări pe Mitru: se strecurase ca un hoţ, în genunchi.

— Ce e? rosti tare d. Aurel.

— Nu mai am astâmpăr boerule! Sau ne dă varza sau o gâtui pe bulgăroaică.

— Eşti nebun Mitrule?

— Asta ne lasă pe drumuri. Simt eu. Imi spune mie ceva. Până acu un vagon de varză căram dela Dunăre. Să ştii că mâine noapte eu car dela mine două brişte cu varză la trin...

Un uruit înfundat veni foarte de departe, dinspre Dunăre: tunurile...

Cei doi oameni ascultară cu gura căscată... Un alt uruit veni şi mai plin, apoi altul ca'n vis.

D-l Aurel sări'n picioare, scoase revolverul şi-i spuse lui Mitru că dacă se atinge numai de-o frunză din grădină şi nu rămâne liniştit lângă cal şi brişcă, îl împuşcă. (Astfel de violenţe, precum şi alte apucături, mai mult decât simbria legaseră pe Mitru de stăpânul lui). Mitru oftă şi plecă şchiopătând parcă şi mai adânc, peste răzoare, către zarea unde trebue să fi fost porumbiştea şi calul.

A doua zi soarele nu se mai ivi. Nouri, în pânze turburi, cuprinseseră tot cerul. Liniştea se lăsă şi mai grea. Sunetele veneau limpezi. Purceaua care păştea tocmai lângă roată ştir proaspăt, guiţa aproape, ca din colibă. D-l Aurel auzea uneori pe Mitru, la hotarul cellalt, bodogănind în jurul calului care fărâma ştiuleţii cu o copită. Porni o ploae măruntă şi rece. Nu ţinu mult. Soarele se ivi deodată mâniat şi fierbinte spre apus.

Varza ameninţa să putrezească. Nevasta lui Vasilcu, de cu ziuă, cu lacrimi mari în ochi, plângându-şi balada începu să tae varza... Mitru o căra cu sacul. Bătrâna o chitea piramidă în şopron.

De când cu ploile bătrâna mutase căpătâiul boerului în colibă. Nădăjduia ca omul străin să moae inima nurorei şi s'o facă să priceapă că varza trebue dată.

Munca ţinu vre-o cinci zile. A cincea zi fură cu toţii muiaţi de ploae, — dar varza tăiată, cărată şi chitită. Grădinăriţa se lăsă icnind între piramidele de verze, udă din cap la picioare, îşi stoarse coadele aduse pe umeri, coada din dreapta, coada din stânga, de se muiară pe rând sfârcul sânului stâng, sfârcul sânului drept.

— Ei de-acu jupâniţă, grăi Mitru scărpinându-se după cap, nu-ţi mai rămâne decât să dai varza cu preţ bun!...

Femeia tăcu o clipă, îşi scutură capul care aruncă în toate părţile picuri grei de ploae cu miros ameţitor de greu şi privindu-şi picioarele lătăreţe lucind de nămol umed, răspunse:

— Crezi că mai ţine mult până să s'arate şi Vasilcu?

— De-acu chiar că nu mai vine, zise Mitru şi plecă.

Bulgăroaica lovită drept în inimă, căută ajutor în ochii celorlalţi; dar cum ceilalţi erau fiecare la altă treabă, femeia râse 'ncet, silit şi rămase astfel cu toţi dinţii descoperiţi, jucându-se 'n neştire cu o şuviţă din coada udă...

Ploaia nu mai conteni.

Ziua se ivea din noapte şi noaptea din zi, pe nesimţite, din acelaş cer pustiit. Din colibă nu mai eşea nimeni. Purceaua şi cele două gemene dormeau parcă laolaltă în fundul colibei somn greu de iarnă, fără întrerupere. De cum se lăsa noaptea bătrâna aprindea feştila, jos, în mijlocul colibei şi în jurul luminiţei mâncau, tăinuiau cu toţii. Intâi adormea grădinăriţa, întinzând din ţoale afară un picior gol până de-asupra genunchiului. Ploaia pe coperişul de pământ şi funii jumulite de ceapă cânta îndelung, în ritm uneori alungat sau şters de vânt. Picuri, arar, picurau undeva în colibă, ca un cuvânt spus la răstimp de cineva. Mitru venea odată pe zi ud din strâmtul lui adăpost să se mai usuce la focul de găteje, numai fum, din colibă. Purceaua gemea. Gemenele ţipau din greu: răguşiseră; târziu, după ce se stingea focul, adormeau sugându-şi degetele. Mitru se mira că la porumbi, de atâta vreme, nu se ivise încă nimeni... Cine ştie pe ce câmp de luptă, prin ce şanţuri murea omul care-i muncise. Şi Mitru grăind acestea îşi lua căciula se ridica din fum şi se ducea iar la şopron, la cal, resemnat.

Ploile care biciuiau zi şi noapte văzduhul cenuşiu, începură să ia şi pământul în stăpânirea lor. Drumul alb din zare nu se mai vedea; părea una cu şesul inundat. Şanţurile dintre răzoare fură săpate şi mai adânc şi gropi nebănuite, alte şanţuri de-a curmeziş, figuri de oameni, de animale şi de unelte se iviră, mari, monstruoase, pe faţa grădinei ca şi cum nevăzut din văzduh cineva ar fi desenat şi sculptat cu apele. Bătrâna care cu un cojoc întors aruncat în cap izbutise să ajungă până la roata cea mare să vadă dacă nu cumva s'a 'nnecat iapa oarbă, intra în colibă cu picioarele până peste genunchi acoperite de mâl:

— Nu se mai cunoaşte pe unde au fost răzoarele, zise.

Femeia tânără privind afară cum ploua şi ciucită cum sta, îndreptându-şi barijul în cap:

— Sapă el, Vasilcu, altele mai bune când o veni, răspunse.

Vântul stătuse şi ploaia, fără contenire, plângea de-acum în văzduh numai cu apele ei. Mitru de trei zile nu se mai arătase pe la colibă. D-l Aurel pe care o slăbiciune neaşteptată îl doborîse de tot pe sacul lui, în colibă, gândi că omul o fi fugit pe ploae în sat, fără să mai spue cuiva ceva; s'o'ntoarce el când vre-un vânt dinspre munţi o mai goni norii şi ploile spre Dunăre. Era numai un gând născocit anume, ca să nu se ridice de la locul lui. D-l Aurel n'avea în capul cu totul sleit, niciun gând. Simţea nevoia văzduhului tare ca apa de munte care să-i intre pe nări, pe gură, să-i învioreze mădularele şi creerul. Parcă şi aerul se rărise. Foalele pieptului se umflau greu, în zadar, şi picuri de sudoare se iveau, otrăviţi, la rădăcina părului, pe trupul supt de boala necunoscută care-l cuprinsese. Nici nu mai avea puterea, de la o vreme, să se'ntoarcă pe locul lui. Gura, degetele de la mâini, de la picioare ardeau, iar uşa pe unde grădinăriţa eşea uneori să aducă verze purcelei şi gemenelor, părea că'ncearcă să se ridice către cer într'o jumătate de cerc... D-l Aurel speriat închidea ochii; când deslipea pleoapele iar, deschizătura colibei era la loc.

Bătrâna îi fierse o oală cu lapte de capră dar d-l Aurel, pe furiş, o dete purcelei. Işi încălzi singur un ibric cu apă de ploae şi o bău toată, murdară, dintr'o sorbitură. I se părea că el, străinul, trebuia să găsească o împăcare cu toamna, cu ploaia, cu grădina care-şi pusese'n gând să-l facă una cu pământul ei molipsitor. Dar numai apa nu era îndestulătoare. D-l Aurel s'ar fi mânjit tot cu pământul negru, ar fi stat o noapte gol în ploae, dacă toate acestea n'ar fi fost numai un botez prefăcut pe dinafară. Convertirea adevărată, totală şi desăvârşită trebuia să înceapă dinăuntru — de la suflet.

Şi simţi că numai femeia udă care se avea atât de bine cu ploaia, cu vântul şi cu pământul dospit de îmbrăţişarea lungă şi violentă a apelor, ar fi putut să-l scape de la moarte. Grădinăriţa întârzia câte o jumătate de zi prin grădină unde, cu o sapă ştirbă în mână, cerca să deschidă drumuri noui apelor spre iazul dela roată sau către şanţul drumului. Când intra în colibă îşi arunca ţoalele depe ea, rămânea în faţa focului în fum aproape goală în picioare, fără să ia aminte la bolnavul cu ochii măriţi tolănit pe sacul lui. Ea niciodată nu izbutea să se usuce pe de-a'ntregul. Părul îi rămânea todeauna umed şi noaptea când grădinăriţa, bătrâna, purceaua, gemenele dormeau greu, o aromă, un abur cald de păr jilav ajungea până la gura şi nările omului sleit de această ciudată boală a locului.

Uneori, când se simţea privind în prăpastia leşinului, imaginaţia lui exasperată crea deodată crâmpee mult uitate din viaţă — unele atât de vechi că înţelegea că fusese nevoe de această înfrângere şi ruină a trupului ca sufletul să le poată din nou ridica din adâncurile lui: ...Un copil în genunchi în pătucul lui alb, dimineaţa, începându-şi rugăciunea, apoi pe neaşteptate glasul mare dar adevărat al lui Dumnezeu care deşi foarte dedeparte grăia totuşi limpede inimei tremurânde şi mici: „Aurel, tu ai să fii fericit în viaţa ta. Fericit. Să nu mai furi zahăr..." — Un câmp de exerciţii militare: colonelul fuge călare pe urmele unui recrut, să-l calce dacă n'o izbuti să întreacă iuţeala calului... — O petrecere cu doi prieteni şi o cuconiţă niţeluş beată într'un conac la ţară. Prietenul coniţei e însuş stăpânul conacului; poartă bluză rusească, cisme până peste genunchi şi un cnut la cingătoare pe coapsa stângă. D-l Aurel în picioare pe un scaun îşi declară ideile politice. Amfitrionul sărută pe toţi la rând şi grav deodată, cu voce răguşită dar hotărîtă, cere, cu cnutul ridicat de-asupra capului, ca toată lumea să rămâe numaidecât în pielea goală. Cuconiţa cu o ţigară în colţul gurei şi cea dintâi goală trage împreună cu d-nul Aurel (deasemenea gol) ghetele celui mai gras dintre prieteni, care nu mai are curajul să se aplece... — **O cortină bogată care se ridică, faldurile, în penumbră, ondulează. Orchestra: Vasul fantomă....**

D-l Aurel îşi dete seama, cu luciditate crudă, că moartea e prin prejur, că tot va ajunge sub nările lui fără sânge — şi o adâncă părere de rău că va muri, ca o remuşcare, îi strânse inima. Mintea căuta s'o uşureze: de ce părere de rău? Pentru tot ceiace fusese, şi deci murise? pentru ceiace va fi şi deci — încă nu fusese? Dar nu ideile, cât o veche mândrie a inimei îl mângâiă: va muri deci azi, destul de tânăr, înainte de a fi văzut pe trupul şi în mintea lui ruşinile decrepitudinei. Nu va simţi jicnit şi cu furie mila nimănui... Il aşteaptă cu seninătate braţele reci. Şi cugetă mai departe: Mormântul lui să fie în culmea colinei de unde se revarsă apa roţii celei mari, prin atâtea artere, ca de la o inimă, pe toată faţa grădinei. Va intra, însfârşit, deplin, în alcătuirea adevărată a acestui pământ bogat. Picioarele oamenilor, gânditoare, vor trece peste el — şi nu, nu se poate să nu intre şi ceva din sufletul lui, atât de mic cât e, în sufletul cel mare al bogatelor vegetale.

Bătrâna care fusese la şopronul lui Mitru, aduse vestea că şi acesta boleşte iar calul de câteva zile n'a mai eşit din porumbii străini. Dar ce mai însemnau pentru d-l Aurel, omul care-şi bănuia propria-i scăpare în carnea pururea udă a acelei scurte bulgăroaice, sau şireată, sau într'adevăr pe altă lume, moartea unei slugi şi a unui cal? Mintea lui, de la o vreme, cât mai putea gândi, se cheltuia în nenumărate planuri pentru a pune stăpânire pe femeia care, avea în ea descântecul şi leacul locului: s'o fure, s'o cumpere, s'o bată, s'o siluiască, s'o ucidă — sau toate acestea la un loc.

Leacul tot dela femeie veni pe care o avu într'o noapte în vis. Fusese cu voia ei, părea. Şi fusese niţeluş alta. Ceva mai naltă cu alt glas, mai subţire, cu o fineţe rară în priviri care ştiau vorbi şi surâde cu atâtea nebănuite nuanţe, şi mai cu seamă cu un râs al gurei ei cărnoase, pe care bulgăroaica aevea nu le-ar fi putut avea nici în gemenele ei educate şi perfecţionate în oraşe. Şi partea ei la joc în noaptea aceia fusese nebănuit de inteligentă şi egală cu a bărbatului.

A doua zi, sleit, d-l Aurel şovăi — dar tot se ridică biruitor în picioare. Işi simţea limba 'n gură grea şi lungă. Urechile îi vâjâiau.

Nu mult după aceia una din piramidele de verze se'ncinse. Duhnea un miros iute. Fusese plouată. D-l Aurel îşi lăpădase haina şi a muncit cu cele două femei o jumătate de zi, mai mult în ploae; dar drese coperişul, aruncase verzele putrede, clădise piramidă nouă. In desară când să intre în colibă îi izbi pe toţi o aromă de sânge proaspăt... Bătrâna dete fuga la gemene; ele zăceau pe un ţol ciopârţite. Purceaua dormea cu sânge pe bot, gemând de saţ. Grădinăriţa scundă, ea care nu se jucase niciodată cu odraslele ei, care nu le vorbise, nu le alintase, nu le adormise, căzu cu fruntea pe ţol şi plângând îşi zmulse părul şi-şi dete palme. Eşi în faţa colibei şi se tângui cu glas mare, la toate zările, chemând pe Vasilcu. Tânguirea ţinu până noaptea târziu, apoi conteni. Intră în colibă. Işi şterse cu mâneca ochii, nasul, gura şi bărbia, aprinse feştila şi nu mai rosti un cuvânt, ciucită jos, privind şi potrivind lumina. Bătrâna, speriată, vorbise ceva cu Mitru, şi plecă degrabă spre sat. Guiţături repezi sfâşiară deodată noaptea. Mitru în dosul colibei pe negură înjunghiase purceaua şi o atârnase de un par; când intră în colibă să se mai usuce, avea mâinile şi braţele până'n cot pline de sânge. D-l Aurel alese câteva foi mătăsoase din verzele cele mai mari şi făcuse în albioară un culcuş moale şi fraged gemenelor cu cărnurile deflorate. Pusese mânuţele desperechiate, fiecare la locul ei, potrivise un genunchi cu osciorul spart, acoperise feţele desfundate în lapte de creeri, cu batista lui. Apoi sărutase cele patru călcâe rămase neatinse, moi şi albe, de îngeri.

Bătrâna în noaptea aceia nu s'a mai întors. Mitru a rămas de pază între piramidele de verze.

Grădinăriţa pierduse somnul şi în mintea ei părea să fi prins gândul că nu, Vasilco nu se mai întoarce — şi citea destinul ei în flacăra feştilei.

— De-acu nu mai vine Vasilco, nu mai vine. Poate să mă duc eu după el, dacă şi fetele au fost mâncate...

D-l Aurel deschise gura să răspundă, dar tăcu: malul Dunărei îşi trimetea iar ca'n vis bubuitura adâncă şi depărtată.

— Dumneata de ce pleci? mai grăi femeia ostenită.

Şi cu o mână, de la locul ei, îi potrivi mai bine căpătâiul. D-l Aurel care voise să doarmă sub brişcă, la cal, nu mai plecă; se 'ntinse istovit pe sacul lui, închise ochii şi puse o mână în dreptul pleoapelor pe care jucau florile de lumină ale feştilei. El gândea să facă un mic mausoleu din cărămizi nearse fetiţelor, a doua zi în zori, sus, lângă roată, unde se văzuse pe sine, dormind de somnul morţei. Când ridică mâna, florile roşii pieriseră — deschise ochii în negură. Feştila se stinsese.

Atunci întinse mâna.

Femeia oftă, şi numai lacrimi în pleoape şi pe gura cărnoasă, largă, — în preajma celor două moarte mici, — fără nicio împotrivire dar şi fără vre-o încuviinţare ea se lăsă strânsă, mângâiată nebănuit, desfăcută şi târziu lăpădată.

A doua zi Mitru îşi deşteptă stăpânul dintr'un somn greu ca o boală. Baba venise înainte de a se lumina, cu lumânărele, grâu fiert, zahăr şi vin. Calul pierise din şopronul lui. Pierise şi femeia din colibă. Au îngropat fetiţele, cei rămaşi, — străinii. Albioara a purtat-o d-l Aurel pe umărul drept până sus la colina roatei celei mari, la capătul grădinii.

Mitru s'a înhămat apoi şi a cărat singur la Scărişoara o brişcă bine încărcată cu varză. Dar la gară, unde d-l Aurel veni pe urmă, şeful nu putu fi găsit nicăeri... Nici vagoanele cu varză, pe vre-o linie.

In camera telefonului d-l Aurel dete peste... doi ulani înalţi care curăţau cartofi.

F. ADERCA

Presimţiri de iarnă

Să-ţi iei, moşnege, barda şi să urmăm cărarea
Ce duce 'n păduricea de lângă balta popii;
Căci, vezi, de multă vreme se desfrunziră plopii
Şi presimţiri de iarnă au prins să treacă zarea.

Să rătăcim prin luncă şi adunând găteje
Să ghemuim în vatră zădufut lui Gustar.
Apoi să-mi spui povestea sărmanului pescar
Când peşti cu solzi de aur i-au fost căzut în mreje.

Vom împietri la vatră ca 'n iarna cea trecută
Şi 'nvolburări de crivăţ vor răbufni pe-afară
Sau sălcii negre, ninse, trosni-vor sub povară
Şi tu vei spune iarăşi povestea ta ştiută...

Hai! ia-ţi, moş Toader, barda şi să urmăm cărarea
Ce duce 'n păduricea de lângă balta popii;
Căci, vezi, de multă vreme se desfrunziră plopii
Şi presimţiri de iarnă, au prins să treacă zarea.

RADU BOUREANU

Câteva sfaturi pentru tribună

a) Să nu abuzezi de citaţii; dar când le întrebuinţezi, să nu te scuzi.

b) Să nu-ţi afirmi prea des cinstea.

c) Să nu spui că nu vrei să fii ministru.

d) Să nu întrerupi decât de nevoie, discret şi prudent.

e) Să nu iei în seamă întreruperile decât atunci când te poţi folosi de ele.

f) Să nu ridici glasul spre a face tăcere: să aştepţi

Dacă ridici glasul pentru a obţine linişte, nu o obţii în schimb pierzi vocea.

(Louis Barthou)

Cronica teatrală

TEATRUL NAŢIONAL: Nevestele vesele din Windsor, *Comedie în 5 acte de* **Shakespeare**

In uriaşa operă dramatică a lui Shakespeare *The Merry Wives of Windsor,* atât prin factură cât şi prin împrejurările în care această comedie a fost scrisă, are un loc aparte. Propriu zis nu este o comedie, după cum nu este nici o simplă farsă, deşi mijloacele întrebuinţate de marele scriitor pentru a produce veselia, ar îngloba-o mai degrabă în această din urmă categorie. Personajul în jurul căruia se desfăşoară acţiunea este Falstaff, faimosul sir John Falstaff, tovarăşul de chefuri al prinţului Hal, viitorul rege Henric V, iar intriga piesei e luată din nişte istorii italiene care pe vremea lui Shakespeare erau aproape populare în peninsulă.

Apariţia *Nevestelor vesele* se datoreşte reginei Elisabetha.

In tragedia istorică Henric V, Shakespeare, prin gura lui Pistol, unul din cei trei beţivi cari se ţin după Falstaff, ne spune că Falstaff a murit. Iar Mistress Quickly, dibacea intermediară amoroasă, când nu-şi exploatează direct marfa ei proprie pe care cu atâta plăcere o mijloceşte pentru alţii, ne arată cum a murit spiritualul cavaler: ca un copil botezat! „Când l-am văzut trăgându-şi mereu plapoma, jucându-se cu florile şi privindu-şi cu un zâmbet trist vârful degetelor, am înţeles că i-a sosit ceasul: nasul i se subţiase ca o pană. M'a rugat să-i pun ceva pe picioare. I-am pipăit picioarele pe sub plapomă — erau reci ca marmura. I-am pipăit genunchii, apoi ceva mai sus, pe urmă şi mai sus: parcă era de ghiaţă".

Aflăm însă îndată că muribundul a cerut vin de Xeres — fără să poftească şi trup de femeie.

Vasăzică Falstaff murise. Tragedia *Henric V* e scrisă în 1599, iar *Femeile vesele,* în 1601. Şi iată-l iarăş pe enormul Falstaff umblând după tot felul de blestemăţii! E drept că nu mai e Falstaff din Henric V, cavalerul vioiu şi cinic, ci un Falstaff bătrân, ba chiar puţin decrepit, dacă ţinem socoteală cum îşi bat femeile joc de dânsul.

Invierea lui se datoreşte dorinţei Reginei.

Anume, regina Elisabeta având de primit la curtea sa pe un ambasador austriac, a voit să-l facă să petreacă cât va rămânea la Londra. Atunci a rugat pe Shakespeare să scrie o comedie cu eroul ei favorit, care o amuzase atâta. Că Falstaff murise, era un amănunt în care nu se putea încurca marele scriitor — şi astfel a scris el *Femeile vesele* în cincisprezece zile, subt direcţia chiar a Reginei, comedie în care Falstaff este, după cum am văzut, personajul central.

De unde a luat Shakespeare pe Falstaff?

In prima versiune a dramei Henric V, eroul se numeşte *Oldcastle* — sir John Oldcastle. Dar, după cum ne spune comentatorul Warburton, acest nume fiind al unui martir, pe care preuţii, pentru credinţele sale religioase, îl arsese în piaţa publică. — şi deci nu era potrivit cu personajul aşa cum îi concepuse Shakespeare — iar pe de altă parte fiind şi un nume istoric care se mai găsea încă în fiinţă pe vremea Elisabethei — de aceea Shakespeare a căutat să-l înlocuiască. Cercetând prin cronicile engleze, a găsit un cavaler care murise pe la 1559, fiind contemporan cu Richard II, Henric IV, Henric V şi Henric VI, şi care fusese degradat din ordinul Jarretierei pentru că fugise în timpul luptei dela Patay. Se numea John Fastolfe — din care Shakespeare a făcut pe Falstaff.

Personajul acesta este unul din cei mai celebri eroi ai lui Shakespeare, tipul marelui senior ruinat, îndobitocit de viţii şi de beţie, şi care mai păstrează în obiceiurile sale ca şi în chipul lui de a fi, oarecare palide urme din măreţia de altă dată.

Nici unul din eroii lui Shakespeare nu ne arată mai bine imoralitatea în care a trăit chiar autorul lor — acest mare şi minunat cunoscător de suflete omeneşti. Căci Falstaff este însuş Shakespeare, a cărui viaţă, plină de toate contradicţiile morale, scandaliza pe contemporani, un Shakespeare nu numai imoral până la cinism, ci şi cu o vervă cum rar s'ar mai putea închipui. Falstaff duce o viaţă de trântor, urmat veşnic prin crâşme de specimene ca Bardolf, Nym şi Pistol—clienţii vestitului cartier Pickt-Hatch din Londra veacului al XVI-lea, cartier plin de taverne şi de case publice în care mişunau banditii şi excrocii. Falstaff mănâncă şi bea pe datorie — mai mult bea, se înţelege — deşi nici bucăţica cea bună n'o dispreţuia — dovadă voluminosul lui pântec — doarme pe unde apucă şi înjură de dimineaţă până seara. Când nu înjură, se laudă, iar laudele lui — vorba românească — merg în picioare. E excroc ca şi Panurge — cum spune Taine — iar Panurge avea 63 de mijloace ca să capete bani *„dont la plus honnête était par larcin furtivement fait"*.

Cu toate acestea, Falstaff, departe de a fi un personaj respingător — este dimpotrivă un tip foarte plăcut. Nu păstrează nici o ură nimănui, chiar când l-ai băga într'un coş cu rufe murdare şi l'ai azvârli în Tamisa, „ca pe nişte căţei fără ochi", ori i-ai trage o ţeapănă bastonadă pe spinare — cum s'a întâmplat de altfel în *Nevestele vesele*. Căci Falstaff e un om jovial—şi jovialitatea e o mare calitate omenească. Insărcinat să recruteze oameni pentru armată, el dispensează pe toţi cei bogaţi — fireşte pentru bani — şi strânge o ceată de golani şi de stârpituri desmăţate cari aveau toţi la un loc „o cămeşă şi jumătate". „Vor găsi ei albituri pe toate gardurile" spune cu voioşie Falstaff. Iar prinţului Henric, care-şi trece în revistă recruţii declarând că de când e el n'a mai văzut asemenea tipuri prăpădite şi infame, recrutorul lor îi spune: „Carne de tun, prinţule, carne de tun! Vor umplea şi ei şanţurile tot aşa de bine ca şi alţii".

In *Nevestele vesele,* farsa e susţinută cu mijloace care astăzi ne par şi naive şi învechite. Căci pe cine ar mai putea impresiona ascunsul pe după uşi, simularea în faţa perdelei, băgarea amantului prin sipete şi prin dulapuri, travestirea bărbatului în femeie şi viceversa, şi altele de aceeas natură. Să nu uităm însă că aceste mijloace răsuflate pentru noi, erau nouă pe vremea lui Shakespeare — ba cele mai multe inventate pe scenă chiar de către dânsul. Căci din materialul său de comedie precum şi din imensul său aport dramatic, s'au furnizat pe urmă aproape toţi scriitorii comici, ba chiar şi cei tragici. Şi astăzi, oricâtă imaginaţie am avea, nu ne putem închipui o mai bogată varietate de tipuri şi de mijloace dramatice decât acelea pe care le-a scos la iveală cel mai mare scriitor ce l-a avut până acuma omenirea.

Subiectul din *Femeile vesele* e următorul:

Falstaff, deşi bătrân, şi-a pus ochiul pe două neveste din Windsor, care fiind şi bogate, trebuiau să-i satisfacă nu numai ardoarea inimii, ci şi cerinţele trupului său monstruos. D-na Ford şi d-na Page însă, vesele şi şirete — vor să-i dea o bună lecţie cavalerului-satir. Prin intermediul d-nei Quickly, ele anunţă pe Falstaff să vie la o întâlnire amoroasă şi cavalerul încrezător cade în cursă. Surprins de soţul d-nei Ford—bărbatul gelos din piesă — Falstraff e nevoit să se ascundă într'un coş cu rufe murdare, de unde apoi e aruncat într'un canal de lângă Tamisa. Falstaff nu pricepe nimica — aşa că vine şi a doua oară, tot la d-na Ford şi tot chemat de mijlocitoarea şiretei femei. Surprins şi de astă dată, el se deghizează într'o vrăjitoare care avea obiceiul să viziteze casa d-lui Ford, lucru pentru care acesta se înfuria oridecâteori o vedea. Amărît acuma şi de presupusa necredinţă a soţiei sale, d. Ford îşi descarcă mânia pe spinarea vrăjitoarei — deci a lui Falstaff. S'ar părea că, măcar de data asta, evenimentele l-au cuminţit, pe incorigibilul îndrăgostit. Dar nu, el vine şi a treia oară la întâlnirea dată de d-na Ford, într'o pădure, în mijlocul nopţii — în care Falstaff trebuie să se prezinte sub chipul unui vânător mort, deci cu nişte coarne uriaşe de cerb în cap. Aici, locuitorii târgului, vestiţi din vreme de cele două femei, îşi bat joc de dânsul în chip groaznic, lovindu-l mereu şi frigându-i ochii cu făcliile aprinse.

Abia acum află Falstaff că e victima unei glume — dar el nu numai că nu se supără, ci devine chiar amicul celor doi soţi pe cari cu atâta frenezie voise să-i înşele.

In general ,artiştii cari au interpretat diferitele roluri, n'au fost mai nici unul la înălţimea cerută. Totuşi, am putea face oarecare excepţie şi în primul loc pentru d-na Teodorescu-Zimniceanu. D-sa e o talentată artistă şi a jucat aproape fără defect pe d-na Ford. De asemenea d. Pop-Marţian (D-rul Cajus), d. Manu (Slender) şi d. Orendy — mai ales d. Orendy (pastorul galic) — au izbutit să producă oarecare veselie în public. Cât priveşte pe d. Mărculescu, ne-a dat un Falstaff necomplect şi în câteva locuri, fals. In general comedia aceasta s'a jucat într'o atmosferă de indiferenţă din partea publicului, aşa că putem spune că reprezentaţia n'a reuşit.

In ce priveşte traducerea comediei, am auzit vorbele „domnu Şipot" (pentru *Brucke)* şi Haplea pentru *(Simple)*. Nu ştiam că şi numele proprii se traduc. Bine că nu i-au zis acestuia din urmă Hăplişor!

Dar pentru ce direcţia teatrului a ales tocmai această comedie — oricum una din cele mai slabe ale lui Shakespeare? N'am putea răspunde. Poate pentru decorul actului final, care de altfel a fost bine redat. Baletul însă.... Dar mai bine să nu mai vorbim de dânsul !

C. CASSIAN

Suprarealismul

Despre suprarealism n'au fost multe discuţii. Cartea d-lui Breton nici n'a fost recenzată în revistele literare (Manifeste du surréalisme). Astfel că o formulare sintetică a acestei mode literare e bine venită, chiar utilă.

Intr'un interesant articol asupra vieţii literare contemporane, publicat în „Revue mondiale", d. Nicolas Ségur dă o exactă definiţie suprarealismului.

„Suprarealismul ar fi, în mod sumar, un fel de abandonare a scriitorului nu în voia instinctului, ca la daadism, ci în voia automatismului. Să asculte de fluxul gândirii; să scrie sub dictarea impresiei, fără vre-o preocupare de principii, şi nici de logică—acesta pare a fi procedeul, la care îi îndeamnă d. Breton pe tineri, pentruca ei să zmulgă ceva superior mediocrei şi platei realităţi, în care s'au complăcut Balzac şi Flaubert".

A apărut
„Lectura" No. 40
MIGUEL DE UNAMUNO
— ilustrul scriitor spaniol —
Rivalele
Trad. de AL. IACOBESCU
Scrierea completă — La chioşcari şi librari

Cronica Muzicală

Concertele simfonice la Atheneu. — Carmen la Opera Română

Miscarea muzicală din capitala României actuale este condusă de una şi aceeaş persoană: d. G. Georgescu. In cursul aceleaşi săptămâni, d-sa a dirijat primul concert simfonic la Ateneu şi prima reprezentaţie a operei Carmen la teatrul Liric.....

S'ar putea oare nega rolul educativ al simfonicelor?

In Franţa, graţie lui Pas de loup, Colonne, Lamoureux şi Chevillard s'a format gustul muzical al publicului.

In statele democratice există un puternic curent de a se împrăştia muzica simfonică în massele populare. Ar fi de dorit ca şi noi să luăm exemplu dela ele.

Programul primului concert simfonic al Filarmonicei din Bucureşti, cuprinde patru autori: Mozart, R. Strauss, I. Stravinsky şi Weber.

Simfonia în sol major a fost o alegere fericită. Această simfonie, împreună cu simfonia în do major şi mi bemol, au fost scrise de Mozart în şase săptămâni.

Simfoniile lui Mozart vor susţine, ca nişte coloane puternice, edificiul măreţ al artei muzicale.

Despre acest compozitor, se va vorbi atâta timp cât se va face muzică, căci el—cu minunate capodopere — a abordat toate genurile. Muzica sa este universală, deoarece nu se adresează simţurilor, ci direct sufletului — fiind expresia unui sentiment puternic, a unei mari pasiuni.

Geniul lui Mozart a fost înrâurit în bună parte şi de situaţia geografică a oraşului său natal, Salzburgul, care se află pe calea care leagă Viena cu Veneţia. Nu-i de mirare deci influenţa atât de puternică a muzicii italiene, asupra muzicii lui Mozart.

Nu este cunoscător de muzică, care să nu viziteze muzeul Mozart din Salzburg, unde se găsesc atât de preţioase relicve. Chiar anul acesta, un compatriot al nostru a făcut cercetări importante. E vorba de craniul, ce se află în acel muzeu.

Acei ce iubesc cu atâta pasiune muzica lui, poate nu ştiu că Mozart a murit sărac şi a fost îngropat în groapa comună. Numai mulţumită precauţiunii unui cioclu Rothemayer, care a marcat locul unde se afla corpul lui, şi a transmis indicaţia succesorului său, — s'a putut descoperi celebrul craniu.

D-rul Birman-Bera, într'un studiu documentat, apărut la Paris sub îngrijirea cunoscutei reviste „Revue scientifique", a dovedit că craniul din muzeul din Salzburg nu poate să aparţină decât unui mare muzicant — ceeace întăreste şi mai mult eticheta de autentificare, lipită pe craniu şi semnată de marele anatomist Hyrtl. Contribuţia compatriotului nostru va aduce din nou, în discuţie, persoana lui Mozart, interesantă ca şi compoziţia lui.

D. Georgescu având concursul excelentei pianiste d-ra M. Cocorăscu a pus în valoare spiritualele frumuseţi ale Burlescei de R. Strauss, scrisă anume pentru piano şi orchestră. Primul concert simfonic s'a remarcat prin prima audiţie a muzicii unui balet de Igor Strawinsky, cunoscut sub numele de „Oiseau de feu". Strawinsky s'a impus de mult în Franţa şi azi el face parte din pleiada compozitorilor ruşi, alături de Rimski-Korsakov, Balakirev, Musorgski şi Glazounov. Acest compozitor a deprins, în scurtă vreme, publicul parizian cu efectele stranii şi neprevăzute ale muzicii slave; şi, cu ocazia baletelor ruseşti, s'a pus în valoare noua artă coreografică, remarcându-se celebrul dansator Nijinsky.

Partiţia primului balet „l'Oiseau de feu" are o valoare orchestrală atât de mare, încât poate figura ca o bucată simfonică, în programele marelor concerte.

Uvertura Oberon de Weber, care a încheiat primul concert simfonic, a fost executată într'un ritm special, — dirijorul dorind să amintească publicului pe acel care a fost Artur Nikisch.

Pe d. Georgescu îl găsim şi la pupitrul de şef de orchestră al operei unde a dirijat, în seara de 5 Noembrie, reprezentaţia extraordinară a operii Carmen.

Câte amintrri nu evocă această celebră operă, care are o partiţie, ce trebuie respectată ca o partiţie de Wagner. Nu e operă mai gustată şi ca probă, acum 10 ani, revista „Muzica" din Paris, organizând un plebiscit pentru opera preferată de marele public, Carmen a obţinut cele mai multe voturi.

D-na Lucezarskaia a jucat rolul lui Carmen cu o mare competenţă. Ea a arătat că amorul poate să nască într'o simplă ţigancă, lucrătoare de regie, care nu ştie ce-i bine ori ce-i rău. Carmen nu are nici o datorie de împlinit şi se lasă dusă de valurile amorului, căutând să treacă dela nefericitul Don José (d. Vrăbiescu) la atrăgătorul Escamillo (d. Istratti). Graţie unui excelent joc de scenă, d-ra Lucezarskaia a dovedit că amorul lui Carmen este puternic şi că ea nu reprezintă decât natura în toată integritatea ei. Carmen, timp de 4 acte, nu face altceva decât să-şi urmeze destinul; şi, dacă nu satisface toate legile omeneşti, aceasta fiindcă nu le cunoaşte. Nu spune oare dela început că „amorul este un copil pribeag, care n'a cunoscut nici odată vre-o lege !"...

Insă Carmen este o mare fatalistă şi vai de acel ce cade în mreaja ei. Când Don José, după ce a fost degradat ca militar, fuge împreună cu ea în munţi şi o invită să-l urmeze mai departe, ea-i răspunde: „Te urmez şi ştiu că mă vei omorî; însă trebuie să-ţi spun că nu mai pot trăi cu tine". Carmen bravează astfel moartea şi ea nu fuge de pumnal. Este o greşală de interpretare, când Carmen face sforţări evitând să fie omorîtă; adevărata Carmen primeşte lovitura de graţie, pe care cărţile i-o anunţase şi cade convinsă că aşa trebuia să moară.

Multă pasiune a pus Bizet pentru a trata acest subiect şi muzica sa a făcut apel la dansurile din toată lumea, începând cu dansurile spaniole. D. Vrăbiescu a făcut din Don José cea mai bună creaţiune a sa; iar d. Istratti în rolul lui Escamillo, reaminteşte jocul lui Cobalet, creatorul rolului la Opera comică din Paris.

D. Georgescu a scos în relief frumuseţile muzicii lui Bizet, a impus soliştilor anumite ritmuri, prea personale. La un moment dat Escamillo (d. Istratti) părea mai intimidat de bagheta d-lui Georgescu, decât de taurul cu care trebuia să lupte câteva minute mai târziu.

Şi cu această ocazie, s'au constatat avantagiile unităţii de limbă. Toată lumea s'a servit de buna traducere a d-lui Cocorăscu. Spectacolul dădea impresia unei perfecte armonii, atât de rară între toţi soliştii Operii române.

Orice reprezentaţie cu Carmen reaminteşte celebrele versuri care trebuiesc citate ca un omagiu pentru marele compozitor.

Bizet, dont le génie ardent nous apporta
De l'amour et du sang au delà les montagnes,
Et le coeur poignardé de la Carmencita.

I. FLORESTAN

După o lună de Operă

Incă înainte de deschiderea stagiunei Operei Române cu „Boris Godunov", am arătat că repertoriul Operei are nevoie de simţitoare modificări, care să influenţeze publicul mare din Capitală şi să stimuleze creiarea unui contingent perpetuu de melomani de rând. Spectacolele operei ne-au îndreptăţit prevederile. E clar ca ziua că aceste spectacole au început din capul locului să sufere de insuficienta publicului — unde? — într'un oraş de 700 mii de locuitori, cu o populaţie flotantă, în majoritate intelectuali, din provincie, de cel puţin optzeci de mii !

Directia Operei, trece vădit printr'o grea încercare. Ea se află între nicovala personalului de artişti autoctoni grupaţi în jurul celor câtorva promotori ai Operei din 1920-21 pe deoparte, şi ciocanul Ministerului de Arte pe de altă parte. Avem motiv să credem, că nici wagnerismul nu-l împiedecă pe d. Georgescu să vadă lipsa publicului. Dovada o găsim în faptul că d-sa recurge la un paliativ, care face o etapă de experienţă la noi: reprezentaţiile extraordinare, deocamdată cu d-na Lipsowscaia. E o cale extrem de periculoasă, deoarece publicul începe să ceară ca în fiece seară să aibă loc câte o reprezentaţie extraordinară cu artişti eminenţi în rolurile principale. Cu timpul, acelaş public va începe să ceară ca şi anturajul celor eminenţi să fie cât mai bun, eminent chiar....

Atunci ce rămâne serilor „ordinare"? — Să fie mutate la Mizil ?

Sunt semne că această situaţie este înţeleasă de Direcţia Operei. Ori cât ar căuta această Direcţie să combată cusurul organic al Operei cu „Bărbierul din Sevilla" sau cu „Boris Godunov", publicul nu poate fi cucerit decât de un repertoriu şi un ansamblu „ordinar", de toate zilele, care să-i familiarizeze eroii dramelor muzicale, să-l înveţe zeci şi sute de pasagii şi arii, care emoţionează, delectează şi stimulează pe ori şi cine să vadă aceiaşi operă pentru a doua, a treia, a patruzecea oară.

Suntem nevoiţi să repetăm că numai „Dama de Pică", „Oneghin", „Demonul" şi „Neron" sunt acele opere care pot creia intimitatea şi curentul puternic de înţelegere profundă între tânăra scenă a Operei Române şi publicul Capitalei.

Dacă ne-ar obiecta cineva că muzica şi drama, tragedia sau lirica ce propunem sunt primitive, am lăsa la discreţia criticului, să-i creadă pe Ceaicovschi şi pe Rubinştein „primitivi" faţă de Wagner, Rossini sau Musorgschi. „Primitivismul" celor doi compozitori rezidă în acţiunea care cere un joc superb de la cântăreţi şi în melodia captivantă, înfiorătoare şi creatoare de auditoriu. E bine să fie în repertoriul Teatrului Liric şi „Lohengrin" şi „Vasul Fantomă" şi „Bărbierul din Sevilla" şi „Godunov" şi „Manon". Insă răceala cu care publicul le acceptă nu se poate combate cu recenzii oricât de binevoitoare...

A trecut timpul când, acum vre-o cincisprezece ani, faţă de cele două-trei teatre anemice de dramă fără şcoli şi inovaţiuni, apăreau câteva reviste teatrale destul de expeditive şi... enciclopedice, înlocuind pentru publicul românesc teatrul viu şi modern. Astăzi, tocmai fiindcă Opera Română ţine la noi locul de Academie naţională de muzică, ea nu poate educa publicul nici forma artişti români pentru scena cu ajutorul spectacolelor extraordinare ca „Bărbierul din Sevilla" cu d-na Lipcovscaia. Opera noastră trebue să meargă pe drumul Operelor Ruseşti de acum 40-50-60 ani şi mai mult: să nu se teamă de muzica străină şi de artiştii străini ci să-i şi cultive. Tot una nu avem încă o singură compoziţie dramatică muzicală sau comică, nici măcar o operetă cât de puţin naţională ca subiect şi muzică. Ruşii nu s'au temut să-i asculte pe Italieni, Germani şi Francezi; şi-au umplut scenele „imperiale" şi conservatoriile cu ei. N'au reprezentat decât opere din repertoriul străin, iar într'o zi au venit Rubinştein şi Ceaicovski, au cucerit mulţimea, au educat-o pentru Wagner şi Musorgschi, pentru Delibe, pentru cine vroiţi...

Dialogul „Bărbierului din Sevilla" n'are nimic comun cu melodia. Autorul recurge la recitativ, cam plat de altfel. Rozina e nevoită să-şi demonstreze coloratura prin ori care „opus" al autorilor străini pentru muzica lui Rossini. Valoarea „Bărbierului" e în vitalitatea şi coincidenta imaginaţiei lui Beaumarchais cu ilustraţia muzicală dată de Rossini. E binevenit ori şi când să ne delectăm cu „Bărbierul" când avem pe d-na Lipovscaia sau am avea un Figaro, partener egal pentru d-sa, un Bazilio şi un Almaviva tot aşa. Insă „Bărbierul" nu e, nici nu va fi o operă de repertoriu organic în Bucureşti.

Publicului din ţară care e oarecum pregătit pentru a-şi începe cariera de meloman, nu i-se poate da numai recenzii care să-l iniţieze asupra compozitorilor, a circumstanţelor în care aceştia îşi creiau operile, a libretuirilor şi a muzicei, a execuţiei pe scenele noastre, cu menţionarea cutărui artist sau a cutărei artiste. Publicul are nevoie să memorizeze, involuntar, să fredoneze zeci şi sute de fragmente mici din operele favorite prin armonizarea strunelor sufleteşti ale fiecăruia dintre noi cu imnurile dragostei, cu dorul cântat, cu suferinţele, care trăies în suflete şi acorduri în simfonie — izvorâte din marile suflete creatoare, *apropiate* de lumea cea de toate zilele...

In acest sens, repertoriul Operei Române are prea puţin.

Credem, că dacă subvenţia de 15 milioane ar fi altfel repartizată, dându-se unu-două milioane ca pensiuni promotorilor mişcării de operă şi secondanţilor lor; dacă s'ar face o selecţie mai aspră a elementelor româneşti şi ar fi invitate mai multe forţe ruseşti şi italiene (nu genii şi mari talente, ci artişti desăvârşiţi); dacă s'ar întocmi şi un repertoriu constant, — de sentimentalism puternic, — executat de un ansamblu ireproşabil, admiţând „reprezentaţiile extraordinare" numai către sfârşitul stagiunei, — atunci, şi numai atunci, s'ar găsi în fiece seară 1500 de persoane din 700 mii de bucureşteni, care să formeze auditoriul, astăzi incomplect, al operei româneşti.

Apoi ar veni, foarte încurând, rândul artiştilor români, a talentelor nouă, şi a compozitorilor naţionali. Trăim doar astăzi, într'un an de zile, cât alţii trăiau în decenii. Intre timp am putea menţine în repertoriu şi „Bărbierul" şi „Lohengrin", şi tot ce vreţi...

ALEXIS NOUR

CARŢI ŞI REVISTE

INTELIGENŢA COPILULUI

D. Petru Ilcuş, asistent la universitatea din Cluj, publică un foarte erudit studiu critic asupra „Inteligenţii copilului". Tot ce s'a spus asupra acestei chestiuni din punct de vedere psihologico-pedagogic e trecut în revistă cu pricepere, cu răbdare, fără spaimă de înşirarea tuturor datelor cunoscute, cu o deosebită pasiune statistică şi încredere cumpătată în rezultatele, ce le poate da într'o problemă atât de plină de nuanţe, experimentul. Metodele de analiză a inteligenţii sunt studiate aci, desigur cu o pătrundere care lasă prea puţin de dorit. Astfel cartea consacră o bună parte din paginile ei direcţiei elaborate prin sistemul „testelor" din scara motrică a inteligenţii de către Binet-Simon. Prin metodele acestei şcoale se studiază în deosebi raportul de dependenţă între desvoltarea inteligenţei şi creşterea etăţii. Din punct de vedere practic se urmăreşte determinarea nivelului de normalitate medie a desvoltării intelectuale pentru diferite etăţi. Cercetările lui Otto Bobertag au corectat şi au întregit metodele precisate de Binet. Legături esenţiale cu Binet au şi cercetările experimentale ale d-şoarei Alice Descoeudres, ale lui Decroly şi Degand,—cunoscuţi în deosebi prin inventarea textelor numite „jocuri educative belgiene". Ungurul Matyas Eltes rămâne de asemenea un tributar al lui Binet. Problema inteligenţei dobândeşte noui îmbogăţiri prin cercetările cu mult mai originale ale lui William Stern. Acesta priveşte inteligenţa ca o unitate cu mult mai organică, şi s'a făcut cunoscut mai ales prin introducerea „coeficientului de inteligenţă" pentru calcularea şi sintetizarea rezultatelor obţinute asupra diverşilor indivizi. Walter Minkus e un elev al lui Stern. Un loc aparte ocupă apoi marele psiholog E. Meumann, care şi-a câştigat merite durabile prin determinarea criteriilor pentru găsirea caracterelor esenţiale ale inteligenţii copilului. Ebbinghaus pune un accent deosebit pe aptitudinea de combinaţie a unor elemente disparate. Otto Lipmann diferenţiază inteligenţa practică naturală de cea teoretică, ştiinţifică. Se mai discută apoi punctele de vedere ale lui Rossolimo şi Claparède (care constată tipuri de aptitudini). Cu toată această multiplă diversitate de metode aplicate în studiul inteligenţii, d. Ilcuş e departe de a dispera, dimpotrivă d-sa vede în aceste metode nişte încercări cari de multe ori se acopăr, iar alte dăţi se întregesc—şi speră dela ele cu timpul o determinare tot mai sigură a ceeace se numeşte nu numai inteligenţa ci şi al personalităţi, adică a ansamblului vieţii psihice. Marea valoare practică socială a acestor tendinţe zace în faptul că ele încet dar sigur vor duce la crearea adevăratei şcoale după aptitudini şi în cele din urmă la selecţionarea valorilor şi „aşezarea acestora în domenii de activitate pentru care ele de fapt corespund". Am intra fireşte foarte bucuros şi în cercetările de laborator originale ale d-lui Ilcuş, dar fiind lucruri de strictă specialitate urmărirea lor ne-ar duce prea departe. Cartea d-lui Ilcuş (apărută la „Ardealul", Cluj) în afară de faptul că epuizează o chestiune aşa cum ea se prezintă în stadiul actual, are şi meritul de a fi nespus de utilă. Suntem siguri că va găsi răsunetul cuvenit în cercuri pedagogice, şi de aceea pentru noi nu e decât o plăcută datorie de a atrage atenţia asupra ei. Astfel de cărţi ar trebui să ajungă în mâna tuturor învăţătorilor şi profesorilor secundari, unde lărgind de obiceiu prea înguste orizonturi pedagogice, şi-ar împlini menirea.

L. B.

SOCIETATEA DE MAINE (8 Noembrie 1925). — D. C. Osvadă într'un articol intitulat *Criza producţiei intelectuale* se ocupă de soarta producătorului intelectual în vremile acestea de mizerie fizică şi sufletească şi constată că, alături de crizele economice, de falimentele comerciale şi financiare, avem şi o criză a producţiei intelectuale. Falimentele de natură aceasta nefiind înregistrate la tribunal şi neavând intervenţie de portărei, trec aproape neobservate.

D-l Osvadă se întreabă cu multă dreptate:

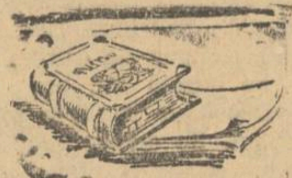
„...In debandada morală de astăzi şi în faţa *mizeriei materiale*, în care sunt aruncaţi toţi producătorii intelectuali de unde pot izbucni pornirile generoase de muncă idealistă şi altruiste? Bărbaţi de ştiinţă, cercetători ai rosturilor sociale, artişti şi aproape toţi muncitorii şi producătorii intelectuali — n'au asigurată, de pe urma preocupărilor şi produselor lor — nici cel puţin pânea de toate zilele, pentru ei şi pentru ai lor. Ultimul comisionar care abia ştie să-şi scrie numele, câştigă mai mult decât leafa unui profesor de universitate sau venitul după munca sa a ori cărui intelectual..."

Aşa este, şi lucrul acesta se întâmplă azi nu numai la noi, dar aproape pretutindeni în Europa. In toate părţile producţia intelectuală e în scădere şi desigur pricinile nu trebuesc căutate prea departe. S'a vorbit de „generaţie sacrificată." Poate sacrificiul cel mai greu este acesta...

CELE TREI CRIŞURI (No. 10, 1925). — Revista de cultură dela Oradea Mare închină numărul acesta amintirilor lui *Iosif Vulcan, conducătorul,* timp de patruzeci de ani (1865—1906) al revistei „Familia", în paginile căreia şi-au ilustrat scrisul cei mai de seamă scriitori români: Alecsandri, Mihail Eminescu, Barbu Petriceicu Haşdeu, G. Bariţ. Două articole bune despre Vulcan semnează d-nii: *I. Agârbiceanu* (Apostolat cultural, apostolat naţional) şi G. Tulbure (Un bust lui Iosif Vulcan).

In „Iarna-i ici, vara-i departe"... scriitorul *Gala Galaction* face, din tratarea unui subiect de morală social-religioasă, crâmpee de adevărată poezie a naturii. „E vecinic minune nouă — deşi veche decând lumea — îngustarea zilei şi sporirea nopţii, pe măsură ce ne apropiem de împărăţia toamnei. Pe nesimţite, minutele de claritate scad, cele cenuşii şi negre se înmulţesc şi puterile sfredelitoare ale soarelui ajung elemente... Tiranul de jeratec şi de aur fluid se face rege constituţional. Septembrie—Octombrie însemnează timpul cel mai prielnic şi mai sufletesc al anului. Minunea cea veche se îndeplineşte în jurul nostru şi deasupra noastră, cu limpezimi deapururi noui, sau cu toane de ploaie şi de vânt, pe care le primim, an de an, cu fiori de prunci nou născuţi... Am uitat totul, de anul trecut şi până acum! Când prindem de veste cum s'au pogorît candelabrele nopţii, simţim nocturnul fenomen ca pe o descoperire personală! Când prima frunză prooroacă se lasă tremurător, în preajma noastră, tresărim cu aceleaşi unde, cu aceeaş melancolie, ca în prima noastră toamnă conştientă... Privind, ca din înălţimea unei terase, (ridicată din cugetare şi din înţelepciune), înfăţişările acestei lumi — ele se destramă şi sunt cu adevărat culise şi văluri zugrăvite. Gânditorul caută dincolo de elegia aurită a toamnei şi dincolo de pastorala primăverei"...

In restul numărului articole despre Duiliu Zamfirescu şi Ion Slavici.

LA REVUE DE GENÈVE (No. 10. 1925).—Unul dintre cei mai tineri critici francezi, *André Thérive,* fixează fizionomia literară a lui *Georges Duhamel,* cu amănunte ce izbutesc să caracterizeze opera scriitorului ca o filozofie socială aparte. Ne oprim însă la studiul lui *Max Rychner,* critic elveţian şi director al periodicului „Wissen und Leben". care discută opera lui *Conrad-Ferdinand Meyer,* al cărui centenar Elveţia l-a sărbătorit de curând.

C. F. Meyer prezintă în opera lui numai sentimente mari şi puternice, pe care le găseşte mai ales în epoca Renaşterii, singura epocă din istorie care corespunde mai mult aspiraţiunilor sale. Aci a găsit el oameni plini de energie, acţiuni eroice mărete. Jreferinţele lui s'au îndreptat către personagiile a căror inimi mărturisiau acente de înaltă expansiune, izbutind să reprezinte adevărate scene în care acţiunile se desfăşoară vertiginos. Intrigile şi conflictul din „Jurg Jenatsch", de pildă, însufleţite printr'un instinct politic şi istoric excepţional, dau pe faţă talentul epic şi dramatic al lui C. F. Meyer. In nuvelele lui apare omul în afară de viaţa obişnuită, care plecând dela o idee estetică, vrea să organizeze un mic univers; un om de o inteligenţă şi de o comprehensiune artistică desăvârşită, a cărui cunoaştere a adâncurilor mistice ale lumii se desminte numai în nuanţele şi în clar-obscurul sentimental.

* * *

Prezentând un studiu de evoluţie a poeziei jugoslavice, dela origine şi până în vremile noastre, *Josip Celar,* profesor de literatură naţională la una din universităţile sârbe, insistă a vedea în *Miroslav Krleze* pe cel mai caracteristic poet al generaţiei noui. In opera lui abundă antitezele dintre lumea socială şi cea morală, şi prin acestea el rămâne mai mult omenesc decât naţional; omenesc prin realizarea unor proprii concepţii despre viaţă, naţional prin aceea că fondul primitiv al operei este acela al neamului său, ale cărei dureri şi bucurii le cântă cu accente de tonalitate clasică:

...Je regarde dans les ténèbres
şi ne flamboient pas quelque part
les rouges flammes des camps
des troupes de Dusan...
C'est le sang sur le sang
et ce n'est pas la solution des problèmes.

In producţia-i actuală poetul Miroslav Krleze cântă vânjoşia luptei care face viaţa frumoasă.

REVUE BLEUE (No. 20, 1925). — Interesant în acest număr tot un studiu care analizează caracterele literare ale unei naţiuni deşteptate la viaţă nouă: „Le roman tchécoslovaque contemporain" de *H. Jélinek.* Despre activitatea lui Jélinek din „Prager Presse" sau alte publicaţiuni franceze am mai vorbit în numerile noastre din urmă. Cu un simţ critic deosebit, cu o experienţă literară care-i face cinste, Jélinek a fost şi a rămas cel dintâi care, timp de aproape şapte ani, informează despre operele remarcabile din mişcarea literară cehoslovacă.

In studiul de faţă sunt analizaţi romancierii: Medek, Kopta, Langer şi K. M. Tchapek-Chod. Cultul curajului şi sănătăţii robuste, al frumuseţii fizice şi morale, acestea sunt temele cele mai întâlnite în romanele de războiu ale lui *Medek* (Dragonul roşu) şi pe care Jélinek le numeşte, mai mult decât o operă de artă, „mărturia unei înălţătoare acţiuni de renaştere a sufletului ceh modern". *Kopta* este mai aproape de *Barbusse* sau *Dorgelès.* „Compania a treia" este un roman cu o fiinţă colectivă, în care individul nu este decât o parte destul de mică. Pe când Medek încearcă să dea psihologia întregii armate, Kopta studiază, rând pe rând, o serie de tipuri în promiscuitatea frăţească a existenţii lor. Kopta este mai documentar şi mai aproape de adevărul uman. Inrudit cu aceşti doi dintâi romancieri, *Langer* rămâne în acelaş mediu războinic, scoţând efecte de psihologie şi stil.

In *K. M. Tchapek-Chod,* Jélinek vede caracterul adevărat al romanului contemporan. Acţiunile lui sunt smulse din viaţa multiplă şi infinit variată a oraşului Praga. „Indra, tatăl şi fiul", sau „Vilém Rozkotck" sunt romane de marcă balzaciană, dar în care realizarea artistică ţine mai mult de naturalismul unui *Emile Zola.*

Vera Narischkine publică un capitol (Souvenirs sur le comte Witte) dintr'o lucrare mai mare intitulată „Souvenirs d'une filette russe", care a apărut de curând.

LA NOUVELLE REVUE FRANCAISE (No. 146, 1925). Un articol al lui *Bernard Groethuysen* despre poetul german *Hoelderlin.* Născut în 1870, Frederic Hoelderlin, face parte din pleiada clasicilor *Goethe* şi *Schiller,* fără însă să poată ajunge idealul poetic al acestora. A scris un roman „Hyperion" multe poezii în care frumuseţea formei întrece pe acea a lui Schiller şi Goethe. Are strofa ritmică, evită consonantele aspre, expresiunea grea; fraza lui se desfăşoară în pliuri limpezi şi armonioase, cugetarea lui de asemenea. Scriind despre Hoelderlin, Groethuysen atrage atenţia asupra faptului că dacă Hoelderlin a rămas până acum un necunoscut, noua generaţie de poeţi germani se întoarce la cultul formei şi inspiraţia clasică a acestuia.

Bernard Groethuysen traduce câteva din bucăţile în versuri ale lui Hoelderlin, din care scoatem una: „Début de Printemps":

Peu de savoir, beaucoup de joie
Voilà le sort des mortels.

Beau soleil, fleur de mes fleurs,
Pourquoi ne me suffit-il pas
De dire ton nom en Mai?
Que sais-je de meilleur?

Que ne suis-je comme les enfants:
Je chanterais comme un rossignol
Le chant insoucieux de ma joie.

Se poate destul de bine observa că Groethuysen n'a putut să redea armonia şi puritatea formei originalului. Fondul, într'adevăr, e bogat.

REVUE DE LITTÉRATURE COMPARÉ (No. 4, 1925). — „Comment définir le romantisme", un articol de *Joseph Bremond* şi „Romantisme et politique" de *André Joussain.* După ce discută teoriile autorilor de mai sus, şi după ce se ridică contra definiţiei, că romantismul ar fi simbolul unei dezordine morale şi mintale, Aynard precizează romantismul ca o stare de tranziţie în care spiritul cercetează trecutul sau viitorul, fără să ţină seama de condiţiunile vieţei prezente. — *g. b.*

Anchetă literară

Gaston Picard a început în „Revue mondiale" publicarea răspunsurilor la ancheta întreprinsă asupra locului ce-l ocupă scriitorul în societatea actuală şi neproporţionalitatea între costul vieţii şi drepturile autorului. (Titlul anchetei e elocvent: „La grande pitié des écrivains de France"). Au răspuns până acum: R. Boylesve, G. Goyau, Henri Robert, H. Lavedan, J. H. Rosny-ainé, J. Bainville, P. Benoit... Răspunsurile tuturora seamănă între ele. Numai forma exprimării, termenii şi fraza sunt altele. Fraza lui Henri Robert le sintetizează: „Cred că soarta scriitorilor e lamentabilă şi nedreaptă. Ei sunt desmoşteniţii şi parias".

E locuit Marte?

Chestiunea veche şi veşnic nouă asupra vieţei pe planeta Marte vine din nou la ordinea zilei. „Manchester Guardian" comunică rezultatele ultimelor observaţiuni făcute asupra lui Marte de astronomul american Lowell în observatorul din Arizona. Lowell a constatat că temperatura atmosferică de pe Marte variază între 9 şi 17 grade, adică e la fel cu temperatura zilei răcoroase de pe pământul nostru. In acelaş timp atmosfera de acolo e numai de două ori mai rară decât e pe vârfurile munţilor Himalay. Că ceaţă şi nori există pe Marte — lucrul s'a dovedit încă în 1920 şi 1924. Apoi doctorul Right dela observatorul din Lick a constatat că înălţimea şi presiunea atmosferei pe Marte se apropie de cea terestră. Toate aceste observaţiuni pledează din nou şi foarte mult în favoarea existenţei vieţii animale şi vegetale pe planeta Marte, ca niciodată până acuma.

BIBLIOTECA DIMINEAŢA

H. SANIELEVICI

IN TREN

No. 40

PREŢUL 6 LEI

Cărţi noui

Paul Negulescu: Tratat de Drept Administrativ

Dreptul Administrativ e cea mai sociologică ramură a ştiinţelor juridice. Inchise între două ţărmuri şi între două date — legile ordinare traduc situaţiuni statornice şi practici iute automatizate. Dimpotrivă, Dreptul Administrativ, din care codificarea e absentă — pentru că e imposibilă — a cărei viaţă în perpetuă şi vizibilă mişcare oferă priveliştea unei instabilităţi şi unei neadaptări icontinue la împrejurări mereu nouă — Dreptul Administrativ samănă foarte puţin cu celelalte aspecte ale vieţei legale. In tot cazul, priceperea lui e mai grea, căci fiinţa îi e mai insezisabilă, mai alunecoasă, şi pentru că un simplu „Cap juridic" nu-i suficient. La aptitudinile technice ale omului de lege trebue neapărat să se alieze cunoştinţele variate pe care le dă o cultură generală, în primul rând istorică şi filozofică. Intr'un cuvânt, un tratat teoretic de Drept Administrativ trebue să fie mai mult un capitol de sociologie decât o încrengătură a legislaţiunii.

Tratatul d-lui Paul Negulescu, doctor în drept dela Facultatea din Paris şi profesor la Universitatea din Bucureşti — împlineşte aceste condiţiuni. Astfel, dacă capitolul întâi, unde ni se desluşeşte şi defineşte noţiunea de drept, întrebuinţează argumente mai mult juridice — în schimb capitolul II, care se ocupă cu noţiunea de Stat, este pur sociologic. Realitatea acelui organism sui generis, care este Statul e degajată genetic şi comparativ, alăturându-se diferitele haine pe care le-a învestmântat, dela Hordă la Clan, dela Clan la Trib, dela Trib la Civitate şi de acolo la Stat. Societatea politică este apoi pusă în legătură cu ceilalţi factori ai societăţii, cu factorul economic al producţiunii şi al inegalităţii de avere, cu împărţirea populaţiei în clase, cu credinţele religioase ale locuitorilor şi însfârşit cu faptele propriu zis politice ca acel al suveranităţii, personalităţii, legalităţii şi responsabilităţii.

In ce priveşte concepţiunea pe care şi-o face profesorul dela Bucureşti despre faptul juridic în genere — ea pare a se apropia de teoria lui Stammler, care consideră dreptul ca forma în care se toarnă materia socială (şi în principal economia, realităţile industriale, comerciale, agricole şi muncitoreşti). „Dreptul — scrie d-sa — este o haină, care trebue să se adapteze la situaţiunea existentă. Instituţiunile juridice sunt reflectul faptelor politice, economice, morale, religioase, sau, cum zice Jhering: dreptul să urmeze faptelor, iar nu faptele dreptului".

Fireşte, aceste distincţii a formei şi materiei nu trebuiesc forţate. Şi poate că ar fi mai bine să le înlocuim cu ideea de *„punct de vedere".* Dreptul e un anumit fel de a privi, este un unghiu sub care considerăm celelalte realităţi economice, religioase, estetice, educaţionale, etc. — după cum, invers, economia este deasemenea un punct de vedere, un fel particular de a primi celelalte soiuri de valori, legile, şcolile, biserica, etc. Şi tot aşa, avem punctul de vedere al savantului, al pedagogului sau al politicianului. Realităţile sociale îşi servesc mutual de materie, iar forma este aleasă potrivit punctului de vedere în care ne aflăm în momentul când considerăm viaţa.

Dar toate acestea ne-au cam îndepărtat dela subiect.

In capitolul V al cărţii sale, d-l Negulescu abordează însemnata problemă a persoanelor morale. Insemnată, pentru că ea este piatra de încercare a sociologului. După cum geometrul trebue să ştie să „vadă în spaţiu" — tot astfel sociologul trebue să ştie să „vadă în social" dacă se poate spune. Şi trebue să recunoaştem că celor mai mulţi dintre jurişti le lipseşte acest simţ suplimentar. Partizanii teoriei zise a *ficţiunei,* cari consideră personalitatea morală ca o invenţie utilă dar ireală dovedesc incapacitatea lor de a percepe, în consistenţa ei, realitatea specific socială. In schimb, partizanii teoriei opuse — zise a „realităţii", cad în exagerarea contrară, dovedindu-se şi ei imperfecţi sociologi. Căci după dânşii, o asociaţiune de oameni este un fapt juridc suficient, care nu are nevoie de nici un ajutor din partea Statului. Ea trăieşte cu şi fără autorizaţia acestuia, care se mărgineşte doar a lua act de existenţa grupării, întocmai cum ofiţerul stării civile constată, pasiv, existenţa noului născut.

In realitate însă, lucrurile sunt mai complicate decât le cred partizanii ambelor teorii. Căci dacă e adevărat că o grupare, prin însuşi faptul că s'a format, are o existenţă deosebită de a membrilor ei, nu e mai puţin adevărat că această existenţă e precară şi nu poate atinge decât maximum consistenţa unei mulţimi sau a unei adunături de stradă. Statul, adăogându-i coherenţă şi putere propriu zis juridică, îi dărueşte o a doua viaţă, poate mai importantă decât cea dintâi. Şi ca să luăm însuşi exemplul teoreticienilor „realităţii" este fals că ofiţerul stării civile nu contribue cu nimic la viaţa noastră. El face din noi cetăţeni, cetăţeni români; graţie lui putem deveni majori, din pricina lui putem rămânea minori; el ne dă şi ne ia puterea. Ne permite să ne căsătorim, ne opreşte să ne recăsătorim, etc., etc. Ne ajută sau ne stânjeneşte viaţa, crează şi distruge facultăţi şi virtualităţi de acţiune. Toate acestea nu sunt egale cu nimica. Omul este ceea ce poate aduna dela alţii — zice profesorul dela Universitatea din Lyon, Goblot.

„Numai în faţa Consiliului de recrutare şi la judecata de apoi omul apare gol. Dar omul real, e îmbrăcat. Imbrăcat cu diversele haine pe care i le dă viaţa în comun. Acesta-i omul cu care se ocupă ştiinţa".

O grupare nu-i niciodată creaţiunea unui singur factor social. O asociaţie conţine valori de tot soiul: economice, morale, uneori religioase, adeseori estetice, aproape întotdeauna politice. Aşa încât, datorită acestor valori nejuridice, ea are deja o realitate. Adaosul de valori juridice nu o creiază din temelie — cum vrea teoria ficţiunei — ci îi dărueşte un surplus de viaţă, surplus uneori important, în tot cazul însă intervenţia juridică a Statului înseamnă pentru asociaţiune o operaţiune creatoare, iar nu una pur constatatoare — cum cred partizanii teoriei „realităţii".

Intr'un cuvânt — cum scrie foarte bine d-l Negulescu: „Este o erezie a susţine că gruparea omenească nu e o realitate, o forţă distinctă, separată de membrii componenţi" — ca probă, gruparea poate avea drepturi mai multe decît indivizii ce o compun. De pildă... dreptul de a comanda, drepturi de putere publică".

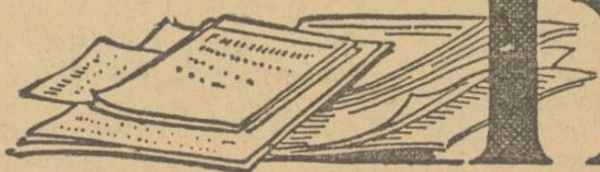
Decât — adaogă d-sa cu dreptate — dacă e adevărat că „legiuitorul nu poate creia din nimica ceva, nu se poate zice însă nici că persoana morală e o realitate care există juridiceşte şi fără nici o intervenţie a Statului".

Prin această concepţie eclectică, d-sa se arată a da o egală importanţă alături de valorile juridice, şi celorlalte valori care compun societatea şi care, şi ele, pot *creia* realităţi.

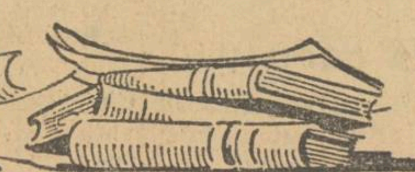
Din nefericire spaţiul nu ne permite să arătăm cum autorul are interesante păreri personale asupra actelor de guvernământ, pe care le defineşte „măsurile impersonale, temporare, uneori extralegale, luate, în caz de pericol, de puterea executivă pentru a salvgarda existenţa populaţiunei de un flagel şi sustrase oricărei căi de recurs jurisdicţional". După cum se vede, autorul e pentru îngrădirea şi împuţinarea faptelor care să intre în categoria actelor de guvernământ — soluţie esenţialmente democrată — ca de altfel toate câte sunt presărate dealungul întregului Tratat.

In volumul II, autorul făgădueşte a se ocupa de organizarea administraţiei teritoriale a României, iar în al III-lea, de aceea a administraţiunilor şi serviciilor speciale.

D. I. SUCHIANU

INSEMNĂRI

„Aripi frânte"

La Teatrul Regina Maria s'a reprezentat piesa „Aripi frânte" de d. A. de Herz, ale cărui lucrări dramatice — dela războiu încoace — se joacă cu succes şi în linişte pe toate scenele din ţară, oficiale ca şi particulare.

Cu prilejul „Aripilor frânte" — nu ştim pentruce — s'au împărţit manifeste şi proclamaţii împotriva atitudinii politice a autorului. Până acum încriminările de ordin politic se aduceau numai oamenilor politici, şi nu totdeauna: ci în ajunul alegerilor, cu ocazia pertractărilor, etc. Astăzi acelaş procedeu se încearcă şi în artă.

Acei care s'au silit prin fluerături şi huidueli să împiedece reprezentaţia piesei d-lui Herz, şi-au dat însă seamă că şantajul politic, represiunea politică, răzbunarea politică, nu prind nici în politică, dar încă în artă.

Cei câteva zeci de patriotarzi dela Teatrul Regina Maria au vrut să facă o distincţie între piesă şi interpretare. Actorii însă s'au solidarizat cu opera. Iar d. I. Manolescu a respins cu desgust laudele care i se aduceau.

Atunci arbitrii politici au făcut apel la sală, dar — în afară de un deputat liberal — n'au putut cuceri pe nimeni.

Fluerăturile în teatru se bazează pe aprobarea sălii, zgomotos sau tacit exprimată. Dăunăzi patrioţii de ocazie n'au avut alături decât, poate, organele poliţieneşti. Acţiunea „patriotică" a luat proporţiile şi înfăţişarea unei cabale.

După câteva ceasuri de pertractări între diferiţi agenţi ai forţei publice, care dădeau somaţii în numele legii şi le retrăgeau în numele lor, — o parte din tulburători au fost evacuaţi din sală. Cei rămaşi s'au încercat să continue scandalul. Atunci a intrat în funcţiune regisorul care a aprins luminile. Spiritele s'au liniştit ca prin minune. Revoluţionarismul românesc nu se manifestă cu curaj decât în întuneric. E de esenţă clandestină. Chestia scrisorii anonime, — iscălită de rebeli — nu-i luată de Caragiale din lumea poveştilor...

In această atmosferă „patriotică" s'a jucat piesa patriotică, poate prea patriotică, a d-lui Herz. Subiectul piesei: suferinţele unui fecior de Domn moldovan, exilat în străinătate, chinuit de dorul de ţară care-l ucide clipă cu clipă, a fost bine ales de d. Herz. Autorul l-a tratat ca un adevărat om de teatru. Prin zgomotul cenzorilor a răzbătut totuşi frumuseţea versurilor care cântă basmele, amintirile, dorul — trei pasagii minunate, pline de o reală poezie.

Dar după frânturile prinse printre huidueli, nu se poate face o cronică teatrală. — *M. Sevastos.*

Originalitate

Ne-a căzut din întâmplare în mână o publicaţie, intitulată MEDUZA „Revistă literară şi critică, redactor Mihail Steriade, Focşani." Titlul acesta este pus jos de tot, pe copertă, căci în partea de sus a ei este tipărită o poezie cu cerneală roşie. Coperta se prelungeşte în dreapta cu o clapă care se îndoae şi pe care se află imprimat o scrisorică, cu data Septembrie 1925, cătră o domnişoară (sau poate doamnă) Jeannie. Clapa e cusută pe marginea coperţei cu aţă albă. Acuma, când deschizi revista şi vrei să ceteşti ceva — o deschizi la pagina 16 (dealtfel n'are paginaţie, dar am numărat foile.) Dacă ai voi să tai filele — cum se obicinueşte — ca să ceteşti versurile dela început — nu poţi, de oarece rămâi cu foile în mână. Odată revista deschisă la pagina 16, — se mai deschide încă în două părţi, la dreapta şi la stânga, aşa că ajunge la o dimensiune de 78 centimetri. Atunci, dela mijloc se ridică în sus patru foi, iar dela capătul din dreapta se mai ridică, şi tot în sus, alte patru foi, plus un portret: un tânăr frumos, de profil, cu pălărie moale pe cap şi cu colţul batistei scos afară din buzunar. Nu ştim cine e, probabil redactorul...

Revista conţine versuri şi proză şi e tipărită cu roşu şi cu albastru.

Despre cuprinsul publicaţiei aceşteia nu-i nevoie să vorbim. Aflăm însă la „Tâlcul Meduzei" dela pagina 25 (cuvântul introductiv, desigur) că revistele la noi mor de lipsă de originalitate. Dacă este aşa, atunci „MEDUZA" va trăi cât anii lui Matusalem.

Un interview

Ziarul „Rampa" a întreprins o anchetă literară. D-l D. D. Patraşcanu, intervievat de un redactor al acestei gazete, a dat răspunsuri foarte juste şi cumpănite.

Le reproducem mai jos în rezumat:

OFENSIVA CARŢII:

Lucrările bune trebuesc răspândite — ca să se desvolte gustul cetitului făcând din el o trebuinţă sufletească.

Colportajul la sate ar fi unul din mijloacele cele mai bune. Poate că şi statul ar putea face ceva în direcţia asta, dar între ce ar putea şi ceia ce face, e o mare deosebire. Totuş au fost create multe biblioteci — alimentate de stat. Aici însă cărţile proaste covârşesc pe cele bune

POLITICA NOASTRĂ CULTURALĂ:

Trebuie să înceapă dela abecedar. Stârpirea analfabetismului — ruşinea ţării — este o datorie imperioasă pentru pătura conducătoare.

CONSILIUL LITERELOR:

Nu este necesar. Programul lui — aşa cum a fost anunţat, nu se poate realiza numai prin deliberările câtorva, fie ei oricât de pricepuţi. Multe puncte din el stau în legătură cu situaţia organică a ţării care nu se poate îndrepta aşa de uşor.

Acest consiliu a fost şi în Franţa — dar n'a trăit decât o lună. Acolo a funcţionat mai de mult chiar un minister al literelor — care deasemenea s'a desfiinţat ca ceva nefolositor.

SUBVENŢIILE:

Pot influenţa o producţie literară — însă de cele mai multe ori proastă.

SOLICITUDINEA PENTRU ARTE:

Fiecare artă este selecţionată de anumită vreme, şi deci prin însuşi acest fapt încurajarea uneia este mai mare decât ale celorlalte. In principiu însă toate merită aceiaş solicitudine, de oarece toate pornesc din acelaş imbold sufletesc şi înobilează deopotrivă fiinţa omenească.

ORIENTAREA LITERATURII ROMANEŞTI:

Habar n'am!

RAPORTURILE DINTRE EDITOR ŞI AUTOR:

Trebuesc să fie de ambele părţi cinstite şi drepte: să-şi iee fiecare ce i se cuvine.

OPERE IN PREPARAŢIE:

Un volum de nuvele intitulat UN TEMPERAMENT EGAL şi volumul II din VIEŢILE SFINŢILOR intitulat SFINTELE AMINTIRI care va apărea la sfârşitul lunii Noembrie.

CE VOIU FACE IN VIITOR?

Ca să vă pot răspunde, ar trebui să am un contract cu Dumnezeu şi — până acuma — nu-l am.

Miguel de Unamuno

Unamuno e unul din cei mai de seamă gânditori şi scriitori ai Spaniei contimporane. S'a născut în Bilbao, la 1864. A fost multă vreme profesor de limba şi literatura greacă la Universitatea din Salamanca. In cele din urmă, sub pretext că nu-şi făcea regulat cursurile, a fost surghiunit în insulele Canare.

A desvoltat o activitate imensă pe diferite tărâmuri. Spirit variat, s'a distins ca filosof, critic, eseist, poet, romancier, autor dramatic, profesor, curagios om de acţiune politico-socială. Insufleţit de idei generoase şi de înalte idealuri sociale, a devenit repede popular în Spania dar mai ales în vremea din urmă când s'a solidarizat cu acţiunea de protest a lui Blasco Ibanez împotriva apăsării dictatoriale a lui Primo de Rivera în complicitatea regelui Alfons. Exilarea abuzivă a lui Unamuno a dat prilej intelectualităţii europene să-i facă o impunătoare manifestaţie de simpatie şi să ia apărarea acestui mare cetăţean şi scriitor.

Dar dincolo de această luptă civică, Unamuno rămâne eruditul preţuit şi scriitorul subtil. Aşa precum Voltaire, Hugo sau Anatole France sunt fideli reflectori ai spiritului francez, Unamuno e unul dintre cei ce au zugrăvit cu mai multă apropiere de adevăr obiceiurile, sufletul şi oamenii Spaniei de azi.

Pe lângă traduceri din Schopenhauer, Carlyle, Kautski, etc., a publicat nenumărate volume originale, din cari cităm: Ensayos ((Incercări) 7 volume; Paz en la guerro (roman); Amor şi Pedagogie (roman); Din ţara mea (Amintiri); Viaţa lui Don Quijote şi a lui Sancho; Niebla (roman); Poesias: Rosario de sonetäs liricos; Novelas y novelistas; Critica profană, Soliloquios y conversaciones; Del sentimento tragico dela vida; Esenţa Spaniei, etc.

Nuvela „Rivalele" din ultimul număr (40) al „Lecturei" dă un exemplu de puternica originalitate a acestui literat a cărui operă e aproape necunoscută la noi.

Veniturile literaţilor

Incep şi veniturile scriitorilor să atingă cifre impresionante. Ele, negreşit, sunt în strânsă legătură cu numărul ediţiilor. Verlaine a ajuns la a 112-a mie. Poeziile lui Victor Hugo raportează anual 200.000 franci (francezi). Cât despre Lamartine, editorul său incasează beneficii considerabile din vânzarea a 1 milion 400 mii volume. Se ştie, apoi, că Anatole France îşi îngăduia un confort şi un trai princiar, mulţumită veniturilor dela operele sale.

Filozoful

In „Revue de France" dăm peste o definiţie a filosofului, pe care o formulează Frédéric Lefévre în termenii ce urmează:

Socotesc **filosof** pe orice om, de orice treaptă culturală ar fi, care încearcă adeseori să-şi facă o vedere de ansamblu, o viziune ordonată a ceeace ştie, mai cu seamă de ce ştie prin experienţă directă, interioară sau externă. Se poate concepe un filosof de mare stil, care să n'aibă cunoştinţe ştiinţifice, şi care n'ar fi mai puţin o personalitate destul de interesantă. Poate chiar prea interesantă

Rockfeller, poet

John Rockfeller a ajuns de unde în genere se porneşte. La vârstă de optzeci şi şease de ani face versuri. Desigur, ca miliardar, îşi închipue că va avea la dispoziţie şi toate rimele bogate din lume.

Ca membru al „Asociaţiei coloniilor de vest", pentru adunarea anuală a acestui grup a compus un mic poem, care se traduce astfel:

Viaţa mi-a fost lungă. Totdeauna fericită,
Plină de treburi, bogată în plăceri;
Am întâlnit satisfacţii în căile mele.
Viaţa mi-a fost lungă. Totdeauna fericită,
Dumnezeu a fost bun cu mine în fiece zi.

Când te chiamă Rockfeller, n'ar trebui să semnezi decât cekuri.

Fabricarea cărţilor

Cărţile altă dată erau în întregime copiate de mână; numai prinţii, cei prea bogaţi, ori mânăstirile le posedau. Cele dintâi încercări de executare a cărţilor economicoase le întâlnim în primii ani ai veacului al XV-lea (în Europa). S'a imaginat gravarea paginilor întregi în relief pe table de lemn. Odată terminate planşele, se dădeau cu cerneală: apoi se aşezau deasupra foi de hârtie, pe care apăreau literele după impregnarea caracterelor de lemn. Procedeul constituia sistemul denumit **impresia xilografică**. Evident, un veritabil progres—deşi se vede imediat încetineala şi costul excesiv. Noui cercetări au dus la imprimeria cu caractere mobile, tipografice.

Primele imprimerii nedatându-şi cărţile, nu se poate şti ce anume carte s'a executat tipografic. Cea mai veche ca dată este celebrul Psautier, editat la Mayenţa în 1457. Cele dintâi caractere de imprimat au fost cele gotice. Numai după 1466 s'a trecut la caracterele romanice, şi după 1500 la cele italice.

Rudyard Kipling

Rudyard Kipling, desfăcând într'o zi gazeta la care era abonat, îşi văzu cu surpriză trecut numele la rubrica deceselor.

Kipling se amuză mult de acest fapt şi trimise directorului ziarului o scrisoare concepută cam în termenii următori:

— Ziarul d-voastră îmi anunţă moartea. Ştiindu-vă totdeauna bine informat, îmi închipui că ştirea este exactă; şi de aceea vă rog să-mi anulaţi abonamentul care, deacum înainte, n'ar mai putea să-mi servească.

MARUNTE:

— In numărul viitor vom continua chestiunile şcolare un articol despre manualele didactice de curs secundar.

— A murit poeta americană *Amy Lowell.* Printre operele ei mai remarcabile sunt două studii, publicate unul în 1915 (Six poètes français) şi altul în 1921 (Poèmes traduites du chinois, cu un studiu). Născută în 1874, Amy Lowell a fost, timp de aproape 30 de ani, aceia care a popularizat în America literatura simboliştilor francezi.

— La Academia franceză candidează: pentru fotoliul lui *Maurice Barrès:* Louis Bertrand şi Emile Hinzelin; pentru fotoliul lui *Anatole France:* Léon Bérard şi Victor Bérard; iar pentru acela al lui *d'Houssonville:* Pierre Lasserre, Tancrède Martel, Ducele de la Force şi Paul Valéry. La acest din urmă scaun lupta va fi desigur între *Pierre Lasserre* şi *Paul Valery,* ambii bucurânddu-se de excepţionale favoruri printre membrii Academiei.

— Studiul „Le Symbolisme de l'Apparition", pe care *Léon Bloy* l'a scris între anii 1879—1880, a fost păstrat până în toamna aceasta în manuscript, când Doamna Bloy a încuviinţat tipărirea lui în volum, la editura Lemercier. Sunt pasagii întregi care arată viziunea de mare pamfletar a autorului.

— Marele premiu „*Gustave-Doré*", fondat de magazinul „A. B. C." şi editurile Grasset de Ferenczi, pentru a revela ilustraţiunile de talent, a fost dat anul acesta lui Paul François pentru ilustrarea romanului „Bal du comte d'Orgel". Al doilea premiu s'a dat d-rei Geneviève Rostan, pentru acelaş lucru, relativ la romanul „L'infirme aux mains de lumière."

— Primul roman unguresc tradus în limba franceză este acela care se intitulează „Selfridge escamoteur" de *Heltai.* Traducerea e făcută în Spania de către M. Revesz.

— Cea mai veche gazetă din lume şi-a încetat apariţia. Fundată în anul 400 d. Cr. ea a trăit cu foarte mici întreruperi 1525 de ani. Se numea „*Peking-Bao*", şi apărea în China, încă din vremea vestitului împărat Tiu Kuang Tsang.

— A murit la Hillion (Côtes-du-Nord-Franţa) *Georges Palante,* autorul lucrărilor „Etudes philosophiques" şi „Bovarysme". Acesta din urmă e studiu de critică, viu şi obiectiv.

— Bicentenarul Academiei ruse a fost sărbătorit la Leningrad cu o mare solemnitate, în mijlocul unei mari afluenţe de savanţi din toate ţările lumii. Franţa a fost reprezentată de Sylvain Lévi şi Pelliot, profesori la College de France. De Monzie, ministrul instrucţiunii publice, a trimis o scrisoare de felicitare.

— S'a comemorat la Atena împlinirea a 50 de ani dela moartea poetului grec *Spiridon Vassiliadis.* Sărbătorirea a fost iniţiată de revista „Parnassos" şi de Societatea autorilor dramatici din Atena.

— Se află sub tipar la „Cultura Naţională" romanul „Cutia Pandorei" de *George Cornea,* autorul romanului „Nebunia lumii", publicat anul trecut.

— Se anunţă în Bucureşti apariţia unei reviste de literatură, care se va intitula „Pagini libere".

— La 25 Octombrie s'a comemorat la Paris moartea lui Ch. Baudelaire (31 August 1867). Admiratorii poetului s'au adunat la cimitirul Montparnasse şi l-au celebrat cu pietate, sub preşedenţia contesei de Noailles. A vorbit Gustav Kahn, Contesa de Noailles a citit un poem inedit. Au luat parte actori dela Comedia Franceză.

— Premiul **Nobel** de literatură, pentru 1925, a fost decernat scriitoarei norvegiene: **Sigrid Undset.** Este cea dintâi scriitoare care şi-a consacrat întreaga viaţă studierii sufletului femeei. Pentru ea femeea n'a fost numai un obiect de studiu. Toate reacţiunile vieţii sentimentale a femeei sunt cercetate şi analizate cu înaltă putere de observaţie, cu accent pe ceeace este etern şi universal Cele mai însemnate romane ale autoarei sunt: „Age Heureuse", „Kristin Lavransdatter" şi „Marthe Oulie". Vom caracteriza într'un număr viitor întreaga operă a Sigrid-ei Undest.

Bibliografie

I. Nisipeanu: Elemente de psihologie pentru şcoalele secundare de băeţi şi fete, Edit. Cartea Românească. Bucureşti, preţul 50 lei.

Laurenţia I. Bacalbaşa: Când nu vrea muza (Nuvele şi schiţe), Tip. „România Nouă", Bucureşti, preţul 50 lei.

E Lovinescu: Istoria civilizaţiei române moderne (III.—Legile formaţiei civilizaţiei române), Edit. „Ancora", preţul 50 lei.

„Contele de Gobineau: „Renaşterea" (Scene istorice alese), în româneşte de A. Toma. Edit. „Ancora", preţul 60 lei.

Panait Istrati: Moş Anghel (Povestirile lui Adrian Zografi). Edit. „Renaşterea", Bucureşti, preţul 60 lei.

A. A.—Luca: Minunile naturii, Bucureşti, preţul 30 lei.

„Cuvântul Liber" No. 36 (T. Teodorescu-Branişte, N. Davidescu, Perpessicius, F. Aderca, Camil Petrescu, T. Arghezi, Barbu Lăzăreanu, etc.).

Societatea de mâine No. 45 (V. Osvadă, Onisifor Ghibu, N. Ghiulea, etc.)

Hasmonaea No. 5.

Răsăritul No. 2 (D. Nanu, N. Batzaria, Al. Lascarov Moldovanu, etc.)

Noua maternitate No. 29.

Curiozităţi

Aviz chelneriţelor

Antreprenorul unui restaurant din Colonia a concediat o chelneriţă pentru că fusese prinsă când se săruta cu un chelner. Chelneriţa a intentat antreprenorului un proces de daune. Judecătorul i-a satisfăcut pretenţia, motivându-şi sentinţa că slugile de sex femenin au dreptul să se sărute când şi cu cine le place, chiar în timpul serviciului.

Intinerirea

Doctorul Iavorski ale cărui experimente cu transfuziunea sângelui au atras atenţiunea lumii medicale, a declarat că oricare bătrân decrepit se poate transforma în tânăr plin de sănătate, prin înlocuirea totală a sângelui bătrân cu cel tânăr şi sănătos, luat chiar în câteva reprize dela diferite persoane. El mai afirmă că mai mulţi scriitori şi oameni politici au şi recurs, în secret, la acest mijloc, sub îngrijirea lui personală, şi, deci au realizat cu succes visul lui Faust.

Radio-deşteptătorul

In Statele-Unite s'a format o societate care se obligă să-şi deştepte abonaţii dimineaţă la anumite ore. Cu acest scop societatea instalează în apartamentele abonaţilor diferite cornete acustice sau trompete din care pornesc cele mai variate sunete în orele de dimineaţă. Radiotelefonul produce abonaţilor întâi salutări matinale, apoi cântarea corului bisericesc, noutăţile sportului, jazz-bandul... Amatorilor patului li se serveşte o scurtă conferinţă rostită cu glas tare despre avantagiile mari pe care le prezintă ziua de muncă începută de vreme etc.

Cerşetor milionar

De pe străzile Londrei a dispărut figura foarte populară a cerşetorului David Johns, care timp de 20 ani a cerut de pomană la uşile localurilor de petreceri nocturne. Poliţia constatând că de cinci zile Johns lipseşte seara dela postul lui, i-a căutat locuinţa. Era încuiată. Intrarea fu spartă şi bătrânul fu găsit în faţa pianului luxos, pe care cânta în timpul liber, după exercitatea meseriei de cerşetor. S'au găsit bani: două mii de lire sterline în aur şi chitanţa unei bănci pentru depunerea sumei de un milion de lire. S'a descoperit apoi faptul că cerşetorul acesta era proprietarul unui mare magazin de coloniale şi al unui salon de „five o'clock tea" frecventat de aristocraţia engleză. S'a revelat enigma existenţei lui Johns. Acum 50 ani sora lui Johns, foarte frumoasă şi uşuratecă, atrăsese ruşinea şi scandalul asupra familiei lor, printr'o aventură murdară. Tânărul hotărîse atunci să se „îngroape de viu" pentru lume şi-şi alesese meseria de cerşetor.

Gelozia şi ficatul.

Profesorul francez de psihologie Lemoigne a constatat, după cercetări îndelungate, că în majoritatea cazurilor gelozia apare ca o consecinţă a boalei de ficat. El citează cazul unei fetiţe de 11 ani care arăta atâta gelozie în ce priveşte o soră a ei mai mică, încât a trebuit ca copilele să fie absolut separate una de alta. Apoi fetiţa geloasă fiind pusă la dietă lactată timp de o lună, s'a vindecat complect de gelozie. Lăsată din nou în condiţiile de mai înainte, accesele de gelozie au revenit din ce în ce mai puternice, coincidând cu agravarea boalei de ficat. Mai ales atunci când părinţii îi dădeau prea multe dulciuri şi unt. Aplicarea dietei şi reducerea dulciurilor i-a schimbat din nou starea generală şi i-a temperat gelozia. In genere, după cum dovedesc şi alţi medici partizani ai rezultatelor obţinute de Lemoigne, tocmai boala ficatului e cauza certelor şi geloziei. Cei geloşi trebue de acuma înainte să ştie că cel mai bun mijloc de vindecare este — abţinerea lor dela dulciuri şi dela unt, dieta lactată şi deci — restabilirea activităţii normale a ficatului.

Un truc fotografic

Unii fotografi parizieni câştigă multe parale într'un mod nu tocmai onorabil.

Un client poate fi fotografiat la un loc cu *Painlevé,* primul ministru ori *Poincaré,* fostul preşedinte al republicei, de pildă braţ la braţ, dacă vrea clientul. Un prieten credul, neştiind trucul, îţi va da o deosebită importanţă, văzându-te la braţ cu un ministru sau general. Un asemenea fotograf ar face multe milioane în ţara noastră. Ii servim ideia gratis.

Moravuri „ca la noi"

Din uşa principală a palatului ocupat de un ministru, zboară în stradă un joben, apoi un baston, şi însfârşit un domn, îmbrăcat în frac. Prin inerţia loviturii de picior primite mai jos de spate, domnul sare câţiva paşi înainte şi cade.

— Ce-i cu dumneata? — îl întreabă cu grijă un trecător.

— Nu ne-am înţeles asupra ultimului punct al proectului de lege, care se elaborează de politiciani cu participarea unui singur reprezentant al opiniei publice.

Consfătuirea s'a amânat pe mâine, — răspunde omul zburător, ridicându-se calm, luându-şi jobenul şi bastonul şi scuturând cu batista praful de pe joben...

„Bagaj" de hindus.

Decurând, la Paris, într'o agenţie de vapoare intră un hindus, pentruca să-şi cumpere un bilet pentru India. Fiind ocupat lângă casa de bilete, hindusul puse jos lângă bară o cutie, pe care o ducea cu el. Un băiat curios să vadă ce conţine cutia, ridică capacul ei, şi se dădu îndărât cu ţipete de groază: din cutie săriră repede cinci şerpi, târându-se apoi printre picioarele publicului. Din cauza panicei generale, Hindusul n'a putut să-i prindă imediat, şi un şearpe, de doi metri, intră în cabinetul directorului agenţiei, unde se încolăci în coşul pentru hârtii rupte. Aci îl găsi Hindusul. Ceilalţi şerpi fură deasemenea prinşi de proprietarul lor, care fu amendat de poliţia judiciară, sosită la faţa locului, pentru faptul că umblă cu asemenea „reptile care periclitează siguranţa publică".

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VI. — No. 259

5 LEI EXEMPLARUL IN TARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 22 Noembrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Muncitorii decorativi

După cum un individ se prezintă în lume cu fruntea înainte, iar nu cu burta sau altfel, tot astfel un popor...

CARAGIALE

Comfort de ultima perfecţie americană: oteluri cu poştă, telegraf, librărie, bilete de tren, bancă — lachei în livrea, flori şi cristal pe mese — companii de onoare salutând cu eleganţă prusiană, bustul lui Petru cel Mare, înfipt într'un boschet de lauri. Anunţuri transparente chiamă la „Unirea muncii cu ştiinţa"... „Lucrătorii şi ţăranii salută ştiinţa"....

Toate astea se puteau vedea în Septembrie trecut la Leningrad. Ocazia pentru asemenea dezvoltare de comfort desăvârşit şi ireproşabil „bon ton": Academia rusească serba două sute de ani dela înfiinţare... Cred că sovietele, pentru întâia oară, permiteau să se serbeze o instituţie *veche*. Dar între toate eleganţele revărsate acolo, una mă impresionează mai mult decât toate: anunţul transparent pentru Unirea muncii cu ştiinţa. E aici o graţiozitate plină de înţeles „Unirea" *muncii* cu ştiinţa arată, fără îndoială, că a fost pân' acum dezbinare între ele. In mintea celor care au redactat anunţul transparent, ştiinţa e un fel de ceva care se face fără muncă. Astfel, ţăranii şi lucrătorii fac desigur acum o faptă mărinimoasă: ei dau bună-ziua ştiinţei ca unui egal, şi o poftesc să şază alături de ei. Amabilitatea e mare şi e bruscă: pân' adineaori îi întorceau spatele, ori chiar îi arătau pumnul.

Teribilul Zinoviev a vorbit despre „însemnătatea ştiinţei pentru dezvoltarea omenirii", — vechiu subiect de paradă al bărbaţilor de stat, indiferent de culoare politică, după cum se vede astăzi. Este aşa un obiceiu, ca însemnătatea ştiinţei să fie confirmată şi blagoslovită, la ocazii solemne, de către bărbaţii politici. E aşa ceva ca stampilarea valorilor de stat. Foarte însemnat lucru mi se pare că toate acele graţiozităţi de ocazie n'au rămas închise între pereţii Academiei. In Moscova însăşi, cetăţenii Smidovici şi Krassin au vorbit — oficial — despre „serbarea împăcării sovietelor cu inteligenţa", şi despre „egala îndreptăţire a muncii intelectuale cu cea fizică". Şi iarăşi placate cu „Unirea lucrătorilor, a ţăranilor şi a ştiinţei".

Inevitabil şi magistral a adăogat cetăţeanul Zinoviev: „că oamenii de ştiinţă trebuie să se boteze toţi cu vremea întru evanghelia marxistă dela Moscova. In sfârşit, ne întoarcem la idilă.., şi cu ce pompă! E moment de solemnă bucurie. Nu fără oarecare jenă, dacă te gândeşti ce imens scandal tragic, câtă ceartă şi bătaie, pentruca să ajungem la această paradă a împăcării. Transparentele iluminate au reflexe de un irezistibil comic.

Oricum, cetăţenii Krassin, Şmidovici şi ceilalţi supratovarăşi au permis să se creadă că şi munca intelectuală e — muncă. Câtă vreme sublima ortodoxie comunistă era încă neştirbită, singuri muncitorii manuali şi cârmuitorii lor, formau unica nobleţe. Acum, printr'o nouă şi generoasă infidelitate faţă cu dogmele salvatoare, sunt promovaţi şi intelectualii la gradul de muncitori. E frumos, — constatăm noi toţi cei care n'avem nici tăria intransigenţelor deopotrivă teribile şi trecătoare, nici uşurinţa graţioasă a piruetelor oportuniste. Dar cu toată admiraţia pentru serbarea academică din republica muncitorilor, ţăranilor şi soldaţilor, pentru luxul recepţiilor oficiale şi mimica diplomatic amabilă faţă cu fracurile, decoraţiile şi tot dichisul reacţionar al delegaţilor străini, ne gândim că poate nu va fi prea uşor a face pe lucrători, ţărani şi soldaţi. să ia seama, însfârşit, că munca intelectuală e muncă. Cu atât mai greu acum, după ce supratovarăşii, cei care călătoresc în trenuri de lux şi gustă şampania regilor, au prelucrat cu viguroasă isteţime pe lucrători ca să considere infam parazit pe oricine nu va ţine în mână un ciocan, o secure sau condeiul catehismelor şi evangheliilor comuniste.

Dela sine şi în afară de tratamentul aplicat de politicianii revoluţionari, lucrătorii sau ţăranii sunt în situaţie să se gândească vag la ştiinţă atunci când ea le dă, de pildă, amnarul cu benzină sau pistoale cu repetiţie. Dar aceste instrumente „ştiinţifice", cu toată valoarea lor imediat palpabilă, rămân, în fond, curiozităţi de care se poate lipsi omul fără prea multă supărare. Astfel, plecând chiar dela lucruri atât de practice, apostolii politici pot lesne întări credinţa în inutilitatea ştiinţei; şi cu atât mai tare, cu cât ea nu produce, nici oricând nici direct, amnare mecanice şi pistoale cu zece focuri.

Era natural ca într'o revoluţie care implică o extremă negare a luxului, munca intelectuală să fie, cu abilă intenţie politică, compromisă ca anexă luxoasă şi bagaj reacţionar. Mai ales că ştiinţa implică un mandarinism care, cum spun apostolii purei revoluţii, perverteşte adânc sentimentul egalităţii umanitare. Dar, de necaz pe excesele stăpânirii uvriere, intelectualii sunt în primejdie să fie nedrepţi şi să uite lucruri însemnate care-i ating de-aproape. Nu politicianii comunişti, ci politicianul oricare este, ca atare, plecat să se dezintereseze de ştiinţă, ori chiar să-i fie ostil. Politicianul e robul pătimaş al poftei de putere; în cazul cel mai nobil, cum se zice, e robul unei credinţe simple şi strict închise. El s'ar interesa de intelectuali numai când ei ar forma o masă de care să atârne puterea în stat, şi care ar avea ciomagul în mână. Până atunci, comuniştii ori din contra, politicianii care ţin puterea, vor sacrifica totdeauna pe intelectuali şi instituţiile vieţii intelectuale, claselor dela care vine puterea, siguranţei generale şi altor aşezăminte imediat practice, pe care se întemeiază efectiv Statul.

Orice Stat se interesează mediocru de munca intelectuală. Şi e o ciudăţenie a vieţii sociale că el se interesează şi atâta. Desigur filozofia şi arta procură eventual Statului idei a căror propagare îi poate folosi lui direct, ori indirect. Desigur, ştiinţa e condiţia progresului tehnic. Dar Statul îşi poate procura literatura, lui trebuincioasă. eftin şi repede, fără concursul complicat şi tardiv al artei şi al filozofiei propriu zise.

Iar despre legătura între ştiinţă şi tehnică, politicianul tip, prin firesc practicism, e dispus să creadă că tehnicianii ştiu atât cât trebuie pentru a realiza progres tehnic, fără ajutorul mofturos şi greoiu al ştiinţei pure.

E ciudat numai că munca intelectuală are prestigiu decorativ, şi acest prestigiu durează în chip surprinzător, cum s'a văzut în parada din Leningrad. Flori, cristal fin, iluminaţie, lachei în livrea, bustul unui împărat între dafini — tot acest decor luxos pentru ştiinţă numai, şi in ţara muncitorilor, ţăranilor şi soldaţilor! Supremii lor conducători le dau acum voie să descopere că producţia intelectuală se obţine prin muncă; şi le combină o paradă aranjată de regisori meşteri. Să ne bucurăm fără să întrebăm prea mult dece s'a întâmplat aşa... Mi se pare că eu am scris mai sus o formulă învechită.

Oficial nu se mai zice de câtva timp: lucrători, ţărani şi soldaţi. Treimea s'a redus prin eliminarea soldaţilor. Cine ştie? Poate că tocmai soldaţii erau cei mai rezistenţi împotriva ştiinţei. In tot cazul, la parada academică, s'a vorbit mult şi de pace; şi asta e absolut frumos, întâmple-se orice cu muncitorii intelectuali. In sfârşit, până una alta, este evident că împăcarea s'a făcut, şi în baza ei ne este acum iertat şi nouă intelectualilor să ne numim — lucrători.

Au fost clipe grele, în care mie şi altora ne-a fost frică groaznic că va trece multă vreme până să căpătăm acest titlu care ne dă pur şi simplu dreptul la viaţă.

Când te gândeşti că se putea să nu-l căpătăm de loc...!

PAUL ZARIFOPOL

SINGURI

E-aprinsă lampa. Galbena-i lumină
Domol clipeşte, palidă şi rece;
E frig... In sobă focul ce se trece,
Din vreme'n vreme pare că suspină.

Cu fruntea'n mână stai tăcut la masa,
Acelaş gând ne doare şi ne leagă...
Noi ne gândim la viaţa noastră 'ntreagă....
Se stinge focul; şi-i tăcere 'n casă.

Iubite, strânge-mi mâinile 'ngheţate,
Incet şi blând rosteşte al meu nume,
Căci noi suntem străini, străini pe lume.
Ca două păseri prinse şi uitate.

In clipe de odihnă, fără soare,
Când ne cuprinde umbra ne'ndrăzneată
Treptat şi lin, când stelele prin ceaţă
Abia lucesc şi palide şi rare, —

Eu iţi voiu spune-un basm din vremuri stinse,
Cu 'mpărăteasa-a dragostei şi-a milei...
Tu obosit, ucis de truda zilei,
Iţi vei lăsa pleoapele învinse.

Iar când voi sta tăcută, 'mpovărată
De gânduri şi statornice, şi grele,
Iubite, iartă-mi lacrimile mele, —
E-aşa de tristă viaţa câteodată.

OLGA VRABIE

Maxime şi cugetări

Adevărurile pe care vrei să le auzi mai puţin, sunt acelea pe care ar trebui să le ştii mai mult.
(La Bruyère)

A studia în bibliotecile publice, este a trăi la han.
(Emile Deschanel)

De-acuma într'o mie de ani, poate nu se vor mai tipări decât cele două bătrâne cărţi ale omenirii: Biblia şi Homer. (Renan)

Nu e nici o carte în care sa nu fie şi ceva bun.
(Pliniu cel bătrân)

A benchetui în cinstea marilor scriitori e felul nostru de a-i cinsti: ei au gândit pentru noi, noi mâncăm pentru dânşii. (Brunetière)

Greutatea nu-i să descoperi adevărul, ci să îndrăzneşti să-l spui. (Alfred Duquet)

Arta este divină: ea crează sau învie.
(Al. Dumas-fils)

Geniu, fără răbdare, nu există.
(Alfred de Musset)

Ca să judeci meritele unei femei, aşteaptă întâiu să nu mai fie frumoasă. (M-me Geoffrin)

Forţa nu primează dreptul, însă dreptul nu se arată decât prin forţă.

Acel care n'a sperat niciodată nu poate dispera.

Pedeapsa mincinosului constă în faptul că el nu poate crede pe nimeni.

Cel care se teme mai mult într'o închisoare este directorul.

Lupta între spirit şi inimă constitue caracterul principal al marilor revoluţii, atât individuale cât şi sociale.
(Auguste Comte)

Sub pretext că dragostea ţi-e mare, n'o pune pe marginea prăpastiei.

(Rabindranath Tagore)

AUTORUL

Sunt cel mai mare scriitor, nu încape îndoială. Am scris din primele zile ale adolescenţii şi, încă de pe atunci, dacă nu eram cel mai mare, desigur că începusem să fiu unul din fruntaşi. Precocitatea e privilegiul marilor talente. Când alţii silabiseau, eu aveam un punct de vedere literar.

Rămâne ceva încă nu tocmai pe de-a'ntregul desluşit. Sunt oare numai un foarte mare talent sau mai degrabă un geniu imens? Aş fi tentat să cred că personalitatea mea se cam imparte între două categorii, pe care le resoarbe şi le confundă. Sunt talentat în proză şi genial în poezie şi extraordinar în ce priveşte spiritul de observaţie şi analiză.

Este adevărat că părerile mele asupra evenimentului ce reprezint sunt împărtăşite pe de-a'ntregul mai cu seamă de nevastă-mea şi de copiii mei, care au moştenit de la părinte, enormele însuşiri. Noi constituim un trib cu o religiune deosebită: individualitatea mea. Soţia e mândră să aibă un bărbat, care suprimă veacurile în tovărăşia ei, iar copiilor le-am inculcat cultul literaturii, începând cu opera mea. Ei nu s'au jucat ca toţi copiii: ei au citit, în vreme ce alţii rămâneau copleşiţi de atmosfera vulgară a păpuşilor şi a jucăriilor. Copiii mei nu puteau să semene cu odraslele cititorilor: căci au deprins repede arta de a fi autori. De câte ori au fost rugaţi să recitează o poezie banală de abecedar, ei au spus din lucrările proprii şi dintr'ale familiei. Şi felul cum le-au spus e şi el interesant; căci pe lângă talentul creaţiunii, mai avem şi talentul dramatic, de-a materializa cu vocea, cu gestul, cu mimica opera literară.

Surâd când doctorul trece cu palma pe şira spinării copiilor mei, când le examinează sângele din buze, din pleoape şi de lumina urechii. Imbecilul mă vexează. El nu concepe ce-i un intelectual, un copil de intelectual, el ar voi să-i vadă şi pe-ai mei umflaţi ca porcii de măcelărie. Medicina nu se poate compara cu literatura şi în special cu literatura mea: e-o meserie inferioară. Medicul nu ştie să facă deosebirile necesare între un autor şi un simplu cititor. Cu aceleaşi degete îmi pipăie şi mie anatomia, ca tuturora. Nu ştie să puie nici inteligenţă, nici stil, nici imaginaţie în cercetările lui. El mă întreabă cu inconştienţă: cum merge scaunul? v'aţi analizat urina? Şi-mi cere să scot limba, să mă desbrac, să mă asculte, convins că funcţiunile mele atârnă, ca la toată lumea cealaltă, de scaun, de urină. El tratează aurul ca tinicheaua, fără să poată pricepe puterile deosebite care provoacă echilibrul şi-l păstrează la organismele de elită, situate în afară de tot ce este ştiinţă şi experienţă.

Insul care nu a scris în viaţa lui măcar zece sonete, nu poate să existe. Poezia, versul şi pe urmă proza, sunt singurele pietre de încercare ale valorii. Poţi să fii burduf de carte; asta e indiferent; dar poţi să dispreţueşti chiar ştiinţa copilărească a gramaticii şi să faci poezii splendide: asta e totul în viaţă. Evident că ceilalţi, deşi scriu, sunt departe de a se ridica la nivelul meu; am mai spus-o, sunt extraordinar — dar între un mare învăţat şi unul din scriitoraşii generaţiei actuale, eu tot pe unul dintre cei din urmă prefer.

Constat cu scârbă tăcerea sistematică din jurul meu. Am scos aproape anual câte două volume, sunt un autor citit şi critica a tăcut întotdeauna. Ce-i în definitiv, altceva critica decât produsul de a zecea mână al unui creator fără vocaţie? O ştiu destul de bine; totuş, când se întâmplă să apară o apreciere (slabă) sau portretul meu într'un ziar, mă trece o căldură de satisfacţie. Atunci iau gazeta, eu care nu citesc gazetele, scrise ca vai de lume, şi o arunc dimpreună cu hârtiile şi corecturile mele, distrat pe masă, ca un lucru fără însemnătate, după ce i-am sorbit conţinutul pe stradă, de câteva ori. Mă aşez şi parcurg.

— Ai găsit ceva? mă întreabă nevasta.

— Ia, o prostie. Incă unul care mă plictiseşte cu laudele lui.

Dar plăcerea e 'ndeoşte jignitoare. Căutând mai bine în intimitatea elogiului, văd că el nu se adresează de-a dreptul mie sau mai bine zis operilor mele. Este sau vorba incidental de mine, ca de satelitul unei împrejurări, sau sunt complimentat de bunătatea mea sufletească. Incă nimeni nu a scris otova, aşa, cum ar fi de dorit: „D. Cutare este cel mai mare scriitor din toate timpurile". Nici un critic nu a găsit această formă, totuş atât de elementară. Ca să vorbească de mine, critica vorbeşte aproape regulat de altcineva. Incă nu am citit un articol lung de cel puţin trei coloane, purtând ca titlu, cu litere compacte, cum se cuvine, numele meu. In librăria străină am văzut volume întregi de studii consacrate câte unui confrate de pe vremuri. Criticii noştri nu se pricep să facă o carte, de pildă, ca străinii: **Balzac, sa vie et son oeuvre; Goethe et son temps**; sau lapidar: **Dante.** Ei abia sunt în stare să dea din când în când câte un articol alambicat, ocolitor, aşa scris, aşa construit în cât nici nu ştii cu ce te-ai ales după lectură. Dacă nu citesc neted într'un articol şi de mai multe ori, fără deşartă frazeologie, că sunt un scriitor genial, nici nu mai citesc. Criticul la noi nu poate să-ţi procure o bucurie întreagă, să poţi afirma şi tu: iată un estet care m'a priceput.

Acest lucru se întâmplă însă cu alţii — şi de aceea sunt revoltat şi nu-mi tihneşte. Cum, mizerabile? Am umplut editurile cu numele meu, am muncit douăzeci de ani, publicul mă urmăreşte, şi tu mă ignorezi? Care este prima ta datorie, dacă nu să-ţi începi toate articolele cu mine, ori despre cine şi ce ai vorbi? căci ori eşti critic ori nu eşti. Eu sunt amestecat cu toate problemele şi preocupările timpului meu, căci toate, absolut toate, se află într'o formă oarecare în opera mea, şi tu, pigmeu şi muscă, te faci că nici nu ai auzit?

Cât am fost mai tânăr am suportat această nedreptate pe care mi-o face laşitatea contimporanilor şi chiar a prietenilor mei (evident mai puţin înzestraţi, dar cine nu are prieteni?). Am acceptat să fiu trecut cu vederea şi să mi-o ia alţii înainte, care nici n'au muncit cât mine nici nu au ajuns la măestriile mele. Am îngălbenit, însă am acceptat. M'a ros până la măduvă şi până la măruntaie elogiul exagerat, adresat câte unui aşa zis confrate, dar am răbdat, făgăduindu-mi adevărata mare răzbunare: înmulţirea volumelor mele. Am scris poezii, povestiri, romane luate cu cruzime din viaţă şi amplificate şi rafinate conform puterii mele unice. Azi opera mea e considerabilă şi pot privi din înălţimea ei cu un orgoliu greu de stăpânit. Ei bine, fenomenul nemaipomenit continuă să mă zădărnicească. Nimeni nu a judecat obiectiv aportul meu cel nou în literatura universală. Ei bine, când se va caligrafia marele pergament? cât să mai aştept? Opera mea e-aci, aproape completă.

Uneori am făcut jertfa mândriei mele legitime, am concedat să sugerez câte unui prieten, că este momentul să scrie despre mine, despre o carte a mea. Mi s'a făgăduit. Am revenit la chestiune. Mi s'a făgăduit din nou. Ascultă! mi se pare că te cam joci cu mine? am intervenit. Mi s'a răspuns cu codeală: am pierdut volumul nu mi-ai dat volumul dumitale; crede-mă că-mi lipseşte timpul ca să pot pregăti un articol demn de dumneata.

Prin urmare, canalia recunoaşte ce fel de articol mi se cade, însă nu se încumetă să-l scrie: e invidios.

Alte ori am insistat: cum ţi-a plăcut ultimul meu roman? Admirabil! mi s'a răspuns. Dacă l-ai găsit admirabil, de ce nu o scrii undeva? am întrebat. Şi individul, încurcat, nu a mai ştiut răspunde. Odată, pe neaşteptate, m'am dus la critici în birou şi am găsit cartea mea, aruncată printre ziare cu foile netăiate! Canalia este şi de-o abjectă lipsă de bună credinţă.

Revistele şi ziarele la care colaborez, pe care le ajut deci să trăiască şi să prospere, mi-ar fi produs o reală plăcere însoţind cu italice articolele şi povestirile mele şi lămurind cititorului cine sunt şi ce gol umple literatura mea. Câte odată, neavând ce face de ruşine, o notiţă a precedat colaborarea mea, calificată în termeni cât se poate de nepotriviţi. **Harnicul** nostru colaborator. Scriitor **onest şi conştiincios.** Unul din scriitorii noştri **cunoscuţi şi iubiţi.** Am protestat, le-am spus că nu vreau să fiu nici **cunoscut** nici **conştiincios** nici **harnic**; le-am spus că o singură situaţie poate să-mi convie, aceea care atrage după sine cuvinte cam în felul următor: **celebritate, ilustru, incomparabil, cel mai** şi nu **unul din cei mai.** Ba de câteva ori m'am văzut calificat chiar de **simpatic.**

Cât priveşte locul ocupat de colaborarea mea, el nu a fost niciodată primul într'o revistă. Gelozia confraţilor m'a aşezat dacă nu la coadă, dar cam pe la mijloc, între câte două nulităţi evidente. Intrebând, mi s'a obiectat că acest lucru esenţial nu are nici o importanţă, că dimpotrivă selecţia se face de-a'ndaratele. Am remarcat că toate revendicările mele au fost întâmpinate cu argumente de acest fel, în care se ascundea câte ceva. Ce putea să se ascundă? Intrebarea m'a turburat, m'a înfuriat. Tocmai târziu am descoperit că toţi confraţii mei se simţeau umiliţi de personalitatea mea literară şi că necazul lor nu se putea răzbuna de cât prin evaziv şi vag.

Astăzi, tăcerea tot mai adâncă din preajma mea mă sufocă. Nu o mai pot uşor tolera. Mustăţile şi părul de la tâmple, răzbite de chimie, au înflorit în culori mucegăioase de curcubeu în acuarelă ieşită de soare. Ochiul mi s'a ascuns în punga cocoloşită a unui obraz de om care a suspinat. Gura mea e acră şi amară şi sensibilitatea mi-a devenit ţîfnoasă. Inverzesc de un cuvânt şi mă întunec stacojiu de-o observaţie deşuchiată. Ceva ca ficatul, o glandă scorţoasă mă zgârâie în interior. Mă duc să-mi cumpăr o pălărie şi las o însemnare să mi se trimită pachetul la domiciliu. Contabilul de la cassă mă face să repet de câte patru cinci ori numele meu.

— Cum? te văd om în toată firea, îi spun. Ce fel de şcoală ai făcut dacă încă nu ai auzit de mine.

— Sunteţi deputat, mărog?

— Ce deputat, nerodule! îi adaog. Sunt cel mai mare scriitor al timpului de faţă, tristă generaţie analfabetă!

Acelaş lucru mă necăjeşte la telefon, când trebuie să învăţ pe câte un dobitoc, care mă deranjează căutând pe altcineva, cum mă chiamă şi cine sunt.

Suportând contradicţia dintre nivelul scoborît al epocii şi monumentul meu literar, am ostenit. Azi apuc de piept pe fiecare şi îl târâsc la picioarele mele. M'am hotărât să nu mai cruţ. Ii spun verde confratelui care evită să mă celebreze: cu dumneata, care eşti un idiot am isprăvit. Iau prietenii care mi-au mai rămas, pe unul câte unul şi în fiecare zi stric o legătură veche. Ai prilejul acum să-mi dovedeşti că recunoşti valoarea lucrărilor mele. Dovedeşte-o. Srie un articol despre mine. Nu vrei să-l scrii? Te-am înţeles: îmi eşti vrăjmaş. Două-zeci de ani mi-ai fost prieten: nu-mi ajunge. Vreau să scrii, ca să rămâie, că am fost prieteni literari, nu prieteni ordinari. Nu cutezi... Adio. Vreau să rămâi singur şi să mă desfac de toţi, singur cu arta mea, cu geniul meu şi cu volumele mele extraordinare. Eu nu sunt pentru voi...

T. ARGHEZI

„Orto-nerozia" lui B. P. Hasdeu

Renumele de poet dramatic și l-a intemeiat B. P. Hașdeu prin *„Răsvan Vodă"*, dramă istorică în cinci acte și în versuri, care, începând cu 10 Februarie 1867 (când a fost reprezentată pentru întâia oară pe scena Teatrului Național din București de trupa lui M. Pascaly 1), formează una din piesele permanente ale repertoriului nostru teatral. S'au tipărit, în acelaș an, două ediții sub titlul „Răsvan Vodă și Vidra".

Totuși, Hașdeu a mai înregistrat încă un succes de teatru, în 1866, cu altă piesă, *„Domnița Ruxanda"*, dramă istorică în cinci acte și în proză. Această dramă fu jucată în stagiunea de toamnă a anului 1866, tot la București, director al Teatrului Național fiind C. Demetriad. 2)

Drama aceasta s'a tipărit întâi în revista lui Iosif Vulcan „Familia" (anul IV, 1868). Reprezentarea acestei piese n'a mai fost reluată și am fi uitat-o poate, pe nedrept, dacă Hașdeu n'o retipărea după 30 de ani sub titlul „Femeia", schiță dramatică în cinci acte. 3)

Dacă aceste două drame romantice — patriotice ne duc cu gândul departe în trecutul Moldovei (sfârșitul veacului XVI și inceputul veacului XVII), în schimb o altă piesă a lui Hasdeu, o comedie de astădată, ne înfățișează viata românească din chiar timpul autorului.

Comedia lui Hasdeu, cunoscută sub titlul *„Trei Crai dela răsărit"*, a fost publicată pentru întâia oară în ziarul „Columna lui Traian" (începând cu No. 43 din 15 Noembrie 1871) și purta titlul de *„Orto-nerozia"*.

De astădată subiectul nu este istoric-romantic, ci realist, iar istoricul Hasdeu face loc filologului polemist și zeflemist în acelaș timp.

Astăzi, de sigur, comedia lui nu prezintă un interes de actualitate, cu toate calitățile ei indiscutabile, întrucât este o piesă tendențioasă, o sarjă prea transparentă și răutăcioasă la adresa latiniștilor și franțuzomanilor de la 1870.

Impotriva acestor exagerări, nefirești și primejdioase formării limbii noastre literare, lupta se dăduse în revistele acelei vremi prin polemici aprinse, la cari participară pe lângă istorici și filologi încă și literați și critici.

Hasdeu transpune lupta pe scândurile teatrului și înlocueste armele polemicei științifice cu zeflemeaua, care l-a caracterizat.

Se poate afirma că și dânsul a contribuit la victoria finală a bunului simț în chestiunea limbii noastre. Și poate într'o măsură mai mare decât criticii-teoretici, întrucât rezolva problema în mod practic în fața marelui public cu ajutorul satirei, care totdeauna a fost întrebuințată cu folos în combaterea defectelor și moravurilor omenești.

Personagiile comediei lui Hașdeu sunt:

1. *Hagi Pană,* băcan.
2. *Marița,* fie-sa.
3. *Numa Consule,* profesor de limba latină.
4. *Jorj,* copist la un minister.
5. *Petrică,* băiat din prăvălie.
6. *Trandafira,* o domnișoară de peste 40 ani.

Numele și ocupațiile personagiilor ne face să ghicim dela început intențiile autorului „Orto-nerozlei", cu toate că spectatorul neinițiat nu va vedea decât intriga amoroasă, ce se desfășură sub ochii săi.

Pană, băcan bogat dar sgârcit, are o fiică frumoasă, Marița, pe care doresc s'o ia în căsătorie și profesorul și copistul și băiatul din prăvălie.

Acest din urmă, cu toate că mai apropiat de fată atât sub raport social cât și sufletesc, și deci mai potrivit ca soț (continuând încă și profesiunea băcanului!), este însă prea sfios, pentru a-și declara amorul său pe față.

Numai stăruințele și îndrăzneala copistului Jorj îl fac să prindă curaj, iar mai târziu, ajutat de împrejurări, de cumintenia băcanului și nu mai puțin de istețimea sa proprie, devine stăpân pe situație, înlăturând pe ambii săi rivali primejdioși.

Jorj, tipul franțuzomanului, vorbește pe din două românește și franțuzește, formează fraze grotești, imposibile, silindu-se zadarnic să vorbească „cum zice Francezul". Această limbă păsărească, quasi-franceză, impresionează mult pe naiva fată, care, încântată pe deasupra și de poeziile și cântecele îndrăznețului copist, este gata-gata să-i dea inima și mâna.

Dar tocmai în momentul acesta primejdios pentru Marița îi iese lui Jorj în cale un rival serios în persoana profesorului de latină Numa Consule, în numele căruia șireata „marșandă" Trandafira stăruește (pentru bani buni, se înțelege! pe lângă simplul băcan.

Băcanul, încântat că va putea avea de ginere un profesor, este gata să cadă la învoială cu Trandafira, când lucrurile iau o întorsătură neașteptată și favorabilă pentru nenorocitul de tejghetar Petrică.

Pentru ca cititorul să poată gusta desnodământul comic al acestei intrigi amoroase și odată cu el stilul dramatic al lui Hasdeu ,reproducem scena finală din actul III,

SCENA IX.

Aceiași, Numa Consule, apoi Petrică.

CONSULE *(oprindu-se în ușă și ținând în mână o scrisoare, pe care o agită în aer):* Nece una data! Nece una data! Non este mihi cum externo connubium, dice a aviticul Seneca. *(Adresându-se cu oroare către Marița).* arhon-dască-le, mi-a script nădejde, dragoste, vecii veci- Iscălește! Dece barbarisime in dece cuvente! Ce superlativa abominatione! *(Jorj și Marița râd cu hohote).* 4)

1) și 2) cf. **D. C. Olănescu: Teatrul la Români. Partea II, Memoriul 2, pag. 82—83.**
3) **In volumul său „Sarcasm și Ideal", 1897, pag. 86—145.**

mai cu seamă că în ea Pană (=Hașdeu) combate atât latinismul cât și franțuzomania.

HAGI PANĂ *(către Trandafira):* Cine-i nebunul ăsta?

PETRICĂ *(arătându-se după spatele lui Consule):* E mirele, jupâne! Chiar mirele! Nu mai vrea pe domnișoara!

HAGI PANĂ: Bine, cucoană Trandafiră, dar apoi cu smintiți ai vrut d-ta să mă încuscrești?

CONSULE *(înaintând în mijlocul scenei):* Io exmentit? Exment't io?.. Filia tua, nefelice Panonie, mi-a script arhon-dască-le, mi-a script nădejde, drafoste, vecii vecilor, slugă, grăește, iscălește! Ecce epistola! Tresal sacrosanctele mane ale maiorilor nostri! O, Cicerone! O, Scipione! O, Nasone! O, Marone!.. Io exmentit? Exmentit io?

JORJ *(aparte):* Diable! Stratagema lui Petrică a reușit!

PETRICĂ *(încet Mariței):* Vezi, Domnișoară, că de dascăl te-am curățat: de duel nu se temea, dar de vorbe neletinești fuge ca dracul de tămâie; ca să te mai curăț acum și de celălalt, poftim de citește asta! *(Îi dă pe furiș o hârtie).*

HAGI PANĂ: S'a isprăvit socoteala! Du-te cu Dumnezeu, domnule Nasone-Marone! Odată cu capul nu-mi trebuie așa ginere! *(Intorcându-se către Jorj):* Tot mai bun e strengarul, dacă ia pe fată fără zestre...

JORJ *(iute):* Nici o para! Pas un sou, tată-hagiule!

MARIȚA *(după ce a citit la o parte hârtia, pe care i-o dedese Petrică):* Acum nu te mai vreau eu, domnule! Pentru dumneata este marșanda de alături. *(Apăsând asupra cuvintelor și arătând scrisoarea):* Aci treabă bănească, acolo amor!

JORJ *(confuz):* Ce n'est pas vrai !... Sunt victima unei intrigi !

PETRICĂ *(aparte):* Merge găitan!

TRANDAFIRA: Mi se pare c'au căpchiat cu toții. Unul pentru un petec de hârtie se lapădă de mireasă; cealaltă iarăș pentru un petec de hârtie respinge pe amant! Ce va fi scrind în acele hârtii, să-i înțeleagă bălanul! Eu nu pricep nimica!..

HAGI PANĂ: Ba eu pricep atâta, că vă gonesc pe toți afară! Fata îmi voi mărita-o după un neguțitor ca mine, nici craiu, dară nici letin, ci român curat, după cum ne-a făcut Dumnezeu și după cum nu ne va desface nici dracul, iartă-mă, Doamne! *(Către Petrică):* Uite, băiete! Poartă-te bine, strânge-ți un capital, mai vinde câte ceva din Revallisiera 5) aceea și-o să-ți dau ție pe Marița. *(Petrică sare de bucurie).*

MARIȚA *(către Consule):* Cât pentru d-ta, mă mir de ce nu-ți faci din cucoana Trandafira o doamnă Rosalia 6) și s'o iai apoi de nevastă?

CONSULE *(cu gravitate):* Nu e capace nece ella a aprofundare romana ortografia!

HAGI PANĂ: A scâlcia avuta, frumoasa și bărbata limbă românească, după cum o pocești d-ta într'un fel și franțosiții într'altfel *(arată către Jorj)*, amândoi buni de dus la balamuc, nu este orto-grafie, ci chiar orto-nerozie!

JORJ: Eu și el, quelle différence!

TRANDAFIRA: Zău așa! Orto-nerozia să piarză o bunătate de fată, pentru că nu știe letinește!

CONSULE *(cu aer triumfător):* Si fractus sillabatur orbis, impavidum me ferient ruinae!

TOȚI: Orto-nerozie! Orto-nerozie!

Cu aceasta se sfârșește comedia. Tipărirea „Orto-nerozlei" lui Hasdeu coincide cu apariția volumului I al faimosului „Dicționar al limbii române", scris din însărcinarea Academiei române de academicianii August Treboniu Laurian și Ion C. Massim. Acești etimologiști-latinești ferventi stăpâneau pe atunci Academia împreună cu Timotei Cipariu și isgoniseră din dicționarul lor toate cuvintele de origină neromanică, rezervând acestor barbarisme și neologisme străine un loc în „glossarul" de mai târziu. Dar și bietele cuvinte românești erau redate cu o ortografie imposibilă latinească.

Hasdeu, care devine membru al Academiei mult mai târziu (la 1877), pornește lupta împotriva acestor academiciani rătăciți chiar depe acum.

De aceea dânsul pune în gura lui Consule cuvinte latinești sau românești latinizate ca: nece (=nici), dicea (=zicea), dece (=zece), exmentit (=smintit), nefelice (=nefericită), script (=scris), ella (=ea), etc., cuvinte menite să stârnească nu numai râsul, dar și groaza unor pacinici cetățeni ca băcanul Pană, care îl socotește pe Consule drept un nebun, un smintit, un letin, bun de dus la balamuc împreună cu franțuzitul crai Jorj, pentru că pocesc, scâlciază „avutul, frumoasa și bărbata limbă română".

Hagiul cu bunul său simț preferă pe un „român curat, după cum ne-a făcut Dumnezeu" acestor doi nebuni și vine firesc să se decidă pentru sfiosul și modestul Petrică.

Dar făcând abstracție de caracterul polemic al comediei (și cu siguranță această intenție l-a făcut pe Hașdeu să o scrie!), ea trebuie să fie apreciată în primul rând ca o lucrare dramatică.

4) Pentru explicarea acestor cuvinte, este nevoe de următoarea lămurire. Intr'o scenă precedentă (V), Jorj povestește Mariței cum a provocat la duel pe profesor și cum acesta l-a amenințat cu parchetul. Marița îl urăște acum pe profesor și mai mult, dar nu știe cum ar putea scăpa de el. Intervine istețul Petrică, dictându-i următoarea scrisoare către profesor:

„Arhon-dascăle, nu cumvașilea să aibi vro nădejde de dragostea mea. Degiaba te ostenești, păpucindu-te mereu fără ispravă. In vecii vecilor nu-ți voi fi nevastă și nici nu voi grăi latinește. Slugă și mă iscălesc, Marița".

Petrică duce scrisoarea profesorului, care îi era pentru moment un rival mai redutabil, întrucât era agreat de băcan (care încă nu-l cunoscuse personal!). De al doilea rival (Jorj) dânsul nu se prea temea, știind bine că nu este pe placul băcanului.

5) O ciocolată de calitate proastă, de care Pană veșnic se temea că n'o va putea desface și va rămâne astfel în pagubă, deoarece avea o prea mare cantitate în băcănie. Desfacerea ei deci trebue să fie considerată ca o încercare pentru talentul de negustor al viitorului său ginere Petrică.

6). Rosalia este traducerea (după mania latinistă) a numelui românesc Trandafira.

Și citind Orto-nerozia, gândul nostru se duce fără voe la Molière, Delavrancea și Caragiale.

Suntem chiar tentați a crede că Hasdeu a împrumutat ceva din atmosfera „Avarului" lui Molière și, poate încă mai mult, că a anticipat creațiunile similare, de mai târziu, ale lui Delavrancea și Caragiale.

Analizând însă mai de aproape intriga, caracterele, mediul social și tendința din toate aceste comedii, vedem că Hasdeu este independent, original, în creațiunea sa. Scopul său nu este de a crea tipul unui *avar*. Căci Hagi Pană nu este stăpânit de patima bolnavă a unui Harpagon sau Hagi-Tudose în acceaș măsură exagerată, în care acești călăi nemiloși, sunt gata să-și sacrifice mai curând copiii, decât să scoată un ban din pungă.

Pe de altă parte, Jorj nu este așa de excentric și caraghios ca d. e. un Rică Venturiano; nici chiar Numa Consule, a cărui manie ne amintește mai curând pe simpaticul său coleg Chicoș-Rostoganu — atât sub raportul profesiunii cât mai cu seamă a limbii ce o vorbește.

Nu mai puțin se deosibește Petrică prin credința și cinstea sa față de stăpân, de Chiriac din „Noaptea furtunoasă".

Nimic din atmosfera amorală a lui Molière sau imorală a lui Caragiale nu vom descoperi în comedia lui Hașdeu, în care mediul social este nevițiat, simpatic chiar, cu o mică excepție: domnișoara Trandafira, care totuși stă mult mai sus decât d. e. coana Veta a lui jupân Dumitrache sau doamna Zoe Trahanache.

Totuși superioritatea *morală* a personagiilor din comedia lui Hașdeu față de celelalte amintite de noi, nu ridică comedia acestuia la înălțimea *estetică-artistică* a comediilor unui Molière sau Caragiale. Și aceasta din cauză că Hasdeu este mai puțin obiectiv, arătându-și simpatiile și antipatiile în chip prea vădit; și în acelaș timp este și mai puțin poet și stăpân pe tehnica dramatică ca ceilalți doi mari dramaturgi.

Intriga destul de bine susținută și dialogul destul de vioiu cu greu pot masca intenția de polemică a criticului-filolog, care recurge la teatru ca la un simplu mijloc, pentru a lovi în latiniștii și franțuzomanii vremii sale, transpunând astfel în mod nefiresc polemica și critica din ziare și reviste pe scena teatrului.

Din acest punct de vedere Hașdeu este mai înrudit cu Alecsandri și în plină atmosferă romantică-națională a scriitorilor dramatici dela 1870.

Spirit satiric, zeflemist, pătimașul Hasdeu n'a putut afla obiectivitatea senină artistică, cu care să creeze personagii dramatice, inspirându-se din realizarea socială imediată a timpului său. De aceea dânsul rămâne mult superior în dramele sale istorice-romantice, unde simpatiile și antipatiile sale sunt explicabile prin adevărul faptelor istorice, adevăr care oricât de dubios sau denaturat ar fi ieșit din pana sa de poet dramatic, pare totuși mai motivat, mai verosimil și deci mai acceptabil din cauza atmosferei nebuloase romantice, în care se deapănă firul acțiunii și se mișcă eroii unor vremi apuse, foarte depărtate de noi, vremi cari ni se par scoase din basme și a căror realitate o primim așa cum ni se prezintă, numai cu singura condiție, ca povestitorul să fie un adevărat meșter.

LIVIU MARIAN

Viața de apoi

(Feciorul lui Nenea Tache Vameșul)

Aci s'a oprit năzuința. Nici o rază îmbucurătoare. Amuzamentul soartei și-ar fi văzut mai departe de drum dacă reculegerea nu ar fi dejugat deșertăciunea așteptărilor zadarnice. S'a apropiat desmeticirea. Ințelepciunea ei a înlocuit cu răfuelile viitorului, promisiunile infertile ale trecutului. Ele au stat neclintite, semănate pe prispele tuturor mahalalelor, îndelung și ucigător de inutil. Nici o înfăptuire mai de soi! Resemnarea a oțelit dorința realizărilor și ele și-au îndreptat binefacerile spre altă lume. Urgisirea a pândit drumul copilăriei neștiutoare, toată vremea. Doliul înmormântărei speranțelor înțelate, s'a înălțat dealungul orizontului zădărniciei sombre. Privirea nu a mai avut încotro să-și mai întoarcă nădejdea. Suspinul consolărei s'a oprit în curmezișul pieptului. Inainte, pe poteca declinului sta înfipt dârz, tăișul înfrângerii. Așa a fost și la nunta ursitorilor, în casa curierului Nottara din ulița lui Vodă-Cuza, unde am făcut ochi. Niță a lui Văraru care m'a ținut în brațe, s'a lepădat de satana, beat! Și părintele Nae dela biserica *„Adormirea Maicii Domnului"*, după ce m'a scos din cazan, mi-a așezat la încheeturi mirul caliciei. Satana i-au mințit pe amândoi, și pe naș și pe popă! Și Satana mânia'ă și-a îndreptat urgia iadului spre nevinovăția mea! Satana a simulat o îndepărtare falșă la cele patru huiduieli făcute în amvonul bisericii de nașu-meu, pentru izgonirea lui dincolo de adâncurile pământului. Și nașul uluit, m'a trântit din brațe pe papura bisericii. Popa înspăimântat m'a îmbunat cu citania Iordanului și tămbălăul a intrat în mahalaua curierului cu un creștin nou, dar împelițat. Ce eram eu de vină dacă nașul a fost beat când m'a ținut în brațe? Satana s'a distrat cum nu se putea mai minunat! Tata m'a înălțat pe epoleții lui de lână, trimițându-mi prin despicătura bărbii, sărutarea sângelui care mă zidise. Au venit arșicele. Nici ele nu mi-au purtat noroc. Soalbele 'mi au fost neputincioase și mielele au curs toate în buzunarele lui Trică Ilie. Pe Azor mi l'a jupuit Iancu Căinaru. Numai el m'a iubit convins și hângherii drept răsplată pentru adorațiunea lui mută, au făcut din pielea lui, mănuși scumpe pentru doamne. Porumbeii nu au fost mai blând răsplătiți. Se brodiseră să iasă toți cu toții fătălăi și mama i-a trântit în oala cu ciulama. Cotețul lor a încins focurile măcinicilor. De bicicletă nici pomeneală. Moda ei nu prinsese în sărăcime. Cu chiu cu vai abea și-o pripășise în rate, domnul Amedeu comptabil la Casa Gaick, veșnic transpirat, cu ochelarii fără ramă, mâncând silabele și tocând cauciucurile. O priveam numai, jinduit, oglindindu-mi bucuria ochilor în luciul ei de lac luminos, care despica îngâmfat praful uliților. Și mulțumirea îmi era nemărginit de mare. La un moment dat gonind aprig după calul de fer dintre picioarele concave ale d-lui Amedeu, în mijlocul cărora țopăia mașina cea curioasă, mi se părea că aveam și eu bicicletă! Nu mai puțină îndurerare 'mi-a adus și nostalgia patinelor! Ierni dearândul mi-au dat cu tifla din galantarul lui Travizany. Unchiul Sava, grămăticul spitalului Mavrogheni m'a purtat toată copilăria cu minciuni și profesorul Florian dela *„Invățătura Poporului Român"* le interzisese în tot... Olimpul! Dorințele se potoleau în măsura în care se ințețeau. De unde bicicletă și patine când tunsoarea mi-o trăgea mama, cocoțat pe o doniță, în gura căreia înfigea o pernă și când în iernile care împotmolea toată suburbia *„masa"* o luam... pe băncile lui Șincai, *cu de cinci lipie, de cinci alva, de cinci măsline și de cinci dovleac!* Au venit zăcerile îndelungate, cu cataplasme și rachiu de drojdie! Ai casei au murit pe rând. A început cu tata. Tata a murit cu ochii deschiși. Mă privea prin sticla lor albastră în a cărei transluciditate rigidă se oprise în loc viața, inflexibilă, moartă și neîndurătoare și în ale cărei irizări șterse, fanate și imobile, încremenise un bob cenușiu, a cărui lumină rece urmărea craca de busuioc cu care îl apăram de muște. Mama urla între burlanele sobii. Deasupra, icoanele gătite cu vopsele aurii își trimiteau nepăsarea peste capetele jeluitorilor care se plesneau cu palmele de pulpe. Și tata nu mișca. Smalțul din priviri se albăstrea din ce în ce mai profund, treptat cu înserarea care se lăsa deasupra mortului, făcându-l mai înfiorător în nemișcarea lui nemiloasă. Și sâmburele cenușiu, din luminile adormite, pierea strivind deapururea iluzia vieții. I-am pieptănat barba și i-am potrivit uniforma de vameș. Intr'o vreme l'am strigat. O petunie s'a mișcat sub o ureche. Am dat un țipăt și mama a strigat către mine să-l las să... moară, căci de focul meu nu și-o fi dat omul bine sufletul! Dar tata nu mai mișca de mult! Noaptea târziu, într'o trăsură de herasca, escortată de patru masalale din care curgeau văpăi înecăcioase de lumini, tata mi-a lăsat la poarta cimitirului, sclavia unei tinereți în care aveam să înfățișez până la paroxism, splendoarea sărăciei și apoteoza umilinței! Vitregia lor am împărțit-o pe din două cu mama spre uimirea soartei care pândise în desesperarea noastră, deliciul amuzamentului ei neînvins. Am pornit s'o lovim în plin. Lupta a fost amară. Intr'o vreme ni s'a urcat în cârcă și răsuflarea ni s'a oprit la amândoi în coșul pieptului. Rostogolirea ne-a fost infinită. O vreme ne pierduse urma. Ne-am reîntâlnit apoi, din nou, în școală, în zăceri fără sfârșit, în lipsuri chinuitoare și în desesperări ucigătoare, cutreerând șandramalele după chirii eftine, bătând la porțile dregătoriilor pentru bonuri de lemne, sau implorând pe Dumnezeu pentru statornicia până în sfârșit a răbdării. A murit și bunicu — bunicu Alecu — care ne mai întrema obida cu înțelepciunile psaltiriei. Bunica i-a strivit bunătatea privirilor lui de sfânt, cu doi gologani mari *„de zece"* cu biserica spre tavan și a căror cocleală verzue făcea mai lugubre adâncurile orbitelor pierdute printre buchete otrăvitoare de flori bătrânești, ordinare, ursuze și fără parfum — flori de mort sărac. Și a eșit pe ușa iatacului, și el după tata, cu pantofii de brunel înainte, în drum spre cer, prinși într'un nod de mătase proastă și peste care ningea, în bătătură, în timpul slujitului, frunze triste din caisul altoit de mâna lui — mâna sfântului Alecu! S'au dus temeliile neamului. Le-a urmat poșidicu și sărăcia. Vlăstarele încolțite de ursită se îndesau, cățărate în strugurii oamenilor, în florile grădinilor, sau în turlele clopotnițelor. Printre ei 'mi-am vârât și eu umilința. Nevoile de jos, m'au tras grabnic de urechi. M'am strecurat printre crucile bisericilor și m'am luptat cu toate. M'au primit rând pe rând încălzindu-mă cu lumina albă a zâmbetului făgăduințelor perverse. Neșansa însă le-au închis gura repede și avântul a încremenit pe buze, în arsura ucigătoare a desamăgirii. Debuturi indolente, dubioase și lipsite de *„încoronare!"* Spectrul înfrângerii la toate răspântiile. Morții se grăbeau și isbândirea întârzia. Nici o mână de ajutor. Nici o consolare, nici un semn de mântuire! Fantoma răului era la post. Amorurile și-au călit, rând pe rând pumnalele în focul așteptării, m'au săgetat din mers, spre alte tinereți și s'au potolit apoi lăsând cangrene adânci în locul îndrăgirii! Departe, într'o negură de îndoeli, mi s'a arătat cealaltă jumătate a vieții. Acolo a răsărit un soare nou. Luminile lui 'mi-au adunat speranțele, împletindu-le de ledunca unui orizont de promisiuni. 'Mi-am luat drumul și într'acolo. Dar și aci, ca și pe toate cărările rătăcirii mele, s'au ivit spini care nici ei n'au fost mai blânzi. 'Mi-au secerat curând nădejdea. O mireasă mi-a pus otravă în mâncare pentru a-și regula mai grabnic... drepturile la pensie. O alta mi-a smuls perdelele din galerii, pentru găteala *„nouei ei locuințe"*, într'o toamnă care îngălbenea cu mine, pe o pernă de spital, a treia și *„cea din urmă"* a plecat în lume pentru nemulțumirea unei pălării care din *„neghiobia"* mea se întâmplase să nu fie tocmai la... modă!

* * *

Am rămas în drum, la răspântia neagră a nedumeririi, singur, orfan și pustiu!

M'am plâns popii. Popa a deschis ceaslovul, 'și-a așezat deasupra cuneiformelor stuful jumulit al sprâncenelor și a mormăit ceva în barbă. Intr'un timp și-a tras sgomotos duhul, a adunat la loc foile prăjite ale cărții pecetluindu-le între paftalele scoarțelor și m'a sfătuit să-mi încrucișez mâinile pe piept, să-mi ridic privirile în sus, spre cer, *„cam"* în dreptul muntelui Tabor și să aștept... VIAȚA DE APOI!

SĂRMANUL KLOPȘTOCK

BIBLIOTECA DIMINEAȚA
H. SANIELEVICI
IN TREN
No. 40
PREȚUL 6 LEI

Una din ultimele curti boeresti din Moldova în veacul trecut

Oameni de altădată

Nedespărţit de Manolache Oatu în mintea mea, este gramaticul moşiei, Todirică Calvânu, care avea în târg casă şi nevastă oacheşă, şi frumuşică, dar lucra ziua în *cănţeleria* moşiei, o odaie mare, din casa unde şădea Manolache Oatu, în care intrai direct din uliţa târgului.

Imi mai aduc cu drag aminte de cel mai bătrân din feciorii noştri boiereşti, de moşu Ion a Irinei, care slujise încă pe bunul meu. Povestia între altele, cum fusese trimes, cu doi ani inaintea volintirilor (deci pe la 1819), de vechilul de atunci al moşiei, calare, la Bohotin, ca să ducă hatmanului veniturile moşiei strânse pe un an şi cum, la sosire, l-au învăţat cei trei gramatici ce erau în *cănţeleria* de acolo, să zică boierului, când va vorbi cu el:

— Părinte hatmane!

Şi mai povestia cum acei trei gramatici s'au încurcat în socoteli şi n'au putut să socotească câţi galbeni făceau iermelicii şi rubielele ce le adusese, până ce el, Ion a Irinei, *„căruia numai atunci îi ieşise bine barba şi-i erau dragi bietele copile, de le strângea cu foc, la piept"*, a făcut, din cap, socoteala pe care acei netrebnici nu puteau s'o facă pe hârtie. Şi hatmanul li-a strigat cu dispreţ:

— Păcătoşilor! Nu vă este ruşine ca unul dela capre să vie să vă facă socotelile!

Moşu Ion a Irinei era tipul cel mai minunat al ţaranului moldovan cum era acesta pe la mijlocul veacului trecut, bine înţeles a acelui detreabă, cum dealtmintrelea erau cei mai mulţi. Om într'adevăr cu frica lui Dumnezeu şi cu grija de pacat, blând, bun la inimă, de o cinste absolut fără prihană, duşman neîmpăcat al minciunii, al prefacerii, al şiretlăcului, al oricărui vicleşug. Era vesel, glumeţ, deştept, harnic, priceput (pe cit îl ducea mintea) la treburile pământului şi a vitelor, cu durere pentru lucrul stăpânului pe care îl slujia şi barbat fără de frică. Ii plăcea mult vânatul la care era cu noroc, deşi trăgător prost, şi împuşcase mai mulţi urşi. Tatei îi era foarte drag. Imi aduc aminte cum, puţină vreme după aşazarea noastră la Căiuţi, Ion a Irinei îmbolnăvindu-se, tata şi mama mergeau în fiecare zi cu trăsura la Blidari, satul unde trăia Ion, ca să-l vadă, aducându-i vin vechiu şi feliu de feliu de alte proviziuni. Pe doftorul Şaroş, dela Târgul Ocnei, îl aduceau pentru dânsul la două zile. Şi mare bucurie avut-am cu toţii când, în sfârşit, într'o după-amiază, când venisem şi eu la dânsul cu părinţii mei, ni-a ieşit unchieşul înainte, la poarta lui.

Dealtmintrelea relaţiunile între tata şi ţarani erau cât se poate de bune. El era un barbat de o violenţă cumplită şi, cum am mai aratat, de loc nu era adversar al bătăii, dar mai întâiu iubia ţaranul şi, în al doilea rând, era prea puţin în contact cu el pentru ca să aibă prilej să se supere des pe dânsul. Ei erau pe atunci foarte supuşi şi se achitau fără nici o împotrivire de datoriile ce li erau impuse de obiceiu şi de legi. Tata avea de intervenit numai în cazuri de furt sau de nesupunere vădită, care se întâmplau foarte rar: poate odată sau de două ori pe an şi nu în toţi anii. Nu li cerea niciodată să lucreze sau să plătească mai mult decât se cuvinea. Apoi era foarte darnic şi ierta multe datorii. De câte ori un ţaran era bolnav, mama, care se pricepea foarte bine în căutarea bolilor, îi trimetea doftorii, de care avea totdeauna o mare proviziune şi nu arareori mergea singură să viziteze bolnavii. De câte ori era necesar, când se ivia un caz putând deveni grav, se trimetea după medic, la Târgul Ocnei: medicamentele se plătiau totdeauna dela curte.

Cu toată lipsa de evlavie a familiei, datorită mai-ales influenţei bunicăi şi, până într'un oareşcare punct, ideilor filosofice ale mamei, la sărbătorile cele mari, mergeam la biserica dela Popeni şi, acolo, găsiam strânşi toţi ţaranii din Popeni şi din Blidari, cărora, după liturghie, tata li ţinea o cuvântare, la sfârşitul căreia li mai făcea o generoasă distribuţie de vin.

Biserica Popenilor este aşazată deasupra priporului care din părăul Popenilor (Căiuţul Mare), suie la dealul Rateşului. Poziţiunea acelei bisericuţi de lemn, acoperită cu şândilă, este cât se poate de romantică şi a încântat toate firile artistice care au trecut pe dinaintea ei. Hramul ei este la Sfântul Gheorghe şi la dânsa veniau la liturghie ţaranii din satele gemene Popenii şi Blidarii. Nu departe de dânsa, pe drumul mare de atunci, care trecea pe platoul Rateşului, nu pe şăs ca acuma, se afla un rateş, de vălătuci şi de cărămidă, clădit în a doua jumatate a veacului al optsprezecelea de străbunicul meu, Lascarache Roset. Aici, în ziua de Sfântul Gheorghe, se strângeau după slujba dela biserică, la Hram, nu numai Popenii şi Blidarii, dar mulţi oameni din celelalte sate, nu numai de pe moşie dar şi de pe împrejur. Totdeauna, în acea zi, după dejunul nostru, tata, mama şi eu pe capră, lângă vezeteu, ne duceam la Rateş şi îndată mulţimea strânsă acolo încunjura trăsura cu capetele descoperite şi cu strigăte de:

— Să trăiţi!

Tata îşi scotea şi el pălăria şi le zicea:

— Bine v'am găsit! Să trăiţi şi voi cu nevestele şi copiii voştri! Dar puneţi pălăriile în cap!

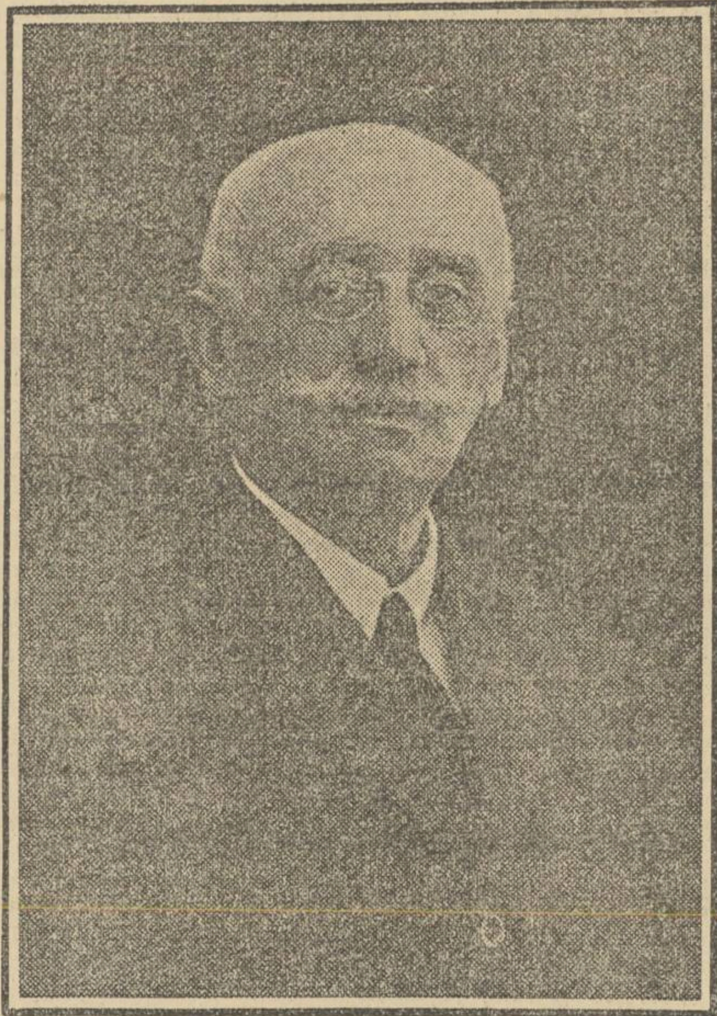
Ţaranii se acopereau şi începea atunci o serie de cuvântări din partea obştei adunate, tata răspunzând la fiecare din ele. Cu acest prilej se vorbia de multe interese reciproce şi ţaranii aduceau la cunoştinţa tatei dorinţele lor, care de obiceiu se satisfăceau cel puţin în mare parte. Apoi aduceau un miel frumos, tata li dăruia în schimb un poloboc de vin, şi pe urmă noi plecam, ţaranii strigând din nou:

— Să trăiţi! şi ridicând pălăriile, tata ridicând şi el pe a lui şi eu făcând la feliu.

O sărbătoare mult aşteptată de noi, copiii, era Sfântul Vasile, când ni se făceau cadouri. Nu se introdusese încă moda copacilor de Crăciun, căci numărul guvernantelor engleze şi germane, care au introdus acest obiceiu la noi, era încă mic de tot pe atunci şi cu totul copleşit de acel al Francezilor în a căror ţară nu era încă uzitat decât în chip excepţional.

Sfântul Vasile mai era aşteptat cu nerabdare şi de întreaga mulţime a slugilor, atât a acelor ale casei, cât şi a acelor ale moşiei. In ajun, sara, venia Manolache Oatu cu un lung izvod al tuturor slugilor, alcătuit la cănţelerie, pe care era trecută, în dreptul numelui fiecăruia, suma ce i se dăduse în anul precedent, pe care tata îl revizuia, făcând îndreptări, aproape totdeauna în plus. Manolache avea grijă să nu-şi pue numele pe acea listă, şi, totdeauna tata adăugia numele lui şi cifra sumii ce i-o destina, pe care Manolache totdeauna se făcea că o găseşte prea mare apoi mulţămia şi săruta mâna tatei, şi primia dela el, în galbeni, totalul acestor daruri spre a le distribui.

Totodată se auziau afară pocnituri de biciu, sunetele *buhaiului*, clopoţei şi urările deosebitelor *bresle:* argaţi dela grădină, argaţi ai moşiei, vezetei, feciori boiereşti şi pădurari (aceştia întruniţi într'o singură breaslă), care făceau pe rând câte o staţiune la fiecare din intrările casei. Suma dată de obiceiu, era egală cu o lună din simbria fiecărei slugi şi alcătuia un total destul de samandicos. Şi nu mică era a doua zi munca lui Manolache şi a gramaticului, căci marea majoritate a bacşişurilor parţiale era

Radu Rosetti

mai mică de un galbăn şi trebuia să schimbi numărul de galbeni trebuitor pentru a da fiecăruia bacşişul lui în parte, în mărunţiş, muncă ce numai uşoară nu era, căci galbenii se schimbau, România neavând pe atunci moneda ei, în următoarele monede: sfanţi austriaci de 2 lei 20 parale, fifirigi austriaci de 15 parale şi *gologani* de aramă tot austriaci de cinci şi de zece parale, atât de şterşi, în cât îi puteai deosebi numai prin faptul că cei dintâi erau ceva mai mici decât ceialalţi, carboave ruseşti de 12 lei, sferturi de carboave de 25 de capeici, sorocoveţi ruseşti de 20 capeici, valorând 2 lei şi 16 parale, piese ruseşti de 15 şi 10 capeici, valorând respectiv 1 leu 23 şi 1 leu şi 8 parale, *irmilicii* turceşti de 14 lei şi monede tot turceşti de 4 lei şi de 3 lei şi 20 parale. Zeu că socoteala schimbului unui galbăn nu era lucru uşor şi, la aceasta trebuie să mai adăugi că galbănul valora după cursul pieţii dela Ieşi şi din toată Moldova, afară de Galaţi, 37 de lei, iar cursul Galaţului era de 45 de lei şi acel al Vistieriei (Ministerul de finanţe) de 32 de lei, leul vechiu, de 40 parale din Moldova afară de Galaţi, valorând 32 de bani de dinainte de războiu.

Buba cea mare a economiei noastre era însă chipul ţinerii curţii propriu zise. Iaca personalul de serviciu ce-l întreţinea tata: 1 vatav de ogradă, *serdarul* Neculai Lefter, fostul său camardiner, timp de mulţi ani; 1 cămărăşiţă, serdăreasa Elenco Lefter, soţia lui Neculai; 1 sofragiu, 1 camardiner al tatei, 1 al treilea fecior, doi băieţi la bufet, 2 bucatari pentru masa boierească şi 1 pentru acea a slugilor cu 2 şi uneori 3 ajutori; 1 cameristă a mamei, 1 ţigancă care avea grija albiturilor tatei şi a casei, camerista surorilor mele, 3 sau 4 fete în casă, 1 chelar, 1 pitar neamţ şi 1 ajutor pitar, 3 vezetei, 1 surugiu, 2 rândaşi la grajdiu, (o bucată de vreme am mai avut şi un *stallmaistru* prusian), 1 puşcaş însărcinat să aprovizioneze masa boierească cu vânat, 1 grădinar (neamţ sau francez) şi 12 argaţi grădinari, 4 spălătoriţi şi o găinăriţă. Şi sunt sigur că, pe lângă aceste 46 sau 47 de fiinţe omeneşti adunate pentru a ne servi, plus *mance* şi *dadace*, memoriei mele cu bună samă că-i mai scapă vr'o câteva. Şi unele din aceste slugi erau căsătorite şi aveau pe lângă ele, cu dânsele şi părinţii, care şi ei erau hrăniţi la curte.

Şi acuma, după trecere de şăsezeci de ani, mai păstrez dinaintea ochilor icoana lungii mese *a slugilor de sus,* întinsă vara sub cireşul urieş ce se afla din dosul nouei bucătării, cu Neculai Lefter în cap, având în mâna dreaptă pe soţia lui, iar în acea stângă pe camerista străină a mamei. Şi mai puţin de două feliuri şi fructe nu se servia niciodată la acea masă.

Işi poate face cineva o ideie de cheltuiala ce o cerea ţinerea unui asemene personal, când voiu arăta că, în vara anului 1868, în care n'au fost de loc cheltueli extraordinare, treceau numai pentru masa noastră şi a slugilor hrănite la curte, (după cum reiesă dintr'un izvod ce-l păstrez) câte 40 de ocă moldoveneşti, ceia ce face 50 de kilograme de carne de vacă pe zi, bine înţeles afară de carnea de miel, de porc, de viţel şi de păsări. Se'nţelege că în acest caz, pe lângă o cumplită răsipă mai era şi o vederată furătură combinată între evreul arendaş al *iraturilor*, târgului, printre care intra cum am văzut şi căsăpia, cu vatavul de ogradă, Neculai Lefter.

Acesta, precum am mai arătat, fusese, ani îndelungaţi, camardinerul tatei în timpul văduviei sale şi-l însoţise în surgun la Constantinopol şi la Brussa. Tata avea o slăbăciune pentru el deşi ştia că-i lung la mână şi *nu duce la ureche.* Mama spunea că, după cât i s'a spus, favoarea de care se bucura Neculai Lefter la tata era datorită faptului că-i servise altădată de *curier de dragoste.* Şi numai fizicul unui Laporello nu-l avea vataful nostru de ogradă: era de statură înaltă, spătos, foarte pântecos, stricat de varsat şi avea o faţă de beţiv, apoi mai era foarte prost. Tata îi obţinuse dela Ghyka-Vodă un decret de serdar, singurul ce-l solicitase vr'odată dela socru-său, şi acest fapt lasa nemângâieţi pe Manolache Oatu şi vatavul Iancu Popovici dela Pralea, care erau numai medelniceri, deşi nu se născuse *birnici* de rând ca Neculai Lefter. Acesta era dealtmintrelea devotat tatei şi nu critica într'însul decât cumplita lui iuţală şi prostul obiceiu ce-l avea de „a-şi aduce aminte ,chiar după douăzeci de ani, de orice lucru al său". In fond, fostul camardiner avea o mare admiraţie pentru stăpânu-său. Fiind fricos ca un iepure (dar brutal cu inferiorii lui), admira mult bărbăţia tatei şi, având o ideie mai mult decât confuză despre *al meu şi al tău*, istorisia cu vederată mierare fapte despre incoruptibilitatea tatei ca judecător şi ca ministru, neascunzându-şi însă părerea de rău că *nu fusese ca alţi boieri mari, pentru ca să se fi putut pricopsi şi face om şi el, Neculai Lefter, ca alţi camardineri, ai altor înalţi diregători, care au ajuns la avere, pe când el a rămas sarac lipit pământului.* Cred că, dacă, din firea lui, Neculai era aplicat spre furături, îl mai împingea la aceasta şi nevasta lui, cucoana Elenco, în care se adunase o adevarată sindrofie de viţiuri. Această păreche avea cu dânsa o fată de douăzeci de ani, *duduca* Marghioliţa, un adevărat monstru, înalt şi pântecos ca tată-său, înzestrată cu moravuri deplorabile şi un fiu trecut de adolescenţă, cuconu Iorgu, care îşi însuşise toate calităţile răle ale amânduror părinţilor. Bine înţeles că aceste două odrasle îşi găsiau toată întreţinerea la noi.

Pe la 1860 se înfiinţase un post de comisar de poliţie al târguşorului în care tata făcuse să fie numit Neculai Lefter. Acesta îşi făcuse îndată o uniformă de comisar: mondir de postav albastru cu reveruri roşii imitând blana şi şnururi de fir de argint, pantaloni asemene de postav albastru cu două largi lampasuri roşii, cum le poartă astăzi la noi generalii şi şapcă de postav tot albastru, cu cozoroc de piele de glanţ şi vipuşcă roşie, largă. Apoi mai era încins cu o sabie de cavalerie rusască, a tatei, al cărui mâner era aparat de o gardă urieşă de oţel cu ajururi. Am auzit pe evreii din târg lăudându-se mai pe urmă că dela ei a strâns Neculai Lefter banii cu care şi-a făcut uniforma. Numai punerea în vigoare a legii comunale a pus capăt cabazlâcului ce-l alcătuia acest comisariat.

Dela mutarea noastră la ţară, feciorii din casă nu mai purtau livrele, aceste multe la număr şi de forme diverse, erau strânse în pod. Când erau musafiri în casă, Neculai Lefter, sofragiul şi camardinerul tatei purtau frace, de obiceiu însă erau îmbracaţi în haine de aceiaş formă ca stăpânii şi musafirii, foarte adesa în haine lepadate de stăpâni, însă nu de a tatei, căci el avea nişte forme de îmbrăcăminte speciale, datând din Domnia lui Mihaiu Sturdza. In deobşte îmbrăcămintea slugilor lasa la ţară mult de dorit pretutindeni, acea a femeilor fiind şi mai disgraţioasă şi mai neîngrijită decât a barbaţilor, iar acea a slugilor de jos se mărginia la izmenele şi cămaşa naţională.

Tata avea pasiunea cailor şi a trăsurilor: într'o vreme am avut douăzeci şi opt de cai în grajdiu şi, în şură, vr'o cincisprezece trăsuri pe arcuri. Recolta de orz şi de ovăs a moşiei nu ajungea niciodată pentru hrana cailor noştri şi a tainului vechilului şi a vatavului dela Pralea. Şi moşu-meu Lascar veşnic râdea de caii noştri pe care îi privia ca pe nişte gloabe. Tata îi cumpara pe la iarmaroace, iar moşu Lascar avea herghelia lui, din care scotia nişte cai minunaţi, cu mult sânge arăbesc într'înşii.

RADU ROSETTI

De-ale copiilor...

Ionel e prins cu o minciună. Mama lui îl ocăreşte :

— La vârsta ta, eu nu spuneam niciodată minciuni...

— Da când ai început, mamă? zise copilul cu nevinovăţie.

* * *

Mama dictează lui Petruţu :... „el s'a apărat cu curajul unui leu, virgulă...

— Cum, după regele animalelor, numai o virgulă ? întrebă cu nedumerire Petruţu.

* * *

— Margareto, lasă câinele în pace... nu-l necăji... îl doare...

— Nu face nimica, mamă. Tanti mi-a spus că nu muşcă.

* * *

Ilenuta a fost foarte cuminte. Mama ei o duce într'o cofetărie şi o pune să-şi aleagă un om : ori de ciocolată, ori de turtă dulce — cum va voi şi pe care-l va voi.

In faţa ei, de oparte, sunt oameni de ciocolată, de cealaltă parte, cei de turtă dulce. Toţi sunt îmbrăcaţi cu haine usoare de hârtie.

Ilenuta stă, se uită, se gândeşte. Apoi deodată începe să iee unul câte unul din omuşorii de ciocolată şi ridicându-le rochitele se uită cu atenţie. Mama ei, intrigată de curiozitatea fetiţei, o întrebă :

— Pentru ce cauţi atâta ? Alege odată?....

— Caut un băiat, mamă, şi nu sunt decât fete.

— Da pentru ce îţi trebue numaidecât băiat ?

— E mai mult de mâncat — spuse Ilenuţa căutând mereu.

* * *

La Londra.

Un băiat de 10 sau 11 ani împinge cu greu un cărucior cu portocale ca să-l ducă la piaţă. Un pastor trece şi-l vede cum se necăjeşte.

— Dragă băiete—zice pastorul fiindu-i milă — întoarce căruţa şi trage-o de dinainte, iar eu voiu împinge de dinapoi.

— Ştiu, ştiu, — răspunse sarcastic băiatul.—Ca să-mi poţi fura din portocale.

Iubire

Jurnalul unui îndrăgostit

de Gustav Wied

3 Iulie.

Herbert Spencer spune că toate pornirile galante, îşi au originea în atracţia dintre sexe. Ceeace, câteodată, este cam exagerat, căci astăzi sunt îndrăgostit de o fată de patruzeci de ani, cu mustăţi şi o zestrişoară de două sute de mii coroane.

11 Iulie.

Astăzi i-am spus că vreau s'o iau de soţie şi ea mi-a răspuns, căzându-mi în braţe. S'a făcut.

12 Iulie.

Are şi mamă, o mumie bătrână cu sbârcituri şi gură rea.

20 Iulie.

Ne vom căsători în curând. Ea se grăbeşte. Dumnezeu ştie cum au să iasă toate la capăt.

23 Iulie.

Eu vreau la primărie şi la tribunal, şi femeile vor la biserică. Vom vedea cine-i mai tare.

28 Iulie.

Femeile, desigur — nuntă la biserică!!!

2 August.

Soacră-mea spune că trebuie să-mi cumpăr un joben. Bine, am să-mi cumpăr un joben. Nu pot să sufăr jobenurile!

6 August.

Merge din ce în ce mai rău. Masă la restaurant! Eu, care nu pot suferi şi dispreţuesc mesele de nuntă! Dar ce nu face omul pentru parale?

10 August.

Peste trei săptămâni osânda va fi pronunţată. Sfinte Sebastian, roagă-te pentru mine!

11 August.

Astăzi — la masă, avea o rochie scurtă. Ach du lieber Augustin, alles ist hin, hin, hin.

11 August — seara.

Cred c'am s'o şterg, pe dumnezeul meu!

12 August.

Dobânda la două sute de mii de coroane este opt mii de coroane pe an. Leafa mea ca cel mai tânăr asociat este de o mie două sute de coroane pe an. Voiu aştepta, şi mă voiu lăsa pe seama gripei.

13 August.

Acuma-i place să sărute. Cel puţin dacă aşi avea o bubuliţă la gură.

14 August.

Douăsprezece mâncări şi şapte feluri de vin! Ştiu eu cine are să se 'mbete.

15 August.

Trebue oare numaidecât să nu lipsesc?

16 August.

Acum, ajută-mă doamne! Soacră-mea vrea să mă sărute!

18 August.

Am să 'ncerc, cred, să capăt nişte friguri *înaintea* nunţii.

21 August.

O doamne, doamne, doamne! Cine ştie cât mai au până la moarte?

22 August.

Nu!!!

23 August.

„Dragă Alfons", mi-a zis ea în astăseară „somn dulce, dragă Alfons". Şi şi-a apăsat mustaţa sburlită ca o perie de dinţi pe fruntea mea... Pfff!

24 August.

Mă 'ntreb dacă aurul nu se dobândeşte prea scump. Peste opt zile — Heil Dir im Siegenkranz, — *peste opt zile!*

25 August.

Toţi cunoscuţii mă felicită în chipul cel mai neruşinat.

26 August.

Soacra vrea să trăiască cu noi!

Seara.

Cu puţină cumpătare, nu poţi trăi fericit şi cu o mie două sute de coroane pe an?

27 August.

Două rude trecute, cu cârlionţi falşi, vorbesc sus despre pensie cu familia. Acum ştiu ce-am să fac în curând şi eu.

28 August.

Un unchiu bătrân cu nas umflat şi-a făcut apariţia într'o odaie de jos.

29 August. — dimineaţa.

Incercat răzvrătire, dar fost fioros înăbuşită.

La amiază.

Soacra a spus acum un ceas că *ea* va aranja totul!

Seara — ora şase.

Plec la Hamburg.

31 August.

La sosirea mea în vechiul oraş Hanseatic am trimes următoarea telegramă:

„Domnişoarei Elvira Kaspersen,
Strada Singurătăţii, 101,
Copenhaga, Danemarka.

Din cauza unei schimbări de punct de vedere asupra vieţii, te rog să erţi mâine lipsa mea dela celebrarea căsătoriei.

ALFONS

(Traducere de S. I).

A apărut
„Lectura" No. 41
FRANZ MOLNAR
spiritualul autor al „Diavolului"
Nu distrugeţi iluziile
Trad. de MARGA DIMA
Scrierea completă — La chioscari şi librari

LITERATURA STRAINA

SELMA LAGERLÖF

Cântecul de nuntă

la să vă spun eu o istorie frumoasă :

E mult de-atunci, avea să fie mare petrecere la o nuntă bogată din comuna Svartjö, în ţinutul Vermlandului. Cununia era să se facă la biserică şi după aceia nunta să ţie trei zile şi trei nopţi. Şi-aveau să joace într'una de cu seară până 'n zori.

Dac' aveau să joace atâta, apoi trebuiau să găsească cu nepusă masă un cântăreţ straşnic şi Nils Elofson, ţăran chiabur şi socru mare, se îngrijea de asta mai mult decât celelalte toate. Cât despre muzicantul de acolo din Svartjö, nici nu voia s'audă. Pe acela îl chema Ioan Oster şi ţăranul nostru ştia bine că era cântăreţ vestit, dar ce folos că era aşa sărac, că venea câte odată la nuntă c'un surtuc numai petice şi cu picioarele goale. Şi dă, nu-ţi era 'ndemână să pui un asemenea calic în fruntea nuntaşilor.

La urmă, trimise vorbă unuia Martin, zis Scripcarul, în ţinutul vecin, la Jössehärad, dacă vra să vie să cânte la nunta din Svartjö.

Martin Scripcarul răspunse făr' a sta de loc în cumpănă, c'an'are să cânte niciodată în Svartjö câtă vreme are să fie acolo muzicantul cel mai priceput din tot Vermlandul. Dac' aveau pe-acolo, ce nevoie aveau să trimeată după altul.

Primind răspunsul, Nils Elofson se gândi câteva zile, după care trimise la Olle, de loc din Säby, care trăia în comuna Stora Kil, cu vorbă dacă n'ar putea veni să cânte la nunta fetei lui.

Dar Olle din Säby răspunse drept ca Martin. Trimese vorbă lui Nils Elofson că atâta cât trăeşte în Svartjö un muzicant ca Ioan Oster n'are să vie să cânte.

Lui Nils Elofson nu-i era de loc pe plac că muzicanţii îi tot vârau în suflet pe cel care nu-i plăcea. Ba chiar crezu de-a lui socotinţă că dacă-i pe-aceia, apoi numaidecât trebuie să găsească alt cântăreţ.

Câteva zile după ce primi răspunsul lui Olle din Säby, trimese argatul lui la Lars Larson, scripcarul din Angsgärdet, comuna Ullerud.

Lars Larson avea oarecare stare ; avea o fermă care mergea binişor ; era om cuminte şi chibzuit ; nu cap aprins, ca ceilalţi muzicanţi.

Cu toate acestea şi el ca şi ceilalţi se gândi îndată la Ioan Oster şi întrebă cum de nu vorbiseră cu acesta pentru ceiace le poftea inima.

Sluga lui Nils Elofson crezu că face pe şiretul răspunzând că Ioan Oster era din Svartjö şi că puteai să-l auzi ori şi când. Dar de vreme ce Nils Elofson voia să facă o nuntă să se ducă vestea, poftea să arate oaspeţilor ceva mai bun, mai rar...

— Apoi mai bun nu cred să găsească, răspunse Lars Larsen.

— Parcă văd că şi d-ta ai să răspunzi la fel cu Martin Sripcarul şi Olle din Säby, zise sluga şi nici una nici două se puse să povestească cum răspunseră muzicanţii la poftirea stăpânului său.

Lars Larson ascultă cu luare aminte istorisirea argatului. După aceia, tăcu un răstimp, gândindu-se. Iar la urma urmei dădu răspuns că primeşte.

— Du-te şi spune stăpânului d-tale că-i mulţămesc pentru poftire şi c'am să vin la ceasul hotărît, zise el argatului.

In Duminica următoare, Lars Larson plecă la biserica din Svartjö. Oomenii l'au văzut suind pe coasta care duce la biserică, drept în clipa când alaiul nuntaşilor se pregătea să pornească.

Venea în trăsurica lui cu două roate, trasă de-un cal bun ; avea nişte haine mândre, negre, şi-şi scoase instrumentul dintr'o cutie strălucitoare. Nils Elofson îl primi cu toată cinstea ce se cuvenea unui asemenea om şi socoti că de aşa muzicant poate să fie oricine mândru.

Puţin după venirea lui Lars Larson, iacă şi Ioan Oster, cu vioara subsuoară. Inaintează drept spre alaiul de nuntaşi din jurul miresei, parc 'ar fi fost poftit să vie să cânte la nuntă.

Ioan Oster venise cu scurtucul lui cel vechiu de aba cenuşie, pe care-l purta de mulţi ani ; dar fiindcă era vorba de-o nuntă aşa de aleasă, nevastă-sa încercase să-l mai cârpească puţintel în coate, cu nişte petice mari, verzi. Era frumos om, nalt la stat şi i-ar fi stat tare bine în fruntea nuntaşilor, de n'ar fi fost aşa de rău îmbrăcat şi brăzdat de atâtea sbârcituri, din cauza sărăciei cu care se lupta veşnic.

Când îl văzu pe Ioan Oster venind, Lars Larson păru că se cam posomorăşte.

— Vrasăzică ai poftit şi pe Ioan Oster? zise el cu jumătate de glas către Nils Elofson. E drept că face să ai doi muzicanţi la o nuntă aşa de frumoasă.

— Dar nu l'am poftit nici de cum, se apără Nils Elofson. Drept să-ţi spun nici nu 'nţeleg ce caută aici. Ia aşteaptă, că mă duc să-i spun că n'are ce căuta între noi.

— Atunci, se vede că l-a poftit vre-un poznaş, zise Lars Larson. Dar eu aşi zice să ne facem că nu ştim nimic; spuneţi-i bun venit. Am auzit că-i sare iute ţandura şi te pomeneşti c'o face gură dac'o auzi că-i nepoftit.

Nils Elofson luă sfatul de bun, fără a sta 'n cumpănă. Atâta mai lipsea să-şi facă singur necaz, tocmai când se aşezau nuntaşii în piaţa Bisericei. Se apropie aşa dar de Ioan Oster şi-i ură bun venit.

După care, cei doi muzicanţi trecură în fruntea alaiului. După ei veneau mirii sub baldachin, flăcăii şi druştele câte doi, după aceia socrii şi celelalte rubedenii, aşa fel că alaiul era cu adevărat mândru la privit.

Când isprăviră de aşezat, un flăcău se apropie de muzicanţi şi-i pofti să înceapă cântecul de nuntă.

Cei doi muzicanţi duseră odată vioara la bărbie. Dar îndată se opriră, aşteptând neclintiţi.

Era în Svartjö un obiceiu din bătrâni care zicea că cel mai iscusit dintre muzicanţi să înceapă cântecul de nuntă.

Flăcăul se uită la Lars Larson ca şi cum ar fi zis să înceapă el, dar Lars Larson cătă la Ioan Oster, zicând :

— Ioan Oster se cuvine să 'nceapă !

Dar Ioan Oster nu putea să-şi închipue că unul ca acela, care era îmbrăcat ca şi-un boier, e mai puţin iscusit ca el, un biet sărman, c'un surtuc vechiu de aba, care venea dintr'o biată colibă unde se acioaseră sărăcia şi nevoia.

— Ba nici de cum, spuse el încruntat. Nici de cum !

Băgă de seamă că mirele dă cu cotul lui Lars Larson :

— Lars Larson trebuie să 'nceapă, zise el.

Auzind aşa, Ioan Oster lăsă în jos vioara şi păşi 'n lături.

Lars Larson nu se clinti ; rămase pe loc, liniştit şi mulţămit de sine. Dar nici el nu ridică arcuşul.

— Ioan Oster se cuvine să 'nceapă, zise el iar. Vorbea apăsat, în om care-i deprins să poruncească.

Nuntaşii începură să-şi piardă răbdarea de-atâta zăbavă. Socrul mare veni către Lars Larson şi-l rugă să 'nceapă. Dascălul se arătă în uşa bisericei, îndemnându-i să se grăbească. Pastorul era de mult în faţa altarului ; cum se poate să-l facă s'aştepte.

— N'aveţi decât să-l rugaţi pe Ioan Oster să binevoiască să 'nceapă, răspunse Lars Larson. Noi muzicanţii îl socotim drept cel mai dibaciu dintre noi.

— Se prea poate, zise şi gospodarul, dar noi socotim că tu Lars Larson eşti cel mai dibaciu.

Nuntaşii făcură roată în jurul lor.

— Hai, începeţi odată, îndemnau ei, pastorul aşteaptă. Ne facem de râs!

Lars Larson rămase pe loc, mai neînduplecat şi mai dispreţuitor ca niciodată.

— Nu 'nţeleg de ce omenii din partea locului nu vor să lase pe muzicantul lor să 'nceapă.

Dar Nils Elofson, dacă văzu că toţi i-l tot vâră 'n suflet pe Ioan Oster, îşi eşi din sărite. Veni la Lars Larson şi-i şopti la ureche :

— Văd eu că tu l'ai chemat pe Ioan Oster, ca să-l cinsteşti în faţa lumii. Dar vezi de 'ncepe mai iute. Alt fel, acuşi îl alung pe mişel dinaintea bisericii şi n'are să s'aleagă decât cu ruşinea.

Lars Larson îl privi în ochi şi făcu semn că da, fără să se supere câtuşi de puţin.

— Da, aveţi dreptate, să isprăvim odată.

Făcu semn lui Ioan Oster să-şi ia locul în fruntea alaiului. După aceia, făcu şi el câţiva paşi şi se 'ntoarse, ca să fie văzut de toată lumea. Apoi, c'o mişcare iute îşi aruncă departe arcuşul, scoase cuţitul şi dintr'o lovitură tăie cele patru coarde ale vioarei, care se rupseră scoţând un ţipăt ascuţit.

— Nu va putea spune nimeni, că mă cred mai dibaciu ca Ioan Oster, strigă el.

Ci se nimerise că de trei ani Ioan Oster simţea cântând şi tremurând în el o melodie pe care n'o putea pune pe coarde, căci acolo la el, în colibă, era veşnic sub povara grea şi tristă a măruntelor şi păcătoaselor griji şi niciodată nu se întâmplase ceva care să-l scoată o clipă deasupra necazurilor de toate zilele.

Când auzi plesnind coardele dela vioara lui Lars Larson, îşi dădu capul pe spate şi respiră puternic. Faţa îi încremenise ascultând parcă ceva care venea de foarte departe... şi de-odată începu să poarte arcuşul ; melodia pe care o căutase în zadar timp de trei ani, îi apăru deodată, într'o lumină fermecată şi începu să păşească mândru spre biserică, făcând să răsune notele limpezi... Şi niciodată nu le fu dat nuntaşilor să audă o melodie aşa de biruitoare. Fură luaţi ca de-un val şi însuşi Nils Elofson nu se putut ţine 'n loc. Şi erau toţi aşa de mulţămiţi şi de Ioan Oster şi de Lars Larson, încât întreg alaiul, intrând în biserică, era cu lacrimi în ochi.

In româneşte de :
A. POPIT

Robert de Montesquiu

Rugăciunea Slugii

Odăile deretec şi 'nchid la sală jos.
Spre-a nu-mi trezi stăpânul din somn, merg pe furiş.
Nici câinele de casă ce'n prag stă credincios
Ca mine n'are ochii pe jumătate 'nchişi.

Pun gaz în lămpi, car apă din fund dela cişmea,
Spăl vase, perii haine muncind până'n amurg
Şi pe pridvorul unde e locuinţa mea,
Ades tăcute lacrimi pe pâinea neagră-mi curg.

Avea-voiu doar sub cruce odihnă din belşug,
Odihna ce-al meu suflet în viaţă n'o avu
Când, Doamne, auzi-voiu chemarea Ta, 'n cosciug
Şi-când grăind: „Stăpâne!", o să-mi răspunzi doar Tu.

trad. de IOAN CIORANESCU

Pilda lui Heredia

In parcul Luxembourg s'a inaugurat zilele trecute monumentul lui José Maria de Heredia. Criticul Paul Souday scrie cu acest prilej:

„In afară de orice imitaţie sau continuare a operei sale, Heredia ne-a lăsat câteva învăţături preţioase. Mai întâiu, scurtimea (sa brièveté). O sută patruzeci de sonete, dar care au făcut din el unul din cei mai vestiţi sonetişti ai timpurilor moderne (şi dacă nu adăugăm şi antichitatea, sunt motive binecuvântate, nu-i vina lui) ; un volumaş de două sute de pagini, dar nepieritor şi din care, câteva bucăţi vor fi întotdeauna citate în antologii; şi a lucrat la el treizeci de ani, să găsească perfecţiunea! Ce exemplu ! Belşugul e potrivit pentru unii dintre marii inspiraţi, ca Hugo. Majoritatea poeţilor şi chiar a prozatorilor trebue să scrie scurt, pentru a fi citiţi şi a avea siguranţa că vor dura. Observaţi, de altfel, că Vigny n'a dat decât un volum de versuri, Baudelaire tot unul, Mallarmé de asemenea. Leconte de Lisle trei, Verlaine şi Moréas, nu mai mult şi probabil că nici Valery nu va întrece mult această măsură. Poezia este prin excelenţă domeniul calităţii."

AHMET HIKMET

Vânzătorul de struguri

In insula Principo la începutul lui Iulie. O zi în care soarele topeşte pământul şi usucă florile. Căldura ce năvăleşte de sus din cer arde obrajii, apasă pieptul, îngreunează respiraţia. E ca o flacără pe care cât p'aci să o prinzi cu mâna. In zare e o lumină aşa de puternică şi de pătrunzătoare, că te dor ochii de dânsa. Moliţi i de pe ţărmul opus par ca nişte mari pete negre şi arse. Ochii cari nu pot să suporte atâta lumină sunt obosiţi şi abia se mişcă sub pleoapele greoaie. Pământ şi cer par prefăcuţi în jăratec aprins.

In tăcerea moleşitoare şi care înfăşoară totul, răsună din depărtare, dinspre debarcader un glas puternic şi înfricoşător: *„Carpuz! Ca-ar-puz!"* Glasul acesta trezeşte ecourile, izbeşte în ferestrele vilelor, se ridică peste creştetele molifţilor şi pluteşte maiestuos ca un vultur înfuriat deasupra dealurilor. Un stol de porumbei sboară speriaţi peste partea cealaltă a golfului unde este pădurea de molifţi.

„Ca-ar-puz!" (pepeni verzi).

Glasului acesta îi răspunde din spre strada Nizam un strigăt şi mai puternic: *„Cea-u-uş!"* 1). După aceea se lasă o tăcere. Ai zice că, îngrozită de forţa acestor glasuri, creaţiunea are pentru o clipă tresăriri de spaimă. Amândouă glasurile răsună cu o putere biruitoare peste munţi şi peste mările cari caută să se ascundă, înfăşurându-se în mantaua tăcerei.

„Cea-u-uş! Cea-u-uş!" Cei doi vânzători stau acum înaintea mea ca două statui ale desăvârşitei bărbăţii. Poartă amândoi bărbi ce le cad pe piept, iar trupurile lor sunt tot aşa de grele ca şi glasurile lor.

Deschisă li-e cămaşa, că li-se vede pieptul ars de soare. Pulpelele li sunt prinse în ghetre scurte. O expresiune de naivitate şi de sinceritate stă pe figurile lor. Şi amândoi poartă în spinare coşuri în cari îşi duc marfa.

— „Baba" (Tăticule), îi zic eu vânzătorului de struguri, „vinzi struguri, ca şi cum ai comanda unei oştiri. Glasul îţi răsună ca tunetul!"

— „Strig oare aşa de tare?" mă întrebă el cu toată naivitatea. Vinde ceva struguri şi apoi urcă strada cea râpoasă. Şi trimete din nou văzduhului strigătul său: „Ceauş! Ceauş!"

Stau sub vraja glasului acesta şi a omului care îl produce. Tocmai acum trece pe stradă pe lângă mine un alt vânzător. Din depărtare răsună strigătele: *„Ciali fasulia! chemer patligean!* (fasole grasă, pătlăgele vinete). Dar glasul acesta e copleşit şi se împrăştie. E un glas slab, anemic pe lângă strigătul care se ridică triumfător deasupra *lui*: „Cea-u-uş!"

Mă duc la fereastra din dos a casei mele. De acolo văd cum vânzătorul de struguri, care s'a urcat până în vârful dealului, îşi pune coşul jos pe pietrele drumului. Stă şi îşi pune mâinile în brâul roşu.

Aşa cum e cu pieptul gol şi cu pulpele nervoase pare un simbol al forţei. Din ochii săi cari se mişcă, încet şi mândri sub sprâncenele dese sboară o privire spre valurile mărei de Marmara, spre coasta din faţă, spre cerul albastru şi spre scumpul pământ al ţărei, pământ care e inundat de soare.

Priveşte şi lung şi adânc în acest tablou al patriei, pe când eu mă căznesc să aflu însemnarea şi secretul acestor priviri. Intr'însele se ascunde o tânguire mută. Se pare că bătrânul vânzător se gândeşte la patria care e în suferinţă. Cum este reprimat sentimentul acesta în cântec.

„Alah! aşa răsună glasul meu,
Iar mâna apucă strâns sabia.
In sânge îmi roşesc eu trupul
Pentru ţară şi cămin."

Dela fereastra mea mă uit cu mirare şi respect la această fortăreaţă de carne şi sânge.

Acum închid ochii şi am un fel de viziune...

Pe vânzătorul acesta îl văd înaintea mea atunci când ca recrut intră cu alţi camarazi prin marea poartă a *Seraschetatului* (ministerul de război). E îmbrăcat cu hainele de acasă, mintean roşu şi poturi albaştri, în jurul fesului său fără ciucure şi mototolit e înfăşurată o pânză albă, e încălţat cu opinci rupte, iar pe umeri poartă o traistă de piele de oaie. Merge la olaltă cu ceilalţi recruţi în pas de marş şi pentru ca să poată rămânea în rând, sare şi saltă ca un miel.

Prietene, astăzi, în minteanul tău rupt, intri cu mult curaj şi cu tot devotamentul în slujba ţărei prin poarta cea mare a Ministerului de război, — mâine eşi iarăşi prin aceiaşi poartă cu un chipiu nou pe cap, cu o uniformă nouă şi cu o înfăţişare semeaţă şi poruncitoare! Cel ce e slab astăzi, mâine devine un viteaz şi pământul tremură sub paşii lui.

Din ziua în care ia în mână frâul calului, încinge sabia, ia puşca pe umeri şi pune într'însa baioneta, ţăranul cel slab şi fricos devine un soldat neinfricoşat.... Mielul care era apăsat şi dispreţuit atunci când mâna boii din plug, devine un tigru ce sfâşie totul.

Ii zdrobeşte pe cei ce vor să-i strice cuibul. Cine îl vede atunci, rămâne încredinţat că fostul ţăran era născut numai ca să poarte uniforma şi să mânuiască arma, că glasul său era destinat să comande, iar largul său piept să servească numai ţărei drept pavăză... Şi atunci când te vedem în rândurile de oţel ale batalionului şi când îţi admirăm seriozitatea şi statornicia ta, cum să nu te iubim şi să nu fim mândri de tine!

Odată cu laptele mamei tale, ai căpătat şi însuşirile unei rase creată ca să întrupeze în fiinţa ei mărinimia sufletească, generozitatea, îndârjirea şi răbdarea, supunerea şi stăpânirea.

Alte neamuri învaţă aceste virtuţi bărbăteşti la şcoli şi la universităţi; tu însă, prietene Turc, le-ai învăţat din ochii negri şi mari ai mamei tale, din glasul adânc şi tunător al tatălui tău, din cântările tainice şi armonioase ale Coranului.

Tu impui stimă şi respect chiar cu nădragii tăi cei rupţi. Birui chiar când eşti răpus. Eşti mai înclinat spre violenţă decât spre linguşire. Eşti neînduplecat şi tare, ca şi hotărîrile ce iai. Dar asprimea ta e fără grosolănie şi fără mojicie. Intr'însa găseşti puterea de a domni şi fireasca ta nobleţe. In mânia ta, bubui ca furtună, dar când eşti mişcat, plângi ca nourul de primăvară. In adâncul sufletului tău eşti ca un înger, dar eşti un diavol, când îndârjirea pune stăpânire pe tine.

Eşti statornic în ideile tale, statornic în obiceiurile tale, statornic în prietenie, statornic în război. Incet şi greu te obişnuieşti cu lucrurile noui, dar odată ce te ai obişnuit, nu te mai laşi de ele.

Eşti încrezător şi naiv... Cei cari te invidiază, pot să-ţi facă mai mare rău linguşindu-te decât chinuindu-te. Incete şi greoaie ca ale unei broaşte ţestoase sunt mişcările braţelor şi ale picioarelor tale. Răbdarea ta e fără margini, ca şi statornicia ta pe care nimic nu o poate clătina.

Tu nu ştii ce e egoismul... Nu preţueşti de loc banul, socotit pe nedrept ca un izvor de fericire. Mândria ta e mai mare decât dragostea de tine însuţi. Acela pe care îl iubeşti, îl pui mai pre sus decât viaţa ta. Tu trăeşti mai mult pentru alţii, munceşti pentru alţii şi mori pentru alţii. Când alţii te iubesc pe tine, nu te mai gândeşti la interesul tău personal...

Când soseşte vremea, eşti smuls dela coarnele plugului şi ţi se dă o puşcă în mână. Şi trebue să alergi dela o graniţă a ţărei la graniţa cealaltă. Mori în Bulgaria, în Grecia, în Arabia, în Curdistan şi în Persia. Numai în satul tău nu eşti lăsat nici să trăeşti, nici să mori. Nu ţi-se dă voe să-ţi săruţi pe iubita ta *Aişé* şi să vezi cum creşte fiul tău *Mehmed*...

Eşti ca un paltin înalt care se rupe, dar nu se pleacă..., mori, dar nu plângi! Umezeşti pustiul cu sângele tău şi înmoi pâinea în sudoarea frunţii tale...

Eşti străin în ţara ta, un orfan la căminul părinţilor tăi. Această Anatolie care e plină de mame văduvite, este pentru tine o neîndurată mamă vitregă.

Eşti o sabie care nu intră în teaca Răsăritului, o sabie pe care o stropeşti cu sânge şi cu care loveşti până ce se rupe...

Dar din fiecare bucăţică răsare o scânteie care devine un fulger. Prietene Turc, porţi în tine o putere dumnezeiască o veşnică binecuvântare.

Traducere de N. BATZARIA

1) Ceauş este o varietate de struguri turceşti.

Diplomaţie

Se hotărîse ca execuţia să aibă loc în grăgina Yaşiki, aşa că condamnatul fu adus acolo şi pus în genunchi, într'un loc nisipos străbătut de-o linie de tobi-işi sau scări de piatră la fel cu acelea ce se pot vedea încă în peisagele grădinilor japoneze. Mânile-i erau legate la spate. Păzitorii aduseră apă în găleţi şi saci de orez plini cu pietricele, pe care-i îngrămădiră de jur împrejurul condamnatului, înţepenindu-l, astfel ca să nu poată face nici o mişcare. Maestrul de ceremonie veni, observă aranjamentul şi găsindu-l satisfăcător nu făcu nici o observaţie.

Deodată, pe neaşteptate, condamnatul strigă:

— Prea cinstite, greşala pentru care am fost osândit, n'am făptuit-o cu ştiinţă ci numai din cauza prostiei mele. Fiind prost din născare, din cauza lui Karma, nu mi-am putut niciodată stăpâni greşelele. Dar e păcat să ucizi un om pentrucă-i prost, — iar păcatul va fi pedepsit. Aşa că dacă mă ucideţi, voiu fi răzbunat; afară de ura ce-o stârniţi, va veni şi pedeapsa şi răul va fi răsplătit prin rău.

Samuraiul ştia că dacă cineva este ucis în timp ce simţeşte o puternică ură, spiritul acelei persoane va fi în stare să se răzbune pe omorîtor. Şi răspunse într'un chip foarte drăguţ, aproape desmierdător:

— Noi te lăsăm să ne înfricoşezi oricât îţi va plăcea, după moarte; dar e greu de crezut că d-ta vei putea face aceia ce-ai spus. Vrei d-ta să 'ncerci a ne da un semn de marele resentiment pe care-l vei simţi când îţi vom tăia capul?

— Desigur că vreau, răspunse condamnatul.

— Foarte bine, zise samuraiul, scoţându-şi din teacă sabia lungă; am să-ţi tai, acuma, capul. Drept în faţa d-tale este o scară de piatră; după ce capul va fi tăiat, încearcă să muşti scara. Dacă spiritul d-tale nemulţumit te va ajuta să faci asta, mulţi dintre noi au să se înfricoşeze. — Vrei să încerci să muşti piatra?

— Am s'o muşc!, strigă condamnatul foartei iritat. Am s'o muşc! Am s'o muşc.

O fulgerare, o şfichiuire, o hârşială: corpul se aplecă pe sacii de orez, — două lungi ţâşnituri de sânge din gâtul tăiat; şi capul se rostogoli pe nisip; se rostogoli greoiu spre scara de piatră: apoi deodată făcu o săritură, apucă cu dinţii marginea de sus a pietrei. O strânse cu disperare un moment şi apoi căzu inert. Nimeni nu vorbea; iar păzitorii se uitau cu groază la maestru. Acesta părea foarte nepăsător şi întinse sabia celui mai apropiat păzitor, care o spălă cu apă, dintr'un vas de lemn, dela mâner până la vârf, apoi o şterse cu grijă de câteva ori, cu foi de hârtie moale şi astfel luă sfârşit partea ceremonioasă a întâmplării.

Luni întregi după asta, păzitorii şi servitorii au trăit într'o necontenită frică, că spiritul mortului îi va bântui. Nici unul dintr'înşii nu se îndoia că răzbunarea făgăduită va veni şi frica lor neclintită îi făcea să audă şi să vadă multe lucruri ce nu existau. Se speriau de fâşâitul stârnit de vânt printre copacii de bambus, — chiar de jocul umbrelor din grădină.

La urmă, după ce s'au sfătuit, s'au hotărît să ceară maestrului să se oficieze serviciul religios, numit Segaki, pentru spiritul plin de răzbunare.

— E de prisos, răspunse samuraiul când şeful păzitorilor îi făcu cunoscut dorinţa generală. Ştiu că dorinţa de răzbunare a unui om care moare, poate să înfricoşeze; dar în împrejurarea de faţă, n'aveţi de ce să vă temeţi.

Păzitorul se uită rugător la maestru, dar nu 'ndrăzni să întrebe motivul siguranţei lui.

— A, motivul e foarte simplu, declară samuraiul care ghicise îndoiala păzitorului. Numai cea din urmă voinţă a individului poate să fie periculoasă şi când eu i-am propus să-mi dea un semn, i-am îndepărtat dorinţa de răzbunare. A murit cu gândul de-a muşca din scara de piatră şi lucrul acesta a fost în stare să-l facă, însă nimic mai mult; restul l-a uitat. Aşa că pe vitor, nu trebuie să mai duceţi grija acestui lucru.

Şi 'n adevăr, mortul n'a mai neliniştit pe nimeni, nimic nu s'a mai întâmplat.

Trad. de TOPSY — LAFCADIO HEARN

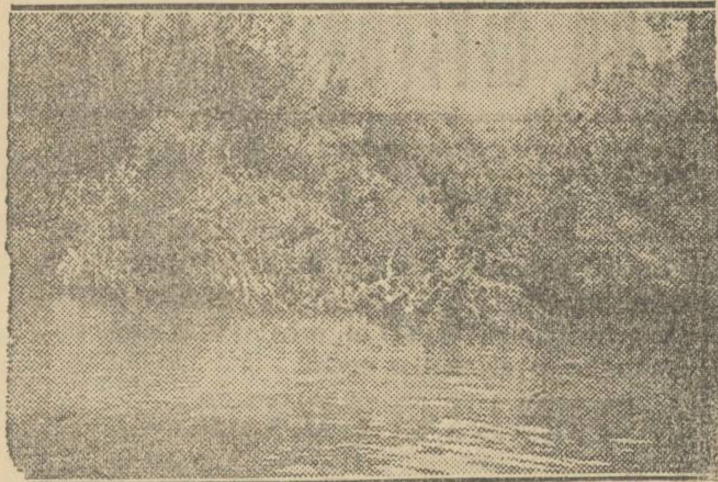

Experiențele

Mulți poate ar fi dispuși să creadă că în notele acestea ale mele despre pescuit, vreau să mă ocup de natură și să fac poezie. Ferească Dumnezeu! Niciodată nu m'am gândit la asta. Nu năzuesc decât să împărtășesc și altora puținele mele cunoștințe în acest meșteșug, fie vorba 'ntre noi, nu prea folositor. Intr'adevăr, am tratat puțintel chestia uneltelor; am lămurit întru câtva înțelesul substantivului pescar; și înainte de a intra între neamurile de pești, dela cei nobili din șuvoaele munților, până la cei de rând din bălți, am cugetat că n'ar fi rău să spun ceva și despre locurile pe unde mi-am făcut ucenicia; pe unde mi s'a întâmplat să rătăcesc cu undița în mână.

Numai întâmplarea, îmi închipui, a făcut ca aceste colțuri de lume să aibă o înfățișare deosebită și ciudată. Nu țin să le cânt; nici să le slăvesc. Țin însă să se știe că am avut întâmplări vrednice de mirare, nu numai la celebra Nada Florilor, între oameni sălbatici, ci și 'n alte părți.

Am intrat cu ciobaca în stuh și 'n ochiuri largi de apă, la Iazul-Călugărului și mi-am zvârlit undițele între nuferi și crini de apă.

Vedere din baltă

Era într'un asfințit de soare, după ploaie și balta lucea aprinsă de un foc lăuntric. Cum stam privind fără gânduri, fără dorinți, liniștit și ferice ca tufa de papură de la botul luntrii, deodată bag de samă că pluta unei undiți se scufundă brusc. Cu inima înfiorată, am prins în mână varga lungă de trestie. Am simțit vibrarea puternică a firului de ață răsucită și am înțeles că vine de la adânc ceva mare și neașteptat. Intr'o clipă, la fața lină a bălții a apărut crapul. Solzii mari, ruginii, au sclipit în soarele oblic. Am avut putința să-l privesc o secundă, sau o fracțiune de secundă. C-o bătaie enormă a cozii a sfărâmat balta din fața mea, s'a întors la fund, lăsându-mă c'o jumătate de vargă între degete. Imi lua un ac foarte bine întocmit și-o ață cu măestrie răsucită. Imi lua mai ales o iluzie de o clipă. Imi lăsa însă o aprigă dorință și-o nădejde de revedere.

Asta dovedește că pescarii când scapă un pește mare, rămân cu nădejdea de-a prinde altul și mai mare. Dacă n'ar fi realitățile acestea, pescuitul ar fi o îndeletnicire comună și netrebnică. Dacă crapul despre care vorbesc nu mi-ar fi rupt undița, n'aşi avea prilej să constat că era enorm. Având norocul să-l pot trage în ciobacă, aşi fi putut constata că trage o litră sau o ocă. Așa, după ce a dus măreț între rădăcinele lianelor undița mea, pot să vă asigur că niciun pescar nu s'a învrednicit să prindă un exemplar mai mare decât al meu. Căci e al meu, măcar că l-am scăpat. Adică pentrucă l-am scăpat. Insfârșit, subtilitățile acestea alcătuesc mare parte din farmecul meșteșugului nostru.

Altădată, mă aflam la malul Moldovei și eram foarte prost înarmat. Sfoara mi-o răsucisem din niște tort de cânepă pe care-l descoperisem într'un fund de pod afumat, la bunicii mei la țară. Acul îl îndoisem ca vai de lume, frigându-mă la degete. N'avusesem nici chibrit, nici lumânare. La țară, pe malul Moldovei, focul se 'mprumută de la vecini. Iar eu fusesem nevoit să-mi făuresc acul meu c'o bucată de cărbune, tras de-o parte din focul de sub șură. Varga mi-o tăiasem cu 'n cuțitaș cu jumătate de lamă, dintr'o răchită. O vargă cam strâmbă și nu tocmai îndemânoasă. Pluta mi-o scosesem dintr'un vârf de strujan. Cu asemenea undiță pe care-ar fi privit-o cu dispreț cei cari își aduc scule din străinătate, eu mă hotărisem să încerc unda verzuie și iute a Moldovei.

Imi trebuia o nadă. Am cercat a scurma pământul cu jumătatea mea de briceag și-am tras la lumină câteva râme ticăloase și slabe. Le-am pus în ac, le-am lăsat să se scufunde. Peștii de șuvoiu le dispreţuiau. Incă nu știam pe vremea aceia că dacă râma poate fi nada domolului pește de baltă, care scurmă în nomol la rădăcina stuhului și 'n mal între vițele sălciilor, apoi cleanului și scobaiului zădarnic le-o înfățișam. Peștii de șuvoiu, care clipeau ici și colo ca fulgere de argint, urmăresc muștele luncilor și prundurilor și larvele lor din nisipul țărmului. Pentru gurile lor lacome jucau pe sforul undei mii de libelule grațioase ca niște linioare de un albastru electric, cu aripioare nevăzute; pentru cleni și mrene își tremurau sborul pe raza apei și-a soarelui, fluturei de cele mai gingașe colori în chipul cel mai delicat punctate.

Văzându-mi neizbânda, am lăsat umedului pământ râmele și mi-am căutat altă nadă, în soare. Printre scai voinicești și ierburi sălbatice, pe prunduri, am urmărit cosași, un fel de lăcuste mărunte cu salturi lungi. Mă repezeam asupra lor și le prindeam sub cupele palmelor. Le prindeam cu greutate și cu multă stăruință. După destule închinăciuni în genunchi și 'n coate, m'am întors asudat la apă și la undița mea primitivă și mi-am încercat iar norocul.

Cât mă chinuisem cu râmele, câștigasem o primă învățătură. In apele de munte, peștii văd ca printr'un geam limpede și nu puteau suferi lângă mal umbra mea dușmănoasă. Ii surprindeam cum se retrag cu luciri fugare din dolia lină unde-i descoperisem. Deci acuma, cu cosașii prizonieri ologi într'o cutioară, m'am așezat așa fel încât peștii, — o frumusețe de pești, o mulțime de pești, — să rămâie liniștiți în limpezime, sub malul înalt. Evoluau domol, se încrucișau fără a se atinge. Stând pe brânci, de-asupra, îmi scosesem numai fruntea ca să-i pot supraveghia.

Inţepai în ac cel dintâiu cosaș, dela coadă spre cap și zvârlii c'o mișcare ușoară nada pe fața doliei.

Cum căzu prada aceia bogată și dorită, peștii lunecară spre ea. Din câteva lovituri o scoaseră din ac. M'așteptam să trag un clean; trăsei undița goală.

Bucuros c'am găsit o hrană plăcută, m'am grăbit să arunc al doilea cosaș, pe care săgețile doliei l-au fulgerat și l-au răpit ca și pe cel dintâiu. Atunci am dobândit a treia învățătură a acelei zile. Am înțeles că peștii lovesc nada în coadă și-am înțepat al treilea cosaș, prin cap. Și îndată după aceea, am adus pe mal lângă mine primul clean din Moldova.

Din această din urmă întâmplare, se poate vedea că adeseori pescarul de astăzi se află în situația celor dintâiu pescari de odinioară. Ca și cel dintâiu pescar de altă dată, eram fericit de viclenia mea și aruncam în dolie cosaș după cosaș, trăgând pe mal clenii unul după altul.

Ca și pe vremea celui dintâiu pescar, Moldova fremăta strălucită în asfințitul de soare; scruntarele și prundurile erau singuratice și pustii; munții spre soare se învăluiau în pâcla viorie; și din când în când, trecea pe deasupră-mi pasărea albă care poartă numele nostru. Se oprea uneori fluturând ușurel din aripi, apoi cădea pe luciu și se înălța iar în lumină, cu peștele în plisc.

Imaginea mea și a păsării se reflectau în Moldova și 'n adâncul trecut.

Invățăminte

Alphonse Karr, romancier și gazetar în Franța dela 1840, avea nărav să zvârle și el undița în felurite ape. Și scria și el despre acest meșteșug multe lucruri, vorbind puțin despre pești și mult despre altele. Cred că nu făcea rău. Mai ales, intrând în împărăția noastră, îi plăcea să enunțe aforisme. Unele erau în chestie; cele mai multe aveau legătură cu peștii cât și cu Han-Tatar.

De pildă:

„Numai exilații au patrie".

„Să n'ai vecini dacă vrei să trăiești in pace cu ei".

„Cea mai bună hrană pentru om e aceia care-i place".

Lucruri surprinzătoare, precum se vede. Cașicum, vorbind despre peștele din Siret, nu din Prut, am spune și noi de pildă: — Nu este alt mijloc să fie bine în Basarabia, decât să nu mai fie rău.

Totuși Alphonse Karr își aducea aminte și de vietuitoarele apelor, vorbind cu gravitate și ascunzându-și în barbă zâmbetul. Lui i se datorește adevărul că pescuitul ar fi o plăcere chiar dacă n'ar exista pește pe lume.

Invățăminte am tras și noi destule din mânuirea undiței. Poate mai multe învățături decât pești. Cași magistrul nostru, nu putem rezista dorinții și plăcerii de a le împărtăși atât mafiei pescărești, cât și profanilor:

La malul apelor am aflat că pentru a prinde pește este nevoie mai mult de pește decât de undiță;

Că instrumentul cel mai rău, de multe ori e cel mai bun;

Că cei cu scule perfecționate și haine de sport se întorc întotdeauna cu pește acasă, — însă îl cumpără dela un golan desculț, care l-a prins în chipul cel mai nerușinat c'o undiță ridicolă.

MIHAIL SADOVEANU

Inceputurile lui Manet

Ziarul „Renaissance" povestește o anecdotă cât se poate de curioasă, cu totul inedită, asupra celebrului pictor francez *Manet*. Insuși artistul povestește istoria primei sale.... picturi. La 16 ani pe când familia îl îndemna să intre la universitate ca să facă dreptul. Manet refuză cu încăpățânare, simțind în el vocea artei mai puternică decât oricare alta. Tatăl fu neînduplecat și atunci viitorul pictor fugi de-acasă și se îmbarcă pentru America de Sud. Când erau gata să debarce la Rio-de-Janeiro, căpitanul, cercetând încărcătura băgă de seamă că o mare partidă de burdufe de brânză de Olanda se stricase de umezeală. Coaja crăpase și se decolorase; se temea că marfa îi va fi refuzată. Manet, serios, se oferi să repare el acea nespus de mare pagubă. Iși prepară colorile, se înarmă cu o pensulă zdravănă de bărbierit și cu acele scule se apucă cu tot dinadinsul să îndrepte fața burdufelor cu brânză. Cu o zi mai înainte de debarcare produsul tipic olandez își recăpătase vesela-i fizionomie roșie ca vinul, caracteristică. „Aceia, încheie voios pictorul, a fost cea dintâi lucrare a mea de pictură".

Moravuri englezești

Un ciudat obicei, păstrat de multe veacuri în orășelul englez Dunmow este povestit de „Morning Post". In fiecare an la 1 August se oferă drept răsplată tuturor perechilor de soți care se pot lăuda cu o desăvârșită pace familiară durată 12 luni, un sfert de slănină! Concurenții la premiu sunt supuși unui lung și amănunțit interogator din partea unui comitet alcătuit din băieți și fete, toți necăsătoriți. Obiceiul este cât se poate de vechiu, datând din anul 1229, când a fost născocit de-un bogat baron care s'a însurat cu o fată din popor. După un an dela căsătorie baronul se îmbolnăvi și muri chiar a doua zi după împlinirea celor douăsprezece luni de căsătorie. Ochii muribundului se puseră pe-un sfert de slănină atârnată în perete și din acea ultimă viziune nobilul avu o ideie curioasă pe care de îndată o împărtăși preotului pe care îl avea la căpătâi. Instituia un fond din care, în fiecare an pe acel timp, trebuia să se dăruiască un sfert de slănină tuturor acelor perechi de țărani care ar fi dovedit că trăiseră cele 12 luni în perfectă armonie. Obiceiul dură până la 1740; suprimat, reapăru la 1751, ca să moară iarăși după câtiva ani. Anul acesta va fi reluat curiosul obicei și judecata perechilor concurente se va face la câmp. Perechile vor trebui să reînoiască jurământul de credință.

Din amintirile unui medic ieșan

D-rul Ludovic Russ, profesorul de clinică internă, venia regulat în fiecare dimineață la spital și acolo, urmat de o numeroasă suită de studenți, trecea zilnic, de la un pat la altul, examinând cu mare băgare de seamă, pe fiecare bolnav și explicând studenților cauzele și mecanismul bolilor și acțiunea terapeutică a medicamentelor.

Intr'o zi voind să explice acțiunea ferului și arsenicului asupra anemiilor, se opri la patul unui țăran bătrân, căruia îi prescrisese cu o zi înainte o sticluță de vre-o 10 gr. cu un preparat de fer și arsenic pe care trebuia să le ia numai câte 15 picături de 3 ori pe zi. Profesorul atrăgea tocmai atențiunea studenților asupra dozei mici în care trebuia luată *licoarea lui Fowler* (arsenic) căci e foarte otrăvitoare.

— Bine, moșule, — se adresă profesorul Russ unchiașului — să iei tot așa înainte numai câte 15 picături, mai mult nu !....

— Ba le-am băut toate dintr'o dată, conașule, să mă fac mai iute bine... că n'am pe nimeni acasă să vadă de vite....

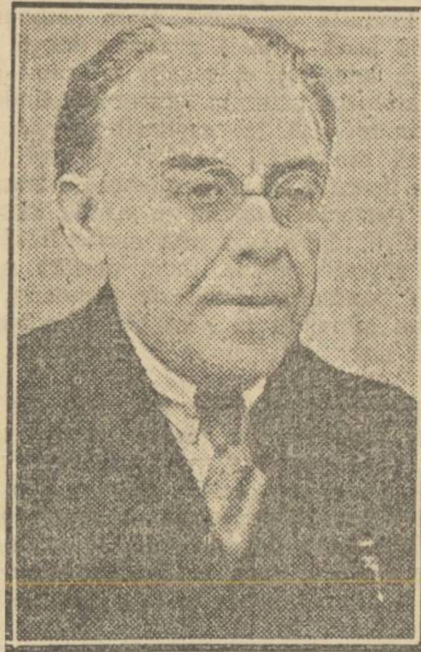
Tablou ! Uimire generală ! Moșul băuse toată licoarea arsenicală și nu pătise nimic; ba ceru încă o sticluță și se simtea chiar mai bine! Profesorul Russ rămăsese dator studenților, în acea zi, o explicație a fenomenalului unchiaș !

* * *

Unul din medicii renumiți ai Iașilor de acum 40 de ani era d-rul Filipescu. Era un bărbat înalt, frumos, elegant, cochet. Femeile toate se dădeau în vânt după el, *se... refugiau* — vorba de azi al lui Freud—*în boală*, spre a avea prilej a-l chema pe frumosul și cochetul medic lângă ele ! Era și el un mare curtezan. Când era chemat lângă bolnavă, o despuia complect, oferindu-și spectacolul de a o avea complect goală înainte-i !

De netăgăduit însă că era și un bun medic, un fin diagnostician, un om cu o cultură superioară medicală. Toate bolnavele căutate de el se vindecau.

Am avut prilej ca student să-l văd chemat și la femei *bătrâne*, bolnave de pleurezii, pneumonii. Boala lor mergea greu spre un desnodământ fatal, tratată cu diferiți medici. A fost deajuns să apară d-rul Filipescu, ca bolnava să se simtă mai bine, înainte chiar de a fi luat medicamentul prescris de el... Era influența directă a acestui bărbat asupra bolnavei !

Doctorul Ygrec

Incontestabil că boala e influențată în mersul ei și de agentul care administrează leacul. D-rul Sculy, unul din marii chirurgi ai Iașilor, care a urmat după bătrânul Russ, după ce fusese și asistentul lui, avea ca principiu ca în clinica lui *infirmierele toate să fie femei frumoase! O* infirmieră urâtă are o înrâurire vătămătoare — zicea el — asupra mersului boalei bolnavilor bărbați pe care-i îngrijește !

* * *

Când d-rul Filipescu se îmbolnăvi greu de o boală de cord — de care și muri apoi — fu chemat lângă el, din Viena, cel mai vestit clinician european d-rul *Nothnagel*. Toți medicii ieșeni se îngrămădiră atunci la locuința d-rului Filipescu spre a vedea ce o să-i prescrie ? După un examen minuțios, profesorul Nothnagel se așeză la masă și luând condeiul în mână, scrise:

aquae distilatae 300 gr.
Kali iodati 15 gr.
D. s. 2 linguri pe zi

Adică o simplă soluție de kali iodat (iod) în apă ! Nici măcar nițel sirop nu-i adăogase iodului ! A fost în acelaș timp și o lecție dată medicilor, care în rețetele lor se întreceau unul pe altul printr'o *polifarmacie* ridicolă, inutilă, chiar vătămătoare. Se scriau rețete lungi de un cot, cu menirea de a *„epata"* pe bolnav.

Pulsul

Astăzi am făcut progrese. In fiecare zi apar în comerț alte „specialități" farmaceutice. Acelaș medicament apare mereu sub o haină nouă, cu un nume nou și lupta între medici se dă : care va putea prescrie o specialitate nemai auzită de bolnav !

Vulgus vult decipi=*vulgul* VREA *să fie înșelat !* ziceau de mult vechii Romani !

Profesorul Nothnagel a avut cel puțin sinceritatea să exprime în versuri, *de pe catedră*, atitudinea pe care sunt SILIȚI s'o ia de multe ori medicii:

Wenn man nicht weiss wie und varum
Giebt man kali jodatum

adică pe românește :

Când nu știi ce și cum
Dai atunci kali iodatum

Intâmplarea făcu ca Nothnagel să prescrie *kali iodatum* tocmai lui Filipescu care fusese elevul lui la Viena!

Cetind această rețetă, ce i-o prescrisese profesorul său, să-și fi adus el oare aminte de vorbele dela curs ale maestrului ? La înmormântarea lui Filipescu urma după sicriu o imensă mulțime de doamne din Iași, plângând și cufundate într'o sinceră tristeță.

* * *

Am fost coleg de bancă cu Steuerman—Rodion, poetul ieșean, care s'a sinucis imediat după demobilizarea lui, la încheierea păcii. Era singurul conșcolar cu care am început cursurile claselor primare absolvind în acelaș timp cu el facultatea de medicină. Steuerman își făcuse o frumoasă reputație în Iași, ca poet, beletrist și ziarist, încă de pe când era student în medicină. Și urma regulat vizitele la clinicile din spitalele Iașilor. Amândoi ne făceam într'un timp stagiul la clinica chirurgicală a d-rului Sculy. Vestitul chirurg ieșan făcea într'o zi o intervenție chirurgicală la o bolnavă așezată pe *„masa de speculum"* în *„poziția ginecologică"*. Intr'un moment dat, având nevoie ca un asistent să susție cu mâna părțile genitale externe ale bolnavei, Sculy își roti privirea în juru-i zărindu-l pe Steuerman:

O lecție clinică

— *Haide poete* — îi zise — susține Natura !

Atâta a fost de ajuns ca fața, gâtul și mâinile chiar ale lui Rodion să se acopere de o roșață aprinsă ca focul ! Era un tip foarte emotiv și sistemul marelui simpatic reacționa, de altfel, la el la cel mai neînsemnat prilej. Roșața se menținu pe fața poetului nostru tot timpul cât susținu... Natura !

In tot timpul studiilor mele n'am avut prilejul să văd vre-o dată măcar una din studentele în medicină roșind în ocazii, când o femee s'ar cuveni poate să roșiască din pricina unui... traumatism (ca să întrebuințez limbajul medical) asupra simțimântului său de pudoare.

Dar poate neimpresionabilitatea studentelor în asemenea prilejuri e tocmai un semn al impersonalității, a lipsei lor de perversitate, a curăției lor sufletești, când se află în fața unui suferind. Femeile sunt și mai puțin sensuale cu bărbații.

* * *

O figură interesantă a universității ieșene de acum un sfert de veac era studentul Nicolae Lupu. Nimeni atunci n'ar fi putut prezice că blândul, modestul, tăcutul și atât de studiosul student, care-și consacra zilele și nopțile exclusiv studiului, în modesta, săraca și solitara odăiță din str. Sărăriei (mi se pare), va deveni odată temperamentul combativ, energia inepuizabilă pe care o vedem azi sub forma fruntașului partidului țărănist! Nu știu dacă facultatea de medicină a avut în acele vremuri vre-un student mai devotat exclusiv cărții, științii! Mai toți studenții de atunci se amestecau în agitațiile cluburilor și cenaclurilor, — singur el consacra tot timpul său studiului diverselor ramuri ale științei medicale... A fost un timp asistent la catedra de medicină operatoare—și-l vedeam cu imaginația mea, viitor profesor universitar la facultatea de medicină.

Spre uimirea mea aflai că Lupu a primit postul de medic primar de județ ! Imi închipui că numai idealul nestins ce-l avea în suflet, de a veni cât mai curând în mijlocul țărănimii suferinde, l'a făcut să părăsească terenul științei pentru știință și să se devoteze exclusiv igienei sociale care-l pregăti pentru viitoarea luptă de eliberare a țărănimii române.

D-RUL YGREC

Copacul zahărului

Problema zahărului ar putea deveni cât se poate de gravă dacă actualele condiții de trai s'ar înrăutăți și mai mult. In țările tropicale se pare că marile culturi de „trestie de zahăr" sunt pustiite de un parazit care le reduce enorm productivitatea; pe de altă parte în țările continentale țăranii găsesc mai mare câștig cultivând alte produse decât „sfecla de zahăr", din care pricină producția acestora ar fi scăzut destul de simțitor. Pentru a preîntâmpina o posibilă criză viitoare a zahărului, aliment indispensabil azi tuturor popoarelor civilizate, un om de știință, în coloanele ziarului *Observer*, propune introducerea și răspândirea unei plante originară din Columbia: „douglas". Prin această plantă indigenii americani cunoșteau zahărul cu multe veacuri mai înainte de a fi descins în țara lui Columb. „Douglas"-ul aparține familiei coniferelor și are înfățișarea unui pin; din vârful frunzelor sale se prelinge o esență albă, curată și cât se poate de dulce, încât susține cu succes comparația cu cel mai bun zahăr produs în chip artificial și rafinat. Acest zahăr se coagulează la extremitatea crengilor în mici sfere de mărimi diferite și al căror diametru ajunge până la mai bine de 5 cm. Va fi interesantă experiența de-a aclimatiza în diferite țări și terenuri, acela care a fost chemat de acuma „copacul zahărului".

De-ale scriitorilor

Intr'o seară, Tristan Bernard lua un aperitiv în tovărășia a doi prieteni. Toți trei consumatorii ceruseră porto. In loc de porto însă, li se servi un lichid curios, cu gust de chinină și cu miros de doctorie.

Tristan Bernard nu spuse nimic însă la plată i se adresă chelnerului cu vorbele:

— Nu uita, băete, să-mi înapoiezi rețeta.

* * *

Rudyard Kipling a fost odată victima unui mistificator. Acesta trimisese la ziarul „Times" un poem intitulat „Vechea gardă" și semnat Kipling.

Scriitorul nu se supără. El spuse numai că poemul era foarte prost. La aceasta i se răspunse de către redacția ziarului „Times":

— Suntem absolut de aceiași părere; dar l'am publicat, crezând că e de dumneavoastră.

VISURI GRELE

de I. AGARBICEANU

De zile întregi se cernea peste sat o ploaie deasă și mă- runtă. Norii grei se târau aproape de pământ, doborând ca din cazane uriașe, pâcle de neguri alburii cari înnecau dealurile din împrejurimi, fumegau în văi, ascundeau, în restimpuri, crânguri întregi din sat. Ulițele se desfundaseră; trecători rari își trăgeau cu greutate picioarele din clei, bălăbănind din brațele îngropate în mânecile lungi ale sumanelor. Casele stăteau pitite, posomorâte, sub acoperișele de paie, ori de șindrilă, privind chiorâș prin geamurile mici. Satul întreg părea o încremenire a pustiului și a urâtului, așteptând să putrezească sub burnița care de-o săptămână nu mai contenea.

Era în Noembrie și frigul umed pătrundea până 'n măduva oaselor. Blestemând, oamenii așteptau înghețul care întârzia.

Cu toată vremea rea și tina ulițelor în dimineața aceea de Noembrie, primăria gemea de săteni. Se ascultau răclămațiile celor ce n'au fost puși pe lista îndreptățiților la pământ. Larma pătrundea prin ferești, se auzia ca un clocot surd, străpuns în restimpuri de strigăte aspre ori de jeluiri subțiri de femei.

Mătușa Anica Surdului se opri în portița primăriei și, rezimată de stâlp, începu să-și șteargă, de pragul îngust, cizmele de tină. Tăpălăgi mari de clei cădeau de-o parte și de alta a pragului. Bătrâna trecu în curte, își înfipse bine în pământ cârja lucie, și se silea să-și curețe mai bine cizmele pline de umflături pe care nu le putu muia mai tare nici tina drumului.

Apoi, după strădanie îndelungată, se uită cu un fel de scârbă la încălțăminte: erau murdare și acum. Se apropie de gard, le mai tăvăli prin buruenile ude, apoi, mai mulțumită, porni spre ușa primăriei.

Larma se auzea de-aici răsunătoare. Bătrâna clipi din ochii mici, cufundați în cap, ascultă un răstimp, oftă, apoi puse mâna pe clanță și deschise. Fu dată înlături, împinsă, gata să se răstoarne de un bărbat voinic, cu mustața neagră, care eșia înjurând.

Anica Surdului își regăsi echilibrul, și, sprijinindu-se în băț, trecu pragul. Rămase lângă ușe, prinsă ca în clește de înghesuială. Ascultă fără să înțeleagă strigătele, cearta, țipetele femeilor, suspinele, larma aceea care umplea aerul ca o băutură amețitoare. Își aduna puterile, se înălța în răstimpuri în vârful cizmelor, și se uita după cineva prin sală.

— Zadarnic te mai ostenești, mătușă, pentru noi nu mai este dreptate", îi zise o femee cu ochii plânși, strecurându-se pe lângă ea spre ușe. „Poți veni acasă. N'avem ce căuta aici".

Anica nu înțelese; se uită un răstimp după femee, apoi începu să se înghesuie înainte.

— Ce te îmbulzești așa? Așteaptă să-ți vie rândul. Așteaptă până ce te vor striga", se îndreptară glasuri mânioase către bătrână.

— Uite-o cât e de lacomă, parcă ea are să moștenească pământul.

— Mai încet mătușo, dacă vreai s'ajungi departe.

— Mai încet că până la sămănatul porumbului mai este vreme.

Dar Anica Surdului dădea vârtos din coate și, încet ca melcul, tot înainta prin îmbulzeală. Nu peste mult ajunse în intâiele rânduri.

Primarul o văzu, făcu o strâmbătură de neplăcere, și zise, cu fața întoarsă spre comisie:

— Poftim! Ne vine tot satul pe cap! Așa n'o să isprăvim cât e lumea! Mătușe Anico", adause el, privind crunt la bătrână, „porunca de-a veni aici pentru azi nu a fost și pentru dumneata. Dumneata nu ești îndreptățită la pământ".

Bătrâna, în loc de răspuns, pătrunse prin mulțime până în fața comisiei, se răzimă cu mâna de masă, se aplecă și zise:

— Am o vorbă cu părintele

Preotul era de cealaltă parte a mesei, cu comisia, mai în fundul sălii. El se apropie.

— Te-am căutat acasă, Sfinția ta, și mi-au spus că ești la primărie. Am venit să ne înțelegem pentru stâlp. Aș vrea să-l punem Duminecă după leturghie.

— Aha! N'ai venit pentru pământ! zise ușurat primarul. Treci mai încolo. Așa, acum poți vorbi cu părintele. Aici avem acum treabă *ofițială*. Petru Bumbea, strigă el tare și apăsat.

Lângă fereastra ce dădea spre curte mătușa Anica Surdului, după ce sărută mâna preotului, zise:

— „Nu credeam să pot veni până aici, mă dor toate oasele. Dar trebuia să vorbesc cu Sfinția ta. Nu mai am hodină de trei nopți. Ard ca 'n muncile iadului. Mă omoară visurile părinte. Trebuia să-i pun mai demult stâlpul. Nu are hodină, sufletul mamii drag! E muncit și chinuit și nu se poate hodini în pământ.

— Dar cum puteam să-i facem prohod de mort, mătușe, înainte de-a ști c'a murit?" zise preotul cu glasul scăzut.

Bătrâna clătină din cap, și lacrimi mari isvorîră din ochii ei mici:

— Nu ți-am spus eu că-i mort? De când ți-am spus? La Ziua Crucii s'au împlinit doi ani! Și nu m'ai crezut! Vai, părinte dragă, nu m'ai crezut și în greu păcat am căzut amândoi! De-atunci trebuia să începem rugăciunile pentru mort, dar Sfinția ta m'ai îndemnat tot la rugăciuni pentru cei vii. Și el, sufletul mamii drag, nu se poate hodini în pământ.

Își duse șorțul mohorât la sbârciturile ochilor și suspină îndelung.

— Nu-i nici un păcat, mătușo. Omul poate greși, dar Dumnezeu, care știe toate, știe și cum să primească rugăciunile. Dacă n'am avut nici o dovadă de moartea lui, nu puteam sluji parastas până acum. Azi că-i aici omul care i-a închis ochii în pustiurile Rusiei, putem sluji și parastas, putem pune și stâlp. Dar fără dovezi...

— Nu ți-am adus eu dovadă, Sfinția ta, la Ziua Crucii, s'au împlinit doi ani? Nu ți-am spus cum l-am visat, cum l-am văzut cufundându-se în fântâna cu apă tulbure și groasă ca glodul? Atunci a murit și după spusele lui Zonu' Diacului.

— In slujbele bisericii nu ne putem lua după visuri, mătușă Anico, zise preotul. Ce ne-am fi făcut dacă îi slujeam parastasul, dacă-i puneam stâlp în progadie, și într'o bună zi ne-am fi trezit cu feciorul acasă? Dumneata, cea dintâiu, n'ai fi avut mângâiere toată viața.

Bătrâna se potoli din plâns, și începu să vorbească în șoaptă cu preotul. Voia să se facă o slujbă frumoasă, să cânte corul școlarilor, iar părintele să țină o cazanie ca și când l-ar îngropa acum pe mort.

Preotul îi făgădui toate cele bune, și mătușa Anica Surdului, porni spre ușe cu sufletul mai ușurat. Larma fierbea mereu în sala primăriei. Oamenii lacomi de pământ erau gata să se ia de piept cu toată lumea pentru dreptul lor. Femeile, ai căror bărbați putrezeau pe câmpurile de luptă, erau cele mai hotărîte: o asprime și o încordare sălbatică, pe care numai desnădejdea le poate da, erau întipărite pe fețele lor lemnoase, în privirile lor sure.

Mătușa fu ghiontită, împinsă, strivită de cei ce se vedeau mișcați dela locurile lor, ori dați un pas înapoi de mișcarea peretului de oameni. Dar ea nu vedea, nu simțea nimic, străină cu totul de grijile, nădejdile și temerile acestor bărbați și femei, pe cari instinctul vieții, al conservării îi indușmănea fără nici o pricină pe unii împotriva altora și pe toți împotriva comisiei care aducea judecata.

Anica Surdului eși în curtea primăriei, se întoarse cu fața încotro știa că-i biserica satului, se închină atingând cu dreapta pământul de trei ori, apoi, tot răzimându-se în cârje, porni prin tina drumului, spre cocioaba ei din capătul satului.

In negurile ce se lăsară peste sat, cum mergea băgându-și în silă cizmele din cleiu drumului, cumpănindu-se încet la dreapta și la stânga, părea o uriașe pasăre de baltă, diformă și ostenită, care, indiferent și uniform, pescuește solitară.

* * *

In căsuța de bârne pitulată la poalele pădurii, stâlpul de stejar, frumos încrustat, vopsit în albastru și în roșu la crestături, stătea de trei zile gata, în colț pe laviță, la locul de frunte. Il lucrase meșterul Partenie, cioplitor vestit, în tot jurul. Astfel de stâlpi, în loc de cruce, se puneau la căpătâiul bărbaților, crucea de lemn așezându-se numai la mormintele femeilor. Dar stâlpii se puteau ridica în progadie, într'un loc anume, aproape de zidul sfințit, și pentru bărbați morți și îngropați departe de sat, ca o amintire pentru ei, ca o mângâiere slabă pentru cei rămași în urma lor.

De când se începu războiul, stâlpii aceștia de pomenire se înmulțiră. Mai înainte abia erau doi-trei, și aceștia învechiți de ani, părăsiți de rudeniile cari îi puseră.... Pomeneau de dureri de mult îngropate și nime nu-i mai uda cu lacrimile, nici nu-i mai încunjurau cu bocetele. Numai în seara de Sâmbăta Floriilor se împlânta în pământul jilav de lângă ei o creangă de salcie, și se lipea de lemnul vechiu o luminiță de ceară. Dela războiu stâlpii se înmulțiră, făceau acum o mică pădurice lângă biserică. Cu măestrie ciopliți, încrestați și vopsiți în culori de meșterul Partenie, ei atrăgeau privirile tuturor creștinilor, când intrau ori eșiau din biserică, iar copilașii se uitau ceasuri întregi la porumbeii din vârful stâlpilor ridicați în amintirea feciorilor și a tinerilor. Erau porumbei de lemn văpsit, lucrul mâinilor lui Partenie; păsările cu aripile întinse, albe și albastre, trandafirii, după cum afla meșterul că se potrivește cu restul văpselii, alteori după dorința rudeniilor cari îi încredințau facerea stâlpului de pomenire.

Copiii se uitau minunați la păsărele și numai târziu la pilda celor mai mari, cutezau să le atingă cu mânuța.

Un astfel de stâlp, cu porumbel, stătea la locul de cinste în căsuța mătușii Anica, de trei zile. Se gândise să amâne punerea stâlpului, cu slujba pentru mort, cu parastasul, până se va mai îndrepta vremea.

Dar de trei nopți visuri grele o tulburau, o fierbeau până 'n zori, și bătrâna se hotărî să nu mai zăbovească. Dusese, înainte de-a căuta pe părintele, făină la prescurăriță pentru parastas și pentru colăcei, și acum aștepta mai liniștită ziua de Duminecă. In sfârșit, sufletul ei drag, se va hodini!

De două săptămâni, de când nimeri din Siberia Zonu' Diacului, mătușa Anica nu mai avu visuri grele, cum o potopiră de doi ani necurmat. Zonu' Diacului îi aduse veste hotărîtă despre bietul Liță, sufletul drag al mătușii. Murise în lingoare, departe pe pământ străin și înghețat.

El, Zon, i-a închis ochii. Bolise vreme îndelungată, dar nu părea să aibă dureri mari. Nu se văieta, dar vorbea mereu pustiu. Și tot pomenea de mătușa Anica. Cum pomenea? O vedea pe pereți, în unghere, o vedea în mijlocul casei. Se repezea din pat s'o îmbrățișeze. Era vesel, râdea și plângea de bucurie, apoi iar închidea ochii și vorbea pustiu.

In sfârșit, s'a liniștit. N'a mai rămas decât osul și pielea întinsă. Las' că nici până n'a căzut la pat, prea sănătos nu fusese, săracul! Nu-i suferea frigul din țara aceea înghețată. Il sugea și-l storcea, înverzindu-i obrajii. Dar, dacă nu cădea în lingoare, tot s'ar fi întors. Avea stăpâni buni, niște țărani ruși putrezi de bogați, dar oameni buni la inimă. Il cruțau dela lucruri grele, și cât puteau nu-l scoteau în ger. Dar' pe semne, cum îi scris omului! A căzut în lingoare și s'a isprăvit!

Mătușa Anica Surdului ascultă istorisirea lui Zon și părea că se liniștește, în sfârșit, din zbuciumul necurmat al anilor decând flăcăiașul său o părăsi. Ea nu-l mai visa rău cum fusese obicinuită. Bătrâna nici nu băgă de seamă că desnădejdea când află adevărul, îi alungase somnul, că ea, de două săptămâni, abea de trei nopți mai ațipește, că în celelalte nopți a stat mereu înlemnită, cu ochii deschiși. Cum l-ar mai fi putut visa?

Adevărul e că de doi ani, împliniți la ziua Crucii, o mai ținea în viață numai încăpățânarea preotului de-a nu voi să slujească parastas pentru Liță. Din noaptea în care mătușa Anica îl visase pe Liță înecat în fântâna aceea cu apă glodoasă, în sufletul ei se încuibă desnădejdea. O simțire tainică, limpede ca siguranța, îi spunea că băiatul său e mort, dar încăpățânarea popii îi mai dădea nădejde. Își zicea: „E față sfințită, citește în cărțile cele tainice. Poate că știe ceva!"

Și sufletul ei trudit se ridica din nou din dărâmăturile vieții, din cenușa în care îl topeau visuri grele, aproape în fiecare noapte. Acum îl mustrase pe preot că făcură tot rugăciuni pentru vii, când trebuiau să facă rugăciuni pentru mort. Dar ea simțea adânc că numai nădejdea acelor rugăciuni, slaba licărire de speranță ce i-o dădea încăpățânarea părintelui, o ținuse pe ea în viață.

Adevărat că nu era bucuroasă de norocul acesta. Când auzi istorisirea lui Zonu Diacului, simți cum îi crește ura împotriva preotului: el e de vină, dacă ea mai poate auzi această poveste a morții. Dar ascultându-l, încetul cu încetul uită de preot, uită de înșelarea și nădejdea sa, și încremeni într'o durere sălbatică, într'un fel de pustiu ca la capătul lumii. Zile întregi nu se putu urni din încremenirea aceasta. Apoi, dela o vreme, sufletul i se înduioșe, ochii i se umplură de lacrimi....

Șezând pe vatră, înaintea focului stins, începu să-și aducă aminte de Culiță, sufletul mamii drag. Se născuse slăbuț, plăpând: abea putea orăcăi când îl scălda și-l înfășa. Sugând, se ostenea în grabă și lăsa țâța. Când dormea, abia îi auzea răsufletul. De câte-ori nu-i ținu lu-

mânarea, crezându-l mort! Slăbuț și galben, s'a ridicat copăcel pe piciorușele strâmbe, crăcănate. Câți cărbuni nu i-a stins, câte babe nu l-au uns până ce a crescut mărișor, deșirat și pipernicit, de par'că n'ar fi fost din neamul lor, ci un copil schimbat, adus de cele măestre! Dumnezeu să ferească!

Dar era copil bun și ascultător și alerga sărăcuțul după trebi! Ce folos, că nu-l ajutau puterile, nu-l ajuta răsuflarea. Din nimica toată, dintr'o adiere de vânt, se albea ca varul și cădea la pat. Câte nopți n'a veghiat la căpătâiul lui! Și cu cât veghia mai mult, cu cât îl vedea mai pierit și mai neajutorat, îl iubea mai mult. De câte ori nu l-a pus în car, învălit în cojoc, cu perină la cap, și l-a dus în oraș la doctori.

Sufletul mamii drag trecea greu dintr'un an într'altul și abea după al optsprezecelea începu să se mai înfiripeze. Dar și atunci cine l-ar fi putut pune în rând cu feciorii de seama lui! Nici el nu se punea, ci trăia mai mult în casă, lângă mamă-sa.

Când veni războiul și alte mame se zvârcoleau ca pe jar, strigând, țipând după feciorii ori soții porniți la oaste, mătușa Anica avu o mulțumire pentru tot chinul ei de până acum. „Pe Liță nu-l vor lua. Ce să facă cu săracul de el, la bătae?" La întâia și a doua recrutare nu l-au luat, și încrederea ei în bine, se schimbă în siguranță. Incepu să-și alinte copilul mai mult ca oricând, îl îndopa cu ce bunătăți avea, și-i părea că pe fiecare zi prețul lui Liță crește: iată un ficior căruia războiul nu-i poate porunci!

Dar la a treia recrutare de oameni, îl opriră și pe Liță. Mama nu voi să creadă, nu putea crede. Adânc în sufletul ei simțea că ar fi o batjocură, nu pentru ea, nu pentru Liță, ci pentru însăși viața omenească, să-l ducă pe Liță în războiu.

Și, l-au dus. L-au pornit pe front după o instrucție de abia șase săptămâni.

Bătrâna crezu că înebunește. Popa-i citi molifte de liniștire, îi făcură maslu. Mătușa Anica eși din molitve mai împăcată, dar cu un dispreț nemărginit față de oameni, de toți oamenii, de însăși viața.

Zile întregi, se gândia: Cum va purta, sufletul mamii drag, poverile din spate? Cum va putea face el marșurile acele turbate? Cum n'o degera în frigul pădurilor? Cine-l va îngriji, când va fi bolnav?

Se gândea ziua și noaptea, iar când o fura somnul, avea vedenii îngrozitoare, în cari Liță era mereu în primejdie de moarte:

Trecea peste-o punte neagră și îngustă deasupra unei prăpăstii care se cobora până 'n fundul iadului, și o dihanie spurcată își ridica din zgău gurile să-l înghită;

Un taur de bivol, roșu ca para focului, fugea mâncând pământul, cu grumazul încordat, spre-un om care stătea singur, neajutorat pe câmp, fără nimic în mână, și omul acela era Liță;

Veniau ape mari și tulburi, săltându-și valurile soioase ca pe niște armăsari, și singur la țărm, fără să audă, fără să vadă nimic, aștepta copilul ei, Liță;

Ardea satul, pârâiau coperișurile cu caferi de jăratic, se prăbușeau în mare de scântei, ca și când s'ar sparge în țăndări soarele; toată lumea fugea îngrozită, numai copilul ei Liță, zăcea bolnav sub un păr și nu putea fugi;

Urieși cât muntele, cu paloșe cât brazii se năpusteau asupra satului; toată lumea se ascundea în pivnițe, în clăile cu fân, numai Liță mergea pe 'ndelete, prin mijlocul drumului. Il dureau picioarele și nu putea fugi.

Aceste și alte visuri grele tulburau somnul mătușei Anica; se scula dimineața ca opărită, bătută de mii de ciomege: toate oasele o dureau. Multe slujbe, multe molitve a trebuit să-i citească preotul, și toate în zadar; cu nimic nu-i putea îndepărta vedeniile nopții.

Scăpă de ele numai după istorisirea lui Zonu Diacului, numai după ce avu siguranța că Liță putrezește în pământ. Ea crezu că a scăpat pentru totdeauna, și nu băgă de seamă că desnădejdea ce-i umplea sufletul o înlemnise și n'o mai lăsa să doarmă...

De trei zile, de când puterea desnădejdii i se frânse, ea începu să aibă din nou visuri grele, și de aceea, cu toată vremea rea, nu mai voia să amâne punerea stâlpului și slujirea parastasului pentru mort.

* * *

Anica Surdului intră, abea târându-se, în căsuța de bârne și se apropie de stâlpul frumos înflorit, cu porumbelul albastru în vârf. Il netezi cu palma ei, aspră ca și când ar purta mănuși de piele uscată de broască, șezu lângă el, îl pipăi de-arândul.

Se simțea acum liniștită, împăcată; teama de vedeniile nopții i se împrăștie ca luată cu mâna, cum simțea lângă trupul ei bătrân stejarul aspru. Gândul hotărît de-a nu mai amâna slujba mortului, gândul că peste două zile stâlpul lui Liță va fi alăturea de-al celorlalți nenorociți, că de-aici încolo, va putea plânge îngenunchiată lângă el, de câte ori va intra și va eși din biserică, o umpluse c'un fel de pace și de simțământ al siguranței.

In ziua aceea își putu vedea de treburi prin casă, prin curte, iar seara se culcă fără de groaza care o urmărea mereu din pricina visurilor grele.

Adormi cu gândul la frumusețea slujbii de Duminecă, la împăcarea și hodina lui Liță.

Dormi adânc vreme îndelungată, când de-odată se ridică ușor în pat, întinse un deget și făcu: „pss!" Să nu zboare porumbelul, să-l prindă mama!" Și se coborî, pipăind, din pat. Se apropie de-un perete, apoi de altul, cu mâinile întinse, cu un zâmbet larg de fericire pe față, apoi, tot cu brațele întinse se duse la fereastră, apoi de la ușa tinzii. „Zbâr! a zburat în pod" zise ea veselă. „A zburat porumbelul mamii, sufletul mamii drag. Stai că te-ajung eu, Lița mamii, sufletul mamii drag și scump".

Zâmbetul de fericire îi stăruia pe față. Se luminau pârâiașele, brazdele bătrâne de pe obraji, și un surâs omenesc, conștient de fericire, îi stăruia pe buzele vinete. Ea porni cu pas sigur, luă de pe blidar o lumânare, o aprinse, și deschise ușa tinzii.

— Porumbelul mamii alb și drag, iacătă-l pe scară, iacătă-l că zboară în pod! Te joci cu măicuța! Te joci! Sufletul mamii drag! Stai că te găsesc eu, micuțule! Nu te mai dor picioarele? Vezi că acum zbori, ai aripi albe și ușoare".

Și tot vorbind drăgăstos și cu surâsul de fericire pe față, bătrâna, ușoară ca o fată, urcă scara podului.

— Te-ai ascuns sub cufăr, ai? Aici era odată cuibul de rândunici la care veniai să te uiți, sufletelul mamei drag. Dar iacătă că te văd, iată te-am prins porumbelul mamei".

Flacăra lumânării mâncă din coperișul de pae uscat de zeci de ani pe dedesubt. Flacăra se 'ntinse într'o clipă. Bătrâna, cu ochii aprinși de fericire, privea lumina: „Porumbelul mamei alb, aici e casa ta, aici e sălașul tău, luminos ca raiul.' '

Fumul o înăbuși, și ea căzu pe podele.

Flacările țâșniră cu greu prin coperișul îndesat, bătucit de ani și de ploi. Focul încinsese toate încheeturile casei de bârne, până ce alergară oamenii. Coperișul se prăbuși arzând cu fum greu și înăbușitor peste pereții dărâmați.

Nime nu cuteza să pătrundă în flacări s'o caute pe Anica Surdului. Și, vreme de-un ceas, oamenii își uitară de necazurile cu împărțirea pământului.

I. AGARBICEANU

PENTRU CITITORII NOȘTRI

CARȚI BUNE ȘI EFTINE

In dorința de a oferi cititorilor noștri pe un preț eftin volume cari să cuprindă cele mai valoroase opere de literatură românească, cum și culegeri din literatura universală, popularizări științifice, scrieri privitoare la artă. etc., oferim cititorilor și abonaților noștri

BIBLIOTECA

„Dimineața"

care a tipărit până azi aproape 50 asemenea volume, cı un preț redus, adică

LEI 50. — ZECE VOLUME

ADICĂ LEI 5.-, în loc de LEI 6.-, 8.-, și 10.- VOLUMUL

De această reducere beneficiază toți cititorii ziarelor noastre.

Suma de mai sus se va înainta prin mandat poștal, la Administrația ziarelor noastre București, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco.

AU APARUT PANA ASTAZI URMATOARELE NUMERE:

No. 1. — M. Sadoveanu **Războiul Balcanic.**
No. 2. — I. Agârbiceanu. **Diavolul.**
No. 3. — P. I. Jouve. **Spitalul** (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — Gérard de Nerval. **Mâna vrăjită.** (Traducere de Eug. Boureanu).
No. 5. — Oscar Wilde. **Crima Lordului Arthur Savile.**
No. 6. — A. de Herz. **Ș[illegible]ful Gării.**
No. 7. — Gleb Uspenski. **Lăcustele.** (Trad. de M. Sevastos).
No. 8. — Gala Galaction. **Toamne de odinioară.**
No. 9. — Edgar Poe. **Fantezii humoristice.**
No. 10.— Rémy de Gourmont. **Secretul lui Don Juan.**
No. 11.— Gh. Brăescu. **Nuvele.**
No. 12.— Gala Galaction. **Viața lui Eminescu.**
No. 13.— H. de Balzac. **Adio.** (Trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14.— Albert Samain. **Xanthis sau vitrina sentimentală.** (Trad. de M. Carp).
No. 15.— H. Sanielevici. **La Montmorency.**
No. 16.— Blasco Ibanez. **Imprumutul răposatei.**
No. 17.— Anatole France. **Domnișoara Roxana.** (Trad. de N. Davidescu).
No. 18.— Anton Bacalbașa. **Din viața militară.**
No. 19.— Ștefan Petică. **Versuri.**
No. 20.— Boiena Niemțova. **Zina apelor.**
No. 21.— Ion Dongorozi. **Surpriză.**
No. 22.— Sandul Teleajen. **Poveștile lui Hîru Ion.**
No. 23.— Jack London. **Omul cu obrazu 'ncrustat.**
No. 24.— I. Ciocârlan. **Flămânzii.**
No. 25.— Eug. Boureanul. **Lu[illegible]il.**
No. 26.— J. H. Rosny. **O sărutare.** (Trad. de M. Carp).
No. 27.— Al. Ciura. **Homunculus.**
No. 28 — Leon Tolstoi. **Viața mea** Popestirea unei țărănci din Rusia. — In românește de Victor Ion Popa.
No. 29.— N. Batzaria. **Prima Turcoaică.**
No. 30.— Jean Jaurès. **Patru Cuvântări.** (Trad. de D. I Suchianu.)
No. 31.— Hans Heinz Evers. **Păianjenul.**
No. 32.— Goethe. **Faust, tragedie,** (Traducere de Iosif Nădejde). Capodopera literaturii germane).
No. 33.— I. Petrovici. **Amintirile unui băiat de familie.**
No. 34.— Thomas Mann. **Tristan.**
No. 35.— Natalia Negru. **Amazoana.** Culegere de eseuri scrise cu o artă specific feminină.
No. 36.— Joseph Conrad. **Laguna.**
No. 37.— I. Vinea **Descântecul.**
No. 38.— Anatole France. **Crainquebille.**
No. 39.— Drachman. **Povestiri din Danemarca.**
No. 40.— I. Sanielevici. **In tren.**
No. 41.— Regnier. **Secretul Contesei.**
No. 42.— Agârbiceanu. **Singurătate.**
No. 43. — George Brandès. **Balzac și Stendhal.**
No. 44.— N. Davidescu. **Crima din str. Nopții.**
No. 45.— Guy de Maupassant. **Livada de măslini**

CARŢI ŞI REVISTE

„RENAŞTEREA". — *Scene istorice alese—de* Contele de Gobineau.—*Marele premiu Bordin al Academiei franceze. — In româneşte de* A. Toma. — *Editura „Ancora" S. Benvenişti, Bucureşti.*

Işi aminteşte orice intelectual evenimentul unic, revelator, ce a constituit în viaţa lui primul lui contact spiritual cu creaţiunile Renaşterei. Farmecul covârşitor al acestei epoce se datoreşte faptului că în ea fermentează toate energiile şi aspiraţiile umanităţii moderne şi că e unul din cele mai mari triumfuri ale geniului omenesc pe toate terenurile activităţii sale, „un triumf al artei asupra istoriei, al actelor minţii asupra operelor diplomaţiei, al puterilor eterne asupra celor vremelnice".

Nenumărate studii erudite precum şi nenumărate opere de inspiraţie pur literară s'au silit să ne evoce acest secol de sforţări prometeice, dar, dintre cele ce au preferat calea artistică şi emotivă, — recunoaşte criticul german Ludwig Scherman — „laurii întâităţii i se cuvin cărţii lui Gobineau; somităţi ale ştiinţei istorice şi ale artei se întrec să proclame că nimeni ca el nu a pătruns atât de adânc acea întreagă epocă şi n'a mai întrupat-o în reprezentări atât de grandioase".

Nu ne miră că însuşi Merejkowski—pentru vestitul său roman „Léonardo da Vinci" s'a servit atât de larg de sursa darnică a „Renaşterii" lui Gobineau.

E într'adevăr o carte luminoasă. In ea se desfăşoară viziunile unui inspirat evocator de viaţă, poet şi istoric totdeodată. Gobineau pune în scenă—în sute de episoade impresionante — mai toate personagiile glorioase ale Renaşterii, în grupe vii, agitate, vorbind între ele, simţind, voind, lucrând, trăindu-şi crezurile, bucuriile şi durerile,— fiecare în nota personalităţii şi temperamentului său. Trăiesc intens în faţa noastră Leonardo da Vinci, Savonarola, Cezar Borgia, Lucrezia Borgia, Juliu II, Michel Angelo, Raffael, Beatrice d'Este, Leon X, Macchiavelli, Francisc I, Carol-Quintu, Filip II, Luther, etc. etc.

Dialogurile patetice şi cadrurile sunt îmbibate de spiritul timpului şi de coloarea locală. Episoadele — fresce vii şi grandioase — în număr de sute — te transpun în toate centrele ilustre ale acelei vremi, în atelierele fiecăruia din marii artişti, la curţile regilor şi principilor mecenaţi, pe câmpurile de luptă în corturile condottierilor, — bandiţi şi esteţi în acelaş timp, — în cabinetele eruditilor umanişti, ale cardinalilor, ale politicianilor, la Vatican, în mănăstiri, în stradă: nu sunt uitate nici scenele caracteristice din viaţa celor de rând, — burghezii, femeile şi copiii, meşteşugarii, mercenarii, aventurierii, vagabonzii.

E o mare epocă şi un univers întreg înviat.

E o lectură aci într'adevăr pentru rafinaţii spiritului; dar mă gândesc câtă bucurie şi înalt folos ar putea trage din ea, în primul rând, tineretul, redus la schematismul penibil al manualelor, în care marile epoci şi marile figuri sunt numai nişte nume, nişte umbre vagi şi fugare, neîndestulătoare pentru a înrâuri pilduitor.

In „Renaşterea" lui Gobineau, tineretul, cu sufletul său plastic şi entuziast, poate găsi din belşug — pentru fetişismul său — supraoamenii model radiând bucuria de a trăi şi de a creia.

Şi mai e în această carte multă puritate şi înălţime de gândire, şi mult şi puternic idealism şi — mai ales — multă, multă primăvară.

O altă faţă a valorilor ei lăuntrice: — „Scenele principale din Gobineau ,— scrie Ludwig Scherman — sunt utilizate în multe oraşe ale Germaniei, ca material de recitări publice, cu un efect totdeauna adânc impresionant; una după alta personalităţile de seamă ale teatrului vin să-şi dovedească viul lor interes pentru acest material".

Se explică astfel reputaţia mondială a acestei scrieri, care a atins numeroase ediţii în toate limbile culte. Poetul A. Toma a făcut o alegere fericită şi ne-a adus un preţios dar literar redându-ne-o în româneşte, într'o traducere avântată şi plină de culoare.

R. L.

* * *

CUVANTUL LIBER (14 Noembrie). — D. N. Davidescu, cu prilejul unei ediţii a lui Săvescu, atinge chestia editorială care la noi este de-o uriaşă importanţă.

„Intr'adevăr — spune d-sa — una din cele mai penibile situaţii astăzi, în literatură, este greutatea cu care publicul are de luptat pentru a cunoaşe producţia scriitorilor noştri. Lipsesc sau ediţiile comode şi ieftine, ale operei lor complecte, sau lipsesc, pur şi simplu din circulaţie. Un Delavrancea, bunioară, sau un Duiliu Zamfirescu, în întregimea operei lor, sunt aproape cu neputinţă de reconstituit. Dacă, dar, până şi clasicii noştri au trebuit să cedeze în faţa indiferenţei editoriale, cu atât mai dureroasă rămâne situaţia scriitorilor cari nu au izbutit, adeseori din pricina împrejurărilor exterioare ale vieţii, să-şi statornicească numele lor în conştiinţa literară a vremii şi să-şi impună conturul artistic al personalităţii lor intelectuale şi sufleteşti în nevoile şi în cerinţele de cultură ale cetitorilor".

In România, unde nu-i o tradiţie editorială ca aiurea, publicaţiile populare au menirea să deschidă calea scriitorilor — clasici şi moderni, consacraţi sau trecuţi pe nedrept sub tăcere de istoria literară.

* * *

SALONUL LITERAR (No. 7, 1925). — In „Note pe marginea lui Hamlet", al genialului Shakespeare, d. *D. Nanu* cearcă să diferenţieze morala acestuia de aceea a lui Don Quijotte. „Oricât ar căuta moraliştii să ridice valoarea lui Don Quijotte în faţa lui Hamlet, le va fi foarte greu să se despartă de farmecul şi prestigiul ce-l răspândeşte în preajma-i, melancolia superioară a unei frunţi peste care s'a pogorât mirul geniului"... Ne oprim aci spre a face oarecari observaţii. Incontestabil că mirul geniului stă pe fruntea lui Hamlet, după cum stă şi pe fruntea lui Don Quijotte. D. Nanu pare însă a-l vedea înzestrat mai mult pe cel dintâi, când spune că eroul lui Cervantes apare „singular, ecexpţional şi ridicol." Dar toate geniile sunt „singulare şi excepţionale". Hamlet este unul din acestea; e sublim, pentrucă ridicându-se deasupra realităţii caută să dea deslegare vieţii şi să învingă oarbele forţe ale destinului. Don Quijotte este tot un singular şi excepţional, dar realizarea lui prinde nota umoristicului: din lectura aventurilor cavalereşti îi rămâne închipuirea că el ar fi chemat să săvârşească toate acele lucruri minunate. O credinţă nemăsurată şi tăria de a transforma datele realului, o inteligenţă superioară care convinge chiar spiritul sănătos al lui Sancio Panza, că viaţa nu e aşa cum e, ci aşa cum o vede, cum o trăeşte el, Don Quijotte. Faptele lui par într'adevăr ale unui nebun, poate ridicol, cum spune d. Nanu, dar vorbele lui sunt ale celui mai înţelept om. E un fel de Brand inconştient. Şi acesta înţelege creştinismul aşa cum rezultă din cărţile citite, aşa cum trebue să fie.

Iată prin urmare trei genii cari transformă sau năzuesc să transforme deodată temeliile vieţii reale. Sunt deosebiţi însă numai prin gradul şi nuanţa realizării. Unul sublim şi dramatic, Hamlet; altul umoristic şi epic, Don Quijotte; altul sublim şi patetic, liric mai ales, Brand. Eternul omenesc însă este vădit în acţiunea fiecăruia. Şi din ciocnirea aceasta de fapte, din tendinţele care le animează şi care pot avea un tâlc simbolic, naşte zădărnicia vieţii în genere, idee cu care rămânem după lectura lui Hamlet sau Don Quijotte şi care se află admirabil realizată în „Scrisoarea I" de Eminescu.

Ne întoarcem iarăşi la citatul de mai sus din articolul d. D. Nanu pentru a constata că nu numai la Hamlet, dar şi la Brand şi la Don Quijotte, mai ales, există farmec şi prestigiu şi acea „melancolie superioară". Să ne gândim că Don Quijotte poate fi luat drept simbolul omenirii întregi în sforţările ei pentru realizarea unor noui idealuri; trudă zadarnică, ce la simpla citire pare ridicolă, dar la adâncirea ei, câtă melancolie superioară apasă sufletul nostru şi-l deprimă! Şi în această deprimanţă intervine reflexiunea morală, pe care d. Nanu o vede „infinit superioară" în Don Quijotte, fără să acorde acelaş termen de comparaţie şi lui Hamlet, în care vede un „pesimism primejdios". Nouă nu ni se pare la fel: orice operă de geniu, nu de simplu talent, ese o operă sănătoasă, morală. Trebue numai să ştim a deosebi talentul de geniu.

MERCURE DE FRANCE (No. 657, 1925). — Moartea poetului *René Ghil* n'a stârnit, în publicistica franceză, discuţia pe care a stârnit-o moartea lui Anatole France sau Pierre Louys. In a sa „Histoire de la littérature française contemporaine" René Lalou îl aminteşte în câteva rânduri. Consacrându-i în No. acesta din „Mercure de France" un studiu, Jean Royère încearcă să-i fixeze fiziomia literară, mai întâi ca poet şi apoi ca teoretician.

René Ghil aparţine poeziei franceze de vreo patruzece de ani şi nimeni nu s'a gândit să-i conteste influenţa pe care a avut-o asupra timpului său. Este un creator de ritmuri şi idei, un poet şi în acelaş timp un estetician, un poet „énorme et delcat", dacă ne servim de caracterizarea pe care Verlaine a făcut-o Evului mediu. In cele mai multe bucăţi tonul (şi calitatea inspiraţiei) este elegiac, delicat, suav şi intens. Dar René Ghil a fost mai întâi de toate un poet al formei pure, susţinută de teoriile din „Traité du Verbe" (1891), o poezie-mister, care a păstrat farmecul unei primitivităţi puternice. Concepţia lui e îmbrăcată într'un vers ordonat, scandat cu o grijă ştiinţifică. Instrumentarea lui verbală conlucrează cu muzica şi totdeauna se află în versurile lui o desăvârşită armonie între idei, sentimente şi atmosferă. In „Geste Ingénu", de pildă, avem o euritmie absolută:

Voila que les ruisseaux gazou'llent dans les plaines
trauquilles sous l'heureux mariage des doigts;
aux paturages des mains et des haleines
aliez d'un vague et doux déroulement de voix
troupeaux du non-savoir et vos timides laines.

Jean Rovère crede că adevărata poesie a lui René Ghil stă în poemele care sunt mai puţin scandate, care, pe lângă muzicalitate şi forţă imaginativă, aduc o sonoritate cu totul nouă. Exemple: „Plainte à la Bergère" sau „Le Pantoun de Kontshing". In cea dintâi găsim într'adevăr calităţi stilistice şi efecte onomatopeice neîntrecute:

Il n'est pas de sentier sur la terre — où des Amants
ne soient passés, ma Bien-Aimée...
A lourds serments
dans la poussière des étés, depuis longtemps
leurs pas — passant-passé, se sont lointains, éteints,
de la rumeur de tes moutons qui passe, éteints
des gouttes d'eau qu'une temps amasse, en la ramée

In restul numărului se continuă publicarea romanului „Les Caffards" de Maxim Gorki şi începe noul roman al lui *Georges Duhamel:* „La Pierre d'Horeb". Un articol al lui *John Charpentier*, întitulat „Considérations sur le roman" — departe de a stărui să arate condiţiile romanului actual, este mai mult un istoric al romanului francez, dela „Princesse de Clèves" şi până la „Faux Monnayeurs" de André Gide.

LA BULGARIE (No. 685, 1925). — „Elin-Pelin, cântăreţ al vieţii rustice", un articol al lui N. Doncef despre cel mai popular povestitor al Bulgariei de azi. Dela cea dintâi culegere de nuvele, *Elin-Pelin*, cu adevăratul lui nume: Dimitrie Ivanov, se distinge ca un cunoscător profund al vieţii rustice, pe care o descrie în tablouri ce sunt caracteristica exactă a vieţii patriarhale bulgare. Acţiunea lui este de cele mai multe ori presărată cu adevărate note umoristice şi cu sentimentalismul propriu al ţăranului; umorul lui trece uneori drept o emoţie naturală şi spontană, dând operei un dramatism uşor şi vioiu. Nu e în povestirile lui nimic prea mult, nimic artificial, nici în subiectul lor, dar nici în maniera cu care le tratează. Un ritm pur, natural şi just, propriu vieţii rustice.

In „Gheratzi", autorul descrie viaţa socială a unei familii care se risipeşte din cauza contradicţiilor dintre vechea şi actuala condiţiune de viaţă. Toată această povestire animată printr'o plasticitate remarcabilă, de un colorit ţărănesc, bogat şi plăcut. Acelaş în „Ziua morţilor", în „Salza Mladénova", în „Moara de vânt". Opera lui este în genere producţiunea unei contemplaţii sincere şi imediate a vieţii rustice, producţiunea unui spirit poetic naiv, care primeşte viaţa în toate diversităţile şi în toată gama lucrurilor şi faptelor. Elin-Pelin este apoi, în „Cartea de aur", cel dintâiu scriitor bulgar care a scris, cu o rară înţelegere a sufletului celor mici, povestiri în versuri pentru copii. — *g. b.*

* * *

DIE NEUE RUNDSCHAU (No. 9, 1925). — In întâiul număr de toamnă excelenta revistă germană aduce mai mult literatură străină decât germană. Colaboratorilor germani nu le-a rămas decât aproape numai cronicele, şi, şi acestea se referă cele mai multe la lucruri petrecute peste graniţa „Reichului". Să vedem în acest fapt oglindirea unei oboseli? Iată străinii cari ocupă de astă dată clădirea din etaj şi până în subsol; Ivan Şmeliov (Soarele morţilor), Alexandru Block (din jurnal), Georges Duhamel (Suită olandeză), Bern. Shaw (Perspectivele creştinismului). Material interesant fără îndoială, dar lipsa literaturii originale isbeşte. Face impresia că tot avântul creator al generaţiei de războiu e pe cale de a se poticni. Timpul cere linişte, şi oamenii aceştia încă n'au putut să înveţe liniştea, de aceea mai bucuros tac. Prin anii ce-au urmat îndată catastrofei cărţile apăreau cu duiumul. Lirica era atât de prodigioasă că se simţea nevoia antologiilor. Drama şi romanul încercau cu succes forme noui. Dar de un an sau doi vulturii revoluţiei au amuţit. In timpul din urmă se înregistrează un singur, e adevărat, foarte mare succes: Thomas Mann cu Zauberberg. Dar Th. Mann nu aparţine generaţiei despre care vorbim. Linia celor de 35 de ani, de la o vreme cade. Franz Werfel care înainte cu câţiva ani dăduse Bocksgesang a decăzut acum până la „Juarez und Maximilian". Multe din gloriile revoluţiei au fost scoase din circulaţie: Becher, Hasenclever... Se pare că toată generaţia se odihneşte acum, adunând puteri nouă pentru o literatură care să desăvârşească posibilităţile creatoare cucerite prin avântul de acum cinci ani. Numai aşa ne putem explica de ce clădirea revistei „Die neue Rundschau" e ocupată în cea mai mare parte de străini.—Dar să-i vedem pe aceştia. Şmeliov, un scriitor rus cu faima încă neajunsă la noi, publică o povestire de-o neobişnuită tristeţe din timpul foametei din Crimea. Povestirea e simplă, fără încordare de linii, dar extraordinar de sugestivă. Povestea acelei pustiiri a întregii vegetaţii sub săgeţile soarelui, povestea acelei vaci care se plimbă singură prin sat după ce a ros scoarţa celor din urmă arbori, şi trimite un muget sinistru peste Marea Neagră, rămân în amintire ca nişte grozave vedenii de apocalips. Alexandru Block, poetul revoluţiei ruseşti, autorul „Celor doisprezece", a scris în timpul răsturnărilor un jurnal. Cele câteva fragmente traduse aci aruncă multă lumină asupra poemului, asupra baladei „Cei doisprezece", care a fost interpretată când ca o preamărire, când ca o osândire a revoluţiei. Din atmosfera aceasta tragică eşim cu „Suita olandeză" a lui Georges Duhamel. Sunt impresii din această ţară harnică, admirabil scrise; despre oamenii cari şi-au clădit patria pe nisip ca să desmintă maxima biblică, că pe nisip nu se poate clădi; despre peisagii, oraşe, artă... Bernard Shaw îşi încheie în sfârşit spiritualele consideraţiuni asupra creştinismului. (Consideraţiuni scrise pentru a figura drept prefaţă la comedia „Androclus şi leul", şi nu la o nouă dramă despre Isus, cum au încercat unii să deducă...) In general acest sfârşit, prea complicat, nu e la nivelul lucrării de până aci. O singură concluzie ţine el s'o sublinieze cu orice preţ: „Isus a fost până în măduvă şi oase anticlerical". Consideraţiile au fost scrise încă în 1915, şi de aceea sunt uneori pline de ironia momentului. In adevăr Shaw s'-a găsit bine momentul să filosofeze asupra creştinismului: tocmai în toiul marelui războiu!. — *l. b.*

Bibliografie

Cezar Petrescu: Omul din vis (cu gravuri originale în lemn de Horaţiu Dimitriu), Edit. „Ramuri", Craiova, Preţul 40 lei.

Cuvântul Liber No. 37 (T.Teodorescu-Branişte, C. R. Ghiulea, F. Aderca, D. I. Suchianu, N. Davidescu, Camil Petrescu, M. Sevastos, etc.).

Lumea No. 42 (G. Galaction, T. Arghezi, M. Sadoveanu, Otilia Cazimir, Alfred Hefter, Sandu Tudor, etc.).

Lamura No. 9, E. Palade, Lelia Popescu, Ana Ciuhureanu, Elena G. Goantă, St. Ştefănescu).

Albina No. 33—34.

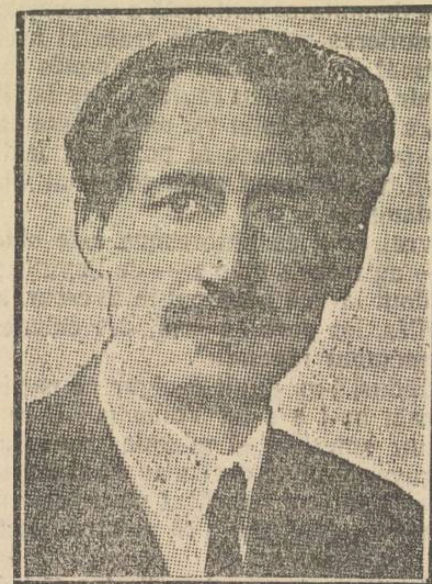
Freamătul No. 4—6.

Moldova dela Nistru No. 6—10.

Cosinzeana No. 21.

Suflet românesc No. 5.

Oaspetele României

Henri Barbusse

Cronica muzicală

Dincolo de conflictul Operei

Nefiind iniţiaţi asupra raporturilor încordate dintre Direcţia Operei, artişti şi Ministerul Artelor, am atribuit, în primele şi ultimele două cronici muzicale ale noastre, toată situaţia anormală ce se creiază pentru acest unic pivot al Artei Muzicale — Opera Română — nepriceperii cu care i-se alcătueşte repertoriul organic, „ordinar". Astăzi, când acea încordare a şi explodat într'un scandal, într'o grevă şi zăpăceală, nu avem multe de adăugat la considerentele noastre din 4 Octombrie şi 15 Noembrie din „Ad. Lit." Am înţeles numai că şi artiştii revoltaţi au o parte de dreptate în acest conflict, deşi o manifestă în mod prea unilateral şi egoist.

Nu se poate înţelege, într'adevăr, de ce tânărul tenor Emil Marinescu nu-şi vede drumul şi viitorul deschise imediat în sânul Operei Române. Iată un element, care promite Operei mult mai multe speranţe şi avantaje, decât apariţia d-lui Mircea Lazăr, de pildă, în „Rigoletto", anul trecut. D. Marinescu nu poate să fie captat de Direcţie din cauze streine muzicei şi talentului? — Atunci, poate, ar trebui concediate prea multe forţe utile din actualul personal artistic al acestei Instituţii şi apoi, din aceleaşi cauze, streine pentru artă, ar mai trebui în viitor să nu fie admişi în sânul Operei decât acei artişti în ale căror suflete Direcţia citeşte cu simpatie şi calm ca într'o partitură.

Pe de altă parte d. Istrati se ridică cam naţionalist şi străinofob, în acelaş timp când cântă la concert cu d-na Kulibin, rusoaică sau semi-rusoaică!

Dar în afară de aceste exemple de haos, în conflictul deslănţuit, am putea aduce foarte multe constatări mult mai surprinzătoare şi să le însoţim cu semne de exclamaţie şi de întrebare...

Artiştii au perfectă dreptate când arată pericolul spectacolelor extraordinare şi lipsa unui repertoriu organic.

Am arătat doar şi noi, la timp, aceleaşi lucruri şi acuma împărtăşim pe deplin punctul de vedere al artiştilor relativ la copleşirea repertoriului de opere uzate (da, uzate, chiar în Bucureşti). Insă artiştii conchid de aci la necesitatea de a îndepărta din Operă elementele străine, iar noi credem că trebuesc angajaţi cât mai mulţi artişti străini — nu genii şi talente mari, ci actori şi cântăreţi desăvârşiţi. Cu toată plăcerea cu care ascultăm pe d-na Lipcovscaia (scriitorul acestor rânduri îi cunoaşte bine cariera şi munca şi, în plus, şi-o aminteşte — pe când era o liceiană gingaşă şi promiţătoare în oraşul în care şi el a absolvit liceul), ne întristăm la gândul că repertoriul „extraordinar" al Direcţiei ucide repertoriul „ordinar", nu-l încurajează şi nu-l transformă într'un repertoriu organic captivant pentru publicul de toate zilele. Prea aproape am stat pe vremuri de progresul artei de Operă din Rusia, ca să nu pricepem fondul boalei de care suferă Opera Română. Insă artiştii români autoctoni, grupaţi şi solidari, pretind evident ca orice forţă dintre ei să fie păstrată în sânul actualei formaţiuni dela Teatrul Liric. Aci ei n'au dreptate.

Trebue reproşat Direcţiei tocmai faptul că n'a avut curajul, din capul locului, să selecţioneze bine elementele muzicale româneşti şi golurile personalului artistic să le umple cu străini specialişti în muzica şi în arta scenică de care are atâta nevoie publicul meloman din Capitală.

Ce ar trebui să facă atunci unii promotori ai mişcării de Operă şi acei cari îi secondează, dar nu convin ansamblului dela Liric? — Cu moderate pensiuni — subvenţii din bugetul actualei Opere Române din Bucureşti, ei ar putea duce arta Operei în provincie. De fapt astfel, acum vre-o 40—50 de ani, s'a întins opera dela teatrele Imperiale la cele din vasta provincie rusească. La început Operele din Petersburg şi din Moscova au suferit două decenii, după cum suferă astăzi Opera dela Liric: pepinierele artistice au dat la urma urmei multe forţe artistice insuficiente, dar toate acestea s'au risipit, s'au înjghebat în trupe improvizate; şi-au găsit antreprenori, impresarii. S'a cântat „Faust" şi „Carmen" la Vlaşca şi Teleormanul Rusiei, — însă s'a ajuns la înflorirea peste tot a acestui gen de artă.

Mânuind 30.000.000 lei fără vre-un amestec din partea cuiva, Direcţia ar fi putut să formeze echipe şi turneuri de Operă prin provincie, dând ocupaţie elementelor care nu puteau fi încadrate în Opera renovată, sau subvenţionându-le turneurile. In acelaş timp, Direcţia ar fi putut să elimineze cele câteva elemente absolut fără valoare; să întocmească un repertoriu în frunte cu operele „Oneghin", „Dama de Pică", „Demonul" şi „Neron"; să delecteze publicul şi să-i facă educaţia melomană; să complecteze personalul cu străini buni; apoi să adopte traduceri bune de libreto-uri, mai ales ruseşti; să stăruie ca rolurile să fie cântate numai în româneşte şi italieneşte (când este vorba de un artist străin).

Direcţia însă a apucat drumul periculos al spectacolelor „extraordinare", cu artişti străini scump plătiţi — ceiace nu-şi permiteau operele ruseşti decât către sfârşitul sezonului, în postul mare, în Aprilie-Mai.

Lefurile artiştilor români sunt într'adevăr, în mare parte, mizerabile: e nevoie de atâţia angajaţi prost plătiţi sau e preferabil ca mai puţine elemente selecţionate să fie bine plătite?...

Credem că artiştii revoltaţi n'au dreptate când afirmă, că ei nici nu pot „să atragă publicul când sunt puşi, de când cu concesiunea, să cânte în aceleaşi opere cântate şi răscântate".

Muzica de Operă are o particularitate: cântate şi de sute de ori, operele captivante ca joc şi muzică plac tot mai mult publicului, când sunt executate mereu de artişti talentaţi. Apoi când un oraş vede o Operă frumoasă de câteva zeci de ori, — se ridică o nouă generaţie, tânără, de cetăţeni doritori să devină melomani. De ce să ascundem adevărul? Intre artiştii români de Operă sunt încă prea puţine elemente de valoare. Insă, după cum actualele frământări ale Operei noastre au durat pe vremuri în Rusia vre-o două decenii, iar la noi nu pot dura decât doi-trei ani sfârşind cu exodul mai multor forţe spre oraşele mari provinciale, — tot astfel şi complectarea Operei din Bucureşti cu străini n'ar dura mult şi s'ar ivi repede numeroase forţe autoctone care să-i înlocuiască. In arta Operei se cere libera concurenţă, luptă, imitarea studioasă a străinilor, şi nu o pepinieră-azil cu pensionari interni.

In ce priveşte însă bugetul de 30 milioane, cu toate cusururile actualei organizaţiuni a Liricului, — să ne ferească Cerul ca vre-un comitet de artişti, oameni atât de impulsivi, să conducă vre-odată aceasta instituţie, care trebue să facă educaţia muzicală a publicului. Ea însă nici n'a eşit din prima adolescenţă, plină de greşeli şi de vicii, în mediul nostru bucureştean.

ALEXIS NOUR

ÎNSEMNĂRI

S. S. R. şi S. A. D. R.

Există o societate a scriitorilor români şi o societate a autorilor dramatici români. (Nu-i vorba aici să discutăm dacă existenţa celui de-a doua societăţi este justificată sau nu).

Amândouă societăţile n'au dat de mult semn de viaţă. Şi ar fi avut prilej.

Societăţile oamenilor de litere n'au drept unic scop numai o activitate vie în preajma bugetelor şi în sezonul balurilor mascate. Ele sunt datoare să se ocupe în toate sezoanele de interesele morale şi materiale ale scriitorilor — ale tuturor scriitorilor.

In ultimul timp un scriitor dramatic a fost huiduit din considerente cu totul străine de artă. Meschine combinaţii de culise, bazate pe considerente de cel mai vibrant patriotism, au tulburat reprezentaţii, au alungat publicul dela teatru — lovind pe nedrept materialmente şi moralmente un scriitor şi o instituţie culturală.

S. S. R. n'a crezut că are datoria să intervină în această chestie ?

Dar S. A. D. R. ? Această organizaţie doar există mulţumită mărinimiei celor doi-trei autori dramatici adevăraţi, în numărul cărora intră şi d. A. de Herz. Nici societatea aceasta n'a avut nimic de spus cu ocazia scandalului dela Teatrul Regina Maria ?

Amândouă societăţile dovedesc, prin pasivitatea lor, lipsa spiritului de conservare — ca să nu vorbim decât de lucruri elementare, care aparţin nu numai intelectualilor...

Mai au mult de trăit aceste întreprinderi? In acest caz, ele ar trebui să-şi schimbe numele ca să corespundă realităţilor.

Cel mai...

D. Mihalache Dragomirescu este un om dintr'o bucată. D-sa nu se încurcă în fineţuri, ci dă de-adreptul. Astfel, în ultimu-i interview din ziarul „Rampa", d-sa spune nici mai mult nici mai puţin că noi avem „pe cei mai mari scriitori dramatici ai lumii", „pe cei mai mari romancieri ai lumii"... D. Dragomirescu a fost rugat de interviewer să mai cedeze, să mai lase... D-sa însă n'a vrut în ruptul capului : ori tot, ori nimic...

Un singur lucru nu ne-a spus interviewatul : cum se consideră d-sa pe sine însuşi ? Nu cel mai mare critic al lumii ?

Un nedreptăţit

In „la Revue Française", d. J. Voilquin publică un articol despre România pitorească. D-sa a stat mai mult timp la noi. Ne-a cunoscut ţara şi poporul. Ne-a iubit. Acest lucru se vede din articolul „Le pittoresque de la Roumanie", tipărit în numărul revistei franceze consacrat nouă.

Acest articol a dat prilej unor publicişti români să se revolte. In ochii lor, d. Volquin apare ca un anti-român, nerecunoscător faţă de ţara care i-a dat ospitalitate, etc.

Am citit şi recitit articolul cu pricina. N'am găsit decât lucruri bune şi delicate, pornite dintr'un suflet sensibil. Am fost chiar emoţionaţi de duioşia acestui străin pentru oamenii şi locurile de aici.

N'am găsit în tot articolul nici un rând, din care să rezulte ostilitate, desconsideraţie sau bătae de joc.

Ce-a atins demnitatea naţională a compatrioţilor noştri?

Poate descrierea modului de traiu al acestui „peuple souffrant" format de ţărani cari — „bloqués dans leurs demeures sans air, près du feu et des bêtes familières"—„se consoleront des duretés de la vie par la fuite dans le rêve".

După un tablou pitoresc al poziţiilor înalte ale Iaşului, unde boerii de odinioară şi-au construit vile răcoroase, d. Voilquin adaugă:

„Il este vrai, tout ce pittoresque este obtenu souvent aux dépens — au mépris même — de l'hygiène. Il est plus d'un village, dont la vue nous navre le cœur, avec ses enfants déguenillés, les porc au seuil des cahutes, un air de misère uniformément répandu".

Aceste rânduri i-au jignit desigur pe patrioţii noştri.

Dar greşala nu-i a d-lui Voilquin. D-sa a remarcat ceeace a văzut: suferinţa şi mizeria poporului românesc. Greşala-i a guvernanţilor cari n'au construit ca 'n Rusia sate de carton şi nu i-au îmbrăcat pe ţărani în costume de teatru — pentru ca d. Voilquin să nu vadă decât lucruri de ordine, patriotice, etc.

Sau — dacă aceste construcţii şi astfel de reprezentaţii costă prea scump — guvernanţii n'aveau decât să-l poarte pe d. Voilquin numai pe şoseaua Kiseleff şi de-acolo să-l expedieze, încadrat de poliţişti, peste graniţă.

In orice caz, nu trebuie să ne răzbunăm pe străini pentru păcatele noasstre.

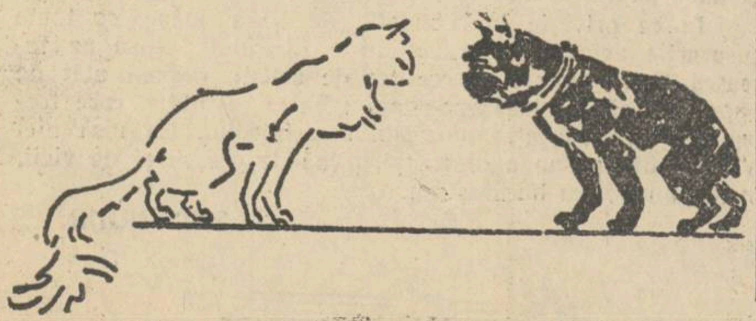
Sprijinitori

O revistă din Basarabia, intitulată „Moldova dela Nistru", îşi publică galeria „sprijinitorilor". Printre aceştia figurează şi d. Zaharia Huzărescu, „inspector general al Siguranţei Statului".

Şeful Siguranţei este cenzor al Societăţii Scriitorilor Români, — de ce un inspector de Siguranţă n'ar fi sprijinitorul unei reviste literare ?

De câtva timp — de când cu manifestele şi broşurile subversive — Siguranţa s'a cultivat surprinzător de mult. Ohranicii se dau acum la literatură. Unii patronează publicaţii. Alţii chiar scriu.

Prin urmare sumele cheltuite cu poliţia secretă n'au fost aruncate în baltă. Ele cel puţin au cultivat Siguranţa...

Synedrium-Victoria

Primesc următoarea scrisoare din partea d-lui Dr. Pădeanu, directorul „Sinedriului".

DIRECŢIUNEA
CERCULUI ESOTERIC
AL
INSTITUŢIUNII FILOSOFICO-MORALE
„SYNEDRIUM-VICTORIA"

Str. I. L. Caragiale No. 32
BUCUREŞTI

„Stimate Domnule Doctor.

„In ziarul „Adevărul Literar şi Artistic" din 8 Noembrie 1925, am citit articolul Dvs. intitulat *„O vizită la misteriosul „Institut" din str. Caragiali"* şi pentru că Dvs. mărturisiţi că nu cunoaşteţi numele institutului nostru, cu onoare vă trimit prezenta scrisoare cu en-tête-ul instituţiunii noastre, unde, precum aţi remarcat şi Dvs., mulţi bătrâni şi adolescenţi vin să se adape la isvorul spiritualismului modern.

„Credem că este de datoria noastră să vă luminăm asupra punctelor, cari aţi mărturisit că v'au rămas obscure: Theosofi nu suntem, nici apostoli ai unei religiuni noi, ci pur şi simplu suntem conservatorii tuturor religiunilor, a căror bază este morala şi iubirea aproapelui.

„Considerăm ca o absolută necesitate, existenţa unei fiinţe inteligente, pe care toate religiunile o numesc Dumnezeu, fără de care ura, anarhia, invidia şi criminalitatea pot duce un popor acolo unde se află astăzi Republica Federativă a Sovietelor Ruse.

In ceeace priveşte pe Eleonora Zugun, care se află la noi spre a fi studiată şi unde adeseori e vizitată de multe persoane, se petrec oarecari fenomene de telekinesie, levitaţiuni, apariţiuni şi dispariţiuni, cari uimesc pe cei prezenţi, fără ca unul din ei să fi putut explica fenomenele, deoarece ele sunt răsleţe şi se produc prin surprindere.

Primiţi, etc.

Dr. Pădeanu."

* * *

Public această scrisoare, fiindcă mulţi cititori sunt curioşi să afle veşti despre *Eleonora* de care m'am ocupat în articolul meu din numărul trecut al „Ad. Literar".

Dacă Eleonora prezintă în adevăr fenomene de telekinesie", „levitaţiuni" şi dispariţiuni, *„care uimesc pe cei prezenţi"*, am fi recunoscători d-lui Pădeanu să ne procure şi nouă prilejul de a le vedea, ca să le împărtăşim şi cititorilor noştri.

Altfel, nu va fi chip de a scoate din mintea tuturor ideea că toţi cari vorbesc de minunile Eleonorei sunt nişte sărmane victime ale autosugestiei. *Doctorul Ygrec.*

„Revoluţia mondială"

Cartea lui Masarik asupra „revoluţiei mondiale" a suscitat, dela apariţia ei, interesul general.

Actualul presedinte al republicei cehoslovace este un filozof „de meserie" — cum îl numeşte „Gazette de Prague". In această calitate, d-sa are o concepţie personală asupra vieţii.

Filozoful a ştiut însă, când a fost vorba de patria sa, să îndepărteze orice sentimentalism şi orice ideologie care se opunea activităţii pozitive şi să purceadă, energic, la luptă. Cartea explică prin mijloace istorice şi cu o metodă ştiinţifică în ce mod şi-au cucerit cehii independenţa.

Revoluţia a născut fenomene mai ales şi aproape numai în afară de graniţele actualului stat cehoslovac. *Din capul locului, Franţa şi-a manifestat puternic simpatia pentru acţiunea cehilor.* D-l Massaryk crede că aceasta se datoreşte şi faptului că Franţa are de atâţia ani o formă de stat republicană.

Nu tot astfel a procedat Anglia care, prin d. Balfour, taxase comitetul luptătorilor cehi drept un simplu clan revoluţionar.

A fost nevoie de intervenţia pricepută şi susţinută a d-lui Beneş, spre a se determina şi obţine concursul englez.

In cartea lui Massaryk se mai evidenţiază rolul d-lui Vilson, care a sprijinit mult — şi mai ales pe la sfârşitul războiului — acţiunea revoluţionarilor.

Franz Molnar

E cel mai cunoscut dintre scriitorii maghiari moderni. S'a născut în 1878. Printr'un repede asalt a cucerit scenele diferitelor ţări şi aproape fiecare piesă a lui a fost o nouă izbândă pentru el.

Pretutindeni sunt jucate comediile lui satirice, de deosebit efect: „Diavolul" (reprezentat cu mare succes şi la noi) „Ofiţerul de gardă", „Moara roşie" etc.

Pe lângă aceste lucrări de teatru, i-au mai dus numele în lumea întreagă şi scânteietoarele lui nuvele şi schiţe. Dar şi aci se trădează maestrul tehnicei teatrale; căci şi în acestea — cele mai multe apărute în foiletoane — el preferă, de cele mai adesea ori, forma dialogată, şi toate calităţile strălucite ale comediilor lui i le regăseşti şi în nuvele: conversaţia uşor curgătoare, caracterizarea frapantă, agerimea puterii de observaţie, ironie fină. Molnar stă totdeauna mai presus de eroii săi, şi, în veşnica luptă dintre bărbat şi femeie, — tema lui de predilecţie, pe lângă povestirile cu copii — el e mereu de partea femeii. In nuvelele sale Molnar ne îngăduie totdeauna numai o scurtă aruncătură de ochi îndărătul perdelei. Nu-i plac introducerile lungi, intră deadreptul în miezul acţiunii şi are, de obicei, o încheiere de duh, neaşteptată şi nimerită. Cu o ironie subţire atinge părţile slabe ale eroilor lui, dar ironia aceasta nu e niciodată jignitoare sau cinică — e mai mult indicată, decât subliniată. Molnar nu vrea nici odată să-ţi provoace râsul cu hohote, — el caută la tine numai surâsul fin, sclipirea de ochi a omului de spirit.

Presa în Rusia

S'a scris foarte mult, mai cu seamă în ultimul timp, asupra regimului sever la care a fost supusă presa în cuprinsul Rusiei bolşevice.

Găsim că e interesant să dăm câteva date asupra ziarelor şi revistelor din republica sovietică.

Astfel, autorizaţii pentru editarea oricărui fel de publicaţiuni se acordă numai membrilor partidului comunist.

Ziarele şi revistele sunt lăsate la discreţia unui birou special care îngrijeşte de menţinerea *directivei* politice a presei ruseşti. Dela acest birou porneşte şi o intensă propagandă comunistă, gata confecţionată de către redactori speciali.

Actualmente apar, în toată Rusia, trei sute cincizeci de ziare.

Guvernul şi-a sistematizat propaganda. Treizeci şi şeapte de ziare sunt redactate exclusiv pentru ţărani. Scrise într'o limbă accesibilă elementelor rurale, — aceste foi se citesc aproape numai de către *mujiki*.

Optzeci şi trei de ziare sunt tipărite pentru naţionalităţile străine. Iar seaizeci şi nouă de foi sunt destinate tineretului comunist.

Ziare de specialitate: 45 de foi comerciale; 25 foi economice şi 15 militare.

Cel mai răspândit ziar din Rusia este astăzi „Pravda" oficiosul comitetului central comunist.

Stilul lui Maupassant

Maupassant a formulat astfel opinia sa asupra stilului : „Pentru a fixa toate nuanţele gândirii nu e nevoie de un vocabular complicat, bizar, numeros şi chinezesc, cum e cel ce se impune astăzi sub denumirea scrisului artistic. Ci trebue să diferenţiezi toate valorile unui cuvânt după locul pe care-l ocupă în frază : mai puţine substantive, verbe şi adjective cu înţelesuri aproape insesizabile — şi mai mult fraze variate, construite variat, şlefuite ingenios, pline de sonoritate şi de ritm. A fi stilist excelent e cu totul altceva decât un adunător de termeni rari.

„In adevăr, e mai greu să mânuieşti în voie frazele şi să spui prin ele tot ; iar ceiace nu exprimi să reiese din subînţelesuri, intenţii discrete şi neformulate — decât să inventezi expresii noui şi să cauţi altele prin tomuri bräciuite, asemenea expresii fiind ieşite din uz, fără semnificare. — pentru noi, mortăciuni.

„De altfel limba franceză este ca un râu limpede, pe care scriitorii de toate nuanţele n'au putut şi nici nu vor putea să-l tulbure. Fiecare veac a adus în cursul lui modele, pretenţiile şi preţiozităţile lui, fără a subzista ceva din toate încercările, inutile, din toate sforţările, neputincioase. Firea acestei limbi este de a fi clară, logică şi plină de nerv. Nu se lasă întunecată, slăbită, nici coruptă".

MĂRUNTE :

— Colaboratorul nostru *Sărmanul Klopştock* terminând cu numărul de faţă întregul ciclu al jurnalului său *„Feciorùl lui Nenea Tache Vameşul"* îşi va continua colaborarea mai departe la *„Adevărul Literar"*, semnând nuvele, schiţe, impresii etc.

— A apărut *„Daria"*, dramă în patru acte, de *Lucian Blaga*. Editura „Ardealul", Cluj. Preţul 50 lei. De vânzare în toate librăriile.

— Prozatorul C. Sandu-Aldea a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

— Se împlinesc, la 30 Noembrie, douăzeci şi cinci de ani dela moartea lui Oscar Wilde. Pe casa din Paris, unde a murit scriitorul se va aşeza o placă comemorativă, iar Cecil-Georges Basile va publica bibliografia poetului, care se va intitula: „Regele vieţii".

— D. Davidescu aminteşte într'o notă din „Cuvântul Liber" despre împlinirea a 25 de ani dela moartea lui Alexandru Odobescu. E o eroare, de sigur. Alexandru Odobescu a murit la 24 Noembrie 1895, deci acum 30 de ani.

— Ziarul teatral „Rampa" a organizat o serie de interview-uri cu oamenii noştri politici, asupra chestiunilor literare la ordinea zilei. Cel dintâi care răspunde anchetei este d. C. Argetoianu. Este de reţinut mai întâi afirmarea că între politică şi literatură nu există nici un fel de legătură. Ca preferinţe, d. C. Argetoianu înclină pentru proză, şi anume pentru proza clasică.

— La 3 Decembrie a. c. se va deschide, în sala „Ileana" dela „Cartea Românească", Bulevardul Academiei, expoziţia de pictură a d-lui Octav Băncilă.

— Ultimul număr al gazetei bi-săptămânale „Heroldo de Esperanto" care apare în Colonia publică cunoscuta nuvelă „Microbul" de I. Al. Brătescu-Voineşti, tradusă în Esperanto de către d. S. Prager.

— Scriitorul francez Henri Barbusse, autor al celebrului roman „Le Feu", a sosit în Bucureşti.

— A apărut într'o admirabilă execuţie tehnică, „Programul oficial pe 1925-6, al Teatrului Naţional din Craiova: cuprinde articole semnate de : N. Iorga, M. Dragomirescu, Gr. Drăgoescu, Lucian Blaga, Corneliu I. Mihăescu, C. Manolache, T. Călin, Al. Iacobescu, Al. Al. Busuioceanu, D. I. Atanasiu, Adrian Maniu şi Cocea Demetrescu.

— A apărut la Braşov, în editura Anuarului-Almanah jubiliar al liceului A. Şaguna, cercetarea istorico-literară a d-lui G. Bogdan-Duică: „Despre Luceafărul lui Mihail Eminescu". Vom reveni în numerele viitoare.

— S'a constituit la Cluj o societate română-cehoslovacă: „Jarnik-Bârseanu". Scopul iniţial al acestei societăţi este acela de a strânge legăturile dintre noi şi republica dela nord. Cea dintâi şezătoare a societăţii s'a ţinut la 9 Noembrie, urmând ca prima şezătoare cu program românocehoslovac să se ţină la 19 Decembrie. Noua societate se află sub conducerea preşedinţială a d-lui profesor universitar Silviu Dragomir şi este recunoscută ca persoană juridică.

— Ministrul Instrucţiunii din Bulgaria a constituit, începând cu 1926, 10 premii în valoare de 10.000 leva fiecare, care se vor acorda celor mai meritorii opere literare şi artistice tipărite în cursul anului.

— Revista literară germană „Der Neue Merkur" îşi anunţă, în ultimul număr, neputinţa, din motive financiare de a mai apare. Notăm că este una dintre cele mai vechi reviste literare din Germania.

Curiozităţi

Tablele lui Moise

Aceste relicve şi descifrarea lor n'au provocat deocamdată decât o polemică acerbă între savanţii germani şi cei englezi. Orientalistul profesor Grimm care a stârnit toată chestiunea cu descifrarea originalului tablelor uitate de Moise pe muntele Sinai acum trei mii şi ceva de ani, nu găseşte crezare în Anglia. Flinders Petris, profesor orientalist din Londra, îl acuză pe Grimm de fals şi escrocherie. Toate încercările lui Grimm de a-şi baza descoperirea legei originale a lui Moise pe competinţa lumei savante germane, care îi admiră şi aprobă cercetările, dau greş. Grimm e prins de Flinders Petris şi atunci când afirmă că a făcut descifrarea după fotografii luate de pe table, şi când spune că n'a luat numai fotografii ci şi mai multe intipărituri de ghips... Iar Grimm declară că savanţii englezi nu pot suporta ideia că descoperirea engleză cu Tutankamon e eclipsată de descoperirea germană a tablelor lui Moise. Un ecou puternic de rivalităţi mistice medievale se aude în aceste dispute de arheologi...

Aur din apa Mării

După „Seara Moscovei", un chimist din Odesa, d. sau tov. Talmud a înaintat consiliului Comisarilor Poporului un proect de extragere a aurului din apa Mării. Institutul central de chimie s'a pronunţat asupra acestui proiect, găsind că sunt de dorit experimentele indicate de d. Talmud. Se ştie că dintr'o tonă de apă de mare se pot extrage numai cinci grame de aur, deci asemenea operaţie nu poate renta, când se face cu mijloacele chimice obicinuite. Apoi alte metale şi minerale, mai cu seamă sarea, impiedică separarea aurului din apa de mare. Chimistul Talmud afirmă însă că a inventat o metodă cu totul nouă: cărbunele electric introdus în apa mării în anumite condiţiuni, şi „saturat" în prealabil cu unele esenţe care îl fac să respingă sarea şi mineralele, atrage spre el numai părticelele de aur. Ştirea aceasta care deschide perspectiva extragerii unor munţi de aur numai din apa Mării Negre, rămâne bine înţeles pe deantregul pe răspunderea ziarului „Seara Moscovei". Unii îşi aduc aminte cum chimiştii din Rusia anunţaseră că vor extrage spirtul din canalizările oraşelor...

Energia privirii

De mii de ani se cunoaşte puterea privirii ochilor omeneşti. Din antichitatea elină, „ochiului rău" i s'au atribuit nenumărate fapte istorice despre care s'au scris multe volume. Astăzi unii oameni absolut nesuperstiţioşi cred în forţa magnetică. De curând, un fizician şi biolog indian Japadisse Handre Boss a reuşit să dovedească că ochiul omului degajează într'adevăr o energie specifică, care poate fi măsurată absolut la fel cu orice alt fel de energie. Dacă e să credem afirmaţiunilor ziarelor engleze, Boss a şi construit un aparat, care percepe şi înregistrează în cifre forţa privirei ochilor. E un fel de electroscop de o extremă sensibilitate, care permite receptarea celor mai slabe curente produse de ochi.

Inregistrarea gândirii

După savantul italian Cazzamagli care a inventat un aparat pentru măsurarea undelor produse de procesul gândirii, iată că şi „Gazeta Roşie" din Leningrad anunţă că un profesor rus, al cărui nume nu se divulgă deocamdată, a construit un nou aparat care va înregistra mersul gândirii în creerul omului şi-i va marca curbele, zigzagurile şi spiralele, a căror descifrare va permite apoi ca şi legile gândirii să fie stabilite precis şi însăşi gândirea omului să nu mai fie ascunsă de lume ci să devie un fel de proprietate publică. Această nouă descoperire însă nu-şi prea găseşte crezare...

Jubileul lumânării

S'a serbat la Paris jubileul de 100 ani dela ziua naşterii savantului francez Chevreil, inventatorul lumânării de stearină. Serbarea a fost onorată de prezenţa d-lor Painlevé şi Doumergue.

Repaos pentru picioare

Comisiunea technică a primăriei centrale din Paris face experienţe cu diferite sisteme de trotuare mobile subterane. Diferenţa între sisteme rezidă mai mult în modul de intrare pe trotuar şi de eşire de pe el. Viteza mişcării trotuarului nu poate întrece 11 klm. pe oră, însă mişcarea se produce fără vre-o oprire, aşa că e posibil ca acest nou mijloc de locomoţiune să permită un câştig de timp în comparaţie cu metro-ul subteran.

Populaţia globului

După statistici aproximative numărul total al locuitorilor globului în 1924 era 1.800.000.000 suflete, contra 1 miliard 680.000.000 în 1910; aşa că în 14 ani, cu tot războiul şi cu toate epidemiile, populaţia globului a înregistrat un spor de 120.000.000. Populaţia Europei a atins cifra de 450.000.000.

Folosul cărţilor

După Marx Twain cărţile sunt foarte utile la diferite scopuri. De pildă, pentru ascuţirea briciului: scoarţele de piele bună servesc de minune. Cărţuliile subţiri sunt foarte bune când un picior de masă e mai scurt, sau când duşumeaua nu e netedă: bagi o cărticică fină sub piciorul mesei şi i-ai redat stabilitatea. Un volum mare şi greu e o excelentă armă de apărare, dacă ştii să nimereşti cu el în capul duşmanului dumitale. Atlasele geografice sunt cele mai bune pentru astuparea geamurilor sparte....

Cu prilejul aniversării morţii lui Twain, ziarele americane reproduc mai multe păreri anecdotice ale marelui umorist, la fel cu acestea.

Tălpi mobile

Cismarii parisieni Ernould şi Patillon, au descoperit mijlocul de a face ghete cu tălpi mobile, ce se pot scoate când s'au uzat, înlocuite fiind cu alte noui. Acest sistem e excelent pentru soldaţi şi pentru familiile sărace.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VI. — No. 260

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 29 Noembrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Calistrat și Negoiță

Deşi n'are propriu zis, nici un fel de ocupaţie, Calistrat este un om foarte ocupat.

Dimineaţa doarme, fiindcă de obicei nu se culcă decât spre ziuă. Până ce-i pregăteşte feciorul baia, Calistrat citeşte falimentele şi poliţele protestate din „Argus" sinuciderile şi anunţurile mortuare din „Universul" şi informaţiunile teatrale din „Rampa". Restul zilei şi trei sferturi din noapte, le petrece la Capşa sau la Clubul regal.

Când sunt curse de cai, Calistrat înseamnă cu creion roşu, câştigătorii presumtivi. N'a jucat însă niciodată la curse. Nu-i plac nici caii, nici actriţele. Nu frecuentează, nici hipodroamele, nici culisele. Se interesează însă de-aproape şi de unele şi de altele, fiind-că — după el — sportul hipic şi arta dramatică, sunt origina celor două mari plăgi sociale patronate de stat : escrocheria şi prostituţia.

Şi totuş Calistrat acceptă progresele şi binefacerile civilizaţiei cu voluptatea unui spectator cu bilet de favoare. N'a jucat la Bursă, bunăoară, nici odată. Până azi, cel puţin, n'a simţit încă nevoia, nici să-şi mărească averea moştenită de la un unchi din America, nici să-şi micşoreze venitul de 800.000 de lei anual. Cercetează însă fluctuaţiile pieţei ca să-şi poată controla prevederile şi legitima sfaturile pe care le dă celor cu capitaluri angajate în acţiuni de bancă sau diferite întreprinderi industriale.

Calistrat n'a fost niciodată, ceeace se cheamă, un „om strâmtorat". Dar nici n'a umblat ca alţii după „cai verzi pe pereţi".

Nu e acţionar la nici o societate anonimă, nu joacă nici odată cărţi, nu scrie versuri şi nu face chefuri la „chambre separée" Singura lui voluptate în viaţă, este nenorocirea altora: falimentele, condamnările pentru escrocherie, sinuciderile din dragoste şi câte odată chiar decesele naturale....

Calistrat are o teorie foarte simplă: „Un mort, înseamnă un concurent mai puţin, în viaţă. Un nou născut însă nu înseamnă numaidecât un concurent mai mult.

Şi cu toate acestea Calistrat iubeşte oamenii. Ii iubeşte însă în felul lui. Ii iubeşte dar nu-i place să-i cunoască decât dela distanţă. Omul este ca edera : creşte repede, îmbrăţişează şi sufocă....

La fel îi plac şi femeile. Pentru unele chiar, are un adevărat cult. Dar între o femee şi un simplu bibelou de artă, Calistrat nu face nici o deosebire.

Şi totuşi „arta" îl lasă rece. Nu citeşte nici proză, nici versuri. Citeşte numai dările de seamă asupra volumelor apărute. Laudele îl plictisesc. Il încântă numai criticile violente. La teatru de asemenea nu se duce decât la „premiere". Nu ţine minte însă niciodată numele piesei. Tot aşa nu-l interesează nici autorii, nici interpreţii. In schimb, la cinematograf, se duce mai des. Cinematograful nu-l pune în contact direct cu oamenii, ci numai cu imagina lor.

Ca orice om bogat, Calistrat are foarte multe cunoştinţe. N'a confundat însă niciodată „cunoştinţa" cu „prietenia". Prieten cu adevărat nu-l are decât pe Negoiţă.

Negoiţă este singurul om care până azi nu i-a cerut nici un fel de servicii: nici sfaturi, nici bani cu împrumut. Şi totuşi Negoiţă nu-i decât un biet slujbaş la prefectura poliţiei, adică un om nevoiaş, care ca să poată trăi, cântă Duminica în corul dela biserica „Domniţa Bălaşa".

Deşi coristul dela „Domniţa Bălaşa" e singurul lui prieten, Calistrat nu poate suferi nici muzica vocală. Nu-i place nici pianul, nici vioara, nici concertele simfonice, nici fanfarele militare. Totuş, spre ziuă când vine acasă, nu se culcă până nu pune fonograful să-i cânte două romanţe: una franţuzească „Pars" şi alta spaniolă „Porte".

Vecinii, care s'au obişnuit cu el, îl cred nebun. Negoiţă singur, îl socoteşte un om superior. Superioritatea lui Calistrat însă, nu se poate explica. Ea desfide orice formulă curentă.... E ceva asemănător cu noţiunile de frumos, solemn, absurd, etc. Calistrat este un om inimitabil. Nu cere dela nimeni şi nu dă nimănui nimic,

Negoiţă care îl cunoaşte din clasele primare„ nu-şi aduce aminte să-l fi văzut vreodată altfel decât aşa cum continuă să fie vecinic. Calistrat a rămas acelaş din fotografia pe care i-a dat-o, când au sfârşit liceul. Anii nu i-au schimbat nici trăsăturile feţei, nici părul, nici sufletul. Calistrat trăeşte ca într'o fotografie pe care timpul nu o poate decât cel mult decolora. De-atunci însă, Calistrat nu s'a mai fotografiat niciodată. Oglinzile de-acasă îi sunt de ajuns. Tot aşa n'a simţit niciodată nevoia să-şi facă portretul în ulei. Calistrat ştie bine că „arta" este ceva relativ. Pictura mai ales, nu-şi poate păstra la infinit, aceiaşi valoare din ziua când a fost semnată de artist. O pictură este ca o acţiune de bancă. Scade sau creşte. Când scade, înseamnă că artistul a fost un escroc şi cumpărătorul un prost. Când creşte, acelaş lucru se petrece, dar în sens invers. Şi Calistrat nu vrea să fure pe nimeni, dar nici să dea prilej să spună că a fost prost.

Plictisit de apartamentele cu chirie, Calistrat s'a hotărât să-şi clădească o casă proprie. Pentru prima oară de când sunt prieteni, Calistrat avea să-i propună ceva lui Negoiţă. Dar a propune, nu înseamnă numaidecât, a cere.

Deşi încă tânăr, Calistrat este superstiţios ca o babă de optzeci de ani. Proprietarul unei clădiri noui, nu trebue s'o locuiască el însuşi în primul an. Numai morţii se mută direct în noua lor locuinţă.

Propunerea era deci, ca Negoiţă să-i locuiască el casa, timp de un an de zile...

Negoiţă, bine înţeles, a primit. La drept vorbind, sacrificiul lui era numai de natură sentimentală. Sacrificiul material, îl făcea Calistrat.

Un an de zile, Negoiţă n'a plătit chirie. Din odăiţa lui dela Făgădău, s'a pomenit într'o bună dimineaţă ca şi „Ţăranul Baron" al lui Holberg, în parterul clădirii cu patru etaje, pe care Calistrat şi-a construit-o pe locul viran, ce-l avea în strada Dionisie. Apartamentul mobilat de „Maple & Gillon" se compune dintr'un hall central, un salon, un birou, o cameră de culcare, o sufragerie, o cameră pentru făcut siesta, o sală de bae, două camere pentru servitori ,o bucătărie, o cămară, un coridor lateral, două closete, pod pentru uscat rufele şi pivniţă pentru păstrat lemnele. Tot timpul, Negoiţă a avut la dispoziţia sa, doi servitori. Luminatul, încălzitul, telefonul şi taxele primăriei pentru apă şi gunoi, au fost plătite tot de Calistrat.

După sfârşitul anului, Negoiţă s'a mutat—bine înţeles—iar în odăiţa lui dela Făgădău, pe care proprietăreasa n'o închiriase decât provizoriu până la întoarcerea vechiului chiriaş.

De ziua lui Calistrat invită pe Negoiţă să ia masa la el acasă. Până atunci nu mâncaseră niciodată împreună. Probabil însă, că singurătatea începuse să-l sufoce. Anunţurile mortuare din „Universul" nu-i mai procurau voluptatea de altădată, când un mort însemna un concurent mai puţin în viaţă. In ultimul timp, numărul morţilor crescuse aşa de mult, că de data asta, Calistrat simţea nevoia să se apropie şi de cei vii.

Ion Minulescu

Veselia lui Negoiţă este cu atât mai mare cu cât îşi dă seama că nu se înşelase. La masă, mai este invitată şi o femee—o fată tânără pe care Calistrat i-o prezintă.

— Domnişoara Gabriela, vară-mea...

Familia lui Calistrat, este tot aşa de numeroasă ca şi familia Habsburgilor.

Domnişoara Gabriela a împlinit abia 21 de ani. E blondă, orfană, săracă şi voiajată în străinătate. E tunsă băeţeşte şi fumează ţigări egiptiene, joacă „Mah-jong" şi prisează cocaină.

I se dă atâtea explicaţii că Negoiţă începe să se zăpăcească.

După sfârşitul mesei, domnişoara Gabriela pleacă grăbită. Calistrat aşteaptă să dispară pe uşe, apoi se întoarce spre Negoiţă şi fără nici o altă introducere, îl întreabă :

— Iţi place fata asta ?

—Sigur că-mi place...

— Vrei s'o iei de nevastă ?...

Negoiţă găseşte prima întrebare firească. La a doua însă, simte că se clatină ca un popic lovit de bilă drept în frunte. Pe Calistrat însă, emoţia lui Negoiţă nu-l impresionează de loc. Ba ceva mai mult, se grăbeşte să-i dea o nouă şi ultimă explicaţie:

— Hai... Spune mai repede... Vrei s'o iei de nevastă? Ii fac zestre un venit anual de 120.000 de lei şi apartamentul cel mic dela etajul al patrulea...

Creerul lui Negoiţă se transformă pe dată, într'un aparat de socotit cifrele mecanic. 120.000 de lei pe an, înseamnă 10.000 de lei pe lună. Leafa lui dela Prefectura poliţiei nu era decât de 3250 de lei, în mână, afară bine înţeles de reţinerea aconturilor şi ratele dela Cassa de credit a funcţionarilor publici.

Propunerea începe să-i surâdă. De-ocamdată însă nu-şi poate da bine seama de realitatea intenţiilor lui Calistrat. Este o simplă sondare sentimentală sau o cerere formală cu caracter de ultimatum ? Nu îndrăzneşte să-l întrebe însă, nimic. Dar încearcă totuş o mică şi foarte timidă lămurire :

— Dar dacă n'o vrea ?

— Cum să nu vrea ?... Dacă vrei tu, vrea şi ea..

Apoi din ce în ce mai autoritar:

— Hai... spune odată... Vrei s'o iei de nevastă sau o mărit cu altul ?....

* * *

A luat-o.

S'au căsătorit numai la ofiţerul stării civile, fiindcă Gabriela este liber cugetătoare. Slujba religioasă cu fastul ei pretenţios şi inutil o indispune. Gabriela găseşte ridicol pentru o femee să stea în picioare timp de aproape o oră, expusă privirei curioşilor anonimi...

După ce s'au mutat în apartamentul pe care Calistrat îl mobilase anume pentru ei, Negoiţă şi-a dat demisia dela Prefectura poliţiei, fiindcă prefectul refuzase să-i dea un concediu de un an de zile.

Luna de miere, au petrecut'o în Italia. Au vizitat Veneţia, Florenţa, Roma, Neapole şi Palermo. Din Sicilia au plecat cu vaporul la Barcelona. Alte două luni de zile le-au petrecut în Spania, sudul Franţei, Algeria, Tunis, Egipt, Grecia şi ultima săptămână la Constantinopol. In ţară, s'au întors tot cu vaporul, pela Constanţa....

Până atunci Negoiţă nu trecuse frontiera decât până la Braşov, pe vremea când Transilvania era încă sub dominaţiunea ungară. Ţările străine pe care le vedea acum pentru prima oară, îl interesau însă mai puţin ca nevastă-sa pe care o luase fără să aibă timpul s'o cunoască. Fericirea lui Negoiţă creşte dar pe măsură ce Gabriela încetează să mai fie o străină pentru el.

Gabriela este o femee adorabilă. Ştie o mulţime de lucruri şi vorbeşte aproape toate limbile de pe suprafaţa globului. Fără ea nu s'ar fi putut nici odată descurca prin atâtea ţări pe care le colindase. Negoiţă abia îndruga două, trei cuvinte franţuzeşti.

Păcat numai că în tot timpul acesta, n'a găsit nici odată ocazia binevenită să-i spună cât o iubeşte şi s'o întrebe dacă îl iubeşte şi ea pe el. Se pare însă că lucrurile astea, nu se mai spun astăzi decât cu oarecare discreţie. In lumea de bună condiţie, mai ales, dragostea este un lucru cu totul convenţional.

Câteva zile după sosirea lor în ţară, Calistrat îi spune că vrea să-i vorbească între patru ochi. Negoiţă nu ştie de ce, dar în clipa aceea simte că tot ce se petrecuse până atunci nu fusese decât un vis. Somnul însă prea era dulce şi lui Negoiţă nu-i venea să se deştepte singur. Cel care avea să-l trezească era tot Calistrat.

In aceeaşi odae în care îi propusese să ia pe Gabriela de nevastă, Calistrat îl întreabă tot aşa de brutal şi de data asta:

— Ei ? Cum îţi place nevasta pe care ţi-am dat-o ?

— Foarte mult.

— Vă iubiţi ?

— Cred că da.

— Cine crezi că iubeşte mai mult ? Tu, sau ea ?

— De ea nu-ţi pot spune încă nimic. Eu însă, o iubesc ca un nebun.

— Rău... Foarte rău...

Şi Calistrat se încruntă uşor, dar continuă :

— Spune-mi drept... Ce defecte îi găseşti ?

— Nici unul.

— Sforăe când doarme ?

— De unde ?... Doarme ca un înger.

— Prost... foarte prost.... Numai morţii nu sforăe...

Şi Calistrat se încruntă din nou şi tace.

Curiozitatea şi nerăbdarea îl fac pe Negoiţă să-l întrebe şi el ceva.

— Dar ce te interesează pe tine lucrurile astea ?

— Fiindcă aşi fi vrut să nu fie aşa după cum spui.

— Ţi-ar fi plăcut să aibă defecte ?

— Da... Defecte multe... cât mai multe... Şi, mai ales, mi-ar fi plăcut să n'o iubeşti.

— Să n'o iubesc !... De ce ?

— Fiindcă o iubesc eu !...

* * *

Negoiţă a divorţat.

A divorţat fiindcă nu putea face altfel. Dacă ar fi refuzat, pierdea şi pe Gabriela şi apartamentul şi cei 120.00 de lei pe an. I-ar fi rămas numai demnitatea de om şi atâta tot. Dar omul nu poate trăi numai cu demnitatea. Divorţând însă, n'a pierdut decât pe Gabriela şi apartamentul. Cei 120.000 de lei, i-au rămas sub formă de rentă viageră.

Gabriela de altfel, îl prevenise că dacă nu divorţează el, divorţează ea. Şi Gabriela n'ar fi divorţat fiindcă nu l'ar fi iubit, dar fiindcă un biet slujbaş al statului, cum putea deveni iar, nu i-ar fi putut satisface nici pe sfert, năzuinţele ei în viaţă şi în menaj. A divorţat fiindcă şi-a dat seama că prietenul care îi lua înapoi nevasta pe care tot el i-o dăduse, nu avea intenţia să-i facă rău. Nu era decât o fatalitate, sau mai bine zis, aceiaşi superstiţie a omului care altă dată îi pusese la dispoziţie propria lui casă şi-i procurase pentru un an de zile, voluptatea unui confort gratuit pe care altfel nu l'ar fi putut cunoaşte nici odată în viaţă.

Calistrat nu face nici o deosebire între o casă proprie şi o nevastă. Amândouă trebuesc utilizate la început, de altcineva, nu chiar de proprietarul lor.

* * *

Iată însă că mai zilele trecute, Negoiţă întâlneşte din nou pe Gabriela. Fosta lui nevastă, îi pare mai frumoasă ca oricând.

Singure, femeile îţi par totdeauna mai frumoase ca în grup. Un grup de femei frumoase, este o vânzare pe tocmeală. O femeie frumoasă singură, este ceeace se chiamă în limbajul comercial „vânzare cu preţ fix".

De când a divorţat, Negoiţă nu mai văzuse nici pe Gabriela, nici pe Calistrat, care de altfel, i-a rămas tot prieten.

Negoiţă o salută cu stângăcia omului care acostează pentru prima oară în viaţa lui o necunoscută. Ea se opreşte şi îi întinde mâna.

— Ce mai faci ?

— Bine.... dar tu ?

— Foarte bine... dar el ?

— Care el ?

— Cum, care el ?... Bărbatu-tău...

— Nu ştii c'am divorţat ?...

Negoiţă se clatină o clipă, apoi rămâne ţapăn şi stupid ca un arac de vie după culesul strugurilor. In loc să-l încânte, noutatea asta îl paralizează toată dinamica amorului propriu. Pentru prima dată de când îl cunoştea, ciudătenia lui Calistrat, îi pare cu adevărat o atitudine de om nebun. Vecinii de altă dată, aveau dreptate. Cel care se înşelase până atunci, fusese el....

Negoiţă se uită la Gabriela tăcut ca şi cum ar vedea-o pentru prima oară. Niciodată nu şi-a dat seama că este aşa de frumoasă: nici în ziua când a luat masa cu ea la Calistrat, nici în noaptea nunţei, nici la Veneţia, nici la Nisa, nici când a trebuit să se despartă de ea. Când îl cunoscuse, Negoiţă era un om modest cu hainele întoarse pe dos şi cu ghetele scâlciate. Astăzi însă, graţie celor 10.000 de lei pe lună, Negoiţă se îmbracă la Gică Cristescu şi se încalţă la Petrică Anghelescu....

Gabriela îl priveşte cu simpatie şi se alătură de el ca pe vremea când se plimbau pe „Promenade des Anglais". Atitudinea ei, îi dă curaj. Negoiţă încearcă dar să-şi pună şi sufletul la nivelul aparenţei sale exterioare.

— Vrei să vii pe la mine ?

— Nu se poate.

— De ce nu se poate, dacă eşti liberă ?..

— Fiindcă nu sunt.

— Te-ai măritat cu altul ?

— Nu.... Dar trăesc cu cineva....

— Cu cine ?

— Cu Calistrat....

Şi Gabriela râde zgomotos par'că anume să-l zăpăcească şi mai mult.

De data asta, nedumerirea lui Negoiţă e mai complectă ca un tramvai în zilele de curse. Nu mai înţelege nimic. Probabil că Gabriela s'a învoit cu Calistrat, să-şi bată joc de el.

Şi Negoiţă încearcă să nu se dea bătut.

— Ce ? Sunteţi nebuni ?...

— Ba suntem foarte cuminţi.... Am divorţat fiindcă începusem să ne plictisim. Căsătoria e ca o cameră închisă hermetic. Te anemiază, te sufocă şi te duce la groapă.... Acum însă, de când suntem iar liberi, n'ai idee cum ne iubim !... Ne vedem de câte două, trei ori pe săptămână....

Fiindcă nu ştie ce trebue s'o mai întrebe, Negoiţă silabisează distrat :

— Un-de ?... La el a-ca-să ?...

— Aş, nu că s'a mutat din apartamentul lui din Dionisie. Acum stă tot pe Cometa... Ce ? Nu ştiai ?...

Nedumerirea lui Negoiţă, creşte în progresie geometrică.

— Ei, nu !.... c'atunci tot nebun este !... Aveau dreptate vecinii..

Gabriela însă nu-i dă răgaz să continue.

— Acasă la el însă, ne vedem foarte rar.... Ne omoară monotonia şi pe el şi pe mine... De obicei, ne întâlnim prin hotelurile dela periferie sau pe la casele de „Rendez-vous". In dragoste mai ales, n'ai idee, ce necesar şi ce plăcut lucru este să schimbi decorul. La Bucureşti însă, nu prea se găsesc localuri convenabile pentru aşa ceva. De câteva luni, de altfel, nici nu ne mai vedem la Bucureşti... Astăseară bună oară, ne-am dat întâlnire la Sinaia.... Dar... la revedere că sunt grăbită. Mi-e teamă să nu pierd trenul.. Mă duceam tocmai să-mi cumpăr o cutie de pudră şi pe urmă.. la gară... La două plec şi eu....

Negoiţă încearcă s'o reţină. De prisos!... In clipa despărţirei totuş, o ultimă rugăminte îi scapă timidă printre buze :

— De ce nu vrei să mai vii şi pe la mine odată ?.... Poate că odăiţa mea dela Făgădău, are să-ţi placă mai mult ca fostul nostru apartament din strada Dionisie....

Gabriela însă, îi răspunde grăbită şi desgustată :

— Nu se poate... M'ai avut odată.... De ce n'ai ştiut să mă păstrezi ?...

Şi se desparte de el, fără să-i mai dea mâna să i-o sărute.

* * *

In faţa unui chioşc cu ziare, Negoiţă se opreşte ca un automobil în pană. Chioşcarul îl întreabă amabil.

— Doriţi ceva?

Negoiţă nu doreşte nimic. Dar poate că n'ar fi rău să dorească şi el ceva...

— Dă-mi „Argus", „Universul" şi „Rampa".

Negoiţă nu vede nici o legătură între aceste ziare şi dispoziţia lui sufletească din clipa aceea.

Dar cu 120.000 de lei venit anual, n'ar putea face şi el, cam acelaş lucru ce face Calistrat cu 680.000 de lei ?..

ION MINULESCU

„Adevărul Literar" va începe tipărirea unei serii de interviewuri, luate scriitorilor şi publiciştilor noştri reprezentativi.

Primele interviewuri vor fi ale d-lor Mihail Sadoveanu şi G. Ibrăileanu.

In jurul unei cărți recente

Literatura pedagogică românească e destul de săracă. Specialiștii — cum este d-l Găvănescu, inexprimabilul profesor dela Facultatea din Iași, — se ocupă în manualele lor de nemurirea sufletului, de pacea dela București, de existența lui Dumnezeu, de rolul evreilor în revoluția bolșevică, și alte foarte instructive probleme de acelaș soiu. In cărțile nespecialiștilor găsim ades bun simț și iubire de oameni, intuiții exacte asupra educației și dragoste reală pentru școală. Dar toate acestea nu ajung. O adevărată „literatură pedagogică" trebuie să cuprindă scrieri unde idealismul, munca și talentul să fie îmbinate cu solide cunoștințe technice. Și asemenea scrieri sunt puține. Destul de puține pentruca atunci când apare una, să ne rețină luarea aminte.

Acum doi ani am scris tot binele de care este vrednic volumul d-lui G. G. Antonescu intitulat: „Din problemele pedagogiei moderne". Această carte, acum, vede a doua sa ediție. Cu care prilej, autorul o îmbogățește adăogându-i încă opt capitole. Așa în cât s'ar fi putut aproape renunța la modestia titulaturei dintâiu, scriindu-se pe copertă, pur și simplu: *Problemele pedagogiei moderne*. Căci nu cunosc vreuna, cu adevărat esențială, care să lipsească.

Dar iată lista: 1) Moda în pedagogie; 2) Pedagogia trecutului față de pedagogia nouă; 3) Principiile fundamentale ale pedagogiei lui Rousseau; 4) Pedagogia morală a lui Kant bazată pe filozofia sa. (inedit); 5) Principiile lui Schiller asupra educației estetice în legătură cu cea morală (inedit); 6) Idealul pedagogic al lui Goethe (inedit); 7) Din influențele războiului asupra școalei; 8) Importanța pedagogică a individualității (inedit); Problema educației caracterului în pedagogia contemporană (inedit); 9) Religia creștină ca principiu educativ; 10) Rolul activității practice în educația caracterului (inedit); 11) Educația cetățenească; 12) Educația națională (inedit); 13) Educația Estetică (inedit) plus șase studii în legătură cu probleme technice de învățământ.

Este lesne de înțeles pentru ce nu putem vorbi aci de cuprinsul tuturor celor opt capitole ce nu figurau în ediția deja recenzată. Ne vom mărgini aci să spicuim câteva note pe marginea unora din ele.

* * *

Rareori într'o lucrare pedagogică de ansamblu, se dă atențiune pedagogiei lui Goethe. Și este simtomatic faptul că în Istoria lui Compayré, carte de școală, carte de inițiere imparțială, de unde preferințele autorului sunt apriori excluse, nu numai că nu găsim nici-un capitol, nici-un paragraf, dar nici măcar un rând întreg consacrat aceluia ce a scris „Wilhelm Meisters Lehryahre". Și să nu se obiecteze că manualul lui Compayré este mai ales francez, și deci se ocupă în deosebi cu pedagogii țării sale. Căci iată și Istoria în trei volume a Pedagogiei scrise de d. Găvănescu, pe vremea când d-sa era un înfocat germanofil și spunea că omul are două patrii: pe a lui și Germania, iar din Goethe făcea un Dumnezeu. Și totuși, nu găsim în aceste trei volume mult mai mult decât în acel al profesorului dela Paris. Această uitare trebuie, desigur, să aibă o cauză. Să încercăm a o găsi.

D-l Antonescu, din potrivă, consacră treizeci de mari pagini cugetătorului german, iar în capitolul intitulat: „Importanța pedagogică a individualității", revine detaliat asupra părerilor lui educaționale. Să vedem deci pentru ce d-l Antonescu a fost ispitit de un subiect care pe colegii săi îi lasă deobiceiu indiferenți.

In Istoria doctrinelor referitoare la educația individualității, părerile lui Goethe — scrie d. Antonescu — ocupă un loc central, între scepticismul unora și optimismul altora, între teoria Renașterei, și teoria schopenhauriană agravată de cea darvinistă.

„In timpul renașterei — scrie d. Antonescu — se acordă în genere o mare încredere eficacității educațiunii. Erasmus duce chiar credința în atotputernicia educației la extrem, când consideră copilul, înainte de a fi suferit influența educativă, ca pe o materie brută, însă elastică, al cărei destin depinde de forma ce-i vom da".

Decât, exagerarea acestora, a dus la exagerări inverse, și „faptul că natura individuală impune anumite limite acțiunei educative a dus pe unii la convingerea că educația nu poate avea nici-o influență asupra caracterului omenesc". „Orice om *este ceeace este*, prin voința sa, prin caracterul său înnăscut. Cunoștința dobândită în decursul experienței îl face să vadă ce este el, să-și cunoască propriul caracter, nu-l va putea însă niciodată face să-și *schimbe* caracterul". Căci, adaogă d. Antonescu, „a face pe individ să se cunoască pe sine, nu înseamnă a produce ceva nou, ci a pune în evidență aceea ce exista deja".

Intre aceste două excese doctrinare, d. Antonescu așează conciliatoarea teorie a lui Goethe. După el, individualitatea, persoana omenească, consistă esențialmente dintr'o armonie, din armonizarea tuturor elementelor ce alcătuesc sufletul nostru. Este o nedreptate și o greșală pedagogică să neglijăm sau să protejăm vreuna din ele. Toate sunt egale în fața obligației educatorului de a le desvolta deopotrivă. Și acest dor de echilibru psihic l-a făcut pe Goethe să treacă drept cel mai vrednic din continuatorii clasicismului, căci echilibrul facultăților e însăși definiția mentalității clasice. In realitate însă, Goethe e mult mai mult decât atâta. Și aci poate că psihologia colectivă e în stare să ajute cu folos pe cea individuală.

Intr'adevăr, *individualitatea* nu este un ideal pedagogic *recent*. Toate epocile Istoriei au admirat o *anumită* individualitate, specifică fiecăreia. Personalitatea (care este un fel de „Individualitate *cu diez*") a fost concepută în chipuri diverse în decursul vremei. Cea râvnită și practicată astăzi în vestul european, diferă *toto genere* de cea din antichitate sau din timpurile Renașterei.

Nu putem reconstitui aci Istoria sociologică a pedagogiei individualității. Totuși, liniile generale nu-i imposibil să i le creionăm.

In societățile primitive, un om era cu atât mai *personal*, cu cât *personifica* mai intens virtuțile, preferințele, aspirațiile și aprehensiunile *impersonale* ale grupului. In clanurile totemice, idealul cotidian este asemănarea fiecăruia cu fiecare, este conformismul, este — cum spune Durkheim — „solidaritatea prin similitudini". Astăzi, această mentalitate supraviețuește în grupul acela foarte sui generis care e armata. A fi o personalitate militară este a te depersonaliza pe tine pentru a semăna cu toată lumea. Anatole France spunea de Napoleon: *„il pensait ce que pense tout carabinier de son armée; mais il le pensait avec une force inouïe"*. Este exact ceeace vroiam să spunem. In societățile zise sălbatice, individualitatea este cu atât mai personală cu cât personifică mai intens valorile impersonale ale grupului... Și astfel, avem *eroul*, eroul magician, rege, preot, căpitan, profet.

In antichitatea clasică, lucrurile nu se schimbă prea mult. Fiindcă societatea e esențialmente laică și civilă, eroul va fi *cetățeanul*. Se va numi Pericles sau Caton. Militarul va fi un civil: Cesar sau Antoniu. Cu toții însă, niște homunculi, în care dezideratele Statului se oglindesc, concentrate ca pe o placă de fotografie. Și astfel se împacă vechea teorie a omnipotenței civității antice asupra individului, cu constatarea, la prima vedere contradictorie, a numărului imens de personalități eminente care au împodobit acele vremuri.

Evul mediu continuă antichitatea mult mai mult decât clădește cultură nouă pentru ruinele celei vechi. Istoricii contemporani au arătat neseriozitatea și romantismul așa numitei „prăbușiri" a lumei antice. In realitate, stătulețele feudale sunt ramificația firească a Statului roman. Iar din punctul de vedere special care ne interesează, acel al pedagogiei individualității, constatăm între individ și grup o corespondență cum nu mai fusese alta. Dealtminteri, sociologii o știu prea bine: Europa medievală reprezintă aproape un „regim de caste". Nu e deci de mirare că eroul aristocrației — perfectul cavaler — să fie un adevărat clișeu rezumativ al clasei sale, și deasemenea preotul practicant, țăranul răsvrătit, sau burghezul întreprinzător.

Abia epoca renașterei ne dă personalități pure. Și aceasta, pentru un motiv foarte simplu, pe care Burkhard l-a știut pune bine în lumină. Renașterea italiană este momentul istoric când toate cadrele sociale ale Evului-Mediu, pârâie, trosnesc și finalmente cad la pământ, pentruca din ruina lor, individul să rămână slobod și neatârnat. Religie, lealitate față de suveran, față de biserică, față de familie — toate aceste respecte sunt atunci demodate. Individul este cumplit de dezorientat, de dezincadrat, dar și nemaivăzut de liber. Dispune de o libertate exasperată și de multe ori periculoasă. Burkhart poate spune cu temei că Renașterea se caracterizează prin „descoperirea omului". Intr'adevăr, toate cătușele sociale care odinioară îl opreau dar îl și sprijineau, îl conțineau dar îl și susțineau, toate acele mii de tentacule care altădată acopereau pe individ, acum se dau la o parte, descoperind pe Individ, desvelind bustul *Persoanei* pure.

Decât această stare de anarhie nu putea să țină. Societatea, un moment sdruncinată de „criza legitimismului", și de instabilitatea Renașterei, încetul cu încetul se consolidează. Ceeace deosebește Evul-mediu de epoca modernă, următoare Renașterei, este faptul, foarte simplu, că fostele *caste*, acuma se prefac în *clase*... Și în genere, grupurile sociale dinlăuntrul comunității nu mai sunt, ca altădată, *impermeabile*, ci devin mereu și mereu mai *comunicante*. Iar termenul acestei evoluții lente (în care „Revoluția" franceză nu-i decât un scurt și relativ neinteresant episod), este societatea de astăzi, unde *Individul* este — cum spune Simmel — „rezultatul intretăerii cercurilor sociale". O răscruce de drumuri diverse, punctul geometric de întâlnire al variilor grupulețe, care compun societatea cea mare. Fiecare din noi aparținem: 1) unei țări; 2) unei provincii; 3) unui oraș; 4) unei profesiuni; 5) unei unități militare; 6) unei promoțiuni școlare; 7) unei familii; 8) unei clase sociale —, ca să trec cu vederea alte cătușe mai secundare (club, prietenii diverse, cenacle artistice, „familie intelectuală", asociații sportive, etc., etc.) Și dacă suntem legați cu atâtea lanțuri, este fatal ca fiecare cătușe în parte să fie mai slabă. Sălbaticul aparține numai clanului, dar îi aparține cu totul. Noi participăm la o infinitate de grupuri. Dar, — un lanț, înlănțuind pe altul, însăși această multiplicitate face, ca în ultimă analiză, personalitatea să iasă liberă și nestingherită din mijlocul „concurenței grupărilor secundare".

Vedem cât de deosebită e personalitatea actuală de aceea a Renașterei. Omul de atunci se liberase pentrucă cercurile sociale se împuținaseră până aproape de zero. Omul de azi, se liberează tocmai dimpotrivă, pentrucă cercurile sociale s'au înmulțit indefinit.

Și în genere, personalitatea contemporană se deosibește atât de Eroul Renașterei, cât și de acel antic sau primitiv; căci Personalitatea, la toți aceștia, este ceva „extraordinar", prestigios, excepțional, tronând, așezată vizibil la câteva trepte *deasupra* celorlalți muritori. Eroul are un fel de *majestate*, care e totdeauna ceva social, dat de societate și apreciat de dânsa. Pe când Eroul democrațiilor europene de astăzi, este Majestatea-Sa-Cetățeanul-Oare-Care anonimul conștient de cele ce-l înconjoară, reface pe cont propriu, în creerul său și pentru sine, toată drama metafizicei universale.... Așa cum poate. Căci — cum spune foarte bine (și o dovedește) Meyerson, cu toții, astăzi, facem metafizică. Unii mai bine, alții mai rău. Dar nu putem scăpa de această sarcină obligatorie, pe care ni-o dă calitatea noastră de *anonimi conștienți*.

Câtă deosebire între acest anonim conștient și Eroii lui Carlyle! Eroul e fotografia mărită, amplificată, simplificată și concentrată a societății care i-a dat naștere. E o reproducere cu trăsăturile îngroșate. Intre el și vulg deosebirea e numai *cantitativă*. (De aci și ideea unei *superiorități* a eroului). Pe când cetățeanul cultivat și necunoscut al republicelor moderne diferă de alt cetățean cultivat nu atâta prin cantitatea mai mare sau mai mică de cunoștinți, ci mai ales *calitativ*, întrucât fiecare, cu aproape *aceleași* elemente *date*, își face *alt* sistem de viață. Acesta e idealul pedagogic al vremurilor de astăzi.

Și acum, trebuie să revenim iar la Goethe. Căci el e singurul care a văzut bine această problemă.

Kant, prin acel respect absolut al personalității umane care formează bazele eticei sale, se dovedește a privi individualitatea mai de grabă cu ochii unui om al Renașterei. Nu o pune, ca Goethe, în plină luptă, în mijlocul societății unde trebue să se agite pentru a trăi.

In definitiv, drama cea nouă a personalității umane, dramă care este un eveniment pur-modern și o categorie strict-istorică, — drama aceasta a văzut-o Goethe ca nimeni altul. In al său Faust, i-a dat aspectul ei poetic. Dar în teoriile sale pedagogice, a numit-o pe nume, și i-a zis — cum nu putea să-i zică mai bine: *armonizarea* tuturor părților sufletului.

Dar puterea de anticipație și de viziune a lui Goethe merge încă și mai departe.

Să analizăm mai amănunțit procesul acela de *intretăiere a cercurilor sociale* al cărui rezultat e Individualitatea Modernă. Pare greu de înțeles cum grupurile *din afară* se *întâlnesc* înlăuntrul unui suflet individual. Pentru a putea trece depe un tărâm la altul, din domeniul socialului în acel al psihologicului, trebue să desbrace haina socială și să investmânte una psihologică. Lucru perfect posibil. Căci asemenea veștminte există. Se numesc *Valori*. Valoarea e puntea de trecere între Social și Psihologie. Este forma sub care individul percepe realitatea colectivă. Politice, religioase, estetice, morale, economice, juridice sau educaționale, valorile omenești sunt interpreții sufletului individual care traduc fenomenele sociale în limbă psihologică. Grație *Valorii*, mintea noastră poate opera o clasificare ideală a societăților diverse. Le vom deosebi nu numai după criteriile materiale ale locului pe care-l ocupă, al persoanelor care-l compun sau al timpului în care funcționază, ci le vom împărți în religioase, științifice, morale, economice, militare, juridice, politice, etc., etc. —; și atunci problema armonizării de care vorbea Kant se dă nu *între grupuri sociale ce se întretaie* înlăuntrul sufletului individual, ci între *diferitele noastre valori*. Și personalitatea unuia va diferi de personalitatea altuia pentru că altfel înțelege fiecare să armonizeze Politicul cu Moralul, Economicul cu Esteticul, Știința cu Credința, și așa mai departe.

Dar, tot depănând firul care pleacă dela Goethe, ne-am depărtat poate cam mult de Goethe. Nu însă atât de mult pe cât s'ar crede. Căci Goethe a avut o adevărată intuiție a tuturor acestor lucruri. Astfel găsim la el o concepție pe care cu drept cuvânt o scoate d. Antonescu în relief: aceea a *„formulelor spiritului universal"* — care nu sunt altceva decât valorile noastre de astăzi. Goethe a știut svârli la o parte artificialismul Psihologiilor de atunci, bazate încă pe vechea noțiune a *facultăților* sufletești, a distincției între rațiune și sensibilitate, etc., etc., — etichete care au desigur, avantagii, dar care, strânse de aproape, devin impracticabile. In locul lor, Goethe introduce aceste *„Formeln des Weltgeistes"*, printre cari distinge deja moralitatea, religiozitatea, arta, iubirea, patria, ceeace e un alt mod de a spune: valori etice, religioase, estetice, politice...

Și iarăși, să se remarce insistența cu care afirmă că „moralitatea e un element important și indispensabil caracterului individual, nu însă cel mai important, adică elementul suprem" — insistență pe care cu multă dreptate o subliniază d. Antonescu. Căci meritul ei e mare, într'o epocă în care toată filozofia germană postula primatul „rațiunei practice".

Așa încât, psihologia goethiană e aceea care, în mod prematur și încă de atuncea strălucit, vede acea realitate interesantă întru toate, care pe vremea lui Goethe era încă în stare de plămădire, și care este *Individualitatea modernă*, liberul cetățean contemporan.

Și aceasta explică pentru ce ideile lui Goethe, fiindcă se sprijină pe cea mai justă psihologie, alcătuesc, asupra chestiunei, și cea mai justă pedagogie.

Dar tot acestea explică — lucru mai curios — și puținul caz care se face de Goethe în pedagogia individualității. Căci este un adevăr etern omenesc că atunci când redăm prea fidel realitatea, lumea ia expresiunea, și uită pe cel ce a exprimat-o. Teoria *armonizării* lui Goethe o cugetă astăzi, inconștient, primul până la ultimul cetățean. Iar problema individualității a încetat de a mai fi o problemă, pentrucă prea bine știe toată lumea că „a fi cineva" înseamnă a fi un bun cetățean dublat de un bun tată de familie, un om cultivat și muncitor, cu bune maniere și bun gust, cumpănit în toate cele, și ne exagerat în nici-unele. Este teoria lui Goethe ajunsă lozincă generală a existenței moderne. Și atunci —, era firesc să ne fi uitat de Goethe.

Dar tot firesc, și în plus de aceasta foarte meritoriu, era din partea unui pedagog de meserie să sublinieze imensa lumină pe care Goethe a adus-o peste problema individualității în pedagogie —.

Făcând astfel, d. Antonescu a adus un mare serviciu științei sale. Cu atât mai mult, cu cât chestiunea educației personalității pune în joc pe aceea vitală a însăși legitimității și eficacității intervenției educatorului în destinele individuale. Poate sau nu pedagogul modifica ceva într'o conștiință individuală?

După explicațiile de mai sus, ne este ușor de răspuns.

Societatea dă omului oarecum *materia* personalității sale. Și această personalitate nu-i altceva decât *forma* pe care omul o imprimă datelor externe. Individualitate este esențialmente *aranjare*, — *armonizare*, ca să întrebuințăm încă odată formula lui Goethe, care rămâne tot cea mai bună. Or, deasupra unui material dat, voința noastră poate plăsmui combinații în număr nelimitat, și pe fiecare din ele o putem în momentul următor, preface dela tot la tot, făcând-o de nerecunoscut. Așa că stabilitatea și existența în număr limitat a valorilor noastre sufletești nu împedecă putința pentru noi — și deci și pentru educator — de a obține alcătuiri nouă, în număr cât de mare.

Aceste alcătuiri, care sunt individualitățile, se pot diversifica și specifica la nesfârșit, fără ca, prin aceasta, societatea să-și piardă ceva din omogenitate.

Este concluzia la care, dealungul cărții, pare a ajunge și d. G. G. Antonescu. Deaceea ne servim încă odată de acest prilej pentru a recomanda cetitorilor o lucrare ce reprezintă fructul unor meditațiuni de o viață, a datelor și experiențelor adunate ani de-arândul în cariera sa de profesor de pedagogie la Facultatea din București.

D. I. SUCHIANU

Prin Brașov

Scoborâm Valea Timișului, umedă și cețoasă în dupăamiaza de Noembrie. Muntele apropiat ne-arată pădurea lui pleșuvă cu crengile goale și grele, cu covorul putred al foilor ei moarte. Ici, colo, perspective mai adânci se dezvălue din ceață arătând văi sălbatece pierdute în depărtări, bisericuțe bizare, case străine cu coperișuri înnalte de olane. Defileul munților noștri nici nu s'a sfârșit bine și te-ai crede departe în cine știe ce colț comod, tihnit și închis al lumei teutone. Scaunele Secuești se întind în apusul luminat o clipă, cu culorile fluide ale unui Puvis de Chavannes. Liniștea lor e pașnică, gospodărească, îmbelșugată, lipsită de frământări și de probleme. Și par'că văd pe Voevozii noștri iuți, neastâmpărați, veșnic pustiiți și sărăciți de tot felul de incursii, năvălind de după munții lor plini de mistere, în lumea pașnică, domoală, revărsată de dincoace. Bieții oameni care nu știau să ție în mână spada, care se aciuiau spăimântați în jurul unei bisericuțe, și-și țeseau lâna lor, sau săpau cu răbdare floricele migălite în bulgărașul lor de aur. „—Ce scrie Letopisetul moldovenesc, că fiind Ștefan Vodă om războinic, și de apururea trăgându-l inima spre vărsare de sânge, nu se zăbovi vreme multă, ce în al cincilea an al domniei sale ridicatu-s'au cu toată puterea sa și s'au dus la Ardeal de au prădat țara Secuiască. Aice au avut cine să-l iasă împotrivă, ce după multă pradă ce au făcut, s'au întors cu pace înapoi, fără de nici o zminteală..."

In Brașov se face seară și picură. O ceață ușoară plutește în jurul felinarelor, atenuiază lumina *crudă* a vitrinelor. Gangurile negre își deschid misterioase adâncurile lor. Pătrundem într'unul. Intuneric, o boltă susținută de stâlpi grei, o scară îngustă, pe care urcăm câteva trepte. O ferestruică cu gratii prăfuite dă tot în întuneric. Frica ne cuprinde și ne 'ntoarcem. Dar bolțile adânci ne cheamă de pretutindeni cu necunoscutul lor himeric. O poartă masivă, o uscioară tăinuită, case cu intrări de subterane și de catacombe, odăițe mici, îndepărtări de stradă, pridvoare aieriene de lemn șovăitor ce legau familie de familie, lampă de lampă, omenie de omenie... Doamne ce groază trebuie să fi înnăbușit pe oamenii aceia. Un astfel de burg era o cetățue în care continuu omul ascuns ca un șoarice, trăia, gata de a tresări la sunetul alarmei. Un pasaj îngust de un pas între ziduri înalte ce te privesc prin zeci de ferestre întunecate.

La capăt lumina unui felinar. Un guet-apens și casele închise, tăcute, adunate, comprimate, parcă abia răsuflă. Oamenii aceștia parcă ar vrea să se retragă așa de adânc în zidurile lor, încât, dacă se poate, să le uiți existența... Și au comori, mărfuri bogate, blănuri, pergamente, odoare...

In cămara tăinuită arde nestinsă candela spaimei și pe priedieu-ul de catifea, gospodina tremurând întinde ghirlande de flori de hârtie înnaintea Maichii Domnului cu haina albastră...

La lumina soarelui, Brașovul însă e vesel și pașnic. Dela bisericuța din deal, de unde slujnicuța albă îți zice: „Küss die Hand!" închizând încetișor în urmă-ți portița cu gratii de fier, coboară trepte multe pe lângă cimitir. O casă înnaltă deschide fereastra cu gratii tocmai lângă trepte și Gretchen cu coadele cunună pe cap se arată zâmbitoare iubitului care o așteaptă tremurând.

Biserica Neagră, mohorîtă și sfâșiată, ca un trup fără carne, ascetică viziune a stilului gotic, așa de candid înfloritor în alte părți își închide portalurile mutilate, limitând tărâmul Brașovului medieval. Noaptea cu lună o scaldă, o netezește, o împlinește, munții negri se înalță ca alte ziduri în apropierea-i imediată, și de undeva, răsună douăsprezece lovituri ale orniciului medieval.... Tăcere.

IGENA FLORU

Zoologice

Schiță

Lișița 'negrește apa pân'la fund
Cu cerneala groasă-a penelor murdare;
Tolănită-alene, moțăind pe prund,
O șopârlă verde s'a 'mbătat de soare.

Când, un car cu boi se pierde'n depărtări,
Dintr'un Grigorescu, fugitiv, desprins,
O ciocănitoare, ritmic, bate'n zări
Țintele tăcerii, care s'au desprins.

Vulturul străpunge 'ntr'o rotire scurtă,
C'un burghiu, sfioase colțuri de senin;
Ș'un rățoiu, semeț, pășește cu o burtă
De călugăr leneș și benedictin.

ALEXANDRU BILCIURESCU

BIBLIOTECA DIMINEAȚA

N. DAVIDESCU

CRIMA
DIN
STRADA NOPȚII
(POVESTIRI)

Prețul 8 Lei

GIOVANNI PAPINI

Duşmanul somnului

Nimeni pân'acuma n'a vrut să-l ia în serios pe doctorul Schlaf — nu Iohannès Schlaf, scriitorul, ci Georg Schlaf, poreclit: „cel veşnic treaz". Directorii de gazete nu vor de loc să-i primiască articolele şi niciodată de către nimeni nu i s'a cerut vre-un interview; Academia de medicină i-a respins cele trei comunicări asupra boalei somnului, şi puţinii prieteni pe cari a izbutit să şi-i mai păstreze, vorbesc de el cu batjocură, dar fericiţi şi mândri, în fond, de-a cunoaşte de-aproape un „om bizar, un tip aparte, un maniac interesant".

Unul dintr'ânşii îmi propuse într'o zi, să-l vizităm.

— Bucuros; să mergem. Dar spune-i din 'nainte că eu nu sunt din aluatul din care se plămădesc convertiţii, căci îmi place somnul, chiar mai mult decât ar trebui.

— N'are a-face, răspunse celalt, vei vedea un tip foarte puţin comun. E un exaltat de prea mult geniu. Trebuie să-i suporţi pornirile când de drac când de înger, rând pe rând, şi pe neaşteptate; şi trebuie să ţii seama, că n'a închis ochii de aproape trei ani.

A doua zi, fără întârziere, ne prezentarăm la doctorul Schlaf. Femeia care ne deschise uşa ne spuse că domnul doctor este acasă şi că ne roagă să trecem în salon. După aceea auzirăm nişte lovituri date în uşa unei camere, apoi murmurul a două glasuri, unul puternic şi femeiesc, altul bărbătesc şi somnoros, care-şi răspundeau; doctorul întârzie totuş câtva timp să se arate. El locuia într'o pensiune de familie cum sunt atâtea aici, şi camera în care îl aşteptam era un fel de salon de primire „de-un gust îngrozitor", — cum foarte cu greu s'ar putea realiza anume, ceva asemănător, dar al căror tip neschimbător şi consacrat, îl întâlneşti aproape în toate locuinţele burgheze, mobilate încă de-acu treizeci sau patruzeci de ani, de către familiile conservatoare ale claselor mijlocii. Nişte foteluri mari acoperite cu dantelă croşetată; o oglindă înaltă sprijinită pe-o măsuţă; lampa de petrol pe un picior negru cu capătul aurit; masa ovală, cu vase mici de porţelan în formă de papuci sau de lebădă; pe pereţi copii grosolane de pe tablouri din muzee, flori pictate ca vai-de-lume de cine ştie ce mătuşică de odinioară, privelişti Walter Scott cu pod şi cu castel, iar într'un colţ, o coloană de gips pe care se sprijinia o amforă schiloadă. Nimic nu lipsia, nici măcar perna de lână brodată, care de data asta, reprezenta pe un fond roşaprins, un câine barbet, fără bot şi cu coada încârligată. Cât despre mine, n'am putut pune piciorul într'un astfel de salon fără să-mi pară rău că n'am avut grije să iau cu mine un bidon cu gaz şi o cutie de chibrituri sau să nu m'apuce o poftă nebună de-a o lua la sănătoasa. Dar trebui să mă stăpânesc de hatârul prietenului meu şi din respect pentru doctorul Schlaf.

Giovanni Papini

Acesta din urmă apăru numaidecât, foarte liniştit şi se scuză într'o italienească admirabilă că ne-a făcut să-l aşteptăm. Prietenul nostru găsi câteva fraze pentru a provoca discuţia, apoi invocă un pretext ca să ne lase singuri. N'a fost nevoie să-mi dau nici cea mai mică osteneală ca să-l fac pe renumitul doctor să vorbească. Indată ce-am epuizat complect inevitabila serie de discursuri preliminare cu cari de obicei se întâmpină un străin şi un italian („De câtă vreme sunteţi în Italia? — Aveţi prieteni la Florenţa?— Dar vorbiţi minunat italieneşte!... etc."), doctorul Schlaf îmi zise surâzând: — „Sunt sigur că n'aţi venit să-mi priviţi faţa care nu e de loc frumoasă, ci pentru a afla ideile mele, sau mai bine pentru a cunoaşte, **ideia mea.** Vi s'o fi spus desigur, că sunt nebun: nu mă pot lăuda cu aşa ceva! Nu, nu sunt un nebun, ci un martir. Mă frământ pentru toată omenirea — şi pentru d-ta domnule — şi nu primesc drept răsplată decât indiferenţă, batjocură şi calomnii! Şi totuş, eu sunt un mântuitor; vreau să fiu şi eu un liberator al umanităţii. Nu-mi pot jertfi sângele, dar îmi sacrific gândul — şi nopţile mele. Nu mă culc, fiindcă nu vreau să dorm. Vreau să desfiinţez patul, vreau să dublez viaţa omenească, vreau să suprim odată pentru totdeauna această năpastă zilnică: somnul! Şi d-ta, îmi închipui, eşti dintre cei cari dorm, şi încă cine ştie câte ceasuri! ?...

— Destul; dragă doctore, destul de mult.

— Şi n'ai nici un pic de remuşcare? Nu roşeşti la gândul acestei părţi întregi din viaţa d-tale care parcă n'ar exista, pe care o pierzi într'o stare vecină cu moartea, în trândăvia inconştientă a buruienelor? Nu te gândeşti că somnul cuprinde (să fim optimişti) o treime din existenţă, şi că o viaţă de şaizeci de ani se reduce în realitate cel puţin la patruzeci? Şi cum? Am fost în stare să transformăm faţa pământului şi vom fi neputincioşi ca să schimbăm obiceiurile noastre vicioase? Căci somnul, ascultă-mă pe mine, este un viciu infam şi periculos, un vrăjmaş al demnităţii speciei noastre şi al adevăratelor sale interese. Nu vă lăsaţi oblojiţi de vorbele doftorilor: somnul nu este trebuincios. Acea odihnă a nervilor despre care vorbesc şarlatanii neurologiei, o putem căpăta şi prin alte mijloace: la asta mă voi gândi eu; asta e treaba mea. Somnul nu este decât o risipă de timp, o sălbătăcie, o trădare continuă a legii progresului omenirii. Să-l lăsăm animalelor, a căror singură ţintă e viaţa materială; dar să nu-l îngăduim oamenilor, căci ei au de împlinit o misiune pe pământ, şi alta e menirea lor. Pentru ce dar să impunem activităţii noastre această întrerupere zilnică? de ce să ne adâncim, în fiecare zi, într'o stare care ne-ar fi făcut scârbă dacă obiceiul nu ne-ar fi făcut-o atât de necesară? Gândeşte-te la treimea despre care ţi-am vorbit şi vei vedea că munca şi progresul săvârşite în timp de treizeci ani de către umanitate, ar putea fi înfăptuite numai în douăzeci de ani. Şi dacă s'ar fi început dela 1600 de pildă să se aplice reformele propuse de mine am fi astăzi în gradul şi la înălţimea de civilizaţie care va fi atinsă de-abia în 2012 adică cu un secol întreg mai de vreme!

Nici un fel de muncă nu trebuie suspendată noaptea. In timpul omului din caverne apropierea întunericului era încă o scuză admisibilă, dar astăzi cu fântânele noastre de petrol, cu minele noastre de cărbuni, cu instalaţiile noastre de electricitate, întunericul nu mai are rost să ne înfricoşeze! Nu mai avem dreptul să ne pierdem timpul. Uzinele vor fi deschise ziua şi noaptea şi vor produce mai din belşug; o casă, un palat, pentru clădirea căruia se pierde un an de zile, va fi gata în şease luni; şi vom şti în patru ani, ceeace ar trebui să învăţăm în opt ani de studiu. Bogăţiile se vor înmulţi; progresele ştiinţei vor fi mai repede înfăptuite şi nu se va risipi în zadar, nici un minut din viaţa noastră, nici un atom din energia noastră.

A venit vremea să ne schimbăm şi noi: vâltoarea ne-a şi cuprins şi semne bune se arată. Doctorii nu se mai mulţumesc să lecuiască numai pe bolnavi, ci caută să tămăduiască şi ceeace pân'acum se credea că e sănătate. Doctorul Robin ne-a învăţat să nu mai facem copii; doctorul Guelpa ne predă arta de-a nu mai mânca, iar eu, doctorul Schlaf, vă voi învăţa, în sfârşit, să nu mai dormiţi.

Somnul, ca şi desfrâul şi lăcomia este unul din cusururile existenţei. Este, ca să zic aşa, desfrâul leneviei. Dormim mai mult decât e nevoie, şi de nevoia asta însăş, ne-am putea lipsi. De altminteri, putem cu toţii constata efectele dezastruoase ale somnului asupra inteligenţei noastre. Cine doarme mult, departe de a se trezi mai uşor şi mai dispus decât ceilalţi, cade într'o toropeală încât nu mai ştie nici ce vorbeşte nici ce gândeşte. Pe un om de-o inteligenţă mărginită, îl numim un „somnoros"; piticul pământului este simbolul idioţilor, aşa precum bufniţa de noapte a Minervei este simbolul inteligenţei vii. Atunci când Budha vrea să mărturisească că a răsărit din vâltoarea existenţei se numeşte bucuros el însuş: „desăvârşirea care veghează" şi Kant îi era recunoscător răposatului Hume, că l-a trezit din somnul lui dogmatic. In limbagiul elitei intelectuale cuvântul „somn" este sinonim cu tâmpeală şi cu păcătoşenie; „deşteptarea" dimpotrivă, înseamnează cucerire şi adevăr.

Iartă-mă dacă nu sunt destul de limpede, adăogă doctorul, după o scurtă tăcere întrebătoare, — dar îndată ce încep să vorbesc despre lucrul acesta, — scandalos după mine, — mă încălzesc de mă trec năduşelile şi nu mă mai pot stăpâni. Turbez de mânie de câte ori mă gândesc că nimeni nu vrea să m'asculte. Domnii medici nu socotesc somnul ca ceva vătămător decât dacă e mortal, cum se întâmplă cu cunoscuta boală tropicală. Dar ce e surprinzător dacă e mortal? Nu-i oare o imagine a morţii? De îndată ce se prelungeşte, imaginea asta devine realitate. Dormind ne obişnuim organismul cu nemişcarea din mormânt: suprimând somnul am spori, cred eu, durata vieţii.

As vrea să mi se spună cari sunt foloasele acestui somn atât de râvnit de toată lumea. Odihna, nu-i aşa? Dar o mulţime de oameni se scoală dimineaţa mult mai obosiţi şi mult mai greoi decât au fost în ajun, înainte de-a adormi. Visele? Dar dacă sunt urâte, îl fac să sufere cumplit pe cel ce doarme, iar dacă sunt frumoase şi plăcute, nu-i lasă decât părere de rău şi ciudă când deschide ochii, în lumea asta nesuferită. Am intenţii foarte bune, dar pretutindeni nu întâlnesc decât ocară şi un dispreţ făţiş. Vreau, dacă puterile mă vor ajuta, să-mi mântui semenii de această pacoste şi de această ruşine. Dacă vorbele mele ar fi luate în seamă, dacă sfaturile mele ar fi urmate întocmai, dacă teoriile mele ar fi puse în practică, am înceta în sfârşit, de-a mai vedea această mizerabilă omenire sbătându-se în fiecare noapte într'o stare de inconştienţă groaznică; n'am mai vedea, îmbucătăţindu-se, amânându-se, întrerupându-se necontenit, măreţele străduinţi şi cercetările cele mai nobile, menite să îndrumeze pe oameni spre cele mai înalte chemări. Prin teoria mea, îi dau omului suprema măreţie, îl fac fiinţa cea mai sârguitoare şi mai oţărită, aşa cum trebuie să fie; măresc cu treizeci sau patruzeci la sută repeziciunea progresului. Oare asta nu 'nseamnă nimic?

— Fireşte că nu, răspunsei eu, oarecum obosit de potopul acesta de vorbe. Dar, dacă nu mă 'nşel pân'acuma somnul a fost socotit necesar vieţii; şi dacă nu aveţi putinţa să-i înlocuiţi efectele, mă tem că generosul ideal nu va rămâne decât unul din acele vise, cari, după d-vs., sunt vrednice de dispreţ. Iertaţi-mi această întrebare brutală, dar spuneţi-mi: Aveţi în buzunar secretul, leacul contra somnului?

Faţa ovală şi grăsuţă a doctorului Schlaf se întunecă.

— Asta e grija mea de căpetenie, reîncepu el cu glasul mai domol. Taina asta, cum îi spui d-ta, trebuie s'o găsesc, şi-o voi găsi. E vorba de un simplu amănunt practic al teoriei mele, dar recunosc că are o anumită importanţă pentru triumful metodei mele. De-altfel mă mângâi cu ideia că concepţiile mele sunt adevărate teoreticeşte şi că **nu trebuie** să fie prea greu de-a pune în practică adevărul. Excitantele obişnuite nu se mai potrivesc în cazul ăsta: nu mai sunt îndeajuns de puternice, şi efectele lor nu durează destul. Trebuie să dobândesc, aşi cuteza să afirm, o insomnie fisiologică, în locul acestei stări penibile şi periculoase pe care o numim insomnie. Ai dreptate: trebuie neapărat să-mi continui experienţele asupra antihipnoticelor. Deoarece există metode pentru a face să doarmă, pe cei cari n'au somn, trebuie să existe şi mijloace pentru a ţine treji pe cei ce vor să doarmă. Dacă-mi dai voie, îţi voi da numaidecât să citeşti un memoriu — respins ca şi celelalte, de către Academia de medicină — în care expun punctul meu de vedere în această chestiune.

Doctorul Schlaf se ridică, alergă spre camera lui şi se reîntoarse în salon cu un caiet gros, pe care mi-l întinse, zicând:

— Imi pare rău că nu vi-l pot lăsa acasă, dar n'am decât acest exemplar şi n'aş vrea să se rătăcească.

Deschisei caetul şi începui să citesc cu o curiozitate explicabilă, acele foi imense de hârtie ministerială, acoperite cu un scris mărunt şi abia citeţ. Memoriul, cu toate că era tot atât de ciudat şi de prolix ca şi vorbăria autorului mi se păru totuş vrednic de atenţie, şi, câtăva vreme, nu-mi deslipii ochii de pe manuscris. Terminând de citit primul capitol, ridicai capul ca să mă odihnesc puţin; şi atunci, un spectacol foarte curios mi se înfăţişe; doctorul Schlaf era tolănit într'un fotoliu lângă mine; capul îi atârna cu toată greutatea pe spetează; ochii îi erau închişi, iar gura, întredeschisă. Dacă n'ar fi fost doctorul Schlaf în carne şi oase, „veşnicul treaz", — aş fi jurat că acest om dormea. Cât se poate de încetişor, pentru a-l scuti de-o umilinţă, şi pentru a mă cruţa şi pe mine de-o discuţie inutilă, — profitai de clipa asta, şi o ştersei frumuşel, în vârful picioarelor.

In româneşte de: JULIETA H. BLAZIAN

Din vremuri trecute

— Amintirile unui doctor ieşan —

D-rul Sculy, profesorul de clinică chirurgicală şi primul reprezentant al chirurgiei moderne la Iaşi, era un bărbat de statură mijlocie, brun, cu ochii mari şi negri, cu buzele groase şi roşii. Purta — ca mulţi de pe acea vreme — „favorite". Lecţiile lui de clinică ţineau 10—15 minute şi în tot timpul lor căsca mereu.... Căscatul fiind contagios, se întâmpla uneori că tot auditorul să fie cuprins de un căscat homeric. Din fundul sălii se puteau atunci auzi versurile lui Traian Demetrescu, cari era „en vogue" pe atunci:

„Imi e vecin. Eu l'aşi trimite
„Intr'o livadă ca să pască!
„De când îl ştiu şi zi şi noapte
Cască!

Profesorul Sculy avea teorii originale asupra etiologiei bolilor.

Aşa, de pildă, el pretindea că frumuseţea femeii este o cauză predispozantă la infecţiunea gonococică! Principiul său, că frumuseţea infirmierelor serveşte şi ca un bun agent terapeutic, era adoptat de mulţi administratori de spitale. O întâmplare a dovedit însă, că era necesară o mare prudenţă în aplicarea practică a acestui principiu. Un intendent al unui spital din Iaşi angajase ca infirmieră pe o tânără femeie, cu ochi negri ca mura câmpului, cu faţa albă, albă ca spuma laptelui, cu capul împodobit cu un păr abundent şi negru.

Apariţia ei în spital făcu senzaţie. Toţi — dela bucătar şi vizitiu până la interni — se îndrăgostiră de ea. Intr'o noapte cu lună, când frumoasa infirmieră, în ipostază de Julietă şaksperiană, era gata să escaladeze fereastra internului, care o aştepta înfiorat în camera sa — ca odinioară Romeo sub balconul iubitei — unul din infirmierii spitalului, adevărat Othello — în dorinţa-i aprinsă de a o împiedica dela pasul fatal, o apucă de coada pe care o purta pe spate şi, înmărmurit, rămase cu coada şi cu întreaga ei „chevelură" în mână! Să nu se creadă că era vorba de un fel de autoamputare analoagă cu acea a şopârlelor, care-şi părăseau coada în mâinile urmăritorilor. Internul Romeo care o prinse în braţe în camera lui întunecoasă, îşi dădu seama abia spre ziuă, că biata fată era atinsă de o complectă pleşuvie în urma unei boli infecţioase de care suferise. Peruca pe care o purta imita admirabil de natural părul capului!

Pe vremea aceea nu existau infirmiere special instruite, nici „surori de caritate". Când mi-am luat în primire serviciul de intern la *„Caritatea"* mi s'a arătat camera în care, cu câţiva ani înainte, locuise *Domniţa Elena Cuza*, soţia lui Cuza-Vodă, în timpul când servise ca infirmieră la acest spital de copii. Cine ştie ce motive sufleteşti au făcut-o pe Domniţa să se devoteze un timp îngrijirii copiilor suferinzi! Domniţa nu făcea servicii grosiere, grele. Se ocupa numai cu alinarea suferinţii micilor bolnavi, dându-le doctoriile prescrise, împărţindu-le bomboane şi jucării. Conducătoarea, patroana spitalului, „Furnica" — cum i se zicea — era principesa Aglaia Moruzzi. Ea venea zilnic la spital controlând gospodăria, intrând în bucătărie şi gustând regulat din mâncarea gătită pentru micii bolnavi. Mi-a spus odată că nici la ea acasă, bucătarul nu gătea chiftele şi „pireuri" mai gustoase ca cele dela spital. Mâncam şi eu — ca intern — din această mâncare şi aveam totdeauna prilejul să constat calitatea superioară a alimentelor date bolnavilor.... *O tempi passati!*

* * *

Câtă deosebire între aspectul spitalelor de azi şi acela de acum un sfert de veac! La intrarea în spital, pe atunci, erai învăluit de o duhoare insuportabilă de iodoform şi acid fenic. Ambele erau antisepticele la modă şi socotite infailibile şi indispensabile chirurgiei. Operaţiunea chirurgicale, care se fac astăzi de modeştii medici la ţară, erau socotite atunci, în Moldova cel puţin, ca intervenţii extraordinare, şi de aceea vedeai chirurgi sărbătoriţi prin banchete, când ajungeau la a suta lor operaţie de hernie sau cataractă!

Astăzi nimeni „nu mai face caz" nici chiar de marele număr de intervenţii chirurgicale a cutărui sau cutărui chirurg asupra creierului, rinichilor, stomacului, etc.! Dacă în această privinţă, precum şi în cercetările de laborator, am făcut progrese, am rămas însă şi azi la acelaş nivel în ceeace priveşte învăţământul teoretic! *Medicina e o ştiinţă practică şi o artă.* Astfel ar trebui s'o conceapă conducătorii instrucţiei noastre publice. Ce rost au numeroasele catedere *teoretice* la Facultatea de medicină, care costă milioane de lei pe Stat şi răpesc inutil atâta timp preţios studenţilor! Profesorul de diverse patologii teoretice, socoteşte de obicei ca o grea şi plictisitoare corvadă cursul său, iar studenţii în timpul cursului cască, dorm sau citesc literatură. Ca să fii profesor de cursuri teoretice se cere, înainte de toate, să ai o dicţiune frumoasă, să fii orator, altfel cursul e un supliciu pentru studenţi. Şi celor mai mulţi profesori le lipsesc aceste calităţi. Ei îşi învaţă de obicei cursurile pe de rost de pe tratate străine pe care şi studenţii le pot citi, şi vin să le debiteze studenţilor. Dar aceştia găsesc chestiunile mult mai bine expuse în numeroasele volume scrise de cei mai iluştri savanţi. Aveam la Iaşi ca profesor de patologie internă pe d-rul Cernea. Un bărbat înalt, cu favorite şatene (era epoca „favoritelor") veşnic gutunărit şi cu batista la nas. Intra în clasă strănutând şi suflându-şi sgomotos nasul, se aşeza tacticos pe scaun şi scotea din buzunar o minusculă agendă pe care începea să citească. Un an întreg ne-a citit despre o singură boală: *laringitele!* Nimeni nu-i dădea cea mai mică atenţie. Intr'o zi, vedem sosind la curs pe colegul nostru Iliescu, cu un volum gros şi în format mare. Se aşeză în fundul sălii. Profesorul dr. Cernea intră apoi şi el scoţându-şi ca de obicei carnetul din buzunar începând a-şi citi cursul despre „laringite". Iliescu deschise şi el volumul ce aduse începând a citi, în şoapte, dar ceva mai iute ca profesorul, încât acesta repeta apoi exact cuvintele citite de Iliescu înaintea lui. D-rul Cernea nu auzia şi noi ne stricam de râs. Iliescu descoperise că Cernea traducea zilnic câte două pagini din tratatul lui Charcot Bouchard, pe care le dădea ca operă a lui!

Culmea însă a fost că Cernea nici nu traducea exact. „Se recomandă comprese calde" a fost tradus de profesor prin: „Se recomandă călduros comprese reci"! Ne mişcăm numai în virtutea inerţiei! Şi *astăzi* când scriu aceste amintiri sunt profesori de medicină teoretică ce-şi învaţă cursul pe de rost de pe cărţi acasă, şi vin să-l expună monoton şi plictisitor studenţilor... .

Un profesor iubit şi ale cărui cursuri erau mult gustate de studenţi era *d-rul Riegler*. Cursurile lui de Chimie medicală erau însoţite însă de lucrări practice. Odată d-rul Riegler ţinea curs despre *ipeca*, un medicament cu însuşiri vomitive. In timp ce profesorul enumera diferitele efecte ale medicamentului, una din studente — ajunsă în urmă vestită ca eroina „amintirilor" unui fruntaş al literaturii române — primi un bileţel dela un coleg al ei cu următoarele versuri:

„O dă-mi puţină ipec.
„Să vărs veninul, dragă.
„Ce l'am sorbit din gura ta.
„Vai mie, o viaţă 'ntreagă!"

Ipeca te face să verşi, dar profesorul dr. Riegler n'a putut, de sigur, prevedea întrebuinţarea terapeutică ce avea să-i dea tânărul student versificator!

Doctorul YGREC

A la manière de G. TOPÎRCEANU

Lună Nouă

Orizontul destrămându-l
S'a'nălţat încet pe cer,
A pornit uşor ca gândul
Ori ca un corăbier.

Şi privind spre ea, pe-azuru'
Neted ca de catifea
Eu îi urmăresc conturul
Care zeci de forme ia.

O văd lamă de văpae
O văd corn de rinocer,
Palidă ca o păstae
Asvârlită sus pe cer;

Ca un pieptene de damă
Având raze 'n loc de dinţi,
Ca veriga de aramă
Şi ca nimbul unor sfinţi.

Ca o seceră lucioasă
Colorată 'n galben-roş
Ţeapănă şi-orgolioasă
Ca un pinten de cocoş;

Ca o frunză ce pluteşte
Pe al cerului ocean
Ca frântura unui cleşte,
Ca o ghiară de mărgean,

Ca un arc ce săgetează
Vrând pământul a-l ochi,
Ca pe case o sfârlează,
Ca tălpicea unei sky,

Ca un corn de vânătoare,
Ca un colţ de elefant,
Ca un semn de întrebare
Grav şi impresionant;

Ca piciorul unui scaun
Şi ca şaua unui murg,
Sveltă şi plăpândă ca un
Gât de lebădă 'n amurg;

Ca o cobiliţă fină
Care doniţi nu mai poartă,
Mândră şi de graţii plină
Ca la amforă o toartă.

Ca o scufă, de isnoavă
Aşezată pe un cap,
Ca o stranie potcoavă
Ce colindă ceru 'n trap,

Ca o buză care-i tristă,
Ca un şarpe, ca o trenă,
Ca un trup de baletistă
Pe a bolţii largă scena,

Ca un fulg din altă lume
Ce purtat de vânturi stă,
Nebăgată 'n seamă cum e
O căciulă-a unui à.

Proaspătă ca o felie
Dintr'un pepene gustos
O petală străvezie
Ce te-aştepţi să cadă jos.

Ca superbă diademă
A Stăpânului Ceresc
Ca pe scuturi o emblemă,
Ca un iatagan turcesc

Ca o lingură de aur,
Ca banana de fistic
Ca o limbă de balaur
Ca o barbă de pitic,

Un cercel de modă noua
Ce se plimbă sus în slavă,
Verighetă frântă 'n două,
Luminoasă-aeronavă,

Semilună 'n fir brodată
Pe-un steag lung şi diafan
Coasă-a morţii, ce-şi arată
Lacom cioc de pelican.

Veselă ca o sprânceană
Ce cu ochiul face 'ntr'una
Şi lucioasă ca o mreană
Şi timidă.... cum e luna.

IOAN CIORĂNESCU

Din volumul „A la manière de..." care va apare.

REDOBÂNDEŞTE-ŢI PUTERILE

Dacă te simţi slab, neputincios, istovit de toate puterile fizice şi morale, dacă îţi lipseşte orice voinţă şi hotărâre, dacă vlaga tinereţei te-au părăsit şi slăbiciunea au înlocuit energia, urmează un bun sfat, ea

VITAL SYRUP

tonic, însufleţit şi viu, căci el regenerează toate funcţiunile, reînvie energia sdrobită de suferinţi morale şi fizice, datorite toate unor excesă de muncă, de energie sau plăceri, aşa de bine cunoscute de toţi intelectualii în lupta aprigă a existenţei noastre.

De vânzare la toate farmaciile şi drogueriile din România

LITERATURA STRAINA

MAURICIU JOKAI

Cei doi Markov

Familia Markov a emigrat pe la sfârşitul secolului 18 din Rusia în Ungaria. Dimitrie Markov, al treilea cu acest nume, conta în nobilimea ungară şi nu mai ştia ruseşte.

Markov Dimitrie al treilea, a fost un om de seamă în vremea lui şi foarte preţuit; mai întâi fiindcă era în stare să îmblânzească orice cal, în timp mai puţin de o zi; al doilea, fiindcă golia paharele dintr'o înghiţitură, prinzându-le şi apoi sfărâmându-le în dinţi; al treilea, fiindcă oricâte venituri ar fi avut, era în stare să cheltuiască de două ori atâta, şi însfârşit pentru că pe fiecare femeie ce îi plăcea, reuşia s'o cucerească, dacă nu altfel, luând-o de nevastă şi dându-i apoi paşaport pentru lumea cealaltă, în timp de cel mult un an.

Când împlinise vârsta de patruzeci şi opt de ani, tocmai îşi înmormântase a treia soţie. Aceasta fusese, după mărturisirea tuturora, o femeie bună, blândă; niciodată nu se plângea de nimica, şi tot aşa a murit, ca ascultând de o poruncă.

Dela prima lui soţie îi rămăsese un fiu, Markov Dimitrie IV. In epoca despre care spunem, el putea să aibă vre-o douăzeci şi patru de ani. Dimitrie IV nu prea mergea pe urmele tatălui său; nu pricepea nimic din bravurile lui. Era un tânăr liniştit, ordonat, îi plăcea să citească, se ocupa cu pictura şi cu muzica; vinul îi făcea rău, tutunul nu putea să-l sufere şi roşia când o femeie îl privia stăruitor în ochi. Dimitrie III era foarte supărat din această pricină pe fiul său, pe care îl socotia degenerat, şi când vorbia despre el zicea numai: „idiotul acela!" Cu toate astea, era fiul lui unic şi nu putea să-l tăgăduiască.

Cu nici un preţ n'a putut să-l fasoneze după chipul şi asemănarea lui; degeaba l-a dus la vânătoare de urşi; tânărul nu făcea decât să picteze peisagii; degeaba îi dădea bani ca să petreacă, — tânărul îşi cumpăra cărţi şi tablouri; de geaba îl lua cu el la chefuri, — tânărul adormia.

Cu toate astea, fiul lui Markov Dimitrie III îl surprinse odată pe tatăl său cu ştirea că el vrea să se însoare.

Era în judeţul vecin o fetiţă drăguţă, cea mai frumoasă dintre cele şase fete ale unui proprietar mai mic; Dimitrie IV i-a făcut cunoştinţa la un cules de vii, şi de atuncea vorbeau adesea împreună la lumina lunei; vorbiau despre stele şi despre flori, aşa cum obişnuiesc tinerii cinstiţi, când sunt înamoraţi.

Numele acestei fetiţe era Angelica.

Markov Dimitrie fiul îl rugă deci pe Dimitrie tatăl, ca dacă nu-i este spre supărare, să ostenească până acolo în vecini, şi să ceară fata în căsătorie.

— Bine, dragă Dimitrie, bucuros. E frumoasă?

— Ca un înger.

— Asta e una la mână. Şi te iubeşte?

— De mulţi ani.

— A doua la mână. E tânără?

— N'are mai mult de optsprezece ani.

—Vârsta cea mai frumoasă. Ei, să n'ai nici o grijă. O aduc cu siguranţă. Poţi să o socoteşti ca şi venită aici.

Markov Dimitrie III, după aceasta, porunci să se înhame cinci cai la trăsura lui de gală şi ordonă să nu fie cruţaţi.

Cu adevărat, la sosire şchiopătau cu toţii.

Când Dimitrie III văzu pe domnişoara Angelica, se convinse că cu adevărat avea în faţa lui cea mai frumoasă fiinţă femeiască ce-i fusese dat să vadă până atunci. Intrând în vorbă, se mai convinse şi despre aceasta că domnişoara Angelica cunoştea de mult pe tânărul Dimitrie şi că îl iubea cu gingăşie. Ei, nu e decât lucru firesc pentru inimi tinere.

După ce dar s'a convins despre toate acestea, a cerut mâna domnişoarei Angelica, dar nu pentru fiul său Dimitrie IV, ci pentru el însuşi, Dimitrie III.

Domnişoara Angelica era atunci, cum am spus, o fetişcană de 18 ani, când inima stăpâneşte asupra minţii, şi simpatii ascunse, puteri magnetice inexplicabile stăpânesc sufletul. Aceste puteri magnetice şi simpatii poetice i-au spus domnişoarei Angelica: e mai frumos să umbli într'o trăsură trasă de cinci cai, decât de doi; să ai la masă farfurii de argint, e mai mare fericire decât să mănânci din castroane; Dimitrie IV însă, căruia nu-i rămăsese decât averea mamei sale, în privinţa aceasta nu putea să concureze cu Dimitrie III, tatăl său, care era proprietarul indiscutabil al tuturor acelor frumoase meleaguri pe cari fiul său nu le avea decât în reproducerile picturale de pe pereţi; deci frumoasa mireasă a întins mâna ei mai bine tatălui decât fiului.

Dimitrie III, aşa dar, şi-a ţinut cuvântul: el a adus fata frumoasă în casă, după cum promisese fiului său, însă acesta a rămas consternat când a înţeles că nu i-o adusese ca nevastă, ci ca mamă vitregă.

După această glumă amară, Dimitrie IV n'a mai putut sta în ţară, unde toată lumea vorbea despre păţania lui; s'a dus în Rusia, unde tatăl său mai avea, din strămoşi, un fel de castel părăsit, în Podolia, şi s'a aciuiat acolo.

Acasă se vorbeau despre el fel de fel de năzbâtii, de cari oaspeţii veseli ai lui Dimitrie III râdeau cu poftă; ziceau că Dimitrie IV stătea toată ziua într'o odaie dosnică şi privea cum paianjenii îşi ţes pânzele de-asupra unui tablou atârnat în perete. Erau ani de când tot ţeseau acolo, dar portretul tot se mai vedea şi acuma prin pânze; Dimitrie însă îşi propusese că n'avea să iasă din odaia aceea, până ce se va mai vedea încă un ochiu al portretului. Alţii spuneau că-şi trece vremea cu amestec de otrăvuri; fierbe fel de fel de plante veninoase şi omoară pe capete câinii şi pisicile asupra cărora le încearcă; dar el nu cutează să ia din otrăvurile acelea, nici să le dea vreunui alt om. Erau şi unii cari spuneau că se călugărise şi-şi cântărea cu gramul rădăcinile uscate cu cari se hrănia zilnic; toate astea însă fireşte nu erau decât vorbe goale, căci dintre toţi cei cari le răspândeau, niciunul nu fusese în Rusia, ca să ştie ceva pozitiv despre Dimitrie cel tânăr.

Toate acele poveşti au şi fost desminţite printr'o scrisoare pe care Dimitrie IV a trimis-o tatălui său, de acolo din Podolia, şi din care reieşia că el ducea cu totul altfel de viaţă decât cum îi mersese vestea.

Trebuie să amintesc că frumoasa Angelica murise, peste mai puţin de un an, — dacă-mi aduc aminte, în urma unei mici glume, de felul celor ce obişnuia Dimitrie III; cu ocazia unei petreceri, fiind cam băut, a luat o puşcă şi a îndreptat-o asupra ei, fiindcă convorbia prea vioi cu un tânăr ofiţer; n'avea omul nici o intenţie ucigaşă, însă tânăra femeie s'a speriat aşa, că în costum de bal cum se găsia, decoltată, îmbrăcată uşor, a fugit pe timp umed de iarnă până în sat; nişte ţărani au ridicat-o într'o sanie, îngheţată pe jumătate, şi au recondus-o acasă; dar din aceasta i s'a tras moartea. Ei, — şi-a ajuns scopul ambiţios; căci dacă ar fi luat pe Dimitrie cel tânăr, se poate să fi trăit mai mult, însă n'ar fi odihnit într'un sicriu ca acela, îmbrăcat numai în catifea şi bătut cu cuie de aur; n'ar fi dus-o la cimitir un car mortuar tras de opt cai negri — şi pe mormântul ei nu s'ar fi înălţat un monument atât de frumos de marmoră albă.

Din scrisoarea lui Markov cel tânăr reieşia că el nici nu se călugărise, nici nu se ocupa cu amestec de otrăvuri, ci mai ales îşi revenise în fire, căci nu numai că uitase pe Angelica lui de odinioară, ci avea iar de gând chiar să se însoare.

Trecuseră zece ani; Markov tatăl avea acum cincizeci şi opt, — fiul treizeci şi patru. Aceşti zece ani trecuţi îi dădeau dreptul lui Markov fiul să scrie tatălui său în stilul următor:

„Dragă tată, eu vreau iarăş să mă însor; am pus ochii acuma pe cea mai frumoasă fată din Podolia, şi iarăş pe tine te chem să-mi fii naş. Acuma nu mă mai tem că o să îmi sufli dela nas mireasa, căci în zece ani pe cât am sporit eu în putere bărbătească, pe atâta ai scăzut tu. Atuncea eu eram încă un copil, pe când tu erai bărbat; acuma eu sunt bărbatul şi tu eşti copilul. Afară de aceasta, am încredere deplină în dragostea neclintită a logodnicei mele. Deci dar, dacă vrei să vezi cu ochii fericirea mea, vino; vom aştepta cu nunta".

Cuvintele acestea îl iritară pe bătrânul Markov; se simţia ofensat în vanitatea lui de cavaler, care nu se lăsa luat peste picior de nimenea.

— Cum e fata aceea pe care o ia stăpânul tău de nevastă? întrebă el pe mujicul care adusese scrisoarea (căci Dimitrie IV trimisese cu misiva pe unul din oamenii lui).

— E ca o icoană, gospodine, măria ta.

— E tânără?

— E copilă încă, măria ta.

— Şi se iubesc?

— Ca doi porumbei, gospodine, măria ta.

— Ei, întoarce-te dar acasă şi spune-i stăpânului tău că am să viu la nunta lui.

Nici n'a mai stat la îndoială Markov Dimitrie III; a trimis înainte cai de schimb până la Lemberg, şi porni la drum. Cum ajunse la Lemberg, întâmplarea îi scoase iar în cale pe curierul fiului său.

— Dar ce cauţi tu aici, Ivane?

Omul îngână ceva, — se vedea după faţa lui că ar fi voit să mintă, dar nu îndrăznia. Câteva monete de aur ce-i apăsă bătrânul în palmă îi deteră mai mult curaj şi mărturisi că stăpânul său se speriase la ştirea că domnul Dimitrie III se hotărîse să vină în Podolia, — de aceea fixase nunta cu două zile mai de grabă; se temea de domnul mare; el însă, Ivan, era aci ca să cumpere nişte vinuri mai alese.

Dimitrie III porunci numaidecât să i se aducă câţiva cai sprinteni; cu trăsura nu mai avea răbdare; trebuia să se grăbească, pentru ca să nu sosească prea târziu; doi cai i-a lăsat în drum; când a descălecat de pe al treilea, la castelul lui strămoşesc din Podolia, sosise tocmai la moment: cortegiul pornise spre biserică. Sosirea lui, fireşte, a întrerupt procesiunea; tatăl şi fiul trebuiau mai înainte să se salute. Şi-au strâns mânile. In vremea asta, mireasa aştepta înaintea altarului, îmbrobodită ca după obicei.

Dimitrie III se uită la fiul său cu o privire mândră; tânărul acesta era un biet om ca vai de lume, slab, prăpădit, cu ochii fără nicio strălucire, de parcă-i puteai citi din ei sfârşitul apropiat. Alăturea de el, dânsul era şi acum un bărbat puternic, robust.

Dimitrie IV se uită cu o privire rugătoare la tatăl său; acesta însă zâmbi şi apropiindu-se de nora sa îmbrobodită îi şopti la ureche:

— Frumoasa mea, eu sunt Markov Dimitrie III, iar cel de colo e fiul meu; mâna lui tremură, a mea e puternică: mâna lui e goală, a mea e plină de comori; compară şi răspunde, pe care din aceste două mâni o alegi, ca să te conducă la altar?

Mireasa se numia Diodora.

Domnişoara Diodora n'avea timp mult de chibzuire, — dar se şi hotărî repede: a ales mâna lui Dimitrie III şi acesta a condus-o la altar; a acestuia soţie a devenit, — lui i-a jurat credinţă veşnică.

Faţa lui Dimitrie III strălucea de bucuria biruinţei, când ceremonia cununiei se termină; căută din ochi pe Dimitrie IV. Il şi zări, răzimat de un stâlp; de acolo el urmărise ceremonia întreagă. Nu plângea, nici nu zâmbia. După ce totul se terminase, veni şi şopti la urechea tatălui său:

— Petrecere bună îţi doresc, Markov Dimitrie al treilea!

Când însă Markov Dimitrie al treilea ridică vălul de pe faţa miresei sale, văzu o scorpie de femeie, urîtă, strâmbă, chioară; o monstruozitate cum desigur nu mai era alta în toată Podolia.

Iar de aceasta n'a mai putut să scape aşa de uşor ca de celelalte; nu putea s'o lase, nu putea s'o alunge, trebuia să trăiască cu ea până la moarte. Ea nu se speria de vorbele lui răstite; ştia să înjure mai avan decât dânsul; dacă el bea, bea şi Diodora, şi când încerca s'o lovească dădea şi dânsa; faţa lui Dimitrie era mereu plină de zgârieturi şi a trebuit să-şi radă barba, căci îi ajunsese jumulită din toate părţile.

Mai de mult, îşi conducea el însuşi frumoasele soţii pe la serbări; acuma aceasta îl însoţia, cu forţa, pretutindeni şi îl făcea de râs. In cea mai bună societate când se găseau, ea îl lua la ceartă precum că de ce bea atâta? Şi altele, aşa încât bătrânul Markov ajunse să nu mai cuteze să meargă nicăeri; s'a închis în casă, ursuz, istovit, şi aşa a şi murit. El a fost cel din urmă din neamul Markov, fiindcă fiul său a murit înaintea lui.

Se petrec şi astfel de lucruri ciudate în lume.

Trad. de ION GORUN

CHARLES-LOUIS PHILIPPE

Fetiţa geloasă

Mama aştepta ca Jean care avea paisprezece ani şi Louise, care avea doisprezece ani, să se ridice dela masă şi să plece la şcoală. Apoi zicea:

— Ah! Copiii mei, deseară n'am să mănânc cu voi.

Jean şi Louise plecau împreună, fără să fi avut vreme să-şi dea seama ce cugetau şi fără a putea răspunde altceva decât:

— Bine, mamă!

Dar Suzana, care avea şaisprezece ani, înălţa numai decât capul şi întovărăşind cuvintele cu o privire ascuţită, întreba tare:

— Unde te duci?

Mama lipsea de-acasă cam odată pe săptămână. Uneori zicea:

— Mă duc la doamna Renon.

— De ce nu ne iei şi pe noi?

Nu-i lua pentrucă, se ştie, doamnei Renon nu-i plac copiii: o apucă durerea de cap.

Dar copiii se făcură mai mari. Mama fu silită să caute alt răspuns.

Şi găsi:

— Mă duc să fac o bae de aburi.

Şi era silită să întârzie multă vreme, întâi pentrucă o bae de aburi nu se face atât de repede şi apoi, după ce eşi din bae trebue să te odihneşti. Ba eşti atât de obosit după aceea, că trebuie să mănânci ceva chiar acolo.

Suzana ar fi voit foarte mult să vadă şi ea cum e o bae de aburi; dar când mamă-sa pleca, nu se mai gândea decât la un singur lucru: plecarea mamei. Şi femeia era silită să adaoge:

— Tu ştii, copila mea, de ce mă duc. Să mai slăbesc!.... Nevasta măcelarului (ţi-aduci aminte!) spunea că noi amândouă părem două surori. Vrei să ai o mamă prea grasă? Când ţi-o veni gust să mă iei în braţe, ai să-mi spui: „Mamă, nu pot!"

Cuvintele mamei erau foarte drepte. Suzana le întâlnea pururea înaintea ochilor, ca fiinţe vii; sta cu ele de vorbă multă vreme.

Dar la ora trei, când mama începea să se gătească, Suzana, nu-şi mai găsea locul; o urmărea pas cu pas. „O! Ţi-ai pus o funtă roşie la cămăşuţă! O! Te frizezi! O! Te parfumezi cu apă de colonie! O! Mamă mi-e frică. Nu vreau să fii atât de frumoasă! Ţipetele ei erau asemenea unei păsărele care dă ocol cuibului stricat, în lipsă, de copii răi. Mama era silită să se întrerupă şi să-şi ia fata în braţe, pe pieptul ei.

— Ai uitat se vede că eu pe tine te iubesc mai mult! Intâia, tu eşti. Toată lumea îmi spunea: „Nu, doamnă, fată are să fie". Te simţeam în pântecele meu mic. Te sbăteai şi făceai: pum!

Suzana închidea ochii; tot sufletul, cum spunea, i se ridica la gură, până ce mama, gata de plecare, îi da ultimile sfaturi:

— Ai să pui biftecul pe maşină. Am lăsat doi lei pe etajeră. Ai să cumperi pentru voi toate prăjiturile care v'or place!

Jean şi Louise veneau dela şcoală la patru jumătate. Neştiind ce să facă, în timp ce lipsea mama, Suzana pregătea masa de seară. Copiii se puneau la masă, şi nu era încă ora şase.

Biftecul era totdeauna ars, pentrucă Suzana când îl punea la foc era mânioasă. Şi nici nu lua seama la el, bucuroasă că poate vedea cum toate merg de-a'ndoasele când lipseşte măsa. După biftec mâncau brânzeturi, şi pentru plăcerea de a fi neascultătoare, în loc de prăjituri Suzana cumpăra bomboane. Erau bomboane cu ciocolată, deşi Suzana nu le putea suferi. Apoi cumpărase o ţigare de foi şi ţigarete.

Jean fuma ţigara de foi, iar Suzana ţigaretele. Luiza, în vârstă numai de unsprezece ani şi neştiind încă să fumeze, era jignită că nu putea lua parte la o mare orgie. Nu suferea de lipsa mamei, răzbunându-se doar de absenţa ei, prin aceia că nu-şi făcea lecţiile. Dar trebuia să se răzbune şi pentru insulta pe care i-o aduceau fratele şi sora ei. Luiza ameninţa:

— Am să spun mamei că aţi fumat.

Suzana răspundea:

— Poţi să-i spui că am tras şi la măsea. Jean, hai să bem coniac.

Şi luau câte un păhărel de coniac. Era foarte tare; la fiecare înghiţitură, gura li se încreţea pungă. Dar ce-are aface! Suzana zicea:

— Dacă mama ne-a lăsat singuri, foarte bine!; să învăţăm toate obiceiurile rele.

Nu mult după aceia însă, îi durea pântecele şi capul.

— Cu atât mai bine! Zicea Suzana. Când s'o întoarce mama, are să ne găsească bolnavi.

Ea n'ar fi voit să verse, pentrucă e prea urît, dar ar fi voit să verse fratele ei şi să facă astfel murdărie pe jos.

Şi rămâneau de veghe cât mai mult cu putinţă. Abea pe la unsprezece noaptea se culcau, fiecare în patul lui. Patul lui Jean era în sufragerie. Luiza cu sora ei se culcau în camera mamei. Suzana lăsa masa nestrânsă.

Cât să fi fost ora când mama se 'napoia acasă? Copiii nu ştiau niciodată; ei dormeau cu toţii. Abea a doua zi dimineaţa când se deşteptau, o vedeau în patul cel mare. Suzana n'avea nevoe să deschidă decât un ochi; inima ei era gata; din pieptul ei isvora un singur cuvânt, de care toată fiinţa ei îi era plină. Ea striga:

— Mămico!

Şi dintr'o săritură era jos din pat. Mama dormea încă? Puţin îi păsa. Suzana se arunca asupra-i şi cu braţele cuprindea cât putea din trupul ei, punea stăpânire pe el. Mama, neliniştită de această revărsare de iubire, zicea:

— Dar, fata mea, când voi muri, va trebui totuşi să te lipseşti de mine.

Suzana o cuprindea cu braţele, o apăsa pe inima ei, o înlănţuia cu picioarele, şi nu destindea strânsoarea mai înainte de a se fi pătruns toată de căldura trupului mamei. Numai după aceia putea urmări ideile isvorâte din creerul ei.

Suzana cerceta bine pe 'maică-sa — în primul rând. Nimic nu scăpa privirei violent cercetătoare a tuturor amănuntelor figurei. Ii analiza obrajii, gura, ochii, îi căuta gândurile din lăuntrul capului. Ce făcuse mama în ajun? Ii privea gâtul, cerceta pieptul, după ce-i ridicase cămaşa. Mirosea carnea ei, o respira des spre a simţi mai bine şi descoperind deodată cine ştie ce aromă, tăcea o clipă plină de spaimă, apoi aruncându-se cu faţa în perine, şi-o ascundea strigând:

— Sunt geloasă! Sunt geloasă!

Mama poruncea Luizei şi lui Jean să se scoale şi să se ducă la şcoală.

Luiza prepara cafeaua cu lapte. După ce mâncau, plecau. Suzana şi mama rămâneau singure.

Suzana plângea.

— Nu pune mâna pe mine! Striga ea mamei.

Şi o lovea cu piciorul. Mama era silită, la urmă, să-i mărturisească:

— A! Copila mea — nu-ţi doresc să ajungi vreodată în starea mea. Văduvă la treizeci şi cinci de ani, tânără încă... Dar vei cunoaşte mai bine viaţa, când vei fi mare.

Trad. de F. A.

PENTRU CITITORII NOŞTRI

CARŢI BUNE ŞI EFTINE

In dorinţa de a oferi cititorilor noştri pe un preţ eftin volume cari să cuprindă cele mai valoroase opere de literatură românească, cum şi culegeri din literatura universală, popularizări ştiinţifice, scrieri privitoare la artă, etc., oferim cititorilor şi abonaţilor noştri

BIBLIOTECA

„Dimineaţa"

care a tipărit până azi aproape 50 asemenea volume, cu un preţ redus, adică

LEI 50. — ZECE VOLUME

ADICĂ LEI 5.-, în loc de LEI 6.-, 8.-, şi 10.- VOLUMUL

De această reducere beneficiază toţi cititorii ziarelor noastre.

Suma de mai sus se va înainta prin mandat poştal, la Administraţia ziarelor noastre Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco.

AU APARUT PANA ASTAZI URMATOARELE NUMERE:

No. 1.— M. Sadoveanu **Războiul Balcanic.**
No. 2.— I. Agârbiceanu. **Diavolul.**
No. 3.— P. I. Jouve. **Spitalul** (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4.— Gérard de Nerval. **Mâna vrăjită.** (Traducere de Eug. Boureanu).
No. 5.— Oscar Wilde. **Crima Lordului Arthur Savile.**
No. 6.— A. de Herz. **Şeful Gării.**
No. 7.— Gleb Uspenski. **Lăcustele.** (Trad. de M. Sevastos).
No. 8.— Gala Galaction. **Toamne de odinioară.**
No. 9.— Edgar Poe. **Fantezii humoristice.**
No. 10.— Rémy de Gourmont. **Secretul lui Don Juan.**
No. 11.— Gh. Brăescu. **Nuvele.**
No. 12.— Gala Galaction. **Viaţa lui Eminescu.**
No. 13.— H. de Balzac. **Adio.** (Trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14.— Albert Samain. **Xanthis sau vitrina sentimentală.** (Trad. de M. Carp).
No. 15.— H. Sanielevici. **La Montmorency.**
No. 16.— Blasco Ibanez. **Imprumutul răposatei.**
No. 17.— Anatole France. **Domnişoara Roxana.** (Trad. de N. Davidescu).
No. 18.— Anton Bacalbaşa. **Din viaţa militară.**
No. 19.— Ştefan Petică. **Versuri.**
No. 20.— Bojena Niemţova. **Ziua apelor.**
No. 21.— Ion Dongorozi. **Surpriză.**
No. 22.— Sandul Teleajen. **Poveştile lui Hiru Ion.**
No. 23.— Jack London. **Omul cu obrazu 'ncrustat.**
No. 24.— I. Ciocârlan. **Flămânzii.**
No. 25.— Eug. Boureanul. **Lurii.**
No. 26.— J. H. Rosny. **O sărutare.** (Trad. de M. Carp).
No. 27.— Al. Ciura. **Homunculus.**
No. 28.— Leon Tolstoi. **Viaţa mea** Popestirea unei ţărănci din Rusia. — In româneşte de Victor Ion Popa.
No. 29.— N. Batzaria. **Prima Turcoaică.**
No. 30.— Jean Jaurès. **Patru Cuvântări.** (Trad. de D. I. Suchianu.)
No. 31.— Hans Heinz Evers. **Păianjenul.**
No. 32.— Goethe. **Faust, tragedie,** (Traducere de Iosif Nădejde). Capodopera literaturii germane).
No. 33.— I. Petrovici. **Amintirile unui băiat de familie.**
No. 34.— Thomas Mann. **Tristan.**
No. 35.— Natalia Negru. **Amazoana.** Culegere de eseuri scrise cu o artă specific feminină.
No. 36.— Joseph Conrad. **Laguna.**
No. 37.— I. Vinea **Descântecul.**
No. 38.— Anatole France. **Crainquebille.**
No. 39.— Drachman. **Povestiri din Danemarca.**
No. 40.— I. Sanielevici. **In tren.**
No. 41.— Regnier. **Secretul Contesei.**
No. 42.— Agârbiceanu. **Singurătate.**
No. 43.— George Brandès. **Balzac şi Stendhal.**
No. 44.— N. Davidescu. **Crima din str. Nopţii.**
No. 45.— Guy de Maupassant. **Livada de măslini.**

A apărut

„Lectura" No. 42

JEAN RICHEPIN

Dela Academia franceză

Taina fatală

Trad. de SONIA VLADIMIR

Scrierea completă — La chioşcari şi librari

Bucureşti-Viena prin văzduh

După o săptămână de obositoare şi înveninată luptă electorală la Chişinău, cu înălţătoare şi deprimante momente, momente, inclusiv noaptea fatală, m'am hotărât încă odată să iau drumul Apusului, să-i respir iarăşi viaţa civilizată şi demnă, cum o respiră, periodic, fericiţii cari deţin destinele Ţării noastre.

Umblând în Bucureşti pe la agenţiile de voiaj, în căutarea biletului celui mai eftin până la Expoziţia de arte decorative din Champs-Elysées (prin Serbia, prin Ungaria ori prin Ceho-Slovacia ?) dau cu ochii pe calea Victoriei de firma **Companiei franco-române**, la care nu avusesem nici curajul să gândesc. Norocul mi-a fost că a zărit-o şi nevasta, care, în anii din urmă, e sufleteşte greu bântuită de „aeroplanism"...

— Hai zău, să vedem măcar de curiozitate cât costă....

— Hai, zău, s ăvedem măcar de curiozitate cât costă....

— Da, zău !...

50 franci francezi până la Viena, 400 până la Budapesta—un bilet... Retraşi în ogradă, pentru „deliberare", ajungem la încheerea revelatoare şi fericită că ne costă avionul până la Viena, plus trenul Viena-Paris clasa III-a, aproximativ tot atât cât ne-ar costa biletul de tren Bucureşti-Paris clasa II-a. La urma urmei, ce-ar fi să rămânem la Paris câteva zile mai puţin ! Şi, ca să nu ne răsgândim, cumpărăm îndată două bilete pentru Viena, spre bucuria funcţionarului, care constatase, cu patriotică amărăciune că abia 5 la sută dintre pasagerii urcaţi la Bucureşti sunt strănepoţi de ai lui Traian...

A doua zi—nu plecăm !... De o săptămână se ţin lanţ ploi şi furtuni în ţară, iar postul de telegrafie fără fir dela aero-gara Severin nu dă deslegare pentru trecerea „defileului" carpato-dunărean. A treia zi, Miercuri, 15 Iulie, pe la orele 7 şi jumătate, automobilul companiei ne ia de la hotel şi ne transportă la aero-gara Băneasa (aceasta intră în bilet; în plus orice bacşiş e desfiinţat, linia fiind „europeană"); într'un sfert de oră, poliţia şi vama ne cercetează actele şi bagajele—şi iată-ne intraţi în aeroplan... Bagajele (15 kgr. gratuit de fiecare) le aruncăm pe o poliţă în faţă şi sub poliţă, spre helice; pe ieşirea dinapoi, înclină că scocul unei mori, se strecoară nevasta deasupra lângă pilot, iar eu, cu d. Nino Conti, funcţionar la Banca Comercială italiană din Bucureşti, luăm loc alături pe două din cele trei scaune mobile de trestie (pe al treilea am mai pus bagaje). Intre noi mai rămâne loc de câteva palme; aproximativ interiorul avionului are o lărgime de puţin peste 1 metru, iar înălţimea, aşa, că aproape ai putea să umbli în picioare, dacă ai fi numai cât Conti de înalt—iar lungimea acestui „cupeu" ocupând partea centrală a pasării, este de vre-o 2 metri. In spatele meu, printr'o ferestruică, văd volanul prins în două mâni necunoscute, iar, aplecându-mă la dreapta, pot vedea prin ieşire în sus pe a ltreilea pasager, chiar nevastă-mea cu chipul împutinat în boneta de piele, iluminat de un entuziasm anticipat, dar real..

Un sbârnâit amplu tenace, îndârjit şi vehement cuprinde deodată pasărea, stârnit de necunoscutul dela spatele meu. Peste câteva clipe iarba din urmă se sbate într'o frământare ameţitoare la suflarea helicei; apoi pornim—şi, pe pajişte, în fugă tot mai iute. N'are, totuşi, helicea încă aşa viteză ca să ne poată elibera de contactul cu pământul... Dar, ca un trăsnet, motorul primeşte viteza zborului într'un sbârnâit maixim uluitor; cauciucul celor două roţi ale „trenului" simt că se saltă în goană, odată, de dou ăori, a treia oară... N'are să mai atingă pământul. L-a atins... Abia l-a atins, pe o clipă. Doi metri, cinci metri... Vasul e **de sine stătător,** de acum. Nu mai suntem atârnători de **teren,** de asperităţile, de **accidentele** lui. Nu mai sunt obstacole, nici riscuri ! Aş zice că plutim **lin,** dacă această naţiune relativă şi-ar fi luat naşt ere în văzdu!...

100, 200, 300 metri... Bucureştii, uşor îmbrobodit în negura ploii grase din ajun, respirând par'că prin trâmba uşoare de fum în dimineaţă, se conturează în slabele lui conture... Prin ferestruicile, ce se înşiruie la dreapta şi la stânga, batem cu ochii, eu şi italianul, adâncul mereu crescând şi toate depărtările îngăduite, îmbrăcate în feluritele bogatele şi curgătoarele covoare ale dimineţii limpezi de Iulie. Vii, lanuri de păpuşoiu, încheindu-se ca o plasă uriaşă peste mirişti către Dunărea şi Munţii nevăzuţi, ba se alungă, ba se rotesc cu o viteză de 200 km. pe ceas. Până să bage de seamă, Bucureştii s'a strâns în urmă şi, grăbit, s'a eschivat, urmat de marea de lanuri verzi şi aurii, ce dinainte se tot ivesc călătoare spre a nu se mai sfârşi. Motorul, în bătaia neostenită, vertiginoasă —legată într'un răget lung— le stârneşte toate, închide şi deschide zările, făcând să se şteargă în înconjurul mişcător albiile pline, şerpuinde, întovărăşite de arbori, de crânguri şi sate. Case singuratice, odăi gospodăreşti şi cantoane îşi poartă şi ele grăbite înapoi singurătatea. Lucrătorii nu prea mulţi—căci plouă în fiecare după-amiază—răsar risipiţi pe lanuri, încovoiaţi asupra pământului ori cu ochii atârnaţi în slavă, mici imobilizaţi şi neputincioşi... La o margine de dumbravă, câţiva ulii în sbor mărunt de rândunele, rămân vizând în căutarea prăzii deasupra unei mari bostănării, ai cărei curpeni împletiţi în rânduri, evocă imaginea unor nedescifrate şrifturi orientale. Am trecut Dâmboviţa, Argeşul umflat de ape pela Floreşti, Neajlovul pe deasurpa Căscioarelor albe pitulate'n boschet, apoi iute alte şi alte gârle mai mici, toate sătule de apă, ştiute doar de profesorii cei buni de geografie.

După harta amănunţită a pilotului,—lăsată la noi, întrucât omul îşi cunoştea drumul, trag linia pe harta-mea. Inţeleg că trebuie să trecem pe deasupra aerogărilor Slatina şi Severin, înzestrate cu telegrafie fără fir, de unde se pot da semnale asupra schimbărilor de situaţie dinainte-ne; de asemenea avem să trecem prin apropierea mai multor sate, ale căror imaşuri sunt destinate şi eventualelor coborîri forţate ale avioanelor companiei. Pe această linie dreaptă şi la înălţimea minimă de 800 metri spre a avea în eventualitatea unei pane putinţa de a evolua mai îndelung în căutarea unui loc de aterizare—foiletonăm mereu, pe şesul Valahiei, conţinuturi şi tanie din cartea până azi pecetluită.. Mereu şedem cu faţa spre motorul nevăzut, precum credincioşii cu faţă către altar, precum păgânii spre chipurile cioplite ale zeilor lor—cu toată credinţa, cu toată nădejdea într'însul, cu veneraţie pentru puterea tainică—mai presus de toate puterile—din glasul lui neşovăielnic, precipitat, de tunător, care ceartă, rupe şi închide depărtările.

După o jumătate de oră zărim încondeindu-se valea Oltului. Trecusem Teleormanul, Vedea şi puzderia de ape pline—ochiu, ce coboară din înălţimile argeşene, abia conturate în zare şi relevate prin bileţelele cu exclamaţii ale pasagerului de lângă pilot. Am trecut, pentru a doua oară linia ferată — o cărare cenuşie cu pari dealungul— şi-am lăsat pe Vedea un măreţ castel dominând trufaş asupra puzderiei de colibe plugăreşti, ca un altar păgân asupra unor veacuri îngenunchiate... S'a deschis şi se lărgeşte albia îmbelşugată a Oltului, cu mărunta înşiruire a culturilor de zarzavat ce învecinesc Slatina. Târgul oltean, înşirat pe amândouă malurile, pe drumuri resfirate ca degetele unei mâni, trece grăbit, învăluit în soare mult şi în închipuita pace. Pe toată albia, atât spre Dunărea şovăindă în ceaţa zorii cât şi spre munţii escaladaţi de nori, zac încremenite în nemişcare apele lunecânde din Ardeal ale râului tovarăş copilăriei mele...

După câteva minute de goană a satelor oltene—cu Olteţul după dânsele—pe sub răcnetul ne mai îmblânzit al motorului, lăsăm la o bătaie de tun Craiova îmbrăţişată cu Jiul ei, o îngropăm iute în adâncul zării cu tot ce-am mai adunat şi continuăm a scobi afundul înainte-neş De-acum—la apropierea de Carpaţi—terenul fiind ondulat, avionul prinde să se clatine deasupra păturilor şovăelnice de aer. Incepând să mă indispuie răul de.... Carpaţi, simt pentru prima-dată greul mirosului de benzină—ceilalţi doi pasageri habar n'au)—şi lepăd de pe mine haina, după exemplul lui Conti, care-şi lepădase şi vesta încă depe la Dâmboviţa... In zadar !

Dar, totuşi, n'am să mă dau şi n'am să dauă toată atenţia mea pentru supărătorul accident, când din miazănoapte apele Carpaţilor răzbat galbene rând, pe rând, pe atâtea porţi, iar Dunărea în două zări se desluşeşte. Am acum impresia—de bună seamă înşelătoare—că motorul sbârnâie şi mai tare—şi mă hotărăsc, abia acum, să mă folosesc de vata primită la urcare. Linia albiei marelui fluviu s'a închegat în întregime. Luciul ei plin de taină se deschide mare într'un loc, în mai multe locuri. Dar nu trecem pe deasupra Severinului, care rămâne în miază-noapte, în soare, tolănit pe mal dealungulş Dunărea abia ieşită din încleştarea munţilor îşi lămureşte acum, pe necercate depărtări, toată sclipitoarea şi înmărmurita ei măreţie, învrâstată la maluri.

Pela Miliutinovaţ o croim peste teritoriul sârbesc, spre cotul bănăţean al Dunării. Inainte-ne şi spre miazănoapte, mereu tot cresc colinele stropite cu soare, cu umbră şi păduri. Pâlcurile lor, atârnate pe coaste ori îmbrăcând colivie pe de-antregul, apoi nesfârşitele păşuni şi fâneţe cu odăi singuratice şi arare cu lanuri rumeninde de săcară şi ovăz, gonesc mici la întrecere spre noi, pe planul larg aşternut slăviilor şi se alungă înapoi spre Dunăre. Sate rari, dar mai arătoase şi înstărite pe acest pământ de lungă domnie a paşalelor decât dincolo în patria lui Dinu Păturică şi a mucenicului Tudor. Găseşti mereu satul la capătul drumului ce albeşte prin adâncuri de vale.

Dar vântul din miază-noapte, tot gonind umbre spre noi, a aşezat de-acum domnia lor pe culmi şi prăpăstii. Ne-aruncăm în cea dintâi dintre palele cenuşii, călătoare prin slăvi, şi, cu zările închise, trecem pe deasupra culmilor şi adâncurilor lanţului Miroci, aţinându-ne la vântul din coaste... Simt lupta pilotului, care contrabalansează presiunea din dreapta prin manevrrări prompte ce ridică mereu la nivel aripile stângi ale bipanului. Particip şi eu cu nervi încordaţi la această luptă a avionului, în vie clătinare. Intovărăşiţi de o îndelungă încrucişare de fulger pe dreapta, reintrăm în valea Dunării.. Ploaia deacum ne întovărăşeşte şi ea, dar n'o văd: picăturile se frâng înainte de a atinge geamul. Cat înapoi şi examinez prin geam mânile necunoscutului la volan. Fiecare îl prinde numai în cele trei degete mari, iar celelalte slobode, câte două, joacă în aier, mereu la pânda vântului din miază-noapte.

Ieşiţi din altă postată de neguri, ni se arată luciul însuşi al Dunării. Ne-am lăsat 200 metri deasupra apei— şi-i lungim de-acum albia, la adăpostul culmiilor ţărmuritoare, bogat împădurite. Ispititoare întrebări ar putea pune acum geologilor spectacolul măreţ al încleştării de aici între stihiile naturei, dacă turbură el şi pe sburătorii de rând... Călător tainic prin adâncuri, martor al **începuturilor** şi nelipsită mărturie tuturor vremilor, Danubiul a fost biruit azi de omul înaripat, sburător asupră-i prin furtuna roditoare de ape. Şi încă ! — s'au suprimat distanţele şi se vor sfărâma graniţele şi se va întrona umanitatea cea fără de graniţe, de mult existentă şi mistificată.

Un sunet uscat, metalic mă isbeşte în urechi de aproape, stârnit tocmai de o lovitură în cap, a cărei senzaţie, însă, o prind pe urmă. Ferestruica de către pilot, isbită de curentul de afară, se desfăcuse. O închid. După o vreme care iar.. şi iar. Am eşit la un loc mai slobod, la Bârzasca, unde numai înălţimile în zări mai poartă povara norilor ameninţători; însă lupt înainte cu ferestruica isbită de curent. Dar virăm... virăm în loc pe deasupra apei.... Ce să fie ?!..

— Vrea să coboare!...

— Nu-u !

In ocolul nostru malul înclinat al Dunării, cu lanurile lui scurte, fuge.... se ridică la noi... S'ar putea aterizare împotriva pantei ?! Dar nu !...

Insă tăiem a doua oară dealatul lanurile ce cad spre Dunăre, pe malul românesc, apoi iarăşi aproape deasupra apei— şi a treia oară de-acurmezişul lanurilor...

— Aterizăm !...

— Da, aterizăm—a îngânat acum italianul, cu ochii şi cu gândul atârnat afară. Toate ale locului, închegate împrejurul nostru, horesc în vârtej, apărând şi dispărând fulgerător din scenă. Văzusem de sus oameni pe lanuri— acum nu mai văd... Par'că voisem să cat spre pasagerul de lângă pilot şi... n'am mai căutat. Ce se petrece ? Ce se va întâmpla ?

Pentru a patra oară tăiem de-alungul albiei lanurile de pe mal şi miriştele în curmeziş, împotriva aceluiaş şir de clăid,ese. Măturăm acum spicul păpuşoiului...

Miriştea..., am atins pământul, apoi un zdruncin—şi năvălim printr'un lan de păpuşoiu cât un codru, săltând peste muşuroaiele săpatului de-al doilea, măcinând tulpinele neobicinuit îngroşate de vremea groasă din aceste locuri şi sfărmând frageda vegetaţie în suflarea mntorului.

Ne-am oprit la cealaltă margine a lanului. Deschid uşiţa şi cel dintâi sar, să respir. Avionul are sus pe „tren" doi snopi nedesfăcuţi, luaţi în graba cea mare... Abia după ce se coboară italianul şi nevasta—râzând fericită că voiajul nostru nu urmează în totul după itinerar—, îl zăresc şi pe pilot (d. Launay), ivindu-se pe altă parte din codrul de verdeaţă,— emoţionat, fericit că a trecut cu bine compania Franco-Română prin această nouă încercare a elementelor naturii şi de asemenea el, care opt ani de zile nu stricase nici un aparat şi nici o viaţă omenească.

Dar, din toate părţile grăbesc în goană,—ca albinele

Ne găsim în hotarul satului Liubcova de jos.

la stup pe vreme rea—lucrătorii cu coase, furci, greble şi seceri... Muţi, ne cercetează, ne întreabă din ochi, de suntem teferi...

ROMULUS CIOFLEC

Societatea în opera lui Rabelais

Opera acestui genial scriitor nu este numai un monument literar şi lingvistic de înaltă valoare, o mină nesleită de umor sănătos, un imens repertoriu de cunoştinţi şi de preocupări ale timpului. Ea mai este şi o icoană vie a naţiunii franceze, a stărilor ei sociale şi a principiilor ce au condus-o. Voi încerca, în articolul de faţă, să prezint cititorilor câteva numai din aspectele principale ale acelei societăţi, aşa cum ele se desprind din opera lui Rabelais. Omenirea fiind aproape aceeaş pretutindeni, ele sunt astăzi de actualitate şi vor fi poate întotdeauna, cât timp principiile conducătoare şi sufletul omenesc vor rămânea aceleaşi.

* * *

Dintre factorii sociali ai unei naţiuni, **armata** desigur vine pe întâiul plan. Războiul a fost şi va fi preocuparea ei cea mai de seamă. Era deci cu neputinţă ca într'o operă, care îmbrăţişează toate manifestările timpului, Rabelais să nu fi dat un loc de frunte acestui flagel necesar, care, în ciuda tuturor progreselor culturei, va rămânea rezultatul final al eternelor neînţelegeri dintre popoare. Cum e natural, eroii săi, uriaşii Grandgousier şi Gargantua, deşi stăpâni numai pe un petec de pământ, aveau să se războiască cu nişte vechi neastâmpăraţi. Autorul, în câteva capitole, ne face să asistăm la toate peripeţiile, tactice şi strategice, ale acestor lupte omerice între cei doi uriaşi şi vecinul lor Picrochole. Un fapt neînsemnat, cum se întâmplă de cele mai multe ori, e pricina acestui războiu. In zadar bunul Grandgousier, desperat şi îngrijorat, prezintă scuze, oferă reparaţie... Picrochole nu vrea să audă de nimic. In culmea mâniei, el îşi mobilizează pe loc armata, năvăleşte în cuprinsul lui Grandgousier şi pârjoleşte totul în drumul său. Din fericire, mulţumită unui excelent plan strategic, armatele uriaşului înfrâng pe toată linia trupele adversarului semeţ, rămânând biruitoare.

Cu acest prilej, autorul ne expune ideile sale în această privinţă. El nu este un partizan al războiului: **„nous croyons enfin que l'homme est né pour la paix, non pour la guerre."** Dar admite totuş războiul de defensivă, când hotarele ţării sunt ameninţate, şi necesitatea unei armate de apărare. E pentru încercările de împăcare, atunci când neînţelegerile pot fi înlăturate. Din nenorocire, ambiţiile nejustificate şi mai ales influenţa nepriincioasă a sfetnicilor răi sunt de cele mai multe ori pricina provocării sau pierderii unui războiu. Fragmentul privitor la această parte e o capodoperă de satiră rabelaisiană.

După biruinţă, uriaşul G. nu se răsbună pe adversar, nu ţine să-l distrugă, nici să-l umilească. Invingătorul trebue să fie uman. Adversarul fiind mort, el restabileşte pe tron pe fiul acestuia şi, ceva mai mult, lasă poporului învins toate libertăţile ca şi mai înainte. Nici măcar pe sfetnicii cei răi ai lui Picrochole nu se revarsă mânia lui. El îi iartă, dar cu o singură condiţie, să muncească la teascurile tiparniţei pe care tocmai o întemeiase, dându-le astfel putinţa să contribuie la progresul civilizaţiei. Cât despre ofiţeri, cari în fond nu sunt vinovaţi, căci nu şi-au făcut decât datoria, el se mulţumeşte numai să le dea un sfat concediându-i: **„Plecaţi cu D-zeu, urmaţi calea cea bună, şi când veţi fi chemaţi la sfat de regele vostru, să urmăriţi nu interesul vostru personal, ci acela al Statului; căci dacă corpul nu e sănătos, nici un mădular nu poate fi bun."**

Dacă cumva învingătorul a rămas stăpân pe teritoriile cucerite, el nu are dreptul să le jefuiască, să le ruineze sau să le asuprească, ci trebue să şi-le atragă prin blândeţe, să se poarte cu ele **„ca un tată faţă de pruncul nou-născut"** sau ca şi **„c'un bolnav în epoca convalescenţei"**, să le aplice măsuri drepte şi să le dea legi potrivite cu nevoile lor: **„voilà les philtres, charmes et attraits d'amour, moyennant lesquels pacifiquement on retient ce que péniblement on avait conquesté".** Principii de înaltă filozofie desigur pentru timpurile acelea când un Machiavel, în Italia, susţinea că asuprirea cuceritorului este firească, şi că cel mai bun mijloc de a păstra o regiune cucerită este de a o ruina; principii umanitare cari duceau de multe ori pe rug pe cel ce le profesa în public.

* * *

Un alt aspect important al acelor timpuri îl oferă **lumea călugărilor.** Evul mediu şi Renaşterea au fost desigur epocile cele mai favorabile vieţii monastice. Mânăstirile erau pe atunci locul de refugiu al tuturor desperaţilor ca şi al tuturor leneşilor şi ignoranţilor. Corupţia călugărilor deveni obiectul de atac al multor scriitori, cari nu-i cruţară câtuşi de puţin. Nimeni însă nu-i putea cunoaşte mai bine ca Rabelais, care-şi petrecuse o bună parte a tinereţii sale în mijlocul lor. Deşi preot, cu vederi largi, el nu i-a putut mistui niciodată. Nu se împăca de fel cu tendinţa lor spre ignoranţă, cu viaţa lor pornită spre lenevie şi nici cu predispoziţia lor spre răutate, spre lăcomie şi spre necurăţenie. Idealul lui ar fi fost o mânăstire cu totul alta, cu nişte călugări diferiţi şi cu un regim care constitue o adevărată revoluţie. E faimoasa Thélème, de care voi vorbi mai la vale.

Deocamdată el îi împroaşcă cu verva lui satirică, dar binevoitoare. Pe dânsul călugării nu-l irită, nu-l indignează, ca pe alţii ci numai îl amuză, îl înveselesc. Se joacă cu ei ca pisica cu şoarecele, îi face plăcere să-i canonească, să-i sgârie, dar cu înţepături uşoare, şirete, aproape plăcute. Numai pe cei făţarnici şi primejdioşi îi sgârie mai rău. Ce le reproşează de obiceiu? Citez textual: **„Un călugăr (înţeleg din cei leneşi) nu ară pământul ca ţăranul, nu apără ţara ca soldatul, nu vindecă bolnavii ca medicul, nu predică şi nu îndrumează lumea ca bunul preot sau ca învăţătorul, nu aduce foloase republicei ca neguţătorul; iată pentru ce ei sunt de toţi goniţi şi dispreţuiţi. — Totuş, zice Grandgousier, ei se roagă lui D-zeu pentru noi. — Dimpotrivă, răspunde Gargantua, căci ei supără pe toţi vecinii trăgând mereu clopotele..., mormăe o sumedenie de rugăciuni pe cari nu le înţeleg de fel; înşiră la mătănii, presărate cu nesfârşite „Ave Maria", cu gândul aiurea şi fără a pricepe o boabă. Asta însemnează a-şi bate joc de D-zeu, iar nu rugăciune..."**

De aci şi tendinţa lor spre îngrăşare. Ca medic, dornic de buna sănătate a clienţilor săi, Rabelais a şi găsit un leac pentru cei slabi: îi îndeamnă să se facă călugări „timp de trei luni' şi adaogă că: **„dacă nu vor izbuti nici aşa, atunci nici în mod artificial sau natural nu se vor mai îngrăşa."**

Dar nu toţi călugării sunt dintr'o bucată. Bunăoară călugărul Ion, unul din eroii romanului Gargantua şi întemeietorul mânăstirii ideale Thélème. **„Pe acesta oricine îl doreşte în societatea lui. El nu e bigot, nu umblă sdrenţăros; e cinstit, vesel chibzuit, bun tovarăş; munceşte, ară, apără pe cei asupriţi, mângăe pe cei nenorociţi, vine în ajutorul celor nevoiaşi, păzeşte terenul mânăstirii. — Fac ceva mai mult, zise călugărul Ion, căci isprăvind repede utreniile, fac sfori pentru arbalete, curăţ sticle, fac laţuri şi pungi de prins păsări, niciodată nu stau cu mâinile în sân."** E adevărat că înjură ca un surugiu, bea cât zece, dar e plin de duh, şi e viteaz: cu crucea lui de lemn el izbeşte pe duşmani în plin şi contribue astfel la salvarea ţării sale cutropite.

Cum vedem, din aceste câteva rânduri, Rabelais nu se foloseşte faţă de călugări de satira violentă a predecesorilor săi, ci se mulţumeşte să-i învălue în larga şi binefăcătoarea veselie a **umorului.** Totul pentru el e materie de râs, şi departe de a tinde să-i extermine, el vrea numai să petreacă şi să ne facă să petrecem pe socoteala lor, iar nu ca faimosul umanist Erasm, care-i învinueşte de toate relele, privindu-i ca duşmani ai societăţii şi ai familiei, ca o primejdie publică.

Idealul lui Rabelais, cum am spus, e mânăstirea Thélème, o mânăstire sui-generis, întemeiată pe principii cu totul contrarii: o clădire monumentală în 6 etaje cu 9332 de încăperi, cu biblioteci la toate etajele, înzestrată cu băi, teatre, muzee, însfârşit cu tot confortul. Apoi călugării acestei mânăstiri trebuiau să aparţie ambelor sexe, să fie tineri, sănătoşi, frumoşi, bine făcuţi şi eleganţi. Şi cum negrul e o culoare întristătoare, se impunea absolut culoarea albă, care predispune la veselie. Deviza era: **fais ce que voudras,** fiindcă oamenii cu mintea sănătoasă nu pot vrea decât ceeace trebue şi ceeace convine tuturor; neconstrâns, omul liber nu poate tinde decât spre bine: **nous entreprenons toujours chosses défendues et convoitons ce qui nous est denié."** Insfârşit, scopul final al acestei mânăstiri, era căsătoria, prin viaţa în comun a sexelor, şi perechea odată căsătorită, părăsea mânăstirea pentru a creea o familie. O asemenea instituţie monastică, incontestabil, rămâne o simplă utopie a unei minţi superioare, desgustată de tristeţea vieţii mânăstireşti, şi dornică de o viaţă mai bună.

* * *

Un loc şi mai important în satira lui Rabelais îl ocupă lumea **tribunalelor.** In direcţia dreptului, ca şi în medicină, el se simte la largul său. Desigur că subiectul nu era nou: înaintea lui toţi satiricii evului mediu atacase justiţia, sentinţele ei de multe ori nedrepte, lungimea fabuloasă a proceselor, pledoariile incoherente ale avocaţilor, greutăţile infinite ale procedurii şi cheltuelile nesfârşite la cari expunea, cheltueli ce duceau la sapă de lemn şi pe acuzat şi pe acuzator: **„Et exierunt omnino nudi cum baculo in manu."**

Rabelais însă, cedând umorului său, se mulţumeşte numai să persifleze justiţia, făcându-ne să râdem pe socoteala ei. Judecători, avocaţi, portărei, toţi trec sub ochii noştri în plin exerciţiu al funcţiunii lor, dimpreună cu tot cortegiul isprăvilor lor. Prima dată, în patru capitole succesive (X — XIII), din Cartea II, ne vorbeşte de un proces interminabil dintre doi mari seniori, rezolvit în cele din urmă de Pantagruel. Procesul în chestiune era foarte încurcat, aşa de încurcat încât Curtea **n'y entendait que le haut allemand.** Nici cei mai mari jurişti ai timpului, cari l'au studiat aproape un an, n'au putut ajunge la vreun rezultat, cu toată enorma cantitate de dosare ce le stătuse la dispoziţie. Pantagruel, invitat ca să judece, se informează mai întâi dacă cei doi seniori mai sunt în viaţă, şi porunceşte să-i aducă în faţa tribunalului. Apoi cere ca să se arunce în foc acel enorm morman de hârţoage şi dosare. **„Oare nu-i mai bine, zise el, să auzim afacerea din gura seniorilor decât să citim toate aceste bazaconii scrise?"** Se dă cuvântul acuzatorului. Acesta începe o pledoarie nesfârşită, capodoperă de incoherenţă. După dânsul se dă cuvântul adversarului, care, într'o cuvântare torenţială şi mai neînţeleasă, îşi exprimă punctul său de vedere, şi termină spunând: **Iată pentru ce sarea e aşa de scumpă,** concluzie pe care Molière o va imita mai târziu în: **voilà pourquoi votre fille est muette!**

Inalta Curte, întrebată ce părere are, răspunde că într'adevăr a ascultat cu atenţie, dar că n'a putut pricepe nimic din ambele pledoarii. Atunci Pantagruel se declară destoinic a judeca, cu atât mai mult cu cât chestiunea se prezintă foarte simplu. Şi după ce face câţiva paşi prin sală sbierând ca un măgar prea închingat, se aşează şi rosteşte o cuvântare încă şi mai incoherentă ca a celorlalţi doi, urmată de o sentinţă la fel. Şi, lucru de necrezut! ambii adversari se declară mulţumiţi de sentinţă, **„fapt ce nu s'a mai întâmplat decând cu potopul"**... Toate aceste cuvântări fără noimă, din care nu se înţelege o iotă, şi cu neputinţă de redat într'altă limbă, sunt nişte admirabile tururi de forţă în cari scânteie verva lui Rabelais, şi o vie satiră a justiţiei de pe atunci, şi poate chiar întru câtva a justiţiei din toate timpurile. Ce amestec minunat de realitate eternă cu cea mai uluitoare fantezie!

* * *

Un alt caz şi mai caracteristic (din cartea III) oferă lui Rabelais prilejul de a lua în primire pe judecători în exerciţiul activităţii lor. Judecătorul Bridoye este chemat la Myrelingues în faţa Inaltei curţi de casaţie, ca să dea seama de o sentinţă dată de dânsul, deşi alte mii de sentinţe ale lui analoage curtea le confirmase, respingând apelurile. Pantagruel ţine să asiste la această memorabilă şedinţă. Preşedintele începe interegatoriul. La toate acuzările formulate de dânsul, Bridoye nu răspunde decât că e bătrân, că nu mai vede bine, şi că din pricina aceasta nu mai poate, ca în trecut, deosebi lămurit punctele zarului. Aşa, în procesul în chestiune, a luat un **patru** drept un **cinci,** zarurile fiind prea mici. Şi fiindcă magistraţii nu înţeleg, el adaogă că zarurile acelea hotărăsc sentinţele, **alea judiciorum,** şi că de ele se servesc toţi judecătorii în judecarea proceselor, căci ele decid de care parte e dreptatea.

La întrebarea preşedintelui, la ce servesc atunci dosarele? — Foarte simplu, răspunde el, servesc din trei motive binecuvântate (**exquises, requises et authentiques**): întâi, pentru **formă,** al doilea pentru **sănătate,** căci lungimea procesului **„procură un exerciţiu sănătos şi cinstit, gimnastica care-i convine creerului"**; şi al treilea, pentru **timp".** **„Cu timpul se coc toate lucrurile, cu timpul apar evidente; timpul este tatăl adevărului. Iată pentru ce amân, întârziez, depărtez sentinţa, ca procesul, bine ventilat şi desbătut, să ajungă cu timpul la copt. Natura ne învaţă să culegem fructele şi să măritâm fetele când sunt coapte. Pentru asta amân, ca şi D-voastră, domnilor, asteptând maturitatea procesului şi desăvârşirea sa în toate membrele: nu-s decât scripte şi dosare... Un proces, când e la începutul lui, îmi pare (ca şi D-voastră, domnilor) inform şi imperfect după cum un urs, când se naşte, n'are nici picioare, nici labe, nici piele, nici păr, nici cap, e numai o bucată de carne aspră şi informă; ursoaica, tot lingând ursuleţu, îl întregeşte mădularele; tot aşa văd şi eu cum se nasc procesele, la început fără formă şi fără membre. N'au decât o bucată sau două, adică un animal urât; dar când sunt bine îngrămădite, încadrate, puse în cămăşi, poţi să zici într'adevăr că au luat fiinţă, că s'au format. Sergenţii, portăreii, uşierii, şicanorii, procurorii, comisarii, avocaţii, notarii, grefierii, sugând cu putere şi într'una pungile împricinaţilor, croesc astfel proceselor picioare, ghiare, ciocuri, dinţi, mâini, vine, artere, nervi, muşchi, etc. Acestea sunt dosarele"...**

Rugat să se pronunţe asupra acestui caz interesant, Pantagruel cere achitarea lui Bridoye, pentru următoarele motive: întâi, că e bătrân; al doilea, că e naiv; şi al treilea fiindcă, la urma urmelor, timp de 40 de ani sentinţele lui au fost ratificate de curtea suverană. Amicul său Epistemon, însă, merge şi mai departe, şi susţine că e mult mai natural a-ţi da sentinţele după capriciile zarului, adică ale soartei, **„decât să le laşi pe mâna avocaţilor perverşi, a procurorilor şi a altor complici la fel, diabolic indemânateci a schimba negrul în alb şi albul în negru"**... Şarja aceasta, plină de umor înveselitor, este străbătută dela un capăt până la altul de un spirit fin şi de mult bun simţ, şi, cu toate că este o satiră înţepătoare la adresa magistraţilor, Rabelais a ştiut totuş s'o învălue într'o indulgenţă filozofică.

Insfârşit, în cartea a cincea, pe cari mulţi o contestă lui Rabelais, satira devenind aci vehementă din binevoitoare cum fusese înainte, poate din cauza înăspririi cu vârsta şi cu împrejurările a caracterului autorului, dăm de faimoasa satiră a justiţiei criminale şi a sentinţelor ei îngrozitoare. Bine înţeles că nu e vorba aci de o ţară reală, căci sinceritatea ar fi atras lui Rabelais arderea pe rug, ci de o ţară a pisicilor îmblănite, **cari înhaţă tot, sfâşie tot, spânzură, ard, ciopârţesc, taie capete, doboară, aruncă în temniţă şi distrug fără nici o deosebire între bine şi rău..."** Şi le fac toate acestea cu o tiranică autoritate. Aşa, pentru Grippeminaud, căpetenia lor, **„legile noastre sunt ca nişte pânze de păianjen: musculiţele şi fluturaşii sunt prinşi într'ânsele, pe când tăunii cei mari şi răufăcători le sfâşie şi trec dincolo".** Intraţi în justiţia lor, **„oameni buni, D-zeu să vă ajute să ieşiţi de acolo sănătoşi şi teferi!"** E strigătul desperat, dar învăluit în umor, al unui suflet nobil împotriva grozăviilor justiţiei criminale a timpului său.

* * *

Dar împotriva nimănui Rabelais nu şi-a ascuţit mai tăios satira ca împotriva **Sorbonnei.** Sorbonna, pe atunci o şleahtă atot puternică de habotnici, era obiectul groazei şi scârbei sale. Duşmană înverşunată şi periculoasă, ea îl urmăria ca pe o fiară, care-i sta în cale şi ce trebuia distrusă. Rabelais ura această şleahtă **„sorbonagre, sorbonigène, sorbonicole"**, cum o numeşte, şi care reprezenta ignoranţa, teroarea şi teama de cultură. Ea îi condamnase opera în mai multe rânduri, şi tot ea ceruse distrugerea tiparului, [illegible] în faşă, a tiparului **„această artă pornită din inspiraţie divină"** şi care nu-i convenea. Discuţiile cele mai ridicule erau ocupaţia favorită a acestor ignoranţi. Un cuvânt mai ales ajunge lui Rabelais să-i caracterizeze. Venind vorba de judecată, unul din ei răspunde: **„Judecată? noi nu ne servim de aşa ceva aici!...** Dar şi înaintea acestei haite, gata să-l înhaţe, de nu era ocrotit de rege, Rabelais râde, face haz, taie în carne vie, dar tot cu umor, căci ştie primejdia la care se expune.

Mă opresc. E cu neputinţă să ating toate chestiunile tratate de Rabelais, aşa de importante şi de o actualitate aşa de vie. Oricare ar fi ele, acest genial scriitor a ştiut să arunce asupra lor veselia lui exuberantă, umorul lui sănătos. Pretutindeni lui Rabelais îi place mai bine să râză de „nebunia oamenilor", decât să se indigne sau să se revolte împotriva ei. Era o cale sigură pe acele timpuri de a scăpa de primejdia morţii, şi adevărata şi singura cale filozofică în mijlocul nebuniei generale.

CONST. ŞAINEANU

Cronica teatrală

„Căsătoria" de Gogol la Teatrul Central

Apariția săptămânală implică acestei rubrici repetarea părerilor care au și fost exprimate de alți recenzenți dramatici. Insă lucrurile bune, fiind repetate, plac. Suntem de complect acord cu recenzentul dramatic al ziarului rusesc „Nașa Reci" („Părerea Noastră") din București asupra ultimei premiere dela „Central" și-i reproducem cu plăcere asertiunile.

Trebue dat toată dreptatea Direcției Trupei din Vilna: ea a făcut tot ce i-a stat în putință să facă, în limitele posibilităților, ca montarea „Căsătoriei" lui Gogol să ajungă la un eșec complect și irevocabil. Ne minunăm numai de câtă muncă, timp și bani au fost cheltuite pentru a eclipsa rostul și ideia, simple și clare, ale acestei comedii nemuritoare. Cineva, fără vre-o experiență sau talent, face acolo școală de regisor și induce în eroare toată lumea. Fantezia regisoratului are intenția, furibundă și neurastenică, să uluiască omenirea, să demonstreze ceva nou, nevăzut, ca din basme. Drept rezultat s'a obținut o adevărată halima cu Gogol.

Se afirmă că apucăturile Direcției năzuesc la forma ultra-modernă a expresiunii scenice, la metoda sintetică a tuturor artelor, inclusiv „cea" de circ, al căror ansamblu se zice că e menit să provoace spectatorilor emoții artistice nouă nemaisimțite, etc. Insă ce are a face aci „Căsătoria" — refuzăm să înțelegem.

E prost, teatrul sintetic sau regisorul l-a priceput prost? Credem că publicul ne va susține părerea: cel mai mare dușman n'ar fi putut să inspire Direcției o ideie mai păgubitoare decât o asemenea punere în scenă a „Căsătoriei".

S'ar putea ierta elucubrațiile constructiviste și sintetice, dacă ele ar contribui câtuși de puțin la comicul și râsul piesei. Insă în loc de râs homeric, sănătos, pe care îl provoacă până și interpretarea „Căsătoriei" de amatori, pe scenele târgușoarelor Basarabiei sau ale Rusiei, la Teatrul Central a domnit o tăcere de mormânt, o jenă, o rușine, o nedumerire și o supremă plictiseală. La sfârșitul actului al doilea publicul a început să părăsească teatrul, deși traducerea în idiș a acestei comedii nu lăsa nimic de dorit. E sigur că montarea ei fără artificii și scamatorii savante și intuitive i-ar reda acelaș succes de care se bucură la „Central" alte piese rusești: „Zilele vieții noastre", „Gelozia", etc.

Despre jocul artiștilor nu se pot spune multe. Nefericiții au căzut victime ale Direcției și regisoratului. Eroul principal Podcolesin (d. Stein) care ar fi excelent pe o scenă ca lumea, se balansa pe oarecare „înălțime simbolică", în centrul unui painjeniș de formă ovală, turnantă pe niște rulmenți de bile mecanice. Un alt artist distra asistența cu numere de circ, iar eroina s'a cocoțat pe un munte de perne, sus, și necontenit îi venea rău acolo. Pețitoarea din comedie n'a fost în stare să scoată un singur zâmbet pe buzele spectatorilor, pe când tipul trebue să culce lumea jos, de râs sănătos, neîntrerupt.

Și când te gândești că Necuratul Modernismului ar putea să fie doborît de o singură dorință a Direcției să ne reprezinte „Căsătoria" așa cum a fost scrisă și de mii de ori jucată: o comedie nemuritoare, reală, simplă și sănătoasă...

N.

Teatrul la Iași

Observații generale. - Ultimele premiere

O piesă nouă la Teatrul Național din Iași nu poate să treacă peste cinci reprezentații consecutive. In fiecare săptămână trebuie pregătită o altă premieră. Urmările sunt dezastroase. Compania dramatică are un număr restrâns de membri, așa că aceiași actori apar în toate piesele. Din lipsă de timp pentru studierea rolurilor, majoritatea actorilor își alcătuiesc un fel general de a se purta pe scenă, și-l pun în aplicare cu orice prilej. La început, actorul învață și chiar interpretează unul sau două roluri; din al treilea, fiindcă e grăbit, nu pregătește decât scenele „mari"; la al patrulea începe să întrebuințeze mijloacele din primul rol, acela în care a avut mai mult succes. Apoi trucul devine metodă. Un actor care a fost aplaudat în Armand din „Dama cu Camelii" rămâne „Armand" în orice altă piesă — fie și o comedie bufă. Altul a trebuit odată să studieze vorba sacadată și monotonă; de atunci vorbește mereu sacadat și monoton, chiar dacă îl joacă pe Romeo.

Numărul prea mare de premiere face cu neputință și montarea îngrijită. Aceiași păreți, aceleași lustre, aceiași mobilă revin în toate serile. Publicul le cunoaște tot trecutul: cutare tapet era nou pe vremea Aristizzei Romanescu; mobila albă de salon a fost cumpărată acum douăzeci de ani (ce vremuri!); iar când discuția ajunge la biblioteca de carton, se nasc controverse care pasionează un stal întreg.

Astfel, cu toate că titlurile și textul pieselor se schimbă, pe scenă se repetă până la obsesie, aceleași personagii, care se mișcă între aceleași lucruri. Zeițele teatrului ocolesc scena ieșeană. Măștile sunt roase de molii; prin ele se zăresc chipuri de lefegii, cu rost mai bun la ghișeul unei bănci sau într'un birou la primărie.

Cununile lui Dyonisos s'au veștejit. Totul e uscat și fără avânt. Iar fiorul tragic se preface în pustiu și desnadejde.

Departe de noi orice gând potrivnic Teatrului Național. Scriem cu gândul că cea mai veche instituție de teatru românesc nu trebuie să lunece pe o pantă care duce la desăvârșita ei distrugere. Un suflu nou de viață, îndrumări spre artă, ajutoare materiale serioase ar opri poate declinul acesta dureros. Să nu dăm vina numai pe nepăsarea publicului. Oamenii iubesc spectacolele bune, și dacă preferă cinematograful sau teatrul de varietăți nu-i atâta vina lor...

* * *

In ultimele săptămâni s'au reprezentat: „După ce iubim"; „Georges Dandin"; „Smochine de Sicilia"; „Natașa".

„După ce iubim" este o piesă în patru acte de d-nii Pierre Wolff și H. Duvernois. Un savant, constatând că soția îl înșeală, își ia libertatea să facă și el acelaș lucru. Din fiecare iubire extraconjugală se naște câte un copil. In actul ultim, după peripeții melodramatice, amantul și amanta dispar. Rămân soții, cari se împacă. Și savantul e fericit să țină pe genunchi doi copii: unul al lui cu o vânzătoare de magazin, altul al nevestei cu un aventurier.

Piesa aceasta, scrisă cu pricepere de d. Wolff după o nuvelă a d-lui Duvernois, poate fi ascultată până la sfârșit, ca o predică făcută de un om priceput și talentat. Concluziile însă nu ni se par potrivite pentru societatea românească. La noi problema despopulării n'a ajuns așa de acută încât să putem admite compromisul pe care ni-l oferă ca soluție autorii francezi.

D. Aurel Ghițescu, în rolul savantului, a jucat sobru, fără să caute efecte ieftine, — și a reușit foarte bine.

„Georges Dandin", una din comediile cele mai amare ale lui Molière, a trezit în sală pasiuni profunde. Am avut impresia, la un moment dat, că publicul s'a împărțit în două tabere. Deoparte bărbații (mai cu seamă cei însurați) erau alături de nefericitul Dandin. De altă parte femeile (toate, fără deosebire!) erau de partea soției lui Dandin și așteptau cu emoție să-l vadă pe junele Clitandre cum pune coarne bărbatului recalcitrant.

D. C. Vernescu-Vâlcea, în Georges Dandin, a suferit și s'a sbătut cu disperare. A păstrat însă nota comică, așa cum a fost în intenția lui Molière, pentru care ridiculizarea e lege, chiar când e vorba de propria lui făptură.

* * *

Luigi Pirandello, norocosul dramaturg italian, a fost reprezentat la Iași pentru prima oară anul acesta. „Smochine de Sicilia" e o piesă într'un act, în care nu găsim încă nici „comedia personalității", nici filozofia relativistă. Oamenii se prezintă ca muritori în goana după iluzii, fără dedublări și complicații de optică psihologică.

Intr'un sat din Sicilia, flautistul Meccucio iubește pe Terezina, o fată foarte săracă. El face toate jertfele și o trimite să învețe la conservatorul din Neapole, pentru că Terezina are un glas de înger. După ce isprăvește școala, Terezina își ia zborul în lume, ajunge mare cântăreață și își uită făgăduelile. Meccucio vine s'o vadă într'un mare oraș, constată cu durere „ce rău a ajuns Terezina", ce prost a fost când a crezut în dragoste, și pleacă înapoi în satul lui. La despărțire, el dă unei mătușe a Terezinei smochinele proaspete pe care le culesese pentru ea.

Piesa n'are nici focuri de revolver, nici lovituri de cuțit, deși flautistul e sicilian. Drama se petrece în Meccucio, care vine cu sufletul înflorit și pleacă cu el veșted, rupt ca de grindină.

Pentru exprimarea acestor transformări, actorul trebuie să aibă ochi care să se întunece, față care să se descompună, trup care să se zdrobească. Un flaut și o haină de catifea nu sunt suficiente.

In „Natașa" d. Ch. Méré dramatizează, cu mijloacele cunoscute, unul din cele mai ciudate aspecte ale Parisului actual: refugiații alungați de revoluția rusă și viața lor misterioasă.

STEJAR IONESCU

Din gafele scriitorilor

Alexandre Dumas tatăl poate sta ca pildă în ce privește gafele și anahronismele din scrierile lui.

Vom cita câteva exemple:

In „Cavalerul de Harmental" a cărui acțiune se petrece în 1718, unul din personagii, Bouvat, spune cardinalului Dubois că „pupila lui pictează ca Greuze". In realitate Greuze s'a născut la 1725 adică cu șapte ani mai târziu. Și tot Bouvat vede din camera lui luminile **galeriilor de la Palais Royal**, galerii care au fost construite mai târziu cu 70 ani de Philippe Egalité.

In „Cei trei mușchetari":

„Hei, domnule, strigă d'Artagnan unui țăran care-și lucra câmpul său **semănat cu cartofi**".

D'Artagnan s'a născut la 1611, a murit la 1673, și cultura cartofilor s'a răspândit în Franța abia în secolul al XVIII-lea.

In „Colierul Reginei" don Manuel discută cu bijutierul Boehmer. Vrând să arate mai bine surpriza nobilului străin, când acesta auzi explicațiile negustorului, Dumas scrie:

„Ah! Ah! — exclamă don Manuel **în portugheză**".

* * *

Auguste Vaquerie deveni celebru chiar de la debutul lui printr'o enormă gafă. El făcea critica în **Evènement** și într'o zi, luând un nume de insulă drept nume de om, atribui celebra Veneră de Milo „marelui sculptor Milo".

Pudoare

Vrem ca unele păcate
Ce ne fac viața dragă —
Unii, să nu ni le știe;
Alții să ni le 'nțeleagă...

T. M.

Cronica Muzicală

Quartetul Rosé la Ateneu.—Manon de Massenet la „Opera Română"

Sosirea quartetului Rosé în România este considerată, cu drept cuvânt, ca un mare eveniment artistic. De data aceasta, renumitul quartet a executat, în trei concerte consecutive, numai muzica de Brahms. Pe lângă colaboratorii lui Rosé, au luat parte la execuția a două sextete și patru quintete, artiști români ca: Hoerath, Theodor Popovici, Thaler, precum și marele Enescu.

Brahms este al treilea compozitor german, dintre cei trei B; Bach, Beethoven și Brahms.

Cu toate că unii îl considerau pe Brahms mult inferior lui Beethoven, totuși azi muzica lui, atât cea simfonică cât și cea de cameră, a pătruns în marea masă a melomanilor.

Muzica de cameră a lui Brahms reprezintă o muzică de intimitate, care corespunde mentalității filosofice a acestui compozitor. Fiecare pagină de Brahms traduce expresia întregei sale gândiri; căci el nu-i numai filosof, ci și poet profund, ca Schumann. Grație spiritului său analitic, a luat naștere o muzică perfectă ca structură, și cu multe desvoltări tematice.

Unii critici îi atribue o mare doză de pesimism și de melancolie; alții îi contestă elanul și căldura. Ori-ce s'ar zice, Brahms poate sta alături de Bach și de Beethoven, nu numai mulțumită inițialei numelui lor, dar și din cauza genialelor compoziții, care azi fac parte din domeniul public.

Quartetul lui Rosé a dat dovadă, ca și în trecut, de impecabila execuție a operelor pentru coarde; iar publicul—de mare răbdare.

Din punct de vedere românesc, acest quartet are un mare interes. De oarece Rosé este un ieșan, plecat dela vârsta de 10 ani din capitala Moldovei, și care—printr'o muncă fără preget — a ajuns să creeze cel mai perfect quartet, din câte există azi în lumea întreagă.

* * *

Grație a doi artiști de rasă slavă: d-na Lydia Lipkowska și d. Petru Raiceff, Opera Română a înregistrat un real succes cu „Manon" a lui Massenet.

„Manon" este azi o operă clasată printre cele mai bune, o capo d'operă, care atrage totdeauna publicul doritor de a vedea și revedea romanul amorului, ca și pe delicioasa eroină a abatelui Prevost.

Massenet a găsit caracterul muzical, care redă exact spiritul celebrei opere literare. El a dat acestei lucrări cel mai reușit stil: Secolul al XVIII-lea, cu grația menuetelor; iar, în jurul melodiilor, a știut să pună o friză de perle, ca un cadru din jurul unui tablou de Fragonard.

Tocmai părțile care evocă mai bine o epocă atât de specială ca secolul al XVIII-lea, precum: primul tablou din actul al III-a (1721), duo promenadei, intrarea lui Lescaut, elanul menuetului, baletul operei, etc. au fost suprimate. Nu știu ce dificultăți technice au împiedicat Direcția de a reprezenta opera lui Massenet în felul cum se joacă pe alte scene străine.

Există azi două Manon: una de Massenet, cealaltă de Puccini.

Profit de această ocazie pentru a arăta că, în opera lui Massenet, Manon domină acțiunea cu spendoarea tinereții, trecând dela o modestă mansardă, la un cochet palat și murind pe drumul spre Hâvre, ultimul drum, pe care-l mai parcurge. Nu cântă ea în actul al treilea: „Je marche sur tous les chemins...."

In Manon a lui Puccini, Des Grieux este acela, care ocupă primul plan. El nu poate rezista pasiunii. Caută să joace, în tripouri, căutând să sustragă bani în mod necinstit. Duce o viață decăzută. Și nu are decât o scuză pentru toate actele sale, care-l compromit: amorul.

Ce bine ar fi făcut Puccini să nu dea acelaș nume operei sale. Poate ar fi fost mai potrivit să o numească Des Grieux!

Interpreții lui Manon și Des Grieux din opera lui Massenet, au fost la înălțime. D-na Lipkowska a pus în valoare frumusețile rolului său, cântând în limba franceză. Muzica lui Massenet se caracterizează printr'o melodie particulară, adevărată melodie lirică. Pasiunea amorului corespunde unei muzici speciale, care trebuie intonată după anumite considerațiuni, căci Massenet, într'un interview, a spus că: amorul diferă după națiuni, după țări, etc. Culoarea cerului are cea mai mare influență asupra amorului ca și hrana de toate zilele. Amorul dela Nord nu seamănă cu cel dela Sud. Contrar amorului francez, avem amorul german cu logodna dusă la infinit, de unde nevroza, de unde creațiunea lui Werther, altă capo d'operă a lui Massenet.

D-na Lipkowska, cu toate că e rusoaică, a dat impresia, grație cântului în limba franceză, că iubește „a la française", contrar partenerului său, d. Raiceff care reamintește cu profuziune jocul dela Scala din Milano și amorul „à l'italienne". Amorul lui Manon este francez și, schimbându-i caracterul și chiar limba, îl internaționalizăm și chiar îl banalizăm. Bine a făcut d-na Lipkowska că a cântat în limba franceză.

Jocul d-lui Raiceff nu-i la înălțimea vocei sale ireproșabile. In afară de scena din biserica St. Sulpice, unde d. Raiceff a avut un joc de scenă foarte emoționant, restul s'a petrecut în banala tradiție de bună imitație. A contribuit la această scenă și limba italiană, devenită o limbă eclesiastică, de când preoții catolici pleacă dela Roma.

D. Alfred Alessandrescu, grație studiilor sale de muzică făcută la Paris, a dirijat opera lui Massenet cu discretă pasiune. Publicul a răsplătit, în de ajuns, pe acești trei artiști, cari au avut misiunea grea să contribue odată mai mult, la aureola de glorie pe care timpul o adaugă pe fruntea marelui Massenet.

.. FLORESTAN

Cronica Cinematografică

Filmul românesc.—Artista Pauline Friderick

Dela inceputul acestei toamne, cinematografele din Capitală au proiectat trei filme jucate și montate de artiști români. Toate au fost primite de directorii de cinematografe și de public cu bunăvoință și interes.

Aceste filme, precum și cele care s'au realizat în anii trecuți, sunt datorite entuziasmului actorilor pentru această artă. Entuziasmul însă nu este suficient, pentru crearea unui film. Realizarea lui cere bani, muncă și o voință dârză spre a învinge. Or, tocmai acestea lipsesc.

Cinematograful mai mult decât orice artă cere sacrificii bănești imense. Infăptuirea unui film costă milioane. Când însă regisorul reușește să realizeze o operă de artă, poate raporta milioane.

Noi nu avem măcar un studio. Toate încercările de a se creia o societate de filme românești, au rămas fără nici un rezultat până astăzi. Cauza? Lipsa de capital.

Talentul actorilor, frumusețea actrițelor, vederile negrăit de frumoase ale țării noastre, lumina fotogenică și bunăvoința publicului nu sunt suficiente pentru înfăptuirea unui film.

Iarna trecută am asistat la realizarea unuia din filmele reprezentate, scenă cu scenă. Infăptuirea lui începea după miezul nopții, adică după terminarea spectacolului! Intâi se demonta decorul piesei reprezentate. Apoi se aranja decorul pentru film, reflectoarele și luminile. Această operațiune dura până la ora 2 și jumătate. In vremea aceasta actorii și actrițele se fardau fiecare cum putea mai bine sau credea că are un cap mai frumos. Deși ora era destul de târzie nu se începea lucrul. Actorii, fiind neplătiți, pretindeau să li se facă de fotograf câte un „cap" spre a fi expus ca reclamă. Regisorul nu le putea refuza acest lucru. După ce se terminau aceste fotografii, începea să se discute ce scenă se face, apoi regisorul recita scena și-i punea pe actori să repete. Imediat se filma. Dacă actorii erau tineri și căutau să-și facă jocul cât mai expresiv, auzeai: „Făceți mișcarea mai repede, că se consumă prea mult film". Actorii la auzul acestor cuvinte se zăpăceau și-și ratau mișcările.

Până la ora șapte dimineața se făceau trei-patru scene. Actorii cu ochii duși în fundul capului și cu gropi în obraz abia se țineau în picioare de somn, iar oamenii de serviciu dormeau printre culise... Așa s'a înfăptuit un film românesc în iarna anului trecut, în 1925! Și trebuie să spun ca să fiu complect că nu s'a refăcut nici o scenă, iar scenariul scris de un distins om de teatru și talentat critic, a fost masacrat cu o lipsă de înțelegere admirabilă. Subiectul filmului putea face și pe actori și pe regisor celebri.

Ce succes a obținut acest film, vă închipuiți!

Atâta vreme cât are să ne lipsească un studio și capitalul necesar creării unei industrii de filme, va trebui să ne mulțumim să admirăm peisagiile și actorii străini.

* * *

Săptămâna trecută am văzut-o jucând pe una din cele mai mari artiste: Pauline Frederick. Nu-mi amintesc să fi auzit pe cineva vorbind despre ea. Trebuie să mărturisesc că am rămas uimit, în fața jocului simplu și concentrat pe care îl are. Explicațiunile și indicațiunile despre subiect deveneau inutile în fața jocului ei. Interpretează cu atâta expresivitate fiecare sentiment și este așa de stăpână pe mina sa, încât te subjugă. Unde o fi jucând, unde o fi trăind, unde s'o fi născut această artistă, nu știu. Știu însă că talentul ei este extraordinar! Filmul „Femeia la patruzeci de ani" în care ea interpretează rolul principal, trebuie văzut.

T. B.

Stiința în serviciul poliției

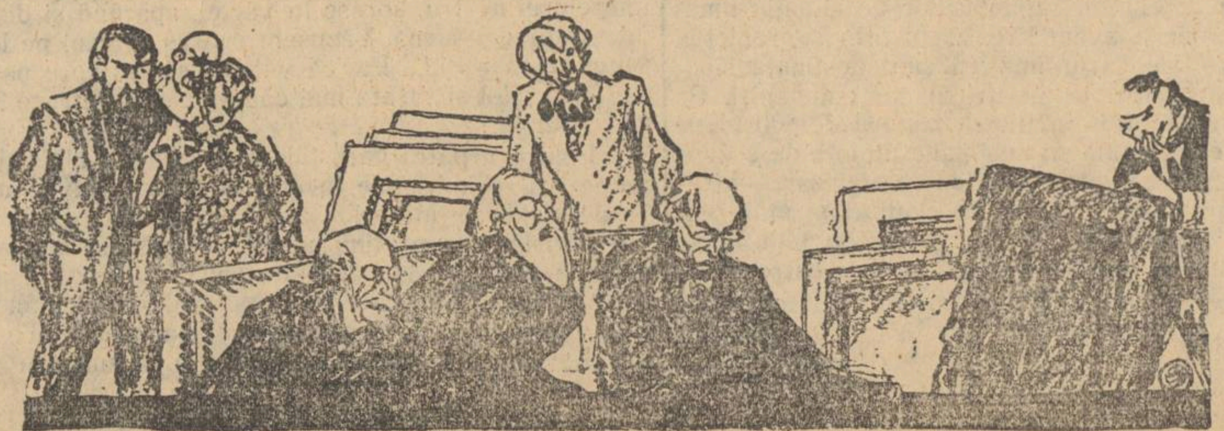
Răufăcătorii știu să întrebuințeze cele mai nouă descoperiri științifice pentru realizarea „loviturilor" lor. Poliția la rândul ei recurge la mijloace științifice pentru a combate pe criminali, a căror îndrăzneală merge crescând.

Se cunosc marile servicii aduse de antropometrie pentru identificarea indivizilor suspecți. Un nou procedeu, bazat pe întrebuințarea razelor X, ne permite să căpătăm indicii și mai precise.

Procedeul e închipuit de doctorul Béclère și constă în a aplica o pătură de carbonat de bismut pe extremitățile degetelor. Această substanță este opacă față de razele X și din această cauză făcând radiografia unui deget se obține un clișeu, pe care apar toate șănțulețele pielei de pe extremitatea degetului.

Imaginea e atât de clară încât se văd foarte bine originele glandelor pielii. Și, pe lângă aceste amănunte, radiografia mai dă și forma exactă a scheletului degetului și limita interioară a unghiei.

Scheletele degetelor nefiind niciodată identice la mai mulți oameni și, mai ales, forma interioară a unghiei la acelaș individ nemai variind dela o vârstă anumită, putem identifica un individ la 50 ani, având-u-i făcută radiografia mânei la vârsta de 20 ani.

CARȚI ȘI REVISTE

C. RADU: Influența italiană în „Țiganiada" lui Ion Budai-Deleanu

Focșani, Editura librăriei V. Nanu, 1925.

Lucrarea d-lui C. Radu este o nouă contribuție la cunoașterea fizionomiei literare a lui Ion Budai-Deleanu și constitue un nou studiu de literatură comparată, în literatura noastră, după aceia al d-lui Charles Drouhet: „Vasile Alecsandri și romanticii francezi", despre care ne-am ocupat acum câteva luni, sau al d-lui G. Bogdan-Duică: „Despre "Luceafărul" lui Mihail Eminescu" pe care-l vom cerceta într'unul din numerile viitoare. Studiind influența italiană în „Țiganiada" lui Budai-Deleanu, autorul, după ce analizează factorii care l'au determinat pe Budai să se intereseze de limba și literatura Italiei, și după ce vorbește despre alegoria operei, trece la lucrarea de precizare a isvoarelor, stabilind că autorul „Țiganiadei" a imitat scene și episoade din:

1) **Secchia rapita** lui **Tassoni**; aci se găsesc și scene asemănătoare dar și amănunte identice. In poema italiană bătrânii Modanezi sunt adunați la sfat pentru a discuta, ce-ar trebui să facă în cazul când vrăjmașii ar înainta asupra orașului; unii erau de părere să fugă, dar ce să se facă „senza pane e senza vino", — sau cum ar spune Țiganii: „fără clisă și mălai ce-o să ne facem"? Și după cum în „Secchia rapita" Manfredino își dă cu părerea că e mai bine să rămână în oraș și să sape șanțuri adânci, ca vrăjmașul să cadă în ele, tot astfel Dondu din poema românească:

„Să săpăm niște gropi afunde
„Ca venind Turcii cu răpezie
„Să cază în ele și să se afunde".

2) **Orlando Furioso** al lui **Ariosto**; nebunia lui Orlando, când află că iubita lui, Angelica, a fugit cu Medoro, o redă Budai-Deleanu în Parpanghel, când acesta află că i-a murit iubita; e aceeaș pregătire și studiere a nebuniei, aceeaș gradație și acelaș efect psihologic.

3) **Gerusalemme Liberata** al lui **Torquato Tasso**; de aci Budai-Deleanu a luat, aproape cuvânt cu cuvânt, moment cu moment, descrierea unei păduri fermecate, dar n'a isbutit să redea frumusețea descrierii lui Tasso. Toate celelalte fapte supranaturale, vrăjitorești, Budai-Deleanu le ia rând pe rând, dela Ariosto și Torquato Tasso, îmbinându-le însă într'o sinteză proprie, în vederea efectelor pe care le dorea.

Procedeele de compoziție sunt împrumutate dela Tassoni și Ariosto, iar arta împletirei episoadelor numai dela Ariosto. Strofa rezumativă dela începutul fiecărui cânt este procedeul întrebuințat de Tassoni și **Casti (Gli animali parlanti).** Deși cu aceste apropieri de compoziție, Budai-Deleanu a căutat să înlăture italienismele, să-și găsească o formă proprie, pe care a isbutit s'o dea în varianta publicată, la începutul anului, de d. G. Cardaș. Budai-Deleanu, ne spune autorul, era, într'adevăr, un artist. „Dar dacă opera lui tot mai prezintă unele asperități în ceeace privește forma, aceasta se datorește faptului că materialul din care trebuia să lucreze era încă inform: să nu uităm că o limbă românească **literară,** propriu zis, nu exista la sfârșitul veac. al XVIII-lea și pragul veac. XIX-lea. Și totuși e de mirat la Budai-Deleanu, primul poet al nostru, ce putere are de a găsi termeni proprii, expresii vii și cu sens, care înoesc organismul limbii!"

Lucrarea dovedește muncă și pricepere și e complectată cu numeroase note care dovedesc afirmațiile cercetătorului. — *George Băiculescu.*

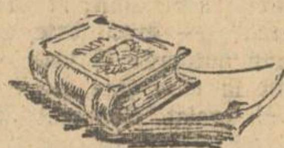
Cuvântul Liber (No. 38, 1925). — D. T. Arghezi semnează un articol, „Considerațiuni profesionale", în care, cu un ascuțit simț de observație, sunt analizate aspecte sociale sau profesiuni libere. De pildă: un autor dramatic, înainte de premieră, după premieră, sau... după ce a căzut la premieră.

„Nu există individ mai politicos și mai prevenitor ca scriitorul încă nereprezintat. Surâsurile lui sunt niște bonboane, salutul lui și strângerea lui de mână sunt niște daruri, generozitatea lui de-a-ți fi agreabil e uriașă. Fără să știe că ești sau nu căsătorit, autorul trimite jerbe de duioșii „Doamnei", sănătatea și buna dispoziție a familiei devin preocupările lui de preț".

„După premieră, se pot întâmpla câteva neajunsuri. Autorul a cunoscut un succes adevărat. Il întâlnești, însă numai în trăsură. Pălăria nu se mai ridică: un deget grăbit îi atinge marginea puțin. Isbânda lui cere mișcare și risipă de direcții. Autorul e ocupat și distrat la extrem: aleargă. Unde? nu se știe. Se aștepta la succes, succesul e legitim. Publicul se pricepe bine, el este unicul criteriu al operii de artă".

„Autorul a căzut. Il întâlnești pretutindeni, pe jos, gata să-ți facă teoria căderii nejustificate și întârziind asupra fundamentalelor însușiri ale lucrării, neobservate de un public, căruia îi trebue 50 de ani de teatru ca să se șlefuiască. Păcat că nu s'a născut francez. Parisul i-ar sta acum la picioare".

D. N. Davidescu discută „Specula cu cartea didactică", în legătură cu articolul publicat în „Adevărul Literar" și care se intitula: „Trustul cărților didactice".

Roma (No. 10-11, 1925). — Număr închinat scriitorului și publicistului italian **G. A. Borgese.** Dintr'un articol al lui L. M. Personé, pe care-l dă, în traducere, d. Alexandru Marcu, cunoaștem că Borgese este autorul unor importante culegeri de critică literară: „Istoria criticei romantice în Italia" și „studii de literatură modernă", precum și al unor numeroase nuvele și poesii. Iată cum se exprimă Personé, despre activitatea critică a lui G. A. Borgese:

„...A fost critic literar al ziarului **La Stampa** din Torino; de literatură streină și scriitor de articole politice la milanezul **Corriere della Serra,** care este ziarul cel mai de seamă pe care-l are Italia. Iar în noua-i îndeletnicire purtă haina și educația pe care și le formase în prima-i tinerețe — în răstimpul bătăliilor florentine, și care deacuma îi erau firești: nesaț în cercetări, pătrundere în observație, adâncime în meditație. printr'un exercițiu de relațiuni, de analize, de introspecții. De oarece el, dela frunze și ramuri se îndreptă sub pământ, la rădăcini — în înfrigurarea de-a căuta geneza lucrurilor și de-a le experimenta esența în dosul simbolurilor și ale formei. Pe un autor — poet, romancier, critic sau istoric — Borgese nu-l isprăvește în contingenețele exterioare și în fenomenele expresiei, ci îl cercetează și-l scormonește dincolo de orice specialitate atrăgătoare în rezultate, în conținutul unitar și concret al adevăratei și intimei sale personalități, conștiințe, până unde examenul este omenește cu putință, la limitele capilare ale capacității sensitive și intelective. Orizonturi de suflete așa dar ce se extind în adâncime și care ating granițele însăși ale esenței umane, acolo unde haosul instinctelor și dorințelor, răului și binelui, constitue stratul inconștient al iadului și al abisului uman".

Din opera nuvelistică a lui Borgese se dau, în traducere: „Pianissimo" și „Clopoțelul". D. Ramiro Ortiz continuă publicarea ultimului capitol din studiul „Poetae minores", tipărit și în volumul, de curând apărut: „Italia modernă".

REVUE DES DEUX MONDES (15 Noembrie, 1925). — Despre culegerea de sonete „Les Trophées de José Maria de Hérèdia scrie Gérard d'Houville, pentru a răspunde unor păreri contemporane care socotesc opera lui Hérèdia lipsită de sensibilitate. In privința „impasibilității" marelui sonetist, Gérard d'Houville are o judecată cuminte, sobră: „Epitetul acesta: impasibil, cu care s'a calificat opera parnasienilor, și în special a lui Leconte de Lisle și Hérèdia, m'a isbit totdeauna prin nedreptatea și neexactitatea lui. Căci mi se pare foarte îndrăsneț a califica un poet ca impasibil, când impasibilitatea este contrară poeziei. Cred că nici un poet nu va contesta că poezia realizează miracolul produs prin acordul involuntar al emoției, senzației sau impresiei, cu expresiunea lor spontană, colorată, muzicală, verbală și ritmată."

In felul acesta, deși s'a scris atâta asupra erudiției imense a poetului José Maria de Hérèdia, asupra purității forței și bogăției materialului și vocabularului, asupra minuțioasei exactitudini a cunoștințelor celor mai diverse, sau asupra strălucirii rimelor, nimeni n'a găsit, sau n'a căutat să găsească în opera lui un profund sentiment al naturii, familiaritate, dragoste de viață sau melancolia de a muri și de a ști că totul dispare. Exemplele lui Gérard d'Houville sunt sonetele: „La Belle Viole", „Le vieil orfèvre", „Email", „Le Bain des Nymphes". „La Source", „Mer montante" și „Epigramme votive".

Paul Goulot continuă seria amintirilor și anecdotelor dela Comedia franceză, dintre anii 1877—1855; în numărul acesta: Mounet-Sully, Gustave Worms, Coquelin Cadet și Sarah Bernhardt.

LES MARGES (No. 137, 1925). — „Geniul bolnav: Proust", un articol de Dénis Saurat. Notăm, în treacăt, că autorul articolului este unul din criticii literari cari se ridică, cu judecată sigură și temperament definit. Articolele sale de critică, mai mult essai-uri sau „note pe margine" trădează îndrăsneala omului care se bazează pe adevăr. In legătură cu arta literară a lui Marcel Proust, Dénis Saurat spune din capul locului: „Proust este unul din cele mai elocvente genii ale literaturii franceze, dar este un geniu bolnav. Pătrunzător și fermecător, dar, în mod esențial, bolnav; viziunea lui adâncă și sigură se exercită mai ales asupra unor boale sufletești. Mai ales, dar nu totdeauna; rămân în el atâtea părți sănătoase! Dar în cea mai mare parte munca lui enormă este munca unui om bolnav."

Astfel, după Saurat, ceeace caracterizează opera lui Proust, este o experiență extraordinară asupra unor anumite puncte, și o lipsă extraordinară de experiență asupra celor mai multe. Cercetarea furioasă a documentării, din care biografii încep să-i scoată un merit special, este o confesiune flagrantă; Proust n'a cunoscut niciodată lumea exterioară. Numai materia lui, sufletul lui, numai ființa lui a cunoscut-o; și pentru toți ceilalți el s'a redus la ipoteze Chiar pentru aceia pe care-i zugrăvește mai bine, Charlus, Norpois, — Proust arată ezitări, dar îngrămădește alternative. Charlus, unul din eroii lui, face un lucru, fie că vrea să-l facă, fie că este încredințat că trebue să-l facă fie că se teme de alt lucru, etc... și Proust dă într'un singur act cinci sau șase explicațiuni care nu se pot împăca și între care el nu alege. Proust este eternul solitar într'o lume de necunoscuți și vrea să ne convingă că toți ne aflăm în această situație anormală.

Sunt, mai ales, în opera lui Proust efecte de psihologie care sunt lipsite de experiență. Fenomenele lui se desfășoară în afară de viață, nu în viața însăși; deaceea toată psihologia lui complicată e falsă; Dénis Saurat recunoaște că n'a scris articolul ca să diminueze valoarea lui Proust, ci numai să-l situeze: „O operă de artă este operă de artă. Noi n'avem dreptul să-i cerem ceeace nu cuprinde. Dar avem dreptul să ne dăm seama că tabloul realului, pe care ni-l dă Proust, chiar fiind un admirabil tablou al realului, nu este decât tabloul unui colț al realului, care nu este complet, și care nu reprezintă nici măcar esențialul din viață și realitate. Astfel situat, trebue să admirăm opera lui Proust care în specialitatea lui, este un mare maestru. Dar numai în specialitate"...

CANDIDE (No. 87, 1925). — Francis de Miomandre semnează un articol despre „Literatura spaniolă contimporană", prea mult pătruns de spiritul istoric și cu prea puține caracterizări a scriitorilor pe care-i numește reprezentativi pentru epoca actuală. Cineva, care se ascunde în dosul a două inițiale, consacră un studiu romancierului Paul Hervieu, cu ocazia împlinirii a zece ani dela moarte. Se arată cum Hervieu, fără să fie un scriitor adânc omenesc, rămâne scriitorul epocei sale, a lumii aristocratice dinainte de răsboiu. — *g. b.*

DIE NEUE RUNDSCHAU (Novembre 1925). Excelenta revistă germană aduce un interesant studiu asupra „Politicei spaniole" de Karl Zuchardt. Când în anul 1876, după terminarea războaelor carliste, toți generalii carliști au trebuit conform înțelegerii să fie primiți în armata spaniolă regulată, ministrul de război de atunci ar fi întrebat pe ministrul-președinte: Ce facem acum cu atâția generali? Ministrul-președinte, istețul Canovas de Castillo, ar fi răspuns, spune-se, cu un zâmbet resignat: „întreabă mai bine, ce vor face generalii cu noi!—Ministrul Canovas avea mai multă dreptate decât credea.—In orice țară, crește câte o floare caracteristică din noroiul politic: în Spania acest product național e generalul politic. Dela 1833 zguduirile pricinuite țării de astfel de generali, se țin lanț; ultimul e generalul Primo de Rivera. Generalul politic e de altfel un produs patologic al tuturor țărilor de graiu spaniol (America sudică). Unii din acești generali se susțin la putere câte doi ani, alții o duc până la trei și patru. Aventura e de sigur obositoare, dar din căderea unuia nu învață niciodată urmașul. „Puciurile" generalilor se fac relativ cu puține jertfe omenești. Al lui Primo de Rivera (13 Septembrie 1923) s'a petrecut în 24 de ore. Manifestul său cuprindea între altele un punct foarte ciudat: Toți spaniolii erau provocați să denunțe păcatele regimului răsturnat—nu în public, ci pe cale intimă în schimbul unei discreții absolute după modelul inchisiției. Manifestul mai accentua **bărbăția** acestei mișcări militare și făgăduia îndreptarea tuturor relelor în timp de șase luni. De atunci au trecut 26 de luni, dar nici o schimbare de fond. E adevărat, atentatele s'au împuținat prin starea de asediu, dar corupția a rămas aceeaș și problema marocană s'a complicat și mai mult printr'un șir de greșeli. (Cea mai mare și în adevăr demnă de un general, e următoarea: Primo de Rivera a înțeles că trebuie să se retragă din aventura marocană, și și-a anunțat hotărârea aceasta înainte de a-și retrage trupele pe altă linie într'o vorbire în Cordoba; urmarea a fost că retragerea ce a urmat s'a făcut cu pierderi oribile!). La sfârșitul anului 1924 situația lui era foarte critică. dar atunci l-au salvat atacurile nu prea istețe ale lui Blasco Ibanez). Intelectualitatea e redusă la tăcere. Și fiecare așteaptă cine o să-i urmeze? Revoluția, strigă Blasco Ibanez. Uniunea patriotică, — răspund partizanii partidului militar. Dar „musulmanismul" această conștiință specific spaniolă despre anume stări cari nu se mai pot îndrepta (la noi s'ar spune: bizantinismul) răspunde cu un zâmbet: tot vechii politiciani. Stăpânii actuali vor fi desigur nu peste mult înlăturați; dar ceeace nu se poate înlătura e fenomenul mai înrădăcinat: generalul politic. Avea dreptate Canovas de Castillo: ce vor face din Spania generalii?

Der QUERSCHNITT (Novembrie 1925). — Revista aceasta în care interesul pentru sport se amestecă atât de inteligent cu interesul pentru toate manifestările spirituale mai înalte, dedică un studiu lui Masaryk. „Doi învingători au ieșit din războiul mondial, la cari nimeni nu s'a gândit și cari au fost de foarte puțini cunoscuți: Lenin și Masaryk. Unul deveni cioclul țarismului, scoase din țâțâni a șasea parte a pământului, umplu de neliniște planeta, temut dela Mierbach până la Peking, dela Kopenhaga la Sydney ca nimenea înainte; celălalt ucide monarhia habsburgică și creiază în mijlocul Europei un nou stat". Amândoi sunt înzestrați cu ceeace Goethe numea, „fantazie exactă".

Brandès întreabă pe autorul acestui articol, pe Melnick: Spune-mi cum a fost posibil să ajungă la putere un om care stă la o astfel de înălțime spirituală, un om atât de nobil"? Răspunsul la această întrebare pare a fi însăși cartea lui Masaryk, nu de mult apărută: **„Revoluția lumii".** Cartea se discută apoi cu obiectivitate și entuziasm. La urmă Melnik recunoaște: lumea nu are astăzi un al doilea stăpânitor de destine de dimensiunile spirituale ale acestuia. Ce noroc pe vecinii noștri, adăugăm noi! Ne întrebăm doar: când se găsește vr'un intelectual român să traducă în românește cartea lui Masaryk, care și pe noi ne privește așa de aproape?

BIBLIOGAFIE

Dr. *I. Glicsman:* Morbiditatea și mortalitatea în România (Studii de statistică demogrifico-sanitară), București.

Mircea Gheorghiu: Stropi de întuneric și lumină (Rondeluri), prețul 30 lei.

Mențiuni critice

CEZAR PETRESCU: „Omul din Vis" (Trei povetiri cu morți):

Editura „Ramuri" Craiova 1925

Povestirile cu morți ale volumului de față continuă în proza d-lui Cezar Petrescu, una din laturile întâlnite, și până acum, deși în mică măsură, la d-sa. E vorba de acel principiu de artă ce-și trage seva din ținuturile cernite ale morții, ale obsesiilor ce-și înfig ghiara în sufletele asediate, ale destinelor ce se rup din ordinea normală și se călăuzesc de o lege necontrolată, aproape o absurdă fatalitate.

Scrisul d-lui C. P. descinsese în ogorul literelor române, într'o armură (dacă se poate spune) lirică, cu jurnalul de confesiuni care a fost „Scrisorile unui răzeș". Melancoliile unui desrădăcinat, tânjind în colivia mansardelor citadine, dornic de podgoria și de răzeșia lui de odinioară, de „Sătucul acela" în care s'ar fi voit rămas — Iosif nu gândea altfel, plimbându-și umedul azur al ochilor lui blânzi peste asfaltul cârpit al Capitalei, Iosif care iscălise în începutul semănătorismului: Ion Darie, pseudonim pe care — simplă constatare! — d-l C. P. și l-a anexat — simbolurile delicat schițate în atmosfera decrepită a răzeșiei ruinate, și totul învăluit într'un stil de o ușoară tristeță, amintind de Sadoveanu și Anghel, pe cari d-l C. P. i-a frecventat, în cărțile lor, cu patimă, iată ceeace făcu și farmecul și succesul începuturilor sale literare. A privi prin lentila nostalgică a sufletului de rural inadaptat la febrilitatea orașului — oricât de evoluate ar fi timpurile — e întotdeauna o coardă sensibilă gata să vibreze sub un arcuș artist. Și d-l C. P. posedă acest arcuș.

Insă paralel cu jurnalul acesta epistolar în care poema în proză deține întâiul plan, se constituesc schițe și nuvele, dintr'o lume de învinși sau decepționați, peste cari scrisul d-lui C. P. pulverizează o ușoară compătimire și în rândul cărora am putea numi, tipică. „Dacia Felix", cu acea figură a profesorului Preda, erou întâlnit, sub diverse aspecte în povestirile d-sale. Este lumea aceea din noua vale a plângerii, ascunsă după perdeaua de ploi, care-și trăește destinele fără de împotrivire, în a doua sa culegere de nuvele „Drumul cu plopi" și despre care autorul, așa de just, spune: „Și lărmuirea vieții lor se petrece măruntă și neîndurată, fără neliniștea nici unui mister".

Așa e Constantin Mogrea din „Unchiul în America", așa e Sandu Vidran a cărui carieră se întemeiază solidă și sigură, în orășelul de provincie care-l va mediocriza, până în cele din urmă, definitiv.

Spuneam însă — și acesta-i istmul prin care ne apropiem de volumul de față — că „Omul din vis" continuă o latură întâlnită, în mai mică măsură la d-l Cezar Petrescu. Este lumea aceea de predestinare tiranică pe care o aducea „Inelul cu piatra de rubin" sau protoplasma sufletească a gușatului Gângu, din „Râsul", în care sondagiile d-lui C. P. scormonesc câteva impresionante lumini din subconștientul primar. Predilecția aceasta face materialul celor trei povestiri cu morți din volumul de față.

Eroul întâiei povestiri, care dă și titlul întregului volum, e una din victimele jocului de cărți, una din acele voințe înfrânte, intoxicate iremediabil de oraș și club și care-și vor sfârși viața, înainte de soroc, cu singura voință pe care o mai pot conduce: aceea de a se suprima. Spuneam: eroul întâiei povestiri. Am înțeles pe acela care debitează întâmplările și care se pierde din ce în ce mai mult prin coridoarele acestui labirint plin de ostilitate, care e viața și mai ales, patimile ei. E adevărat că d-l C. P. și-a denumit ciclul: „povestiri", voind parcă să preîntâmpine și să scutească acest triptic mortuar de obiecțiile ce s'ar putea aduce unor nuvele ostentativ clasate. Insă aceasta e o chestiune secundară.

Povestiri mai la urma urmei sunt toate speciile și ceeace ne interesează într'o reconstituire de artă după chipul și asemănarea realității, este să trezească în noi interes, să ne mintă pentru o jumătate de oră, să-și improvizeze alături de existența noastră, baraca propriului ei destin. Eroul d-lui Cezar Petrescu, e un suflet delicat, robit jocului de cărți, extenuat de nopțile albe, de otrava Capitalei și pe care un prieten, sănătos ca și aerul proaspăt dela moșia pe care singur și-o gospodărește, îl ia să-l întremeze la țară. In convorbirile dintre ei, eroul nostru, solicitat să-și povestească visurile, vorbește de „Omul din vis", de un fel de înger păzitor al copilăriei lui, un domn simplu îmbrăcat, însoțit de un basset — umbre încetățenite în viața lui, de îndelunga lor conviețuire. Până aici nimic extraordinar; însă acest „om din vis" se vădește a fi chiar vecinul de moșie al prietenului său, scăpătatul boer Iorgu Ordeanu, ultimul vlăstar al Ordenilor, pe care eroul nostru în tovărășia prietenului său, îl vizitează în ajun de lichidarea gospodăriei. Mai mult: Iorgu Ordeanu e însoțit de un basset cafeniu, pe care, la fel cu cel din vis, îl cheamă Soliman. Negreșit povestirea iese din comun. Visul descinde în realitate, se suprapune ei. Eroul nostru va avea să poarte consecințele acestei umbre care-i încurcă planurile visului și realității. Și într'adevăr: liniștea ce se părea să-l îmbie în calmul ei, la țară îl părăsește. Se întoarce la oraș, unde reîncepe aceiași viață de condamnat al clubului. Intr'o seară, întâlnește pe Iorgu Ordeanu însoțit de Soliman. A doua zi îl vizitează în sărăcăcioasa lui odăiță, să vadă lada cu cărți rare, pe cari boerul le păstrează din neam și pe cari le-ar vinde la anticvari. In lipsa boerului, eroul nostru, cercetează fotografiile și rămâne înmărmurit: una din figuri e Agata, pe care el a cunoscut-o, într'o aventură sumară. Ce să caute această umbră în odaia aceasta și în viața lui Iorgu Ordeanu? iată noua întrebare care-l chinuește pe eroul nostru. Cum se vede un nou element de mister. Și ieșind în seara aceia, împreună cu Iorgu Ordeanu, urcă amândoi scările clubului, unde boierul fusese multă vreme un habitual. Boerul își joacă ultimul rest de avere. Câștigă neîntrerupt până când ia parte la joc și eroul nostru, de partea căruia trece norocul boerului, care se ruinează. Un vis urât tulbură sufletul care-și promitea îndreptare și răscumpărare, al eroului nostru.

A doua zi, când se îndrepta spre locuința lui Iorgu Ordeanu, casa e împresurată de curioși. Bătrânul se omorîse. Omul din vis își reluase locul între umbrele copilăriei povestitorului. Da data asta cu o mustrare în plus, cu o tortură de neînduplecat. Dar povestirea se curmă brusc.

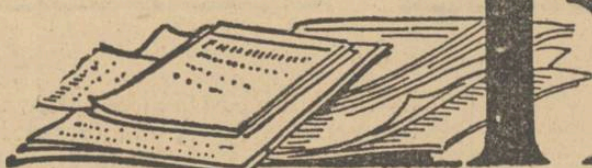
Soliman îl urmărește până acasă. E un spion care nu-l va părăsi niciodată. Afară dacă — „am să cumpăr într'o dimineață un praf de stricnină" — ultimele cuvinte ale povestitorului, nu-l vor izbăvi de tortură.

Am urmat cu atenție diagrama acestei povestiri și cetitorul a observat că e vorba de un concurs de obsesii care scapă rațiunei, coincidențe foarte probabile care pot devia o existență și o pot arunca în brațele morții. Impresia generală însă, de senzație misterioasă, de atmosferă prezidată de diavoli, oarecum, nu se înfiripează. Domnul Cezar Petrescu nu stăpânește acest instrument al fantastului. D-sa stăruește prea mult asupra amănuntului, în dauna atmosferei. A amănuntului de moravuri.

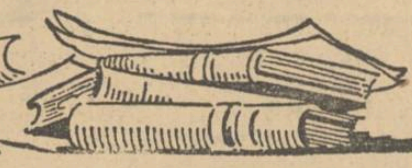
Ar fi nedrept să citâm pilde din literaturile străine în care astfel de obsesii sufletești și de dezagregări ale personalității, fac obiectul de căpetenie. Dacă ne gândim la ele e doar ca o firească și spontană compensație estetică. Mai ales că, chiar în măsura mijloacelor d-sale artistice, pe această cărare, d-l C. P., poate da mai mult. Așa de pildă: „Păianjenul negru", pe care-l aflăm cu mult superior „Omului din vis" și în care sfârșitul actorului Haro Ditarca, care se spânzură, în odăița lui de otel de provincie, după o noapte de amintiri de școală, răscolite, în tovărășia unui fost coleg de clasă, mediocru dar gospodar, și după o noapte de chef vulgar și desgustător, se spânzură, din inutilitate și sub obsesia primelor versuri din copilărie, care l-au indicat actor, povestirea aceasta impresionantă și artistic condusă pentru realizarea acelei atmosfere de absurdă fatalitate de care aminteam la început, ne arată că dacă nu acesta e instrumentul său, d-l C. P. poate da un maximum de artă și cu dânsul.

In definitiv și eroina lui France s'a spânzurat tot sub obsesia unor versuri care vorbeau de spânzurarea Jocastei. Mai exact: și sub obsesia.

PERPESSICIUS

INSEMNĂRI

Federala uniunilor intelectuale

La începutul lunii Noembrie s'a inaugurat la Milano a doua adunare generală a Federalei uniuniulor intelectualilor. Reprezentanţi eminenţi ai vieţii intelectuale din Italia, Anglia, Franţa, Belgia, Germania, Austria, Spania, Portugalia, Olanda, Suedia, Elveţia, Cehoslovacia au venit la adunare.

Federala are de scop să grupeze, pe de-asupra oricărei consideraţii de naţionalitate, de partid, de confesiune, de clasă şi de rasă, elita intelectualilor din toate ţările, spre a înlesni schimbul de idei, relaţiunile personale, etc. Totul pentru a stabili o atmosferă favorabilă înţelegerii reciproce dintre naţiuni.

Intre chestiunile de ordin practic, erau pe ordinea de zi următoarele: 1) Organizarea primirii intelectualilor străini care, în atmosfera de neîncredere ce s'a lăsat peste Europa, ar întâlni dificultăţi la intrarea în relaţiuni cu intelectualitatea vre-unei ţări, fără ajutorul Uniunii. 2) Organizarea conferinţelor ce se vor ţine de străinii de vază în fiecare ţară. 3) Chestiunea traducerii operilor naţionale reprezentative. 4) Schimb de articole, etc.

Anatole France despre stil

Intr'un scurt studiu asupra lui Stendhal (Dernières pages inédites d'Anatole France) dăm peste ideile lui France despre stil.

Pentru el „la bonne époque" a fost secolul XVII-lea; proza model este a lui Bossuet. Avea mare stimă şi pentru secolul al XVIII-lea. „Evident, zice France, prefer pe Didérot lui Bossuet cât priveşte ideile. Dar prefer pe Bossuet lui Didérot pentru stil." Totuş, admira în chip deosebit stilul lui Rousseau.

Dezastrul limbii începe cu Ludovic XVI, se măreşte sub Revoluţie şi Imperiu şi ajunge groaznic în timpul Restauraţiei. „Oricine păstrase gustul formei s'a crezut obligat să-şi compună un limbagiu după convenienţele sale, urmând pilda lui Paul Louis-Courier".

Chauteaubriand, uitând simplismul discursului şi probitatea limbii, viza succesul imediat.

Singur Stendhal a rămas spontan. Fiecare căuta acum originalitatea în cuvinte, vocabular şi sintaxă. Unii au excelat, ca Flaubert, în muncă şi răbdare.

Lui Anatole France nu i-a plăcut să-şi creieze un limbagiu artificial. „N'am voit. Astfel vocabularul meu e sărac". Un critic, vrând să exprime continuitatea marei linii a filosofilor din veacul al 18-lea prin France, zicea : Anatole France e cel mai mare scriitor din secolul al 18-lea. Anatole France se prefăcu că nu înţelege: „Asta dovedeste că-s tare bătrân".

Cartierul evreesc din Paris

D. Eug. Gerber publică în „Prager Presse" un minunat tablou al cartierului evreesc din metropola lumii. In mijlocul civilizaţiei şi al frământării occidentale, în plin Paris, există o *oază* — un ghetto, cu particularităţile sale fundamental deosebite de nota caracteristică a mediului înconjurător.

Acolo, în Rue de temple, oamenii stau în mijlocul străzii la sfat. Când trece vre-o căruţă, ei nu se dau în lături. Işi continuă vorba, nepăsători. Cu mare greutate îşi face drum vehiculul.

Pe o parte a trotuarului şi pe alta — prăvălii cu cele mai bizare articole: cărţi vechi, biblii prăfuite, crucifixuri, sfeşnice de aur, haine vechi, tablouri, rame, giulgiuri, cutii fantastice. etc.

Oamenii blonzi, palizi, purtând vizibil pecetea rasei, se plimbă, flegmatici, pe dinaintea magazinelor. In mijlocul străzii o dugheană cu ziare şi reviste evreeşti impresionează, prin mozaicul pitoresc ce-l prezintă.

Grupuri-grupuri de evrei bătrâni atrag privirea şi interesează. Unul din aceştia — spune cronicarul lui „Prager Presse — are mirosul de lemn vechiu şi de cărţi vechi.

Toate inscripţiile de pe firme sunt în limba ebraică.

Cartierul e sărac. Din el pornesc totuşi, din când în când *ajunşii:* îl părăsesc ca să se mute în centrele luxoase ale Parisului aristocrat.

Burse australiene

Federaţia internaţională a femeilor universitare, precum anunţă „La Bulgarie", a comunicat prin Asociaţia femeilor universitare bulgare, că un membru al Federaţiei australiene a femeilor universitare, a acordat două burse de 500 lire sterline pentru un număr de studente în următoarele ştiinţe: biologie, fisiologie, naturale, geologie, economie politică, ştiinţele sociale, antropologie şi istoria coloniilor. Donatoarea pune o condiţie: bursiera să locuiască cel puţin 6 luni în Australia.

Candidatele pentru una din aceste burse trebuie să-şi fi terminat studiile într'una din universităţile englezeşti, exceptând cele care au terminat studiile lor în Australia sau Noua Zelandă.

Pentru candidatele la a doua bursă, sunt valabile studiile făcute la orice altă universitate, decât cele din Anglia.

Bursele pot fi cerute până la 15 Martie 1926, cel mai târziu.

Candidatele nu trebuie să fie trecute de vârsta de 40 de ani.

Schimbări

In timpurile vechi se rezerva în oraşe un teren vast pentru forum sau agoră, unde se întâlneau cetăţenii să discute chestiuni particulare şi publice.

Apoi au fost *en vogue* întinsele arene, în cari se dădeau mari reprezentaţii pentru popor.

Mai târziu veni la modă dansul. Pentru el se fac acum toate sacrificiile. Tineri şi tinere, ba şi de cei mai în vârstă, nici nu se gândesc să se întâlnească altundeva decât la dancinguri. Pentru dancing oraşul Chicago a construit o sală de bal, care cuprinde patru mii de dansatori.

Peste câteva sute de ani, cu siguranţă, se vor vizita ruinele acestei construcţii cu aceeaş veneraţie şi admiraţie, cu care se vizitează Colosseum.

O statie preistorică

De curând s'au descoperit în Dordogne (Franţa), în valea Cluzeau de l'Hêtre, nişte grote, datând din epoca pietrei. Descoperirea a produs senzaţie în lumea antropofagilor. Situaţia văii Cluzeau îngăduie să se creadă că a fost lăcaş de viaţă a triburi numeroase. Iată deci o situaţie preistorică, a cărei valoare nu se poate nega. Sunt trei grote, dintre cari cea din fund are un culoar săpat cu meşteşug. Când intrarea principală era forţată şi ocupată de alte cete de oameni, sau de sălbătăciuni, gangul acesta slujia de refugiu salvator.

Până acum s'au săpat câtiva metri în lungul lui. Se întrevede că mai departe există încăperi, în cari se vor găsi urme interesante din viaţa locuitorilor dispăruţi.

Un amănunt: grotele au fost descoperite de un tânăr artist, elev al pictorului Cormon. Strămoşii lui au trăit din vechi timpuri în valea Cluzeau din Dordogne... Poate că tânărul s'a simţit atras de chemările strămoşilor preistorici...

Record

Americanii care au dovedit un excesiv orgoliu naţional în emulaţie, pot să fie mândri; ei au bătut un alt record. S'a făcut socoteală de însemnătatea pagubelor provocate de incendii în diferitele ţări. Ei bine, tot ei sunt învingătorii. (De prisos vom adăuga noi că nu-i nimic de invidiat). In Statele-Unite focul arde mărfuri în valoare de 16 dolari pe fiece secundă, ceeace face 60.000 dolari pe oră, zi şi noapte; iar pe an 535.372.782 dolari. Impărţită paguba la populaţie, vin 4 dolari de fiecare om.

In Anglia, paguba ajunge la 1 dolar de om, în Franţa o jumătate de dolar şi în Olanda o zecime din dolar de om.

Posta în China

In ultimul număr al lui „L'Europe nouvelle", ni se dau amănunte asupra poştei chinezeşti.

Până acum câtiva ani, China avea un număr suficient de mare de instituţii poştale, bine organizate. In urma acordurilor dela Washington, instituţiile poştale înfiinţate de puterile străine au fost, treptat, suprimate.

Organizaţiile poştale se reduc, actualmente, la trei: serviciile de curieri ale guvernului, serviciile de utilitate publică şi serviciul naţional al poştelor.

Administraţia poştelor face necontenite şi remarcabile progrese. Bilanţul ei e activ. Organizaţiile sale se lărgesc. an cu an. Mijloacele de acţiune se modernizează, de asemenea. fără încetare. S'a înfiinţat, de curând la Peking, o casă de economie poştală. Asemenea case se crează mereu în cuprinsul Chinei. Personalul poştal are şi o „casă de retragere".

Jean Richepin

Poetul şi romancierul plin de temperament şi impetuozitate, Jean Richepin, s'a născut în 1849 la Medeah în Algeria, ca fiu al unui medic militar. A studiat la şcoala normală din Paris, a luptat la 1870 ca franc-tiror, a fost câtva timp marinar, apoi actor şi, în timpul acestei vieţi aventuroase, a publicat volume de poezii de o inspiraţie puternic originală, adesea brutală, dar pline de înflăcărată pasiune şi de avânt cuceritor: după propia lui afirmare are din străbuni, sânge de ţigan în vine.

Intre aceste volume citâm: „Chansons des gueux", „Les Caresses", „Les Blasphèmes", etc., cari i-au atras o chemare la bara justiţiei şi o condamnare. In „Mes Paradis" el găsi accente mai blânde, de un lirism mai pur.

Primele lui nuvele şi romane sunt de cel mai riscant naturalism, aşa „Miarka, la fille a l'ours", „La Glu", etc. In romanele lui de mai târziu însă — „Braves Gens", „Le Cadet", „Flamboche" — el caută şi găseşte iarăş calea spre arta normală.

Jean Richepin trăeşte la Paris, e membru al Academiei franceze şi conferenţiar strălucit.

Inainte de războiu, a ţinut câteva conferineţe şi la noi în ţară, în Bucureşti şi alte oraşe, lăsând o impresie de neuitat.

Prin câteva piese de teatru — „Nana Sahib", „Monsieur Scapin", „Le Flibustier", „Le Chemineau" — a repurtat şi un deosebit succes de scenă.

Cum lucra Anatole France

Michel Corday povesteşte (Dernières pages inédites d'Anatole France), cum lucra patriarhul din La Béchellerie: cu grămezi de documente, note de gândiri. „Spunea că nu compune dinainte fraza, mintal. Arunca ideia pe hârtie: n'o cizela, n'o preciza. Opunea felul lui de a compune aceluia al lui Cazimir Delavigne, care ştia pe dinafară o tragedie în 5 acte—dispărută cu el: nu era scrisă când a murit".

„Prima scânteiere însă era bogată, uşoară... In ultimii ani scria câte odată un articol de seamă, un discurs în câteva ore. De altfel, până aproape de sfârşit a păstrat toată vigoarea intelectuală. Până la vârsta de 75 de ani n'a cunoscut oboseala vârstei. După ce păşise pragul bătrâneţii, a compus trei din romanele sale cele mai importante: *L'île des Pingouins, Les Dieux ont soif* şi *La révolte des anges.* Ultima sa carte *„La vie en fleur"* — Anatole France spunea amicilor că a scris-o „avec quelque vigueur", că nici-odată n'a lucrat cu mai multă uşurinţă decât la ea. La scris, afirma, n'avea nevoie de linişte. *Crainquebille* l-a compus într'o călătorie pe un pachebot. In glumă, zicea: „Zgomotul mi-e necesar. Când sunt singur citesc. Când sunt deranjat, nu pot citi: atunci scriu". In 1912, într'o călătorie prin Africa, şi-a corijat la etape *Les Dieux ont soif.* La Biskra a compus capitolul în care apare Robespierre..."

MARUNTE:

— O antologie a scrisorilor de dragoste: „Love Letters of Great Men and Women", a apărut de curând la Londra, alcătuită de C. H. Charles. Ceeace l-a îndemnat pe Charles să facă această antologie se pare a fi dictonul francez: „nu e destul să iubeşti, ci să ştii să-ţi mărturiseşti iubirea"; în al doilea rând alcătuitorul s'a gândit şi la o problemă practică. Intr'o prefaţă spirituală autorul deplânge inferioritatea în care se găsesc tinerii de azi, faţă de înaintaşii lor, cari ştiau tainele artei epistolare, mai ales a epistolelor de amor. El cere chiar instituirea pe lângă fiecare şcoală superioară, a unor cursuri de pe urma cărora tinerii să înveţe să-şi exprime sentimentele. Se întâlnesc în paginile acestei antologii personagii diferite, din toată lumea, cele mai demne. cele mai serioase, cele mai de temut din filozofie, literatură, artă şi istorie.

— Scriitoarea engleză Anne Douglas Sedgwick are. în romanele sale, predilecţia antitezelor. In „Adrienne Toner" este studiată pasiunea dintre un englez şi o americană, cu deosebirile de concepţie a pasiunii; în „The little French Girl" — „Fata franceză", — eroul este englez şi eroina franceză. Amorul englez autoarea îl vede preocupat de a face fericirea obiectului la care ţine, pe când cel francez îi apare convenţional şi egoist. Romanul din urmă, spune critica engleză, trăeşte mai ales prin analiza psihologică a aşa zisului mediu „gentry" englez şi „demi-monde", francez.

— La 3 Decembrie se deschide în sala „Ileana" dela „Cartea Românească" (Bulevardul Academiei) expoziţia de pictură a d-lui Octova Băncilă.

— A apărut un nou roman inedit al lui Leon Tolstoi: „Taina lui Fedor Cuzmici", roman care e însă neterminat.

— Un congres internaţional al autorilor dramatici se va ţine în primăvara viitoare la Paris. Iniţiativa se datoreşte lui Romain Coolus.

— A apărut în editura Ancora din Bucureşti, volumul „Italia modernă" de d. Ramiro Ortiz, cronici literare şi studii asupra scriitorilor italieni contimporani.

— D-l Matei Rusu, compatriotul nostru care scotea la Paris revista „Choses de Thèâtre", a tipărit primul său roman: „Et nous nous sommes aimés la..." (Şi noi ne-am iubit acolo). E un roman puternic, a cărui acţiune se petrece într'un ospiciu, şi care zugrăveşte psihologia dementţilor.

— A murit la Paris academicianul Elimer Bourges, unul din cei zece membri ai Academiei Goncourt. Romanul lui cel mai gustat este: „Les oiseaux s'envolent et les fleurs tombent."

— Fiul marelui romancier german Thomas Mann, în vârstă numai de 18 ani, şi-a făcut, în toamna aceasta, debutul literar în teatru; în piesă joacă el însuşi, cu sora şi logodnica lui, d-ra Wedekind, fiica marelui dramaturg german.

— Se anunţă o revistă săptămânală pentru teatru: „Spectatorul", dirijată de d. Sergiu Milorian.

— Academia franceză a ales ca membri în locul lui Anatole France şi Maurice Barrès pe Louis Bertrand şi Paul Valéry.

— „Le Bourgeois de Paris", romanul inedit al lui Dostoiewschi a apărut în editura Kra, la Paris. Ceeace face interesul acestui nou roman este tocmai descrierea caracterelor parisiene din partea unui scriitor, atât de reprezentativ rus în opera-i anterioară.

— Presa turcă duce o bine organizată campanie pentru ca premiul Nobel pentru literatură să fie decernat scriitorului naţional Abdul Hak Hamid. De notat însă că nici una din operele lui Hak Hamid n'a fost tradusă în vre-o limbă europeană.

— A apărut al doilea volum din „Traité de Psychologie", publicat sub direcţiunea lui Georges Dumas.

— La 22 Decembrie se împlinesc o sută de ani dela moartea marelui pictor francez David.

Silit să părăsească Franţa după căderea lui Napoleon, el s'a refugiat la Bruxelles, de unde dirija mişcarea artistică contimporană şi unde a şi murit.

Admiratorii bruxelezi ai marelui pictor vor comemora această aniversare. Se va inaugura o placă pe casa unde a murit, se va organiza un pelerinagiu la cimitir şi se va aranja o expoziţie.

— Cea mai bătrână femeie din Belgia este desigur d-na Cauchée Delferrière din Wodeg (sat de 3000 de locuitori). Născută la 22 Iunie 1819 şi prin urmare în vârstă de 107 ani, ea este de o sănătate perfectă. Anul trecut a fost vizitată de regina Belgiei care s'a întreţinut mult timp cu bătrâna. încă foarte vorbăreaţă.

— Un egiptolog american a isbutit să traducă o scrisoare adresată de către văduva lui Tut.Ank-Amen regelui Hitiţilor. Scrisoarea a fost gravată pe o placă de bazalt. Textul este acesta: „Soţul meu a murit şi n'am nici un fiu; tu ai trei fii. Dacă vrei, trimite-mi unul din ei ca să-mi fie bărbat; căci mă înspăimântă gândul că aş putea lua de soţ pe unul din sclavii mei"...

— Cartea germană este astăzi foarte scumpă şi numeroase case de editură, printre care Malik-Verlag, sunt declarate în stare de faliment. Unii editori s'au gândit totuşi să se salveze prin editarea de opere senzaţiole. O colecţie, care apare la Berlin, sub conducerea poetului Rudolph Leonard, publică numai romane şi nuvele senzaţionale, aventuri, întâmplări şi crime celebre. Astfel : Ivan Goll cu „Fecioara roşie", René Schickelé cu „Procesul Caillaux", Arthur Holitscher, cu „Afacerea Ravachol şi Henri Barbusse cu „Marinarii de pe Marea Neagră".

— Camille Huysmans, noul ministru de ştiinţe şi arte al Belgiei, a creiat un nou premiu literar de 10.000 fr. Premiul se acordă anual celei mai bune cărţi apărute în timpul anului. A mai acordat de asemeni şase burse de călătorie, a 8000 fr. fiecare, pentru scriitorii cari, fiind suferinzi, au nevoe să schimbe atmosfera.

— „Une jeune fille voyagea" este titlul ultimului roman al lui Claude Farrère, apărut de curând în editura Ernest Flammarion. Claude Farrère a folosit din belşug cunoştintele sale despre Extremul Orient, desfăşurându-ne într'un cadru pitoresc şi exotic o captivantă povestire plină de înţelepciune şi demnitate morală.

Curiozităţi

Arta odihnei

In revista „Educaţia Fizică" din Paris găsim un articol care tratează despre „Arta Odihnei" şi-i stabileşte regulele de urmat.

Trecem în cursul zilei dela o ocupaţie la alta şi ne odihnim cum se cade : muncă, sport, serviciu, distracţii, teatru, cinema, curse, foot ball, etc., sunt de fapt schimbări de muncă pentru nervi şi muşchi, dar de loc — odihnă. Fiecare regiune nervoasă din organismul nostru nu e independentă de celelalte regiuni. Trecând dela o ocupaţie la alta, dela muncă la plăcere, nu facem decât să adăogăm o oboseală la alta. Omul însă are nevoie mare de repaos absolut, de inactivitate complectă, periodic, pentruca celulele-i nervoase să-şi recapete energia cheltuită, la fel cu acumulatoarele electrice. Numai fiind culcat, întins, omul scapă de încordarea nervoasă şi musculară, îşi lasă inima în pace şi redă unor organe interioare poziţia lor normală. Chiar după câteva minute numai de asemenea odihnă ne apucăm de lucru cu puteri noui. Apoi omul trebue să rămână singur şi să scape pentru o bucată de timp de influenţele excitante ale oamenilor şi ale împrejurărilor. Să aibi a face mereu cu alţi oameni înseamnă să te tot oboseşti, deşi noi nici nu bănuim în aceasta o cauză a oboselei : oamenii şi împrejurările ne provoacă mii de griji şi dorinţe mereu nouă.

E necesar apoi să ne controlăm atenţia, să ne îndepărtăm de gândurile de prisos, obositoare, şi să ne gândim la ceiace ne aduce odihnă şi linişte. Contemplarea unui tablou frumos, a unei privelişti vaste — ne liniştesc repede. Liniile orizontale contribue la potolirea nervilor : depărtarea mării, câmpiile, pădurile văzute dela oarecare înălţime. Ţinându-ne de aceste regule, ne încărcăm celulele nervoase cu energie nouă şi putem atunci trece voioşi la o altă muncă. Experienţa personală ne poate convinge repede de eficacitatea acestor metode. Trebue să găsim zilnic o oră sau măcar o jumătate de oră pentru a ne restabili şi a nu ne uza până la epuizare.

Cinci ani la Pieile Roşii

La tribunalul din Schwerin (Germania) s'a judecat un proces intentat statului, la baza căruia se află o istorie reală, deşi cam fantastică.

In primele zile ale războiului mondial, un vapor german, „Karlsruhe", a sosit la Belem, un port din Brazilia. Cu câteva zile mai târziu Brazilia a declarat războiu Germaniei, şi tot echipajul vasului a fost internat ca prizonier de războiu. Un marinar german a reuşit să fugă din lagărul de concentrare, gol, fără nici o îmbrăcăminte. Câteva săptămâni el rătăci prin păduri, petrecând nopţile în copaci de frica fiarelor şi mâncând numai fructe şi alune. Apoi fu prins de Indieni şi deveni rob şi lucrător într'un trib de Piei Roşii. Timp de cinci ani n'a purtat vre-o îmbrăcăminte şi s'a sălbătăcit aproape complect.

De-abia în 1920 reuşi să fugă şi să se reîntoarcă în Germania. Bolnav, distrus de malarie, nefericitul a pretins dela statul german o pensie şi tribunalul l-a satisfăcut complect.

America felix

Ministrul de comerţ al Statelor-Unite, Hoover, a publicat un raport din care reiese că America a ajuns la o prosperitate necunoscută încă în istoria universală. Lipsa de lucru n'are loc în America, decât în limitele normale, la fel cu timpurile ante-belice. Preţurile produselor se menţin la un nivel înalt ; salariile muncitorilor sunt mari ; balanţa comercială e favorabilă.

America are mai mulţi bani decât ar avea nevoie. Anul trecut circa un bilion de dolari a fost plasat în străinătate. Comerţul şi industria sunt bazate pe şase bilioane de dolari, capital investit. Cele mai mari capitaluri sunt plasate în Florida, această „fabrică de milionari". Exportul Statelor-Unite a întrecut importul în ultimul an — cu 426 milioane de dolari.

Tutankhamon

Noi amănunte anunţă că sicriul metalic cu mumia lui Tutankhamon a fost deschis în prezenţa comisiei de arheologi şi a reprezentanţilor oficiali ai Angliei şi Egiptului, savantul explorator-egiptolog Karter. Giulgiurile complicate de pe mumie au fost tăiate, deoarece nu s'au putut scoate nevătămate. Faşele, care înfăşurau corpul îmbălsămat au putrezit. Corpul însă s'a păstrat bine. Numeroase bijuterii acopăr gâtul, braţele şi degetele faraonului. Sandalele sunt acoperite cu ornamente de aur. Brăţări de aur, inele acopără picioarele. Valoarea acestor obiecte întrece aşteptările comisiunii. In mâna dreaptă Tutankhamon are un pumnal de aur cu mâner de cristal. Mumia prezintă trupul unui june incomplect format. Expertiza speră să-i lămurească vârsta exactă. Intestinele faraonului s'au păstrat într'un vas aparte şi vor fi supuse analizei, pentru a-i constata cauza morţii. Comisiunea nu mai crede în existenţa tuberculozei. Ea presupune că Tutankhamon a fost otrăvit.

Două oraşe sub apă

In Marea Caspică, lângă Bacu, s'au găsit în fund ruinele unui oraş la vre-o 10 km. de la mal. Nu se ştie numele acestui oraş. Se crede că petrolul din Bacu fusese cunoscut încă pe vremea existenţei acelui oraş, în care s'au găsit ţevi şi tuburi primitive pentru extragerea petrolului. Se crede că un cutremur a produs acum vre-o două mii de ani deplasarea catastrofală a unei peninsule mici caucaziene, cu oraş cu tot spre fundul mării.

In Marea Neagră lângă Suhum (Caucaz) s'au găsit deasemenea ruinele submarine ale oraşului elin Dioscuria, care a existat acolo în sec. V dinaintea Erei creştine.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.